Bd. Aug. 1939

HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY

Received

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

U ZAGREBU.

TISKOM DIONIČKE TISKARE

1879.

Digitized by Google

Digitized by Google

SADRŽAJ

PETE GODINE „MJESEČNIKA“.

I. Razprave.

Verifikacija saborskih izbora. — Dr. Josip Pliverić. Str. 1; 49 i 97.

Viećnička komora austr. kaznenoga postupnika napram kaznenomu senatu sudbenih stolova. — Fr. Schönholz. Str. 19.

O teretu dokaza pri obaranju valjanosti pismene oporuke po §. 601. o. g. z. — Jovan Stefanović. Str. 68.

Nedostatci stečajnoga reda od 18. srpnja g. 1853. — Dr. St. P. Str. 72.

O pravu na urbarski pašnjak i šumu. — David Milanković. Str. 122.

Podieljivanje uvjetnih dopusta tečajem g. 1878. — Stj. K. Str. 145.

Prinosi za poviest pravne filozofije — I. Pojmovi o pravu i državi u Kitaju. — Dr. Napoleon Špun-Strižić. — Str. 150, 241.

O podzalogu (subpignus) po o. g. z. — Dr. St. Posilović. Str. 164.

„Pouvoir discrétionaire“. — Fr. Schönholz. Str. 199.

O nepažnji (culpa u užem smislu) po o. g. z. — Dr. St. Posilović. Str. 205.

O državnom proračunu. — Dr. Fr. Vrbanić. Str. 244.

Još jednu o smislu §. 323. o. g. z. — I. Pirka. Str. 293. 363.

Poslovanje kr. stola sedmorice i banskoga stola tečajem god. 1878. — St. K. Str. 295.

Primjetbe o nekih naknadnih propisih k sudovniku. — Dr. A. pl. Bresztyenszky. Str. 302.

O kamatah i kamatnih pogodbah. — Dr. A. Egersdorfer. Str. 341.

Kako da glasi odluka na molbu, kojom se moli bezteretni odpis? Odgovor na razpravu u br. 7. „Mjesečnika“ od god. 1876. — I. B. Str. 365.

Pregled nauka o tom, što ima dokazati tužitelj kod actio negatoria (§. 369 i 523. o. g. z.) Od odvjetnika dra Ed. pl. Larchera. — I. Pirka. Str. 389.

Da li se kod §§. 430 i 440. o. g. z. predpostavlja bona fides? — Dr. St. Posilović. Str. 394.

Pokušaj uvrede poštenja štampom. — F. Gernerth. Str. 396.

Vrela občinskoga dohodka. — Dr. Ž. Gojković. Str. 400.

Po kojih pravilih ravna se donatio sub modo? — I. Pirka. Str. 437.

Socijalni položaj branitelja. — Dr. Vargha. Str. 440.

Spadaju li medju osobe, napomenute u §. 5. zak. od 8. lipnja 1871. o promjeni nekih administrativnih uredaba u vojnoj krajini, krajiškinje, koje su se bez odpravnine poudavale? — I. Pirka. Str. 450.

Državna služba. — K. M. Str. 452.

660985

Digitized by Google

Može li se proti administrativnim, suprot javnim činovnikom u hrvatsko-slavonskoj Krajini izrečenim presudam na naknadu, nastupiti put pravde budi redovitom, budi uzazivnom tužbom? — I. Pirka. Str. 485 i 564.
Imaju li se kod postupka radi prekršaja uporaviti propisi sadržani u točki 2. §. 250. i §. 100 k. p. — E. Gavez. Str. 490.
Kritične opazke nekojim riešitbam naših viših sudova. — Dr. I. Ružić. Str. 496 i 545.
O suposjedu. — Dr. A. Randa. Str. 500 i 541.
O produženju mjenbenoga duga. — I. Pirka. Str. 537.
Upravna sudbenost u Ugarskoj. — Str. 555.

II. Praktički slučajevi.

1) Gradjansko-pravni.

Sekvestar nema naknaditi procjenbene vriednosti pokretnina, koje nisu nadjene kod ovršenika prigodom obdržavane ovršne dražbe. Str. 26.
Nepodpisani nacrt ugovora nedokazuje ništa. §. 885 i 887. o. g. z. — Str. 28.
O smetanju posjeda. Str. 29.
Tužba proti malodobnim ima se upraviti ne samo proti tutorici nego i proti sututoru. Str. 30.
Neima tužbe radi smetanja posjeda zadružnih nepokretnosti proti članu zadruge, ako on i neživi u zadruzi. Str. 30.
Odvjetnik kao zastupnik ovrhovoditelja jamči za povjerenstvene pristojbe. Str. 32.
1) Pogodba dvojbena ima se tako tumačiti, da nikakova protuslovja nesadržava i da bude kriepostna. §. 914. o. g. z. — 2) Volja može se i muče očitovati. §. 863. o. g. z. — Str. 33.
Prinos k §. 904. o. g. z. — Str. 35.
K §. 440. i 326. o. g. z. — Str. 79.
Uvaživo je zaniekanje tuženikovo samo ono, koje je učinjeno na svom mjestu. Str. 80.
Kod osiguranja po §. 392. postup. mora se pogibelj izkazati. Str. 82.
Po postojećih zakonih nije gruntovno provediva fizična dioba kuća. — Str. 83.
Sudac prve molbe nesmije žaobu ništovnu predanu proti odsudi donešenoj u maličnom postupku povodom pritužbe podnešene proti odsudi mjestnoga suda odbiti pogledom na §. 91. bag. p. — Str. 83.
U pismenom postupku moraju se za svjedoke priložiti dokazni članci i nije uvaživo priznanje smjerajuće na oprovrgnuće tužbenih navoda. — Str. 138.
Tko je ovlašten podnieti molbu po §. 99. gr. zak. — Str. 140.
Tužbu o vlastničtvu valja upraviti proti posjedniku vindicirane stvari a ne proti držaocu. (K §§. 366. i 369. o. g. z.) — Str. 168.
Čim se opazi, da koja pručih se stranaka jest osoba, nesposobna da samu sebe zastupa, ima se postupak prekinuti i o tom obaviestiti njezin zakoniti zastupnik. — Str. 169.
Osudam nije potriebit običajni dodatak „pod prietnjom ovrhe“. — Str. 170.
Slučaj k §. 141. o. g. z. — Str. 171.

Digitized by Google

Za utoke proti odlukam realne molbe u mjenbenih stvarih valjaju obćeniti rokovi gr. post. — Str. 216.
Povrata u prijašnje stanje radi promašenoga ročišta. Str. 216.
Odštetna tužba kr. erara proti preuzimateljem domobranskih konja potičuć iz pogodbe uporabne, nemože se razpravljati pred mjestnim sudom. — Str. 218.
Uvjet ili nalog. — Str. 218.
Prihvatnik može tražiti, da mu se povrati mjenica, dana, da se njom izravna kupovnina za robu, koja se ima nekomu trećemu predati, ako se ova u istinu nepreda (§§. 1432 i 1435. o. g. z) — Str. 220.
Nemože se odlučnom zakletvom dokazati, jeli, nije li misnik slavio misu za toga i toga pokojnika. — Str. 221.
Od nadjene mjenice nemože se tražiti nalježba. — Str. 222.
Zakonsku predmnievu o nezakonitom otčinstvu može tuženik samo tim pobiti, ako vještaci jasno očituju, da dotično diete ne može biti začeto po tobožnjem otcu — Str. 223.
Poštarska predatnica nemože dokazati zaista učinjenu predaju stanovite svote novca pošt. uredu. — Str. 226.
Plaće svećenika podvrgnute su u sudbenoj ovrhi. — Str. 276.
K §. 391 i 550. gr. pp. — Str. 277.
Prilog k razjasnjenju pogodba ob osjeguranju. — Str. 277.
Nagode o zadružnih poslovih. — Str. 281.
Pravo gostioničara tražiti naknadu krmovine za tudje konje u njegovu staju spremljene, neosniva se na odnošaju najamnom, pa mu sbog te tražbine nepripada pravo zaloga na „illata et invecta". — Str. 282.
Ako potajna dioba zadruge nije ni kot. oblasti prijavljena, nemogu se na nju uporaviti ustanove §. 30. zak. o zadrugah, pa s toga nastalo smetanje posjeda ima se držati domaćom razmiricom, koju razpravlja politička oblast a ne sud. — Str. 283.
Na §§. 6. i 8. st. 2. gr. pp. — Str. 285.
Ako vlastnik zabrani svomu zakupniku kopati grabu na livadi u zakup uzetoj, nije tim nastalo smetanje posjeda zakupa. — Str. 286.
Na plaće občinskih bilježnika može se voditi ovrha. — Str. 321.
Upis gruntovni sam po sebi i u obće neustanovljuje naslova tečenja prava i u gruntovnici upisana (§§. 316. i 321 o. g. z.) — Str. 322.
K razjašnjenju §. 618. gr. pp. u savezu sa §. 345. o. gr. z. — Str. 325.
Potrebe contradictornoga postupka u slučajevih §. 256. gr. pp. — Str. 326.
Zak. novelom od 17. prosinca 1876. nestavljaju se izvan krieposti §§. 502 i 503. gr. pp. — Str. 327.
Tko se uvjetno očituje nasljednikom, nemože se uspješno braniti proti vjerovniku ostavine, koji se nije obazreo na sazov vjerovnika, ako dokaže, da aktivna inventirana imovina nemože podmiriti pasiva, nego obrana uspješna je onda, ako dokaže, da je ostavina već izcrpljena izplaćenimi tražbinami. — Str. 328.
Uzazivna tužba ne može se odbiti radi predvidjenoga neuspjeha uzazvane tužbe sbog zastare. — Str. 367.
K §. 515. gr. pp. i prev. odluci od 28. travnja 1838. — Str. 370.
K povrati u prijašnje stanje. — Gruntovni upis sam po sebi nije dovoljan za dokaz prava vlastničtva, nego treba dokazati pravni naslov i način stečenja. — Str. 372.

Digitized by Google

Kuratela za inozemce (§. 34. o. g. z., §. 83. sud. i §. 183 car. pat. od 9. kolovoza 1854). — Str. 375.

Prekršenje pogodbene dužnosti (§§. 1293, 1295 i 1336. o. g. z.) — Str. 376.

Razprava ostavštine može se paupertatis causa zaključiti samo kad nema nikakva imetka, a nipošto kad ima neznatna imetka. — Str. 379.

Oporuka je valjana, ako nasljednik i nije naveden u njoj svojim imenom i prezimenom ili tako označen, da ga svaki treći može odmah i lahko upoznati. Dovoljno je, ako onaj, koji je pozvan tumačiti posljednju volju, uvaživ sve okolnosti, neima nikakve dvojbe ob osobi na nasljedstvo pozvanoga. — Str. 417.

Tko naruči kakovu radnju, odgovara za izplatu plaće ma i bilo izvjestno, da je radnja učinjena za nekoga trećega a ne zanj, ako nije radnju naručio naročito u ime trećega (§. 1152. o. g. z.) — Str. 420.

K pojmu ortakluka. §§. 1201. 1203. i 888. o. g. z. — Str. 421.

Pukim neopozivom ne nastaje još služnost (§. 480. o. g. z.) — Str. 425.

Ako se oporučni svjedok na oporuci ne podpiše kao takav t. j. kao oporučni svjedok, nego jednostavno kao svjedok, ne postaje tim oporuka nevaljanom, ako su ine formalnosti obdržavane. — Str. 461.

Nepravilno tumačenje §. 46. gr. pp. — Str. 463.

Ako se stan sa policajnih razloga izprazni, ne gubi se tim faktični posjed najamnoga prava. — Str. 464.

Ako se šegrt za druge a ne za poslove zanata upotrebljuje, nastaje povreda pogodbe, koja ovlašćuje otca šegrtova, da odustane od pogodbe. Zahtjev majstora na odštetu. — Str. 465.

Ako se vjerovnici ostavinski pozovu izrokom da prijave svoje tražbine, ima se još prije izroka kod razpravnoga suda proti ostavini utužena tražbina smatrati pravodobno prijavljenom. (§. 73. car. pat. od 9. kolovoza 1854. §§ 813 i 814. o. g. z.) — Str. 467.

Ako se svi interesenti slože u tom, da valja medje izpraviti, nemože se ustanova §. 850. o. g. z., po kojoj imadu trošak s tim skopčani podmiriti učestvujući susjedi prama njihovoj medjašnjoj liniji, prosvjedom jedne stranke dokinuti. — Str. 468.

Očitovanje posljednje volje nemože se pobijati kao poteklo s krivoga razloga, ako taj krivi razlog nije naveden kao povod razredbi. — Str. 469.

Občinski činovnik koji traži da mu se namiri plaća, nije dosta da dokaže, da ga je načelnik uzeo u službu, da je svoj rad baš za občinu uložio i da dotična mu je nagrada bila uvršćena u proračun občinskim viećem odobren; no mora da dokaže, da ga je samo vieće postavilo i odnosnu mu nagradu doznačilo. Bez tog dokaza ne može nikakva zahtjeva prama občini iznieti; mora usuprot zapravdati najmaca svoga rada. — Str. 509.

K §. 908 i 919. o. g. z. — Str. 511.

K §. 916. o. g. z. (simulacija pogodbe.) — Str. 513.

O tumačenju ugovora §. 914. o. g. z. — Str. 516.

Prilozi pisani u zemaljskom kojem jeziku, koji nije jezik suda, mogu se priložiti a ne treba ih prevesti u jezik suda. — Str. 518.

K nauci o §. 125. car. pat. od 9. kolovoza 1854 (br. 208. d. z. l.) — Str. 565.

Digitized by Google

Postaje li kupac nepokretnosti preuzećem plateža na istoj osiguranje tražbine osobnim dužnikom? — Str. 567.

2) Mjenbeno-pravni.

Prigovor tuženikov proti dužnosti platit ima biti izviestan. — Str. 84.
Ako se u ispravi, koja se po ostaloj svojoj formi prikazuje kao tezica, pometnjom upotrebljavaju rieči „platit ću ja“, ne može to biti razlogom da se mjenica nesmatra tezicom. — Str. 178.
Ako se na mjenici nezakonito stečenoj izpuni podpis izdatnikov utemeljuje neovlašteno izpunjenje u vremenu prihvata još neizpunjene mjen. izprave prigovor, dopustiv prema naredbi minist. pravosudja od 6. listopada 1853. — Str. 227.
Ako se kod ustanovljivanja vremena, kada valja mjenicu izplatiti, propusti naznačiti godina, neutemeljuje se tim pomanjkanje jedne od potrebština mjenice, nego sumnja, može li se odmah izdati platežni nalog. — Str. 286.
Vrieme zastare ima se računati po koledaru, nu počimlje teći sa danom dospietka, koji se takodjer ima računati u vrieme zastare. — Str. 287.
Ako se obećaju kamate od mjenbene tražbine, ma i u posebnoj izpravi, obećanje to nevalja, pa se izpunitba nemože zahtievati a imenito ne onda, ako je mjen. tražbina već izplaćena. — Str. 329.
Prisega ob istinitosti nije dopuštena, ako se mjenica nemože u izvorniku predočiti. — Str. 331.
O pravnih posljedicah korektura na utuženoj mjenici vidljivih i o teretu dokaza, koji u takovom slučaju pada na stranke. — Str. 471.
Izdatnik tezice na kojoj je naznačen remitent, da uzmogne od prihvatnika tražiti izplatu, mora dokazati, da je naledjom ili regresom postao vlastnikom mjenice. — Str. 519.

3) Trgovačko-pravni.

Trgovačka knjiga ima zakonitu moć nepodpuna dokaza samo za trgovačke poslove (§. 10. gr. pp.; §. 31. trg, zak. od god. 1875). — Str. 175.
Trgovački običaji nisu pravne norme nego činjenice, zato sudac u pitanju dokaza neima postupati ureda radi, nego je vezan na predloge stranaka. — Str. 425.

4) Kazneno-pravni.

Paragraf 277. br. 10. kaz. postup. — Str. 37.
Paragraf 96. k. z. a) §. 277. br. 10. kaz. postup. b) §. 386 kaz. postup. — Str. 38.
Uporaba §. 34. i 305. kaz. post. kod prekršaja. — Str. 85.
Paragraf 2. sl. g) kaz. zak. — Str. 87.
Paragraf 2. sl. c) kaz. zak. — Str. 179.
Predmet zločina javnoga nasilja zlobnim oštećenjem tudjega vlastničtva (§. 85. kaz. zak.) — Str. 182.
Griešе li se o kazneni zakonik ljekarnici, koji prodavaju specialitete, kojim neznadu za sastavine? — Str. 183.
Što je prestupak suprot sigurnosti vlastničtva? (§. 460. kaz. zak.) — Str. 185.

Digitized by Google

Nakana u slučaju §. 153. k. z. — Str. 229.
K §. 171 i 2. sl. c) k. z. — Str. 230.
K §. 174. II. sl. d) kaz. zak. — Str. 287.
Prodajna ciena robe trgovčeve jest mjerilo, da se izračuna vrednost po §. 173. k. z. — Str. 332.
Uvreda poštenja pismom, namienjenim uvredjenoj ali adresiranim na njenoga supruga (§§. 487. 488. k. z.) — Str. 334.
Računanje vriednosti zaplienjenih, u pohrani dužnika ostavljenih i po njem pronevjerenih stvari. — Str. 380.
Obilježje lukavosti kod slučajeva u §. 201. sl. c) k. z. navedenih — Str. 382.
K pojmu globljenja (§. 98. k. z.) — Str. 473.
K nauci o „zlobi“ u slučajevih §§. 85. i 87. k. z. — Str. 521.
Da li postoji u krieposti ces. naredba od 28. veljače 1860. — Str. 574.
Kada nastane odgovornost javnoga urednika pred kaznenim sudom za čine, koje u svom zvaničnom poslovanju počini, te kojimi se tko povriedjen ćuti. — Str. 575.

5) Upravno-pravni.

Da li zabranjuje patent o kućarenju neprekidno kućarenje u istom mjestu? — Str. 88.
Zastara prestupka §§. 44. i 45. obranbenoga zakona (čl. 40. — 1868. Ženitbe bez dozvole). — Str. 475.
Za označit kažnjivom po §. 1339. g. z. uvredu poštenja, ne treba obazriet se na prosudila, što ih ustanoviše §§. 488. i 491. kazn. zak. — Str. 475.

III. Zakoni i osnove zakona.

Privremena organizacija uprave i sudstva u Bosni i Hercegovini. — Prilog br. 3. „Mjesečnika“.
Zakon od 28. travnja 1879. valjan za hrvatsko-slavonsku vojnu Krajinu. — Str. 334.
Osnova zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 6. 15. 24. i 61. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87. sb. od. 1876.) — Str. 548.
Obrazloženje k istoj osnovi. — Str. 549.

IV. Naredbe i propisi.

Naredba vis. kr. vladnoga odjela za pravosudje od 25. siečnja g. 1879. br. 10. 304. — Str. 211.
Okružnica c. kr. gl. zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu. — Str. 336.
Naredba o biljegovini. — Str. 383.

V. Razlikosti.

Izkaz o poslovanju kr. sudb. stola u Požegi za g. 1877. u stvarih kaznenih. — Str. 25.

Digitized by Google

Spomen Berryeru. — Str. 90.
Smjerni upiti. L. Thaller. — 187.
Dr. Antun Molnár. — Str. 190.
F. K. Savigny. — Str. 193.
Poslovanje mjestnih sudova počam od 1. srpnja g. 1877. do konca lipnja 1878. god. — Str. 231.
Pogled po svietu. — Str. 316. 410. 503.
Sedmi sastanak ugarskih pravnika. — Str. 522.
Naši dopisi. — Str. 525.
Iz Bosne i Hercegovine. — Str. 527.

VI. Književnost.

Prof. Leontović o „Zborniku sadašnjih pravnih običaja u južnih Slavena". — Str. 41.
Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga prva, — Svezak prvi. — Zagreb. Nakladom sveuč. knjižare Albrechta i Fiedlera. 1879. — Dr. K. Vojnović. — Str. 427.
Der moderne Verfassungsstaat als Rechtsstaat, kritisirt v. dr. H. Maurus. — Heidelberg Carl Winters Universitäts-Buchhandlung. 1878.
Dr. Emil Ott: Beiträge zur Receptionsgeschichte des römisch kanonischen Processes in den böhmischen Ländern. — Leipzig 1879. — Str. 529. i 578.

VII. Viesti o pravničkom družtvu.

Glavna skupština „pravničkoga družtva". — Str. 44.
Viesti o čitanjih i odborskih sjednicah. — Str. 46. 94. 143. 192. 238. 288. 337.

VIII. Viestnik.

U svakom broju „Mjesečnika" priobćivale su se pod tim naslovom pomanje viesti, koje zanimaju pravničko občinstvo kao: pomanje viesti ob ustrojstvu, činovničkom osoblju itd. Bosne i Hercegovine, pojavi na polju pravne literature, pravničke svaštice, imenovanja i promjene u osoblju činovnika, odvjetnika itd., natječaji i stečaji itd.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

23

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Bř. 1.

Zagreb 1. siečnja 1879.

1879
11

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Josip Pliverić**: Verifikacija saborskih izbora. — **Fr. Schönholz**: Viećnička komora austr. kaznenoga postupnika napram kaznenomu senatu sudbenih stolova. — **S.**: Izkaz o poslovanju kr. sudb. stola požežkoga u poslovih kaznenih god. 1877. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Kazneno-pravni. — Prof. **I. L. Hanel**: Prof. Leontović o „Zborniku sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena". — **ć.**: Glavna skupština pravničkoga družtva. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

RAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., a četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezatno.

Digitized by Google

Verifikacija saborskih izbora.

(Čitao u skupštini „pravničkoga družtva“ dne 12. prosinca 1878.).

Prof. dr. Josip Pliverić.

Razprava ova niti je polemička niti stranačko-politička. A nije joj namjenom ni to, da kritiki podvrgne poslovnik sabora hrvatskoga, dotično poslovanje sabora prigodom posljednjega zasjedanja.

Za takovo polemiziranje nemislim, da je ovo naše društvo prikladnim mjestom, već s toga, što se u političkoj polemici negleda uviek na to, da svaka tvrdnja bude i znanstvenim dokazom podkriepljena. U političkoj će polemici i drugi, ne samo znanstveni razlozi sklonuti pisca, da ovo ili ono mnienje poprimi i brani.

Pravničkomu pako družtvu mora do toga biti stalo, da se znanosti pravne i državoslovne, u koliko jih ono promiče, unapredjuju načinom objektivnim, znanstvenim. Zato me nije želja za polemiziranjem potaknula na ovo razmatranje.

U znanosti praktičnoj, kao što je pravo- i državoslovje, onaj, koji se njom bavi, a najpače komu je to zvaničnom dužnosti, nesmije nikada izgubiti kontakta s onom sferom zadružnoga čovječjega života, za koju traži zakone njezina uredjenja.

Prava znanost treba konkretnoga života, konkretni život treba znanosti.[1] Jednomu bez drugoga neimade napredka, prvo je spekulacija bez cilja, a drugo hrpa suhoparnih propisa pravnih,

[1] Liepo o tom kaže prof. dr. Lorenz Stein u najnovijoj svojoj publikaciji u Grünhut's Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht VI. svezak I. (1879.) na str. 29. . . die Fragen, die er sich selbst (t. j. der Schriftsteller) beantworten will, hat sich schon die Zeit selber gestellt, für die er arbeitet etc.

Digitized by Google

bez suvislosti i prave nutarnje vriednosti. Znanost valja da uzima svoj materijal iz konkretnoga života, pak preradivši ga, vraća životu državnomu stostruko, što je od njega pozajmila.

U Hrvatskoj moderni konštitucijonalizam nepostoji od davna. Nije čudo dakle, da imade pitanja, koja se nisu dosta razbistrila. Imade toga i ondje, gdje je ustavna vladavina mnogo starija, nego kod nas. To valja za sve narode i za druga, a naročito i za pitanje o verificiranju saborskih izbora. Viditi ćemo to za Englezku, Francezku, Italiju i Njemačku. A i najnovija poruka Hayes-ova na kongres sjevero-amerikanskih saveznih država svraća pozornost na to, da tamo zakonski propisi o našem predmetu nisu takovi, da bi se moglo pitanje, tko je izabran za zastupnika, uviek točno i sigurno riešiti. Neće dakle biti s gorega, da se obazremo na to, kako su drugi evropejski narodi shvaćali verifikaciju izbora saborskih u svom zakonodavstvu, i kako su učenjaci to pitanje riešavali. Pitanje to je tako važno za konštitucionalni život, da se moja namjera sama sobom opravdava. Završujem riečmi I. Charbonnier-a: „Ova knjiga (radnja) nije niti polemička niti stranačka. Jedina mi ambicija bje svim, koje zanima stvar plemenita javnih poslova, pružiti savjestnu i točnu sbirku (razpravicu) . . . osvjedočen, da napredak ništa nemože izgubiti, ali može mnogo dobiti izpitujuć i prispodabljajuć djela (i uredbe), koja ga podupiru i opet koja su mu neprijazna.[1]

Narodno zastupstvo jedna je od kardinalnih inštitucija reprezentativne vladavine, ono je organ, preko koga slobodni državljani sudjeluju kod riešavanja državnih poslova, diele vrhovnu zakonodavnu vlast sa monarkom. U tom pravu svojom voljom utičuć na stvaranje volje obće i pokoravajuć se poslje toj, njihovim sudjelovanjem stvorenoj volji — zakonom — nalaze državljani način, da očuvaju svoju slobodu, čim moguće postaje, da se poglavita ideja konštitucijonalizma oživotvori, naime uz osobnost državnu prizna i osobnost državljana, uz pravo države pravo

[1] Charbonnier I.: Organisation électorale et représentative de tous les pays civilisés. Paris 1874. IX.

Digitized by Google

naroda.[1] O položaju toga zastupstva, o njegovu pravu i sastavu bitno je ovisan uspjeh konštitucijonalne vladavine.

U interesu je dakle države, da se to zastupstvo stavi u onakov pravni položaj, koji će mu omogućiti, da radi za dobro svih i za napredak države.

U pravi, organički pravni položaj postavljeno narodno zastupstvo mora zatim biti zbilja narodno, t. j. sastavljeno tako, da se u njem zrcali misao i težnje svega zastupanoga naroda. Zato se mora opirati na takove življe, koji su vrstni i voljni onu vele važnu zadaću izpunjavati, koja po konštitucijonalizmu pripada zastupstvu.

Kad ustav državni jednom nadje takove življe, imade se svimi silami nastojati oko toga, da se s nikoje strane nenadje zaprieka, koje bi te elemente mogle odvratiti od vršenja javnih jim funkcija bilo sasvim, bilo dielomice. — Zastupstvo mora biti uviek neizkvarenom slikom volje onih, koje ustav državni zove da ga sastave.[2] Zato su narodi od vajkada, i u starije naime i u novije doba nastojali, pronaći sredstva i načine, kojimi će se to polučiti. To nastojanje jest sadržaj svih borba za izmjenu ustava, sadržaj naćelni, uz koji je dakako bilo i drugih, manje opravdanih težnja.

Nego još nije stvar tim završena. Nije dosta postaviti zakonske propise, po kojih da se zastupstvo narodnje sastavi. Valja se pobrinuti i za organe, koji će paziti, da se ti propisi obdržavaju, i izreći, jesu li se obdržavali ili ne, je li dakle onaj, koji dodje u sabor po intenciji ustavnih zakona i zbilja vlastan biti mu članom. Svaki član sabora valja da se legitimira kao takov, prije nego li počme vršiti svoje vele važno pravo.[3] Potreba ta-

[1] R. Mohl: Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften I. Band. str. 250. itd.
Stein L.: Das Königthum str. 139. i sl.
Kaltenborn C. v.: Einleitung in das constitutionelle Verfassungsrecht (1863.) str. 80. i sl.

[2] Kaltenborn l. c. str. 154.

[3] Vidi Cushing Luther S.: Handbuch der parlamentarischen Praxis etc., prevod B. Roelkera (1852.) str. 2—3, točka 6., 7. i 8., koji čitavo ovo pitanje u nekoliko rieči obavlja.

*

Digitized by Google

kove legitimacije sliedi već iz same stvari, pak tu načelnu potrebu nije nikada nitko pobijao. Radi se samo o tom, da se ustanovi: 1) tko će tu legitimaciju obavljati, dakle konštatirati, je li izabranik (dotično pozvanik) zbilja zvan biti članom sabora i 2) kako će taj organ to učiniti, po kom naime postupku i pravu.

Oko toga se vrti polemika i u praksi i u teoriji.

U praktičnom državnom životu njegda su si vladari vindicirali to pravo. U Englezkoj je kruna s gornjom kućom tako radila sve do godine 1624.[1] Ali je već pod Elizabetom i parlamenat sam, bolje rekuć dolnja kuća, iztraživala preporne izbore, a od Karla I. počam prestaje pravo krune, privy-council-a i chancellery-e.[2] Na kontinentu radilo se je isto tako još i u našem vieku, a nješto slična imade i danas švedski ustav od god. 1868. u §. 22. izbornoga reda, koji kaže: „Reklamacije proti izborom u prvoj inštanciji prima provincijalna vlada, a u drugoj kralj.“ Ali kralj neodlučuje kako ćemo viditi definitivno, već po §. 32. sama komora.

Ako izuzmemo Švedsku, danas u nijednoj državi vladar i njegova vlada neimade nikakova posla sa verifikacijom, ni kruna ni vlada po načelnom svom položaju u ustavnoj državi nisu shodan organ za taj posao.[3]

Povjeriti pako odluku o tom, tko je izabran, podredjenim oblastim ili dotičnim izbornim deputacijam, to nije nikomu još na um palo.[4] I tako nije preostalo drugo, već povjeriti legitimaciju samomu zastupstvu, samomu saboru.

Dan današnji su to načelo sve države poprimile. Svagdje sabor sam, a gdje su dvie komore, svaka za sebe verificira svoje članove.[5]

---

[1] Palma L.: Corso di diritto costituzionale II. str. 299.
Mohl R.: Staatsrecht, Völkerrecht und Politik I. str. 213.
Fischel Dr. Eduard: Die Verfassung Englands. Berlin 1862. str. 401.

[2] Fischel l. c.

[3] Upravo neki dan rekao je to u parlamentu francezkom Dufaure prigodom razprave o verifikaciji izbora Fourtou-ova, riečmi: da eksekutivi nepripada pravo, miešati se u poslove legitimacije izbora.

[4] Palma l. c. str. 298.

[5] Bentham Jeremia: Tactique des assemblées législatives etc. izdanje

Digitized by Google

Uvedeno bivši jedanput to načelo u sve ustave, brzo se je pokazalo, da to nije dosta, već da se osim toga jošte mora odrediti, kako će sabor to pravo vršiti. Komore verificirajuć svoje članove svakako su donjekle „judex in proprie causa.“ A da usljed toga po više put pravo podlegne obzirom političkim sabora, dotično većine saborske, to je stvar sasvim naravna, kao što je naravno i to, da se to nebi smjelo dogadjati i da nije dobro, dapače da je veoma štetno, ako se dogadja. Da se pristranost takova sasvim odstrani, ili barem uspješnije stegne, predlagani su razni načini. Ali ni jedan neide na to, da se pravo, legitimirati izbore, saboru sasvim oduzme tako, da on nebi imao nikakova upliva kod toga vele važnoga posla, dapače se je uviek naglašivalo, da je sabor suveren i da nikomu nemože načelno pripadati kakovo pravo u tom poslu, već samo onoliko, koliko mu ga sabor odstupi. Prema tomu već se je negdje povjerilo verifikaciju organom samostalnim, izvan sabora stojećim i neovislim od njega, drugdje opet obavljaju taj posao organi od sabora ovisni, a u jednom i drugom slučaju sabor barem formalnu odluku imade. Gdje to nije uvedeno, ondje se radi i nastoji oko toga, da se nadje način kako će se verifikacija, ostaviv ju posve saboru, ipak vršiti po obzirih i načelih prava i pravičnosti, a ne političkih obzirih.

Da se sva pitanja, koja stoje u savezu sa legitimacijom izbora saborskih, imadu riešavati sa pravnoga gledišta, o tom danas nemože biti dvojbe; to je aksiom skoro obćenito priznan u znanosti za pravnu državu.[1] I pravo kaže Stein: „Der Rechtsstaat mit seinem spezifischen Begriffe beginnt da, wo diese

Dumontovo, I. svezak str. 318. la chambre ayant toujours regardé comme un principe sacré, qu' elle scule a le droit de décider les disputes élevées sur les élections.

Cushing l. c. točka 8.: Da es eine Grundregel von allen berathenden Versammlungen ist, dass diejenigen Mitglieder, deren Rechte als solche noch nicht bei Seite gesetzt sind, ein gerichtliches Tribunal bilden, die Fälle derer zu entscheiden, deren Ansprüche auf Mitgliedschaft bezweifelt werden.

Glede toga načelno neima razlike u teoriji konštitucijonalizma.

[1] Bähr O. Dr.: Der Rechtsstaat §. 51. str. 179. i sl.

Gerber C. F.: Ueber öffentliche Rechte str. 33. 75. 89. et passim.

Held Josef v.: Grundzüge des allgemeinen Staatsrechtes str. 49., 54. i 65. et passim.

Gneist R. Dr.: Der Rechtsstaat str. 36. et passim.

Digitized by Google

einzelne Persönlichkeit, der Staatsbürger, durch das verfassungsmässige Recht des Staates in den Stand gesetzt wird, jedes ihm gesetzlich zustehende, einmal erworbene Recht im Namen des Gesetzes auch gegen die vollziehende Gewalt zur Geltung zu bringen, das ist, dass ihm ein gerichtliches Klagerecht über sein bedrohtes Recht verfassungsmässig zustehe."

A i praksa svih država barem u nomenklaturi govori o „pravu" izbora, „o pravu" verifikacije itd. Mnoge države n. pr. Francezka, Italija, Luksemburžka, Englezka, Ugarska (ova samo načelno) itd. to pravo priznaju podpuno, dopuštajuć, kako ćemo to u drugom dielu ove razprave viditi, obsežnu zaštitu sudačku prava izbornoga.

Ovdje ću već spomenuti, na što ću se u drugom dielu vratiti. Kad govorim o sudačkoj zaštiti prava izbornoga itd., govorim to samo uz predpostavu, da se ta zaštita nemože izvadjati u formah i po načelih privatno-pravnih. Ja držim i osvjedočen sam o tom, da se javno pravo (u užem smislu) bitno razlikuje od privatnoga. Zato mora i zaštita toga prava imati druge forme Ali to u bitnosti opet nemienja ništa. Istina da javno pravo dotle nije pravom, dok se neosigura, ostaje tim netaknuta. U znanosti se prepire još samo o tom, komu da se povjeri ta zaštita, redovitim sudovom, ili posebnim upravnim?

Tomu nesmeta najnovije shvaćanje izbornoga prava. Jer ako i jest istina donekle, što kaže slavni Alfej Todd,[1] da bi se izborno pravo imalo shvaćati kano privileg, kano nalog, a ne kano osobno pravo, u kom pogledu da se s njim slažu svi znatniji noviji teoretici konštitucijonalnoga državnoga prava, može se ova tvrdnja propustiti samo, ako se pobliže opredieli, t. j. kad

---

Schmitt K. I.: Die Grundlagen der Verwaltungsrechtspflege etc. Stuttgart 1878. str. 70. i sl.

Stein Dr. L. v.: U Grünhut's Zeitschrift VI. Band. (1879). I. Heft u članku: Rechtsstaat und Verwaltungsrechtspflege str. 50. i sl.

Laband Dr. Paul: Das Staatsrecht des deutschen Reiches I. (1876.) str. 553. i mnogi drugi.

Ponješto drugih nazora je R. Mohl u Tüb. Zeitschrift für die gesammten Staatswissenschaften IV. (1847.) str. 523. XXX. (1874.) str. 528. i sl.; Staatsrecht, Völkerrecht und Politik I. str. 207.

[1] Ueber die parlamentarische Regierung in England I. str. 14.

Digitized by Google

hoće reći, da je javno „pravo“ opravdano samo onda, kad je osnovano na javnoj „dužnosti“. Ovako izpravljen nauk podlogom je dapače svoj novijoj nauci, i to jedino zdravom podlogom. Gdje neima javne „dužnosti,“ nesmije biti niti javnoga „prava“. Teorija nepriznaje „prirodjenoga“ javnoga prava. Svako javno pravo, koje se neosniva na javnoj dužnosti, jest nepravda za one, koji te dužnosti javne vrše. I. St. Mill je rekao, da takovo pravo znači, „dopustiti njekomu, da vadi iz tudjega džepa“.[1]

Zato nam se sva javna prava, dakle i izborno, ukazuju i kano javna dužnost i kano javno pravo. A u koliko je ovo potonje, u toliko treba zaštite. Naročito u našem predmetu valja kao načelo: U zastupstvo narodnje nesmije nitko doći, koji nije na to po zakonu ovlašten, ali svaki, koga je zakon za to ovlastio, imade pravo zahtievati, da sjedi u vieću naroda.

Treba samo gledati, kako su ovo načelo razne države provadjale, očuvale i pravo sabora i pravo ovlaštenika.

I.

Organi za verifikaciju. Kako u mnogom drugom, tako je i u ovom pogledu bila Englezka prvom. Englezki je parlamenat već odavno počeo sam izpitivati zakonitost izbora. To pravo počela je dolnja kuća parlamenta tražiti pod Tudorovci i Stuartovci, dakle onda, kad su mu vladari bili voljni krnjiti stečena već prava. Dugo je borba trajala, ali se je napokon svršila podpunom pobjedom parlamenta, bivši mu god. 1624. definitivno priznano dotično pravo. Od toga vremena pa do danas stvarano je u Englezkoj veoma mnogo zakona, koji svi uredjuju to pravo sabora.[2] — Najprije je parlamenat sam u plenumu razpravljao o verifikaciji onako, kao o svakom drugom predmetu. To je tako potrajalo do 1770. (t. z. Grenville-ove akte.) Te pako godine

[1] Mill I. Stuart: Die Repräsentativverfassung (prevod od Wille-a) str. 110. Walcker Dr. K.: Staatswissenschaftliche Aufsätze (Berlin 1877.) str. 15. navodi izreku pokojnoga nesretnoga nadvojvode Maksimilijana od 16. svibnja 1861.: „Wer Rechte beansprucht, muss Gesetze achten“, koja kaže to isto.

[2] Mohl R.: Staatsrecht, Völkerrecht Politik I. str. 212. i sl.
Palma L.: L. c. str. 299. i sl.
Fischel Dr. Ed.: L. c. str. 399. i sl.

Digitized by Google

prenešena je razprava u odbore, a o zaključku odborovu većao je opet i odlučivao plenum. Vidilo se je naime izza godine 1624., a još više iza 1688., da nikako nije dobro, političkoj skupštini, kao što je sabor, povjeriti odluku o pitanjih prava. Saborska većina propuščala bi naime neurednosti i nezakonitosti, koje bi išle njoj u prilog. Manjina je većinom na sve to šutila, znajuć da će i sama tako raditi, kad dodje do većine. Odbori, uvedeni g. 1770. za verificiranje izbora po više put su mienjani u koliko se tiče njihova sastava, njihova prava i postupka. Zakona o tom imade veoma mnogo.[1] Svim je zajednička tendencija ta, da posao verifikacijonalni prenešen iz plenuma u odbore, bude obavljan po načelih prava, a ne po obzirih stranačkih. Nego nije se s tim uspjelo. Mahnę nekadašnjega postupka pokazivale su se, premda u manjoj mjeri, ipak još i sada. Zato su muževi, kano Hallam, Homersham, Cox i dr., videć da sve nastojanje nepomaže, stali odriešito zahtievati, da se taj posao predade sudu. Dugo se to nije htjelo učiniti, već se je nastojalo novimi zakoni (1854—1858) osigurati nepristrano sastavljenje odbora verifikacijonalnoga.[2] Nu ni to nepomogne, te zato godine 1867. bude sav taj način dokinut zakonom 31. i 32. Vict. c. 122. predloženim od Disraelia. Po tom, i po zakonu od 31. srpnja 1868. pripada pravo izpitivati valjanost izbora westminsterskomu vrhovnomu sudištu, a saboru je sačuvano i ostavljeno samo pravo formalne verifikacije prema presudi spomenutoga suda.[3]

Malo imade javnih prava, tako sposobnih za zaštitu sudačku, kaže Gerber u glasovitom svom djelu,[4] kao što su prava izborna, a svakako neimade nutarnjega razloga, zašto se i ove vrsti prava

---

[1] 9. Georg IV. c. 29.; 11. i 12. Victoria c. 98. (od 1839. godine; 15. i 16. Victoria c. 57.; 20. Vict. c. 29. sect. 9. vidi Fischel l. c. str. 401—402. i Mohl R. v. Staatsrecht etc. l. c.; Tübinger Zeitschrift etc. XXX. str. 607. i sliedeće.

[2] Charbonnier I.: L. c. str. 192. i 198.
Palma: L. c. str. 301.
Todd Alf.: L. c. II. str. 228. i 241.
Fischel: L. c. str. 399.
Mohl R. v.: Staatsrecht etc. str. 213. u opazki.

[3] Englezko se je zakonodavstvo još i g. 1872. bavilo pitanjem izbornim.

[4] Gerber: L. c.

Digitized by Google

nebi štitila.[1] Ovo je istina i ondje, gdje je zaštita ovakovih prava povjerena upravnim oblastim i sudištu, a ne redovitim sudcem, kao n. pr. u Belgiji.[2] Nu dakako da nigdje, dakle ni u Belgiji neodlučuju upravni organi o valjanosti saborskoga mandata, već sabor sam.[3]

Englezko dakle zakonarstvo izza godine 1867. nestoji više na onom mjestu, na kom nam ga predstavlja Mohl.[4] Ono je odmaklo dalje. Nu do godine 1867. zbilja je sabor u svojih naročito za tu svrhu sastavljenih odborih izpitivao zakonitost izbora. Danas pako sude o tom za svaki slučaj „tri državna sudca", a ne sabor ili njegov odbor.[5] Rezultat presude sudačke priobći se parlamentu, a taj onda prema njoj bez debate zaključi, da je izbor valjan ili ne.

I tako se je englezko zakonodavstvo odlučno postavilo na pravno stanovište. Zato su i odluke odbora, koji sastavljaju i izpituju valjanost sastavljenih izbornih listina doduše „suverene", ali samo „sur les points de fait", dočim je „sur les points de droit" dopuštena pritužba na sudca prije izbora, a i proti svemu izboru poslje na gore spomenute „državno sudište". S istoga razloga ustanovljuju se stroge kazne (zatvor i novčane globe, alternativno i kumulativno) proti onim, koji bi bud kojim načinom htjeli izkriviti glas naroda.[6] Po zakonu dakle od 1867. i

---

[1] Jolly u Tüb. Zeitschrift XXXIV. (1878) die Verwaltungsgerichte str. 598. i 603. Bähr l. c. str. 179.

[2] Britz: La constitution belge §. 174. De Froz le droit administratif belge I. str. 266. i sl.

Vidi i Hye, Dr. Anton: Sammlung der nach gepflogener öffentlichen Versamlung geschöpften Erkentnisse des k. k. oester. Reichsgerichtes, Einleitung k I. dielu I—XXXII. te odluku pod br. 42. str. 178. i slied. i II. dio, odluka br. 90. na str. 401. i sl. (actives und passives Wahlrecht zur Gemeindevertretung).

[3] Ustav belgijski od godine 1831. čl. 34.

[4] Mohl je čudnovatim načinom godine 1874. pregledao englezke zakone stvarane poslje 1858. u ovom predmetu. Vidi Tübinger Zeitschrift etc. XXX. str. 617.

[5] Walcker Dr. C.: Grundriss des allgemeinen Staatsrechtes. Berlin 1875. str. 144. opazka 2.

[6] Todd A.: L. c. I. str. 102., 132., 137., 308. i 335 et passim.

Gneist R.: Selfgovernement, Communalverfassung und Verwaltungsgerichte in England 3. izdanje str. 1013.

Charbonnier I.: L. c. str. 196.

Digitized by Google

31. srpnja 1868. povjerena je odluka o valjanosti ili nevaljanosti izbora saborskih u Englezkoj petnaestorici sudaca vrhovnog sudišta westminsterskog. To je bilo učinjeno za pokus. Nu taj pokus je sjajno izpao, i obće se hvali, kako je to englezki parlamenat 1872. prigodom razprava o ballot-bill-i izrekao. Od petnaestorice za svaki se posebni slučaj odrede tri sudca.[1] I tako je stari, veoma komplicirani način verificiranja izbora u saborskom odboru dokinut. Englezka se je cio viek tim pitanjem bavila, a došla je — bar se tako čini, do konačnoga povoljnoga rezultata, prošavši sve moguće faze.

Isti način verificiranja saborskih izbora uveden je po ustavu od 1872. i u Pennsilvaniji,[2] i od 1874. u Kanadi, ter načelno u Ugarskoj po zak. čl. XXXIII.: 1874. §. 89.

Ovaj englezki način bez dvojbe pruža sva jamstva, da će i izborno pravo i postupak propisan za vršenje njegovo u toj državi naći onu zaštitu, koju svako drugo pravo. Pak ipak od evropejskih država, osim Ugarske,[3] nije još nijedna se povela za tim, premda ti englezki zakoni postoje već desetak godina, a po mom mnienju to je i posvè opravdano. Mora se ići za tim, da se prosudjivanje o valjanosti izbora rieši svake moguće političke primjese. Pak ako se nadje sredstvo za to, valja ga upotriebiti, te eventualno i oduzeti saboru pravo legitimacije. Ali dok se takovo sigurno sredstvo nenadje u organu, koji je za to sposoban po znanju i političkoj, te stranačkoj neodvisnosti, bolje je da sam sabor obavlja posao verificiranja. A čini se da kontinentalni narodi nenazrievaju u svojih vrhovnih sudištih sigurnijega sredstva od sabora samoga. Ovo nebudi prikorno rečeno, ta i u Englezkoj — kako već rekoh, uveden je s početka nov način verificiranja samo za pokus. Možda bi taj pokus — ja se nadam da bi — uspio i drugdje, premda nisu kontinentalni sudci onako materijalno i politički neodvisli kano englezki,[4] i

[1] Walcker C. Dr.: Na malo prije spomenutom mjestu. Ali sude bez „jury-e", kako se vidi kod Charbonniera l. c. str. 198.

[2] Palma L.: L. c. str. 302. Charbonnier I. l. c. str. 394.

[3] Ugarski zakonski članak XXXIII.: 1874. medjutim nije proveden u ovom pogledu, jer još nije stvoren zakon o kojem govori §. 89.

[4] Plaća jim je n. pr. od 125—200 tisuća franaka godišnje.

Digitized by Google

premda su juridički, politički i moralni odnošaji kontinenta različiti od englezkih. Sbog te razlikosti i neprihvaćaju englezkoga sustava kontinentalni učenjaci,[1] koji su o tom pisali. Ali je praksa europejskih država, n. pr. Francezka, Nizozemska, Talijanska, Englezka, Luksemburžka, Švedska, Ugarska itd. stranom baš ovdje, a stranom za sva pitanja prije izbora dopustila pomoć i zaštitu sudačku. O tom ćemo medjutim govoriti u drugom dielu ove razprave.

Drugu grupu država sačinjavaju one, gdje je posao legitimiranja još i sada pripušten samomu saboru, svakoj kući njegovoj za svoje članove, dotično od njega ovislim organom.

U ovom pogledu sve su kontinentalne države istoga mnenja.[2]

Obćenito govoreć, ovaj način verificiranja izbora saborskih slaže se posve sa ugledom, dostojanstvom i uzvišenim položajem narodnjega zastupstva. Pak ako se neprihvati načelo, da sudište, neovisno od sabora, imade izpitivati valjanost izbora, on je i sasvim korektan. Neima onda drugoga organa, komu bi se mogao povjeriti ovako važan posao, već same komore valja da suvereno sude o tom.

Način, verificirati izbore u saboru, bez dvojbe je iz Englezke prešao u kontinentalne ustave i to najprije u francezki počam od g. 1814., a zatim odavle u ustave drugih država. I posvuda se je u tom i nazrievalo i nazrieva se još i dan danas jedan od bitnih uvjeta za neovisnost zastupstva narodnjega. I to punim pravom.

Pita se samo, kako će sabor taj posao obavljati?

---

[1] Vidi Palma L. op. cit. str. 302. Mohl R. u Tüb. Zeitschrift XXX. str. 636. i odriešito proti svakoj sudačkoj odluki u Kritische Zeitschrift für die Gesetzgebung des Auslandes XVIII. (1846.) str. 209. Jedini od meni poznatih prihvaća englezki sistem Walcker l. c. str. 144. riečmi: „Solche Fragen gehören vor die Gerichte und die Geschworenen".

[2] Vidi za Francezku ustav od g. 1849. (izb. zakona) art. 38., 57. i 68.; zakon od 30. prosinca 1875. i Charbonnier l. c. str. 171. (za novu republiku). Austrijski ustav (kremzirski) 1849. §. 77. Oktrojirani te iste godine §. 54. Zemaljski redovi i svi izborni zakoni u svojih §§. 50., 51. i 52. (dotično 40., 41., 42., 49. i 53.,) te §§. 11. i 31. (dotično 12. i 30.) svih zemaljah. Njem. ustav od 1871. čl. 27., poslovni red §. 3—6. Pruska: ustav čl. 78. i 82. Reglement od 31. svibnja god. 1849. §. 24. Bavarski zakon od 19. siečnja 1872. čl. 5. Saski zakon izborni od g. 1868. §. 6. i

Digitized by Google

Na to pitanje odgovara se u raznih državah u „ustavu“ samom, u izbornom redu, te napokon u poslovnicih raznih zakonodavnih sborova.[1]

Slažu se svi ti zakoni, dotično propisi u tom, da sabor sam kao takov, u svojoj cielosti, neobavlja toga posla. To je bilo tako u Englezkoj do g. 1770. t. j. do Grenville-ove akte. Poslje nijedno zastupstvo nije u plenumu sav posao verifikacijonalni obavljalo. Razloga tomu imade više. Prvo s tehničke strane je — osobito u većih parlamentih — veoma težko, skoro

---

saborski red §. 6. Würtemberg: ustav §. 159. i 160., izborni zakon od 1868. art. 22. Badenski ustav §. 41. Hessenski ustav art. 87. poslovni red čl. 7. i 8. Sasko-Weimarski izborni zakon §. 34. i poslovni red §§. 6. i 7. S. Meiningen poslovni red §. 2. S. Altenburg: poslovni red §. 2. S. C. Gotha: p. red §. 6—9 i ustav §. 81. Braunschweig: p. red §. 6. i 11. Oldenburg: ustav čl. 124. p. red §. 2—4. Anhalt: p. red §. 3—6. Schwarzburg-Sondershausen: p. red §. 3. Schwarzburg-Rudolstadt: p. red §. 5—9. Reuss st.: l. ustav §. 61. Reuss ml.: l. ustav §. 87. izb. zakon §. 22. Schaumburg-Lippe: ustav čl. 24. Lippe: izb. zakon od 1876. §. 3. Waldeck: ustav §. 57. (58). Hanover: izb. zakon §. 14. (god. 1848.). Hamburg: ustav 1849. čl. 53., ustav od 1860. §. 37., izb. zakon §. 27. itd. Vidi i Mohl: Würt. Staatsrecht §. 102. Rönne: preuss. Staatsrecht §. 117. Meyer G.: Lehrbuch des deutschen Staatsrechtes, Leipzig 1878. str. 242. i sl.

Laband Paul Dr.: Das Staatsrecht des deutschen Reiches 1876. I. sv. str. 552.

Rönne L.: Das Staatsrecht des deutschen Reiches II. izdanje I. svez. str. 246. i sl.

Danski ustav §. 58. Nizozemski ustav čl. 93. izb. zakon art. 31. Luksemburžki ustav od 1848. čl. 58. izborni zak. čl. 42. Švedski ustav od 1866. §. 11., 22. i 32. Španjolski ustav (1837.) art. 29. Sjedinjene države sjevero-amerikanske ustav (1787.) I. 5. Norvežki ustav (1814.) §. 64. Belgijski ustav art. 34., 40. i 46. Napuljski ustav (1848.) art. 36. Toškanski ustav (1848.) čl. 34. Talijanski ustav art. 60. Vidi i Charbonnier l. c. str. 18., 29., 49., 81., 120., 144., 171., 198., 213., 233., 244., 249., 260., 290. i 304.

Palma op. cit. II. str. 298. Za Švicarsku Dubs I. Dr.: Das öffentliche Recht der schweizerischen Eidgenossenschaft (1878.) I. str. 70. i slied, Ugarski zak. čl. V.: 1847. §. 47.; zak. čl. XXXIII. 1874. §. 89. itd.

[1] Za Hrvatsku n. pr. neima u zak. čl. II. i III.: 1870., ni u zakonu od 6. srpnja god. 1875. (izb. novela) ništa. Sve je zadržano u poslovniku (II. §. 3—10. i VI. §. 11.) izdanom usljed zakonske ovlasti §. 14. zak. čl. II.: 1870. U §. 16. istoga zakona govori se doduše o „verificiranih“ članovih, ali se nekaže ni tko ni kako jih verificira. Zakonodavstvo hrvatsko drži dakle i punim pravom, da se samo sobom razumieva, da saboru pripada pravo verificirati svoje članove.

Digitized by Google

nemoguće, velik broj saborskih izbora pretresti. Tomu bi se htjelo dugo vremena i mnogo posla, koji je napokon, obzirom na pravu svrhu zastupstva, premda težak, ipak neznatan, a sabor bi gubio svoje vrieme u tom, nedospievajuć do razpravljanja može biti i najvažnijih poslova svoje stvarne kompetencije. Drugi razlog, zašto se nepreporuča verificiranje u plenumu je taj, što bi se u dotičnih debatah strasti razpirile do skrajnosti, a tim velika šteta naniela poslovanju saborskomu, koje bi trebalo da se hladno bez strasti i razdraženosti obavlja. U strastvenom debatiranju napokon nebi skoro nikad odlučili obziri prava i razbora, već uviek politički, bolje rekuć stranački obziri.

Izvojštiv si sabor pravo legitimirati izbore svojih članova, da je to obavljao sam u plenumu, palo bi se iz Scille u Charibdu. Kad je velika brojevna razlika medju većinom i manjinom, još bi se mogla mirne duše očekivati pravedna odluka o valjanosti ili nevaljanosti stanovitoga izbora. Najviše ako bi se pristrano postupalo kod kolovodja stranaka, za koje bi bilo u interesu protivnika, da nebudu u saboru. Nu kada su stranke brojevno skoro jednake, gdje svaki glas može biti odlučan, tuder kako nas uči praksa englezka, francezka (i najnovija) i talijanska (naročito g. 1874.), o nepristranosti neima govora. Sabor je bitno političko tielo, od njega se nepristranosti sudačkoj u ovom pitanju nesmije očekivati, pak će zato odluka njegova biti uviek označena pristranošću stranačkom.[1]

To su razlozi — u kratko — koji su prinukali Engleze god. 1770. odstupiti od stare prakse i poprimiti nov način, naime verificiranje u odborih. — Taj način postoji danas u svih državah europejskih, ali ipak imade bitnih razlika u tom, kako su uredjeni i koju kompetenciju imadu u jednoj koju u drugoj državi ti odbori.

1. Najobičniji i najstariji je onaj način koji postoji i u

[1] To su najbolje iztaknuli u Englezkoj Hallam, a u Italiji Balbo. Vidi Palma l. c. Istinu rečenoga potvrdjuje i to, što je sadanja narodna francezka skupština (komora zastupnika) trebala trinaest mjeseci dok je sve izbore izpitala.

Digitized by Google

Hrvatskoj.[1] Svi naime članovi sabora podiele se žriebom u nekoliko odsjeka (u Hrvatskoj pet) jednakoga broja, te pošto su se konštituirali, izpituje jedan odsjek vjerodajnice zastupnika drugoga već po označenom redu.

U drugih državah n. pr. Njemačkoj osim toga, još se i o tom odlučuje žriebom, koje će izbore koji odsjek verificirati, a dogadjalo se je i to, da je po zaključku sabora do 1876. jedan odsjek izpitivao legitimacije zastupnika jedne provincije n. pr. Brandenburžke, itd. Ovo je dobro i probitačno u velikih saborih, zbog bitno istih okolnostih što postoje u jednoj strani države. U Hrvatskoj toga netreba, gdje čovjek skoro svaki kutić svoje domovine pozna, ili se barem lahko može o njem informirati.

U njekih državah ovi verifikacijonalni odsjeci ostaju permanentni n. pr. opet u Njemačkoj, izim u slučaju, kad petdeset zastupnika uztraži, da se iznovice svi zastupnici žriebom podiele u nove odsjeke. Koji zastupnici nisu prisutni kod žriebanja, ti se onda po redu, kako prispiju na sabor, dodiele prvomu, drugomu itd. odsjeku (ima sedam odsjeka). — U drugih pako državah, u većini dakle, verifikacijonalni izžriebani odbori fungiraju samo za prvu verifikaciju t. j. legitimiranje onih zastupnika, koji su odmah kod otvorenja sabora, a svakako prije njegova definitivnoga konštituiranja, na sabor prispjeli. Za zakašnjele postoji poseban verifikacijonalni odsjek,[2] komu je u ostalom djelokrug onaj isti, koji i prvim odborom verifikacijonalnim. Odluka ovih odbora jest definitivna samo onda, kad neima nikakove sumnje o zakonitosti izbora. Inače odbori referiraju saboru, a ovaj odlučuje definitivno.[3]

2. Drugi način jest francezki. Ovdje neima verifikacijonalnih odbora u gornjem smislu. Verifikaciju obavljaju odsjeci narodne skupštine, koji su za druge svrhe već postav-

---

[1] Poslovnik §. 3. (od 12. lipnja 1875.). Na poslovnike od 23. travnja 1861., 28. veljače 1868. i 28. ožujka 1869. neobzirem se; jer mi nije svrhom baviti se samo hrvatskim zakonarstvom.

[2] Poslovnik hrvatskoga sabora §. 11.

[3] §. 5. poslovnika hrvatskoga.
Laband Dr. P.: Op. cit. I. str. 553.
Mohl R.: Zeitschrift XXX. str. 610.

Digitized by Google

ljeni. Ovi odaberu iz svoje sredine manje odbore od tri do pet lica, glasovanjem ili žriebom. Odbori ti onda izpituju legitimacije one, koje njihovomu odsjeku budu po redu za izpitanje dodieljene. Odluka njihova priobći se tad predsjedniku za odobrenje u javnoj sjednici i debati u komori; dakle odluke nisu definitivne, osim gdje neima niti prigovora niti odbor sam neiztakne kakvu mahnu. Odsjeka pako, dakle i odbora, imade petnaest.[1]

3. Treći način verificiranja saborskih izbora jest taj, da se posebni odbori odmah na početku sabora, prigodom njegova otvorenja samo za taj posao postave.[2] Ovaj način uveden — kako sam već spomenuo opetovano — g. 1770. u Englezkoj postojao je tude do 1867. Od drugih država imade ga Italija,[3] Nizozemska[4] i amerikanske savezne države (sjeverne), ali ne sve (Pennsylvania). Jerbo su ustanove talijanskoga i nizozemskoga ustava poprimljene od Engleza, ovdje će biti mjesto, da kažemo, kako su ti odbori engleški bili sastavljeni do 1867. Način je to bio veoma kompliciran. Počelo se je s tim, da se je u odbor verifikacijonalni žriebom uvrstilo trideset i tri člana. Od ovih imao je opadnuti zastupnik i koji su proti njegovu izboru ustajali, pravo izključiti po jedanaest, tako da je konačni odbor imao samo jedanaest lica. Ovaj način, kako će to svatko najlaglje uviditi, jest veoma nepraktičan. Hoteć izbjeći stranačkoj pristranosti, moglo se je protivno dogoditi to, da su sva trideset i tri člana bili možda najpristraniji u saboru u tom pitanju. A s druge strane, dobro kaže Mohl,[5] da sabor nemože i nesmije dopustiti rekuzacije proti svojim odborom, premda pravo rekuzacije imade mnogo koristi i po same stranke i po izpitanje istine. Jer pravo kaže, kad zakon, ustav državni podieljuje saboru pravo verificirati svoje članove, neuvidja se, kako bi mogao privatan čovjek, ili jedan, napadnuti zastupnik, doći do toga, da

[1] Réglement de l' assemblée nationale str. 2. i 3. po Mohlu Tüb. Zeitschrift XXX. str. 640.
Charbonnier I.: L. c. str. 171.
[2] Cushing: L. c. točka 7.
[3] Art. 60. statuta talijanskoga i regolamento elettorale od god. 1868.
[4] Izborni zakon od god. 1848. §. 31.
[5] Tüb. Zeitschrift XXX str. 644.

Digitized by Google

nenapadnutoga, zakonito izabranoga zastupnika liši toga važnoga prava tim, da ga odkloni. Zastupnici se nesmiju uzporedjivati sa porotnici. U Englezkoj su to medjutim dopuštali, u Francezkoj pako ne. Koju petoricu izžrieba dotični bureau, proti tim neima prava rekuzacije. Ali taj način je napušten još prije god. 1867., te se je uveo način, koji je veoma kompliciran bio.

Predsjednik komore je na početku saborske periode imenovao šest zastupnika, proti kojim nije bilo nikakva prigovora. Taj odbor zvao se je „general comitee of elections," t. j. obćeniti izborni odbor. Ovaj odbor je, učinivši listinu svih zastupnika neprigovorenih i neizuzetih (moglo se je naime sa stanovitih razloga izpričati) po zakonu, izabrao izmed njih šest do dvanaest. Ovi su bili tad predsjednici posebnih izbornih verifikacijonalnih odbora (the chairmens pannel). Preostale pako zastupnike podielio je u pet jednakih odbora. Iz ovih se je istom i to opet po odboru obćenitom (odbor šestorice) birao odbor za izpitanje i odlučivanje o stanovitom protestu proti kojemu izboru. Uz to imala je i kuća sama i stranke pravo rekuzacije. Izvješće svoje specijalni bi verifikacijonalni odbori iznieli pred sabor, a ovaj bi bez debate primio njegove predloge, t. j. odbor je definitivno verificirao ili anulirao koji izbor, osim u slučaju falsificiranja ili podmićenja.[1]

U Nizozemskoj po ustavu od godine 1848. i to po izbornoga reda §. 31. vrši sabor pripadajuće mu po temeljnom zakonu, čl. 93. pravo legitimiranja izbora saborskih, tako da predsjednik po dobi u drugoj, a kraljem imenovani u prvoj komori imenuje u tu svrhu tri odbora, svaki od tri lica. Ovi odbori su organ koji obavlja posao verifikacije, nu dakako salvo jure sabora, prihvatiti njegove predloge ili ne u debati. Ovdje dakle odbori neimadu prava definitivne odluke.

U Italiji verificirali su se izbori sve do godine 1868. onako, kako to biva još danas u većini država. Sabor je na predlog svojih sekcija, u koje se je sav podielio bio, započeo

[1] May Thomas Erskine, das englische Parlament und sein Verfahren. (prevod Oppenheimov) str. 522. i sl.
Palma L.: L. c. II. str. 301. Mohl R.: Staatsrecht etc. I. str. 213.

Digitized by Google

debatu o verifikaciji ili neverifikaciji. Odtud su nastale sve one zle posljedice, koje smo gore spominjali. Uvidili su to, naročito uslied dokazivanja Balbova. Pa kad je g. 1868. došlo do revizije regolamenta izbornoga, ta stvar se je promjenila. Za verifikaciju izbora uveden je po primjeru englezkom poseban odbor (Giunta) s njekimi promjenami. O valjanosti izbora, proti kojim je prosvjed podnešen, bilo od izbornika, protukandidata ili ureda radi od oblasti (kad izabranik neima propisane dobe, državljanstva ili prava političkih) sudi taj odbor, sastavljen od 12 lica. Članove toga odbora imenuje predsjednik komore u sjednici (tornata) iza one, u kojoj je izabran predsjednikom. Imenovani njim nemogu odkloniti te časti i dužnosti. Odbor postupa kao sudište. Mora biti najmanje osam članova prisutno, da se valjano zaključuje. Svoje zaključke priobćuje parlamentu, koji definitivno odlučuje[1] u debati o tom.

Ovaj se je način legitimiranja mandata zastupničkih održao u Italiji bez prigovora i protimbe sve do 1874. Te godine pako, premda je bio isti predsjednik i isti skoro članovi u dotičnom odboru, nije mu pošlo za rukom, steći odobrenje svomu radu kod svih. Te godine je opozicija mislila, da će imati većinu. Kad tamo iza dovršenih izbora ostade u manjini, i tvrdeć da je sastav izbornih listina, upliv vlade itd. tomu kriv, podnesu opozicijonalni birači silu protesta na sabor. Giunta zabaci proteste, pak kad je izvješće došlo pred sabor, razvi se najžešća debata. Većina saborska odobri medjutim zaključke svoga odbora. Odtad se u Italiji tvrdi, da zakon od 1868. nevriedi ništa, da ne samo da nezajamčuje nepristranosti, već neodstranjuje ni ono zlo, koje sastoji u žestokih, strastvenih debatah u plenumu. Protivnici su mu se našli na obie strane kuće. Zato je godine 1876. predložen nov način, ali nije primljen, i stvar je ostala kako je bila.[2] Do danas još se nije nastavila parlamentarna diskusija o tom predmetu.

---

[1] Palma L.: II. str. 303. i sl. Ni talijanski dakle odbor neodlučuje definitivno već sabor.

[2] Palma L.: L. c. II. str. 307.

Digitized by Google

Novi taj predloženi način od god. 1876. jest sliedeći: Predsjednik komore u sjednici izza kako bude izabran imenuje „izborni odbor“ od 22 člana, i to jednakim brojem s obie strane kuće, dakle većine saborske i opozicije. Imenuje jih pako izmedju 44, koji mu budu predloženi od „predsjedničkoga ureda“. Izborni se odbor podieli u dvie komisije, a svaka razpravlja one napadnute izbore koji joj žriebom dodieljeni budu. Odluke jedne komisije mogu se pobijati sa pravilnim utokom (con regolare ricorso), i tad odlučuje cio izborni odbor uz prisutnost od najmanje petnaest članova. Kad bi ipak odluka stvorena bila u ovom slučaju samo sa jednim glasom većine, ili bi se glasovi razpolovili (i u ovom je naime slučaju izbor valjanim proglašen) tad stvar ide pred sabor. Inače sabor samo formalno potvrdjuje zaključke bez debate.

4. Poseban način postoji za pojedine zemaljske sabore kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću u Beču. Za autonomne poslove tih zemalja, postoji kako je obće poznato, kao „upravni i eksekutivni organ zastupstva zemaljskoga“ u svakoj krunovini „zemaljski odbor“.[1] Taj odbor izpituje ujedno korektnost izbora, pak referira o njih saboru. A ovomu pripada pravo definitivno legitimirati ili nelegitimirati izbore, u javnoj sjednici i debati.[2]

5. Osobit način sadržan je u poslovnom redu za ustavotvornu skupštinu njemačku[3] u §. 5. Izbore u obće izpituje izžriebanih 15 odbora. Nu ovi samo priobće predsjedniku one izbore, proti kojim neima prigovora. Oni pako izbori, proti kojim imade pritužbe, ili su notorno nepravilni (§. 3.) idu „centralnomu odboru“ t. j. odboru, koji sastoji iz predsjednika svih petnaest izžriebanih sekcija. Ako ovaj zaključi odobriti izbor, javi to simpliciter predsjedničtvu sabora. Kad pako predlaže neovjerovljenje, odlučuje sama skupština narodna.

---

[1] Zemaljski redovi za pojedine zemlje u §§. 11. i 31. (dotično 12. i 30.).
[2] Izborni redovi u §§. 50., 51. i 52. (dotično 40., 41., 42., 49. i 53.).
[3] Geschäftsord. für die verfassunggebende Reichsversammlung (Beschluss vom 11. August 1848.) u §. 5.

Digitized by Google

Ovaj isti način prešao je u njeke druge poslovnike, ali u promienjenoj premda ne bitno, formi, n. pr. u poslovnik rajhsrata bečkoga, bavarski (1872) itd. Zato negovorim napose o tih zemljah.

6. Još ću spomenuti ustanovu švedskoga ustava od g. 1866. U §. 32. br. 2. kaže se „Svakoj komori pripada pravo punomoći svojih članova . . . . . svestranomu izpitivanju podvrći". A u §§. 11. i 22. odredjuje se osim toga još, da i kralj, a za drugu komoru (zastupničku) i provincijalna vlada izpituje valjanost izbora. Tko bude prvi put izabran zastupnikom, mora sam svoju vjerodajnicu predložiti po §. 32. br. 1. državnomu i pravosudnomu ministarstvu, koje ju dade izpitati u komisiji stanovitoj, je li izdana u propisanoj zakonskoj formi ili ne. Nu odluka te komisije nije od važnosti, pošto po §. 31. br. 2. svaka komora „svestrano" izpituje i punomoći onih zastupnika, koje „od vlade nisu pronadjene za valjane".

U ostalom po §. 22. imade za izborne reklamacije (izza obavljena izbora §. 11.) dvie inštancije: provincijalna vlada i kralj. Kralj medjutim neodlučuje sam, već po §. 11. predlaže inštruiranje po strankah reklamacije „vrhovnomu sudištu, koje imade o tom odmah odlučivati". — Da i odluke ovoga vrhovnoga sudišta nevežu komora u njihovu „svestranomu izpitivanju" o tom uz §. 32. nemože biti sumnje. (Dalje sliedi).

Viećnička komora austr. kaznenoga postupnika napram kaznenomu senatu sudbenih stolova.

Austrijski kaz. postupnik ima osim institucije viećničke komore (Rathskammer) i senata za glavne razprave, još senat od triuh sudaca za one slučajeve, kada je sud prve molbe pozvan, da stvori zaključak sbog zločinstva ili prestupka izvan glavne razprave.

Naš kaz postup. poznaje samo senat za glavne razprave i senat trojice, odnosno četvorice sudaca za riešenje predmeta izvan glavne razprave. Ovaj potonji senat ima zastupati viećničku ko-

*

Digitized by Google

moru austr. kaz. postup. Ako prispodobimo dielokrug viećničke komore s onim našega senata, doći ćemo do toga resultata, da su uredovni poslovi viećničke komore samo u ograničenoj mjeri povjereni kaz. senatu, jer su njekoje funkcije prenešene na predsjednika sudb. stola, njekoje priuzdržane riešitbi kralj. banskoga stola, a njekoje naš kaz. post. niti nepoznaje.

Uredovni poslovi viećničke komore, koji su povjereni kaz. senatu jesu sliedeći:

1. Riešitba o pitanju, može li koji svjedok fungirati kao branitelj §. 41. kaz. post.

2. Odluku izdati o valjanosti razlogah radi kojih branitelj odbija branitbu. §. 44. kaz. post.

3. Riešiti pritužbu branitelja radi uzkrate uvida spisa tečajem predizvida ili iztrage. §. 46. kaz. post.

4. Zaključak stvoriti o predlogu privatnoga učestnika, da se povede iztraga. §. 36. br. 1. kaz. post.

5. U smislu §. 36. br. 3. kaz. postup. odlučiti, da li valja zatvorena iztražnika još dalje zadržati u zatvoru.

6. Predlog podnieti banskomu stolu glede molbe inostrane koje oblasti, da se joj izruči u tuzemstvu boraveći tudjinac. §. 56. kaz. post.

7. Ako sudac iztražitelj nadje razloga, pak se uzteže pristati na predlog o povedenju iztrage. §. 85. kaz. post.

8. Riešiti različitost mnenja, koje je nastalo izmedju sudca iztražitelja i tužitelja. §§. 88., 187. i 199. kaz. post.

9. Ukinuti ili ublažiti po sudcu iztražitelju izrečene, i po §. 99. kaz. post. odmjerene kazne.

10. Riešiti pritužbe proti odlukam iztražitelja sudca. §. 104. kaz. post.

11. Zaiskati mnenje fakulteta sbog važnosti i težkoće slučaja. §. 117. kaz. post.

12. Prosuditi potrebu da li valja preiskati papire, ili ih povratiti. §. 136. kaz. post.

13. Dozvolu izdati da se zaustavljene pošiljke otvore. §. 138. kaz. post.

14. Ustanoviti svotu jamčevine. §. 183. kaz. post.

Digitized by Google

15. Zaključak o pitanju, da li se imaju pozvati svjedoci ili vještaci na glavnu razpravu. §. 216. kaz. post.

16. Odgoditi glavne razprave. §. 217. kaz. post.

17. Izreći obustavnu odluku ako tužitelj prije nego počme glavna razprava, odustaje od obtužbe. §. 218. kaz. post.

18. Odluku izreći u pogledu zatvora obtuženika. §. 218. kaz. postup.

19. Zaključak stvoriti ob obnovi kaznenoga postupka, ako se je kazneni postupak dovršio proti kojoj stanovitoj osobi tim, što se je postupak obustavio, ili odbila obtužba, ili što se je od nje odustalo prije glavne razprave. §. 293. kaz. post.

20. Izreći na predlog tužitelja zabranu, da nesmije obtuženik za vrieme odsutnosti vršiti prava državljanska §. 366. kaz. post.

Po §. 74. austr. kaz. postup. odlučuje ob odklonu i izključenju kot. sudca viečnička komora, kod nas predsjednik onoga sudbenoga stola, kojemu se u području nalazi dotični kot. sudac. §. 403. kaz. post.

Napokon odlučuje po našem kaz. post. kralj. banski stol o prieporu izmedju više sudova o nadležnosti, dočim je po §. 64. austr. kaz. post. riešitba ovoga prepornoga predmeta priuzdržana viećničkoj komori, ako je priepor o nadležnosti nastao medju kotarskimi sudovi, ležećimi u obsegu istoga sudišta prve molbe.

Prelazeć na ustanove austr. kaz. post. tičuće se viećničke komore, kojih u našem kaz. post. neimade, navesti nam je §. 94. koji ovako glasi:

„Der Untersuchungsrichter erstattet der Rathskammer über den Stand der anhängigen Untersuchungen monatlich einmal, oder auch während des Monats, wenn er diess wegen der Wichtigkeit der Sache für nöthig erachtet, oder die Entscheidung der Rathskammer einzuholen hat, mündlich Bericht. Den Sitzungen, in welchen die Rathskammer diese Berichte entgegennimmt, wohnt der Staatsanwalt bei, und er ist berechtigt, Anträge zu stellen".

§. 95. austr. kaz. post. pako glasi:

„Beschliesst die Rathskammer, die Führung einer Voruntersuchung einem Bezirksgerichte zu übertragen, so hat dieses alle

Digitized by Google

für den Untersuchungsrichter geltenden Vorschriften zu beobachten. Den monatlichen Bericht über den Stand aller anhängigen Voruntersuchungen erstattet das Bezirksgericht schriftlich; in gleicher Weise holt es die Entscheidungen der Rathskammer ein. Die mündliche Berichterstattung in der Sitzung der Rathskammer wird in solchen Fällen einem Mitglied derselben übertragen. Auch diesen Sitzungen wohnt der Staatsanwalt bei".

Po našoj organizaciji sudova prve molbe, inokosni su sudovi sasma neodvisni od sudbenih stolova, u kojih se okolišu nalaze, dočim u Austriji ne samo da sudišta prve molbe, kao prizivna sudišta ureduju glede kaznenih osuda, izrečenih po kotarskih sudovih, nego i viećnička komora vrši nadzor nad iztragami, koje su povjerene kotarskim sudovom. Naši kotarski sudovi jesu doduše podčinjeni predsjedničtvu odnosnoga sudbenoga stola, u kojega obsegu leže, nu i sam predsjednik sudb. stola kada u ime sudb. stola rekvirira koji od kot. sudova, pa bilo i one, koji su mu neposredno podčinjeni, morat će to u formi zamolnice učiniti. Razlog ovoj anomaliji jest taj, što kot. sudovi napram sudb. stolovom nisu podredjene, nego koordinirane oblasti. Predsjednik sudb. stola, koji je izim svojim redovitim službovanjem, zaokupljen jošte raznimi administrativnimi poslovi, neće moći onom točnošću kotrolirati poslovanje iztražnih sudaca, a još manje poslovanje, što no obavljaju kot. sudovi, kao pomoćni organi sudbenih stolova, kao što to viećnička komora čini, kojoj se moraju mjesečna izvješća podnašati.

Vidi se dakle, da ima viećnička komora obširniji djelokrug i veće povlasti, nego kod nas sudbeni stolovi.

Po §. 100. kaz. post. ima se obustaviti iztraga odredbom sudca iztražitelja, čim tužitelj uzme natrag svoje zahtjevanje, da se dotičnik progoni od strane kaznenoga suda, ili čim predloži, da se obustavi iztraga, ili čim izjavi, da nenalazi razloga daljnjemu sudbenomu progonjenju. Osim toga može se iztraga obustaviti jedino usljed zaključka sudbenoga.

Senat moći će dakle po hrvat. kaz. post. obustaviti iztragu, ako nastane slučaj §. 85. i §. 218. ili usljed pritužbe osumnjičenoga proti odredbi sudca iztražitelja na povedenje iztrage.

Digitized by Google

I glede obustave iztraga djelokrug viećničke komore mnogo je veći, nego li je našega kaz. senata, jer će viećnička komora moći bez predloga iztražnoga sudca, bez pritužbe osumnjičenika, bez odustajne izjave tužitelja, ureda radi prigodom svojih mjesečnih sjednica obustaviti iztragu, ako vidi, da manjka učin zločinstva ili prestupka, ili da manjkaju dostatni razlozi tomu, da se uzmogne stanovita osoba smatrati osumnjičenom.

Po §. 7. sl. b. kaz. post. pripada kotarskomu sudu sudjelovanje u iztražnom postupku radi zločinstva i prestupaka, a po §. 86. kaz. post. može iztražni sudac zamoliti kotarske sudove, da obave pojedina sudbena djela. Pripomoć, koju kotarski sudovi pružaju sudbenim stolovom, nije ni s daleka jednaka onoj, na koju su u Austriji obvezani kotarski sudovi.

Usuprot §. 22. kaz. post. daje kotarskim sudovom dovoljna povoda, da ustupe mnoge prijave jednostavno sudbenomu stolu, ili da odbiju zamolnice iztražnih sudaca, s razloga, što je boravište osoba koje se imaju saslušati, bliže sjedištu sudb. stola, nego li onomu kotarskoga suda.

Čim je koji sudbeni stol bolje arondiran, tim će veći broj stanovnika bliže imati k sjedištu sudbenoga stola, nego li onomu kotarskoga suda, i tim će većma biti lišen sudbeni stol pripomoći kotarskih sudova. K tomu još dolazi okolnost ta — bar u koliko nam je u našoj praksi poznato — da kralj. gradsko-delegirani kotarski sudovi ustanove §. 7. sl. b. kaz. postup. niti na užji, niti na širji obseg svoga kotara neuporabljuju, te s toga iztražni sudci sudbenih stolova niti neupravljaju na nje nikakovih zamolnica. Tako biva, da moraju iztražni sudci u centralnom kotaru po kr. državnom odvjetničtvu zaiskane predizvide sami obavljati.

Po praksi, koja u Austriji obstoji, može viećnička komora povedenje iztrage povjeriti jednomu od kotarskih sudova, nalazećih se u njegovu obsegu, te pošto se imaju smatrati kotarski sudovi u postupku sbog zločinstva i prestupaka kao pomočni organi sudišta prve molbe, nije viećnička komora vezana na kotarski onaj sud, u okolišu kojega se je kaznjivo dielo dogodilo, nego može povjeriti vodjenje iztrage ma kojemu od kotarskih

Digitized by Google

sudova, ležećih u obsegu sbornoga suda, naročito pako i samomu gradsko-delegiranomu kotarskomu sudu.[1]

Da je po našem kaz. postup. moguće povjeriti cielu iztragu kojemu od područnih kotarskih sudova, nebi bilo potrebno skoro sve sudce imenovati kod sudbenih stolova iztražnimi sudci, na uštrb inih posala sbornoga sudišta.

§. 11. austr. kaz. postup. glasi: „Bei jedem Gerichtshofe erster Instanz werden ein oder mehrere Mitglieder desselben als Untersuchungsrichter bestellt". Austr. kaz. post. dopušta mogućnost, da vodi kod sudišta prve molbe i jedan jedini iztražni sudac sveukupne iztrage, dočim §. 9. našega kaz. postup. veli: „Postupak iztražni ima se obavljati kod sudbenih stolova po iztražnih sudcih".

Po austr. kaz. post. dovršava se veliki broj iztraga tako, da iztražni sudac kod sudišta dotičnoga okrivljenika niti vidio nije. Iztražni sudac odredjuje povedenje iztrage, odnosno iztražni zatvor, viećnička komora delegira kotarski sud za obavljanje iztrage, te tako biva, da sam iztražni sudac kod glavne razprave kao glasovatelj ureduje, što kod nas biti nemože.

Po našem kaz. post. izključen je od sudjelovanja pri glavnoj razpravi onaj sudac, koji je u istoj stvari vodio predizvide ili iztragu. Austr. kaz. post. neprieči sudca, koji je samo predizvide vodio, ili koji je zamolnice upravljao na ine sudove, da nebi mogao sudjelovati kod stvaranja osude.[2]

Ukinućem svake dokazne teorije u kaz. postup. postalo je tužitelju moguće podnieti mnoge obtužnice sudištu, uslied česa nastaju mnogobrojne glavne razprave.

Poznato je, da su sudbeni stolovi primorani skoro triput toliko glavnih razprava obdržavati, nego što je to po prijašnjem kaz. post. bivalo. Nu prem se baš tim novi kaz. post. od starijega odlikuje, što su sada obustavne odluke mnogo riedje, nego li prije, kad je osvjedočenje sudca o krivnji zavisilo od kojekakovih formalnostih dokazne teorije, to će ipak kr. sudbeni sto-

[1] Die Praxis der Straf-Proces-Ordnung von Dr. Friedrich Rulf, strana 2. Wien 1878.

[2] Ibidem strana 20.

Digitized by Google

lovi, kao kazneni sudovi svojoj zadaći moći uspješnije zadovoljiti, ako im se poslovi u stadiju predizvida i u iztražnom postupku olakšaju. Olakšat će im se pako samo onda, ako ne samo kotarski sudovi, nego i gradsko-delegirani kotarski sudovi budu onakovi pomoćni organi, kao što to austr. kaz. post. propisuje, i ako se u obće odnošaj kotarskih sudova napram sbornim sudovom, shodnim preinačenjem sadanje organizacije, tako udesi, kao što to §§. 94. i 95. austr. kaz. post. normiraju.

Fr. Schönholz.

IZKAZ

o poslovanju kr. sudb. stola u Požegi za g. 1877. u stvarih kaznenih.

Tečajem god. 1877. predano je u uručbeni zapisnik 4759 poslovnih komada i to za 1036 više nego li god. 1876., kad ih je bilo 3723 s toga što je sudb. stol dostatno glavnimi razpravami uspio.

Od unišlih brojeva samo su dva ostala neriešena.

Kaznene stvari umnožale su se za 69. napram god. 1876. buduć ih je u toj godini unišlo 489, a prošle godine 558, pa ako se k tomu uzme zaostatak od god. 1876. sa 418, imao je sudb. stol riešiti ukupno 976 kaznenih stvari, od kojih je konačno dovršio 627. i to bez glavne razprave 297, a u glavnih razpravah 326 dočim su 4 kaznena slučaja ustupljena, te je tako koncem god. 1877. preostalo 349 kaznenih slučajeva, koji kad se uzporede s onimi god. 1876. preostalimi na broju 418, vidi se, da je za 69 kaznenih slučajeva manje ostalo.

Medju timi neriešenimi slučajevi 52 su starija od 31. prosinca 1876., dočim ih odpada 297. na god. 1877. Ako se uvaži, da je koncem godine 1876. preostalo 206. iztraga, vidi se, da su od tih 154 riešena.

Ako se uzme, da je ustanovljeno, da ima medju preostalimi slučajevi od 349, nepravomoćnih osuda 45, a obtužnica 91, to preostaje u predizvidnom, dotično u iztražnom postupku 213 neriešenih slučajeva.

Glavnih razprava obavljeno je 326; dočim su god. 1876. dovršene 174 glavne, a 50 konačnih razprava, to je god. 1877. za 102 glavne razprave više obdržavano, te tim polučen uspjeh, da je 479 osoba osudjeno, dočim je koncem godine 105 kaznenika, a samo 18 iztraženika u zatvoru preostalo.

Dodaje se ujedno, da je tečajem g. 1877. u uzište primljeno 109 iztraženika i 433 kaznenika.

Digitized by Google

Perovodno osoblje, osim predsjednika, sastojalo je: od dvajuh viećnika jednoga tajnika i dvajuh pristava, koji su se uz gradjanske gruntovne te urbarske poslove, i u kaznenoj struci upotrebljavali; dočim je jedan viećnik sa dva pristava pridieljen kr. gradsko-delegiranomu sudu u Požegi samo iznimice u glavnih razpravah sudjelovao. **S.**

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Sekvestar nema naknaditi procjenbene vriednosti pokretnina koje nisu nadjene kod ovršenika prigodom obdržavane ovršne dražbe.

Samuel S. traži od Vatroslava M. izplatu svote 127 for. 70 novč. t. j. procjenbenu vriednost zaplienjenih i njemu na čuvanje predanih pokretnina Josipa M., a to zato, jer ti predmeti nisu bili izloženi na dan dražbe.

Odsudom od 5. prosinca 1876. br. 3921. odbio je kr. grad.-deleg. kot. sud u Požegi tužitelja s ovih razloga:

Neprigovorenim zapisnikom A. ad D. dokazano je, da su 10. veljače 1874. zaplienjeni predmeti predani tuženiku kao sekvestru i da je on tim preuzeo dužnosti navedene shodno §. 968. o. g. z., on ima dakle prema propisu §. 964. o. g. z. dosliedno odgovarati za štetu, koja nastaje radi propuštenoga dužnoga staranja.

Kad se tužitelj služi pravom njemu ovim §. danim mora dokazati, da je sekvestar propustio dužno staranje i da mu je nanešena šteta. — Nu tužitelj nije dokazao, pače ni uztvrdio, da je sekvestar svoju dužnost zanemario, a i nije ni svoje štete dokazao niti označio, u čem ta sastoji. Goli zahtjev na izplatu procienbene vriednosti nemože se nazvati štetom, kad ju s jedne strane tužitelj kao takovu ni neoznačuje, a niti nepruža podataka da mu je šteta u tom iznosu nastala, što bi morao tim više učiniti, kad se iz priloga A. crpi, da je on vodio ovrhu za tražbinu, a iz priloga B. vidi se, da je na račun iste primio 38 for. 54 novč., prema tomu bio bi tužitelj već u tužbi izložiti imao kolikim iznosom nije njegova tražbina namirena i što sačinjava šteta njemu nanešena, za koju sekvestar odgovara.

Naredbom od 24. siečnja 1877. br. 12.757. potvrdio je kr. banski stol ovu odsudu.

Razlozi su sliedeći: Za uspieti nazočnom tužbom imao je tužitelj ne samo izkazati kolikoću tražene odštete, kako je to prvi sud sasvim

Digitized by Google

temeljito naveo, već mu je izim toga nadležalo i dokazati, da je tuženi kao sudbeni sekvestar o tom sudbeno ubavješten bio, da će se stvari njemu na čuvanje predane dražbi izložiti i da su te stvari doista nestale i to krivnjom jedinoga tuženika.

Vidiv ipak, što tužitelj prigovorenu po protivniku okolnost, da bi on o dozvoljenoj ovršno dražbenoj prodaji sudbeno ubavješten bio, ni pokušao nije dokazati; vidiv što je tužitelj priznao, da ga je tuženi nakon dražbe ubavjestio, da se od zapljenjenih stvari nalaze u mjestu preduzete ovrhe, po čem sliedi, da te stvari izginule nisu, a niti se mogu smatrati kao izginute, a to tim manje, što iz plienitbenoga zapisnika proizlazi, da su zaplienjeni predmeti predani tuženiku kao sekvestru, tomu usuprot dražbeni zapisnik dokazuje, da su stvari popisane, tražene u stanu ovršenice.

Vidiv da, u koliko je krivnjom trećega nemoguće bilo zaplienjene stvari kod prve dražbe prodati; tim tužitelj jošte pravo zadobio nije, od ovog trećega odmah vriednost neprodanih stvari zaiskati, već mu je prosto stajalo iznovičnom dražbom prouzrokovane troškove od dotičnika zahtievati, predpostaviv dakako, da je samo krivnjom ovoga obezuspješena bila dražba.

Izvanredni previd tužiteljev bude po vis. kr. stolu sedmorice naredbom od 15 lipnja 1878. br. 478. odpućen i to s ovih razloga:

Zapisnikom pod A. na I. kojemu tuženik prigovorio nije, ustanovljeno je, da su zaplienjeni predmeti Josipa M. predani Vatroslavu M. kao sekvestru.

Tuženi je tim preuzeo shodno §. 968. o. g. z. u pogledu ovih stvari dužnosti pohranitelja, te je s toga obzirom na §. 964. o. g. z. valjalo dokazati tužitelju, da su u pitanju stojeće stvari izginule usljed toga što tuženik kao sekvestar nije nad njimi bdio dužnim staranjem.

Taj dokaz nemože se smatrati donešenim onom okolnošću, da zaplienjene stvari prigodom preduzete ovršne dražbe nisu pronadjene kod ovršenika, jedno što se te stvari po glasu zapisnika A. na I. niti nisu imale nalaziti kod ovršenika već u pohrani kod sekvestra sadanjega tuženika Vatroslava M., a drugo što tužitelj sam priznaje, da ga je tuženik nakon dražbe ubaviestio, da se neke zaplienjene stvari nalaze u Ferkljevcih.

No da je gore označeni dokaz i uspio, i onda nebi tuženik tužitelju kao ovrhovoditelju odgovarao za procienbenu vriednost zaplienjenih stvari već bi mu bio obvezan samo u toliko u koliko je ovrhovoditelju propustom dužnoga staranja od strane tuženika kao sekvestra nanešena šteta t. j. osujećeno namirenje tražbine ovrhovoditeljeve iz zaplienjenih stvari. Tu štetu dotično iznos nenamirene tražbine svoje nije pako tužitelj izkazao niti u tužbi niti tečajem razprave.

Digitized by Google

U takovom stanju stvari postupali su niži sudovi sasvim pravilno, odbivši tužitelja sa zahtjevom, da mu tuženi kao sudbeno postavljeni sekvestar nadoknadi procienbenu vriednost pokretnina naznačenih u zapisniku A. ad I., te nenadjenih prigodom obdržavane dražbe kod ovršenika.

Nepodpisani nacrt ugovora nedokazuje ništa §. 885. i 887. o. g. z.

U tužbi tvrdi tužitelj Dragutin K., da je tuženiku prodao nekretnine, koje je na javnoj dražbi kupio uz obvezu, da ovaj plati pristojbu svoju i njegovu, t. j. onu koja bude tužitelju odmjerena.

Da je tako ugovoreno bilo prilaže pod A. nacrt ugovora i poziva se na svjedoka Petra V.

O samom kupu bude pak sačinjen drugi ugovor, u kom je ova druga pristojba izpuštena i na temelju kojega je tuženi stekao pravo svojine.

Budući da mu je odmjerena pristojba od 53 for. 81 nč. zahtieva da ju tuženik plati.

Tuženi tvrdi, da on te dužnosti nije na sebe uzeo, a i taji da bi ugovor imao glasiti kako nacrt A. glasi i da on na taj ugovor nije pristao niti mu pozna sadržaja, te da on na taj nacrt nije stavio križa.

Odsudom od 14. srpnja 1876. br. 2099. odbio je kr. grad.-deleg. kot. sud u Požegi tužitelja i to s ovih r a z l o g a:

Tužitelj tvrdi, da se je tuženi, kupiv od njega grunt Petra Tadića obvezao za njega, t. j. tužitelja platiti prenosnu pristojbu.

Tuženi nieče, da se je obvezao platiti samo kupovninu i trošak ugovora, što je i učinio, dočim je kupljena nekretnina na njega i prenešena.

Tuženi nieče, da je primio na sebe tu obvezu tvrdeć, da se je obvezao platiti samo kupovninu i trošak ugovora, što je i učinio, dočim je kupljena nekretnina na njega i prenešena.

Tužitelj želi nacrtom ugovora i svjedokom V. dokazati ovu obvezu tuženikovu, nu da i stoji nacrt ugovora, nije dokazana obveza tuženikova, koj uvjek zaniekuje, da je takovu na sebe primio i da je ugovor tako glasio, kako ga tužitelj donosi.

Tužitelj nije glede toga, da je tuženi takovu obvezu na sebe primio, ponudio dokaza, a dokaz da je nacrt ugovora tako glasio neutemeljuje obveze preuzete po tuženiku, jer tužitelj nedokazuje, da je tuženi na ovaj nacrt ugovora pristao, zato nije ni dokazana obveza na strani tuženikovoj.

Naredbom od 10. kolovoza 1876. br. 8103. potvrdio je kr. banski stol odsudu prvoga suda sa sliedećih r a z l o g a:

Digitized by Google

Tužitelj priznaje izrikom u svojoj tužbi, da je on sa tuženikom sklopio pismeni kupo-prodajni ugovor, na temelju kojega je tuženi stekao knjižno pravo na prodane nekretnine i priznaje, da u tom ugovoru neima obveze tuženikove, da osim kupovnine i troškova plati i pristojbu za tužitelja.

Kad bi i stajao nacrt ugovora pod A., sadržavajući sada spomenutu obvezanost tuženika ili kad bi predležalo dokazano, da je ustmenom pogodbom tuženik rečenu obvezu preuzeo, nebi taj uvjet imao nikakove pravne krieposti pogledom na §. 887. o. g. z. Nu tužitelj nije ponudio nikakova dokaza o tom, da je tuženi istu obvezu na se preuzeo; nacrt pako pod A. na I. nema po §. 885. o. g. z. nikakove dokazne moći, ne samo zato, što u njem nema nikakovih podpisa već i zato, što tuženi pobija istinoću istoga tvrdeć, da nanj nije stavio križa, a tužitelj protivno ničim nije dokazao, jer izkazom svjedoka, da mu je tužitelj poslao pismo istoga sadržaja, kojega je nacrt A., nedokazuje se upravo ništa.

Usljed toga morao se je tužitelj odputiti i potvrditi odsuda prvoga suda na to glaseća.

Budući da su obie niže odsude opravdane na razlozih u istih navedenih, a nema uvjeta navedenoga u §. 335. p. p. odbio je visoki kr. stol sedmorice naredbom svojom od 19. siečnja 1877. br. 1143. izvanredni previd tužiteljev. **S.**

O smetanju posjeda.

Šumar gospoštine vjerozakonske zaklade u M. dobio je nalog, da šumu ogradi bedemom. Kad je na tom poslu radio, približiše mu se neki seljaci, koji su držali, da je ova šuma preporna, te su ga molbom sklonuli, da odustane od ove radnje.

Gospoština tuži ove seljake radi smetana posjeda ove šume, ali bude po obih nižih sudovih svojim zahtjevom odbijena, jer oba ova suda u tom činu nisu nazrievali učina smetana posjeda.

C. kr. vrhovno sudište preinačilo je riešitbom svojom od 25. lipnja 1878. br. 7139. obie niže odsude te je štitilo tužeću gospoštinu u posjedu ove šume i to s r a z l o g a:

Tužeća gospoština navodi, da su tuženici šumaru očitovali, da neće dopustiti kopati bedema, jer je ova parcela njihova, ovo je dokazano izrekom dvojice lugara, koji doduše posvjedočuju, da su tuženici šumara molili, da od te radnje odustane, ali ovi lugari izpoviedaju i to, da su oni šumaru očitovali, da bi se dalnjoj radnji oprli, ako ju nastavi.

Digitized by Google

Ako i ova izjava nesadržava prietnje, sadržava ipak izjavu, da bi tuženici upotrebili bili silu, da je šumar bio dielo nastavio, pa pošto šumar nije htio, da do toga dodje, morao je odustati od dalnje radnje i tako osta ovaj nalog neizvršen.

Mora se s toga u činu tuženika nazirati učin smetana posjeda.

(„Gerichtshalle".)

Tužba proti malodobnim ima se upraviti ne samo proti tutorici nego i proti sututoru.

S. A. tužio je malodobne nasliednike G. G. na izplatu zajamna duga od 200 for. te je tužbu upravio jedino proti A. G. materi i tutorici tih malodobnih. Prvi sud izrekao je osudu po zahtjevu tužbovnom i nije uvažio prigovor A. G. da je tužitelju bilo tužbu i proti njezinu sututoru upraviti, s razloga, što malodobne pred sudom mati kao tutorica zastupa, a sututor tutorici samo svojim savjetom pomaže §. 212. o. g. z.

Kralj. banski stol ukinuo je na priziv A. G. osudu prvoga suda i naložio mu je, da po §. 37. gr. pp. tužitelja uputi, da tužbu svoju i proti sututoru A. G. upravi.

Kr. stol sedmorice potvrdio je riešitbom od 24. svibnja g. 1878. br. 412. odluku banskoga stola, uvaživ, da se po propisu §. 211. o. g. z. svakoj materi kao tutorici mora dati sututor, odtuda sliedi, da sama mati kao tutorica bez sututora nemože zakonito zastupati malodobnu djecu svoju pred sudom. Priobćio dr. **N. I.**

Ne ima tužbe radi smetanja posjeda zadružnih nepokretnosti proti članu zadruge, ako on i ne živi u zadruzi.

Na tužbu od 12. ožujka 1878. br. 513. gr. izreče c. kr. kotarski sud u B. sliedeću odluku od istoga dana, pod br. 519. gr. c. kr. kot. sud u B. u parnici M. S.-a kao kuće gospodara i zastupnika zadruge S. k. br. 96. u B., tužitelja, proti N. S., trgovcu u B. tuženiku, na tužbu radi smetana posjeda na temelju obavljena očevida, dovršene sa samim tužiteljem ustmene razprave i usklade spisa, u zapisnik primljenu danas pod br. 519. gr. obnašao je izreći za pravo:

Tuženik kriv je smetana posjeda oranica „Veliki lapat" i „Ogradica kod vrelca" zvanih, na štetu zadruge tužitelja S. k. br. 96. u B. počinjena tim, što je danas svojevoljno i protupravno iste dvie oranice težati započeo; nadalje je tuženik dužan od toga smetanja, to jest oranja i bud koje vrsti težanja istih dvih oranica odmah po prijetku ove

Digitized by Google

odluke odustatati i tužitelja odnosno zadrugu mu i nadalje u mirnu posjedu i uživanja trpiti, po to sve pod prietnjom globe od 300 for., u zatvor od 60 dana za slučaj neutjerivosti obratit se imajuće; napokon dužan je tuženik tužitelju objestno prouzročene parbene troškove sudbeno na 15 for. 90 novč. obredjene za 14 dana pod prietnjom ovrhe nadoknaditi; jer se navodi tužitelja u tužbi i nadopunjku tužbe prije započeta očevida i razprave, da je on, odnosno njegova zadruga sve do dana podignute tužbe u mirnu posjedu i uživanju oranica „Veliki lapat“ i „Ogradica kod vrielca“, bila, pošto ih tuženik — koji se oglušio — oporekao nije, istinitimi smatrati imadu kao i dalji navodi, da je te oranice dana podignute tužbe tuženik svojevoljno i protupravno orati započeo, dakle smetanje mirna posjeda u istinu počinio; — jer se tuženik glasom izprave A. pod I. pravim članom tužiteljice zadruge smatrati neimade, dosljedno njemu se krivnja smetana posjeda u konkretnom ovom slučaju ubrojiti mora; — jer se tužitelj, odnosno zadruga mu po §. 339. o. g. z. u dokazanom (§. 40. gr. pp.) posjedu po zakonu štititi mora. Naknada parbenih troškova utemeljena je na §. 573. gr. pp., a pojedine stavke dangube izmjerene su prema važnosti i vriednosti poljske nadnice u proljetno doba.

Svjedočbom A. pod I., na koju se ova odluka poziva, zasvjedočeno je po c. kr. kot. uredu u B., da je N. N. tuženik, 31. siečnja g. 1874. svoju trgovinu nastupio, te da je usljed toga u smislu §. 9. zakona od 8. lipnja 1871. o promjeni nekih administrativnih uredaba u vojnoj krajini iz zadruge S. k. br. 96. iz B. izstupio i njezinim „pravim“ zadružnim članom biti prestao. — Tuženik pako nije porekao, da on svoju trgovinu vodi, te u zadružnoj kući niti sa zadrugari neživi.

Uslied u t o k a tuženika c. kralj. krajiški odsjek banskoga stola rješitbom od 6. travnja g. 1878. br. 3029. obalio troškove sudom prve molbe obredjene, na 11 for. 40 nč. odluku c. kr. kot. suda u B. potvrdio, obrazloživ svoju riešitbu sliedećim:

uvaživ, da se gospodaru krajiške zadruge nemože uzkratiti pravo, da u prešnih slučajevih sam, bez donesena ovlaštenja na tužbu, sudbenu pomoć zatraži;

uvaživ, da je tuženik iz tužbe i ročištnoga zapisnika od 12. ožujka 1878. br. 519. morao znati, o kojih zemljištih se radi;

uvaživ, da je ovim ročištnim zapisnikom, kao javnom izpravom dokazano, da je tužitelj tužbu glede zemljišta „Ogradica kod vrielca“ jošte prije razprave izpravio, i da je tuženik po razpravljajućem sudcu bio pozvan da prisustvuje kod očevida na ovom posliednjem zemljištu;

uvaživ, da se u slučajevih smetana posjeda po §. 620. gr. pp. ima iztražiti i dokazati jedino posliednji faktični posjed i dogodivše se smetanje, i da je dokaz u oba pravca po §. 40. i §. 22. gr. pp. pružen;

Digitized by Google

uvaživ nadalje, da tuženik uzprkos tomu, da je po sudbenom podvorniku nije došao na razpravu, koja je poslje obavljena očevida u sudnici nastavljena;

uvaživ napokon, da se na okolnosti i dokazala navedena u utoku, po §. 312. gr. pp. nemože obzir uzeti.

U utoku bijaše tuženik naveo, da nije prestao biti članom zadruge S., koja jošte nije razdieljena, već upravo pod diobom stoji, i za dokaz toga priložio rješitbu c. kr. glav. vojnog zapovjedničtva, kojom se to naročito izriče.

Usljed izvanrednoga previdnoga utoka tuženikova jest c. k. krajiški odsjek banskoga stola, suglasne odluke obadvajuh nižih sudova kao ništetne ukinuo i tužitelja na upravnu oblast odputio po §. 47. sudovnika i §. 339., te §. 342. gr. pp.;

uvaživ, da je tuženik član tužeće zadruge, te po tom po §. 22. temelj. krajišk. zak. od g. 1850. s ostalimi zadrugari ima jednako pravo na nepokretni imetak, a §. 9. zakona od 8. lipnja g. 1871. imao bi se tekar onda uporaviti, kada bi tuženik doista iz zadruge bio izstupio, što pako nebiva već samim tjeranjem trgovačkoga posla;

da tuženik nije mogao izključen biti od posjeda i skupne uprave zadružne imovine, kako je i c. kr. glav. zapovjedničtvo glasom tuženikova priloga u utoku — analogno odlučilo;

uvaživ, da i tada, ako je baš sud prve molbe radio po osvjedočenju, da je tuženik iz zadružne zajednice izstupio — ipak postoji ništetnost, makar da se nenadležnost suda u višoj molbi opazi;

uvaživ napokon, da priepori i tegobe gospodara zadruge proti pojedinim članovom, u koliko se tiču naravi zadruge kao političke uredbe, spadaju po svojoj naravi i po §. 26. o. g. z. na upravne oblasti.

Priobćio **L. V.**

Odvjetnik kao zastupnik ovrhovoditelja jamči za povjerenstvene pristojbe.

Odvjetnik K. T. kao zastupnik E S. zaiskao je ovršnu plienitbu i procjenu pokretnina Z. C. radi dužnih 50 for. Kotarski sud dozvolio je i obavio tu ovrhu i naložio je odvjet. K. T. kao zastupniku ovrhovoditelja, da za 14 dana pod inakom ovrhom plati povjerenstvene pristojbe od 10 for. 57 nč.

Odvjet. K. T. podneo je utok proti toj odluci, jer da nejamči odvjetnik za povjerenstvene pristojbe, već stranka sama.

Kr. banski stol potvrdio je odluku prvoga suda:

s razloga, što je upitna plienitba i procjena dozvoljena na molbu utiecatelja kao zastupnika ovrhovoditelja;

Digitized by Google

s razloga, što po ustanovi odvjet. reda §. 30. odvjetnik mora jamčiti za pristojbe pri poslovih, koje zastupa, te je zato i vlastan kada primi koji nalog, iskati od stranke, da mu dade primjeran predujam.

Kr. stol sedmorice odputio je riešenjem od 1. prosinca god. 1877. br. 1483. previdni utok odvjet. K. T. s razloga, što su obie niže odluke u zakonu utemeljene. Priobćio dr. **J. N.**

---

1. Pogodba dvojbena ima se tako tumačiti, da nikakova protuslovja nesadržava i da bude kriepostna. §. 914. o. g. z.

2. Volja može se i mûče očitovati. §. 863. o. g. z.

Trgovac I. N. S. u S. po odvjetniku D. utuži kod kr. kotarskoga suda u Bakru tužbom od 13. lipnja 1872. br. 2323. gr. A. D. iz G. sa zahtjevom, da je A. D. kao uzajemni poruk svoga brata J. D. dužan izplatiti tužitelju u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe 1031 for. 58 novč. a. vr. s. pp.

Tužbu svoju utemelji tužitelj na nagodi od 1. travnja 1870. sklopljenoj medju odvjetnikom D. i tuženikom A. D. te njegovim bratom J. D. — Nagoda ova sadržaje sliedeće obvezu: ukupnu glavnicu od 1531 forinta 58 nč. obvezuje se dužnik J. D. izplatiti u mjesečnih obrocih sa 100 for. a. vr. vjerovniku odvjetniku P. D. i za njega g. I. N. S. počamši od 1. svibnja i tako svaki mjesec neprekidno do podpune izplate 1531 for. 58 nč. a. vr. Zatim, ako dužnik J. D. propusti redovito svaki mjesec prvoga ili najdulje do 5. pogodjeni obrok od 100 for. a. vr. uplatiti, izgubiti će „ipso facto“ dobročinstvo obročnoga izplaćivanja. Točka 5. ugovora glasi: Gosp. A. D., brat dužnika J. D., jamči solidarno za obvezu, tim načinom, ako dužnik J. D., jedan ili više obroka ne izpuni, da će jamac dužan biti o istom roku izpuniti prvi obrok, isto tako postupno onaj ili one obroke, glede kojih bi se J. D. netočnim pokazao i to u ruke prerečenoga I. N. S.

Kr. kot. sud u B. odbio je tužitelja osudom od 3. travnja 1877. br. 1506. i osudio na naknadu troška sa sliedećih razloga:

Nagodom od 1. travnja 1870. pod A. ad I. obvezao se je J. D. platiti glavnicu od 1031 for. 58 nvč. vjerovniku T. D. i za njega tužitelju u mjesečnih obrocih po 100 for. pod gubitkom blagodati obročne izplate, a tuženi obvezao se je kao porok uzajamni za točno izpunjenje rečene obveze, tako ako J. D. kojoj obročnoj dužnosti udovoljio uebi, to se on (tuženi) obvezuje u istom roku izplatiti uzmanjkale rate.

Tužitelj temelji svoj petit, a tuženi svoju obranu na temelju iste nagode.

Digitized by Google

Vidiv medjutim, da se je tuženi kao uzajamni poruk obvezao izplatiti samo neizplaćene po J. D. prema nagodi dospievat imajuće obroke, što izkazuju rieči nagode: Prvu uzmanjkalu ratu i takodjer onu ili one „rate“, a da se nije istom nagodom naročito obvezao i na to, da će plaćati obroke pod gubitkom blagodati obročne izplate; — vidiv, da se potonja obveza, pod prietnjom gubitka blagodati obročne izplate, nemože nametnuti tuženiku njegovom izjavom, da jamči uzajamno za točno izpunjenje prerečenih uvjeta, jer je on kasnijim dodatkom točno ustavio svoju platežnu dužnost, na što se je obvezao bio J. D. — Vidiv, da ni J. D. sam gornjom nagodom nije dao naročito pravo vjerovniku, da može čitavu dužnu svotu od istoga ovršno utjerati, ako nebude koji platežni obrok držao, te se po tom tim manje držati može, da je pod istom prietnjom tuženi uzeo jamstvo za J. D., jer je istom nagodom samo zapriečen J. D-u. za slučaj nedržanja platežnih obroka ponovljaj osobnoga zatvora. — A pošto tužitelj neutužuje dospjele obroke, već čitavu dužnu mu po J. D. svotu radi neobdržavane po istom obročne izplate, valjalo je odbiti tužbovni zahtjev.

Konačno se je morao tužitelj odbiti i radi pomanjkanja aktivne legitimacije, pošto je on samo kao punomoćnik (odvjetnika) P. D.-a za njega kao vlastnika utužene svote istu utužiti mogao, jer je tužitelj nagodom ovlašten samo na preuzimanje uplate.

Kraljev. banski stol osudom od 6. lipnja god. 1877. br. 5649. odputio je priziv tužiteljev i potvrdio osudu kr. kotarskoga suda s ovih r a z l o g a:

Po jasnom sadržaju pogodbe A. ad I., na koju se obie stranke pozivlju — preuzeo je tuženik A. D., da će on izplatiti na ugovorene platežne obroke utuženu tražbinu u slučaju, ako glavni dužnik J. D. toga učinio nebi, a da su ti obroci ustanovljeni bili po 100 for. na mjesec, počam od 1. svibnja 1870. — Pošto su ti obroci za izcielenje utužene svote od 1031 for. 58 nč. jur odavna izminuli, neima dvojbe da je na temelju §§. 1355. i 1357. o. g. z. nastalo pravo vjerovniku, da proti tuženiku kao poruku utuži cielu tražbinu od 1031 for. 80 novč. — No tuženik poriče tužitelju pravo tužiteljstva, jer da je ovaj u pogodbi označen samo kao osoba kod koje se dug platiti ima.

Uvaživ, da je pogodbu pod A. ad I. sklopio J. D. i A. D. sa P. D. s obvezom izplate vjerovniku P. D. i z a n j e g a tužitelju I. N. S.; — da se dakle podnipošto potonji, naime I. N. S. neima i nemože smatrati vjerovnikom, već samo P. D., koji je jedini ovlašten utuženu tražbinu sa zahtjevom plateža na ruke I. N. S. iskati, to se ukazuje prigovor pomanjkanja tužiteljeve aktivne legitimacije „ad causam“ posve osnovanim; i s toga valjalo je napadnutu prvosudnu osudu, odpućujuću tužitelja sa njegovim tužbovnim zahtjevom, potvrditi.

Digitized by Google

Povodom izvanrednoga previda tužiteljeva obnašao je kr. stol sedmorice riešitbom od 29. prosinca g 1877. br. 1256., suglasne osude nižih sudova tamo preinačiti, da je tuženik A. D. dužan tužitelju I. N. S. iz ugovora ddto. Fiume 1. aprila 1870. izstojeći ostatak tražbe od 1031 fr. 58 nč. u s. pp. platiti. Riešitbi dodani su ovakovi razlozi:

Po ugovoru A. na I. ddto. Rieka 1. travnja 1870. imao je glavni dužnik J. D. sa mjesečnimi odplatami po 100 for. počam od 1. svibnja 1870. i bez obzira na gubitak plaćevnih rokova trećom točkom uslovljeni, najkasnije do 5. studenoga g. 1871. svoj cieli dug od 1531 for. 58 novč. za P. D. do rukuh I. N. S izplatiti, a izplatio je pripoznatim načinom (§. 22. g. pp.) na obal toga duga samo 300 for. odkud po §. 105. g. pp. sliedi, da dospiela iz A. na I. tražba 1031 for. 58 novč. iznosi.

Po četvrtoj točki istoga ugovora A. na I. čim glavni dužnik svojoj dužnosti nezadovolji, ima sve zaostale rate točno platiti A. D. kao poruk i platac. §. 1357. o. g. z. i odnosne kamate. §. 1333. i 1334. o. g. z.

Tako se ugovor A. na I. tumačiti ima po §. 914. o. g. z. tim više, što će po §. 892. o. g. z. i tražba P. D.-a prestati kada se tužena glavnica na ruke tužitelja I. N. S. izplatila bude.

Okolnost, što I. N. S. tu tužbu kroz samoga P. D. kao punomoćnika podiže, — dokazuje po §. 863. i 1009. o. g. z. da I. N. S.-u pravo tužiteljstva nemanjka, a da mu tuženik to pravo nepozvanim i neodlučnim načinom poriče.

Suglasne osude nižih sudova su po tom utemeljene na predpostavi protivnoj jasnomu sadržaju spisa i na uporavljenju zakona, očito pogriešnom, valja ih dakle povodom tužiteljeva izvanredna previda preinačiti te po tužbenom iskanju suditi. Priobćio **L. V.**

Prinos k §. 904. o. g. z.

B. izda izpravu, kojom prizna, da X. duguje 116 lira, „koje se obvezuje platiti u mjesečnih obrocih u vrieme i na način, koji će se istom ustanoviti.“

X., koji se ovim očitovanjem s toga zadovolji, jer je B. proti njemu protutražbinu imao, koja glede visine jošte ustanovljena nebijaše, ustupi svoju tražbinu A.

A ovu tražbinu utuži.

Prva molba zadovolji tužbenomu zahtjevu, osudiv B. na platež utužene svote za 14 dana; druga molba odputi tužitelja sa njegovim zahtjevom, dočim treća molba odredi tri roka za platež, koja su u tri redom sliedeća mjeseca dospiela.

Digitized by Google

Razlozi prve molbe: „Pošto rok za izplatu ugovorom ustanovljen nije, odredjuje dospielost obveze u mjesto stranaka sam zakon, pa §. 904. o. g. z. ovlaštuje u takovu slučaju vjerovnika, da izplatu odmah uztraži".

Razlozi druge molbe: „§. 904. o. g. z. nije na ovaj konkretni slučaj uporaviv, pošto se ne samo vrieme, nego i način izplate imaše tek u buduće ustanoviti:

Tužitelju dakle nepristoji pravo tužbu na izplatu tražbine podići, već mu bijaše presto postupati na izpun obveze, koju je B. za podpisa svojega gornjega očitovanja preuzeo, pošto nije dokazano, da je tuženik na izplatu pozvan ili što više, da se je takovu pozivu oglušio, pa pošto odnosni priuzdržaj jedinstveni dio samoga spisa o priznanju tražbine sačinjava".

Razlozi treće molbe: „Kad je tuženik utuženu tražbinu priznao, nadoveza on podjedno svojoj priznaji izjavu, da se ona prema istodobnomu porazumku u mjesečnih obrocih, koji će se kasnije ustanoviti, izravnati ima".

Ovo ograničenje mora tužitelj dopustiti, pošto on svoj zahtjev izključivo na odnosnoj izpravi temelji, pa pošto mu prema tomu nije slobodno izpravu u onom dielu, koji za njega govori, na svoju korist upotriebiti, a njegovim navodom protivni dio iste izprave s vida pustiti. Nasuprot nebijaše tužitelj obvezan čekati na ustanovljenje i likvidiranje protutražbine tuženikove, pošto ga sama izprava na to neobvezuje, pa pošto tuženik nije dokazao, da o tom budi kakovo porazumljenje postoji.

Vrhovno dakle sudište mnije, da se već u predležećoj parnici imadu ustanoviti rokovi za izplatu utužene tražbine, pošto proti takovu ustanovljenju nijedna okolnost nevojuje". (Sbirka riešitba vrhovnoga bečkoga sudišta Glaser, Unger i Walther br. 297.).

Mi nismo nakani o posve opravdanih razlozih vrhovnoga bečkoga sudišta dalje razpravljati — navlastito glede njihova zaglavka — samo nam je pozornost štovanih naših čitalaca svratiti na sliedeća dva zaključka, koji iz rečenih razloga sami sobom izviru:

1. Tužba zahtievajuća odmah činitbu postojeće tražbine, koje dospielost nije ugovorom ustanovljena, neima se odputiti, već valja tuženika na činitbu pridržati osudom, u kojoj se za istu primjereni rokovi ustanoviti imadu.

2. Ustanovljenje roka u smislu §. 904. o. g. z. za činitbu tražbine, koje dospielost nije ustanovljena, netraži se molbom, već tužbom, te se neriešava „ex primo decreto" odlukom, već na temelju kontra-

Digitized by Google

diktornoga redovitoga postupka, u kojem se podjedno toli pitanje ob ustanovit se imajućem roku za činitbu tražbine, koli i sama obstojnost tražbine razpraviti može osudom. Priobćio dr. S.

II. Kazneno-pravni.

Paragraf 277. br. 10. kaz. postup.

Stevan G. izpovjedio je, da je htio suprugu si Evu usmrtiti, da ju je toga radi dočekao, s imanom britvom više krat udario, da je pobjegao, čim se je više ljudi oko njega sakupilo, te da je izpio vodu fosforom infiltriranu u nakani, da i sebe usmrti.

Vještaci očitovaše, da su ozlede Evi J. oštrim orudjem nanešene lahke ozlede.

Na temelju ovoga materijala tužen je Stevan G. radi zločinstva pokušanoga umorstva, nu sud prve molbe odriešio ga je ovoga zločinstva, al ga je krivim proglasio zločina težke tjelesne ozlede po §. 155. sl. a) k. z. s razloga: što je sud doduše zadobio uvjerenje, da je Stevan G. nakanu imao usmrtiti Evicu G., te da je istu u to ime sa britvom napao i lahkih joj ozleda nanio; nu pošto se orudje nezna i pošto su efekti samoga čina neznatni, jer isti čin nastajaše u objektivnom (kausalnom) savezu sa samim izvedenjem umorstva, drži sud, da tu manjka k pravom izvedenju čina vodeće djelo. Pošto pak je ovo djelo u neprijateljskoj nakani poduzeto (koja je nakana u nakani na usmrćenje sadržana) i pošto je poduzeto sa takovim orudjem (kao što je britva u obće) i na takov način (da je suprugu u glavu i u prsa ubo) s kojim je obično pogibelj života skopčana — to je sud sudio, kao što je navedeno.

Proti toj osudi izvedena je po kr. drž. odvjetničtvu žalba ništovna na temelju §. 277. br. 10 k. p. u predpostavi, da su činjenice po prvoj molbi uglavljene krivo podvržene takovu kazn. zakonu, koji se na iste uporabiti nemože; da §. 155. sl. a) k. z. mjesta biti nemože, buduć se i tu neradi o orudju u obće, nego o konkretnu orudju, te ako se je orudje, koje ne predleži, već je samo po svjedocih opisano, uzelo prikladnim za prouzročiti pogibelj života, onda prama dokazanoj nakani i obzirom na to, što je naumljeni uspjeh izostao samo rad toga, što je Nikola Z. Evici G. u pomoć priskočio, dosliedna kvalifikacija biti može u zločinstvu pokušanog umorstva.

Nu kasacijonalni sud obnašao je na temelju §. 282. k. p. žalbu ništovnu zabaciti i to s razloga:

Digitized by Google

1) da je prvosudni sud uz istinitost činjenica, da je okrivljeni u nakani na usmrćenje suprugu si napao, britvom udarao, pet joj lahkih ozleda zadao i u dalnjem napadanju po pritekavšem Nikoli Z. zapriečen bio — uzeo podjedno za istinito i dokazano i to, da je britva bila neprikladna za izvedenje umorstva, a po tom da obtuženik poduzeo nije takov čin, koji bi djelotvorno vodio k izvršenju zločinstva umorstva;

2) da se tim, što je neprikladno orudje upotriebljeno, čin u obtužnici izloženi bitno preinačuje, jer gubi kriterija zločina pokušanog umorstva, te se po tom nemože držati, da je čin u svojoj cielosti podvržen bio takovu zakonu, koji se na nj uporabiti nemože, sliedovno ne može uzeti, da je žalba ništovna utemeljena na razlogu §. 277. br. 10. k. p., već se držati mora, da je ista utemeljena na razlogu §.-a 277. br. 5. k. p. dokle je u izvedenju razloga ništovnih uztvrdjeno, da je izreka suda ob odlučujućoj ovoj okolnosti (naime uporabivosti orudja) sama sa sobom u protuslovju;

3) da ovo protuslovje neobstoji, jer nije izrečeno, da je upotrebljeno orudje takovo bilo, koje je smrt napadnute proizvesti moglo, već je samo izrečeno, da je upotrebljena takova vrst orudja i na takov način, s kojim je obično skopčana pogibelj života. **A.**

Paragraf 96. k. z. a) 277. br. 10. kaz. postup.

Tužba bijaše podignuta, da je 1) Rade S. 17-godišnju Belu St. proti njenoj volji sa namišljajem upravljenim na bludnost silom s ulice u svoju kuću uvukao i tude kao i u vajatu dulje vremena proti njenoj volji držao; 2) da su Marko M. i ortaci Radi S. u tom djelu pomoć pružili, indi da su počinili zločinstvo označeno u §. 96. kaz. zak. kao neposredni počinitelji, odnosno kao sukrivci.

Sud prve molbe uglavio je u judikatu, da su obtuženi 17-godišnju Belu St. sa namišljajem upravljenim na bludnost s ulice u kuću Rade St. uvukli i tamo ju u vajatu — pred više gledaoca — sa Radom S. zatvorili, te je na osnovu toga obtužene pronašao krivci prekršaja §.-a 516. kaz. zak. navedši još u razlozih, da nije izkazano djelovanje okrivljenih napram Beli St. onom silom, da ona nebi uteći ili pomoći se dočepati mogla, jer se je dogodilo tako rekuć javno prem u kasno doba večeri, pak s toga manjka glavni uvjet §. 96. kaz. zak.; poslje toga se još veli: „da sud nije došao do uvjerenja, da su okrivljeni počinili zlom namjerom ovo djelo,[1] nu[e] itd. (da opravda §. 516. kaz. zak.).

[1] Žalimo, što naš prijatelj nije i više toga iz razloga osuda prvoga suda doslovce naveo; u ostalom neznamo kakovom, ako ne zlom namjerom počiniše

Digitized by Google

Kr. drž. odvjetničtvo predalo je žalbu ništovnu na temelju §. 277. br. 10. odnosno 5. k. p. scieneć, da su u izreci uglavljeni svi uvjeti §. 96. k. z. i da s tom izrekom u protuslovju stoji ono, što se pri kraju razloga o zloj nakani navodi. Tim, što je priznano, da su okrivljeni Belu St. s ulice u kuću uvukli i u vajatu zatvorenu držali, da je priznana i sila, jer §. 96. k. z. nezahtieva absolutnu silu, kojoj se odoljeti nemože, buduć toliku silu iznimno samo §. 125. k. z. zahtieva izrikom, iz čega sliedi, da se ondje, gdje se sila naprosto spominje, odpor i nadmoć netraži; pokraj svega toga, bila je tu i nadmoć, gdje petorica mlado djevojče napadnu, uturaju i uvuku onamo, kamo dragovoljno ići neće. Što se u razlozih stoprv zaniekane zle nakane tiče, manjka opravdanje te tvrdnje, jer što se u tom pravcu navodi, da su činitelji u napitu stanju i lahkomišljeno postupali, to je naprosto uztvrdjeno bez svakoga dokaza, akoprem okrivljeni priznaju, da su si svjestni bili, što rade i u koju ciel.

Kasacionalni sud zabacio je žalbu ništovnu po §. 282. kaz. post. s razloga sliedećih (u bitnom).

Akoprem razlog prvog suda u pogledu zle nakane nestoji, pošto zlu nakanu §.-a 1. k. z. samo one taksativno u §.-u 2. k. z. navedene okolnosti izključuju, to je ipak u pogledu sile navedeni razlog temeljit, jer ma §. 96. k. z. i nenormira stanoviti stupanj uporabljene sile, to leži ipak u naravi stvari, da uporabljena sila svakako mora biti tolika, da se reći može, da se je ono, što je s Belom St. poduzeto bilo, doista proti volji iste dogodilo — to se pak ovdje gledom na čin prateće okolnosti — uslied kojih bi se Bela St., da je samo ozbiljno htjela, lasno oteti bila mogla — nikako reći nemože; već po tomu i neglededeć na to, da u činu ne leže obilježja otmice, koja obično tumačenje te rieči s istom spaja naime, da se koja osoba odtudji mjestu njenog — slobodnog ili zakonom joj doznačenog — djelokruga premještenjem iste na drugo mjesto u nakani, podvrći ju vlasti počinitelja (dočim se je ovdje čin sbio u mjestu boravišta koli djevojke toli roditelja njenih, pak je sastojao li u tom, da je djevojka s ulice dopraćena u kuću, kraj koje je prolazila) — pokazuje se osuda opravdanom i odpućenje ništovnice nuždnim, pokle je ista u prvom redu na točki 5. §.-a 277. k. p. a na točki 10. kao konsekvencija eventualne obstojnosti prve točke utemeljena.

---

gore spomenuti okrivljenici ovo zlo djelo? Ili je to možda kakov običaj? Ako i je svejedno su krivi. Ured.

Digitized by Google

b) §. 286. kaz. postup.

Sud prve molbe izrekao je, da su Gavro M. i Živan S. krivi zločinstva §. 96. kaz. post. i uzeo je uglavljenim, da su obtuženi Kristu S. proti njenoj volji silom i namišljajem upravljenim na bludnost odveli u vajat Čedomira K., da je Živan P. vrata od vajata zaključao i Gavro M. Kristu na postelj bacio htijuć joj silu nanieti — sve ovo s razloga, što su obtuženi priznali, da su Kristu S. u upitni vajat doveli, što njihovo izpričavanje, da to bijaše sa privolom Kriste S. pobija izpovjedka. Kriste S., a napose izpovjedka Stevana Lukića, da je Kristu S. pred vrati Čedomira K. viknuti čuo: „neću ovamo“ i vidio, kako su ju obtuženici silom u dvor ugurali; konačno s razloga, što je po kazivanju Milice S. Gavro M. sutra dan rekao: Krista mora biti moja, makar za nju robovao.

Osudjeni prijavili su žalbu ništovnu, al nisu je pravo izveli, nu kasacionalni sud urekao je za javno razpravljanje ovog predmeta ročište, te je na istom osnovom §. 284. al. 2. točke 3. obzirom na §. 286. k. p. prvostepenu osudu ukinuo te sudio, da su Gavro M. i Živan P. krivi prekršaja §. 516. k. z. s razloga, što pojam otimanja obuhvaća po običnom značenju rieči, da se koja osoba njezinom slobodnomu ili bar zakonom joj doznačenom djelokrugu odtudji i na drugo mjesto stavi nakanom, podvrći ju ovdje vlasti počinitelja ili onoga, na čiju korist otmica izvedena biva; s razloga, što otmica zahtieva i silu ili lukavštinu; s razloga, što djelovanje obtuženih ne nosi na sebi gori iztaknuta obilježja kad se uvaži, da se je čin dogodio mjeseca srpnja na blagdan u sried ljeta, izmedju 8 i 9 sati na večer, dakle mal ne još za vida, kad se uvaži, da se obtuženi tom zgodom na očigled ljudi sjedećih pred svojimi kućami, vraćahu zagrljeni sa 21-godišnjom djevojkom upravo s mjesta veselja, gdje se igralo kolo, kad se uvaži, da je to bilo na sokaku u selu, prebivalištu ne samo obtuženih nego i djevojke Kriste S. i majke Jele S.; — kad se uvaži, da je Kristina S. sa toga sokaka, kojim je prolazila u družtvu obtuženih jedino po istih bila odvedena u kaćaru kuće u istom sokaku ležeće, što pak nije moglo proizvesti podvrgnuće njezino vlasti obtuženih; a nemože služiti ni temeljem predmnjevi o tamo smjerajućoj nakani istih, kad je Kristi S. uza sve to sa upitnoga mjesta namah bilo moguće doviknuti prijateljicu svoju Aleksandru M., s njom se razgovarati, poslati ju k svojim roditeljem, s ovimi se za kratak čas nakon toga sastati, te otići s njimi svojoj kući. (Izostavlja se kao nebitno, što je navedeno za opravdanje §.-a 516. kaz. zak.).

Digitized by Google

Književnost.

Prof. Leontović o „Zborniku sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena".

Kada sam u svoje doba napisao u ovom časopisu predtečnu opazku na „primjedbe" g. Bogišića o mojoj ocjeni njegova zbornika, učinih to samo zato, da karakteriziram način pisanja, kojim se je g. B. u primjedbah svojih služio. Nisam bo hotio okaljati stvarno razpravljanje prigovora, što jih g. B. mojoj ocjeni učini, odbijanjem njegovih invektiva, nedostojnih svakoga, kojemu je nauka više no puko sredstvo za postignuće osobnih, često i dosta neplemenitih svrha. Nu pročitavši kasnije pomnije primjedbe g. B. osvjedočih se doskora, da će mi biti težko, izpuniti obećanje, progovoriti „o stvarnom njihovom sadržaju, *na koliko se o njem može govoriti.*" G. B. najme govori u svojih primjedbah de omnibus et quibusdam aliis, samo ne o prigovorih, koje učinih njegovomu osobnomu radu oko zbornika i onomu, što je u tom zborniku duševna njegova svojina. Na puke pako rodomontade odgovarati, nije mi se svidjalo, tim manje, što mi je više ozbiljnih učenjaka ustmeno i pismeno potvrdilo, da valja samo redom pročitati moju ocjenu i primjedbe g. B. te će se postići uvjerenje, da je najveća mana moje ocjene prevelika blagost, kojom sam se služio kod izticanja nedostataka knjige, na čelu koje je ime g. B. naštampano.

Uvjerenje to iznovice potvrdjuje kritika, što no ju prošle godine objelodani u srpanjskoj knjizi „žurnala ministarstva narodne prosvjete" profesor odeskoga sveučilišta Th. Leontović, koji je medju ostalimi svojimi znanstvenimi radnjami i djelom „o starom hrvatsko-dalmatinskom zakonarstvu" pokazao za ovo doba najtemeljitije poznavanje pravne povjesti južnih Slavena.

U obsežnoj ovoj kritici (str. 113—179), kojom dolazi pisac do zaključka, da je g. B. preuzeo izpunjenje zadaće, kojoj absolutno nije dorasao (str. 178.), osudjuje se često veoma oštro i ciela osnova djela i način njegova izvedenja. Ob osnovi zbornika dokazuje pisac mnogimi primjeri, da je poglavito zato tako nedovoljna, što je g. B. preuzeo djelo, neproučivši prije kako valja predmet, već da je skompilovao obćeniti plan po obće poprimljenom sustavu, u kojem se razlažu pojedine discipline zakonarstva, bez svakoga obzira na sasvim izvornu i osobitu narav i na svojstva običajnoga prava u obće, a slavenskoga napose (str. 125). Zato i nalazimo u zborniku na svakom gotovo mjestu pod obćim naslovom pravnih običaja podatke bez ikakvoga pravnoga znamenovanja (str. 132.) kao da scieni g. B., da svaki običaj već zato, što je običaj, poradi faktične svoje eksistencije, porad toga, što se je narod

Digitized by Google

njemu priviknuo i jer ga čuva, da ga već zato valja bez dalnjega izpitivanja traktovati kao produkt običajnoga prava (str. 133.).

O shvaćanju predmeta, kako ga g. B. razlaže u uvodu, dokazuje pisac kritike, da je gosp. B. opetovao samo ono, što su već davno prije njega drugi govorili (str. 137.) al i tu da je često pokazao neznanje elementarnih pojmova ob običajnom pravu, pa ga pisac za to češće upućuje na običnu učevnu knjigu pravne enciklopedije (str. 134. 146).

Neću nabrajati svekolike nedostatke, kojimi prof. Leontović kori i g. B. i njegov zbornik, citajuć često iste rieči, koje sam i ja rabio u svojoj ocjeni. Navesti ću samo nekoliko izreka, kojimi prof. Leontović završuje sud svoj o cielom zborniku (str. 170. sl.).

„Opazili smo u knjizi g. B. cieli niz osnovanih nedostataka po sadržaju i formi. Čitaoc naći će u njoj dakako uputke, koji se odnose neposredno na pravo običajno; nu sva bieda stoji u tom, što se slični uputci temelje na izključivo osobnom motrenju i zato treba izvornost njihovu strogo prokušati i dalje da se posvema gube u gomili sasvim neupotrebljivoga materiala, sašivenoga bielom niti, sa množinom svakojakih nesgrapnosti, protuslovećih si svjedočba, ništa neznačećih općenitih fraza i podataka, koji se nikako netiču običajnoga prava. G. Bogišića možemo podpunim razlogom ukoriti zato, što je ograničio svoju zadaću čisto mehaničkim radom: po vlastitom njegovom priznanju sastojala se je svakolika redaktorska njegova djelatnost u pukom sortiranju materiala po različitih rubrikah i pitanjih i gdjegdje u popravku sloga odgovora i — u ničem više. Odatle lahko je dokučiti, zašto je dobio sbornik g. Bogišića karakter odviše pospješene radnje, sastavljene bez strogo promišljenoga plana u cielini i pojedinostih. Malo toga: iztaknuti u prije spomenutih opazkah nedostatci sbornika daju povod zaključku, da se g. Bogišić nije potrudio temeljito proučiti sadržaj materiala, te izabrati iz njega za svoj sbornik samo ono, što se nakon točne kritike pokaže kao prikladno. Drugčije neznamo protumačiti, zašto su se pokazale u njem one nesgrapnosti, kojih smo primjere više iztaknuli. Naravno, da se nije moći takovim sbornikom okoristiti za znanstvenu svrhu u tom obliku, u kojem bje izdan: tko sam slabo poznaje slavensko pravo, a hoće s pouzdanjem da rabi podatke, sakupljene u knjizi gosp. Bogišića, taj upravo riskira doći do takovih posljedaka, koji će biti neizmjerno daleki istinitomu stanju stvari. Profesor Hanel pravedno govori, da valja iz knjige g. Bogišića sasvim izključiti veoma mnogo, skratiti nju za više nego 20 štampanih araka, to jest mal ne za polovicu. U tom djelu, ako bi se imalo iz sbornika baciti sve to, što se sbilja prikazuje kao suvišan tekst, nebi ostalo pravo rekuć skoro ništa novoga, pa i ono, što bi preostalo, nemože se primiti bez strogoga prokušanja glede realne objektivnosti i izvornosti. Opetujemo zajedno sa

Digitized by Google

profesorom, Hanelom, da se nije moći načuditi, kako se je g. Bogišić odvažio, izdati svoju knjigu u takovom obliku. Zar mu nije palo na um, da se slična poduzeća nestvaraju pojedinimi silami, već da se za nje troše češće ogromna materialna sredstva i napregnut rad od nekoliko pokolenja radnika, pa i onda se nepostizavaju lahko žudjeni rezultati."

Nisam ovo nekoliko izreka glasovitoga učenjaka, koji je i inače imao dosta prilike suditi o znanstvenoj djelatnosti g. B., naveo u drugoj namjeri, nego samo da pokažem onim, koji, neimajući vlastitoga suda u stvari, pristaju uviek uz ono mnenje, koje od njih najmanje duševnoga napora zahtieva i kod kojih najčešće vlada obmana „di venerare chi più grida forte, e meno sa," da mora biti za cielo velik dio istine u sudu, koji bje izrečen o zborniku gosp. B. takom jednoglasnošću sa dvijuh različitih strana, od profesora odeskoga sveučilišta i od mene.

Budući je ocjena prof. Leontovića objelodanjena nakon što je g. B. napisao svoje „primjedbe" na moju ocjenu, nije hotio profesor Leontović mukom mimoići niti ove primjedbe, te kaže: „Izdatelju sbornika očevidno nije omilila recenzija čestitoga profesora — jedinoga učenjaka, koji se je kritički ponašao pram ovomu djelu. Druge recenzije, koje se pojaviše kod nas i u zapadnoj literaturi prilikom djela g. Bogišića, imaju značenje prostih referata. Dosta ćedne opazke profesora Hanela, koji se je ograničio na to, da iztakne nedostatke glede forme sbornika, izazvaše osoran odgovor gosp. Bogišića, poučan u mnogom obziru (!) (Str. 171. sl.) Nu i profesor Leontović scieni, da je suvišno, obazirati se na cieli članak gosp. B. i zato govori samo o jednoj njegovoj epizodi: „Ukor profesora Hanela, što se nalaze u sborniku osobna mnenja odgovorioca, koja se nipošto stvari netiču, izazvao je sa strane g. Bogišića tiradu, kojom nastoji znanstveno opravdati i zaštititi subjektivizam motrioca." (Str. 172.) Umovanje g. B. osudi prof. Leontović još strože nego li sva ostala razlaganja njegova i zaključuje svoj sud sliedećimi riečmi: „Upravo to, čega se nastoji okaniti povjestničar, s čim se kadkada sasvim bezplodno bori, što mu se prikazuje kadkada kao nepobjediva zapreka postignuću naravno-povjestničke tačnosti, to upravo uvadja g. B. dobrovoljno u okrug iztraživanja, kada se radi o razmatranju običajnoga prava . . . . G. Bogišić tako vjeruje u znanstvenu vriednost svakojakih subjektivnih mnenja, da smatra sve kao suho zlato, štogod mu priobći motrioc makar ovo nezaslužuje ni najmanjega obzira poradi očevidnoga svojega nesklada" (str. 175. sl.).

Završujem kratak ovaj referat o kritičkoj razpravi jednoga izmedju prvih iztraživaoca na polju slavenske pravne povjesti. Kao profesor na prvom sveučilištu kod južnih Slavena morat ću jošte puno i ozbiljno se baviti neocienjivim onim blagom za poznavanje slavenskoga elementa u

Digitized by Google

pravu njihovom, što ga u pravnih običajih nalazimo. Scienim, da mi neće više trebati, baviti se u tom poslu sa nazori, kojimi hoće g. B. nauku obogatiti.

J. J. Hanel.

Glavna skupština „pravničkoga družtva".

Pravila družtva pravničkoga odredjuju, da se svake godine u drugoj polovici mjeseca prosinca ima držati glavna skupština i ustanovljuju predmete viećanja na njoj. Upravni odbor odredio je s toga, da se zadovolji tomu propisu, ali da bude moguće zaključiti račune, scienio je, neka se drži glavna skupština 30. prosinca, i to po dosadanjem običaju u sveučilištnoj sgradi.

Članovi prikupljahu se po malo, tako da je predsjednik družtva, presv. g. Franjo Schmidt skupštinu istom za po ure kasnje mogao otvoriti. U svem nadju se tu 22 člana, baš dovoljno, da se može držati glavna skupština, ali ne toliko, kolikomu se broju mogasmo nadati. Bijaše tu sudaca, profesora, odvjetnika, činovnika upravnih, od oblasti civilnih i krajiških, a medju njimi i presv. g. septemvir pl. Bäckh, presv. gosp. g. Franjo Žigrović-Pretočki itd.

Razprave tekle su točno po programu i vrlo gladko. Odbor je dao napose štampati izviešće o djelovanju družtva god. 1878., koje osim izviešća tajnikova sadržaje još i pregled ob imovini družtvenoj, imenik družtvenih povjerenika, članova itd., pa s toga niti nije u skupštini čitano tajnikovo izviešće, nego je odmah blagajnik g. Schauf referirao o stanju blagajne g. 1848. Izviešće njegovo konstatira, da družtvo ima koncem godine nakon namirenih svih izdataka još 780 for. gotovine, ali moglo bi imati preko dvie tisuće, da članovi točno plaćaju svoje prinose; jer svi zaostatci počam od g. 1875. iznose blizu 2000 for.

Račune blagajnikove za ovu godinu položene pregledat će revizori, za koje su izabrana gg. Vladislav Cuculić i Stjepan Kranjčić, koji će u budućoj glavnoj skupštini o tom podnieti izviešće.

Čitano je zatim izviešće revizionalnoga odbora, izabranoga prošle godine za pregledanje računa g. 1877. Gg. Al. Bakšaj i prof. dr. L. Marjanović izviešćuju glavnu skupštinu, da su računi blagajnikovi za rečenu godinu predloženi, te po njih ispitani, posve u redu, da je blagajnik s bog ove točnosti i revnosti zaslužio priznanje glavne skupštine, pa zato predlažu, da mu se podieli absolutorij za g. 1877. i izrazi priznanje. Skupština usvoji jednoglasno oba predloga.

Tajnik predlaže na razpravu proračun za god. 1879. Sav dohodak preliminira odbor za rečeno vrieme na 2760 for.; izdatak pako na 2440 for., tako da bi još imao ostati plus od 320 for. Glavni dio do-

Digitized by Google

hodka čini prinos članova, koji je preliminiran na 2700 for. Obzirom na to, što družtvo broji 426 članova, ova je svota manja, nu odbor je do sada crpio izkustvo, da se nijedne godine nepokupi sav prinos, da svake godine postane prinos nekolicine članova neutjerivim s bog smrti ili inih razloga, pa je s toga predložio manju svotu, a glavna skupština to odobrila, kao što je odobrila i sve stavke izdataka.

Tim su riešene sve točke programa do posliednje: izbor upravnoga odbora. Dosadanji predsjednik presv. g. Franjo Schmidt zahvali se u ime svoje i u ime odbora na povjerenju, koje im je izkazano, te pozove skupštinu, da za g. 1879. izabere novoga predsjednika i dvanaest odbornika. Prije nego li se je odazvalo ovomu pozivu, razloži prof. dr. Jos. Pliverić svoj predlog, da se u obće cielomu odboru izrazi zahvalno priznaje na njegovom obzirnom i revnom obavljanju družtvenih posala, a na pose predsjedniku, tajniku i blagajniku, što je skupština povladjivajuć odobrila izrekav da se to ima u zapisniku zabilježiti. Zatim izabran bje presv. g. Gustav pl. Bäckh Widmanstetski da ravna skupštinom dok traje izbor, a gg. prof. dr. Josip Pliverić i Stjepan Kranjčić, da obavljaju skrutinij. Glasovalo se tajno i pismeno. Nakon prebrojenih glasova izjavi privremeni predsjednik, da je deset odbornika valjano i potrebnom većinom glasova izabrano, nu glede preostale dvojice, da će biti potreban uži izbor, pošto su trojica dobila jednak broj glasova. Pošto je i taj uži izbor obavljen, proglasi predsjednik konačni rezultat.

Za predsjednika izabran je i za predstojeću g. 1879. i opet predsjednik kr. sudb. stola presv. g. Franjo Schmidt jednoglasno; a u odbor pako ova gg.: sveučilištni profesor, dr. Al. pl. Bresztyenszky; dr. J. J. Hanel, sveučilištni profesor; prof. dr. Bl. Lorković; dr. Šime Mazzura, odvjet. u Zagrebu; Ivan Pirka, viećnik c. kr. krajiškoga odsjeka banskoga stola; dr. Stjepan Spevec, sveučilištni profesor; Adalbert Shauff, odvjetnik u Zagrebu; dr Napoleon Špun-Štrižić, državni nadodvjetnik; dr. Franjo Vrbanić, sveučilištni profesor; dr. Lovro Vidrić, odvjetnik u Zagrebu; Franjo Zarda, drž. nadodvjetnik za hrvatsko-slavonsku krajinu i Franjo Žigrović-Pretočki, umirovljeni dvorski savjetnik.

Napokon je glavna skupština izabrala presv. gg. Gustava pl. Bäckha i Franju Žigrovića, da verificiraju zapisnik, sastavljen o sjednici glavne skupštine; gosp. novo-izabrani predsjednik zahvali se u svoje i u ime odbora na iznovičnom povjerenju i zaključi glavnu skupštinu.

Digitized by Google

Viestnik.

Prošloga mjeseca držana je glavna, a prije ove mjesečna skupština pravničkoga družtva. Ob onoj prvoj naći će čitatelji naši poseban izvještaj na drugom mjestu ovoga časopisa, a o mjesečnoj javljamo naknadno, da je držana bila 12. prosinca i da je prof. dr. Josip Pliverić čitao prvi dio svoje razprave „Verifikacija saborskih izbora“. Razprava, koje jedan dio donosi ovaj broj „Mjesečnika“, slušana je velikim interesom, koju zaista i zaslužuje; drugi dio čitat će gosp. profesor mjeseca siečnja, što će se u svoje doba članovom prijaviti.

Upravni odbor pobrinuo se je već prošle godine, da se razvije veća djelatnost u ovom pravcu, t. j. da se priredi što više čitanja i razprava, te je nastojao da sastavi program barma za pol godine, ako nebude moguće za cielu. To mu je podpuno pošlo za rukom, te možemo prijatelje družtva i njegova napredka izviestíti o sliedećem:

1. U mjesecu siečnju čitat će g. prof. dr. Josip Pliverić drugi dio svoje razprave „Verifikacija saborskih izbora“.

2. U mjesecu veljači i ožujku čitat će gosp. dr. Napoleon Špun-Stržić: „O pravu i državi u starom istoku“.

3. U travnju prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky: „Nekoliko primjetaba sudovniku.“

4. U svibnju prof. dr. Franjo Vrbanić „O proračunu“.

5. U lipnju prof. dr. I. I. Hanel „Naš občinski red u paraleli sa ustrojstvom občina u Rusiji.“

Za mjesec srpanj obreče jednu razpravu presv. g. Franjo Žigrović-Pretočki, a za mjesec listopad prof. dr. Bl. Lorković. — Tako je osjegurano osam razprava, pa će se jamačno naći i za preostala dva mjeseca; odbor se nada pouzdano, da će i vanjski članovi prionuti živahnije uz ovu djelatnost družtva. Odvjetnici, sudci, javni bilježnici, živući izvan glavnoga grada po domovini mogu svojim izkustvom i promatranjem mnogu koristnu potaknuti, izreći svoje nazore o postojećoj kojoj sudbenoj ili upravnoj instituciji, o shodnosti ili potrebi izmiene postojećih uredaba. Svako takovo mnenje biti će dobro došlo, ono će se u mjesečnih skupštinah pročitat, prema potrebi razpraviti. Pravničkomu bo družtvu nije jedinom svrhom, da izdaje družtveni organ — prem je to jedna od najglavnijih — nego da i drugim svojim radom promiče razvitak prava; da razpravami svojimi upozori na postojeće mahne, da čini shodne predloge, te ovako daje obrazloženi materijal zakonodavnim faktorom, da ga upotriebe na obće dobro. U tom pako koristnom nastojanju imadu si pružiti desnice članovi vanjski i domaći, neima tu nikakove razlike, svako mnenje, došlo ono iz zadnjega kuta domovine isto će se tako uvažiti — ako zaslužuje uvaženja — kao da je u Zagrebu izrečeno.

— G. Budislav pl. Budisavljević, kralj. podžupan i povjerenik prav. družtva pristupio je družtvu kao član.

— Povjerenici pravničkoga družtva vlastni su ne samo pobirati prinose nego i prijave za nove članove, pa će onda o tom ubaviestiti upravni odbor. Ovo neka služi za ubaviest jednomu naših prijatelja, koji nas je upitao za to, a gg. povjerenici jamačno će sa svoje strane sve učiniti, da se broj članova što više umnoža. Krasan primjer revnosti za to daje medju ostalimi g. Nikola Predoević, koji je kao povjerenik u samom Osieku sakupio do dvadeset

Digitized by Google

novih članova. A imade još pravnika sudbene, a osobito upravne struke, koji bi mogli pristupiti družtvu, pa će jamačno većinom i pristupiti, čim se upoznadu sa svrhom družtva pravničkoga.

— Vis. c. k. glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemalj. upravna oblast, sazvalo je bilo prošloga mjeseca konferenciju, koja razpravljaše novu osnovu zadružnoga zakona u krajini. U konferenciji sudjelovaše i izaslanik kr. zem. vlade. Bilo bi vrlo koristno, da se ta osnova priobći putem štampe; naročito trebalo bi to glede osnove o zadrugah, i nadamo se pouzdano, da će to vis. krajiška vlada i učiniti, pošto dobro znade, da bi opazke u tom pogledu učinjene možda ipak koristile zakonu, koji je za naš narod od tolike važnosti.

— Osnova zakona o promjeni §. 460. i 461. gr. pp. Kralj. vladni odjel za pravosudje, predložio je saboru na razpravu osnovu zakona, kojim se mienjaju ustanove §§. 460. i 461. odnoseće se na ovrhu, vodjenu na beriva činovnika, poslužnika itd. tako, da se može voditi ovrha na beriva činovnika, ali dakako samo činovnika i poslužnika namještenih kod zajedničkih oblasti i ureda.

— Prošloga mjeseca naniela je nemila smrt težkih rana znanosti i našoj domovini. Umre prvi rektor hrvatskoga sveučilišta, pomni radnik na polju znanosti, žarki i nesebični patriota, Matija Mesić, profesor hrvatske poviesti na filozofičkom fakultetu hrvatskoga sveučilišta (5. prosinca); nekoliko dana za njim, najme 10. prosinca, najstariji po godina profesor bivše pravoslovne akademije, dr. Antun Molnar, koji je od g. 1837. pa do 1868. na rečenom zavodu radio; 26. prosinca Antun Jakić, zastupnik na hrvatskom i na ugarskom saboru, član hrvatske regnikolarne deputacije itd.; a prije njega, najme 14. i. m. Adolf Walter pl. Walterthalski, pristav kralj. sudb. stola i član pravničkoga družtva. Vječni im pokoj!

— Zapis. Prošloga mjeseca preminuli Antun Jakić učinio je znamenitih zapisa na korist raznih domaćih zavoda, naročito ostavio je jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti 25.000 for., utemeljio stipendij od 4000 for. za jednoga slušaoca na hrvatskom sveučilištu, itd. Slava mu!

Imenovanja. Aleks. Redl i Milan Halbauer imenovani su trgovačkimi prisjednici, a Vinko ml. Kotrba i Miroslav Körber njihovimi zamjenici kod kralj. sudb. stola u Varaždinu; Josip Divild c. kr. kot. sudcem u Otočcu; Ivan pl. Konjković, c. kralj. kot. sudcem u Udbini; Koloman pl. Kraljević, definitivnim pristavom kod c. k. sudb. stola u Vinkovcih; Marko Jurinčić privrem. financ. perovodjom II. razreda; dr. Mladen Radulović, privrem. prisluš. kod c. k. sudb. stola u Vinkovcih; dr. Rudolf Mindszenty kr. javnim bilježnikom u obsegu kr. sudb. stola varaždinskoga, sa sjedištem u Zlataru; Antun Sladović financ. savjetnik, povjerenikom za teoret. državni izpit razdiela državo-znanstvenoga.

Odlikovanje. Nj. c. i kr. apostol. Veličanstvo blagoizvoljelo je milostivo podieliti Miji Dautoviću, predstojniku odjela za nutarnje poslove krajiške zemalj. upravne oblasti, s bog zasluga stečenih prigodom izvadjane okupacije red željezne krune trećega razreda; Rikardu pl. Walteru Walterthalskomu, perovodji kr. zemalj. vlade vojni ratni krst sa ratnim uresom za njegovu vrlo uspješnu službu kod zdravstvenih odjela reda njemačkih vitezova.

Natječaji. Kod kr. sudb. stola u Požegi ima se popuniti mjesto sudb. pristava. Plaća 800 for., stanarina 150 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Požegi.

Digitized by Google

— Kod kr. sudb. stola u Vukovaru imadu se popuniti dva mjesta sudb. pristava. Plaća 800 for., stanarina 150 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu istoga sudbenoga stola.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“.

za godinu 1877.

Grga Pantelić, kot. pristav 3 for.; Hinko Padavić, viećnik sudb. stola 6 for.; Antun Novak kr. kot. pristav 6 for.

za godinu 1878.

Hinko Padavić, viećnik 6 for.; Jovan Bogdanov, drž. odvjetnik 3 for.; Dragutin Gjuričić, pristav 3 for.; Matija Baić, viećnik 3 for.; Jefto Nović 3 for.; Dominik Loja 3 for.; Konstantin Korka 3 for.; vitez Tarbuk 3 for.; Franjo Schönholz 3 for.; Gustav Straus 3 for.

Našim prijateljem.

Ovim brojem stupa „Mjesečnik“ u petu godinu. O vriednosti njegovoga sadržaja, neka sude sami čitaoci. Uredničtvo brinulo se je savjestno, da bude list po mogućnosti što bolje odgovarao potrebam pravničkoga života. U tom nastojanju neće malaksati ni buduće godine. Zato pozivljemo sve prijatelje, da nam budu na pomoć.

„Mjesečnik“ izlazi svakoga mjeseca najmanje na tri štampana tabaka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for. na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 2.

Zagreb 1. veljače 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Josip Pliverić**: Verifikacija saborskih izbora. (Nastavak). — **Jovan Stefanović**: O teretu dokaza pri obaranju valjanosti pismene oporuke po §. 601. o. g. z. — Dr. **Stj. P.**: Nedostatci stečajnoga reda od 18. srpnja god. 1853. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — III. Kazneno-pravni. — IV. Upravno-pravni. — Spomen Berryeru. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGR .BU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabal .

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Verifikacija saborskih izbora.

(Čitao u skupštini „pravničkoga družtva“ dne 12. prosinca 1878.)

Prof. dr. Josip Pliverić.

(Dalje).

Ovo je sve, što bi se dalo reći o pitanju, koji organi vrše saboru pripadajuće pravo legitimacije punomoći svojih članova. Imade doduše još i drugih nuançe-ah u raznih državah u sastavljanju dotičnih organa, ali jedno, jer su te razlike nebitne, a drugo, jer su u spomenutom spomenuti i navedeni svi načini glavnih država europejskih, neću se osvrtati na ostalo. Prije medjutim, nego li podjemo motriti, koji postupak, koje li pravo vriedi pred saborom u poslu verifikacije, dotično, zbog kojih mahna može i mora sabor proglasiti koji izbor nevaljalim, reći ćemo dvie tri o tom, jesu li svi spomenuti načini jednako prikladni za to, da se verifikacijom postigne ono, što se njom traži, t. j. jamstvo, da samo onaj sjedi u vieću narodnjem, koga je narod onamo poslao, a zakon sposobnim proglasio.

Već ta okolnost, što imade ovoliko načina za verificiranje saborskih izbora pokazuje, da su razni državnici, stvarajuć ustave pojedinih država, i sabori pojedini bili u svom mnienju podieljeni. Gdje imade pako o jednoj te istoj stvari različitih mnienja, jasno je, da ona nisu sva jednako opravdana. Nuždno je dakle uz tu načelnu razliku, da razgledamo, koji je način shodan, a koji ne.

Na današnje englezko pravo u tom pogledu neću se osvrtati. Englezki je narod poslje mnogih pokušaja došao do toga, da je u sudačkoj zaštiti našao jamstvo za korektnost sastavljanja zastupstva narodnjega. Zakoni o tom stvorenimi polučio je on

Digitized by Google

ideal prava, za kojim će bez dvojbe prije ili kasnje poći i druge države[1], i to onda kad se s jedne strane osvjedoče, da inače nemože biti nikada iz našega predmeta iztisnuta pristranost, a s druge kad u svojih sudovih budu nazrieli stalnu zaštitu svakomu, dakle i javnomu pravu. A s tom pravnom sigurnosti znao je englezki narod spojiti i pravo sabora, da konačna, premda samo formalna izreka ipak pripada samomu saboru. I u tom leži jamstvo, da će se uviek ili bar s veće strane presude dotičnoga sudišta osnivati na objektivnoj istini.

I druge medjutim države europejske stoje na načelno korektnom stanovištu. Uviek sabor sam mora imati konačnu odluku kod posla verifikacijonalnoga, pak je za sigurno i u intenciji ustava državnih, koji pripuštaju to pravo saboru samom, da on nebude kod toga velevažnoga posla „pictus masculus".

Isto tako je posve korektno i shodno, što danas nijedno zastupstvo kao takovo nepretresuje u plenumu svaki prigovor proti izborom.[2] Da to čini, postala bi verifikacija predmetom lih stranačkih obzira, i ujedno bi sabor mnogo svoga vremena potratio na posao relativno neznatan. Jednomu i drugomu se je htjelo izbjeći, pa s toga će ovi isti razlozi biti odlučni za to, da prosudimo, koji je način bolji a koji gorji.

Najneshodnija je u tom obziru ona organizacija verifikacijonalnih odbora, što ju imade većina država, a medju njimi i Hrvatska t. j. gdje imade više odbora. Gdje se ti odbori sastavljaju žriebom, moguć je najslučajniji sastav odbora, a gdje se biraju (Franzezka), to će o njihovu sastavu i onako odlučiti većinom obziri stranački. Koje konsekvencije odtud mogu poteći, netrebam ovdje nabrajati. Dosta je to, da se ni jednim ni drugim načinom nemože polučiti ono, što se je polučiti htjelo, kad se je oduzelo plenumu verificiranje, i povjerilo odborom, naime objektivna presuda o temeljitosti ili netemeljitosti podne-

[1] Odriešito se je proti tomu izjavio Mohl R. u Kritische Zeitschrift für die Gesetzgebung des Auslandes proti Lordu Brougham-u, svezak XVIII. (od god. 1846.) str. 209.

[2] Mohl R.: Zeitschrift XXX. str. 617.

Digitized by Google

šenih prigovora ili postojećih mahna. Zato i jest uz ovaj način verificiranja upravo nuždno, da se u plenumu debatira ob izvješću pojedinih odbora, pak to biva n. pr. i u Hrvatskoj i u Ugarskoj i u Francezkoj[1] itd. t. j. svagdje, gdje imade više odbora verifikacijonalnih.

Ali još je jedan razlog, zašto se nikako nepreporuča ovaj način. Odredba, da se jedan te isti posao povjeri ne jednomu već više odbora, (pet, sedam, petnaest itd.), jest, da nekažem više, skroz neshodna.[2] Posljedicom toga jest, da se uz samostalnost svakoga odsjeka, ne samo može, već i mora dogoditi to, da se ob istoj stvari stvore protivni zaključci u više odbora. Najčudnovatiji smo primjer doživili nedavno u hrvatsko-ugarskom saboru sa mandati hrvatskih zastupnika. Neki su naime ovjerovljeni u dotičnih odborih, a drugi ne — premda su svi izabrani istim aktom i izdana jim formalno ista vjerodajnica. Je li to opravdano bilo, uzkratiti ovjeritbu nekim članovom ili ne, ovdje to nije odlučno, dosta je, da se ovim dokazuje, kako je uz postojeći sistem moguće o istih stvarih stvoriti protivne zaključke.[3] Ovo dakle nije ničija krivnja, već leži u naravi same stvari. Da sabor (n. pr. u Hrvatskoj) imade korekturu za to prigodom razprave ob izvješćih odsjeka, nepomaže ništa. Uviek je po ugled zastupstva štetno, kad se protuslovja u njegovu ili radu njegovih odbora pokažu. A takovih protuslovnih zaključaka može biti i krupnije vrsti. Ako još uzmemo u obzir, da verifikacijonalni odsjeci mogu valjano zaključivati u Hrvatskoj već onda, kad je polovica članova dotičnoga odsjeka prisutna (§. 4. posl. reda), drugdje pako još uz manji broj, u Njemačkoj pače bez obzira na broj prisutnih, moramo svi priznati, da može jedan te isti odsjek, izpitujuć pri-

---

[1] Mohl R.: L. c. Zeitschrift XXX. str. 641. doduše veli, da su odluke francezkih odbora definitivne, ali držim da neima prava, jer neznam, na što onda debata, a te bez dvojbe ima, kako svjedoči i nedavno anulirani izbor Fourtou-ov i Duc Decazes-ov i mnogi drugi.

[2] Mohl R.: Zeitschrift für die g. St. XXX. str. 620. zove to „eine bis zum Unerträglichen falsche Einrichtung".

[3] Ovdje spominjem, da mi uz sve nastojanje nije pošlo za rukom, dobiti poslovnik sabora ugarskoga, zato se na nj i nepozivljem nigdje.

Digitized by Google

govore iste vrsti jedan put jih uvažiti, a drugi put odbiti prema tomu, koliko imade prisutnih članova. Ovo je ondje tim gorje, gdje postoji načelo, da odsjeci nisu vezani na nikakova praejudicia.[1] Tuder bo mogu se upravo sablazni dogoditi prema tomu, od koje stranke dodju članovi u sjednice odsječne. Da ovo nije puka teoretička bojazan, to nam pokazuje primjer njemačkoga parlamenta od g. 1874., u kojem za cieloga prvoga zasjedanja dotični odsjek nije referirao ob izboru trojice najuglednijih članova saborske većine, jer su u njem sjedili protivnici, koji su u svom interesu zatezali sa izvješćem. Da način, verificirati izbore, koji takove stvari mogućimi čini, nemože mnogo valjati, to je jasno i obćenito se već uvidja. A da se nije napustio, razlog je, što se nezna, kojim ga zamieniti boljim i uspješnijim.

Svi drugi načini (osim nizozemskoga, koji imade sve ove mahne,) mnogo su bolji, oni barem omogućuju istovjetnu praksu. Gdje uviek isti ljudi sude o istih stvarih, malo će se kada dogoditi protuslovje. Zato s ovoga gledišta preporuča se nekadanji način englezki (do 1867.), sadanji talijanski, onda za pojedine krunovine austrijske postojeći, tę način, sadržan u poslovniku za ustavotvornu njemačku skupštinu u §. 5.

Ovdje mnoge od spominjanih mahna odpadaju. Samo nastaje pitanje: kakova važnost da se dade predlogom, dotično zaključkom spomenutih odbora. Da saboru u svakom slučaju valja sačuvati formalno pravo, proglasiti izbor valjanim ili ne, o tom nemože biti dvojbe. Ali se pita može li sabor proti predlogu tih odbora proglasiti izbor valjanim, dotično nevaljanim? — Praksa je na ovo pitanje do sada većinom odgovorila jestno i to punim pravom, pak dotle dok nebudu sudci sudili o temeljitosti prigovora proti stanovitom izboru, tako će morati i ostati, naročito kad se radi ob anuliranju. Učiniti te odbore, dotično „zemaljski odbor“ suverenim, nemože nikomu pasti na um.

Ja dakle držim način, gdje uviek isti odbor sudi o svih

[1] Mohl R.: Zeitschrift XXX. str. 622.

Digitized by Google

prepornih izborih shodnijim od onoga, gdje više odsjeka samostalno jedan uz drugoga obavlja posao verifikacije. Priznajem, da se ni tim načinom neće izbjeći svim prigovorom. Naročito će i uz to moguće biti, da većina saborska ako uzhtije uzme kod sastava odbora i glasovanja, obzir ne na pravo, već stranačke obzire, nu to može još više uz gornji način. Ako se pako uvede stalan odbor za sve proteste izbjeći će se bar onim anomalijam, koje sam gore spomenuo. Da se pako izbjegne pristranosti, ovaj bi odbor imao postupati poput sudišta, ter u javnih sjednicah razpravljati podnešene prigovore i iztaknute mahne i obranu dotičnoga zastupnika itd. A da se još veća garancija pribavi, nebi trebalo dati odboru pravo definitivno zaključiti o protestu, već bi konačna odluka uviek u jednom i drugom pravcu imala ostati kod sabora i to sve dotle, dok se nenadje način, dotični odbor sasvim nepristrano sastaviti ili dok se možda nepovjeri odluka o prosvjedih sudištu možebiti upravnomu itd. U javnosti debate našao bi se korektiv za pristranost. Da se odboru dade pravo, o prigovorenih izborih definitivno odlučiti tako, da bi sabor samo formalno imao prihvatiti njegov zaključak, bio bi takov način po manjinu gorji nego li da se svi prigovori u pleṇumu razpravljaju, jer nebi bilo ni prave mogućnosti, da se brani. S druge strane javnost je i zato dobra, što će se njom dokazati izbornikom, da sabor sviestno i revno svačije pravo brani i štiti. Da sabor ne može odboru trajno povjeriti definitivno odlučivanje o protestih, dokazuje Englezka, koja je taj način 1867. ostavila i utekla se zaštiti sudačkoj, dakle organu, o saboru skroz neovisnu, volila povjeriti najveće pravo zastupstva, nego ostati kod staroga. Da bi takov odbor bio preobterećen svojim poslom, neće biti uviek istina, ako se uzme u obzir, da se nebi smio svaki prigovor primati proti izborom, već da bi valjalo, kako ćemo to u drugom dielu razpraviti — točno označiti od koga, kada i kakov se prigovor može uzeti. Važno bo pravo, prigovarati izborom nesmije služiti nikomu, da svojoj zlobi ili taštini zadovolji.

Najboljim čini mi se još način ustavotvorne njemačke skupštine, koji bi se sasvim lahko mogao poprimiti kod nas. Neka se

Digitized by Google

hrvatski verifikacijonalni odsjeci ostave, ali funkcija njihova neka se stegne na to, da samo konštatiraju one izbore, proti kojim nije nikakov prigovor stigao, niti su očito nevaljali. Ovo bi moglo tim laglje se poprimiti, što §. 6. poslovnika nepropisuje vrieme, dokle se mogu prigovori podnieti, a po §. 12. poslovnika dovoljna je nadpolovična većina za to, da sabor uzmogne svoj rad započeti.

Prigovoreni izbori neka se upute na „središnji odbor" sastavljen ili u smislu poslovnika njemačke ustavotvorne skupštine (vidi gore), ili pako u smislu §. 9. poslovnika hrvatskoga. A mogao bi se odmah birati i verifikacijonalni trajni odbor, po §. 11. poslovnika, da izpita prigovore. Nu ona prva dva načina čine mi se nepristranijimi od potonjega.

Ovo su sredstva, kako bi se, bez velike potežkoće stvari pomoglo, dočim bi sabor po pripadajućem si pravu lahko mogao dotične paragrafe svoga poslovnika promieniti.

Prije nego svršim ovaj dio, navesti ću s nekoliko riečih, kakova sredstva predlaže Mohl Robert,[1] obzirom na njemački državni sabor.

U njemačkom saboru verificiraju se izbori načinom u bitnosti jednakim onomu, koji postoji u Hrvatskoj. Poprimljen je od sjevero-njemačkoga Bunda. Mohl je taj način ocienjivao sa svake strane na spomenutom mjestu, i drži, da bi se imao svakako promieniti. U njemačkom parlamentu već je g. 1874/5. predložena promjena, ali nije poprimljena, već istom 26. siečnja g. 1876., na predlog Bernuth-a. Predloga toga neimam, pa nemogu o njem ništa reći, znam samo to, da se neslaže sa nazori Mohlovimi.[2] Ali kad se pita, što da dodje na mjesto toga, onda nije lahko odgovoriti.

Na strani 623—646 Mohl razmatra sve moguće načine. On po svom običaju, nespominje i neobrazlaže samo ono, što sam prihvaća i preporuča, respektive nepobija samo tudje iztaknute nazore, već sam kombinira sve moguće načine. Onda

[1] Zeitschrift XXX. str. 623. i sl.

[2] Zeitschrift etc. XXXIV. (god. 1876.) svežčić u nekrologu Mohlovu od Meiera.

Digitized by Google

dokazuje, da nisu opravdani ni shodni i tako nekim načinom „per eliminationem“ dolazi do onoga, što mu se čini najshodnijim. To je metoda Mohlova u svih mu razpravah.[1]

Dva su puta, koja bi mogla dovesti do poboljšice. Ili se može pozitivni sistem ovjeritbe popraviti ili novi naći.

Onaj mu sastoji u tom, da se imadu svi izbori bez razlike izpitati, a ovaj u tom, da se izpituju samo prigovoreni. Prva misao mu se nečini korektnom ni shodnom, a najneshodnije jest, izpitivati jih u sedam neodvislih odbora,[2] pak valja što prije tražiti jedinstveni organ za taj posao. Takov organ mogao bi biti: saborski odbor, ured ovisan od sabora i ured neovisan od sabora.[3]

Saborski odbor (jedan za sve izbore) bio bi dobar, jer bi stvar ostala kod sabora i suverene mu presude. Onda, nebi se u tom poslu tražilo formalno pravo tamo, gdje ga po intenciji i naravi narodnjega zastupstva nebi trebalo biti, pak bi obziri „pravičnosti“ bili mjerodavni itd. — Ali nepreporuča se zato, jer bi već težko bilo naći pravi način za shodni sastav takove komisije. To bi moglo biti samo u onom slučaju, kad bi se u dotični odbor uzeli članovi svih stranaka po razmjerju i to oni, koje dotična stranka označi. Ali valja uzeti na um, da bi se taj odbor imao izabrati odmah, kako se sabor sastane, jer još nitko nije legitimiran, pak sabor nemože na posao ići, valjalo i moralo bi se dakle odmah odbor dotični birati. A znade se iz izkustva, da nikada svi članovi nedodju k otvorenju sabora, pak da se pravi razmjer stranaka tek kašnje pokaže, onda naime, kad je posao verifikacije već obavljen. Pa i sam posao bio bi za takov jedan odbor preogroman, kad bi imao sve izbore izpitati, jer bi valjalo ne jedanput obširna izvješća sastavljati. Uz to ili bi se zanemarivali pravi poslovi saborski, ili bi se verifikacija obavljala površno i nevaljalo. S tih i još dru-

---

[1] Vidi o tom nekrolog Robertu Mohlu, u Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft XXXIV. (god. 1878.) 3. svežčić str. 457. napisao profesor Meier.

[2] Zeitschrift XXX. str. 631.

[3] Ibidem str. 632., 635. i 636.

Digitized by Google

gih razloga nesmije se ni misliti na to, da se ovakov odbor za sve izbore postavi.

Ured od sabora ovisan, dakle poseban ured verifikacijonalni još je manje praktičan već i zato, što bi takav ured mogao samo referirati, nipošto pako zaključivati. Saboru bi dakle ostao sav tegotni i odiozni posao izpitivati u plenumu svaki prigovor. Dotični činovnici pako smjeli bi samo strogo postupati, osvrćuć se na svaki podnešeni prigovor, ili nedostatnost i nepravilnost, na koju bi sami u svom poslu naišli. Tim bi se sav postupak izvrnuo u ukočenu juristično proceduru (hölzerne juristische Procedur), a tim bi se izgubio parlamentarni karakter same stvari.

Ured o saboru neovisan mogao bi biti samo vrhovno sudište. Ovaj način imade sve mahne prijašnjega, a k tomu još tu, da je nedostojno po uzvišeni položaj vrhovnoga sudišta, da daje nekoliko stotina put puko mnienje svoje, koje bi sabor mogao ali nebi morao uvažiti; jer Mohl niti nemisli na to, da se povjeri vrhovnomu sudištu pravo izpitati valjanost izbora tako, da bi sabor samo formalnim zaključkom primio njegovu presudu.

Sa stanovišta dakle, na kom danas stoji u njemačkom carstvu praksa parlamentarna, drži Mohl, da se nemože doći do izdašne pomoći.

Zato on predlaže: neka se svi izbori smatraju valjanimi, pa i oni, proti kojim prispije u propisano vrieme pritužba sve dotle, dok posebni saborski odbor neizpita opravdanost prigovora. Ovakov postupak po mnienju Mohlovu pruža trovrstnu korist, prvo tim što je veoma jednostavan, drugo, što bi se sabor riešio mnogoga suvišnoga posla, naime izpitivanja svih onih izbora, proti kojim neima prigovora i treće što bi takovim načinom sabor od prvoga dana sastojao iz samih legitimiranih članova.

Prigovorene izbore pako izpitivati bi mogao tad ili jedan odbor sve, ili svaki prigovoreni izbor poseban odbor.

Koje pravo da se dade takovu odboru, definitivne odluke, tako da samo naknadno izvjesti (Benachrichtigung) o tom sabor u svih, ili samo u lagljih slučajih, a referiranje u svih težih i

Digitized by Google

kompliciranih slučajih, to kaže Mohl, bilo bi predmetom najozbiljnijega razmatranja.[1]

On drži, da za definitivnost zaključivanja govori više i važnijih razloga, ali da bi se važniji slučajevi ipak imali referirati saboru, koji bi tad definitivno odlučio, n. pr. sve pritužbe proti podmićenju, izkrivljenju listina.

Posebni odbori za svaki slučaj da bi se mogli sastaviti po primjeru francezkom (vidi gore), gdje odbor svoj zaključak podastire skupštini za formalno proglašenje i prihvat. Nego ovo mnienje Mohlovo kao da odbori francezki odlučuju definitivno nije korektno. Ja neznam čemu bi onda debata bila dopuštena ob izvješću njegovu. A da te imade, svjedoči nam upravo ovih dana obavljeno uništenje izbora, Fourtou-ova i Decazes-ova. A osim toga Mohl nenavadja ustanovu zakona ili poslovnika, na kom svoju tvrdnju osniva.

I englezki način do 1867. (vidi gore) čini se Mohlu dobar uz ili bez modifikacija kod sastavljanja. Samo bi Mohl i ovdje i u malo prije spomenutom slučaju htio, da se označi, kada odbor može definitivno zaključiti, a kada opet mora stvar referirati saboru, da ju on razpravi. U Englezkoj nije do g. 1867. takova razlika pravljena. Jedino kod podkupljivanja morao je odbor saboru referirati[2] i izbor bi se anulirao, makar da je samo jedan slučaj dokazan.

Ali ovakovi posebni odbori nepreporučaju se s toga, što se tim načinom nebi izbjeglo mogućnosti, da jedan odbor o stanovitoj stvari odluči ovako, a drugi onako. Zato on za svoju osobu voli jedan odbor za sve izbore.[3]

Ovaj Mohlov nazor o popravku postojećega verifikacijonalnoga postupka po mom mnienju je neprihvatljiv. Njegova fikcija, da su svi izbori valjani, mislim da se nedade braniti. Ona se ne osniva na nijednom ustavu, koji svi kažu: da „sabor sam izpituje punomoći svojih članova". Nečini se nigdje u temeljnih zakonih razlika medju prigovorenimi i neprigovorenimi izbori.

[1] Ibidem str. 639.
[2] Mohl ibidem 641. u opazki.
[3] Ibidem str. 642.

Digitized by Google

Svi se moraju izpitati. Nijedan izbor nemože se smatrati valjanim dotle, dok se po postojećem već u svakoj državi postupku neizreče, da je valjan. Prigovoreni već zato, jer imade proti njim prigovora, a neprigovoreni zato, jer i oni mogu biti, uz sve to, što nije nitko prigovorio, nevaljani, pak valja da se to iztraži, pa ni neprigovoreni izbori nemoraju ostati trajno valjanimi. Ako n. pr. u propisanom roku od 10 dana u Njemačkoj, a 14 dotično 28 kad se radi o podmićenju u Englezkoj, a u Hrvatskoj dotle dok se izbor u saboru neproglasi valjanim (§. 6. zadnja alineja poslovnika) stigne prigovor, to i takov izbor može biti uništen. A kakova bi to anomalija bila, da se taj slučaj dogodi kod povećega broja zastupnika, koji su već kod definitivnoga konštituiranja 'saborskoga sudjelovali! Po Mohlovu mnienju bi se naime sabor odmah kod otvorenja konštituirao definitivno, čim bi bio stanoviti broj neprigovorenih, dakle „valjanih“ izbora. A ipak još deset dana iza otvorenja (ovdje i konštituiranja) može se prigovor podnieti. — Tim bi se došlo u protimbu sa obće priznatim načelom, da se sabor samo onda može definitivno konštituirati, kad imade stanoviti (u Hrvatskoj više od polovica) broj verificiranih izbora.

Dakako da i definitivno verificirani izbor može biti u istinu nevaljan, kao što i formalno valjana odsuda civilna može materijalno biti nevaljana, ali se tomu nedade izbjeći. I ja neodobravam praksu sjevero-amerikansku, gdje izbor nije nikada definitivan. Mogu se naime u svako vrieme prigovori podići proti njemu po načelu, da nevaljal izbor nemože „dosjesti“ svoju valjanost. Ovo je načelo privatno-pravno, koje u državnom životu nevalja „ad apicem“ držati.

Osim toga Mohl stoji još u toliko na krivom stanovištu, što drži, da sabor mora verificirati izbor, proti kojemu nije stigla nikakova pritužba,[1] dočim ćemo mi u drugom dielu ove razprave viditi, da tomu nije tako i da si on sam u tom tom protuslovi, jer je na strani 643. napisao: „Wer etwas zu

[1] Zeitschrift XXX. str. 620., 624. i 637. (so lange nicht die Ungültigkeit ihrer Wahl nach Prüfung einer gegen dieselbe **vorgebrachten Anfechtung** . . . ausgesprochen ist.

Digitized by Google

prüfen hat, muss es auch selbst untersuchen können". Samo on to nenavodi za ovo pitanje, već za drugo. Sabor po našem mnienju i sam može naići na takove pogrieške kod izbora, da jih mora uvažiti, i izbor uništiti.

Kako i s kojih to razloga biva, o tom će mi biti čast, drugi put u ovom štovanom sboru progovoriti.

Opazka. Kad sam s ovom razpravicom već gotov bio, i već ju u skupštini „pravničkoga družtva" pročitao, dodje mi u ruke djela Rönne-ova „das Staatsrecht des deutschen Reiches", drugoga svezka drugi razdio. U tom razdielu imade na str. 310—348. „Nachtrag" gdje Rönne navodi promjene i dopunjke k pojedinim §§.-om, koje su se dogodile, pošto je prvi svezak i drugoga svezka prvi razdio već štampan bio. Tude on na strani 325. jedini od novih pisaca spominje promjenu poslovnoga reda pogledom na verifikaciju članova sabora njemačkoga. Zaključkom naime sabora od dana 26. siečnja 1876. uvedeno je ovo: Odsjeci verifikacijonalni (njih sedam) ostaju. Svakomu se njih žriebom dodieli jednaki broj članova za ovjerenje. Prigovori se moraju podnieti za deset dana iza otvorenja sabora, dotično obavljena izbora. Odsjeci, ako nitko neprigovori, i ako sami nenadju bitnih mahna, ovjerove izbor definitivno i priobće to predsjedniku, koji o tom izviesti sabor. Ovakovi izbori deseti dan iza otvorenja sabora konačno su verificirani. — Nadje li odsjek mana, ali nebitnih, tad referira saboru, a ovaj odluči, što će biti s izborom. — Napokon treće: Izbori, proti kojim prigovor stigne, ili koje je odsjek većinom glasova proglasio dvojbenimi ili za koje deset članova istoga odsjeka na temelju izbornoga posla (Wahlverhandlung) sa točno označenoga razloga drže, da su nevaljani — idu posebnomu verifikacijonalnomu odboru, koji se u svakoj sesiji (zasjedanju) naročito bira.

Mohlov predlog dakle, da se svi izbori smatraju valjanimi, nije primljen. Kako se vidi, ove najnovije ustanove njemačkoga poslovnoga reda slažu se s onim, što sam gore preporučio, da se uvede kao poboljšica postojećega sada u Hrvatskoj načina verifikacije saborskih izbora.

Digitized by Google

II.

Pravo i postupak kod verifikacije. Prvi dio ove razprave jest mnogo jednostavniji. U drugom dielu pokazati će se veće potežkoće, koje sve polaze od tud, što se razna pitanja i odnošaje, koje valja prosuditi, da se uzmogne označiti jedan izbor valjanim ili nevaljanim, nije uviek motrilo sa gledišta prava. Težko je bilo saborom i njihovim odborom i prečesto otresti se političko-stranačkih obzira i motiva u poslu verifikacije. To, pa onda ona okolnost, što izreke parlamenata raznih nisu osim u Englezkoj, sve do najnovijih vremena skupljane, a i skupljene da su veoma nepristupne, jer jih čovjek neima pri ruci, biti će kad što uzrokom, da će se za znanstveno gledište i nazor po teže naći primjer u praksi parlamentarnoj. Ali to neće ni svagdje biti, a niti ne za najglavnija pitanja. Jer ako i jest konštitucijonalizam kontinentalni dosta mlad i neprokušan, ipak znanost već sada može, stojeć posve na realnom stanovištu, neizdajuć svoje želje za objektivne znanstvene zasade, crpiti iz prakse i ideje konštitucijonalizma toliko gradiva, da od njega splete sigurno zaklonište ideji pravnoj, toj točki, oko koje se svrstava i mora svrstavati zajednički život ljudski. Ovo može znanost učiniti tim laglje onda, ako se prizna — a nemislim da bi se tko mogao usuditi protivno tvrditi, — ako se rekoh prizna, da se i oni zakonski propisi imadu obdržavati, koji označuju tko, kako i uz čiju kontrolu može birati i izabran biti, pak da nikomu nije slobodno ignorirati jih ili pače hotice proti njim raditi, pak niti istomu saboru.[1]

U prvom dielu vidismo, da parlamenti, sabori sami imadu pravo verificirati izbore svojih članova. Neki to pravo i zbilja vrše sami u svakom slučaju, dočim u drugih slučajih samo uz stanovite uvjete stvar dolazi pred sabor na pretres i odluku. Nego ova razlika za pitanja, kojimi ćemo se sada zanimati, nije od upliva. Jer u jednom i drugom slučaju

[1] Auch der Reichstag steht nicht über dem Gesetze so wenig als die Reichsregierung. Mohl Zeitschrift XXX. str. 567.

Digitized by Google

ostaju načela ista, bez obzira na to, da li jih uporavlja kakov odbor u ime sabora ili sabor sam, i da li prema tomu proglašuje sam sabor ili gdje to postoji (u Italiji u nekih slučajevih), njegov odbor izbor valjanim ili nevaljanim. A i ondje napokon, gdje je odluka povjerena sudištu, načela prema kojim će sudci svoju presudu udesiti, nemogu biti druga, samo će biti strožije izvedena nego li ondje, gdje sabor, dotično njegov odbor, stvar rieša va.

Kao prvo načelo, koje ovdje valja, treba mi iztaknuti, da pred onoga, koji suditi ima o stanovitoj stvari i predmetu, spada taj predmet od prvoga svoga začetka, postanka, pa do kraja. Sabor, koji sudi o valjanosti ili nevaljanosti stanovitoga izbora, imade pravo, dapače u nekih okolnostih mora se on upustiti u izpitivanje svih predhodnih radnja, potrebitih za obavljanje izbora. To i jest smisao zakonskih ustanova, da se „svi spisi izbornih deputacija imadu priposlati i predložiti saboru", dotično vladi, a ova da jih imade predložiti saboru kad se sastane. Ovakova se ustanova nalazi u svih izbornih zakonih. Pa da i neimademo nikakove druge ustanove, iz ove bi već sama sobom sliedila opravdanost svega onoga, što ću tvrditi. Nego su pojedini zakoni izborni i poslovni redovi pojedinih država mnogo dalje pošli, pak su naročito i izrikom ustanovili, dokle siže pravo sabora kod vele važnoga posla verifikacije izbora. Mi ćemo te ustanove na dotičnih mjestih navesti. Ovdje samo navodim ona mjesta, koja dokazuju, da se saboru imadu predložiti svi spisi, koji se odnose na izbor sav, ne samo akt glasovanja. Pa pošto to predlaganje spisa mora imati svoj razlog, već odtud sliedi, da sabor prosudjuje cielokupni izborni postupak.

Ugarski zak. čl. V. 1848. odredjuje,[1] da centralni izborni odbor i popisna povjerenstva o svih svojih poslovih i viećanjih imadu u tri eksemplara sastaviti protokol, popisni odbori osim toga posebnu listu onih, kojim nisu priznali prava izbornoga, premda su to oni ili tko drugi za njih tražio. Jedan pri-

[1] §§. 16., 17., 22. i 43.

Digitized by Google

mjerak takova protokola šalje se ministru nutarnjih poslova, kao i (§. 43.) protokol o glasovanju samom.

Ista misao izražena je i u sada postojećem izbornom zakonu,[1] nu dakako znatno modificirana tim, što po §§. 50. i 51. istoga zakona o reklamaciji proti sastavljenoj i po centralnom odboru odobrenoj izbornoj listini sudi kr. kurija u senatu od pet sudaca i što tamo postoje permanentne izborne listine.

Švedski[2] izborni red od 1866. u §-u. 11. odredjuje da se svi spisi odnoseći se na **izborne reklamacije** imadu podastrieti saboru.

U Pruskoj[3] se odredjuje: Sämmtliche Verhandlungen, sowohl über die Wahl der Wahlmänner als die Wahl der abgeordneten, werden von dem Wahlkommissär der Regierung gehörig geheftet eingereicht, welche dieselben dem Minister des Inneren zur weiteren Mittheilung an die zweite Kammer vorzulegen hat.

To isto odredjuje izborni red za njemački državni sabor,[4] koji dapače u prilogu pod D. i formulare propisuje za ta izvješća.

Izborni zakoni postojeći u pojedinih zemljah zastupanih u carevinskom vieću isto tako odredjuju. A jer to svi istimi riečmi čine, navadjam samo §§. 50. i 52. izbornoga reda za kraljevinu Dalmaciju.[5]

(§. 50.). Wenn die erforderliche Anzahl Abgeordneter gehörig gewählt ist, wird das über die Wahlhandlung geführte Protocoll geschlossen, von den Gliedern der Wahlcommission und dem landesfürstlichen Commissär unterschrieben, gemeinschaftlich unter Anschluss der Abstimmungsverzeichnisse und Stimmzählungslisten, — und bei Wahlen der Abgeordneten der Landgemeinden auch unter gleichzeitiger Beilegung

[1] XXXIII.: 1874. §. 52., 85. i 87. cf. Charbonnier l. c. str. 117. i 118. koji još nepoznaje ovoga zakona.

[2] §. 11. u savezu sa ustavom od iste godine §§. 31. i 32.

[3] Naredba od 30. svibnja 1849. (izborni red) §§. 25. i 27. zatim reglement k toj naredbi od 31. svibnja g. 1849. §. 6., 12., 22. i onda 24.

[4] Izborni reglement §. 35.
Vidi i Laband: L. c. str. 553.
Rönne: L. c. I. str. 248. VI.

[5] Charbonnier I.: L. c. str. 106. čini se, da neshvaća pravo tu stvar.

Digitized by Google

der Wahlacten der Wahlmänner — versiegelt, mit einer den Inhalt bezeichnenden Aufschrift versehen, und dem landesfürstlichen Commissär zur Einsendung an den Landeschef übergeben.

(§. 52.). Sämmtliche Wahlacten hat der Landeschef an den Landesausschuss zu leiten, welcher dieselben zu prüfen und darüber an den Landtag zu berichten hat, dem die Entscheidung über die Zulassung des Gewählten zusteht.

Luksemburžki ustav i izborni red najbolje nam dokazuje, kako saboru, izpitujuć valjanost stanovitoga izbora, uz sve to, da je u Luksemburžkoj pravo izborno u velike zaštićeno, ipak pripada pravo sve momente izbornoga postupka kritici svojoj i razsudbi podvrći. Uz sve to, što za zaštitu izbornoga prava postoji sudbena zaštita sa dvie inštancije, i prije toga priziv na mirovnoga sudca proti odluki načelnikah občinskih odredjuje izborni red u §§. 25., 26., 36., 40. i 42. da komora jedina „sudi o valjanosti **poslova izbornih** glede svojih članova", pak joj se priloženi protokolu imadu podastrieti parafirane glasovne cedulje sa svimi prigovori učinjenimi kod izbora, a naročito da se može i kod samoga glasovanja proti zaključenoj listini, tražiti glasovanje, dotično pobijati.

Ustav i izborni red meklenburg-šverinski[1] odredjuje da se „svi spisi izborni (Wahlacten) imadu predložiti vladi, a ova saboru. — Najodriešitije pako izraženo je načelo, da sabor može svaki čin u postupku izbornom povući pred svoj forum, u izbornom redu kneževine Reuss-ke mladje linije. U §. 16. odredjuje se naime, da vladin povjerenik u prvoj, a u drugoj ministarstvo konačno riešava reklamacije, proti sastavljenoj od občinskoga poglavarstva i zastupstva listini izbornoj. A onda se dodaje doslovice: Die über die Statthaftigkeit einer Reclamation ertheilte Entscheidung schliesst jedoch die Befugniss des Reclamanten zur Beschwerdeführung beim Landtage nicht aus. — U tu svrhu moraju se saboru poslati svi „Stimmenzettel, Wählerlisten und Protokolle" preko

[1] Izborni red 40. 41.

Digitized by Google

ministarstva pak na temelju svih ovih izbornih spisa (Wahlacten) konačno odlučuje sabor.

Isto takova ustanova nalazi se u izbornom redu kneževine Waldečke u §§. 26. i 30. gdje se kaže: Nach beendigtem Wahlverfahren hat die Kreiswahlcommission das Kreiswahlprotokoll nebst den dazu gehörigen Ortswahlprotokollen und den Anlagen beider an die Staatsregierung einzusenden.

U izbornom zakonu Oldenburžkom odredjuje se u §. 44.: Sämmtliche Verhandlungen über die Wahl sowohl der Wahlmänner als der Abgeordneten werden vom Wahlcommissär an die Regierung der Provinz und von dieser mit Bemerkungen der Thatsachen, welche der Gültigkeit der Wahl gesetzlich entgegen stehen können dem Staatsministerium eingesandt, zur weiteren Mittheilung an den Landtag.

Da neduljim, takove se i slične ustanove nalaze u svih izbornih redovih.[1] Pak je to i sasvim naravno, ter nam i praksa raznih sabora isto dokazuje, pružajuć primjera, da se je prigodom verifikacije svaki mogući momenat u izbornom postupku razpravljao i uvažavao pro i contra. Znademo n. pr. za sabore češki, dalmatinski, kranjski, za talijanski parlamenat i francezku narodnu skupštinu, da su veoma mnogo vremena na posao verifikacijonalni potrošili, a sve zato, da se spasi i očuva moral u izborih. Nije dobro, već je zlo po državu, ako se pučanstvo, naročito izborničtvo priuči, izbor zastupnika smatrati pukom igrarijom, ili tja zgodom, gdje se može za volju

---

[1] Gotha, izborni red §§. 17., 49. i 50.
Norvežki ustav §. 64.
Belgijski art. 34. pak Code électoral Ch. II. III. IV.
Hannover §. 15.
Nizozemski ustav art. 93. izborni red art. 25. i 32. i Charbonnier l. c. str. 249., 251. i 252.
Francezki izborni zakon (g. 1848.) art. 38., 58., 67. i 68.; dekret od 13. siečnja 1866.; od 16. rujna 1870., 29. siečnja 1871. i 10. travnja 1871.
Poslovni red ustavotvorne njemačke skupštine §. 6.
Za Englezku vidi May l. c. str. 530. 533.
Za Bavarsku Charbonnier l. c. str. 29.
Za Španiju Charbonnier l. c. str. 142. i 144.

Digitized by Google

svoga interesa „per fas et nefas“ doći do povoljnoga rezultata. Svet valja da bude svakomu zakon i svaki mu propis, i svatko treba da znade, da i za te propise imade zaštite. Zaštitu će ovu naći propisi izbornoga reda u saboru samom.

Pa kad već ustavi svih država odredjuju, da sabor sam izpituje pravovaljanost izbora svojih članova, sasvim je naravno, da u tu svrhu moraju sabori imati pravo prosudjivati sve ono, što se odnosi na izbor zastupnika, dakle sastav kotara, izbornoga povjerenstva, izbornih listina, oglašenje izbora, akt glasovanja, skrutinij, te izdanje vjerodajničkoga protokola. Za većinu ovdje spomenutih momenata, nemože se nikakova dvojba poroditi, ali je i to istina, da pravo sabora, odlučivati o pravovaljanosti izbora postaje iluzornim, ako sabor nemože sve napomenute momente izbornoga postupka podvrći svojoj razsudi. Svaki bo od spomenutih akta imade svoju važnost, i samo se onda može govoriti o valjanom izboru, kad je svaki taj akt obavljen onako, kako to zakoni dotične države ustanovljuju. Bude li i jedan samo obavljen proti zakona, nitko razborit i pravedan neće moći, ni smjeti uztvrditi, da je zakonu zadovoljeno.

Ovo načelo se i priznaje obćenito, samo jih imade, koji tvrde, da sabor neima prava izpitivati, jesu li listine izborne bile prema zakonu sastavljene ili ne. Mi tvrdimo, da sabor ima i to pravo, a zašto, to ću obrazložiti poslje.

Pita se samo, koju juristično narav imade to pravo sabora, da on svojoj kritici podvrgne djelovanje i poslovanje organa, kojim je zakon povjerio, da priprave sve i rukovode izbore i koja je svrha saboru kad verificira svoje članove.

Moglo bi se tvrditi, a i poznato mi je, da se je tvrdilo i tvrdi, da sabor, kad bi se upustio u prosudjivanje toga, kako su n. pr. listine izborne sastavljene, tim prelazi svoju kompetenciju i zalazi u kompetenciju administrativne justicije.[1] — Ovo je

[1] Palma l. c. str. 308. Ora la decisione, se Tizio debba o pur no essere iscritto in una lista concerne un diritto di un cittadino, su cui è incompetente un potere politico legislativo. Pak citat iz Puccionia: Giurispondenza delle elezioni politiche: È inatendibile ogni reclamo proposto alla Camera contro la

Digitized by Google

mnienje skroz neopravdano. Saboru nije na umu, učiniti se u poslu verifikacijonalnomu, inštancijom, koja će odlučiti, da je osoba A. ili B. na temelju zakona imala glasovati ili ne, inštancijom dakle, koja će subjektivno pravo te osobe štititi ili odbiti. Već sabor, našavši, da su osobe A. B. C. itd. protupravno izpuštene, dotično uvrštene u izbornu listinu izriče, da je tim povriedjeno objektivno javno pravo, t. j. da se osoba poslanikova u kotaru X. nije označila prema zakonu t. j. nikako. Preko toga sabor neprelazi. Ali dakako da je logično nuždnom posljedicom ovakova saborskoga zaključka to, da se izbor u kotaru X. može „rebus sic stantibus", samo onda zakonito obaviti, ako se dotične osobe uvrste u izbornu listinu. Izborne deputacije dužne će biti, kad jim se taj zaključak saobći, uvrstiti jih. „Der Wähler ist allerdings auch vom Reichstage gegen eine aus ungesetzlichem menschlichen Willen hervorgehende Beeinträchtigung seines Wahlrechtes zu schützen .... So ferne nun eine Thätigkeit des Reichstages zur Abwendung einer Beschädigung dieses wirklichen Willensausdruckes (sc. des ganzen deutschen Volkes) möglich und erforderlich ist, kann diese von ihm verlangt werden. Beweis dafür: Die im obliegende Beschützung gegen unerlaubte Beeinflussung der Wahlen. — Damit ist denn auch das Vorhandensein eines Rechtes (sc. für den Reichstag) bewiesen, auch wenn keine ausdrückliche Bestimmung darüber getroffen ist. (Mohl Zeitschrift XXX. str. 567.). Isto se to zgadja, kad se zbog protuzakonito sastavljenoga izbornoga kotara, neoznačenoga dana i ure izbora itd. stanoviti izbor proglasi nevaljalim. Sabor neodredjuje u nijednom slučaju ništa, već samo konštatira, da za upitni kotar neimade po zakonu izabra-

---

compilazione delle liste elettorali, quando esse siano state definitivamente approvate . . .

I reclami contro le liste elettorali sono inatendibili, quando esse furono definitivamente approvate dalla autorità competente; nè gli ufficii elettorali possono, senza commettere un aubitria, esaminare, segl' individui iscritti nelle liste hanno i requisiti richiesti per essere elettori, e debbono quindi ammeterli al voto . . Zatim odluka kasacijonog sudišta firentinskoga od 3. lipnja 1876.: L' autorità giudiziaria, non la giunta parlamentare, è competente a giudicare, se un elettore in una protesta ha recato ingiuria.

Digitized by Google

noga zastupnika i javi to onomu, komu je zakon povjerio, da izbor razpiše.

Uviek sabor u verifikaciji štiti obći interes, a u toj zaštiti obćega interesa nalazi i povriedjena stranka zaštitu za svoje subjektivno pravo. Dakako da je to za dotičnika svejedno, da po njega urodi rezultatom, za kojim je sam pošao podnesav prigovor proti izboru. Nu zato se ipak nesmije reći, da sabor vrši kakovu administrativnu justiciju. Interesent dobije svoje pravo, ali se tomu neće čuditi nitko, tko pomisli, da u javnom pravu prevalira uviek ideja dužnosti, interes obći, a i subjektivno javno pravo, da je dano u obćem interesu. To je ono, što smo u prvom dielu ove razprave spomenuli proti Toddu.

Zaključak sabora priobći se dotičnomu po zakonu označenomu organu. Za taj organ svi su propisi, koji za izbore postoje mjerodavni. Ali upravo u tom, kako observiranje tih propisa upliva na zakonitost izbora, najbolje nam se pokazuje da valja u saborskoj presudi o stanovitom izboru lučiti strogo objektivno od subjektivnoga prava.

Istina je, što veli Mohl,[1] da obdržavanje ili neobdržavanje tih propisa neima uviek istoga i jednakoga upliva na pravovaljanost izbora. Pogrieške proti materijalnim propisom uviek će biti uzrokom, da će dotični akt biti nevaljan n. pr. ako se neobdržavaju propisi o aktivnom i pasivnom izbornom pravu, javnost postupka izbornoga, sastav i izlaganje izbornih listina, propis o tajnom ili javnom ustmenom ili pismenom glasovanju, propis o danu izbornom; ustanove o sastavu izbornih kotara i ustanove proti zavadjanju silenju itd. izbornika.

Što god se proti ovim materijalnim propisom dogodi, to nevalja, pak može već prema tomu kako jest, biti sav izbor nevaljan, ili samo neki glasovi uništeni.

---

[1] Zeitschrift etc. XXX. str. 534.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

O teretu dokaza pri obaranju valjanosti pismene oporuke po §. 601. o. g. z.

Piše Jovan Stefanović, c. kr. sudb. pristav.

Kod preporâ nastalih usljed predležećih protuslovnih prijava na nasljedstvo od prevelike je i odlučne važnosti pitanje, koja od parbenih stranaka ima aktivnu ulogu tužitelja poprimiti, odnosno kojoj se u napried nameće teret dokaza.

Kratka ova razprava steže ovo pitanje samo na one slučaje, gdje prepor nastane izmedju zakonitoga nasljednika i nasliednika oporučnoga, pozvanoga na nasliedstvo oporukom pismenom.

Intestatni nasliednik nezadovoljan razporedom pismena posliednje volje prijavljuje u sudca svoje nasliedno očitovanje na temelju zakona nakanom, da si od istoga izvojšti ništetnost oporuke, da time zakonitim putem ukloni onu podlogu, na kojoj mu protivnik — testamentarni nasliednik — sa svojim jačim nasliednim pravom stoji.

Već iz ove nakane intestatnoga nasliednika vidi se, da je voljan primiti se aktivne uloge tužitelja, jer namjerava jur postojeće pravno stanje odredjeno posliednjom voljom oporučitelja srušiti, — što se prostom negacijom i pasivnošću neda, niti može postići.

S toga je i zakonska ustanova §. 16. carskoga patenta od 9. kolovoza 1854. (drž. list. br. 208.) sasvim logično išla, kad je izrekla, da proti nasliedniku iz očitovanja posliednje volje sačinjenoga u obliku propisanom i glede njegove istinoće nepobijanoga, mora svaki onaj, čiji se zahtjev osniva samo na zakonitom nasliedstvu, kao tužitelj ustati.

Kad nam dakle sam um kaže, da se nikakovi već postojeći pravni odnošaj neda prostom zaniekom ukloniti; kad ovu naravsku istinu i gornja ustanova zakonska posvećuje; — na kom leži onda teret dokaza pri obaranju pismene oporuke po §. 601. o. g. z. radi pomanjkanja koje potrebite formalnosti?

U teoriji vladaju o pitanju ovom dva posvema protivna nazora, a nemanje i praksa pruža sudcu — početniku nejasan i

Digitized by Google

točno nepreciziran teren, pošto pri raznim slučajima raznoliko i postupa, držeć se sad ovog sad onog nazora.

Prvi nazor u teoriji stavlja kao neoborivo načelo: da testamentarni nasliednik, koji svoje nasliedno pravo iz oporuke crpi, ima bez iznimke, kako porečenu istinoću, tako i prigovorene formalnosti oporuke dokazati, bez obzira, da li se iz propisno sačinjenoga oblika oporuke pomanjkanje prigovorenih formalnosti razabire ili ne.[1]

Drugi vladajući nazor tvrdi: ako je pismena oporuka sa svima potrebitim formalnostima providjena, pa se usprkos tomu istinitosti oporuke prigovori, mora neistinitost iste onaj dokazati, koji to tvrdi t. j. zakoniti nasliednik. Glede porečenih formalnosti važi isto, ako se njihovo pomanjkanje iz samoga oblika oporuke nevidi, naime, ako je u oporuci izrično označeno, da su pri njenom sastavu sve propisane formalnosti držane i učinjene.[2]

Po mom nemjerodavnom mnienju jesu oba ova nazora u cielosti pretjerana i neopravdana, jer graniče na skrajnost, a kad se ova posliednja iz njih ukloni postaje jedna cielina, koja stoji najbliže istini i duhu naših pozitivnih zakona. Ako naime iz prvoga nazora uklonimo drugu polovinu, a iz drugoga prvu polovinu, dobijemo sliedeći rezultat:

Pobijanu istinitost pismene oporuke mora uviek oporučni nasliednik dokazati, a pomanjkanje porečenih formalnostih, — ako je oporuka posvema u propisanom obliku sačinjena, — mora zakoniti nasliednik dokazati.[3]

Da je ovaj po nami zastupani nazor, kao što rekosmo, najbliži istini i duhu naših zakona, podkriepljuju sliedeći razlozi:

---

[1] Unger naslj. pravo §. 51. prim. 5. i 9. pridodavajuć u 6. da bi zakonodavstvo trebalo test. nasliedniku u pomoć priteći. — Nippel sv. 4. sl. 130. — Dr. Al. Seutz o teretu dokaza vrhu istinitosti i neistinitosti pism. posljed. volje (obć. austr. sudb. nov. br. 75. od 1857.).

[2] Stubenrauch I. svezak 2. odj. str. 801. — I. P. u časopisu za austr. prav. učenost 1834. I. str. 129. — I. N. Krauss u pravniku sv. 4. str. 18. — D. L. Nagl teret dokaza pri obaranju pism. oporuke u obć. austr. sudb. post. 1862. br. 96.

[3] Da manjkavi oblik oporuke pravovaljanost iste ruši, samo se po sebi razumije (§. 601. o. g. z.), pa zato valja test. nasliedniku, ako ipak valjanost tvrdi, porečene formalnosti dokazati.

Digitized by Google

Temeljno načelo našega gradj. postup drži se u postupku dokaznom poglavito razpravne maksime, pa je s toga u §. 104. gradj. postupnika ustanovilo, da ima svaka parbena stranka dokazati one čine, na koje utemeljuje traženo koje pravo, ili učinjen koji prigovor, bio čin taj izražen zasadom tvrdećom ili niekajućom.

Zakoniti nasliednik kad podiže tužbu, da obori pismenu oporuku, poziva se na svoje srodstvo k ostavitelju kao na čin, koji mu temeljem zakona daje pravo nasliedno na ostavinu rodjaka mu, — pa s toga je u prvom redu dužan — pri prigovoru — uztvrdjenu srodnu svezu dokazati.

Ako je ovim dokazom uspjeo, ili ako srodstvu mu s ostaviteljem nije prigovoreno, pripada njemu zakonito nasliedno pravo, nu pošto postoji posliednja volja, koja ga u rabljenju ovoga prava smeta, jer je testator oporukom njegovo na zakonu utemeljeno pravo nasliedno stegao ili može biti sasvim uklonio; — to ustaje tužbom, da ovaj posliednji čin pokojnoga si srodnika uništi pružajuć dokaz, da isti čin u bitnosti i nepostoji, jer zbog pomanjkanja zakonitih potrebština svake prave volje, ni začeo nije. —

Nutarnju sadržinu — bitnost volje — nije nam ovdje razglabati, pošto se ova razprava bavi samo vanjskim potrebama pismene oporuke, predpostavljajuć istinito i valjano biće posliednje volje. Polje na kom se zakoniti baštinik kao tužitelj ima kretati jest obaranje spoljašnje istinitosti i oblika testamenta.

Pismena oporuka kao privatna izprava pruža o činih u istoj navedenih onu dokaznu moć, koja u obće privatnim izpravama po našem gradj. parb postupniku pripada; a svaka privatna izprava u obliku providjenom svimi zakonom propisanimi potrebštinami ima podpunu dokaznu moć, ako je istinita (§. 117. gr. pp.).

Iz ovoga sliedi, da se samo istinitost koje privatne izprave, valjano sastavljene, može prostim prigovorom oboriti, t. j. samo prigovorenu istinitost privatne izprave mora onaj dokazati, koji svoje pravo na nju osniva (§. 123. gr. pp.); sve ostale prigovore proti potrebitim formalnostim, ako je vanjski oblik izprave,

Digitized by Google

podpun, mora protivnik dokazati (§. 104. gr. pp.).[1] Da je ova dedukcija, valjana za privatne izprave u obće, nemanje i za pismene oporuke mjerodavna, sliedi posredno iz ustanove već napomenutog §. 126. izv. pp. u svezi sa §§. 104., 117., 123. i 22. gr. pp.

Pri istinoći i podpunom obliku pismene oporuke upućuje §. 126. izv. pp. intestatnog nasliednika, da proti testamentarnom kao tužitelj ustane; naprotiv ako je oblik oporuke i podpun, ali je istinoći prigovoreno, nenameće ovaj §. zakonitom nasliedniku aktivnu ulogu tužitelja.

Zakonodavac je dakle izdavajuć ovaj pozniji zakon o sudbenom postupku u stvarih neparbenih imao na umu jur postojeći zakon o sudbenom postupku u stvarih parbenih, te je zato donio u §. 126. izv. pp. takovu ustanovu, koja nestoji u oprieci s gornjimi paragrafi gr. pp. normirajućim podieljenje tereta dokaznoga.

Kombinacija pri stvaranju §. 126. izv. pp. bila je ova:

Istinitost pismene oporuke kao privatne izprave po postojećem zakonu mora onaj zasvjedočiti, koji svoje pravo iz nje izvadja t. j. oporučni nasliednik (§. 123. gr. pp.) — istinitost pismene oporuke nesmije s toga oporečena biti kad se zakoniti nasliednik na put pravde upućuje. Ako su u obliku pismene oporuke kao privatne izprave sve vanjske potrebštine označene, predmjeva se (§. 117. gr. pp.), da su zaista pri sastavu i učinjene, da nisu propuštene; — s toga prost prigovor po §. 22. gr. pp. neriešava protivnika — zakonitoga nasliednika — tereta dokaznoga, već je on dužan po §. 104. gr. pp. ovu niečnu zasadu dokazati; dakle poreka formalnosti neriešava ga uloge tužitelja.

[1] Jer dokazom istinoće koje privatne izprave dokazana je, — pošto se osobna sposobnost izdatnika, da svoju pravu volju može objelodaniti predpostavlja, — i istinoća volje ili čina pravo stvarajućega; a koji ovom činu pravo stvarajućem drugi istodobni isto pravo obarajući čin ili propust — kao što su u pism. oporuci propisane formalnosti — tvrdi, mora to dokažati; pošto on neprieči prvi pravo stvarajući čin, već tvrdi, da se istom prigodom nješto dogodilo ili propustilo, a pošto se to nešto iz same izprave nevidi, predmjeva govori za protivno, jer bi se inače mogao svaki postojeći i dokazani pravni odnošaj prostom zaniekom oboriti, te bi nam tako pravni sviet i poredak bio uviek neka nedokučiva praznina.

Digitized by Google

Paragraf 126. izv. postup. ima s toga pri nastalom preporu izmedju oporučnoga i zakonitoga nasliednika glasiti: Pri neprigovorenoj istinitosti i valjanom obliku (bio porečen ili ne) oporuke upućuje se zakoniti nasliednik, ako želi ovakovu pismenu oporuku obarati, da tužbu proti oporučnom nasliedniku podigne.

Mi s toga s punim uvjerenjem, da se najbliže istini i duhu zakona nalazimo, opetujemo pri svršetku naše mnenje:

„Pobijanu istinitost pismene oporuke mora uviek testamentarni nasliednik, a pomanjkanje porečenih formalnosti, — ako je oporuka u svemu u propisanom obliku sačinjena, — mora intestatni nasliednik dokazati".

Nedostatci stečajnoga reda od 18. srpnja g. 1853.

Nije mi nakana možda pojedince pretresati ili komentirati naš stečajni red, niti potanko navadjati sve njegove nedostatke, te predlagati, kako bi se sve najbolje uklonile, nego ću da za sada samo u glavnijih crtah iztaknem mahne, koje on po mojem skromnom mnenju sadržaje.

Naš stečajni red jedva zadovoljuje zahtjevom, što ih teorija o tom traži, najme da točno uredi pravne odnošaje interesenta stečajnijskih, usljed stečaja nastale, a ujedno da i omogući čim skorije namirenje istih iz stečajnijske gromade, odnosno dovršenje samoga stečaja.

Obćenito iztičem odmah ovdje, da u našem stečajnom redu manjkaju neke pravne ustanove, normirajuće posebne stečajem nastale pravne odnošaje; a zatim da je sam stečajni postupak veoma spor; ta obća je tužba, da stečajni vjerovnici tek kasno dolaze do namirenja svojih tražbina; a takove tužbe jamačno negovore u korist valjanosti stečajnoga reda.

Istina, jedan od važnijih razloga sporosti našega stečajnoga postupka valja tražiti u samom parbenom postupniku, koji se i dakako i koliko u stečaju uporavlja, pa bi nedvojbeno i stečajni postupak usljed boljega parbenoga postupnika, kojim bi se postupak pospješivao, brži bio; nu imade u našem stečajnom redu

Digitized by Google

i specijalnih ustanova, koje su najmanje shodne pospješiti dovršetak stečaja.

Prije svega već sustav našega stečajnoga reda je pravije nesustav; jer dočim bi se materijalni dio njegov ili stečajno pravo moralo lučiti od formalnoga diela, najme od stečajnoga postupka kao takova, kako to čine stečajni redovi, pobacano je to u našem stečajnom redu bez pravoga sustavnoga poredanja.

O materijalnom dielu u našem stečajnom redu govore §§. 7—25., zatim 60., 69., 96., 111., 112., 113., 114. i 176. zatim propisi o pravnom dobročinstvu ustupa imovine §§. 200. do 207. Sve ostale ustanove odnose se na stečajni postupak kao takov.

Što se tiče materijalnoga diela, tu prije svega manjkaju ustanove ob izpunjenju pravnih posala.

Može najme često biti u važnom interesu stečajne gromade, da se stanoviti pravni posao, još prije stečaja po prezaduženiku započet ali nedovršen prekine ili nastavi pod stanovitimi uvjeti po vjerovnicih i inače nego li je to u općem gradj. zakoniku u obće za te slučajeve ustanovljeno. Toga pako ne ima u našem stečajnom redu.

Nadalje u stečajnom redu našem neima ni spomena o tom, kakova prava pripadaju vjerovnikom imajućim uvjetovanih tražbina proti stečajnoj gromadi, premda se ti slučajevi veoma lasno i često u praksi pojavljaju i premda je narav uvjetovanih tražbina nedvojbeno druga nego li kod tražbina bezuvjetnih, pa zato i zahtievaju ove posebnu ustanovu.

Isto tako nebi bilo suviše da se prava solidarnih dužnika proti stečajnini kao i odnošaji stečajnih gromada solidarnih dužnika medju sobom i prama zajedničkomu im vjerovniku, koji odnošaji ipak lasno mogu nastupiti, a nisu dostatno normirani samim o. g. z., napose u stečajnom redu normiraju. Neki noviji steč. redovi, a napose stečajni red za njemačku carevinu normiraju i tako zvano pravo pobijanja, (vidi razpravu u br. 3. „Mjeseč.“ god. 1875.) koje su ustanove, (§§. 24. i 25.) po mom nemjerodavnom mnenju onako kako su tamo sadržane, prestroge. Uz pravo moći pobijati nenaplatne odredbe prezaduženika učinjene

Digitized by Google

unutar dvijuh godina prije otvorena stečaja na korist supruge si — a unutar godinu dana naplatne ugovore sklopljene sa suprugom ili bližjimi rodjaci prezaduženika ili supruge mu. Ma i stranka nije znala za prevarnu namjeru prezaduženika: te su ustanove i nepravične po samu tu rodbinu prezaduženika, prem bi kadkada mogle imati i praktične vriednosti — i po tom se pravedno isto pravo uporabljuje kod poslova u prevarnoj namjeri prije otvorenja stečaja po prezaduženiku preduzetih, jer su jedino u tih slučajevih vjerovnici prikraćeni.

Naš stečajni red neima nadalje one ustanove sadržane u §. 49. stečajnoga reda valjanoga za Cislajtaniju pogledom na §. 1226. o. g. z., da najme očitovanje supruga prije otvorena stečaja podano, da je primio miraz, mora da je dokazano da je godinu dana prije otvorena stečaja sliedilo, inače da nevalja. — A pogledom baš na moguću u tih slučajevih zluporabu nebi neshodno bilo zahtievati upravo za dokaz toga i bilježničku izpravu.

Propisi o pravnom dobročinstvu ustupa imovine, sadržani u našem stečajnom redu, suvišni su, osobito pošto je ovrha osobna prestala; jer se i onako prezaduženik riedko služi onim dobročinstvom, da mu se od odjeće itd. ostavi nešto, a osim toga mu i onako slabe koristi odatlje.

Po tom bi ti propisi lasno izostali, čim bi i opet jedna suvišnost manje bila.

Interesantna je i pravedna pravna ustanova sadržana u §. 37. stečajnoga reda za Cislajtaniju, najme glede slučaja, ako je jedna tražbina nerazdiono osigurana na više nekretninah u stečajnu gromadu spadajućih: da najme svaka od tih nekretnina doprinosi za namirenje iste tražbine onim dionim iznosom, koji se odnosi prama tražbini, kao što se odnosi preostali po namirenju prednjijih tražbina iz kupovine odnosne jedne nekretnine ostatak prema svoti svih tih ostataka. Po tom bi i ta ustanova poprimila stečajno pravo, koja takodjer manjka u našem stečajnom redu.

Prelazeć na formalni dio — najme da govorim ob onih ustanovah, kojimi se normira steč. postup. — moram odmah iztaknuti, da je u tom upravo naš stečajni red u mnogih točkah manjkav.

Digitized by Google

Napose što sadržaje instituciju zastupnika stečajnine (contradictor), koji je sasvim suvišan; odnošaj upravitelja, koji je podjedno samo zastupnik stečajnine u aktivnih parnicah, je polovičan, i osim toga odviše samostalan; vjerovničkomu odboru pripadajući djelokrug odviše je općenito označen; sam postupak kod likvidacije stranom manjkav, stranom se zavlači u dugo; a napose dugotrajan je postupak kod diobe stečajne imovine glede nekretnina stečajnijskih. Institucija zastupnika stečajnine uz upravitelja sasma je suvišna; jer čemu da upravitelj nezastupa stečajninu i u pasivnih parnicah ako ju zastupa inače u svem? I neuzev u obzir da tim samo troškovi masalni rastu, koji se prednostno namiruju, on je sasvim od vjerovnika nezavisan niti podvrgnut njihovoj potvrdi, pošto ga po našem stečajnom redu imenuje sud. A ipak odlučuje zastupnik u najvažnijem djelu, najme kod likvidacije, samostalno, što barma po vjerovnike nije pravično, da oni neimaju u svem za zastupanje njihovo osobu svoga povjerenja.

Što se tiče upravitelja stečajnine, trebalo bi njegov djelokrug, koji je općenito ustanovljen u §. 115. steč. reda, točnije opredieliti, najme označiti barma važnije slučajeve, u kojih će biti ovisan od odbora vjerovnika — o čem sasma općenito govori §. 116. stečajnoga reda — i to tako, da odnosni čin ili pravni posao bez privole odbora sklopljen, bude ništetnim „ipso jure“.

Pojam bo „važan“ veoma je pruživ, i tu ostaje upravitelju preširoko polje.

Trebalo bi nadalje predati upravitelju zastupanje gromade u svem, dakle predati mu djelokrug i zastupnika stečajnine.

Zatim imao bi se sudbeni nadzor nad upraviteljem stečajnine, kao što je općenito normiran u §. 124. stečajnoga reda, razširiti. Poznato je bo u praksi, da će sud svoj nadzor nad upraviteljem obično vršiti, odnosno u tom smjeru uredovati na temelju kakove prijave proti prijavitelju, a nikada skoro ureda radi, što bi sigurno kadro bilo mnogu nepodobštinu u upravi ukloniti za dobe, prije nego li i tko tu šta štetuje. Nego da li nebi u tom sigurnije bilo, da stalni povjerenik mjesto suda to čini, o tom ću biti slobodan niže svoje mnenje navesti.

Digitized by Google

Što se tiče vjerovničkoga odbora, koji nije drugo nego uža vjerovnička skupština, dakle vrlo važna institucija stečajnoga reda, valjalo bi njegov djelokrug točnije ustanoviti, u kojem najme imade djelovati zajedno s upraviteljem stečajnine. Nu o tom sam već gore u kratko naglasio moje mnenje, a ovdje dodajem, da bi bilo probitačno isti odbor vjerovnički kao kakov kontrolni odbor staviti o bok upravitelju, koji bi istomu o svom poslovodstvu u svako doba točne podatke davati imao.

Postupak kod same likvidacije po našem stečajnom redu je spor; jer mjesto da se obćenito likvidacionalno ročište odredjuje — kao što to sadržaju svi moderni stečajni redovi — ima se po §. 86. našega stečajnoga reda za svaku prijavu odrediti odmah ročište.

Da se ustanovom obćega likvidacialnoga ročišta i trošak likvidacije, koja se tim i pospješuje, umanjuje, nedvojbeno je. Osim toga je uvedena povrata u prijašnje stanje, koju mora vjerovnik, zakasnivši prijavni rok, prije podnieti nego li se njegova tražbina likviduje: dočim bi to mogao probitačnije vjerovnik činiti, dakako o svom trošku, i bez poprednje povrate sve dotle dok nepostane osnova o diobi kupovine odnosnoga razreda pravomoćnom. I tim bi se pospiešio postupak likvidacijonalni.

Važna je takodjer ustanova novijih stečajnih redova — a manjkajuća u našem stečajnom redu — da svaki vjerovnik ima pravo likvidnost tražbina ostalih vjerovnika pobijati, što je skroz pravedno. — Nu reći će se, ta tim se barma i opet pruža mogućnost zavlačenja. Nu prvo je nevjerojatno, da će vjerovnik koji ići proti svomu interesu s objesti tražbinu drugoga vjerovnika poricati; u ostalom parnica tada se vodi proti njemu na njegov trošak — dočim se ipak s druge strane pruža mogućnost tim, da se tako mogućoj zloporabi upravitelja na put stane, da na uštrb vjerovnika neprizna koje dvojbene i inače nelikvidne tražbine likvidnom. Konačno se po našem stečajnom redu likvidacija glede izpravnosti prijavljenoga prava založnoga kao i glede prvenstva napose obdržava (§. 72. posliednja alineja) i to prema ustanovam §. 131. i slied. istoga reda — što bi se ta-

Digitized by Google

kodjer sasma dobro na samom likvidacionalnom ročištu obaviti dalo, barma što se izpravnosti prava založnoga tiče. Za ustanovljenje prvenstva moglo bi se zatim za preslušanje odnosnih vjerovnika kratko ročište odrediti; nu o tom malo niže.

Što se tiče postupka o razdieljenju stečajne gromade, taj je u našem stečajnom redu i zbilja spor, napose kod nekretnina; tu se drži najprije razdioba kupovine, kod koje se vodi potanka razprava (§§. 134. i slied. stečajnoga reda), zatim se sastavlja presuda o redu prvenstva, te kad je ova pravomoćnom postala osnova diobe kupovine, a kad ova bude pravomoćnom, tada se istom izplaćuju tražbine vjerovnika: koliki li aparat, predpostaviv tu tri molbe, koje odlučuju, i još mogućnost povrate u prijašnje stanje pri tom.

Zar nebi bilo dovoljne sjegurnosti a uz to i veća jednostavnost u postupku: da se nakon preslušanja vjerovnika na ročištu o prvenstvu prijavljenoga njihovoga prava založnoga, na koje bi ročište ujedno upravitelj morao donieti popis masalnih troškova, po sudu, odnosno povjereniku stečajnom, sastavi po propisih stečajnoga prava i na temelju crpljene razprave samo osnova o diobi kupovine prema jur obavljenoj likvidaciji; a proti toj osnovi pristojali bi strankam pravni liekovi.

Dolazim sada do institucije stalnoga povjerenika stečajnoga, koje takodjer naš stečajni red nepoznaje, prem je praktična i kao takova prihvaćena u novih stečajnih redovih.

Povjerenik stečajni rukovodi samostalno steč. post. i nadzire upravu, te je ujedno u stečaju prva molba, a stranki stoji prosto proti njegovim odredbam pritužiti se kod stečajnoga suda.

Kao takav imade on nepreporno uplivati na sav stečajni postupak, koji se tim znamenito pospješuje i ujednostručuje.

S ovih razloga ta se inštitucija sama sobom preporuča; jer je vrlo shodna i za točno i brzo rukovanje zaista zamršenoga stečajnoga postupka.

Pod konac namiče mi se pitanje, koje se neda tako lasno mimoići: bi li najme sgodna bila prisilna nagoda, kakovu n. pr. poznaje cislajtanski stečajni red samo za trgovce, a stečajni red ugarske i njemačke i za netrgovce?

Digitized by Google

Tu moram naglasiti, da je to pitanje vrlo delikatne naravi radi upravo tu mogućih zlih poraba; nu ipak obziruć se na to, da je osobito u trgovini brzina izplate od odlučne važnosti, koja se opet (izplata) dakako najprije nagodom u stečaju polučuje; nadalje pogledom na to, da su kod stečaja trgovca i onako opet najviše interesovani netrgovci; obzirom nadalje na to, da je shodno pomoći starijim solidnim trgovačkim tvrdkam, koje najviše nesrećom u poslovih propadaju, da uzmognu opet što skorije nastaviti svoju trgovinu: može se institucija prisilne nagode, pošto se njom nedvojbeno najbrže polučuje dovršenje stečaja — kod stečaja trgovca praktičnom smatrati. Kod stečaja pako netrgovca nebih ipak takovu nagodu zagovarao s razloga, što bi se mogle dogadjati zle porabe, imenito usljed dogovora nekolicine vjerovnika sa prezaduženikom; a ujedno ne s razloga, što prisilna nagoda silovito zalazi u sferu prava vjerovnika, sileć ih i proti volji na nagodu, koju im je i inače prosto dobre volje prihvatiti, ako je povoljna.

Ovo su, kako jur rekoh, u obćenitih samo crtah označeni glavniji nedostatci našega stečajnoga reda, kako ih ja shvaćam, a praksa i tužbe u njoj dignute usudjujem se reći, da sasma potvrdjuju ove moje navode.

Pa kako je s druge strane stečajni red svakako važan zakon, to bi upravo potrebno bilo, da mjerodavni faktori počmu ozbiljno o tom misliti, da se uvede novi stečajni red kod nas, koji bi se u glavnom upirao na postojeće moderne stečajne redove, a napose cislajtanski, koji se je preustrojio od našega stečajnoga reda, pošto se gore iztaknuti nedostatci nemogu putem novele ukloniti.

Doduše čuje se kod nas često prigovor: imamo toliko novih zakona, što će nam više; nu ja držim taj prigovor neosnovanim; d o b r i h novih zakona neimamo ni dosta, a kamo li odviše, a ja iztičuć nedostatke stečajnoga reda, želim da se na njegovo mjesto postavi što boljega; ta i najbolji zakon tečajem vremena, a napose usljed promienjenih odnošaja, može postati manjkavim, a zar da manjkavi zakoni viekuju? Dr. St. P.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

K §. 440. i 326. o. g. z.

Tužitelj Al. R. traži, da tuženici M. i M. N. njegovo pravo vlastničtva na nepokretnosti u grunt. nap br. 161. občine B. upisane priznadu, te mu jih u posjed predadu. Taj svoj zahtjev osniva na ugovoru A. od 4. veljače 1869., kojim mu je predjašnji vlastnik Ant. R. te nepokretnosti prodao, i na odluci gruntovne oblasti B. i na gruntovnom izvadku C., glasom kojih je to njegovo pravo vlastničtva u gruntovnici upisano.

Tuženici, koji su u faktičnom posjedu upitnih nepokretnosti, prigovaraju, da je po tužitelju stečeni tabularni posjed nepošten, jer da je pri sklapanju ugovora A. znao, da je Ant. R. uparničene nepokretnosti već prije ugovorom br. 1. od 11. siečnja 1869. njim — tuženikom — prodao i u posjed predao.

Prvi sud izreče osudu: da su tuženici dužni tužiteljevo izključivo pravo vlastničtva na nepokretnosti u grunt. nap. broj 161. občine B. upisane priznati i te nepokretnosti tužitelju za 14 dana pod inakom ovrhom u posjed predati.

Razlozi: Tužitelj je izpravami A. B. i C. dokazao, da je vlastnik uparničenih nepokretnosti po §. 424. i 431. o. g. z., a kao vlastnika ide ga pravo svakoga drugoga od posjeda stvari svoje izključiti i od svakoga ju sudbeno iskati po §. 366. o. g. z.

Prigovor tuženika, da su oni prije tužitelja od Ant. R. upitne nepokretnosti kupili i u posjed primili i da je tužitelj to znao pa radi toga na njihovu štetu te nepokretnosti nije steći mogao, nezaslužuje uvaženja, jer ako tko i zna za još neuknjižena prava trećih osoba na koju nepokretnost, to ipak ništa nesmeta, da steče koje stvarno pravo na tu nepokretnost, te tužitelj izhodiv uknjižbu prava vlastničtva poslužio se je samo svojim pravom unutar granica pravnih i neima on po §. 1305. o. g. z. tuženikom odgovarati za štetu, odtud jim nastalu.

Pošto je tužitelj ranije zaiskao uknjižbu prava vlastničtva za upitne nepokretnosti, pripadaju one njemu po §. 440. o. g. z.

Kr. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda s istih razloga.

Kr. stol sedmorice na izvanredni previd tuženika preinačio je riešenjem od 16. studenoga 1878. br. 824. osude nižjih sudova i sudio je: da su tuženici dužni tužitelju izključivo pravo vlastničtva na uparničene nepokretnosti priznati i u posjed mu jih predati onda samo, ako tužitelj položi navraćenu mu prisegu toga sadržaja: nije istina, da je

Digitized by Google

on onda, kad je nepokretnosti u grunt. nap. br. 161. obćine B. upisane od Ant. R. kupio, znao, da su tuženici iste te nepokretnosti od Ant. R. kupili i u posjed preuzeli.

Razlozi: Uvaživ, da tuženici, koji se u faktičnom posjedu tražene nepokretnosti nalaze, prigovaraju tužitelju svako pravo na upitni posjed tvrdeć, da je njegov način stečenja istoga zemljišta nepošten i to s toga, što je tužitelj to zemljište od Ant. R. glasom ugovora A. od 4. veljače 1869. kupio znajuć, da je Ant. R. isto to zemljište već prije toga glasom ugovora br. 1. od 11. siečnja 1869. njim, tuženikom, podao i u faktični posjed predao, pa da su tuženici za dokaz te navedene okolnosti navratili tužitelju uzvratnu negativnu glavnu zakletvu;

uvaživ, da bi se tužitelj u slučaju ustanovljenoga dokaza o prenavedenom prigovoru tuženika obzirom na §. 326. o. g. z. za nepoštenoga posjednika upitnoga zemljišta smatrati imao, jer si ga je prisvojio znajuć, da drugomu pripada, pa da mu za taj slučaj ni pozivanje njegovo na §. 440. o. g. z. nekoristi, jer ako je tužitelj i zadobio književni posjed istoga zemljišta, to citirani §. 440. o. g. z. u savezu sa obćenitimi načeli o posjedu i vlastničtvu, naročito s propisom §. 425. i 1477. o. g. z. predpostavlja, da je onaj, koji je najprije izposlovao uknjižbu prava vlastničtva to učinio na pošten način, što u gore navedenom slučaju, u koliko izkazan bude, nebi stojalo;

uvaživ, da je tužitelj prenavedeni prigovor tuženika o nepoštenju književnoga posjeda tužiteljevoga porekao a navraćenu mu prisegu tuženikom uzvratio nije (§. 265. gr. pp.), pa pošto je ta prigovorena okolnost odlučna §. 259. gr. pp. a glede iste drugoga sredstva dokaznoga neima, treba na prisegu suditi i takovu tužitelju po §. 265. gr. postup. dosuditi;

vidiv prema tomu, da su obie nižje suglasne presude na očito pogriešnom uporavljenju zakona utemeljene §. 335. gr. pp. valja jih preinačiti, kao što je u dispozitivnom dielu učinjeno.

Priobćio dr. **N. I.**

Uvaživo je zaniekanje tuženikovo samo ono, koje je učinjeno na svom mjestu.

Slavoljub M. tvrdi u tužbi, da je tuženici Rezi Š. na njezin zahtjev sastavio više pismenih podnesaka, za koje pojedine bude nagrada, koju u tužbi navodi, ugovorena.

Pozivajuć se na svjedoke nudi domirnu i eventualno glavnu uzvrativu prisegu pa moli, da se tuženica odsudi na platež svote 81 fr. sa pripadci.

U odgovoru nieče tuženica, da je tužitelj ikada njezin punomoćnik bio, da se nemože njezinom punomoći izkazati i da on od nje ništa primiti nema.

Digitized by Google

U protuodgovoru navodi tužitelj, da je on u tužbi naveo, što je za tuženicu učinio, ali ona nije pojedinim stavkam kao ni dokazu kroz svjedoke prigovorila, zato se moraju okolnosti u tužbi navedene smatrati istinitimi.

Glede toga što on nema punomoći navodi, da je on po dogovoru ove spise sastavio i njoj uručio.

U drugotnici veli tuženica, da prigovara cielomu tužbenomu izloženju, da nju tuženi nije u nikakvom poslu zastupao, što mu ona naplatila nije i prihvaća prisegu njoj navraćenu.

U zaključnici ponavlja tužitelj što je u protuodgovoru naveo.

U protuzaključnici doprinese tuženica obveznicu tužiteljevu o zajmu njemu (tužitelju) odkuda izvodi, da on nebi bio obveznice izdao da mu je tuženica štogod dugovala.

Odsudom od 3. prosinca 1876. br. 3866. zadovoljio je kr. grad.-deleg. kot. sud u Požegi zahtjevu tužiteljevu i dosudio mu parbene troškove.

R a z l o z i: Tužitelj je u tužbi naveo pojedine radnje učinjene za tuženicu, a uz to dodao, da je za iste izložena po njem nagrada bila ugovorena.

Tuženica nije pojedinim navodom tužbenim prigovorila, ostadoše ovi nezaniekani i to prema §. 22. pp. u pojedinom dielu istih, općenito bo zaniekanje neima valjanosti, kako to ova zakonska ustanova odredjuje, zato je ovim načinom ustanovljeno, da je tužitelj za tuženicu one u tužbi navedene radnje učinio i da je zasluga u istoj navedena ugovorena bila i da je tužitelj do iznosa od 9 for. nije primio.

Tuženica je tek izza protuodgovora navela, da izmedju nje i tužitelja nije obstojala pogodba, što prisegom dokazati želi, nu ovo, u drugotnici učinjeno, nije uvaživo kad u odgovoru nije zadovoljila dužnostim procesualnoga načina dokazivanja.

Isto tako nemože se uvažiti, što tuženica obveznicom tužiteljevom dokazati želi, ovom se bo neizključuje obstanak duga tuženice.

Tuženica veli, da nije ovlastila punomoćjem tužitelja na radnje po njem navedene, al se ove ipak prema gornjemu izloženju imaju smatrati obavljenimi za tuženicu, kad pojedinoj stavki navoda i izloženja tužbenoga nije prigovorila. Zato se mora zadovoljiti zahtjevu tužiteljevu dosudiv mu i parbeni trošak.

Riešitbom od 6. lipnja 1877. br. 5823. potvrdio je kr. banski stol ovu odsudu s ovih r a z l o g a:

Tuženica nije zaniekala na propisanom mjestu navode tužbovne, po tom imadu se ti navodi po §. 22. k. p. smatrati za istinite i tim je dokazano, da je tužitelj uz ustmenu pogodbu obavio za tužiteljicu poslove, u tužbi potanko navedene, tim pako više što je izrično priznala, da je tužitelj

Digitized by Google

sastavio molbenicu radi razstave od njezinoga supruga, zatim što koli glede ove točke toli glede cieloga izloženja tužbe niti u drugotnici nije porekla, da je tužitelj za nju neke poslove doista obavio, tvrdeć samo indirektno, da je tužitelj za iste naplaćen.

Kad bi se ova tvrdnja i dala protegnuti na sve u tužbi navedene poslove kojih istinitost napose porečena nije, a obćenito zaniekanje nema nikakove moći po §. 22. g. p., to bi tuženica imala dokazati, da je protivniku naplatila sve poslove, koje je za nju obavio, no u tom pogledu ponudila je dokaz domirnom prisegom, koji je u pomanjkanju svakoga inoga dokaznoga sredstva po §-u. 270. k. p. nedopustiv, a prihvat odlučne prisege o tom, jer joj navraćena nije, ne može se uvažiti.

Pošto se tako navodi tužbe dokazanimi smatrati moraju, morala se tuženicu na temelju §. 1152. o. g. z. po tužbovnom zahtjevu odsuditi, te prvosudua odsuda s ovih i u njoj navedenih razloga potvrditi.

Priobćio **S.**

Kod osiguranja po §. 392. postup. mora se pogibelj izkazati.

Odsudom od 24. srpnja 1878. br. 2604. naloženo je Juli S., da za 14 dana pod prietnjom ovrhe preda Andriji M. nekretnine upisane u zem. br. 19. obć. Lukać. Proti ovoj osudi uloži tužena Jula S. priziv.

Pozivom na §. 392. pp. zatraži Andria M. sekvestraciju plodova ovih nekretnina i to za osiguranje njemu dosudjenoga prava, pošto mu tuženica ovim prizivom krati doći do posjeda.

Odlukom od 1. rujna g. 1878. br. 3136. vratio mu je kr. grad.-deleg. kotarski sud u Požegi ovu molbu s toga, jer molitelj nije dokazao pogibelj, koja mu prieti ako se odsuda u uvodu spomenuta ne ovrši.

Na utok Andrije M. potvrdio je visoki banski stol naredbom od 23. listopada god. 1878. broj 10.325. ovu odluku s r a z l o g a:

Vidiv, da zaiskano osiguranje po §. 392. p. p. iziskuje svakako dokaz o pogibelji, koju pogibelj ima sud po svojoj razsudi i stanju stvari riešiti; vidiv da molitelj u molbi nije nikakve pogibelji izkazao, a niti štete naznačio, koja bi za nj nastati mogla, kad bi protivnica šljive i vinograd pobrala;

vidiv, da je u tom stanju stvari, sudu manjkala svaka podloga za prosudjivanje prieteće pogibelji i štete, koja bi mogla nastati: to se je morala odluka prvoga suda potvrditi, a odbiti podnešeni utok.

Digitized by Google

Po postojećih zakonih nije gruntovno provediva fizična dioba kuća.

A. i B., onaj prvi zastupan po C., kao nasljednici zamoliše na temelju uručbenice razpravne oblasti, kojom se stanovite nekretnine uručuju A. u četiri petine a C. u jednoj petini, zatim diobne izprave, te nacrta, glasom kojih su se medjusobno faktično razdielili: da se uručene im nekretnine prenesu prema uručbenici i preuzetoj po njih faktičnoj diobi u gruntovnici na njihovo ime putem od- i pripisa. Dodaje se, da je medju nekretninami, kojih se je prenos tražio, bila i kuća br. 91. koju su nasljednici takodjer medju se faktično podielili — i ujedno tražili odpis, odnosno pripis gruntovni tih dielova kuće. Kralj. oblast u B. dozvoli upis glede spomenutih u uručbenici zemljišta, i upis na ime molitelja prema istoj uručbenici i doprinešenoj diobnoj izpravi i nacrtu, ali nije dozvolila gruntovni prenos pojedinih stanbina kuće broj 91. pošto se to protivi propisom §. 55. i 56. gr. reda.

Kr. banski stol zabaci razlog, s kojega prva molba nije dozvolila fizični upis dielova kuće i to: što se u nazočnom slučaju neradi o uknjižbi po §. 55. gr. zak. sl. a, b, nego se radi ob odpisu, odnosno priepisu, po ustanovi točke c, §§. 55. i 56. sl. c. gr. reda, koje izrično dopuštaju odpis dielova pojedinih čestica.

Kr. stol sedmorice izda u tom riešitbu od 3. kolovoza 1878. br. 900. sliedećega sadržaja:

uvaživ, da je kuća br. 91. parcele br. 78. kao jedno gruntovno tielo nerazdieljiva i po tom ista kuća po ustanovi §. 55. sl. c, i 56. sl. e, gr. z. za odpis i pripis na temelju diobne izprave A. i nacrta C. ne sposobna, no za uknjižbu prava vlastničtva na ime molitelja i to za A. na četiri petine, a C. u jednoj petini po §. 55. sl. a, i b, gr. z. na temelju uručbenice A. prikladna — obnašao je dozvoliti uknjižbu prava vlastničtva na gornju kuću na A. u četiri petine, a C. u jednoj petini, dočim se dolnja njihova molba odpućuje, jer se u nazočnom slučaju neradi o činu prije lokalizacije nastalu, pa se s toga na nj ni ministarska naredba od 17. ožujka 1857. br. 2879. uporaviti nemože.

Dr. **St. P.**

Sudac prve molbe nesmije žaobu ništovnu predanu proti odsudi donešenoj u maličnom postupku povodom pritužbe podnešene proti odsudi mjestnoga suda odbiti pogledom na §. 91. bag. post.

Predmet I. Š. proti P. Z. radi 30 for. riešio je sud mjestni u Požegi odsudom od 8. veljače 1878. br. 22., a povodom pritužbe tuženikove riešen je ovaj predmet odsudom od 27. ožujka 1876. br. 1188. po propisu bagat. postupka.

*

Digitized by Google

Proti ovoj odsudi uloži tuženi Z. žaobu ništovnu na visoki banski stol, koja mu bude po kr. grad.-deleg. kotarski sudu u Požegi odlukom od 17. travnja 1878. br. 1470. povraćena kao nedopustiva po §. 91. bag. postup.

Povodom utoka proti ovoj odluci ukinuo je vis. banski stol naredbom od 15. svibnja 1878. br. 5170. ovu odluku s toga, što je ista na §. 91. bag. post. krivo osnovana i što bi se ova žalba shodno §. 16. bag. post. svakako podnieti imala. Ujedno bude sudu prve molbe naloženo, da ovu žalbu pravilno rieši i s njom po zakonu postupa. Na to je vis. banski stol naredbom od 5. lipnja g. 1878. br. 6324., žalbu ovu vratio sudu s nalogom, da ju povrati stranki, jer nije u bag. postup. utemeljena i umjestna.[1]

II. Mjenbeno-pravni.

Prigovor tuženikov proti dužnosti platit ima biti izviestan.

A. digne mjenb. tužbu zahtievajuć da mu se plati dužnih 100 for. Izdanomu platežnomu nalogu prigovori jedan tuženik, da mu je mjenb. vjerovnik produžio rok za izplatu „tja na mjesec studeni 1876.“; a taj prigovor popunio je drugi takodjer utuženi mjenb. dužnik u duplici tamo, da im je vjerovnik dozvolio, da plate po mogućnosti dužnu svotu.

Prvi sud sudio je na položenje glavne prisege o tom, da je tuženim zaista produžen rok izplatni do svršetka studenoga 1876. — Naprotiv drugi sud sudio je, da se platežni nalog ima bezuvjetno uzdržati u podpunoj krieposti. Tu je rješitbu potvrdio i najviši sud bečki rješitbom od 21. ožujka g. 1878. br. 3094. veleć: „prigovori tužba da su uviek izviestni, a to nisu u onom slučaju navedeni. U svojih prigovorih navedoše najme tuženici, da je vjerovnik 8. listopada 1876. na prošnju Tereze P. produžio rok izplate „na mjesec studeni 1876.“ o čem mu ona navraća uzvrativu glavnu prisegu. U drugotnici pako tvrde tuženici, da je vjerovnik tada, t. j. 8. listopada g. 1876. privolio, neka tuženici plate „po mogućnosti“ dužnu svotu, pa i o tom ponudjena je uzvrativa glavna prisega.

---

[1] Žalimo, da nije ovaj cieli praktični slučaj potanje izveden, a naročito, da nisu razlozi rješitbe kr. banskoga stola potanje navedeni, jer ovako čini se ona u očitoj oprieci s ustanovom §. 91. zakona o postup. u poslovih malene vriednosti, a neda se tako lasno pojmiti, da naša druga inštancija izdala onakove rješitbe. Ured.

Digitized by Google

Obie ove tvrdnje nemogu pravovaljano obstojati, jer jedna izključuje drugu, zato i nije moguće suditi, da se položi jedna ili druga glavna prisega. „Jur. Blätter“.

III. Kazneno-pravni.

Uporaba §. 34. i 305. kaz. post. kod prekršaja.

Osudom kot. suda proglašen je I. K. krivim prekršaja proti sigurnosti tjelesnoj §. 411. k. z. na štetu M. H. počinjena. I. K. podnesao je molbu za povratu u stanje predjašnje sbog promašena roka za prijavu priziva i s tom molbom predao je prijavu priziva. Postupajući sud priobćio je tu molbu zajedno s prijavom priziva po propisu §. 305. i 391. k. p. kr. državnomu odvjetniku držeći ga s toga tužiteljem, što se radi o kažnjivu činu, koji se ureda radi progoniti ima.

Držav. odvjetnik odvratio je kot. sudu, da se on nemože tužiteljem smatrati, kad postupak pokrenuo nije. Kotarski sud podnesao je to očitovanje i sve spise kr. banskomu stolu, a ovaj je riešitbom od 10. travnja 1878. br. 3558. kot. sud uputio, da mu nije bilo povratnu molbu I. K. drž. odvjetniku priobćivati, kad ovaj niti je progonjenje tražio, niti je pri glavnoj stvari učestvovao, već da se povratna molba ima priobćiti privatnomu učestniku M. H. koji je ovdje podjedno i privatni tužitelj po §. 34. k. p.

Ujedno je banski stol kotarski sud uputio, da ima povratnu molbu I. K. iza obavljena uredovanja, u §: 305. k. p. propisana u vlastitu djelokrugu riešiti. Na predstavku kot. suda, da bi takov postupak bio proti zakonskomu propisu §. 305. k. p. u kom se naročito ustanovljuje, da sud pozvan da odlučuje o pravnom lieku (kod prekršaja banski stol) može podieliti okrivljeniku povratak u stanje predjašnje sbog promašena roka za prijavu priziva, izdao je banski stol sliedeću riešitbu od 5. lipnja 1878. br. 5656.

U smislu ustanova §. 305. k. p. kad se promaši rok za prijavu pravnoga lieka proti osudi, moći će sud, pozvan da odlučuje o pravnom lieku podieliti okrivljeniku povratak u prijašnje stanje, ako nastanu ondje napomenuti uvieti, te izza kako bude obavljeno tamo ustanovljeno uredovanje.

Posliedak je uredovanju, da se dozvoli ili da se nedozvoli povratak u prijašnje stanje, pak se u prvom slučaju izriče i presuda u stvari glavnoj, a u slučaju drugom nèima pravoga lieka proti uzkraćenu povratku u prijašnje stanje.

Digitized by Google

Da je pako za riešenje povratne molbe kod prekršaja nadležan sud kotarski, o tom nemože nastati dvojbe, kad se uvaži, da je banski stol pozvan riešavati prizivnim putem samo o prizivu proti osudam, zatim o pritužbah i inih molbah, kojih mu je riešenje naročito priuzdržano po zakonu §. 59., 105., 298., 342., 351. i 391. k. p.

Valja nadalje uvažiti, da pravni liek povratka u stanje prijašnje, o kojem glasi §. 305. k. p. niti je priziv, niti mu je riešenje naročito priuzdržano banskomu stolu, nego dapače proti uzkraćenu povratku u stanje prijašnje neima ni pravnoga lieka, kao što ga neima po §. 307. k. p. proti odpravku privatnoga učestnika na put gradjanske parnice rad njegove privatno-pravne tražbine.

Ustanova §. 305. kaz. postup. naliči ustanovi §. 417. k. p. polag kojih je vlastan postupajući sud po okolnostih odstupiti od prijašnje svoje osude i stvoriti osudu novu, proti kojoj pripada dakako pravni liek priziva.

Što pako proti uzkraćenu povratku u prijašnje stanje zakon nedopušta nikakova pravnoga lieka, odtuda sliedi tim jasnije, da je za riešenje povratne molbe pozvan sud kotarski, čim mu po §. 415. k. p. pripada pravo odbiti ureda radi priziv zakašnjen ili zakašnjenu izvedbu priziva; a kada tako, nestaje banskomu stolu predmeta prizivnomu riešenju.

Visoko poštujuć rješitbe viših sudova, ipak držim, da je ova riešitba kr. banskoga stola na krivom tumačenju zakona osnovana. Po §. 391. k. p. imaju se u svih onih točkah, glede kojih u poglavju 19. kaz. postup. o postupku glede prekršaja osobita propisa neima, uporavljivati primjerene ustanove o postupku radi zločinstva i prestupaka pred sudbeni stolovi.

Glede povratka u prijašnje stanje sbog promašena roka za prijavu priziva, jedino dopuštena pravnoga lieka proti osudi kot. suda po §. 411. k. p., neima u poglavju 19. kaz. postup. osobita propisa; valja dakle uporabiti primjerene ustanove §. 305. k. p. Kada okrivljenik promaši rok za prijavu pravnoga lieka proti osudi, moći će mu po §. 305. kaz. post. sud, pozvan da odlučuje o pravnom lieku podieliti povratak u stanje predjašnje uz uviete u istom §. naznačene. Postupak je pri tom ovaj: sud, kojemu je povratna molba predana priobćiti će izza obavljena propisana uredovanja sa tužiteljem sve spise onomu sudu, koji je zvan da odlučuje o pravnom lieku i taj će sud, ako povratak u stanje predjašnje dozvoli, izreći odmah presudu u stvari glavnoj.

Odlučivati o prizivu proti osudam kot. sudova pozvan je po §. 411. k. p. banski stol; dakle ako i nije zakonom naročito ustanovljeno, da banski stol ima povratne molbe sbog promašena roka za prijavu pri-

Digitized by Google

ziva riešavati, očita je njegova nadležnost za to riešenje po §. 305., 391. 411. k. p., te on ima, ako povratak dozvoli, izreći odmah osudu u stvari glavnoj.

Svrha pravnoga lieka priziva jest, da drugi višji sudac osudu izpita. Ako okrivljenik za vremena priziv prijavi, te se odmah tom prigodom očituje, kojimi točkami osude misli, da mu je krivo učinjeno i koje je razloge ništovne navesti naumio, imati će banski stol po §. 415. k. p. na priziv obzir uzeti, makar da nije izveden. Da se postupak kazneni nezategne, ustanovio je zakon rokove kratke i neodgodive; nu da okrivljenik radi čisto formalnih ustanova neizgubi prava za njega vele važna, dopustio mu je zakon u §. 305. k. p. da zanemarenje roka opravdati i popraviti može. Kada okrivljenik po §. 305. k. p. molbu za povratu u prijašnje stanje zajedno sa prijavom priziva po §. 415. k. p. udešenom podnese, to on traži, da mu se zanemarenje formalne zakonske ustanove izpriča i da se osuda izpitu podvrgne isto tako, kano da je u zakonu propisanom vremenu priziv prijavio.

Ako bi se dakle uzelo, da je za riešenje povratne molbe sbog promašena roka za prijavu priziva kotarski sud nadležan, onda bi mu se po §. 305. k. p. nametnula prilika, da dozvoliv povratu ujedno i o prizivu odluči, te svoju osudu ili potvrdi ili preinači ili ukine. Tim bi kot. sud postao prizivni sud za osude, koje je sam izrekao, a to bi bio pravni inštitut — bez primjera.

Dr. **N. I.**

Paragraf 2. sl. g) kaz. zak.

Proti Josi A. i Petru G. podignuta je obtužba, da su u šumi kod A. zatečeni u siečenju drva, zapriseženim se lugarom sikirami opirali i ubojstvom prietili, hotevši tim prisiliti lugare, da vršenje svoje službe napuste, te da su tim postali krivci zločinstva §. 81. kaz. zak.

Sud prve molbe odriešio je okrivljenike obzirom na to, što su isti u slobodan dan iz slobodne šume neplodno bielo drvo vozili, što indi lugari povoda imali nisu, napadati ih.

U ništovnoj žalbi se je iztaknulo, da je povriedjen §. 264. br. 7. kaz. post. pokle nije jasno i izrazito razloženo, koje je učine i iz kojih razloga sud kao dokazane ili nedokazane uzeo, a u nazočnom slučaju da je to od bitne potrebe, jer se bez toga ništovnica pravo ni izvesti nemože; da upliva imati nemože okolnost ta, što šuma još segregirana nije, jer nije i rad kradnje tuženo; ako i jeste bio dan slobodan, da se u takov zloč. §. 81. k. z. počiniti nebi moglo, nemože se uztvrditi, a da se je radilo o neplodnu bielu drvu, dokazano nije, pače odbijeno je dokazalo, što ga je tužitelj predlagao, da obezkriepi tu tvrdnju.

Digitized by Google

Kasacionalni sud zabacio je ništovnicu po §. 282. k. p. s razloga, što je prvostepeni sud u razlozih naveo sadržaj izkazah svih obtuženika, te u službi svojoj stranom zakletih, stranom nezakletih lugara, iz kojih izkaza obstojnost po žalbeniku iztaknutih momenta nedvojbeno proizlazi, napokon što je sud odriešenje obtuženih obrazložio tim, da je na temelju izkaza obtuženikah i svjedokah crpio uvjerenje, da se obtuženici upitnom zgodom nalažahu u izvršivanju pristojećega jim prava slobodne drvarije, a da je postupanje lugarah, koji obtuženike u vršenju toga prava priečiti htjedoše — bilo protupravno, prema čemu je sliedovno odpor tuženikah i to ne proti službenom uredovanju lugara, nego proti njihovom neuputnom napadaju na obtuženike svakako smatrao pravednom obranom — izključujućom po slovu g. §-a. 2. k. z. kriminalitet njihovoga činjenja, konačno što žalbenik istinitost premisa, iz kojih je prvi sud taj svoj zaključak izveo, u žaobnici porekao nije.

IV. Upravno-pravni.

Da li zabranjuje patent o kućarenju neprekidno kućarenje u istom mjestu?

U „Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung“ priobćuje se sliedeći praktični slučaj, koji će nedvojbeno zanimati i naše upravničke krugove:

Kućarac M. tjera kućarsku trgovinu već više godina neprekidno. Bivši još kriepak i zdrav polazio bi različite krajeve u Austriji iduć za svojim kućarskim poslom. Nu odkako ga ostavilo zdravlje i sile mu uzele malaksati, nebi zalazio u dalnje krajeve, nego ograničio kućarenje izključivo na grad W., u kojem je i stanovao. Ali poglavarstvo rečenoga grada scienilo je, da M. izvršuje kućarenje proti zakonu, zato je odlukom od 15. srpnja 1878. upućen, ako ne može sam robe nositi, neka moli da si smie držati čovjeka za to, „nu da mu se pod prietnjom kazne zabranjuje neprekidno kućariti po gradu W., i to na temelju §. 1. patenta o kućarenju, u kojem se označuje pojam kućarenja, po kojem to sastoji u trgovanju sa robom iduć od mjesta u mjesto, od kuće u kuću“.

Proti toj odluci podnese M. utok c. kralj. dolnjo-austrijskomu namjestničtvu, pa navodi u njem, da sbog slaba posla ne može držati posebna čovjeka, koji bi mu robu nosio, a on sam da je tako loša zdravlja i tako već u godinah, da nemože robom ići po zemlji.

Poglavarstvo grada W. podastiruć utok ovaj, navede u svom izviešću, da je M. počinio više nekorektnosti, pa da je pred kratko vrieme bio po propisih obrtnoga zakona kaznjen, jer je prodavao robu u svom stanu.

Digitized by Google

C. kr. namjestničtvo izda na taj utok 18. rujna g. 1878. sliedeću rješitbu:

„Pobijana odluka gradskoga poglavarstva potiče sa gledišta, da kućarac nije vlastan neprekidno na jednom te istom mjestu tjerati svoj posao, jer §. 1. patenta o kućarstvu definira ovo tako, da je to trgovina sa robom, koja se nosi iz mjesta u mjesto, od kuće u kuću.

Ovo tumačenje ne protuslovi doduše riečim §. 1. patenta, ali neodgovara njegovomu duhu, po kojem glavno obilježje kućarenja stoji upravo u tom, da se ono netjera kao što obična trgovina na stanovitom jednom prodajnom mjestu; a protivi se ono tumačenje i općoj praksi, koja dokazuje, da ima svagdje, osobito pako u gradovih kućaraca, koji izvršuju svoju povlast jedino u mjestu svoga obitavanja, pače mnogi su i tražili takovu povlast samo za jedno mjesto.

Povlast kućarska ovlašćuje, ali neobvezuje dotičnika, da mora putovati od mjesta do mjesta; kućarcu je prosto, predpostaviv, da je zadovoljio dužnosti i dao svoju knjigu kućarsku vidirati, te može svoj posao tjerati ovdje ili ondje, u ovom ili onom mjestu.

Vidiranje pako ima se obaviti nezatezajuć, političke oblasti smiju u smislu naredbe c. k. ministarstva trgovine od 6. listopada god. 1855. (br. 6914.) vidirati kućarčevu knjigu uz ograničenje na stanovito vrieme samo onda, ako govore za to „posebni policajni razlozi," ili ako se kućarci neobično množe. Ako pako nepostoje nikakovi policajni razlozi, ako kućarac nije u ničem osoba sumnjiva, ima se vidiranje bezuvjetno obaviti, a napose nije dopušteno uzkratiti vidiranje knjižice kućarca jedino s razloga, da se stabilni trgovci štite.

Ako se do sada rečeno uporavi na podneseni utok M., nemože se odluka gradskoga poglavarstva, koja se upire jedino na §. 1. patenta o kućarenju, a hoće da zabrani neprekidno kućarenje u mjestu W., uzdržati u krieposti, pa se prepušća gradskomu poglavarstvu kao prvoj molbi u ovih poslovih, da prosudi, može li sbog onih nekorektnostih, što ih samo općenito spominje u svom izviešću od 8. kolovoza 1878., ali ih neoznači potanje, a koje da je počinio M. u svom poslu, ili da ji je dovoljan razlog, što je isti M. bio jedan put kaznjen, jer prodavaše robu u svom stanu, da se proti njemu postupa u tom pravcu, da mu se samo uvjetno i na neko vrieme vidira kućarska knjiga — proti čemu dakako ostaje M.-u slobodno podnieti utok".

Digitized by Google

Spomen Berryeru.

Možemo reći, da je u obće malo odvjetnika doživjelo za svoga života a i poslje smrti toliko slavlja, toliko odlikovanja kao Berryer. Kad je 22. veljače 1855. slavni odvjetnik, postav akademikom, došao u taj sbor francezkih neumrli, pozdravi ga grof de Salvandy svečanom besjedom. „Qui plus que vous a connu la gloire des debats criminels?[1] reče učeni govornik, a kuda ćete krasnije apologie? 19. siečnja o. g. odkrit je krasan njegov kip, postavljen u palači sudbenoj u Parizu, gdje se je sve ovo i više toga opetovalo; svečanost ona dozva još jedan put u pamet sjajni viek sada zaista neumrloga branitelja, koga je predsjednik assisa, nakon dovršenoga plaidoyera u parnici Jeufosse nazvao „knezom medju govornici“,[2] koga su protivnici i prijatelji jednoglasno slavili, a mnogi se jamačno pietetom sjećaju muža, komu imadu zahvalit: slobodu, imetak, život. Ali i ne Francezi s iskrenim poštovanjem spominju ime njegovo. Berryer ne bijaše samo parižkim odvjetnikom, on bijaše odvjetnikom stališa odvjetničkoga, „neustrašivi i neumorni zatočnik časti i sloboština odvjetnika“; zavriedio je dakle, da se stališ odvjetnički i izvan granica francezkih sjeti jednoga od najslavnijih drugova svojih. I mi se nadamo, da ćemo ugoditi odvjetničkomu stališu u našoj domovini, ako mu u kratkih crtah predočimo sliku uzorna muža, velikoga govornika, te izvrstnoga pravnika.

Berryer bivši odvjetnik bavio se dakako i politikom. Ovom drugom djelatnošću njegovom nećemo se mnogo baviti. Vriedno je osobito naglasiti, da je Berryer počam od prvoga dana, kada je stao u političku arenu, pa do svoje smrti ostao dosljedan sebi i svojim načelom. Živio i umro je kao čisti legitimista, a to je zaista vrlo znamenito.

„Odvjetnici su — tako veli dr. M. Frydman u svom članku u „Jurist. Blätter“, odakle i mi vadimo ove podatke — skloni više nego li članovi drugih stališa, kad zadju u političku borbu, proteći cielom arenom od jedne strane k drugoj, pa ako se ta nestalnost u političkih nazorih francezkih odvjetnika osobito jako ističe, ima ipak ovakih pojava i u drugih zemljah. Zato je Dupin[3] zaklinjao članove odvjetničkoga stališa, neka se okane političkih aspiracija. „Sjetimo se udesa onih, koji ostavljaju svoje zvanje, te se bacaju u vrtlog političkih borba; đeder

---

[1] Discours de Mr. Berryer; zatim: Discours de Mr. Le comte Salvandy. Paris 1855. Didier.

[2] Grévy govoreć na grobu Berryerovu 29. prosinca g. 1868. nazva ga: „Le prince du barreau français“.

[3] Dupin: „Lettre sur la profession d'avocat“ (izdanje od god. 1818. u izdanju od g. 1832. ta je opomena već morala izostati). Préface.

Digitized by Google

da popitamo one, koji obćeć s njimi vrlo pouzdano, mogoše nasluhnuti tajne njihovih srdaca; deder popitajte ponosne odbjeglice, nekaju li se, što su nas ostavili?“ Filip Dupin oštrima riečima kori pomanjkanje dosljednosti kod političkih odvjetnika. Kod otvorenja „conferences“ reče pravu filipiku proti „vjekovitim odbjeglicam, koji su spremni zaći u svaki tabor, koje možeš zapreći pod svaka kola, koje možeš privezati na svaki vozić, koji su uviek spremni sve uzeti, sve napustiti, svakoga ostaviti i sve trpjeti“.[1] A Plocque (bâtonnier g. 1859.) reče u svom nastupnom govoru: „Ako i sviet gdjekoje converzije izvinjuje, pače ih kadšto i odlikuje, to je ipak sviest čestitih muževa uviek žigosala svaku apostasiju.“ O Berryeru ne može se reći, da je bolovao na ovoj bolesti (scilicet francezkih) odvjetnika, te mienjao svoje nazore tako hitro kao dossier. Stupiv u komoru zastupnika, zavjerio se zakletvom tako zvanom gradj. kralju Ljudevitu Filipu, a ta nedosljednost pekla ga je ća do smrti.

Al svratimo se k drugoj strani života toga izvanrednoga muža, koja nam je puno bliža.

Piere Antoine Berryer rodi se 4. siečnja 1790. u Parizu. Otac njegov bijaše takodjer odvjetnik dobra glasa. God. 1811. bijaše upisan u listu odvjetnika, a god. 1814. podupiraše svoga otca, koji je zajedno sa Dupinom branio maršala Neya. God. 1830. dodje u komoru kao zastupnik naroda. Kad je prvi svoj govor rekao, primjeti Guizot: „Voilà un grand talent“. Naprotiv opazi Royer-Collard: „Voilà une grande puissance“. Berryer plaidirao je u najvećih civilnih i kriminalnih parnicah. Bijaše „patronus“ u smislu starih rimskih odvocata, koji su medju svoje kliente brojili vladaoce i ciela kraljevstva. G. 1840. branio je Louis Napoleona sbog njegova puča u Boulogne, zastupaše interese Miss Pattersonove proti ostavini kralja Jerolima (Jerôma), i grofa Chamborda (1857.) Prvo slavlje steče braneć one generale, koji su s Elbe pobjeglomu Napoleonu pridružili se, a restaurirani Bourbonci ih progonili. Branijaše generala Cambronnea, kojega ratni sud proglasi nevinim (1815.) God. 1823. posredovaše u senzacionalnom slučaju liečnika dra. Castainga, koji bje okrivljen, da je otrovao braću Ballet, te je bio odsudjen i pogubljen. Tom prigodom završi Berryer svoj govor ovimi riečmi: „Sudci neka znadu, ako im nije dao bog podpune jasnoće o zločinu, da je to dokaz, da nebi smieli o njem ni suditi, da je (bog) pridržao odluku svomu najvišemu sudištu“. G. 1826. branio je patra Lammenaisa, a iste godine i zloglasnoga Ouvrarda radi obskrbe u Španjolsku poslane francezke vojske, koga okriviše, da je

[1] „La profession d'avocat et la politique“. Appendice 2 djela: Le barreau et le ministère public“.

Digitized by Google

kušao u velikom podmititi vojničke intendante. Chateaubriand izabra ga za svoga branitelja god. 1833., kad je morao pred sud radi jedne apologie vojvoda Berry; tako isto branio je god. 1840. Ljudevita Napoleona. Kad je nekadanji njegov klient postao carem, a Berryer g. 1855. akademikom, morao bi se po postojećem običaju pokloniti caru, ali Berryer izjavi odlučno, da on nejde caru na poklone — i nije išao.

Zašli bismo predaleko, da nabrajamo mnogobrojne gradjanske i kaznene parnice, koje su množale slavu Berryerovu. Dovoljno će biti, ako spomenemo „causes célèbre“: Caumont-Laforce (1855.) Jeufosse (1857.),[1] grof Montelambert (1858.), Dupanloup (1860.), Bonaparte-Patterson (1861.).

Parižki barreau izabra Berrya god. 1852. predstojnikom svojim (bâtonnier). Njegov nasliednik u toj časti, Bethmont, reče u nastupnom govoru: „Pošto se je batonat tako visoko bio uzpeo, može sada, prema nuždnomu zakonu prirodnomu, samo padati“.[2]

A gdje je ključ k tajnosti ogromne govorničke snage Berryerove? Bit će najbolje, ako čujemo o tom nazore onako priznata auktoriteta, kakov je sadanji predsjednik francezke narodne skupštine. Grèvy govorio je slovo u ime parižkih odvjetnika na grobu pokojnikovom. „Nikada — reče medju ostalim Grévy — nije se finija obrazovanost pridružila sretnijim, prirodnijim svojstvom, ali nikada nebje niti sjajnijim uspjehom okrunjena. Bistar i praktičan duh, kriepka i koncisna dialektika, riedko shvaćanje posla: sve ga to učini savršenim odvjetnikom i diveć se gledamo, kolikom je eneržijom duha, kolikom bistrinom misli te izraza sve do zadnjih dana svoga vieka plaidirao u parnicah, bogatih na zamršenih činjenicah, posutih ogromnimi brojevi. Ali poglavito su veliki slučajevi doprinieli, da se razvije u punom sjaju veliki njegov talenat: shodno uredjenje osnove, oštrina temeljnih crta, uzvišenost misli, a nad svim — sjaj nesravnjive rječitosti. Dvorane palače tresu se još od provale udivljenja, koje sliedjaše njegove triumfe. Ili on branio Dehonsa, koga je tri puta oteo guilotini, te završio pobjedonosnom od onoga vremena toli glasovitom rekapitulacijom; ili tužeć Roncièra, žestokim jurišanjem razdire umjetnu mrežu, u koju ga htjedoše protivnici uloviti[3]: svagdje očara slušaoca žestinom svoje akcije kao i žarom, kojim se prikazuje uzvišeni genij govorničtva“. „On je

[1] Sadržan je u „novom Pittavalu“ u Sabatierovom „Tribune Judiciaire“.

[2] Discours l. c. str. 68.

[3] U ovoj vrlo čudnovatoj parnici bijaše Chaix d'Estange branitelj, Berryer zastupnik gdčne. Morell. La Roncièra obtužiše, da je noću zatekao gdčnu. Morell u njenom stanu, te joj nanio silu. Taj romantični slučaj nalazi se i u „Pittavalu“. Parnica dovršena je g. 1836.

Digitized by Google

najdalje dotjerao u umjetnosti — nastavlja Grévy — kako se govori tielom tielu, (misli se ovdje tako zvano tjelesno govorničtvo.) Velik bijaše njegov dar, mogaše ganuti i ganjen biti, on mogaše iztisnuti vapaj strasti, iztisnut ga poput starih tragika. Njegovo kretanje sjećaše na Mirabeaua i Demosthena, u kićenju svojih govora bijaše tako triezan, tolika je muževnost vladala u njegovom jeziku, koji upotrebljuje rieč da izrazi samo jednu misao". Nesmie se u ostalom zaboraviti, da je Berryer sam nalazio glavnu silu govorničtva u studiju pojedinoga slučaja. Svi njegovi govori u sastancih odvjetničkih (conferencije) bave se tim predmetom. God. 1854. svjetovaše: „Ako se pomno prouči stvar, koju valja braniti pred sudom, tad će se i dobro i vješto govoriti, tada može se izbjeći onoj prostoti u govoru, koja ponizuje tako čast odvjetnika kao i same razprave. Ugibljite se tendenciji, koja se od ovo petnaest godina sve dalje širi. Sada se brane sve stvari gotovo sumarno, referirajuć. Čast stališa treba da se čuva i u najmanjih slučajevih. Pred sudom nevalja govoriti besjede, u kojoj neima reda ni dosljednosti. Takovi govori nisu nikakovi plaidoyeri. I najmanju stvar treba proučiti, plaidirati valja brižno i metodom".

Već je naglašeno, da je Berryer bio „odvjetnikom odvjetničkoga stališa". Riečju i perom branio je neumorno prava barreau-a proti silnoj premoći državnoga odvjetničtva, i u ovoj djelatnosti ubere ne manju slavu kao i u borbah pred sudom.

17. veljače god. 1860. izreče parižki prizivni sud osudu u stvari odvjetnika Olliviera. U nekoj razpravi govoraše Ollivier kao branitelj proti navodom državnoga odvjetnika, nazva njegov govor apelom na strasti pa doda: „A to bi bilo zlo". Sud nazrievaše u toj opazki nedopustivu kritiku držav. odvjetničtva i povredu dužnoga poštovanja (que Mr. Ollivier s'était écarté par là du respect dû à la magistrature) te izreče disciplinarnu kazan proti Ollivieru. Prizivni sud potvrdi osudu. Parižki barreau ureče namah sjednicu odvjetničke komore, da se posavjetuju, kako da se brani načelo jednakosti medju javnim tužiteljem i braniteljem, i sloboda ovoga potonjega. Berryer priobći još napose otvoreno pismo gosp. Jacques-u Lecoffre-u, kao uvod k djelu: „Le ministère public et le barreau".[1] Riedko je kada sloboda branitbe tako kriepko i jezgrovito zagovarana kao u onih redcih starca govornika: „Htjeti rieč zarobiti značilo bi vredjati slobodu misli; pravedne tužbe ugušiti, znači vapaj savjesti umoriti". Nuždno je, da bude naša sloboda reelna i podpuna. Nije ona nikakova povlast, da se njom ponose neki riedki gradjani, ona je pravo, koje se išće za sve; ona je jedna od

[1] Pretiskano je kao uvod k djelu: „Le ministère public et le barreau". Lecoffre. Paris 1860.

Digitized by Google

najizdašnijih garancija sjegurnosti i pravednosti u gradj. životu. Istina neprodire sama od sebe u duhove. Bog nije dao svim sudcem oka, koje vidi, uha, koje čuje. Koliko često treba napora, da riečim otmeš razumljivost? U neodvisnosti barreau-a nalazi se nasip, koji brani i svakoga gradjanina proti ljutosti i navalam vlade, proti povredi njegovih prava, proti nepravednomu proganjanju. Ako je ta sloboda osakaćena, treba se svega bojati; ništa nije izgubljeno, dok se ona poštuje. Odavlje će, kako to primećuje Agnesseau, odjekivati posljednji vapaj umiruće slobode".

God. 1860. predano mnenje parižke odvjetničke komore[1] zahtievaše, da se uzpostavi pravo branitbe, da može navaliti na državn. odvjetnika i slobodno koriti njegove navode, to da je paritet medju javnimi ministeriji i barreau-om. „Zahtievajuć za sebe slobodu navale i slobodu obrane, traži odvjetnik samo svoje pravo i svoju dužnost". Za ovakova dobra bijaše Berryer uviek oduševljen, požrtvovno revan. Moglo bi se reći, neovisnost i moć barreau-a bijahu zadnje misli umirućega junaka foruma. On umre — moglo bi se reći — u naručju poznatoga parižkoga odvjetnika Marie-a, kojemu šaptaše slabačkim glasom: „Neka veliki taj barreau uviek ostane kao što bijaše, jak u vjeri u pravo i u ljubavi za pravo".

Ovakov bijaše Barryer, i svatko će razumieti Franceze, koji ovakovu mužu postavljaju mramorni kip u palači posvećenoj božici prava, i ovakov muž zaista može biti uzorom odvjetnikom po cielom svietu.

Viestnik.

Mjesečna skupština „pravničkoga družtva" držana je 13. siečnja kao i prije u sveučilištnoj sgradi. Ovaj put se sakupio liepi broj slušaoca, ponajviše članova sabora, koji su vrlo pomno sliedili razlaganje g. prof. dra. J. Plivorića o „verifikaciji saborskih izbora", te na svršetku živo povladjivali predavalcu. Kako smo već u posliednjem broju objavili, g. prof. čitao je ovaj put drugi dio ove vrlo zanimive i poučne razprave, koja je već dielomice natiskana u ovom broju „Mjesečnika", a ostatak doći će u treći broj.

— Novo izabrani upravni odbor „pravničkoga družtva" držao je 6. siečnja o. g. prvu svoju redovitu sjednicu, da se konačno konstituira. Za zamienika predsjednika izabran je vel. g. dr. Napoleon Špun-Štrižić, kr. državni nadodvjetnik; za blagajnika izabran je i za ovu godinu g. odvjetnik Schauff, a za tajnika dr. Bl. Lorković. Isto tako zaključi odbor, da i na dalje uredjuju organ družtveni dosadanji urednici prof. dr. J. J. Hanel i dr. Bl. Lorković. — Premještenjem i promaknućem nekih dosadanjih družtvenih povjerenika, nasta potreba, da se izaberu drugi; odbor je jednoglasno zaključio

---

[1] Appendice k „Ministère public et le barreau".

Digitized by Google

umoliti velem. gg. Andriju Markovca, predsjednika c. kralj. sudb. stola u Petrinji, Vjekoslava viteza Kleina, predsjednika c. k. sudb. stola u Zemunu, Ljudevita Ivkanca, upravitelja c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški i Emanuela Wernera, vićnika c. kralj. sudb. stola u Ogulinu, da primu povjereničtvo družtva za obseg dotičnih c. kralj. sudb. stolova. Neka od one gospode već su velikom prijazni očitovala, da primaju to zvanje. — Član odbora gosp. prof. Bresztyenszky predloži, da se obzirom na veliku važnost, koju imadu za našu domovinu urbarski odnošaji, upravi predstavka na kr. zemalj. vladu, neka bi izvolila odrediti, da se sakupe svi zakoni i naredbe, odnoseće se na te odnošaje, te tako sakupljeni i uredjeni napose štampaju. Napokon zaključi odbor, da se za g. 1879. nabave za družtvo sliedeći časopisi: Der Gerichtssaal. Zeitschrift für Strafrecht, Strafprocess itd. Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht. Goldschmidt. — Zeitschrift für das Privat und öffentliche Recht. Grünhut. — Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft. Holtzendorff i Brentano. — Krietsche Vierteljahrsschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft. Brinz i Pözl. — Gerichtshalle. — Oesterreichische Gerichtszeitung. — Zeitschrift für das Notariat etc. „Juristische Blätter“ Osim toga dobiva se u zamienu „Právo“ „Pravnik“ (češki), „Zeitschrift für Verwaltung“ i više drugih i nestrukovnih časopisa.

— G. M. Mrazović, odvjetnik, zastupnik naroda na saboru hrvatskom i ugarskom, izabran je jednoglasno za načelnika grada Zagreba.

— Za članove „pravničkoga družtva“ prijaviše se gg. Nikola Vitković, odvjetnik u Osieku; Andrija Milić, pristav kr. sudb. stola u Osieku i Nikola Sukalić, sudbeni pristav sada u Bosnoj.

— Broj slušaoca na hrvatskom sveučilištu. Od kako smo u br. 11. „Mjesečnika“ god. 1878 naveli podatke o broju slušaoca upisanih na hrvatskom sveučilištu u zimskom poljeću ove školske godine, on se je umnožao dolazkom priličnoga broja iz Bosne. Sada ih ima ukupno 355, a taj bi se broj mogao možda — prem neznatno — i povećati. Po fakultetih pojedinih prikazuje se stanje ovakovo: 1) na fakultetu bogoslovnom: 21 redoviti, 31 izvanredni, ukupno 52; 2) na pravo- i državoslovnom: 218 redovitih, 26 izvanrednih, ukupno 244; 3) na fakultetu mudroslovnom: 38 redovitih, 21 izvanredni, ukupno 59. Od otvorenja sveučilišta raste broj slušaoca svake godine, u ljetošnjem zimskom poljeću je najveći, odkako sveučilište postoji.

— Odvjetničke pisarne otvoriše: G. Ferdo Kettig u Vukovaru; a g. dr. Mihaljević u Osieku.

— G. Iv. Albrechtu, držav. odvjetniku kod kr. sudb. stola u Vukovaru povjerena je — kako javlja „Sriemski Hrvat“ — privremena uprava drž. odvjetničtva u Varaždinu, da provede iztragu proti Dragutinu Pustu. Ova okolnost s nova potvrdjuje mnenje: da je zbilja preka potreba, da se mjesta drž. odvjetnika kod kr. sudb. stolova u Zagrebu, Varaždinu i Požegi popune.

Književnost. Narodni hrvatski odvjetnik ili savjetni priručnik za sastavljanje svakovrstnih pogodba itd. Javismo u svoje vrieme, da je gosp. Ivan Jurašić iz Krka počeo izdavati ono djelo. Ono je sada dovršeno. To je nedvojbeno najobsežnija knjiga ove ruke u hrvatskoj književnosti. Ocienu do nieti ćemo u kojem sliedećih brojeva.

— „Právo“, pravničko-upravni list, donosi u svezku 69. od 30. prosinca 1878. sliedeće: N. Milas: Upliv hristjanstva na grčko-rimsko zakonodavstvo. — B. O domašaju carske odluke 4. svibnja 1833., obielodanjene vladinom obznanom 25. rujna 1833. br. 16.383 — 5839. — A. Kuzmanić.

Digitized by Google

Tumačenje i liečenje strasti načinom zakonotvornim. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. Viesti.

Pravničke svaštice. U Beču bijaše g. 1878. odvjetnika 624, u Buda-Pešti pako iste godine 694. Ovi brojevi govore vrlo jasno. Iz Beča dolaze tužbe, da odvjetnici nemogu više živjeti, a ipak broji Beč do miliun stanovnika, Budapešta pako jedva četvrtinu toliko.

— O kralj. tabuli kao drugoj molbi za cielu Ugarsku počelo se u strukovnom i nestrukovnom novinstvu vrlo živahno razpravljati. „Themis“, pravnički list, najžešće udara na nju; nedavno priobći nazore „austrijskoga autoriteta,“ koji je zapitan za mnenje po nekom njemačkom ministru pravosudja rekao: „da takovo bezsmisleno čudovište može jedino u Ugarskoj uspievati; jedan prizivni sud, a kraj toliko pravdaša, koliko ih ima u Ugarskoj, iziskuje cieli bataljun sudaca; a njemački sudac čudom bi se začudio doznav, kako ti sudci kroje pravdu“. Ob istom predmetu izrazio se je i jedan francezki državnik, nu njegov je nazor — gotovo uvreda poštenja: „Mais permettez, Mr. le comte, ce n' est pas un corps de magistrats, c' est un troupeau“.

— Reforma pravne obuke u Ugarskoj. Ugarski ministar nastave sazva početkom ove godine enquetu, te joj predloži više pitanja tičućih se reformiranja juridičke obuke. Sadanje uredjenje nevalja. Bifurkacija pokazala se neshodnom, pa ni oba sveučilišta (peštansko i kološvarsko) neodgovaraju ni zahtjevom znanosti ni prakse. A razne pravoslovne akademije i liceji umnažaju samo duševni proletariat. Svaka reforma ima započeti tim, da se akademije dokinu. U ostalom pitanje ovo ventilira se mnogo i u dnevnicih, bave se njim profesori i strukovnjaci, i svi osudjuju sadanji sistem. Učitelji treba da su najprije učitelji i svećenici znanosti; studium trebalo bi otegotiti stavljajuć stroge zahtjeve kod izpita, tim bi se dalo zapriečiti, da zemlju nepoplave pravnici — neznalice.

— Uprava Bosne i Hercegovine. Domaće novine priobćiše propise o privremenom uredjenju uprave i sudstva u Bosnoj i Hercegovini. Poradi važnosti mi ćemo sve te propise u jedno sakupljene priobćiti kao prilog u sliedećem broju „Mjesečnika“.

Imenovanja. Josip Divild imenovan je c. kr. kot. sudcem u Otočcu; Ivan pl. Konjiković, c. k. kot. sudcem u Udbini; Ferd. Petričević tajnikom kod c. kr. sudbenoga stola u Ogulinu; Aleksandro Gjurkan, Mihovil Bišćan, Stjepan Gjorgjević i Petar Brusić, pristavi sudb. stolova i to prva dvojica u Zagrebu, potonja dva u Vukovaru; Nikola Sukalić pristavom c. k. sudb. stola u Petrinji, Ante Starčević pristavom sudb. stola u Gospiću; napokon: Janko Oswald, Ivan Durbešić, Albert Polc i dr. H. Hinković, askultanti u obsegu kr. banskoga stola.

Premješteni su: Nikola Jordanić, kr. kot. pristav ide u Šid; Al. pl. Samphir, kralj. kotarski pristav iz dolnjega Miholjca u Grubišnopolje; Adolf Falkner c. kr. kot. pristav iz Čemernice, kralj. sudb. stolu u Petrinji; Ljudevit Rakoš auskultant iz Nove Gradiške u Ogulin.

Natječaji. Kod c. kralj. sudb. stola u Ogulinu prazno je mjesto viećtajnika. Plaća 800 for., stanarina 150 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu istoga sudb. stola.

— Kod c. kralj. sudb. stola u Novoj Gradiški mjesto viećtajnika. Plaća 1000 for., usljed promaknuća i 1100 for., stanarina 200 for. — Molbenice valja do 15. veljače t. g. podnieti predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Digitized by Google

— U Doljnjem Miholjcu mjesto kot. pristava. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. sudb. stola u Osieku.

Stečaji. Trg. tvrdka Severinski i Javand u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Zast. i priv. upr. m. odvj. dr. L. Vidrić, zam. dr. Gj. Kontak. — R. pr. 30. ožujka t. g.

— Dimitrija Petar Zabrdac, trgovac u Daruvaru. Kr. sudb. stol požežki. — Upr. im. Joco Dragičević, zastup. odvj. Franjo Toplak, zam. odvj. Dragutin Kovačić. — R. pr. 20. travnja t. g.

— Trg. tvrdka Roder i Hofbauer u Osieku. — Kralj. sudb. stol osječki. — Pr. upr. i z. odvjet. Nikola Vitković, zam. odvj. I. Muačević. — R. pr. 30. travnja t. g.

U mjesečnoj skupštini

„pravničkoga družtva“ u Zagrebu,

koja će se držati tečajem mjeseca veljače, čitat će velem. gosp. kralj. držav. nadodvjetnik dr. Napoleon Špun-Štrižić razpravu: „Pojmovi o pravu i državi u starom orientu“.

Dan i mjesto čitanja priobćiti će se gg. članovom u svoje vrieme.

Uprava „pravničkoga družtva“.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 3.

Zagreb 1. ožujka 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Jos. Pliverić: Verifikacija saborskih izbora. (Konac.) — **David Milanković:** O pravu na urbarski pašnjak i šumu. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni od dra. Stjep. P. i M. S. — **Viestnik.** — **Prilog:** Organizacija uprave sudstva u Bosni i Hercegovini.

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Verifikacija saborskih izbora.

(Citao u skupštini „pravničkoga družtva" dne 12. prosinca 1878.)

Prof. dr. Josip Pliverić.

(Konac).

U toj okolnosti najbolje se vidi, da saboru nije do toga „in prima linea" stalo, da svaki i slednji ovlaštenik n. pr. bude i zbilja u listini. On će se zadovoljiti po suglasnom mnienju svih i s tim, da jih je onoliko uvršteno i glasovalo, koliko zakon traži za pravovaljanost izbora, t. j. absolutna većina, i da se je absolutna većina svih složila u izboru. Zato je njemački sabor svojim odborom naložio, da u kompliciranih slučajevih moraju sbog brojeva podnieti pismeno izviešće, kako će se moći to razmjerje pronaći. (Rönne l. c. I. str. 248. opazka 6.). Kad se tako ipak pokaže valjan izbor, za dalnje se proteste sabor ne brine, očiti dokaz da sabor neštiti subjektivno već objektivno pravo, pak da nije pogibelji, da bi svoj djelokrug razširio i na justiciju i upravu.

Kod formalnih pogriešaka malo će kad izbor biti nevaljan, osim ako je ta formalnost takova da zakon s njom spaja valjanost akta, pak to zakon naročito propisuje. Inače se mogu takove lih formalne pogrieške naknadno popraviti, a može sabor i preći preko njih, kad vidi, da nisu potekle sa zle namjere i svrhe, da se izkrivi izbor.

Našavši dakle sabor, da je izbor u kotaru X. nevaljan za to, što n. pr. listine nisu zakonito sastavljene, dakako da tim ujedno štiti one, koji su protuzakonito izpušteni, dotično ovlaštenike proti upisu neovlaštenih, pak svaki pojedinac imade pravo takovu zaštitu i tražiti u svoga

Digitized by Google

sabora.[1] Ali zato ipak namjera saboru nije štititi subjektivno čije pravo, već paziti, da se objektivni propisi zakona kod sastava narodnjega zastupstva obdržavaju.

Kako je izbor zastupnika posao, obavljen u obćem interesu, vidi se odtud, što mnogi izborni redovi, n. pr. njemački od 31. svibnja 1869. i izborni reglement od 28. svibnja 1870. dopuštaju da proti sastavljenim listinam reklamiraju i oni, koji nemaju sami prava glasa, pak djeca žene i stranci. Jer dobro opaža Laband,[2] neradi se tude o zaštiti subjektivnoga prava, nego ob izvršenju dužnosti, pripadajuće mjestnim organom, da sastave što korektniju listinu izbornika. Pak i onda, kada tko izrikom kaže, da neće biti u listini, mora se uvrstiti, ako ima za to svojstva, i to tko god uztraži.

Sabor dakle nije nikakova administrativna inštancija, kada izreče n. pr. izbor u ovom kotaru nevalja, jer nisu obdržavani propisi zakona za sastav kotara, ondje pako zato, jer su neki ljudi protupravno uvršteni, a drugi izpušteni iz listina, a na trećem mjestu zato, što izbornici nisu bili slobodni kad su došli da svoj glas dadu itd.

Ova tvrdnja osniva se na cielom shvaćanju modernoga konštitucijonalizma. Veli se doduše da je sabor zastupnikom naroda, ali se to po danas vladajućem mnenju nema tako shvatiti, kao da zastupstvo izvodi svoje pravo od naroda. Po juristićkom shvaćanju nisu sabori zastupnici pučanstva, već organ državni, sastavljen po stanovitih propisih izborom onih, koje je zakon na izbor ovlastio. Ili kako kaže Laband:[3] Eine Volksvertretung ist der Reichstag nicht mit Rücksicht auf seine Rechte und Pflichten, sondern nur mit Rücksicht auf seine Bildung und Zusammensetzung. Djelovanje sabora nadalje nije samo negativno upravljeno na očuvanje prava narodnih, već i pozitivno. Ali ta pozitivna djelatnost sastoji samo u tom, da stvara zaključke. Izvedenje zaključaka pripada vladi, sabor neima prava direktne naloge

[1] Mohl l. c. str. 567.
[2] L. c. str. 538.
[3] Das Staatsrecht des deutschen Reiches I. str. 504.

Digitized by Google

izdavati i neima prisilne vlasti. Ali zato nije istina, da je sabor samo zakonodavno tielo. Ova tvrdnja osniva se na teoriji dieljenja državnih vlastih. Danas se ni ta teorija nepriznaje, niti sabor samo zakone stvara. Osim zakonodavne vlasti, sudjeluju sabori kod mnogih funkcija uprave, n. pr. kod sastavljanja budgeta, kod alienacije i obterećenja državne imovine, kod sklapanja internacijonalnih ugovora, kod koncesioniranja željeznica itd. A osim svega toga imade svaki sabor pravo kontrolirati cielokupnu upravu državnu.

Ovo sam naveo za dokaz, da sabori nisu samo zakonodavni sborovi, pak je i pravo njihovo, po kom sude o pravovaljanosti izbora druge naravi, pak sabor neobavlja verifikacije kao zakonodavni sbor. I zbilja čudnovato bi bilo, kad se nebi saboru priznalo, da smije i može izpitivati, sve što drži potrebitim, a ovamo znademo, da postoji pravo peticije za državljane na sabor, kojim oni izazivaju sabor na pomoć, dotično pravo pritužbe, kojom od sabora traže pomoć za povriedjeno već pravo,[1] naročito i za javno pravo[2] i da to pravo mora u pravnoj državi ići kroz sve inštancije do suverena i sabora. Sabor imade pravo prispjele pritužbe i peticije, naročito i one, koje se odnose na strogo upravne čine, razpravljati i nadje li jih opravdanimi vladi odstupiti. Vlada je sa svoje strane, ako hoće da bude konštitucijonalnom, opet dužna izpitati odstupljenu joj stvar i učiniti, što je prema zakonu, pak o tom izviestiti sabor.[3] Ovo je tim važnije, što sabor samo one pritužbe i peticije prima, koje su već prošle sve postojeće inštancije, dakle postale pravomoćne, jer su u „posliednjoj inštanciji riešene". Kako dakle da samo kod poslovanja organa sudjelujućih kod izbora, sabor nebi imao nikakova prava, samo zato, što se n. pr. kaže u zakonu, da u posliednjoj inštanciji riešava utoke proti sastav-

---

[1] Tüb. Zeitschrift etc. sv. IV. str. 137. i sl., te Staatsrecht, Völkerrecht und Politik I. str. 222. i sl. gdje se razpravlja o pravu peticije.

[2] Rönne: Staatsrecht des deutschen Reiches I. str. 184.
Meyer G.: Lehrbuch des deutschen Staatsrechtes str. 218.

[3] Rönne: L. c.

*

Digitized by Google

ljenoj listini vlada, centralni odbor ili tko drugi, kad može iste sudačke akte, osim onoga što se protežu strogo na materijalni dio osude, razpravljati i o tom zaključivati.

Zato je absolutno krivo ono mnenje, koje tvrdi, da se sabor kod verifikacije imade ograničiti samo na to, da izpita zakonitost izbornoga akta u užem smislu rieči t. j. poslje konačnoga zaključenja izbornih listina. Njegovo se pravo proteže na sav posao izborni, pak zato i moraju iz svakoga izbornoga kotara podastrieti se sa zapisnikom izbornim svi oni akti, koji mu mogućim čine, da to uzmogne valjano činiti.

S ovimi mojimi nazori, koje sam crpio iz naravi same stvari i iz postojećih u raznih državah propisa, slažu se svi skoro pisci. Spomenuti Rönne, jedan od najboljih pisaca njemačkoga državnoga prava piše:[1] Indem nun die Reichsverfassung den Reichstag (im art. 27.)[2] zum alleinigen Richter über die Wahlen seiner Mitglieder macht, spricht sie hiedurch zugleich aus, dass keine Regierungsbechörde, insbesondere also weder der Reichskanzler, noch der Bundesrath das Recht hat, dem Reichstage hierbei etwas in den Weg zu legen, oder ihm eine Meinung aufzudrängen . . . die Entscheidung steht allein dem Reichstage zu. Dieser ist bei seiner Prüfung von keinen gesetzlichen Regeln abhängig, sondern entscheidet nach freien Ermessen über Gültigkeit oder Ungültigkeit der Wahlen indem er seine Entscheidungen nach Art eines Geschworenengerichtes trifft. Daher ist es auch ganz von seinem eigenen Ermessen abhängig und bleibt seinem selbständigen Befinden überlassen, ob und inwieweit er es für angemessen erachtet, bei der Prüfung auf die **Wählerlisten** und die Protokolle über die Wahlen in den einzelnen Wahlbezirken, beziehungsweise die abgegebenen Stimmzettel zurückzugehen, oder ob er sich nur auf die Protokolle über die Zusammenstellung der Resultate der Wahlen beschränken will. . . . Dalje

[1] Rönne: L. c. str. 249.

[2] Taj članak 27. glasi: „Der Reichstag prüft die Legitimation seiner Mitglieder und entscheidet darüber".

Digitized by Google

nastavlja isti pisac, da od uvidjavnosti sabora zavisi, koliko će se na priobćene proteste osvrtati itd. pak nastavlja: Endlich ist es eine unabweisbare rechtliche Folge der ausschliesslichen Befugniss des Reichstages zur Prüfung der Wahlen und zur alleinigen und endgiltigen Entscheidung über die dieselben dass ihm auch das Recht zusteht, diejenigen vorbereitenden Handlungen zu veranlassen, welche erforderlich sind um ein gründliches und richtiges Urtheil über die Gültigkeit einer Wahl fällen zu können, also alle zur Beurtheilung einer bestrittenen oder zweifelhaften Wahl nothwendigen Untersuchungen zu bewirken etc. Ovim riečim Rönne-ovim ništa se nemože dodati, već spomenuti samo to, da ni porota nesmije preko zakona raditi.

To isto piše po prilici drugi izvrstan pisac, Laband[1] i R. Mohl, koji je jedini od njemačkih pisaca o predmetu verifikacije obširnije pisao.[2] On ustanove o aktivnom i pasivnom pravu, te o sastavu listina drži ustanovami materijalnoga prava, koje ako se prekrše, u svakom slučaju čine dotični akt nevaljalim, pak kaže: Der Ausspruch einer Ungültigkeitserklärung aber trifft, je nach der Beschaffenheit des Falles, entweder nur einzelne gefälschte oder unrichtig abgegebene Wahlstimmen, oder die Abstimmung einer Gemeinde, beziehungsweise eines einzelnen Wahlbezirkes, wenn dieselbe an einem unsichtbaren Verstosse gegen das Gesetz leidet, endlich eine ganze Wahl, falls dieselben im Grossen und Ganzen gesetzwidrig angeordnet war, oder wenn nach Abrechnung der für ungültig zu erklärenden Stimmen der Gewählte keine absolute Mehrheit mehr hat. A na str. 538. nastavlja: Am wenigsten darf von einem solchen Unternehmen die Erwägung abhalten, dass, wie wiederholt im Reichstage geltend gemacht worden ist, die Entscheidung desselben über eine Wahlanfechtung nicht in der Art

---

[1] Laband: L. c. I. str. 552.: „Dass die Entscheidung materiell den Charakter eines Urtheiles hat, also nach Grundsätzen des Rechtes und der Billigkeit, nicht nach dem politischen Parteiinteresse erfolgen sollte, bedarf keiner Ausführung.

[2] Zeitschrift XXX. str. 534. i sl.

Digitized by Google

eines Richterkollegiums nach starren Rechtsregeln, und ohne Rücksicht auf Nützlichkeitserwägungen, sondern im Geiste eines Geschworenengerichtes nach Billigkeit, gesundem Menschenverstande und moralischer Ueberzeugung zu fällen sei. Diese ganz richtige Forderung bleibt unberührt. Der bestimmte Sinn dessen, was der Gesetzgeber gewollt hat, kann immerhin erforscht werden, daneben aber freier Beschluss bleiben, . . . und ebenso eine verständige Erwägung der concreten thatsächlichen Verhältnisse und ihres zulässigen oder zu verwerfenden Einflusses auf die bestimmte Wahl. Auch Geschworne sollen nicht nach Laune oder Willkür ihren Wahrspruch abgeben, wohl aber das Vorhandensein oder Fehlen von mildernden Umständen oder von menschlich entschuldigbaren Bewäggründen erwägen. — Ovako pišu još i drugi pisci, — ja sam naveo samo najbolje — a pišu svi obzirom na Njemačku, a ipak i izborni zakon za njem. carstvo odredjuje,[1] da proti odlukam kompetentne oblasti neima rekursa i da samo oni imadu glas koji su u listinu uneseni — ustanova koja se u ostalom nalazi u svih izbornih redovih.

I za Englezku, na koju se rado pozivljemo, možebiti i ondje gdje nebi trebalo — imademo klasičnoga svjedoka za okolnost da sabor imade pravo — respektive do 1867. da je imao, jer sadà ide stvar pred sud — da rekoh sabor imade pravo izpitivati kako je listina izborna sastavljena, kako li povjerenstvo izborno itd. Svjedok taj jest May Erskine Toma, clerk assistant dolnje kuće englezkoga parlamenta, koji je po svom službenom položaju mogao i morao znati, što je pravo u Englezkoj, napisao je djelo: Englezki parlamenat i njegov postupak, koje je preveo na njemački Oppenheim. U tom djelu[2] najboljem u tom pravcu piše May: Wenn der Vorsitzende eines Ausschusses berichtete, dass der Ausschuss durch Streichung der Namen bestimmter Personen als nicht stimmberechtigt die Abstimmungsliste verändert habe, so befahl das Haus dem Clerk der Stadt oder des Burg-

[1] Laband: L. c. I. str. 540.
Rönne: L. c. I. str. 244.
[2] May: L. c. str. 533.

Digitized by Google

fleckens, das Wählerverzeichniss durch Streichung der von dem Ausschusse gestrichenen Namen zu berichtigen. Doch geschah dieses nicht immer. Durch eine Resolution vom 23. Juni 1835 wurde der Sprecher angewiesen, in allen Fällen, in welchen ein Wahlausschuss berichtet, dass der Name eines Wählers nicht auf dem Verzeichnisse stehen dürfe, oder dass ein Name zu Unrecht fortgelassen sei, an die betreffenden Beamten, welche das Wählerverzeichniss aufbewahren, den Befehl ergehen zu lassen, dasselbe mit dem Ausschussberichte in Einklang zu bringen, — a drugdje opet:[1] Nach allgemeiner Regel darf der Ausschuss jede beantragte Beweis-Aufnahme veranlassen, welche ihm gesetzlich zulässig erscheint. Hinsichtlich der Zurechtbeständigkeit von Wahlstimmen lässt das Gesetz eine Beweisaufnahme aber nur in Betreff derjenigen zu, welche aus der Liste als angefochten hervorgehen und auf Grund solcher Einsprüche, welche in der Liste angegeben sind.

Ova mjesta iz djela, koje u samoj Englezkoj imade t. r. poluslužbenu važnost i ugled, bjelodano dokazuju, kako se pravo zastupstva u izpitivanju pravovaljanosti izbora svojih članova proteže do prvoga akta, kojim se započima postupak izborni. A da se još više iztakne važnost ovoga dokaza, spominjem i to, da u Englezkoj postoji i sudačka zaštita, priziv naime proti odlukam revizora na sud (la cour des plaids comuns).[2]

Napokon prije nego što predjem na pojedinosti, spomenuti ću, da to isto postoji po svih državah, i da je meni poznat samo jedan pisac, koji je proti tomu ustao i jedan parlamenat, koji je bio toga mnenja, da njemu nepripada pravo suditi o tom, jesu li listine izborne valjano sastavljene ili ne.

Parlamenat taj jest talijanski, a pisac Luigi Palma i Pucioni, što ga citira Palma.

---

[1] L. c. str. 530.

[2] Vidi Charbonnier l. c str. 192.: Les réviseurs réparent les ommissions et opérent les suppréssions qui sont justificés; leur décisions sout souveraines, sur les points de fait; sur les points de droit il peut être interjesé appel devant la cour des plaids communs.

Digitized by Google

Na početku ove razprave ja sam već spomenuo, kakova se je godine 1874. razpirila bila debata u saboru talijanskom prigodom verifikacije, gdje su članovi manjine saborske tvrditi, da izborne listine nisu zakonito sastavljene itd. Većina parlamentarna odbila je svaku razpravu o tom s izjavom, da po pozitivnom zakonu talijanskom pitanje sastavljenja listina izbornih nikada nemože biti predmetom saborske razprave. Po postojećem u Italiji zakonu[1] listine se ovako sastavljaju: 1. Mjestno zastupstvo (consiglio communale) sastavlja listine i riešava podnešene proti njim reklamacije. 2. Tako izpravljene listine prefekt pregleda i izpravi ureda radi. 3. Proti tim listinam podnešene reklamacije riešava opet prefekt u prefektskom (okružnom) vieću. 4. Onda prema uspjehu te reklamacije listine se definitivno zaključe (il prefetto fa la decretazione definitiva delle liste).[2] 5. Tko se drži povriedjenim u svom pravu ili misli, da je tko drugi neopravdanim načinom unešen ili izpušten, taj ima tužbu na prizivni sud (Corte di Appello) a nije li s njegovom osudom zadovoljan, pravo utoka kasacijonalnoga na kasaciono sudište u Rimu (diritto di ricorso in Cassazione a Roma).

Uz ovakove zakonske ustanove gdje i zastupstva občinska i javne oblasti sastavljaju i rektificiraju listine, pak gdje svaki izbornik može javnom tužbom ustati na obranu prava svoga i tudjega, ako prije neuspije, kod onako uglednih sborova, kao što je sudište prizivno i napokon kasacija, lahko se dade pojmiti, da je većina sabora talijanskoga mogla držati, da je pravo državljanah u tom pravcu dovoljno zaštićeno pa da je odbila od sebe, prosudjivati sastav listina. Da ovo mnenje može biti i krivo, dokazuje nam tadanji postupak saborske manjine, u kojoj su tada bili neki od prvih državnika mlade kraljevine talijanske, i koji su svi protivno tvrdili. A dokazuje i primjer Francezke,[3]

---

[1] Vidi o tom Palma l. c. str. 124. i sl.

[2] Iz ovoga: „il prefetto fa la decretazione definitivo delle liste“ sliedi, da ova „definitivnost“ obzirom na mogućnost apelacije i rekurza imade veoma problematičnu vriednost.

[3] L' Assemblée nationale est scule juge de la validité des pouvoirs de ses membres“.

Digitized by Google

te Luksemburžke, Belgije[1] i Švicarske,[2] gdje ta ista zaštita prava izbornoga postoji kao i u Italiji, dapače u Luksemburžkoj i veća, jer tamo vladini činovnici imadu veoma malo upliva u izbornom poslu, pak ipak tude sabori sude i o tom, je li listina dobra, po zakonu sastavljena ili ne.

Ja neću reći da je to dobro, dapače mi se bolje dopada praksa parlamenta talijanskoga u toliko, što se njom štiti i štuje ono toli naglašivano načelo nezavisnosti sudačke. — Nu zato se nesmije držati, da praksa francezka i luksemburžka itd. možebiti nije isto tako teoretični opravdana. Pravo je izborno javno nepostoji u ničijem osobnom interesu već u interesu općem državnom, pak za volju toga dala bi se opravdati praksa francezko-belgijsko-luksemburžka itd., premda bih ja volio braniti praksu talijansku. Ako se naime parlamenat može odreći na korist suda svoga prava, da poslje izbora sudi o pravovaljanosti postupka izbornoga kao u Englezkoj i Ugarskoj, ja neuvidjam zašto nebi mogao povjeriti zaštitu izbornoga prava prije glasovanja sudu, kad svatko, tko hoće može i svoje i tudje pravo pred sudom obraniti i kad je ovim načinom već polučeno, što se je htjelo polučiti odstupivši svu verifikaciju sudu. A napokon ovim se sudbenim putem izpunjuje i davni zahtjev teorije, koja hoće, da svako javno pravo nadje svoju sudačku zaštitu. Zato ja mislim, da je u državah, gdje kano u Italiji, Francezkoj, Belgiji, Luksemburžkoj, Švicarskoj i Ugarskoj postoji uredba zakonska, da sud riešava utoke proti sastavljenju listina izbornih in regula, sabor kod izpitivanja vjerodajnice svojih članova upućen da sudi o drugih po zakonu bitnimi označenih rekvizitih.

Ali i ovdje ja još vindiciram saboru pravo, da on u kon-

---

[1] Code électoral ch. II. III. IV., te ustav art 34. Vidi Charbonnier l. c. str. 128., 163—171., 227, 228. i 233. (La chambre — u Luksemburžkoj — des députés procède seule à la vérification des pouvoirs des ses membres, et statue sul la validité des opérations électorales), a svakako sastav listine izborne spada medju opérations électorales.

[2] Charbonnier: L. c. str. 324.

Dubs J. Dr.: Das öffentliche Recht der schweizer. Eidgenossenschaft. Zürich 1878. I. str. 78.

Digitized by Google

kretnom slučaju stanoviti izbor i prema sastavu listine izborne izpituje i to zato što on u obće imade pravo vrhovne kontrole u svih poslovih svih oblastih, i slažem se u tom sa spominjanim Palmom[1] Ja se nebojim prigovora o „res judicata“. Ovo načelo, nuždno u privatnom pravu, nevriedi u području javnoga prava, upravo zato, što ni ustanove o „jura quaesita“ u smislu privatno-pravnom neimaju valjanosti u javnom pravu. Privatno pravo postoji sbog interesa pojedinaca državljana, dočim javno pravo štiti interes obći, a individualni samo u toliko u koliko je o njem ovisan obći. Ovo načelo, obće priznavano danas u znanosti držav. prava imade biti mjerodavno kod izpitivanja pravovaljanosti saborskih izbora, pak je sbog njega i judicatura redovitih sudova u pitanju o kojem je govor, bitno drugačija, nego li u privatno- i kazneno-pravnih stvarih.

Ovo medjutim spominjem samo uzgredice. Kod nas u Hrvatskoj takovoj sudačkoj zaštiti izbornoga prava neimade traga, pak zato to pitanje za nas imade samo teoretičnu vriednost.

Drugačije stvar stoji u onih državah, koje nepoznaju sudačke zaštite prava izbornoga kao n. pr. u Hrvatskoj, i svih državah u Njemačkoj[2] itd. Ovdje ni s teoretičnoga ni sa praktičnoga gledišta nemože se naći ni jedan dokaz za to, da saboru nepripada pravo izpitivati, je li izborna listina prema zakonu sastavljena od onoga organa, koji je na taj posao po istom zakonu zvan. Koji tvrde, da toga prava sabor neimade, oni se pozivlju na ustanovu izbornih redova, da „reklamacije riešava u posliednjoj molbi“ u Hrvatskoj središnji odbor,[3] a

[1] L. c. str. 308. Bisogna dunque ritenere, che la Camera non può accogliere i reclami sulla formazione delle liste. Il solo diritto, che potrebbe avere in proposito si è quello, che ha in genere di sindicato sulle amministrazioni pubbliche, ed anche, fino a un certo punto, sul giudiziario; in quanto cioè concerne l' amministrazione e l' indirizzo generale della giustizia, le pressioni dei ministri sui prefetti e sui pubblici ufficiali ecc.

[2] Charbonnier: L. c. str. 9. doduše kaže: Si le bourgmestre trouve les réclamations fondées, il fait opérer tout de suite les rectifications; sinou, il en réfère à l' autorité judicaire etc. Ali nijedan pisac njemačkoga državnoga prava, niti Rönne, ni Laband, ni Mohl, ni Meyer o toj autorité judiciaire neima ni spomena.

[3] §. 16. zak. od 6. srpnja 1875.

Digitized by Google

drugdje n. pr. Pruskoj i Njemačkoj[1] skupština izbornika prije nego li počme glasovati odlučuje konačno o svih preporih (endgiltige Entscheidung). U pojedinih kraljevinah i zemljah zapadne polovine austro-ugarske monarkije potvrdjuje izpravnost i zakonito sastavljenje izborne listine predstojnik političke oblasti,[2] a po §. 39. wird von der Wahlcommission sogleich und ohne Zulassung eines Rekurses entschieden. To isto odredjuje §. 42. za odluku ob identičnosti osobe — pak ipak se sve te odluke, protokoli i izprave po §. 50. i 52. imadu podastrieti saboru — zašto? Očevidno da i on svoju rieč u tom reče.

Dalnji dokaz, ali samo prividan, nalazi protivno mnenje u tom, što se u izbornih zakonih svih država kaže, da samo onaj imade pravo glasa, koji je u listinu uvršten.[3] Samo je izborni red francezki od 1849. u art. 43. odredio da i onaj koji nije u listini, može glasovati, ako donese za se odluku mirovnoga sudca, ili kasacije koja odredjeno njegovo brisanje uništuje. Tako isto n. pr. u Luksemburžkoj §. 26. Nu zato ipak u Luksemburžkoj po izbornom redu i to art. 25. svaki se prigovor, svaka odluka i cedulje glasovnice parafirane imadu priložiti zapisniku i poslati komori jer po §. 42. komore same odlučuju o valjanosti poslovanja izbornih organa.

U Šverinu po §. 21. 35. 40. 44.) rekurse riešava vladom imenovani povjerenik izborni, i samo onaj glasuje, koji je u listini, pak ipak sabor sudi o svem izbornom postupku, jer veli §. 44. Mängel im Wahlverfahren sind nicht zu berücksichtigen wenn sie auf das Endergebniss keinen Einfluss haben können. Ja dopuštam, da se Endergebniss može mnogimi načini osujetiti, ali najviše krivo sastavljanom, falsificiranom, kako veli englezki zakon, listinom. A i pod Wahlverfahren po najoštrijoj interpre-

---

[1] Pruski izb. red (30. svibnja 1849.) u §. 27. i reglement izborni od 31. svibnja 1849. §. 12. 22. Za Njemačku.

Izb. red §. 35. i zakon §. 8.

Vidi i art. 10. i 11. izb. zakona francezkoga, da je „la desision du juge de paix est sans appel; mais elle peut être déferé . . . à la cour de cassation.

[2] Izborni red (za Dalmaciju) §. 25. 31. 32. i osobito 39.

[3] Ugarski izborni red (V. g. 1848.) §. 28.; a XXXIII. g. 1874. §. 73. Luksemb. §. 26.

Digitized by Google

taciji imade se svakako razumievati i sastavljanje izborne listine. Slične ustanove, da samo unešeni u listinu imadu pravo glasovanja imade i Entwurf nj. Wahlgesetza od g. 1849. u §. 17., Waldek §. 9., franc. art. 42. itd. riečju u svih državah. Spomenuo sam već da po §. 16. izbornoga zakona za kneževinu Reuss ml. linije niti odluka ministarstva samoga neizključuje po izričnoj ustanovi zakona priziv na sam sabor.

Dalnji dokaz za pravo sabora, upuštati se u izpitivanje korektnosti sastavljenja izbornih listina, imadem u poslovnom redu zakonotvorne državne skupštine njemačke, koji je uzorom bio i za današnji poslovni red sabora njemačkoga. Tude se u §. 6. kaže: Wahlanfechtungen, welche das Wahlverfahren und die Eigenschaften der Wähler betreffen itd., a pod tim se uz nikakovo tumačenje nemože ništa drugo razumjeti, već da će sabor izpitati, imade li svaki u listini dolazeći zbilja pravo glasa, dotično je li svaki ovlaštenik uvršćen u nju.

Izborni zakon obstojale kraljevine Hannoveranske isto to kaže u §. 15., da izbor nevalja, wenn ein bestochener oder unberechtigter Wähler an der Wahl theilgenommen hat, ako je njegov glas odlučan, dakle suponira već, da će sabor prosudjivati ovlaštenost ili neovlaštenost onih koji glasuju. To isto kaže izb. zakon Oldenburžki u §. 17. u savezu sa 44.

Pak doista, tko prouči ovamo se odnoseće zakone raznih država, ni jedan časak nemože dvojiti o pravu sabora, da se upušta u razsudbu sastavljenja izborne listine. A ako to pravo nije u većini ustava izrično iztaknuto, uzrokom je, što se o tom nikada i nigdje nije dvojilo, niti se smije dvojiti barem za one države, gdje sud neimade posla sa reklamacijami proti sastavljenju listina izbornih, pak se ono samo sobom razumieva „auch wenn keine ausdrückliche Bestimmung darüber getroffen ist“. (Mohl Zeitschrift XXX. str. 567.).

Što mnogi zakoni, kao i naš hrvatski, kažu, da ovaj ili onaj organ „u posljednjoj inštanciji“ riešava reklamacije proti listinam, to nas nesmeta. Spominjem samo prvo to, da su neki zakoni uz to naročito rekli, da to ipak neizključuje pravo, uteći

Digitized by Google

se saboru, a drugo da nam n. pr. to isto s drugimi riečmi, i to „Gegen die Entscheidung der zuständigen Behörde gibt es kein Rechtsmittel“ kaže i njemački izborni zakon,[1] pak ipak nitko nedvoji o tom da li sabor njemački imade pravo suditi o listini izbornoj. Dapače spomenuto mjesto iz Rönne-a jednoga od najboljih pisaca njemačkih,[2] pak iz R. Mohl-a o tom nikomu nedopušta dalje dvojiti. Naročito pako spomenuti mi je, da su oba ova pisca veoma konzervativna, te da je osim toga R. Mohl i jedini pisac znatniji, koji se je pitanjem verifikacije obširnije bavio.

A i u Švicarskoj to isto vriedi,[3] premda i sudačka zaštita postoji.[4] Za Hrvatsku još mi je nješto spomenuti. Koji su stvarali zakon od 6. srpnja g. 1875. (izbornu novelu) znadu i predobro, da ustanovom §. 16., po kojoj središnji odbor u „posljednjoj molbi“ rieśava utoke, nije se htjelo dokinuti pravo sabora. Mi znademo svi i predobro, da se je na zak. čl. III. g. 1870. vikalo u Hrvatskoj u velike, i to zato, što je vladi i njezinim organom dano pravo najobširnijega uticanja u poslove izborne u svih štadijih i da je vlada u trećoj inštanciji riešavala utoke. Tomu se je htjelo izbjeći, pak da se ta želja i nakana pregnatno iztakne, rečeno je, da u „posljednjoj molbi“ sudi o pravu izbornom centralni odbor, a ne više vlada. — To je smisao ustanove dotične §. 16., a nijedan drugi, pak se nesmije drugi smisao podmetnuti tomu sada.

Jer da se Hrvatska u svom zakonodavstvu stavi na takovo stanovište, ona bi stvorila takovu osobitost, s kojom se nebi

---

[1] Vidi Laband l. c. str. 540.

[2] L. c. str. cit.

[3] Dubs Jos. Dr.: Das öffentliche Recht der schweizerischen Eidgenossenschaft. Zürich 1878. I. svezak str. 70. i sl.: „In der Schweiz herrscht fast überall der gute Takt, dieses Geschäft (naime verifikacija) nicht chikanös zu betreiben. Die nicht bestrittenen Wahlen werden gewöhnlich en bloc genehmigt, und bei bestrittenen Wahlen allenfällige Formfehler nur insoweit berücksichtigt, als sie wirklich Einfluss auf das Wahlresultat haben mochten. Nur bei förmlichen Bestechungen und Fälschungen, pflegt man genauere Untersuchungen anzuordnen, Charbonnier l. c. str. 304.

[4] Charbonnier l. c. str. 301. „Ou peut également recourir a conseil fédéral contre les autorités cantonales pour refus ou suppression d' inscription, ou pour toute infraction à la loi électorale.

Digitized by Google

mogla ponositi, niti bi to po ustavnost, koja se osniva na zakonu, bilo dobro. Sa stanovišta teoretičkoga već sam rekao, da se sastav sabora imade prosudjivati s gledišta općega interesa. A taj bi obći interes skroz bio zanemaren, kad bi pojedine izborne deputacije bile suverene. Sastav listina izbornih jest posao najdelikatniji i najvažniji, jer se tude radi jedno o javnom pravu državljana, a drugo o uživanju izbornoga prava narodnjega, dakle suverenosti. Da se to pravo narodu sačuva neokrnjeno, traži se, da djelatnost organa državnih u ustavnoj monarkiji, upliv vlade, koja se in „ultima linea" u ustavnoj državi mora više ili manje identificirati sa stanovitom strankom, bude što manji. Pak to se čini s razloga, što vlada neimade u državi, zbilja ustavnoj, posebnoga interesa. Ali ako je to istina, stoji i drugo, naime, da ni onaj način, koji postoji u Hrvatskoj, nije osobito shodan posao izborni učiniti nepristranim. Dapače birani odbori u podžupanijskih skupština uviek će biti sastavljeni prema političkim nazorom većine dotične skupštine. Pak ako načelo majoriteta imade već u saboru svojih slabih stranah, još su one veće onde, gdje već i o izbornom poslu u svakom kotaru odlučuje ne zakon objektivni, već stranačko stanovište. — A proti ovakovu stranačkomu postupku da neimade lieka nigdje? Posao sastavljanja listina nije samo politički akt, već je to i posao, gdje se odlučuje o pravu javnom, izbornom naime pravu Petra ili Pavla. A nitko nemože reći, da je svaka izborna deputacija u Hrvatskoj, svaki centralni odbor sposoban u svakom slučaju prosuditi uvjete o kojih zavisi čije pravo. To i jest razlog, zašto se traži sudačka zaštita pravu izbornomu, jer samo kad se svatko, tko je voljan, ako imade uvjete odredjene zakonom, upiše za izbornika, može se reći, da se izborom polučuje, što se polučiti kani, naime dobije jedan član zastupstva, kao organa državnoga za sve. Zato n. pr. zakon Waldečki u §. 25. ustanovljuje, da se izbor samo onda obaviti smije, ako dodje k izboru polovina članova, a u Bavarskoj mora biti dvie trećine prisutno. (Charbonnier l. c. str. 27.) a francezki zakon od 18. veljače 1873. to isto kaže, odredjujuć, da je samo onaj izabran: a) koji dobije absolutnu većinu predanih glasova i b) ako

Digitized by Google

ta absolutna većina iznosi bar četvrtinu upisanih izbornika. Isti Palma[1] jedini, kako rekoh, koji tvrdi, da sabor neima prava, kritizirati sastavljanje listina veli, da se nemože povjeriti izbornim deputacijam (ufficii elettorali), — kao organom koji su „infelicemente composti d'ignoranti e di partigiani," te bezkažnjeno mogu počinjati bezbrojne povrede zakona i najteže zloporabe činiti, pravo, da odluče o pravovaljanosti obavljenoga izbora. A te izborne deputacije kod nas u Hrvatskoj osim toga što rukovode izbor još su ujedno inštancije, koje utoke rieševaju, što u Italiji nisu. Zato će one povriede i nezakonitosti biti u nas tim veće, i tim će jasnije dokazati potrebu, da sabor — kad već neima prije glasovanja dovoljne zaštite pravu izbornomu — konačno odlučuje o zakonitosti ili nezakonitosti postupka izbornoga, tim više što nitko neznade, kad i kojim zakonom bi saboru to pravo bilo oduzeto, dočim znademo, da ga je on uviek izvršivao.

Kako se vidi, iz Palminih[2] riečih: Ora la formazione delle liste, la determinazione e il giudizio sulle contestazioni se si abbia o no il diritto di essere iscritto fra gli elettori di una lista, legalmente e razionalmente non puó appartenere alla Giunta di una Camera, e se fosse possibile meno ancora alla Camera stessa. — nitko za hrvatsko zakonodavstvo nemože naći dokaza, da sabor neima izpitivati pravovaljanost listine izborne. Protivi se tomu ono, što sam iz Palme naveo ob izbornih deputacija, pak onda što na istoj strani Palma dopušta, da se zloporabe, koje bi mogle nastati odtud, kad se nebi druga zaštita za izborno pravo pružila osim občinskoga zastupstva, prefekta i vieća prefektskoga, mogu ukloniti samo tim, da se dopusti sudačka zaštita: Ma si dice, come provvedere agli abusi a agli errori dei Prefetti? La legge ha fornito il rimedio del giudizio presso le Corti di Appella e di Cassazione. — A ove sudačke zaštite u Hrvatskoj prvo neima, a drugo izborne deputacije i središnji odbori, kako postoje u nas

[1] L. c. str. 298 itd.
[2] L. c. str. 308.

Digitized by Google

mnogo su manje sposobni, odklonuti zloporabe. Dapače niti vlada i njezini organi, koji bi ipak više sposobnosti imali za taj posao, nemogu one zle posljedice odstraniti. Uz takovi bi se položaj moglo dogoditi, da izborna deputacija i uz najbolju volju počini nebrojeno zlo, a što tek onda, kad mjerilom uzme stranačko svoje stanovište. Ja moram iskreno reći, da volim ustanove zak. čl. III. 1870., ako se saboru nebi priznalo pravo suditi o sastavu listina. Jer tad se može barem ustavnimi sredstvi na vladu navaliti, dočim se ovako vlada nebi mogla učiniti odgovornom za poslovanje od nje skroz nezavisnih organa, kao što su izborna povjerenstva.

Braneć ja pravo saboru upustiti se u kritiku sastava izborne listine u sretnom sam položaju, da se nalazim u suglasju sa svimi zakonodavstvi, koja nepoznaju sudačke zaštite prava izbornoga, sa praksom parlamentarnom i sa svimi pisci, koji su o tom govorili, dapače i sa samim Palmom, kojega se inače liepa argumentacija odnosi samo na talijanski parlamenat. Zato on u tom pitanju niti nespominje uredaba postojećih u drugih državah, već samo u Italiji. Ja neću reći, da je Palma svoje mnienje branio s političko-stranačkih razloga, već ću samo reći, da on na jednom mjestu[1] ni sam nekaže da su god. 1874. kad se je u Italiji o tom razpravljalo, bili svi izbori zakoniti, pak da i naročito priznaje,[2] da dojakošnja praksa talijanskih sudova nije uviek ista, dapače da si protuslovi, dakle nije ni to baš sredstvo osobito prokušano.

Drugi pako oni riedki pisci, koji spominju verifikaciju, tvrde ono što i ja, s tom razlikom, da osim Mohl-a govore o stvari samo mimogredice. I upravo u tom, što oni simpliciter vele „sabor verificira svoje članove“ nazrievam ja razlog držati, da nije nitko o mnienju što sam ga ja pokušao obrazložiti nikada ni dvojio. Njemački parlamenat je vršeć ovo svoje pravo g. 1876.[3] zahtievao da se uvedu stalne izborne listine, kako će mu biti s te strane posao laglji. Tim se naime putem veoma uspješno

[1] L. c. str. 132.
[2] L. c. str. 134.
[3] Rönne: L. c. II. 2. str. 325.

Digitized by Google

može postići, da se uviek svaki onaj, koji ima pravo izborno, upiše u listinu, a onaj, koji ga je imao pak izgubio, briše. Za sudačku zaštitu nije se brinuo niti ju tražio.

Svakako će i hrvatski sabor morati nješto učiniti. Šteta što s uvedenjem stalnih izbornih kotara i označenjem birališta nije godine 1875. preduzeta posvemašnja revizija izbornoga reda, koji ima mnogo, neopravdanih ustanova.

Možda ću se sgodnom prilikom na to vratiti.

Sada ću samo još napose iztaknuti i spomenuti, drugo jedno pitanje, koje je stranom još sada kontraverzno, a nekoč je bilo uzrokom velikim prepirkam i u saboru i u literaturi. To je pitanje: imade li sabor pravo iztrage ili ne. Hrvatski poslovni red u svom §. 7. sadržaje posve opravdanu i korektnu ustanovu, da sabor imade pravo izašiljati iz svoje sredine povjerenstva za iztraživanje prepornih izbora, i ovim se odlikuje pred mnogimi drugimi.

Mahna u izbornom postupku može biti očita ili ne. U prvom će slučaju sabor bez velike razprave proglasiti izbor nevaljalim. U drugom treba mu, da se uzmogne ovamo ili onamo odlučiti, potanje ubaviesti, konštatirati se moraju mnoge okolnosti, saslušati svjedoci itd. Pita se sada, tko će te izvide učiniti, i pružiti saboru materijal, na temelju koga će on svoju odluku stvoriti?

U početku ustavnoga života na kontinentu evropejskom nije se saborom priznalo pravo iztrage, i to najprije u Francezkoj, a onda po tom primjeru i drugdje. Danas se pako pravo iztrage smatra s većine jednim od bitnih uvjeta za neovisnost ustavnoga zastupstva, i to punim pravom.

Nego, kako je konštitucijonalizam kontinentalni u većini država, u kojih je uveden kao forma državnoga života, u mnogih pitanjih se morao boriti sa vladari i njihovimi vladami za odlučno svoje priznanje, tako je to bilo i u ovom pitanju. Pseudo-konštitucijonalizam francezkih kraljeva, i njihovih oponašatelja u Njemačkoj i drugdje, nastojao je pod ustavnimi formami spasiti položaj kraljeva prema „aucien régime-u“, drugimi riečmi nije se konštitucijonalizam spojio s parlamentarizmom.

Digitized by Google

A bez toga nemože konštitucijonalizam dati narodom koristi, koje ovi od njega očekuju. Imade i parlamentarizam svojih očitih, od svakoga priznavanih mahna, ali se te mahne nedadu odstraniti. Svaki princip vladavinski imade specifičnih koristi i mahna, pak se nedadu koristi svih vladavina skupiti u novi kakov princip, koji bi imao sve koristi, a nijedne mahne. Tako se je uz spomenuto shvaćanje pseudo-konštitucijonalizma, nastojalo i moralo nastojati oko toga, da se neopravdanim načinom prigodom izbora već organizira „vladina“ stranka. Pa kad je došlo do verificiranja izbora u saboru morala se je poroditi prepirka medju vladom i saborom o pravu ovoga. Prepirka ta mogla se je zaroditi tim laglje, što je francezki ustav u tom pravcu bio i zbilja nejasan, pa gdje veli, da sabor imade pravo odbore izašiljati za iztraživanje činjenica, enquete izašiljati, vlada pod tim nehtjede razumievati pravo sabora, upuštati se u ikakove iztrage pogledom na izbore. Tim je dakako i pravo verifikacije postala iluzornim. Jer ako tko imade pravo i dužnost suditi o nečem, treba i mora imati pravo, razviditi, postoje li potrebiti uvjeti ili ne. Odlučan boj bila je za to svoje pravo francezka komora g. 1842. i 1843.[1] i pobiedila je. Od tada se je počelo u drugih državah ob istom nastojati, pak se niti nedvoji dan danas o tom pravu sabora nigdje, te će biti prije istina, da se ide u gdjekojih stvarih predaleko. U većini država, to se pravo izrazuje tako, da sabor imade pravo za izpitanje činjenica, odbore izašiljati, u Hrvatskoj zakoni o tom šute. Ali poslovni red imade upravo obzirom na verifikaciju ustanovu u §. 7. koja je posvema u skladu sa zahtjevi teorije i s naravi same stvari. „Ako sabor pronadje za potrebno — veli taj § — može o priepornom izboru odrediti iztragu ili putem rekvizicije zemaljske vlade, ili neposrednim izaslanjem svojih članova.[2] Iztražiteljem predati će se spisi, protežući se na

[1] Mohl R.: Staatsrecht etc. str. 215. i Tüb. Zeitschrift XXX. str. 620. u opazki Lannyer: Rapport fait au nom de la Commission d' enquête électorale. Paris 1843. Ovoga rapporta nigdje nemogu dobiti.

[2] Ovo vriedi i u Italiji. Palma l. c. II. str. 309. . . . danno alla Camera il dirito di ordinare delle inchieste sia di proprii membri, sia di magistrati.

Digitized by Google

dotični izbor". Ova ustanova jest, kako se lahko dade viditi, posve liberalna. A pošto neimade nikakova ograničenja vlasti iztražnoga odbora, vlastni smo tvrditi, da ovaj odbor imade pravo sve čine preduzeti, potrebite za to da se stvar sama razbistri. Drugdje ta stvar uz pomanjkanje ustanove zakonske, dotično poslovnoga reda, nije ovako jednostavno. N. pr. u Njemačkoj sabor državni nemože odaslati povjerenstva iztražnoga. Protivi se tomu druga ustanova ustava njemačkoga od g. 1871., po kojoj sabor neobći neposredno sa nijednom oblasti. Zato tamo uviek moraju tražiti intervenciju državnoga kancelara.[1] Takove ili slične ustanove ustavni zakoni hrvatski nepoznaju, pak zato držim, da je saborom odaslano povjerenstvo na temelju §. 7. poslovnika od 12. lipnja god. 1875. vlastno i podredjene oblasti upotrebljavati, pak da mogu tražiti uvid u službene spise, svjedoke preslušavati itd. Pitanje bi moglo nastati samo oko toga, smiju li prisegu primati. U Englezkoj se to radi, a isto tako u Italiji „Giunta" izpitujuć izbore nije u tom ograničena.[2]

U Francezkoj nisu iztražna povjerenstva pod prisegu saslušavala svjedoke. Toga prava niti nemože imati povjerenstvo bez posebne i naročite ovlasti zakonske, ali treba za tim ići, da se takov zakon stvori.[3] Ali dosta je i moralno osvjedočenje, ako se takov zakon nestvori. Svakako može iztražno povjerenstvo tražiti intervenciju suda, ako drži, da se tko imade saslušati pod prisegom. Uzkratiti ovu intervenciju nemože sud, jer se tude radi ob osiguranju obćega interesa.

Neopravdanim načinom stegnuto je bilo u Francezkoj pravo iztražnoga saborskoga povjerenstva. Vlada je naime, kako Mohl navodi, izmedju ostaloga opirala se i tomu, da povjerenstvo bude izaslano na „lice mjesta", da tamo nuždne izvide učini. Vlada je navodila kao razlog to, da po ustavu sabor zakonito fungira samo ondje, gdje je sjedište vlade, da dakle nemože ni saborski

[1] Mohl: Tüb. Zeitschrift XXX. str. 619. i 649. Laband: L. c. str. 554.

[2] Palma: L. c. II. str. 303. La giunta procede come tribunale; publicando i giorni, i luoghi e le ore delle trattazioni e delle deliberazioni, ammettendo dinanzi a sè, tanto i sottoscrittori delle proteste e i testimoni, quanto i candidati e i loro procuratori ecc.

[3] Mohl R.: Staatsrecht, Völkerrecht und Politik. I. str. 220.

*

Digitized by Google

odbor drugdje djelovati. Razlog ovaj prihvatila je francezka komora kao opravdan, te povjerenstvo nije izašlo u izborne kotare, već je sve svjedoke pred sebe citiralo u Pariz.[1] — Meni se ovakovo ograničenje nečini opravdanim. Umovanje to nije državničko, već, kako bi Mohl rekao „nesretna juristerija.“ Kad može sudac i izvan mjesta, na kom je sjelo njegove vlasti, preduzimati službene akte, može i sabor, kojega se „teritorijalna“ kompetencija prostire po čitavoj zemlji, činiti sve što mu se čini potrebitim i nuždnim, da svoje pravo uzmogne vršiti. — U ostalom u svojoj razpravi starijoj, gdje je vindicirano za sabor pravo, da on sam po svom odboru, a ne preko organa vladinih sve iztraži, što bude potrebno, nije ni Mohl dalje pošao. A i u Italiji giunta verifikacijonalno in regula fungira u Rimu. Ali sabor imade pravo i na lice mjesta izaslati iztragu kako smo to gore vidili.[2] — U njemačkom carstvu pako po postojećem danas pravu, sabor carevine njemačke toga prava neima. Tamo je obće priznatim načelom, da sabor carevine njemačke nestoji s nijednom oblasti u savezu službenom, već samo sa kancelarom carevine. Način ovaj svi pisci osudjuju, zovuć ga „eine Einrichtung von zweifelhafter Richtigkeit“; jedno s toga, jer je spor, a drugo, jer se od mjestnih oblasti, koje su i same zapletene u stranačku borbu, nemože očekivati pravedno izvješće. Nu ovo je samo za carevinu kao takov načelom. U Pruskoj n. pr. po §. 82. ustava, sabor imade gornje pravo. U Nizozemskoj po čl. 90. druga komora, u Luksemburžkoj po art. 65. Isto tako u Francezkoj, Belgiji itd.

Medjutim za stvar samu nije odlučno, smije li sabor povjerenstvo svoje odaslati u dotični izborni kotar ili ne. Ako nesmije, onda saborski odbor pred sebe citira sve osobe, rekvirira sve spise službene, išće izvješće od političkih ureda itd. — U Hrvatskoj u zakonu nijednom nenormira se u ovom pogledu ništa. Sve se osniva na onoj ustanovi, da je sabor po zakonu ovlašten svoj poslovnik samostalno urediti. Ovaj valja dotle, dok se ne-

[1] Mohl: Staatsrecht, Völkerrecht etc. I. str. 216.

[2] Palma: L. c. II. str. 309. . . . danno alla Camera il diritto di ordinare delle inchieste, sia di proprii membri, sia di magistrati.

Digitized by Google

protivi nijednoj zakonskoj ustanovi. Nemože bo biti dvojbe o tom, da se poslovnikom nesmije povrieditи nijedna naročita ustanova zakona. To i naročito kaže §. 14. zak. čl. II. god. 1870. Poslovanje sabora uredjeno je posebnim poslovnikom, u koliko nestoji isti u protuslovju sa odredbami ovoga zakona. Ova je ustanova sasvim korektna. Ustavni su zakoni najjači. Njih niti jednostavni zakoni nedokidaju, a kamo li poslovni red, koji imade pravnu narav naredbe. Saboru je na volju, mienjati taj poslovnik kako mu se svidi, ali nikad nesmije povrieditи zakona. Taj poslovnik odredjuje pako za hrvatski sabor u §. 7.: „Ako sabor pronadje za potrebno, može o priepornom izboru odrediti iztragu ili putem rekvizicije zemaljske vlade, ili neposrednim izaslanjem svojih članova“. Ovu ustanovu tumačili su u svakom slučaju kod nas tako, da povjerenstvo ima pravo poći u izborni kotar, i tamo sve potrebite izvide učiniti. Da je to korektno tumačenje, sliedi već iz rieči „neposredno“. — Prvu ustanovu, koja radi o rekviziciji zemaljske vlade, neodobravamo. Vladi se u svih državah sve više i više oduzima svako uticanje u poslove izborne. Ali moram s druge strane priznati, da uz postojeći izborni zakon vlada neima u Hrvatskoj onoliko prava, koliko u Francezkoj, Njemačkoj i drugdje.

Važno je nadalje pitanje, tko je aktivno legitimiran prigovor podnieti, tko može prigovoriti izboru s takovim uspjehom, da se sabor mora upustiti u iztragu izbora. U zak. čl. II. i III. godine 1870. o tom nema nikakove ustanove, a ni zakon od 6. srpnja 1875. nekaže nam ništa. Sve to normira za Hrvatsku poslovnik saborski u svom §. 6. alineji trećoj: „Pritužbe proti valjanosti izbora kojega zastupnika mogu podnieti samo njegovi sukandidati ili izbornici, a proti pozvanikom svaki član sabora“. Zatim istoga §-a. alineja 4: „Pritužbe moraju biti obrazložene i podnašaju se pismeno. Na pritužbe podnešene iza obavljene i u saboru proglašene verifikacije, nemože se uzeti obzir“.

Ove ustanove hrvatskoga saborskoga poslovnika s teoretičkoga su gledišta skoro posve korektne i opravdane. Njemački poslovnik odredjuje to isto, ali daje pravo i svakomu članu sa-

Digitized by Google

bora prigovoriti stanovitomu izboru, i čini tim posve pravo. Ako i imade glede pozvanika tako rekuć jedino smisla ustanova hrvatskoga poslovnika, nemože se ipak naći razloga, da se glede zastupnika to pravo nije dalo svakomu članu sabora. Ili se pravo to možda samo sobom razumieva? Ako je tako, bilo bi to posve opravdano tumačenje ustanova §. 5. alineja 1 poslovnika, da verifikacijonalni odsjek može i iz vjerodajnice crpiti osvjedočenje, da izbor nije obavljen po zakonu. Ovom ustanovom usvojilo je hrvatsko zakonodavstvo obće priznavano načelo, da sabor, dotično njegov odbor, odsjek, ili kako se inače zove, i sam može, nekim načinom ureda radi, izpitivati, da li je izbor obavljen prema zakonu, dapače da to mora činiti, kad se to već iz vjerodajnice vidi, dotično, kad to sa stanovitih izviestnih razloga zahtievaju članovi odbora. Ovo i Mohl uči na str. 610. u XXX. svezku Tübinžkoga časopisa, premda bi se, kako sam to već gore spomenuo, moglo uzeti, da na str. 620., 624. i 637. protivno tvrdi. Ono prvo mnienje čini mi se i s teoretičkoga gledišta boljim, da i nespominjem, da po poslovniku hrvatskom i onako to ima biti.

Na prvi mah bi se činilo da bi trebalo pravo prigovarati izboru što više razširiti, pak ga dati onomu, koji neima sam izbornoga prava, kako to biva u Njemačkoj za reklamacije proti izbornim listinam. Dalo bi se to motivirati obćim interesom, pak ipak nema nikoga, koji bi to tražio. Dapače bi se htjelo to pravo stegnuti na samoga protu-kandidata,[1] kad nebi bilo viših razlogah proti tomu. Drži bo se punim pravom, da bi se javno mnienje tim u velike uzrujalo, kad bi se svi izbornici bez razlike lišili tako važnoga prava, kao što je pravo potužiti se kod sabora zbog povriede izbornoga prava. Moglo bi se vrlo lahko dogoditi, da bi se takova ustanova tumačila, kao da sabor hoće podupirati nezakonitost i zloću, ili bar komoditet svoj. Za zemlje, gdje postoji obće pravo glasovanja, misli se naći ekspediens u tom, da se protest uvažava samo onda, ako ga podiže jedan dio izbornika, n. pr. trećina ili četvrtina. Nu i ovo je s gornjih

[1] Mohl Zeitschrift XXX. str. 626. i 627.

Digitized by Google

razloga vrlo problematično sredstvo. A napokon može i jedan izbornik uložiti protest, posve opravdan i temeljit tako, da se usljed njega može sav izbor uništiti. Za zemlju pako, gdje kano u Hrvatskoj i onako pravo izborno nije baš previše razšireno, svako ograničenje još je gorje. Argumentacija, kao da izbornici moraju biti[1] zadovoljni, ako je propali protu-kandidat izabranoga, za koga su oni glasovali, zadovoljan, pak neuloži protesta, stoji odlučno na slabih noguh. Bilo bi to opravdano, da se radi o pravu protu-kandidatovu, o čem, uz razlaganje gornje nemože biti govora.

Pitanje, na koje nije lahko odgovoriti s teoretičkoga gledišta, u Hrvatskoj moglo bi biti to, mogu li i birači protest uložiti proti izboru zastupnika. — Po §. 5. poslovnika o tom nemože biti ni govora.[2] Ali poslovnikom se upitno pravo nemože dokinuti, ako ga je zakon dao. U načelu ja držim, da bi i birači mogli isto tako prosvjedovati proti izboru, kao i izbornici, i da bi se i na njihove navode morao sabor osvrtati. Drugo je pitanje o praktičnoj vriednosti i važnosti toga prava.

Stvarno ograničenje prava prigovaranja takodjer se je htjelo uvesti. Ali je ono već zato neizvedivim, što nitko nezna kriterija, po kom će suditi važnost ili nevažnost navedene okolnosti, dok sabor svoju nereče. Sve što je ovdje dopušteno, jest, da se neopredieljene, nejasne pritužbe nebi smjele ni uvažiti. Tko tvrdi, da stanoviti izbor nevalja, neka naročito kaže, zašto nevalja. Ovo ustanovljuje i poslovnik hrvatski u §. 6. Ako se ovo nebude tražilo od pritužitelja, neće biti protestiranju ni kraja ni konca. Jedan će protestirati, jer misli zbilja da ima pravo, drugi od obiesti, a treći iz zlobe. Lahkoumno, prpošno i prkosno prigovaranje treba svimi sredstvi zapriečiti, koja nezadiru u ničije pravo. Medju ta sredstva spada i ustanova §. 7. poslovnika hrvatskoga, da je pritužitelj dužan namiriti trošak iztrage, ako svojom pritužbom padne. — Ova je ustanova i pravedna i nepravedna. Pravedna i korektna već s gore navedenih razloga, i

[1] Mohl Zeitschrift XXX. str. 626.

[2] Suponiram, da je izraz „izbornici“ rabio u onom smislu i značenju, koji mu se u Hrvatskoj daje.

Digitized by Google

zato, što se nemože tražiti, da javna imovina služi za namirenje troškova, koje je privatan čovjek lahkoumno prouzročio. Nepravedna zato, jer je ipak podobna, otegotiti protestiranje i onda, kad bi bilo umjestno. Ovo potonje je osobito onda istina, kada se traži, — što u Hrvatskoj nebiva — da se stanovita svota odmah položi za namirenje troškova iztražnih n. p. u Englezkoj i Italiji. Siromah čovjek nebi doduše teoretički lišen bio važnoga prava, ali u praksi nebi mu moguće bilo važno to pravo vršiti. Bila bi to nepravda i za njega, i ujedno štetno po obći interes. S tih razloga ja odobravam ustanove hrvatskoga poslovnika, a odbiti moram, što o tom postoji u Englezkoj, a još više, što Mohl zagovara, da se naime toj kauciji dade pravni karakter kazni.[1] Ako čovjek bona fide radi, netreba ga za to kazniti, a i mala fides već je tim kažnjena, što mora namiriti trošak iztrage.

Svakako pako valja mogućnost protesta stegnuti na stanovito vrieme. Nije uputno ni koristno, dopustiti, da se neizvjestno stanje, tko je, a tko nije zastupnikom, produlji. Nego ustanova, koju u tom pravcu imade poslovnik hrvatski, nije dobra. Ta se ustanova nalazi u §. 6., a glasi: „Na pritužbe podnešene iza obavljene i u saboru proglašene verifikacije nemože se obzir uzeti". Ovdje je vrieme posve neopredieljeno. A to nije dobro. U jednom će se slučaju protest moći do toga vremena podnieti, u drugom ne. Trebalo bi, da se odredi, za koliko dana se mora pritužba podnieti, i od koga se dana to vrieme računa, naime da li od dana izbora, ili dana, kad se sabor otvori. U Njemačkoj je ustanovljeno vrieme od deset dana, u Englezkoj četrnaest, dotično dvadeset i osam dana, a računa se od otvorenja sabora. U poslovniku ustavotvorne skupštine njemačke četrnaest dana od konštituiranja sabora počamši, a kod naknadnih izbora od dana kad izabrani zastupnik predade u saboru svoju vjerodajnicu. Ove ili slične ustanove valjalo bi svakako uvesti i u Hrvatskoj.

Spomenuti poslovnik njemačke ustavotvorne skupštine odredjuje još u §. 6. „Anfechtungen, welche einen Mangel der gesetzlichen Eigenschaften des Gewählten betreffen, sind auch spä-

[1] Mohl Zeitschrift XXX. str. 627. itd.

Digitized by Google

ter noch zulässig. Svakako se mora priznati, da je ovo skroz opravdana ustanova. Radi se naime o pasivnom pravu izbornom, ob izberivosti. A ta je ovisna ob uvjetih, za koje izbornici nemogu onako lahko doznati, kao za ono, što se odnosi na druga pitanja. S ovoga gledišta u Americi dopuštaju i druge proteste bez ograničenja na stanovito vrieme. Nego ovo mi se nečini dobrim običajem, pak bih ja to protegnuo samo na proteste, kojimi se pobija izberivost koga zastupnika. Kad sabor prije izmaka ustanovljenoga roka obavi verifikaciju ima ona samo provizornu kriepost; kad rok izteče, zastupnik se definitivno verificira. Ovakov je postupak u velikoj većini država.

Kad sabor, odlučujuć o valjanosti izbora, uništi izbor stanovitoga kotara, pita se dvoje, treba li naime razpisati u svakom slučaju novi izbor ili može li sabor pozvati drugoga koga, da za upitni kotar zauzme mjesto svoje u saboru. Ovdje valja razlikovati, radi česa je izbor anuliran. Pa prema tomu se stvar rieši sama sobom. Može se naime dogoditi, da je u istinu izabran tko drugi, a ne onaj, koji je kano tobožnji izabranik donio vjerodajnicu. U ovom slučaju bi se po mom mnienju, i prema praksi nekih parlamenata i većih i manjih pozvao propali tobože kandidat, neka dodje u sabor, ili ako nebi ni taj imao absolutne većine glasova, trebalo bi uži izbor obaviti izmedju one dvojice, koja su dobila najviše glasova, u nijednom slučaju ja nebi priznati mogao potrebu i korektnost skroz novoga izbora. Jer ako se n. pr. dokaže, da je izabrani zastupnik imao glasova takovih, koji nisu smjeli glasovati, dotično ni u listinu izborničku uvršteni biti, to se istom po odračunanju takovih glasova saznade pravo razmjerje. Koji od kandidata i sada još ima absolutnu većinu, svakako je izabran, te novoga izbora netreba. Za onaj dakle slučaj — supposito hoc, da je u svem drugom zakon obdržavan, — ja držim, da se ima B. pozvati, neka dodje u sabor. Kad se pako uništi izbor zbog toga, što n. pr. neki nisu bili uvršteni u izbornike, stvar je druga. Ovdje se nezna za razmjerje glasova. Privatna izjava onih, koji su bili izpušteni, nemože se uvažiti. Samo pred izbornim povjerenstvom očitovana volja, veže izbornika.

Digitized by Google

Mnienje ovo neslaže se s Mohlom,[1] ali držim, da je jedino korektno, a drugo, valja ga se držati i za to, što izbornik, polazeć na izbor, svakako vrieme gubi. Netreba ga i onda kad to nije potrebno, odvraćati od posla.

Svršiti ću s nekoliko rieči. Rekao sam gore, da sabor neštiti in prima linea subjektivno već objektivno pravo. Ovo je istina, ali reći će se, da tad mogu velike zloporabe ostati nekažnjene. To je istina za Hrvatsku. Drugdje nije to moguće. Sabori veoma često traže od vlade, da organe, koji sudjeluju kod izbora, i pojedine ljude privatne pozove na odgovornost. A i kriminalni sudovi imadu s tim posla. Osim svega toga izborni zakoni sami normiraju „izborne delikte“ i udaraju jih kaznami. Tako je u Englezkoj, Francezkoj, Italiji, Ugarskoj, Nizozemskoj, Belgiji itd. Novi kazneni zakon i kod nas će pružiti zaštitu kaznenoga suda, po primjeru svih ustavnih država. A da nadje i drugu još zaštitu, za to neka se pobrine sabor hrvatski u svom i u obćem interesu.

O pravu na urbarski pašnjak i šumu.

Znamenita godina 1848. doniela je bivšim vlasteoskim podanikom ne samo političku, nego i agrarnu slobodu, jer je razteretila podanička zemljišta i razkinula njihovu podaničku svezu. Tim je stvorila novi pravni temelj, novo pravo, ne samo medju prijašnjom vlastelom i bivšimi podanici, nego i izmedju bivših podanika medjusobno. Ovo je pravo dobilo izraza u zakonih i ukazih, izdanih godine 1848. i sliedećih godina do danas. Da bi se pako današnje pravo temeljito pojmilo, mora se isto historički promotriti, to jest mora se pravno stanje do godine 1848. uočiti.

Urbarski odnošaji bili su do toga vremena uredjeni poglavito urbari Marije Terezije i urbarskimi zakoni od god. 1836. Glavni je posjed seljački bilo seljačko selište (sessio colonicalis);

---

[1] Ibidem str. 646. i sl.

Digitized by Google

osim toga imali su seljaci obično još krčevina, izvanseliśtnih, gornih i činženih zemalja, zatim još, kao zakonito i bitno pravo, pravo na pašu i drvarinu. Za ova prava imali su stanovite dužnosti na prama bivšoj vlasteli. Pitanje je, kako bi se taj medjusoban pravni odnošaj mogao i imao juristički konstruirati?

Urbarsko-podanički odnošaj po svema je osebujne naravi i s toga bi bilo pogriešno uporaviti na nj pojmove i pravila obstojećega civilnoga prava, već se imade prosuditi po vlastitih, specijalnih zakonih i naredbah. U kratko i u jezgri karakterisan, prikazuje se ovaj odnošaj sličnim feudalnomu, koji je postao i razvio se u srednjem vieku, i trajao do novijih vremena. Bitna je oznaka feudalnog svojstva jednoga dobra: ograničenje prava vlastničtva vrhovnoga gospodara feudnoga pravom vazalovim s jedne strane, i isto takovo ograničenje prava vazalovoga kao vlastelina pravi, pripadajućimi njegovim podanikom s druge strane — negledeć i na vjernost, kojom je vazal obvezan vlastniku feuda, kao drugu bitnu oznaku. II. feud. 23. §. 2. „Beneficium ex benevolentia ita datur alicui, ut proprietas quidem rei immobilis beneficiatae penes dantem remaneat, usufructus vero illius rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum heredesque suos masculos — in perpetuum pertineat: ad hoc, ut ille et sui heredes fideliter domino serviant". Slična je sveza u smislu ugarskoga prava izmedju krune i vlastele s jedne, i izmedju vlastele i podanika s druge strane: Kruna je vlastnik, a vlastelin i podanik uživatelji. Vidi Trip. Verbecijev I. 10. §. 1. Omnia bona et jura possessionaria a S. Corona originaliter dependent. S toga ugarski pravnici govoreći o plemićkih dobrih i nespominju pravo vlastničtva u smislu rimskoga prava, rei dominium, nego nazivlju isto: jus possessionarium; vidi: Principia juris civilis Hungarici, scripsit prof. Ign. Frank. Pestini. 1829. str. 149.; — dakle pravo posjedovno. Trip. I. 24. §. 1. Nomine juris possessionarii generaliter intellige castra, castella, fortalitia, civitates, oppida, villas, possessiones, terras, sylvas et praedia. Vidi takodjer: Erläuterungen des a. h. Patentes vom 29. November 1852. über die Aviticitäts-Verhältnisse. Von einem praktischen Juristen. Wien. 1853. str. 2. i 5.

Digitized by Google

Još su jasniji zakoni glede prava seljačkoga; jer izrično kažu, da seljakom pripada samo uživanje plodova. Glede njemačkoga prava vidi: System des deutschen Privatrechtes von Dr. Gerber 1855. str. 336. i sl. Istina da se u njemačkih izvorih pravo vazala, dotično seljaka označuje nekom vrsti vlastničtva, t. j. dominium utile, Nutzungseigenthum, dočim se vrhovno pravo vlastničtva zove: dominium directum, Obereigenthum. Vidi Gerber: Deutsches Privatrecht 5. izdanje §. 77.; vidi takodjer §§. 357., 1122. i sl. o. g. z. — nu ova je terminologija znanstveno zabačena. Vidi Gerber ibidem i Dr. Unger: System des öster. allg. Privatrechtes I. str. 529.

Što se tiče ugarsko-hrvatskoga prava vidi: Trip. III. tit. 30. §. 7. Nam rusticus praeter laboris mercedem et praemium, in terris Domini sui, quantum ad perpetuitatem, nihil juris habet: sed totius terrae proprietas ad dominum terrestrem spectat, et pertinet. — Zak. čl. IV. 1836. §. 6. Cum condigna merces laboris, in meliorationem constitutivi sessionalis impensi justam colonorum proprietatem constituat, unicuique colonorum aut inquilinorum admittitur, ut praehabitas in fundo investitiones et meliorationes, una cum beneficio usufructuationis sessionalis et constitutivorum colonicalium, ope liberae emtionis et venditionis, in alium quemcunque transferre possit. VI. 836. De iis, quae praeter usufructuationem constitutivi ad beneficia colonorum referuntur; i početak VII. 836. u početku, itd. Vidi takodjer pisce ob urbarskih stvarih: Frank na navedenom mjestu §. 159. C. Pauly: Constitutio rei urbarialis regni hungariae. Viennae 1817. introductio str. X. i dr.

Prema tomu prikazuje se pravo podanika do godine 1848. kao pravo uživanja seljačkih zemalja, kojih vlastničtvo pripada vlastelinu, dakle kao jus in re aliena osobite vrsti, za koje su uživanje podanici dužni bili davati vlastelinu robotu i druga podavanja u naravi ili u novcu; po kojoj se dužnosti pokazuje odnošaj ujedno obligatorne naravi. Dakle je odnošenje stvarno-obvezne naravi osobite vrsti, — neglededći na momente javnoga prava, kao: sudbenost vlasteosku (jurisdictio dominalis), vlast spahinsku nad podanici (potestas dominalis) —

Digitized by Google

s kojim odnošajem jedva ima nješto sličnosti rimska emphyteusis. — Kao što gore rekoh, glavne i bitne koristi podaničke bjehu: uživanje sesije, paše i šume, ove užitke imperativno dopituju zakoni seljakom. Vidi: Urbar za kraljevinu Ugarsku od g. 1767. Punct. I. §. 1—4. glede sesije. P. II. §. 3—8. glede paše i šume. Urbar za Banat od god. 1780. odsjek I. i III. Urbar za kraljevinu Hrvatsku, izdan g. 1780. Cap. I. §. 1—4 glede sastoja selištnoga. C. II. §. 3. Pascuum pro pecoribus subditorum, in quantum situs territorii admittit, sufficiens ordinetur. §. 4. Lignatio focalis . . ad propriam duntaxat necessitatem subditis licita est. §. 5. Ligna aedilia . . subditis gratis concedantur. Urbar za kraljevinu Slavoniju izdan godine 1756. glede sesije: u početku, gledę paše i šume: I. 8. . . dominus terrestris aliquam illarum (sylvarum) partem colonorum necessitati sufficientem excindet, non secus et pro aedificiis haec (ligna) ipsis gratis concedantur. Porro pascuum etiam pro colonorum pecoribus et pecudibus . . gratuito admittatur. Vidi takodjer: Regulatoria puncta urbarialia od g. 1808., 1809. i 1810. br. 6. i 9.; zatim zak. čl. V. u početku i §. 1. i VI. §. 3. i 4. od g. 1836.

Iz ovih zakonskih odredaba proizlazi svrha, da se seljakom dade i osigura ono, što im je za obstanak i vršenje nadležećih prama državi i vlastelinu dužnostih neobhodno potrebno, t. j. dotacija selištna sa pravom paše i šume. Jer kao što je seljaku nuždna zemlja, tako mu je nuždna i stoka za obradjivanje zemlje, a paša za uzdržanje stoke, i drvo za ogriev i zgrade; dakle stoji jedno prema drugom kao nuždno sredstvo prema svrsi. S toga napominju zakoni urbarski izrikom, da su pašnjaci za hranu marvi, koja je za davanje rabote spahinske i obradjivanje urbarialnih zemalja potrebna. Vidi članak VI. 1836. §. 3. alinea 3.

Iz ovoga već sliedi, da su urbarska sesija i pravo paše i drvarine nerazdruživa cielina, to jest, da je jedno s drugim skopčano bilo. Ovo će se još jasnije viditi, kada promotrimo kakovo je pripadalo seljaku pravo razpolaganja sa svojom zemljom.

Digitized by Google

Podanikom je već pri uvedenju urbara dozvoljeno bilo, sa znanjem, a u posebnih slučajevih, i dopuštenjem vlastelina, svoje zemlje prodavati. Vidi §. 18. gl. VIII. hrv. urbara. §. 6. odsjek II. slav. urbara. Nu pobliže je ovo pravo zakonskim člankom IV. od godine 1836. regulirano. Strogo je bilo zabranjeno ciepanje extravillana od intravillana i komadanje sesije bez dozvole vlastelinske. §. 9. ibidem. Glede načina razpolaganja sa pravom paše i drvarenja neima u zakonih naročite odredbe, nu ove se dadu izvesti iz §§. 6. i 8. lit. c) istoga zak. članka, jer su u istom implicite sadržane. Sadržaj §. 6. naveden je gore, kad je bio govor o pravu seljaka, uživati plodove. Po istom je paragrafu dakle slobodna prodaja sesije i konstitutiva kolonikalnih, constitutivorum colonicalium; ova je rieč u magjarskom i hrvatskom tekstu prevedena sa: koristi staleža podaničkog; pošto zakon govori osim uživanja plodova selišta, ob užitcih podaničkih, to se nemože ovim izrazom razumjeti drugo, nego pravo paše i šume i moguće još zemlje industrijalne, ako ih je dotični seljak imao. Po tom je dakle mogao seljak odtudjiti sesiju sa pašom i pravom drvarenja. Ovo još jasnije proizlazi iz §. 8. sl. c) naročito što se pašnjaka tiče; zakon naime naredjuje, da kupoprodaje nemogu smetati urbarskoj regulaciji, i po tom, da nemogu zapriečiti segregaciju ili ograničenje pašnjaka u mjestih, u kojih je pašnjak još zajednički; kao takodjer, da se radi obstojavše zajednice nemože uživanje pašnjaka protegnuti preko zakonite pristojbe. To će reći, da se onaj, koji je kupio sesiju, nemože pod naslovom novoga, na temelju kupoprodaje stečenoga prava, protiviti regulaciji pašnjaka. Ovakov predikat može se pako logično samo onomu subjektu pridati, koji ima pravo na pašnjak, jer koji toga prava neima, nemože o pašnjaku ništa ni govoriti; od kuda sliedi, da je onaj, koji je kupio urbarsko selište, morao kupiti i pravo na pašu, i —, po zakonu analogije — i pravo na šumu. Kad se još uvaži, da je kupac dužan bio nositi vlastelinske i javne sa sesijom skopčane terete, onda je naravska posljedica, da su mu pripadale i sve koristi, koje su po zakonu sa uživanjem sesije skopčane t. j. i pravo paše i drvarenja. Vidi zadnju alineu §. 6.

Digitized by Google

ibidem. Što se napokon još posebice pašnjaka tiče, vidi se i od tuda, da je bio skopčan sa sesijom, što se je po alineji drugoj §. 3. VI. 1836. u slučaju obće komasacije imala podaniku uz zemlje izlučiti i pripadajuća pristojba pašnjaka.

Tim je mislim dokazano, da je bilo za vremena vlastelinske jurisdikcije sa posjedom selišta (dotično žiteljskoga grunta) uviek skopčano pravo pašarine i drvarine, i da je ovo pravo dielilo udes sesije. Nu od tuda nesliedi, da nije bilo prava na pašnjak i šumu bez posjeda sesije; dapače zakoni urbarski dozvoljuju ista prava svećenikom, učiteljem i bilježnikom, bez da predpostavljaju, da ove osobe imaju sesionsko zemljište; nego ove ustanove samo dokazuju, da je moglo biti pravo na pašu i šumu bez sesije, ne pako i obratno, sesija bez tih prava.

Ovako je bilo do godine 1848.

Godina 1848. promjenila je ovo stanje iz temelja: ukinut je feudalizam, ukinuta je donationalna sistema, ukinuta je vlasteoska sudbenost, ukinut je urbarsko-podanički odnošaj, ukinuto je vječito medjusobno ograničenje prava vlastničtva na zemlje, a priznana ravnopravnost seljačkomu stališu i priznano kao što vlasteli na vlasteoska, tako i bivšim podanikom na seoska zemljišta podpuno i neograničeno pravo vlastničtva. Vidi: zakonski članak XV. 1848. ob ukinuću djedinstva; i u savezu gorepomenuti patent o djedinstvu, naročito §. 1., kojim se ukida ustanova kraljevskih i palatinalnih donacija i iz iste izvadjano pravo nasljedstva kraljevskoga fiskusa (successio fisci regii ex defectu seminis vel ex nota infidelitatis). §. 2, koji ukida pravo nasljedstva vlastelinskoga na podaničke zemlje.

Glede ukinuća robote i razterećenja zemljišta vidi zakonski članak IX. 1848. u početku: „robota, desetak i davanja u novcu na temelju urbara se ukidaju“, sa proglasom ovoga zakona. §. 4.: „vlastelinska sudbenost ukida se“; zatim carski patent od 2. ožujka 1853. br. 40. D. N. L. za Hrvatsku i Slavoniju: §. 1.: „Uslied ukinuća obstojavše urbarske sveze i vlastelinske sudbenosti odpadaju i prava, beriva i obveze, izviruće i dovadjane iz urbarske sveze i vlasteoske jurisdikcije“. §. 6. uslied ukida urbarske sveze dobivaju bivši podanici slobodno pravo

Digitized by Google

vlastničtva i razpolaganja sa urbarskimi zemljišti (urbarsko-seljačka i urbarsko-žiljerska selišta), koja su posjedovali, uz priuzdržaj zakonitih naredaba, koje postoje, ili koje će se još izdati o nasljedstvu u seljačka dobra ili o razkomadanju zemljišta. Što se napose tiče prava na pašnjak i šumske užitke, to zakonski članak X. 1848. doduše priznaje pravo na komasaciju i segregaciju (kao i predjašnji urbarski zakoni), nu negovori izrikom o pravu vlastničtva; ob ovom donio je naročitu ustanovu tekar takozvani urbarski patent od 17. svibnja g. 1857. br. 98. za Hrvatsku i Slavoniju, koji u §. 3. kaže: „Pašnjak zakonito jur izlučeni, ili u buduće zakonitim putem izlučiti se imajući, kao i šumsko zemljište (i trstik) u smislu zakona izlučeno, prelazi u podpuno vlastničtvo bivših podanika".

Pošto je dakle glasom navedenih zakona ukinut podanički odnošaj i seljakom priznano podpuno pravo vlastničtva na seljačka zemljišta, to je naravska i logična posljedica toga glavnoga načela, da su tim i stege, koje su do onda, u smislu obstojavših urbarskih zakona, u odnošaju sesije na pašu i drvarinu postojale, ukinute i prestale, i da je po tom seljak dobio pravo, da slobodno razpolaže kako sa svojim selištem, tako i sa pravom na pašu i drvarinu, naravno u onakovom stanju, u kakovom ju je i on uživao. U ovom pogledu valja razlikovati dva važna stadija, stanje prije i poslje obavljene segregacije, kano i pašnjak od šume.

U občinah neoddieljenih mora se smatrati, da je i poslje godine 1848. produženo stanje, kakvo je prije toga vremena bilo, to jest, da vlastelinstvu pripada pravo vlastničtva, a občini pravo uživanja. S toga i naredba ministra pravosudja od 18. travnja 1853. br. 65. d. z. l. u §. 15. g) odredjuje, da se za plemičko dobro ima sastaviti posebna gruntovna stvarnost od zajedničkoga pašnjaka. U ovom, nesegregiranom stanju nemože dakako ni seljak razpolagati sa drugim nego sa pravom uživanja, dotično sa budućim pravom vlastničtva, koje će mu po segregaciji pripasti. Nu ovo mu se pravo nikako odreći, niti se isti ograničiti može, da sa svojom zemljom razpolaže, bez obzira na pravo na pašnjak, i obratno.

Digitized by Google

Isto valja i za drvarinu i to tim više, što su bivši podanici i poslje godine 1848. obvezani na protudavanja sve dotle, dok se neurede šumski užitci, to jest, dok se neobavi segregacija. Vidi §. 31. zemljorazteretnog patenta.

Dok još traje zajednički odnošaj izmedju bivšega vlastelinstva i bivših podanika, ima i pitanje o pravu na pašnjak i šumu medju istimi bivšimi podanici manje praktične važnosti.

Ovo pitanje dobiva punu važnost nakon dovršene segregacije pašnjaka i šume, a naročito kada se radi o razdiobi pašnjaka izmedju bivših podanika medjusobno ili o prodaji šumskih debala, ili onih, koji se nalaze na občinskom pašnjaku, i o diobi kupovine dobivene od prodanih stabala.

Pošto se pako segregacija imade ureda radi preduzeti u svih občinah, u kojih još obavljena nije, (vidi §. 1. urb. patenta i §. 157. urb. naputka od 28. prosinca 1857. br. 1. d. z. l. od g. 1858.), to je ovo pitanje važno za sve občine, kako jur odieljene, tako i one koje se imaju oddieliti.

U ovom je predmetu glavno pitanje, tko stiče pravo vlastničtva na odlučeni pašnjak i šumu? Čini se, da je odgovor na ovo pitanje lahak i kratak, jer leži u gorepozvanom §. trećem urbarskog patenta, to jest: da stiču vlastničtvo bivši podanici. Nu onda nastaje pitanje: koji podanici? da li oni bivši podanici, koji posjeduju urbarska selišta na dan ovršne predaje pašnjaka i šume? ili možebiti oni, koji su bili u posjedu zemalja onoga dana, kada je stupio u kriepost urbarski patent od 17. svibnja 1857., koji je priznao bivšim podanikom pravo vlastničtva na pašnjak i šumu? ili oni, koji su bili posjednici urbarskih selišta, kad je u život stupio gore spomenuti razteretni patent od 3. ožujka god. 1853., koji je u §. 6. priznao bivšim podanikom pravo vlastničtva na ista selišta? ili napokon oni, koje je zatekla godina 1848. na gruntu, kada je proglašen zakon o ukinuću podaničke sveze?

Kada bi prvu stavku uzeli, stojalo bi stečenje prava vlastničtva do pukoga slučaja, jer dan ovršne predaje ovisi sam o slučaju, a može li se dopustiti, da je zakonodavac učinio stečenje tako važnoga prava od slučaja ovisnim? pa bi se onda sa jačim

Digitized by Google

razlogom reći moglo, da je taj odlučni moment dostava pravomoćne osude, ili dan, kojega osuda segregacionalna postaje pravomoćnom, jer se predaja temelji na osudi; ili pako, da je odlučan dan, kojega stigne spis u uručbeni zapisnik gruntovne oblasti, jer se uknjižbom u gruntovne knjige istom dobiva pravo vlastničtva.

Nu nemože se niti drugi niti treći nazor smatrati temeljitim. Jer kada bi bila namjera zakonu, da prizna pravo na pašnjak i šumu posjednikom sesija u vrieme kada stupaju u kriepost rečeni zakoni, onda bi to sigurno isti zakoni izrikom i jasno kazali, i to tim više, što se poziva jedan zakon na drugi, (vidi §. 32. razteretnoga i uvod urbarskoga patenta), što je razlika preko četiri godine u dobi obijuh zakona pa bi već obzirom na tu okolnost bio zakonodavac izdao jasnu naredbu o predležećem pitanju, da se o tom nebi dvojiti moglo. Nadalje, što se napose tiče urbarskoga patenta, to isti u §. 3. predpostavlja ne samo buduće, nego i jur izvedene segregacije pašnjaka i to na temelju zak. članka VI. 836. i VII. 840.; pa pošto je u smislu istih zakona mogao seljak prigodom istodobne komasacije, dobiti od segregiranoga občinskog pašnjaka i posebno svoju pristojbu pašnjaka, može li se s razlogom pomisliti, ako je na primjer takova segregacija još prije 1848. ovršena, da su istom oni bivši podanici, koje je urb. patent god. 1857. na gruntovih zatekao, postali vlastnici pašnjaka jur prije mnogo godina oddieljenoga? Napokon neima dovoljnoga razloga, s kojega bi zakonodavac jednim te istim bivšim podanikom u različito vrieme dopitao pravo vlastničtva na urbarska selišta s jedne, a na urbarski pašnjak i šumu s druge strane, naime na prve godine 1853., a na druge godine 1857.

Preostaje još četvrto mnienje: da pripada pravo vlastničtva na oddciepljeni pašnjak i šumu onim bivšim podanikom, koji su bili posjednici urbarskih selišta god. 1848., kada je ukinuta urbarsko-podaničk a sveza. Ovo mnienje istinitim smatramo. Evo razloga.

Kada je zakon godine 1848. ukinuo urbarske dužnosti i kada je država primila obvezu, da će za prestale dohodke od-

Digitized by Google

štetiti vlasteline (§. 1. zakon. članak IX. 1848.), izrekao je tim ujedno da bivši podanici postaju od dosadanjih uživatelja, vlastnici urb. selištah, jer su urbarska rabota i urbarska podavanja proizlazila iz vlasteoskoga prava vlastničtvà, te kada su ista ukinuta, ukinuto je i pravo vlastničtva vlasteoskoga, na kom su se temeljila. Svi kasniji patenti i zakoni urbarski samo su posljedice rečenoga glavnoga načela. S toga kaže §. 1. razteretnoga patenta: „Uslied ukida urbarske sveze“ itd. i §. 6. ibidem: isto tako: „Uslied ukida urbarske sveze“ itd. dobivaju bivši podanici podpuno vlastničtvo urbarskih sesija; a pošto posljedica nastupa sa svojim razlogom, to se i posljedica: stečenje prava vlastničtva, premda ju je zakon istom god. 1853. izrekao, mora natrag povući na vrieme njenoga razloga: ukinuća urbarske sveze, to jest, na godinu 1848.

Ako su pako bivši podanici god. 1848. stekli pravo vlastničtva na urbarska selišta, onda su ujedno stekli i ona prava, koja su sa posjedom urbarskih selišta skopčana bila, a to su prava na pašnjak i šumu. Ovo sliedi takodjer iz istih riečih §. 3. urb. patenta. Isti naime veli: „odlučeni pašnjak i odlučena šuma, ili koji će se još odlučiti imati, prelazi u vlastničtvo bivših podanika“, dakle u vlastničtvo onih posjednika, koji su bili podanici, i koji su godine 1848. slobodni postali i prestali biti podanici, dakle oni, koji su doživili g. 1848.; jer se samo za takove može reći, da su bili podanici, a danas da više nisu. Nu pošto danas ima takovih već veoma malo, jer su poslje god. 1848. stranom pomrli, a stranom njihove zemlje prešle u druge ruke, to je pitanje šta je sa ovimi? imaju li i ovi pravo na pašnjak i šumu?

Po razloženoj i dokazanoj načelnoj premisi, da samo bivši podanici kao posjednici urbarskih sesija stiču pravo vlastničtva na pašnjak i šumu, sliedi zaključak a contrario, da onaj današnji vlastnik urbarske sesije, koji nije bivši podanik iz godine 1848. neima prava na pašnjak i šumu iz navedenoga urbarsko-pravnoga naslova. Tim mu se dakako neporiče to pravo iz kakvoga drugoga, izvanurbarskoga, dakle obće gradjanskoga pravnoga naslova, nu ovaj se naslov

*

Digitized by Google

mora uztvrditi i eventualno i dokazati. Takav je na primjer naslov kod većine danas živućih vlastnika urbarskih selišta pravo nasljedno (baštinsko), na temelju kojega su današnji vlastnici stekli ne samo pravo na zemlje, nego sa zemljami i pravo na pašnjak i šumu, od svojih starih, kao bivših podanika.

Da je pako sa zemljami ujedno i pravo na pašnjak i šumu prešlo na bivše podanike sliedi „per analogiam“ osim navedenih razloga — i iz §. 4. urbarskoga patenta za kraljevinu Ugarsku od 2. ožujka g. 1853. br. 38. d. z. l. i istoglasnoga §. 4. urbarskoga patenta za bivšu vojvodinu Srbiju i Tamiški Banat od 2. ožujka 1853. br. 41. d. z. l. koji kažu: „osim toga (t. j. osim urbarskih selišta) prelaze sa urbarskimi selišti u vlastničtvo bivših podanika pašnjak i šuma kao i trstik, koji su jur zakonito izlučeni, ili koji bi se još izlučiti imali“. Pošto je pako jedan te isti urbarski odnošaj i kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji, i u Ugarskoj, koje se zakonom uredjuje, i što je rečeni §. 4. sa §. 3. našega urbarskoga patenta inače suglasan, mora se uzeti da i kod nas važi onaj dodatak . . . „sa urbarskimi selišti“ . . ., koji je valjda zato izpušten iz našega §. 3. što se po sebi razumieva, i što je naš urbarski patent izišao koju godinu poslje razteretnoga patenta, a ne oba istovremeno, kao u Ugarskoj, i što se negovori u našem urbarskom patentu o pravu vlastničtva na sesije, nego u razteretnom.

Razlika je izmedju sesije, i pašnjaka i šume ta, što su sesije prešle godine 1848. u vlastničtvo bivših podanika, a pašnjak i šuma prelaze istom nakon segregacije, ali ovlaštenje na pašnjak i šumu stečeno je još godine 1848.; i pravni odnošaj izmedju vlastelina i bivših podanika posvema je analogan — do segregacije — pravnomu odnošaju u zajednici prava; jer kao što je u zajednici svaki dionik ovlaštenik, a po ukinuću zajednice, samovlastnik, tako su i bivši podanici do segregacije ovlaštenici, a poslje segregacije samovlastnici pašnjaka i šume.

Što je pako zakon bivšim podanikom, a ne svakdanjim posjednikom urbarskih selišta priznao pravo vlastničtva na pašnjak i šumu, razlog je tomu očito i bjelodano taj, što su oni nosili urbarske terete.

Digitized by Google

Po ovom razloženju dakle imaju današnji baštinici bivših urbarskih podanika jedino dokazati, da su baštinici, i tim su ujedno dokazali i svoje pravo na pašnjak i šumu.

Osim prava nasljednoga biti će kod velike većine današnjih vlastnika urbarskih selišta kupoprodaja pravni naslov stečenja. Nu ovo je specialan naslov i s toga nije dovoljno, ako kupac dokaže da je kupio ma i cielu sesiju, a kamo li jedan dio, ili može biti samo koje jutro, nego, ako mu se poreče, mora dokazati, da je sa zemljom kupio i pravo na pašnjak i šumu. Valjanost kupoprodaje i pitanje, da li je sa sesijom kupljeno odnosno prodano i pravo na pašnjak i šumu, kao i ine pravne činjenice, na kojih se stečenje toga prava želi utemeljiti, imaju se od 1. svibnja 1853. prosuditi po općem gradjanskom zakoniku, a do toga vremena od godine 1848. po privatnom pravu za onda obstojavšemu. Kupac se nemože pozvati na to, da pašnjak i šuma idu uz sesiju, da su pertinencija sesije, jer zakoni to nigdje nekažu. U konkretnom slučaju mogla bi se po tom mnienju učiniti prodavaocu velika nepravda. Uzmimo da je jedan bivši podanik od svoje ciele sesije, koja ima 32 jutra oranica i livada, prodao polak sesije t. j. 16 jutara, jutro po 100 for. Občina je dobila pri segregaciji n. pr. 20 jutara pašnjaka na sesiju; pri diobi pašnjaka dobio bi kupac 10 jutara zemlje više, nego je u istinu kupio i platio, a prodavaoc bio bi u toliko oštećen, i to tim više što pašnjak više vriedi.

Rezultat je ovoga iztraživanja: da pravo na pašnjak i šumu pripada bivšim podanikom od god 1848. dotično njihovim universalnim nasljednikom, ili onim osobam, koje dokažu, da su to pravo poslje god. 1848. na temelju posebnoga gradjansko-pravnoga naslova stekle. Osim toga pripada ovo pravo uslied naročite zakonske odredbe učiteljem i svećenikom, pravo na pašnjak još i občinskim bilježnikom: §. 2. i 8 urb. patenta.

Kakvo je ovo pravo nakon obavljene segregacije, i kakav je pravni odnošaj medju ovlaštenici pašnjaka i šume?

U praksi biva, da se poslje obavljene ovršne predaje pašnjaka i šume u ruke občinara, pravo vlastničtva na predani pašnjak i šumu, t. j. na odnosne čestice u gruntovnici na ime

Digitized by Google

dotične urbarske občine uknjiži. U urbarskom patentu neima izričnoga propisa, kako se segregacija imade gruntovnički provesti. Sudeći po §. 3. istoga patenta, koji kaže, da vlastničtvo odciepljenoga pašnjaka i šume prelazi na bivše podanike, morali bi se bivši podanici dotične občine kao vlastnici uknjižiti; nu §. 9. glede šume naredjuje, da se sa istom ima postupati kao sa občinskom šumom, po čemu se občina kao vlastnik uknjižiti ima. Gruntovnički red od 15. prosinca 1855. br. 222. d. z. l. se u §. 56. g) na §. 63. n. m. od 18. travnja 1853. br. 65. d. z. l. glede načina gruntovničkoga razpisa segregacije, a ovaj na §. 12. d) koji naredjuje, da se dotične čestice imaju iz dosadanjih (vlasteoskih) zapisnika odpisati i pripisati ili na občine ili podanike, ili u novi zapisnik ili u njihov stari, ako ga imaju; i u sávezu sa ovimi odredbami kaže §. 15. g) druga alinea iste naredbe, i §. 61. naputka od 23. srpnja 1854., da se pašnjaci imaju ili k selištom podanika ili k dotičnoj občini pripisati. U koliko naredbe govore o pripisu k sesijam predpostavljaju očito razdiobu pašnjaka prigodom segregacije. Mi za sada smatramo ukupnost pašnjaka i šume, a kao takova ima se po navedenih naredbah svakako na ime občine upisati. Nu pitanje je naime kakove občine? pošto imade raznih občina, kao: mjestnih, političkih, školskih, crkvenih občina. Zakon govori o „občinah“ bez dodatka (vidi §. 157. urb. nap.) i tim misli mjestne občine, jer su ove prvobitne i podloga svih drugih občina, nu budući bi moglo biti u mjestnoj občini i takovih članova, koji nisu bivši podanici, te neimaju prava na pašnjak i šumu; to ime občine kao takove nebi dovoljno označilo ovlaštenu osobu i s toga držim, da se najpravilnije postupa, kada se uknjiži pravo vlastničtva u posebnom uložku na ime urbarske občine. Ovo je tim nuždnije, što može biti i više mjestnih občina (bar po imenu) u jednoj urbarskoj občini, kao n. p. u županiji požežkoj. Ovu urbarsku občinu sačinjava ukupnost bivših podanika, dotično njihovih nasljednika i po tom neima sumnje o ovlašteniku pašnjaka i šume.

Što se tiče medjusobnoga pravnoga odnošaja izmedju ovlaštenika, valja razlikovati pašnjak od šume, jer stoje pod bitno različitom zakonskom ustanovom.

Digitized by Google

Glede pašnjaka bilo je jur po zakonih od godine 1836. (kao što je gore navedeno) dopušteno na zahtjev većine podanika isti razdieliti i komasirati, a zakonskim člankom V. 1870. §. 3. priznano je ovo pravo i pojedinomu ovlašteniku tako, da može tražiti izlučenje svoga diela, dočim je ostalim prosto razdieljeni pašnjak skupno uživati. Iz ovoga sliedi, da je pravo ovlaštenika u pogledu pašnjaka neograničeno, a o ovakovom stanju može se reći, da su ovlaštenici prije diobe pašnjaka u zajednici prava vlastničtva, i po tom da je to pravo: stvarno pravo suvlastničtva, te dosljedno da spada pod ustanove II. odiela, glave 16. obć. gradjanskoga zakonika. S druge strane neda se tajiti, da ima razlogah i za mnienje, da je pašnjak za trajanja zajednice i dok je na občinu upisan, vlastničtvo občine kao jurističke osobe, te da spada pod zakonske odredbe, valjane za ove osobe. Pošto je nauka o pravnih osobah medju istimi pravnici veoma prieporna, (Vidi Unger, System I. str. 313. i sl.) i obširna, to se povodom ove razprave nemožemo u razlaganje iste upuštati, nu samo toliko spominjemo, da će valjda istina ležati u sretnoj kombinaciji pravila obijuh instituta obzirom na osobitu narav občinskih pašnjaka.

Pitanje o diobi pašnjaka veoma je važno, ne samo sa pravnoga, nego i sa gospodarskoga gledišta, a odnosna naredba pomenutoga §. 3. zak. članka V. g. 1870. vrlo je oskudna, već s toga što o postupku ništa ne normira; osim toga može joj se de lege ferenda prigovoriti, u koliko daje pojedinomu ovlašteniku pravo, da može zahtievati razdiobu cieloga pašnjaka radi svoga diela, zatim da mogu ostali opet skupno pašnjak uživati, dakle zajednicu sklopiti.

Nakon provedene diobe pašnjaka jasni su pravni odnošaji. Dielovi bivših podanika prelaze u njihovo samovlastničtvo i imaju im se u gruntovnici k njihovim selištam pripisati, ili u koliko koji nebi imao više selišta, što ga je može biti medjutim n. pr. prodao, imala bi se njegova pristojba pašnjaka u novi uložak uvesti; dielovi pako župnika, učitelja i občinskoga bilježnika imat će se upisati na ime župe, školske i dotično političke občine kao njihovo samovlastničtvo.

Digitized by Google

Što se šume tiče, ova je kao posebna vrst kulture zemljištne iz javnih obzira podvržena posebnim zakonskim ustanovam. Istina urbarski patent kaže u pozvanom §. 3. da šuma prelazi u vlastničtvo bivših podanika, a u §. 6. svaka strana ima pravo na sve užitke u svojoj česti šume, nu takodjer jur navedeni §. 9. naredjuje, da se sa šumom za bivše podanike oddieljenom ima postupati kao sa občinskom šumom. Tim je za šumu udaren posebni pravni temelj, a taj je šumski zakon od 3. prosinca 1852. uveden za Hrvatsku i Slavoniju carskom naredbom od 24. lipnja g. 1857. br. 121. d. z. l. Ovaj zakon ograničuje pako ovlaštenike ne samo u pravu uživanja nego i u pravu vlastničtva, a naročito zabranjuje diobu šume u pravilu. Vidi §. 1. 2. i 21. U tom ograničenju prava vlastničtva leži glavna pravna razlika izmedju občinskoga pašnjaka i občinske šume. Ovo pravo pripada pako izključivo bivšim podanikom od godine 1848., dotično njihovim baštinikom i singularnim nasljednikom, zatim mjestnomu župniku i učitelju, koji u svojoj ukupnosti čine ovlaštenu občinu, koja se za razliku od mještne ili seoske občine, u kojoj može biti i neovlaštenih članova občinskih, može nazvati urbarskom občinom na koju se pravo vlastničtva glede šume u gruntovnici uknjižiti ima.

Tim bi bili na svršetku ove razprave. Nu još ćemo nješto de lege ferenda napomenuti.

Premda se je pravni odnošaj glede urbarskih sesija godine 1848. promienio, ipak je ostala i nadalje narodno-gospodarska potreba saveza izmedju sesije i pašnjaka i šume; jer šta može koristiti seljaku zemlja bez pašnjaka i šume? Nadalje neda se poreći, da se radjaju razne potežkoće i neprilike, kada se odtudji sesija ili jedan dio iste, a zadrži pravo na pašnjak i i šumu, osobito pri diobi pašnjaka, ili razdielenju dohodaka od pašnjaka i šume, jer svaki put nastaje pitanje o ovlaštenju, a tim se daje povoda raznim mnienjem i preporu. To bi se izbjeglo, kad bi se zakonom ustanovilo, da se selište ili dio istoga nemože na drugoga prenieti bez prava na pašnjak i šumske užitke, dotično bez odpádajuće na isto pristojbe odlučenoga pašnjaka i

Digitized by Google

šume. Na taj način bi se uviek znalo, tko je ovlaštenik pašnjaka i šume i u kolikome dielu, komu dakle pripadaju koristi od istih i tko zato ima nositi i terete, naime porez i občinski namet.

Pitanje o pravnih odnošajih glede nepokretnoga občinskoga imutka aktualno je ne samo kod nas, nego skoro u svih zemljah naše monarkije. Tako n. pr. ima u doljnjoj Austriji 48.044 jutra občinskih zemalja u vriednosti od po prilici 2 ½ milijuna forintih, glede kojih je nejasno ili prieporno, komu pripada pravo uživanja. Zemaljski odbor, koga je sabor još 17. listopada 1874. izaslao, predložio je osnovu načela, po kojih bi se ovaj predmet imao po carevinskom vieću riešiti. Predlog u glavnom glasi, da bi se dotično dobro imalo dosuditi ili pojedincem u samovlastničtvo, ili gdje to neide, kao n. pr. kod šumah, občini; tim, da u prvom slučaju imaju pojedinci odkupiti terete, a u drugom občina užitke pojedincem oduzete. Vidi: „Juristische Blätter“ od 29. rujna 1878. br. 39.

Da je i kod nas posebice pitanje o diobi občinskih pašnjaka na dnevnom redu, dokazuje kr. odpis od 16. rujna 1878. na sabor hrvatsko-slavonski, u kojem medju ostalim stoji, da će se sabor imati baviti i što većma shodnim uredjenjem diobe pašnjaka.

Nadati se je, da će novi zakon na prama nedostatkom čl. V. 1870. donieti jasne odredbe kako u materijalnom tako i u formalnom obziru glede pitanja o nadležnosti i postupku.

David Milanković,
kr. sudski viećnik.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

U pismenom postupku moraju se za svjedoke priložiti dokazni članci i nije uvaživo priznanje smjerajuće na oprovrgnuće tužbenih navoda.

U ovršnom predmetu Marije V. proti zadrugi R. radi dužnih 70 for. budu nekretnine ove prodane M. P. i on stupi odmah u fizični posjed istih.

Na utok zadruge R. ukinuo je kralj. banski stol naredbom od 16. rujna 1875. br. 9418. ovaj dražbeni čin.

Dne 2. siečnja 1876. predala je zadruga R. proti M. P. tužbu, u kojoj navodi, da je tuženi dobio 36 kola šljiva i 14 mjerova graha, što čini 402 for. računajuć kola šljiva po 10 for., a mjerov graha po 3 for. — odbiv od tud u ime troška 92 for. — ostaje svota 310 for., koju odštetu zahtieva, jer je kralj. banski stol dražbu ukinuo. Dokaz bude ponudjen po svjedocih.

U sporazumku stranaka, povede se postupak pismeni.

U odgovoru zaniekao je tuženi redom sve navode tužbene i navodi, da je imao troška gotovoga 190 for. 78 novč. i da ima protutražbinu od 214 for. 20 novč. indi ukupno 404 for. 98 novč. Ako se ova tražbina uzporedi sa dobivenim iznosom od 344 for., ostaje mu tužeća zadruga dužna 60 for. 98 novč. — on bo priznaje da je dobio 36 kola šljiva po 9 for. i 10 mjerova graha po 2 for.

U protuodgovoru naglašuje tužitelj, što je tuženi priznao, a neće da prizna protutražbine tuženikove. Ponavlja dokaz kroz svjedoke, ali neprilaže dokaznih članaka.

U drugotnici ništa novoga.

Kr. gradsko-delegirani kot. sud u Požegi odbio je tužitelja odsudom od 18. rujna 1876. br. 2948. jošte s toga, jer nije, pozvav se na svjedoke, za iste priložio dokaznih članaka, kako to §. 161. gr. pp. zahtieva, te jer u pismenom postupku sam sud nesmie formulirati dokaznih članaka i jer tužitelj drugoga eventualnoga dokaza ponudio nije.

Na priziv tužiteljev sudio je kr. banski stol naredbom od 16. studenoga 1876. br. 10.359.:

da je tuženi dužan tužitelju u ime naknade za 36 pobranih kola šljiva po 10 for. i 10 mjerova graha po 3 for. po odbitku troškova 92 for. i vadiuma 80 for. po tužitelju potrošenoga iznos od 218 for. platiti, dočim se tužitelj sa viškom tražbine od 4 mjerova graha odbija.

Digitized by Google

Razlozi: Tuženi priznaje, da je u šljiviku tužiteljevu 36 kola šljiva nabrao i sebi prisvojio. U pogledu graha priznaje, da ga je 10 mjerova nabrao, dočim tužitelj tvrdi, da ga je bilo 14 mjerova, što hoće, da dokaže sa svjedoci u tužbi navedenimi. Nu pošto tuženi tvrdi, da pobran grah jošte izljušten nije, što tužitelj mučke priznaje (§. 22. gr. pp.), nema podloge i čina (t. j. izmjere graha) o kojem bi se svjedoci saslušali. Polag toga odpada dokaz, što no ga je tužitelj ponudio po svjedocih u pogledu količine graha (§. 107. gr. pp.) i može se samo onaj kvantum za podlogu odsude uzeti, koji je tuženi priznao, t. j. 10 mjerova.

Što se tiče ciene ovih plodova valja uvažiti, da je tuženi stranom izrično, stranom muče priznao, da je tužeća zadruga proti dražbi, na kojoj je tuženi njene nekretnine dostao, dne 2. rujna 1875. utok uložila, da je tuženi o tom utoku ubavješten i da je povodom toga utoka dražba ova po drugoj molbi ukinuta.

Prema tomu ima se na tuženika kod pitanja radi naknade koristi, crpljenih iz prije spomenutih nepokretninah svakako uporabiti §. 338. o. g. z., to jest sa tuženikom ima se u tom pogledu od časa dostavljene mu obavjesti ob utoku postupati kao sa posjednikom nepoštenim. Dosljedno tomu i pošto tuženik sam dopušta, da su se kola šljiva i po cieni po tužitelju uztvrdjenoj, t. j. po 10 fr. prodavala i pošto glede ciene graha tuženik vriednosti po tužitelju naznačene pobio i oprovrgao nije, morala se je ciena upitnih plodova uzeti u iznosu u tužbi naznačenom.

Od ovoga iznosa mora se osim troškova pobiranja i vožnje, koje već tužitelj odbija, još vadium od 80 for. odbiti, jer tužitelj priznaje, da se je s ovim po tuženiku položenim vadiumom njegova, to jest tužiteljeva vjerovnica Mara V. namirila (§. 1438. o. g. z.). Ostale pako po tuženiku navedene protutražbine nemogu se uzeti u obzir, jer ih tužitelj poriče, a tuženi nije naveo nikakova dokaza, račun bo pod br. 1. ad II. na koj se tuženi jedino pozivlje nepruža po §. 125. gr. pp. nikakva dokaza, a §. 126. gr. pp. ne može se uporaviti na upitni račun, jer tuženi nije dokazao, da uvjeti toga §-a. obstoje, a niti je toga dokazati mogao, jer predmeti upitnoga računa nespadaju u knjigu trgovačku.

Sudbeni su troškovi prebijeni po §. 576. gr. pp. medjusobno, jer nijedna stranka nije podpuno nadvladala.

Naredbom od 29. prosinca 1877. br. 628. potvrdio je visoki kr. stol sedmorice odsudu prvoga suda: sa sliedećih razloga:

Uvaživ, da je tuženik po izloženju tužbe nekretnine zadruge R. na javnoj dražbi dostao i da tužitelj niti netvrdi, da bi tuženik posjed tih kupljenih nekretninah proti smislu dražbenih uvjeta preuzeo, da se on s toga po ustanovi §. 316. 317. i 326. o. g. z. zakonitim i poštenim posjednikom istih nekretnina smatrati ima;

Digitized by Google

uvaživ, da je tuženi kao pošteni posjednik utužene šljive i grah po dopustu §. 329. i 330. o. g. z. pobrati vlastan bio, a da nasuprot dokazano nepredleži, kad je njemu dražbu ukidajuća odluka banskoga stola dostavljena, pa da su glede njega u ovoj parnici ustanove §. 338. o. g. z. ikada nastupile;

uvaživ dalje, da je 80 for. što jih je tuženik prigodom kupa upitnih nekretnina položio kod suda na podmirenje tužiteljeve vjerovnice Mare V. okrenuto, pa vidiv, da tužitelj za dokazanje tužbenih činjenica osim napomenutih u tužbi svjedoka, nikakovih inih dokaza do jedinih domirnih prisega pružio nije;

uvaživ napokon, da prvi sud po pravilih postupka u ovoj pismeno razpravljenoj parnici svjedoka bez dokaznih članaka nije mogao uvažiti, a što je tuženi glede kvantuma upitnih šljiva i graha izjavio, odnosi se samo na oprovrgnuće tužbenih navoda, a nipošto na ma kakovo priznanje s njegove strane tako, da se na tom temelju odsuda osnovati može, zato se odsuda prvoga suda kao osnovana s ovih i u njoj navedenih razloga u cielosti potvrditi mora. Priobćio **M. S.**

Tko je ovlašten podnieti molbu po §. 99. gr. zak.

Moliteljica D., uknjižena vjerovnica, zaprosi kod obstojavše grunt. oblasti u B. brisanje predbilježbe svote od 8600 for. u ime duga od 7862 for. $^3/_4$ novč. s. p. unešene u dotičnom zemlj. na korist T. T., pošto je potonji nije u zakonitom roku opravdao. Na ročištu za preslušanje odredjenom prigovori T. T. molbenomu zahtjevu: da moliteljica neima prava podnieti tu molbu, jer da je po §. 99. gr. reda i §. 439. o. g. z. na taku molbu ovlašten samo vlastnik odnosnih nekretnina, proti komu je predbilježba dozvoljena, a ne i uknjiženi vjerovnik, kao što je moliteljica; nadalje da je on, najme T. T. predbilježbu opravdao prijaviv podneskom odnosno tužbom pod A. proti pod stečaj palom I. D. vlastniku nekretnina, tražbinu od 5348 for. $20^1/_4$ novč. gornjom predbilježbom osiguranu, pred nadležnim sudištem, i ujedno tražio za isti iznos, na koliko se nebi gore spomenutim zalogom namirio III. razred osobnih vjerovnika. Ta da je prijava konačno i uspiela, što dokazuju sudbene riešitbe B. i C.

Nasuprot primjeti moliteljica, da je ona kao sliedeća izza T. T. uknjižena vjerovnica ovlaštena po §. 558. gr. pp. na nazočnu molbu; u ostalom da je pripravna doprinieti i privolu zastupnika gornje stečajnine na istu njezinu molbu; nadalje, da je za korist T. T. predbilježena tražbina od 8600 for., a protivnik da je prijavio i opravdao samo iznos od 5348 for. 20 novč., koji je priznat likvidnim, dakle iznos

Digitized by Google

sasvim različit od iznosa 8600 for., na koji da se je predbilježba imala odnositi; zatim da zahtjev tužbe, odnosno prijave neide na to, da se napose predbilježba opravdanom izjavi, a u svakom slučaju da ima protivnik dokazati identičnost izjavljene mu likvidne tražbine s onom predbilježenom na njegovu korist; konačno prigovara, da je protivnik do otvorenja stečaja nad imovinom I. D. rok za opravdanje predbilježbe otvorenim držao, i po tom da se nemože po otvorenom stečaju ni opravdati predbilježba, što naime nije ništa drugo nego zaiskanje uknjižbe prava zaloga, dakle stepen ovrhe.

Na to primieti T. T.: Iznos od 8600 for. bio je kao maksimalni predbilježen, što je slobodno po grunt. redu, da se svota od 5348 for. 20 nč. i zbilja odnosi na gornju maksimalnu svotu, dakle da je s njom identična, kao što se to jasno vidi iz jednoga te istoga ugovora, koji je prilježao molbi za predbilježbu kao i tužbi na opravdanje podnesenoj; zatim da tužbovni zahtjev ne mora naročito glasiti, da se predbilježba opravdanom izjavi, jer, dokazav obstanak predbilježene tražbine, da se i ova takodjer opravdava; da je predbilježba pravodobno opravdana, jer je tužba na opravdanje predana svakako prije brisane molbe moliteljice — konačno, da se pravom predbilježba stečena prije otvorenja stečaja i poslje otvorenja opravdati može.

Kot. sud u B. kao gruntovna oblast na temelju tako vodjene razprave odbije moliteljicu sa njezinom molbom i naloži joj naknadu troška.

Razlozi: Moliteljica kao uknjižena vjerovnica nekretnina I. D. nije ovlaštena zamoliti brisanje tobož neopravdane predbilježbe, stečene na istih nekretninah za iznos 8600 for. na korist T. T., nego bi to mogao tražiti samo književni vlastnik istih nekretnina I. D. odnosno sada njegova stečajnina; jer je, nadalje T. T. izkazao pravomoćnom osnovom, da je tu stečenu predbilježbu i opravdao, dočim moliteljica nije dokazala, da se ta osuda nebi protezala na opravdanje rečene predbilježene tražbine.

Kr. banski stol ukinu odluku prvoga suda i rieši molbu moliteljice D. prema petitu iste, naloživ ujedno protustranci naknadu troška.

Razlozi: Gledeć na to, da je I. D. u stečaj pao, da je po §. 558. gr. pp. i po §. 135. stečajnoga reda i §. 119. gruntovnoga reda ovlast moliteljice za ovu molbu osnovana i opravdana; promotriv nadalje, da je molbom T. T. de pr. 13. lipnja 1870. br. 1412. zatražena predbilježba ugovora od 12. rujna 1856. do svote 7863 for. 65¾ nvč., dotično 8600 for. — ali da je tužbom, dotično prijavom T. T. de pr. 13. siečnja 1875. br. 191. gr. samo o svoti 5348 for. 20¼ nč. učinjen podnesak i to samo da se prizna likvidnost te svote, a da nije istim podneskom ujedno zahtievano, da se budi predbilježena svota od 7863 for. 65¾ nč., dotično 8600 for. budi do svote 5348 for. 20¼ nč

Digitized by Google

opravdanom izjavi; pa vidiv i uvaživ i istu osudu vis. tribunala od 16. prosinca 1876. br. 5077. kojom se tražbina od 5348 for. 20¼ novč. samo likvidnom priznaje, da se niti istom osudom neizjavljuje ništa o priznanju opravdanja predbilježbe svote 7863 for. 65 ¾ novč., dotično 8600 for. ili do svote 5348 for; vidiv k tomu, da se prema navedenom nemože držati, da je T. T. s izpravami pod A. B. i C. pridonešenimi u zapisnik od 3. prosinca g. 1877. dokazao, da je njemu odlukom od 3. kolovoza g. 1874. br. 1412. dozvoljena predbilježba opravdana, a to tim manje, jer ova odluka radi o svoti 7863 for. 65¾ novč. dotično 8600 for., dočim se u prilozih A. B. C. radi o svoti 5348 for. 20¼ nč., dakle svakako različitoj od ovih, a identičnost ove sa onimi nije dokazana; vidiv s toga, da obzirom na ove okolnosti nemože za uzdržanje predbilježbe ove dovoljna biti ni sama tužba de pr. 13. siečnja 1875. br. 191. gr.; uvaživ k tomu §. 99. grunt. reda, jer priznanje ob opravdanju predbilježene svote nije tom tužbom zatraženo; vidiv konačno k tomu i to, da pogledom na §. 66. alineje 3. stečaj. reda T. T. nije doprineo izjavu izpravitelja gromade stečajne D. glede likvidnosti predbilježene svote; mora se osuda prvoga suda preinačiti, te itd.

Nasuprot je kralj. stol sedmorice potvrdio odluku prvoga suda uz preboj parbenih troškova.

Razlozi: Posmotriv, da je brisanje neopravdane predbilježbe založnoga prava putem i načinom normiranim u §. 99. gruntovnoga reda tražiti vlastan obzirom na ustanovu §. 119. istoga zakona samo obvezanik t. j. onaj, proti kojemu je dotična predbilježba dozvoljena i izvedena, u predležećem slučaju dakle D. kao književni vlastnik nekretnina, na koje za korist utjecatelja predbilježeno pravo zaloga za tražbinu od 7862 for. 3 novč., dotično 8600 for. odnosno sad već njegova stečajnina, ne pako D., koja ovdje dolazi kao hipotekarni vjerovnik; posmotriv, da i hipotekarnomu vjerovniku istina pristoji pravo pobijati obstanak i prednost založnoga prava drugoga hipotekarnoga vjerovnika, onda u takovih slučajevih neima mjesta prošnjam, kojimi se ište brisanje odnosnoga književnoga unosa, već se to pitanje razpravljati i riešiti imade putem redovite pravde, §§. 557. i 558. gr. pp. i §. 20. i 22. ovršne novele od 17. prosinca g. 1876. i promotriv da se prema tomu neukazuje zakonu shodna rješitba banskoga stola, usuprot da je opravdana odluka suda prvoga; to se preinačuje odluka drugoga, a potvrdjuje ona prvoga suda.

Priobćio dr. **Stj. P.**

Digitized by Google

Viestnik.

Mjesečna skupština pravničkoga družtva bila je istom 1. o. mj.; s bog nekih nepredvidjenih zapreka nije se mogla držati tečajem mjeseca veljače. G. držav. nadodvjetnik dr. Napoleon Špun-Štrižić čitaše razpravu. „Pojmovi o pravi i državi u starom istoku“. Skupština bijaše dobro posjećena. Razpravu donieti će budući brojevi „Mjesečnika“.

— Povjereničtvo za promicanje družtvenih interesa primiše: Za obseg c. kr. sudb. stola petrinjskoga predsjednik njegov velem. gosp. Andrija Markovac; za obseg c. kr. sudb. stola u Novojgradiški predsjednik velem. g. Ljudevit Ivkanec; za obseg c. kr. sudb. stola u Ogulinu, viećnik istoga suda pogl. g. Antun Werner.

— Novi članovi prav. družtva. G. povjerenik u Petrinji očitovav da prima povjereničtvo ujedno je prijavio upravnomu odboru, da u družtvo žele pristupiti gg. Ladislav Bauer, sudb. pristav, Makso Strober, sudb. pristav, Adolfo Falkner, kot. pristav, Aleksander Schauff, namj. drž. odvjetnika: sva četvorica u Petrinji; Vilim Mataušek c. k. kot. sudac, Nikola Bišćan, sudb. pristav, Jovan Tomić, kot. pristav. Dragutin Markovac, kot. pristav, sva četvorica u Kostajnici. Pristupiše nadalje: Vaso Hadžić, kr. kot. sudac u Ivancu, Nikola Fochtman, odvjetnik u Belovaru, Donat pl. Kiš, sudb. pristav u Belovaru (ovu potonju dvojicu prijavio je g. povjerenik za kr. sudb. stol belovarski); dr. Petar Mihailović, odvjet. i Svetozar Kušević, sudb. pristav, oba u Osieku (prijavio g. povjerenik osječki).

Ovom prilikom molimo i ostalu gg. povjerenike, da po mogućnosti nastoje družtvu pribaviti novih članova, jer samo tako moći će ovo preduzeti izvadjanje i onih zadataka svojih, koji iziskuju velikih novčanih žrtava, i o kojih donieti će „Mjesečnik“ u budućem broju obširnije izviešće.

— Odvjetničku pisarnu otvorio je gosp. Nikola pl. Crnković u Zagrebu, a g. dr. Vladoj Perko u Koprivnici.

— Stogodišnjica Savigny-eva. Austrijska i njemačka sveučilišta proslaviše svečanim načinom 21. veljače t. g. stogodišnjicu rodjenja Savigny-eva. (Savigny rodio se 21. veljače 1779., a umro je g. 1861. u Berlinu) Savigny bijaše i velik učenjak i odlični profesor, zato ga slave ne samo sveučilišta, nego svatko po svietu tko cieni učenost, pa će i ovaj list — za ovaj broj manjkalo je prostora — donieti u budućem broju crta o djelovanju Savigny-evu i o njegovom znamenovanju u znanosti pravoslovnoj.

Književnost. Ovih dana dobismo toliko važnu, koliko radostnu objavu sliedećega sadržaja:

Ima tomu više godina, što radim na

„Hrvatskom tumaču austrijskoga obćega gradjanskoga zakonika.“

„Tumač“ nije namienjen samim pravnikom onoga diela naše domovine, koji uživa blagodati jedinstvena zakonarstva, već i pravnikom razvojačene krajine, Dalmacije i Istre. Prema toj namjeni obzira se „Tumač“ na osobite zakone i naredbe, koje valjaju u krajini, kao i na mnogobrojne naknadne zakone, koji su bitno promjenili gradjansko pravo u zemljah, zastupanih u carevinskom viećU.

Forma komentara, dakle eksegetička metoda, koju sam usvojio, nije izključila revna mojega nastojanja, da postojeće gradjansko pravo razložim na temelju znanstvenih rezultata, koje je sustavna metoda izniela na vidjelo; nu pri tom imao sam sveudilj pred očima i potrebe prakse.

Digitized by Google

Sveučilištna knjižara Albrechta i Fiedlera u Zagrebu izjavila se je pripravnom izdati ovo moje djelo u svezcih, svaki od osam araka velike osmine, ako se prijavi dovoljan broj predbrojnika.

Svezaka biti će do petnaest, a ciena pojedinoga svezka udarena je na 1 for.

Prijave na predbrojku prima izključivo knjižara-nakladnica, i to do konca veljače t. g.

Nakon zaključene predbrojke povisiti će se ciena knjige.

U Zagrebu, 22. siečnja 1879. Dr. Marian Derenčin.

— Beiträge zur Receptions-Geschichte des römisch-kanonischen Prozesses in den böhmischen Ländern. Von Dr. Emil Ott, k. k. ausserord. öffentl. Professor der Rechte an der Karl-Ferdinands-Universität zu Prag. Leipzig — Breitkopf und Härtel.

— Pravno mnienje dra. Šrama u predmetu odnošaja uložnika pram propaloj varaždinskoj štedionici god. 1878. U Varaždinu. Ciena 15 novč.

Imenovanja. Josip Hauer, do sada c. kr. kot. sudac u Petrinji, viećnikom c. k. sudb. stola u Ogulinu; Eugen Müller i Oto Spitzer prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

Premješteni su: Jovan Radivojević, sudb. pristav iz Ogulina kot. sudu u Rakovcu; Dragutin pl. Balogh auskultant iz Rakovca k sudb. stolu u Ugulin; Dragutin Bajer, privrem. prislušnik iz Novegradiške kot. sudu u Okučane.

Natječaji. Kod kr. ravnateljstva erar. pravnih posala u Zagrebu ima se popuniti mjesto erar. odvjetnika. Godišnja plaća 1200 for., stanarina 200. — Molbenice imadu se do 2 ožujka t. g. podnieti predsjedničtvu kr. zemalj. financ ravnateljstva u Zagrebu.

— U Petrinji ima se popuniti mjesto kotarskoga sudca. Plaća 1200 for. usljed promaknuća i 1400 for. i 250 for. stanarina. — Molbenice šalju se predsjedničtvn c. kr. sudb. stola u Petrinji.

— U obsegu kralj. banskoga stola imadu se popuniti dva zakladna mjesta prislušnika, svako sa godišnjom pripomoći od 400 for. — Molbenice šalju se predsjedničtvu kr. banskoga stola.

Stečaji. Lavoslav Müller, sitničar u Čepinu. — Kr. deleg.-kotarski sud u Osjeku. — Z. i upr. im. odvjetnik I. Muačević, zam. A. Medić. — R. pr. 5. ožujka o. g.

— Ostavina pokojnoga župnika ludbrežkoga Šandora Egersdorfera. — Kr. kot. sud u Koprivnici. — Z. i upr. m. odvjet. Konrad Filip, zam. Jos. Basarović. — R. pr. 19. travnja o. g.

— Tvrdka Pajo A. Romanić — Kr. sudb. stol osječki. — Upr. im. Salamon Deutsch, z. odvjet. dr. Antun Rukavina, zam. dr. Petar Mihailović. — R. pr. 14. travnja o. g.

Digitized by Google

Privremena organizacija uprave i sudstva u Bosni i Hercegovini.

Domaće i vanjsko novinstvo priobćilo je zadnjega mjeseca prošle godine izdane odredbe, kojimi se privremeno organizira uprava Bosne. Te naredbe štampane u dnevnicih, lasno se izgube, a nedvojimo da one vrlo zanimaju ponajviše pravnike ali i nepravnike u našoj domovini. Zato je uredničtvo „Mjesečnika“ odlučilo sve ove naredbe sakupiti pa ih ujedno izdati; tako će čitalac sve glavnije, što je izdano i publicirano, dobiti u jednom skupu i sačuvati ih i za buduća vremena. Priobćujemo redom najprije naredbe ob organizaciji političke uprave, a zatim o sudstvu.

Privremeni djelokrug povjerenstva za poslove Bosne i Hercegovine.

§. 1. Pošto je vrhovno ravnanje civilne uprave u Bosni i Hercegovini izručeno zajedničkomu ministarstvu privremeno i pod njegovom odgovornosti, umješteno je prev. odobrenjem kao savjetujući organ u svih važnijih poslovih uprave u Bosni i Hercegovini i da drži u očevidnosti tečaj uprave tih zemalja, povjerenstvo u Beču, koje sastoji iz po jednoga zastupnika svakoga od triuh ministarstva zajedničkih i, da vlade obijuh državnih polovica monarkije sudjeluju, iz po jednoga izaslanika obadvojice ministara predsjednika, te ima naslov „povjerenstvo za poslove Bosne i Hercegovine“.

§. 2. Izašiljanje članova toga povjerenstva i njihovih zamjenika po dotičnih ministrih ostaje i za buduće pridržano prev. odobrenju.

U povjerenstvu predsjeda izaslanik zajedničkoga ministra vanjskih poslova, ili ako je on zapriečen, njegov zamjenik.

§. 3. Povjerenstvo sastaje se redovito svakog tjedna po jedan put u zajedničkom ministarstvu vanjskih poslova. Osim toga sazivat će se vanredne sjednice čim i kad god to bude koji zastupnik po nalogu dotičnoga ministarstva zahtievao.

Digitized by Google

§. 4. U povjerenstvu razpravljat će se svi gradjanske uprave u Bosni i Hercegovini tičući se ili s tim u savezu stojeći poslovi, koje zajedničko ministarstvo kao vrhovna upravna oblast tih zemalja ili vlada kojega od obijuh državnih područja monarkije preko ministarstva vanjskih poslova na iste uputi.

Sve ove poslove predlaže u sjednicah povjerenstva predsjednik istoga.

Predsjednik će jednakim načinom skrbiti za to, da povjerenstvo neprekidno bude ubaviešćivano o tečaju ukupne uprave pogledom na sva važnija pitanja. U ostalom je članovom prosto, da se i sami svaki čas ubavieste o svih poslovih i spisih povjerenstva.

§. 5. Izvješćivanje o svih čisto financijalnih poslovih povjerenstva povjereno je zastupniku državnoga ministra financija, izvješćivanje o svih poslovih vojnih izaslaniku državnoga ministra rata, a izvješćivanje o svih ostalih poslovih, zamjeniku izaslanika ministra vanjskih poslova.

§. 6. Razpravljajuć posebna pitanja prizivat će povjerenstvo k svojim razpravam vještake. Da se ti vještaci prizovu, dotični izaslanik učinit će to od slučaja do slučaja preko zajedničkih ministarstva, dotično preko ministarstva obiuh državnih područja monarkije.

§. 7. Rezultati povjerenstvenih razprava bilježit će se u zapisnicih, koji će se poslje svake sjednice priobćiti zajedničkim ministrom-predsjednikom obajuh državnih područja.

Sva izvješća povjerenstva podpisuje u ime istoga predsjednik ili njegov zamjenik.

§. 8. Predloge povjerenstva riešava zajedničko ministarstvo.

§. 9. Za obavljanje poslova zajedničkomu ministarstvu izručenoga vrhovnoga ravnanja uprave tih zemalja ponamješta se iz povjerenstva „poseban odbor za poslove Bosne i Hercegovine," koji će se sastaviti iz zastupnika svih triuh zajedničkih ministarstva, te će se pod predsjedničtvom zastupnika ministra vanjskih poslova ili njegova zamjenika, samostalno ustrojiti i što je nuždno odrediti, da poslovi bez prekidanja teku.

§. 10. Ovaj odbor riešavat će sve tekuće poslove, koji se tiču samo provadjanja ustanovljenih već norma i koji po njihovu domašaju nisu znameniti.

§. 11. Sve poslove, u kojih se mnienje zastupnika zajedničkih ministara u odboru neslažu ili kod kojih se radi o važnih pitanjih, za koja ministri nisu svojim zastupnikom dali punomoći, predložit će predsjednik odbora, razloživ stanje stvari zajedničkomu ministarskomu vieću na odluku.

Ako ministarsko vieće nije na okupu, a predmet je prešan, onda će predsjednik odbora predložiti dotični posao na odluku, eventualno

Digitized by Google

na odobrenje predloženoga riešenja onomu od zajedničkih trijuh ministarstva, u čije područje taj posao poglavito spada.

§. 12. Sve odluke ili naredbe, koje se tiču poslovanja zajedničkomu ministarstvu izručene privremene vrhovne uprave za Bosnu i Hercegovinu, izdavat će se u ime zajedničkoga ministarstva, te će jih kod tekućih poslova podpisivati predsjednik odbora ili njegov zamjenik, kod ostalih pak jedan od trojice zajedničkih ministara.

§. 13. Povjerenstvu za poslove Bosne i Hercegovine i odboru, kojemu su povjereni poslovi administracije, dobavit će se za poslovanje neobhodno potrebita sredstva shodnim načinom, a nuždno pomoćno osoblje pridielit će mu se za sada ,od činovnika i podvornika zajedničkih ministarstva.

Zamjenik predsjednika obavlja ujedno poslove predstojnika ureda za povjerenstvo i odbor; njemu je neposredno podredjeno sve uredsko osoblje; on je odgovoran za to, da isto vodi poslove izpravno.

§. 14. Razdieljenje i obavljanje poslova odbora za Bosnu i Hercegovinu, kao i uredjenje ureda povjerenstvenoga i odborskoga uredit će se poslovnim redom, koji će odbor ustanoviti.

U odboru će isto tako kao i u povjerenstvu stalno izviešćivati o poslovih čisto financijalnih zastupnik državnoga ministarstva financija, vojni zastupnik državnoga ministra rata, a zamjenik predsjednika u svih ostalih poslovih.

§. 15. Računske zaključke zemaljske uprave za Bosnu i Hercegovinu dostavljat će povjerenstvo zajedničkomu vrhovnomu računarskomu dvoru na nadizpitivanje.

Privremeni djelokrug predstojnika zemaljske vlade u Bosni i Hercegovini.

§. 1. Na čelu civilne uprave Bosne i Hercegovine stoji predstojnik zemaljske vlade, koji je podredjen ministarstvu zajedničkih poslova.

On vodi poslovanje zemaljske vlade, te ustanovljuje njezino unutarnje uredovanje.

§. 2. Predstojnik zemaljske vlade vodi vrhovnu redarstvenu vlast u zemlji, te izdaje shodne mjere, da se uzdrži mir, red i sigurnost; on će bez oklievanja javljati sve važnije dogodjaje zajedničkomu ministarstvu, te istomu vazda dodavati podatke, da bude imalo pregled o stanju zemlje.

Osobito se predaje predstojniku zemaljske vlade nadzor nad štampom i nad obrtnimi podhvati, koji su š njom u savezu, nadzor nad družtvi, nad javnimi sastanci i nad predstavami.

*

Digitized by Google

On izdaje dozvole i koncesije za sve s tim u savezu stojeće podhvate i čine.

Pod posebnom njegovom upravom stoje stvari, koje se tiču putovnica i inostranaca.

§. 3. Predstojnik zemaljske vlade ima u svih upravnih strukah nadzirati, da se obdržavaju propisana mu načela vladanja, da se vrše zakonite ustanove i propisi, te da sdušno i revno ureduju svi vladini organi.

On se ima brinuti, da se odobreni godišnji proračun neprekorači.

On nadzire uredovanje svih oblastih i sudova, te vrši disciplinarnu vlast (po propisih, što će se izdati) nad činovnici i službenici zemaljske vlade te podčinjenih joj oblasti i sudova.

§. 4. Popunjivanje mjesta s plaćom, koja nije veća od 1200 for. na godinu, pristoji kod svih upravnih oblastih i ureda, te kod sudova predstojniku zemaljske vlade.

O podieljivanju svih ostalih mjesta stavlja predloge. On dozvoljuje promjene službenih mjesta, dopuste, predujmove na plaće i nagrade po ustanovah, koje će se uglaviti, te u okviru odobrenoga proračuna.

§. 5. Predstojnik zemaljske vlade umješta po dobivenih uputah, onakova povjerenstva pouzdanika, koja imadu biti uz oblasti za stanovite svrhe kao savjetujući ili izvadjajući organi, te nadzire njihovo poslovanje.

§. 6. Predstojnik zemaljske vlade ima pravo stavljati zajedničkomu ministarstvu iz vlastite inicijative predloge o svih predmetih civilne uprave.

§. 7. Predstojnik zemaljske vlade upravljat će svoja izvješća predsjedniku u zajedničkom ministarskom vieću.

Na nadpisu ima se dodati: „Povjerenstvu za stvari Bosne i Hercegovine u ministarstvu izvanjskih poslova“.

§. 8. U svih stvarih, koje se tiču odnošaja Bosne i Hercegovine naprama susjednim zemljam, izuzev zemlje monarkije, te s toga spadaju pod djelokrug ministarstva izvanjskih poslova, posreduje predstojnik zemlje samo po uputah, koje dobije od ministra izvanjskih poslova.

§. 9. Zemaljski predstojnik vodi upravu po „zemaljskoj vladi u Bosni i Hercegovini“, koja ima sjedište u Sarajevu.

Zemaljska je vlada u stvarih, koje spadaju pod njezin djelokrug, vrhovna upravna oblast, te odlučuje kao zadnja molba u zemlji, na koliko nije inače ustanovljeno.

Zemaljskoj vladi nadleži pripravljanje zakonitih ustanova i propisa o poslovih, koji spadaju na njezin djelokrug. Predstojnik zemaljske vlade predlagat će te osnove sa svojim mnienjem zajedničkomu ministarstvu na odobrenje.

Digitized by Google

§. 10. Zemaljska vlada sastoji od trijuh odjela:

I. odjela za unutarnju upravu;

II. odjela za pravosudje;

III. odjela za financijalne poslove.

Predstojnik zemaljske vlade dieli agende svakoga vladina odjela po svom razsudjenju u stanovite poslovne skupine. Svaki odjel nosi ime: „Odjel zemaljske vlade u Bosni i Hercegovini“ uz oznaku svoje nadležnosti.

§. 11. Odjel zemaljske vlade za unutarnje poslove obavlja sve one agende, koje se tiču unutarnje uprave zemlje, a nespadaju u nadležnost drugoga kojega odjela, imenito:

1. Sudjelovanje kod poslova obskrbe, predprega, ukonačivanja itd. za c. kr. vojsku i za vojnički uredjene zavode sigurnosti, te kod drugih podavanja u vojničke svrhe.

2. Obavlja sve struke službe sigurnosti (§. 2.), ravna sve poslove i rabi vojnički uredjene zavode, odredjene na uzdržavanje javne sigurnosti, u koliko to nepristoji vojničkim oblastim.

3. Obavlja zdravstvene poslove, upravlja bolnicami itd.

4. Poslove o privatnih zakladah i zavodih čovječnosti, te nadzire, kako upravljaju sa svojim imetkom.

5. Upravlja stvarmi o trgovini, o obrtih i o pravu na vodu, mjerom i vagom.

6. Upravlja graditeljstvom i nadzire javne komunikacije.

7. Upravlja predmeti zemaljske kulture (veterinarstvom, ribarenjem, lovskim i šumskim redarstvom itd.).

8. Stvarmi raznih vjerozakonskih udruga i upravljanjem s njihovim imetkom.

9. Čitavim školstvom i odgajanjem.

10. Občinskimi stvarmi, stvarmi o služinčadi i javnom rabotom.

11. Domovinstvom, useljivanjem i izseljivanjem itd.

12. Zemaljskom statistikom, brojenjem pučanstva i prijavljivanjem.

§. 12. Medju poslove vladina odjela za pravosudje spada:

1. Administrativna uprava svega pravosudja skupa sa kaznionami.

2. Briga, da sudovi neprekidno i zakonito vrše pravosudje.

3. Predlaganje pomilovanja.

4. Sakupljanje, sastavljanje i izdavanje zakona i naredaba.

§. 13. Medju poslove vladina odjela za financijalne stvari spada:

1. Sastavljanje godišnjega proračuna redovitih i izvanrednih dohodaka i izdataka svih struka službe u zemlji.

Godišnji proračun ima se za dobe predložiti na izpitivanje zajedničkomu ministarstvu, koje će ga nakon sporazumljenja sa obadva ministra-predsjednika podastrieti Nj. Velič. na previšnje odobrenje.

Digitized by Google

2. Nadziranje upravljanja s novci i vodjenje računa u svih službenih strukah u zemlji, zatim sastavljanje uporabnih izkaza i konačnih zaključaka, koji se imadu predlagati zajedničkomu ministarstvu.

3. Upravljanje i nadzor državnoga imetka, svi državni prihodi i eventualne javne zaklade.

4. Upravljanje sa svimi izravnimi i neizravnimi porezi i podavanji te sa carinami i državnimi monopoli.

5. Uredjenje i osiguranje postupanja s novci kod svih državnih blagajna.

6. Rudarske i poštarske te stvari brzojava.

§. 14. Medju agende, koje se u smislu gornjih ustanova pridržavaju zajedničkomu ministarstvu, spadaju na svaki način:

Ustanovljenje načela o razpolaganju s državnimi dohodci u zemlji.

Dozvoljivanje prodaje, iznajmljivanja i obterećivanja državnoga imetka, te vrhovni nadzor ob upravljanju s istim.

Ustanovljivanje vrsti, veličine i načina pobiranja svih poreza i carina.

Podieljivanje koncesija za željeznička, parobrodarska i vozarska poduzeća, za rovišta i rudarske podhvate, te za vjeresijske zavode i akcijonarna družtva svake vrsti.

Sve stvari o monolu i sve trgovačko-političke stvari.

Sve stvari, koje se tiču uredjenja odnošaja izmedju vlastele i najamnika, predmeti o naseljivanju, servituti na državne zemlje te upotrebljivanje pustih zemljišta.

Ustanovljivanje stvarih o crkvenih i samostanskih dobrih, te o dobrih džamija (vakuf), kao što i vrhovni nadzor nad upravljanjem s njihovim imutkom, te odlučivanje o suvislih s tim nasliednih pravih i ošastnostih.

Uredjenje novčarstva, mjere i vage.

Kod riešavanja pitanja, koja se tiču gore navedenih predmeta, postupat će zajedničko ministarstvo nakon dogovora sa obadvie vlade.

Prelazne ustanove.

§. 1. Dokle je glavar zemaljske vlade ujedno zapovjednik c. i kr. četa za okupaciju u Bosni i Hercegovini, odieljeni njegov djelokrug glavara zemaljske vlade nemienja vlastih, što mu pripadaju u svojstvu zapovjednika četa, niti njegova vojno-službenoga odnošaja, s toga se on samo u svojem svojstvu kao glavar zemaljske vlade podredjuje zajedničkomu ministarstvu.

Digitized by Google

§. 2. Glavar zemaljske vlade stavit će ministarstvu vanjskih poslova čim prije moguće svoje predloge o administrativnom razdieljenju zemlje, o nutarnjem ustroju zemaljske vlade, o djelokrugu i nutarnjem ustroju istoj podredjenih oblasti i ureda i sudova zajedno sa svojom šemom o svih službenih mjestih i o pristojbah činovnika i podvornika.

Valja da bude vrhovnim načelom, da Bosna i Hercegovina imaju troškove ukupne uprave i nuždnih investicija iz svojih vlastitih zemaljskih dohodaka podmirivati.

Prema tomu ima se dakle urediti upravni aparat tih zemalja, a pri tom ujedno držati na oku, da se malo po malo namire tražbine austro-ugarske monarkije, medju njimi najprije troškovi za okupaciju, za uzdržavanje i repartriiranje bjegunaca.

§. 3. Za sada pridržavaju se u zemlji postojeće oblasti i sudovi, ali je glavar zemaljske vlade ovlašten, da privremeno učini neodklonivo nuždne promjene i da izda sve za daljnu upravu posala potrebite odredbe, koje ima da prijavi zajedničkomu ministarstvu.

Naročito će se što prije moguće imati predložiti mnienje o tom, kako se u buduće imaju obavljati poslovi, koji su do sada vodjeni pri središnjoj upravi u Carigradu.

§. 4. Zvaničnici, što jih ima, pridržat će se takodjer, na koliko to odgovara interesu zemlje i uprave i na koliko su oni pouzdani i sposobni.

Privremeno podieljivanje službenih mjesta podvrgnuto je za sada potvrdjivanju zajedničkoga ministarstva, na koliko se pri tom neradi o činovnicih ili podvornicih, koji po §. 4. djelokrugu pripadaju glavaru zemaljske uprave.

§. 5. Sa činovnici i podvornici, koji su iz monarkije pozvani, ima se, dok se neizdadu dotične norme. postupati po disciplinarnih propisih, pod kojimi su stajali dokle u zemlju nisu bili pozvani.

§. 6. U obće ostaju u zemlji postojeći zakoni i norme u krieposti, dok se nepromiene.

Glavar zemaljske vlade ima ipak u slučajevih, u kojih dobro zemlje, državni interes austro-ugarske monarkije ili obće priznata pravna načela neobhodno zahtievaju promjenu, postupati u smislu §§. 9. i 14. privremenoga djelokruga.

§. 7. Ipak, da bi se pravosudje, kako odmah treba, popravilo, glavar zemaljske vlade ovlašten je, da iz monarkije pozvane sudačke osobe pridieli okružnim i trgovačkim sudovom. Za izricanje onih sudbenih osuda i odluka, koje su do sada bile izvan nadležnosti u zemlji postojećih sudova, glavar zemaljske uprave predložit će, da se ustroji sa sjedištem u Sarajevu osobit sud posljednje molbe, sastaviv sudački sbor prema potrebi.

Digitized by Google

§. 8. U svih slučajevih, u kojih se je po dosadašnjih zakonih iz milosti dopuštao oprost sudbeno dosudjene kazni ili promjena kazni, pravo pomilovanja izručuje se za sada glavaru zem. vlade. (§. 12. točka 3. djelokruga).

§. 9. Sva od 28. srpnja 1878. možda stečena prava, sve dozvole ili koncesije u poslovih, što su po §. 14. djelokruga pridržana zajedničkomu ministarstvu, trebaju, da budu valjana, da jih zajedničko ministarstvo naknadno potvrdi.

§. 10. Glavar zemaljske uprave pobrinut će se nečaseći za to, da se u zemlji nahodeća se aktiva prijašnje zemaljske uprave u novcu, naturalijah i novčanih vrjednostih osiguraju, saberu i uknjiže.

Ima se ujedno predložiti izkaz o aktivah, koje su se u posjednutih zemljah našle.

Naturalije mogu se upotriebit na javne svrhe uz poseban obračun.

Porezi i druge daće na korist zemlje pobirat će se dosadašnjim načinom, uklanjajuć ipak svaku zloporabu.

§. 11. Po svršetku god. 1878. ima se za vrieme od 28 srpnja do posljednjega prosinca 1878. što prije moguće predložiti izkaz rukovanja (Gebahrungs-Ausweis) o dohodcih i izdatcih civilne uprave, a u svoje vrieme konačni zaključak računa.

Dne 1. siečnja 1879. imalo bi početi upravljanje pô proračunu.

Organizacija oblasti u Bosni.

„Bosnische Correspondenz“ priobćuje sliedeće ustanove o političkoj upravi i organizaciji bosanskih i hercegovačkih oblasti:

„Vojni zapovjednici jesu do dalnje odredbe načelnici okružnih oblasti (mutesarifata) i imadu uza se više c. kr. političke činovnike, koji su im pridieljeni, da obavljaju dotične poslove. C. kr. vojni zapovjednici imadu označiti one poslove, koje si sami pridržavaju, a koji se imadu riešavati uz njihovo odobrenje. Odredbe, koje se tiču pozivanja c. kr. vojničtva u svrhe političke i financijalne uprave, mora uvjek izdati vojni zapovjednik ili njegov vojnički zamjenik.

Mutesarifi, koji su služili pod otomanskom vladom, kao što i pomoćni im činovnici, uzeti su privremeno u našu službu i podredjeni c. kr. činovnikom.

Dok se uprava političkih kotara nepreda u ruke c. k. činovnikom, obavljati će istu vojni zapovjednici privremeno, a ovim su podredjeni kajmakami, mudiri i njihovo pomoćno osoblje. Svi prijašnji turski zvaničnici, u koliko su pokazali, da se mogu upotrebiti i da zaslužuju pouzdanje, preuzeti su i ovdje u našu službu.

Digitized by Google

Naredbe viših oblasti u političkih i poreznih poslovih, upravljat će se uvjek na c. kr. zapovjednike vojnih postaja, kojim je dužnost, da kajmakame i mudire upute o njihovu sadržaju i da najtočnije nadziru sav uredski rad ovih zvaničnika u svakom pogledu, imenito i u pogledu poreznih poslova.

Djelokrug okružne oblasti (mutesarifata) ovo je: Ona skrbi za javni mir u čitavom okružju; neodvlačno prijavljuje zapovjedniku vojske dotično načelniku c. kr. zemaljske vlade, sve važnije dogodjaje u ovom pogledu; nadzire sveukupno uredsko djelovanje podčinjenih političkih kotarskih oblasti i ekspozitura, zajedno i rukovanje s porezi; u onom kotaru, u kojem okružna oblast sjedi, obavlja i poslove političke kotarske, dotično porezne oblasti.

Politička kotarska oblast pravilno jest najniža politička molba u svih političko-upravnih poslovih, koje valja riešiti odlukom. Ona oglašuje zakone i naredbe u kotaru; skrbi za javni mir, red i sigurnost u kotaru. Važnije slučaje, koji djeluju na stanje sigurnosti, imade ona odmah prijaviti višemu mjestu. Na dalje ona vrši redarstvo nad strauci, posao prijavljivanja, redarstvo putnih listova i službičadi; nadzire radnju u kotaru područnih gradova i općina, imenito pogledom na upravu imetka i mjestnoga redarstva; vrši redarstvo obrtno i zdravstveno; nadzire upravu crkvenoga imetka i sudjeluje pri istoj; nadzire nastavne zavode; izvidja i odlučuje u svih poslovih koji se tiču upotrebljivanja, navraćanja i ogradjivanja voda; izravnava, dotično riešava prepore izmedju vlastele i kmetova (zakupnika), isto tako podavanja za crkve i škole, te izvlastbe (ekspropriacije) za javne svrhe; vrši kaznenu vlast u političkih i redarstvenih kaznenih slučajih i u šumskih i poljskih prestupcih; daje nuždnu pomoć kod većih elementarnih nesgoda, eventualno stavlja shodne predloge; popisuje po propisu i nadgleda matice; sudjeluje po propisu u poslovih ukonačivanja i obskrbljivanja vojske; vrši redarstvo cesta i puteva; izvršuje pravomoćne političke odluke, isto tako sudjeluje kod ovršna utjerivanja zaostalih poreza i daća.

Kotarske oblasti imadu pravo, da u okviru postojećih zakona izdaju obzirom na razne struke redarstvene uprave odredbe za područje kotara, ustanovljujuć kazan do 50 for., dotično do osam dana zatvora. Utoci proti odlukam kotarskih predstojnika mogu se najduže za 30 dana od dana dostavljene odluke podnieti zapovjedničtvu vojske, dotično zemaljskoj vladi, koja o njih odlučuje u drugoj i ujedno posljednjoj molbi. No gdje javni obziri iziskuju, neima medjutim utok nikakve odgodne moći.

Političke oblasti kano porezne oblasti imadu pogledom na izravne poreze dužnost: da razdiele i propišu poreze za porezovnike čitavoga poreznoga kotara; da preuzimaju, zaračunavaju i odpremaju uplaćeni

Digitized by Google

porez; da sudjeluju kod izvidjenja elementarnih šteta, da se po zakonu odpusti porez; da drže u očevidnosti porezni temelj za sve vrsti izravnih poreza, i to za desetinu, dohodarinu i tečevinu, porez od kućne najmovine, porez od točenja pića, od ovaca i koza.

Što se tiče neizravnih poreza, političke oblasti imaju pobirati i zaračunavati porez na točenje pića, odnosno potrošarinu od pečenih žestokih židčina, od proizvadjanja piva i sladora.

Porezni ured imade takodjer pobirati i zaračunavati pristojbe od trgovine i sadjenja duhana, od tvorenja i prodavanja duhana; odmjerivati biljegovne i neposredne pristojbe u obsegu, označenu za porezne urede; te obavljati blagajničke i depositne poslove.

Okružne i kotarske oblasti, kano službene oblasti imaju pravo, da razpolažu odjelom šerežanskoga sbora, koji se nalazi u okružju ili kotaru, nedirajuć u vojnički ustroj i zapt istoga sbora.

Djelokrug političkih ekspozitura (mudirata) u bitnosti je istovjetan sa onim političkih kotarskih oblasti, samo što su one podvrgnute nadzoru posljednjih.

Postojeći otomanski zakoni ostaju u krieposti, dok se neizdadu novi. Što se tiče razpisivanja, odmjerivanja i pobiranja poreza dobivat će političke oblasti od slučaja do slučaja potrebite naputke.

Beriva prijašnjih otomanskih zvaničnika, prestupivših u našu službu, desetinara itd., ustanovljena su umah izprvine; oni otomanski činovnici, koji su u dalnjih okružjih i na koje se možda zaboravilo, preuzet će se i primjereno nagraditi.

Zapovjedničtva 7., 13., 18. i 36. pješačke divizije četa obavljaju službu okružnih oblasti u sandžacih travničkom, zvorničkom, banjalučkom i mostarskom; zapovjedničtvo postaje u Bišću obavlja istu službu za sandžak bihački. U sandžaku sarajevskom obavlja ovu službu sam gradjanski povjerenik, koji je pridieljen zapovjedničtvu vojske".

Sudbene oblasti u Bosni.

Obnašao sam radi bezprekidnoga daljega vodjenja poslova pravosudnih kod bosanskih sudbenih oblasti predbježno odrediti sliedeće:

1. Sudovi, postojeći po dosadanjih propisih, i to okružni sudovi u glavnih mjestih kotara (medjlissi temjizi) i kotarski sudovi u glavnih mjestih kotara (medjlissi daavi) imadu svoje poslovanje do dalnje odredbe nastaviti.

Okružni pako sudovi imadu bez obzira na to, da li je u sjedistu okružja trgovački sud (tidjaret mehkemesi) ustanovljen bio ili ne, tako-

Digitized by Google

djer trgovačko sudbene poslove izključivo obavljati za cieli teritorijalni obseg okružja.

2. U istom obsegu prinadleže okružnim sudovom (medjlisi temjizi) iztraživanje i presudjivanje vrhu zločina, izuzam ipak takove slučajeve, gdje po svojstvu okrivljenika i po naravi kažnjiva djela nastupiti imade redovita ili izvanredna vojnička sudbenost.

3. U kaznenih stvarih, tičućih se prestupaka i prekršaja, kao i u gradjanskih parbenih pravnih poslovih vrše sudbenost okružni sudovi (medjlisi temjizi) u svojem užjem području (središtnom kotaru) u onom istom obsegu, u kojem ju vrše i kotarski sudovi (medjlisi daavi).

4. Kotarski sudovi imadu u svom kotaru vršiti sudbenost vrhu prestupaka i onih prekršaja, koji nisu pridržani nadležnosti političkih ili redarstvenih oblasti.

U parbenih gradjanskih poslovih pripada jim uz dosadanje stege podpuno pravo sudbenosti bez obzira na svotu ili vriednost parbenoga predmeta.

5. Proti svakoj u gradjanskih i kaznenih poslovih izrečenoj presudi okružnih ili kotarskih sudova slobodno je priziv uložiti.

Vrhu priziva, uloženih proti presudam kotarskih sudova (medjlissi daavi), ako se te presude tiču prekršaja, odlučuje nadležni okružni sud (medjlissi temjizi); vrhu svih inih prijava u drugoj i posliednjoj molbi vrhovno sudište, koje će se u Sarajevu postaviti.

6. Za vodjenje okružnih sudova (medjlissi temjizi) i za vršenje nadzora nad kotarskimi sudovi (medjlissi daavi) biti će ovima još i drugi c. kr. urednici dodieljeni. Okružno je sudište posve nezavisno od političke oblasti (mutesarifata).

7. Sudovi imadu do dalnje odredbe svoje odluke temeljiti na zakonih i propisih, postojećih u ovoj zemlji, nemanje takodjer prema zahtjevu istih postupati.

8. Uredjivanje odnošaja, tičućih se obiteljskoga ženitbenoga, nasliednoga i tutorstvenoga prava, pridržaje se, kao do sada, pojedinim vjerozakonskim družinam u smislu njihovih osobitih povlasti, kojih se ova naredba netiče.

Nemanje nedira se ovim niti u konsularnu sudbenost.

9. Ove odredbe imadu u kriepost stupiti dana, kojega će proglašene biti, a podjedno izdati će se uputstva, potrebita za provedenje istih.

U Sarajevu, 30. prosinca 1878.

Šef zemaljske vlade:
Württemberg, fzm.

Digitized by Google

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1878.

Ante Kovačević, 6 for.; Josip Tomašić, 6 for; Ivan Kovač, 6 fr.; Sava Adamović, 3 for.; Luka Matasović, 3 for.; S. Nikolajević, 3 for.; dr. Stjep. Dimitrijević, 3 for.; Svetozar Stojadinović, 3 for.; Sime Krestić, 3 for.; Jos. Mladjenović, 3 for.; Stjepan Hegedić, 6 for.; Stjepan Popović, 3 for.; Mijo Šafarić, 3 for.; dr. Konst. Koić, 3 for.; Lazar Ruvarac, 3 for.; Ilija Slankamenac, 3 for.; Risto Mihajlović, 3 for.; dr. Nikodem Jakšić, 3 for.; Josip Laudenbach, 3 for.; Mijo Rogulić, 3 for.; M. Bugarsky, 6 for.; Trifun Mladjenović, 6 for.; dr. A. Rogulić, 3 for.; Ljudevit Hergešić, 3 for.; dr. Aleks. Peičić, 6 for.; Kosta Mladjenović, 3 for.; Antun Radja, 3 for.; Drag. Spiess, 3 for.; Novak Tapavica, 4 for.; Ivan pl. Konjiković, 6 for.; Josip Kušter, 6 for.; Franjo Kutnar, 3 for.; Ivan Kekić, 3 for.; Gjuro Florian, 3 for.; Franjo Boruvka, 3 for.; Petar Lukić, 3 for.; Antun Jelenc, 3 for.; Ljudevit Rebrača, 3 for.; Josip Jagunić, 3 for.; dr. David Starčević, 3 for.; Ferdo Rešetar, 3 for.; Ivan Lucerna, 3 for.

za godinu 1879.

Josip Wald, 4 for.; Vatroslav Hübl 4 for.; Julijo Bestall, 4 for.; Franjo Burgstaller, 4 for.; Heinrik Kostjal, 4 for.; Franjo Zarda, 4 for.; Ivan Pirka, 4 for.; Hinko Šreiber, 4 for.; Ljudevit Peršin, 4 for.; J. Tomašić, 6 for.; Silvin Medunić, 3 for.; Ivan Kovač, 3 for.; Sava Adamović, 3 for.; Luka Matasović, 3 for.; Ivan Albrecht, 3 for.; Gjuro Belošević, 3 for.; Petar Premuda, 6 for.; Julijo Bubanović, 6 fr.; dr. Ivan Ružička, 6 fr.; dr. Petar Stanković, 6 for.; Martin Ožegović, 3 for.; dr. Ignjat Brlić, 3 for.; Lujo Polić, 3 for.; dr. Hegedušević, 3 for.; Franjo Brelić, 3 for.

„Mjesečnik“ izlazi svakoga mjeseca najmanje na tri štampana tabaka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for. na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 4.

Zagreb 1. travnja 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Stj. K.: Podieljivanje uvjetnih dopusta tečajem g. 1878. — Dr. **Napoleon Špun-Strižić:** Prinosi za poviest pravne filozofije. — Dr. **Stjepan Posilović:** O podzalogu (subpignus) po o. g. z. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Trgovačko-pravni. — III. Mjenbeno-pravni. — IV. Kazneno-pravni. — **Ladislav Thaller:** Smjerni upiti. — Dr. **Š. B.:** Dr. Antun Molnár. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

Imenovani su: Dr. Martin Kendjeljić, c. kr. kot. sudcem u Okučanih, Stjepan Gjurašin, kr. kot. sudcem u Slatini, Ivan Stefanović, c. kr. kot. sudcem u Zemunu; Alfred Biskontini, definit. pristavom kod c. k. kot. suda u Brodu; Mato Kišpatić, prislušnikom u obsegu kr. bansk. stola; Josip Marković, perovod vježbenikom u obsegu kr. zemaljske vlade.

Premješteni su: Kot. sudci: Tito Femenić iz Iloka u Zlatar, Hinko Gregorčić iz Koprivnice u Ilok; Tomo Salopek iz Slatine u Koprivnicu; pristav Kosta Simić iz Bošnjaka kot sudu u Novu Kapelu; privremeni prislušnici: Stjepan Šajnović od sudb stola kot. sudu u Vinkovcih; Antun Anger od sudb. stola u Novoj-Gradiški kotarsk. sudu u Novoj Kapeli; Ivan Justinić, od sudb. stola kot. sudu u Gospiću; Ivan Mudrinić od sudb. stola kot. sudu u Ogulinu; M. Milinović iz Karlovaca sudb. stolu u Zemun.

Natječaji. Kod financ. odjela c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti ima se popuniti mjesto financ. perovodje. Godišnja plaća 700 for.; stanarina 150 for. — Molbenice valja do 10. travnja podnieti spomenutoj gore oblasti.

— Kod c. k. sudb. stola u Ogulinu ima se popuniti mjesto viećnika. Plaća 1600 for., stanarina 300 for. — Molbenice podastiru se predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Stečaji. Stjepan Böhm protok. trg. mješovite robe u Jasenovcu. — C. kralj. sudb. stol u Petrinji. — Z. odvjet. dr. M. Posilović u Novoj Gradiški; zam. Franjo Ferić, odvjet. u Petrinji. — R. pr. 25. travnja t. g.

— Konstantin Popović, trgovac u Slatini. — Kr. sudb. stol u Osieku. — Z. odvjet. I. Muačević, u Osieku, zam. odvjet. Isajlović u Slatini. m. upr. im. Gjuro Lazić u Slatini. — R. pr. 10. lipnja 1879.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1877.

Milan Hadžić, kr. kot. sudac 6 for.; Miloš Stojanović 3 for.; Mato Šabarić, odvjetnik 6 for.

za godinu 1878.

Julijo Ketig, kot. sudac 3 for.; dr Grga Tuškan 3 for.; Tošo Velenderić, kot. pristav 3 fr.; Šime Hržić, viećnik 3 fr.; Rudolf Hochstätter 3 fr.; dr. Koreizl, viećnik 3 for.; Gjuro pl. Belošević 3 for.; dr. Adolf Čalogović 3 for.; Ignjat Broš 3 for.; dr. Dragutin Benak 3 for.; Mato Šabarić 6 for.; dr. Ivan Banjavčić 6 for.; Milan Babić 3 for.; Emanuel Konrad 4 for.; Rok Mrzljak 8 for.; Viktor Uzorinac 4 for.; Kačić-Peko 3 for.; Dragutin Cekuš 4 for.; Antun Zoričić 4 for.; Josip Župčić 4 for.; Stjepan Kranjčić 4 for.; Kajetan Hrubi 4 for.

za godinu 1879.

Josip Muzler 6 fr.; dr. Dragutin Benak 3 fr.; Franjo Kemenović 6 fr.; Tito Femenić 6 for.; Ljudevit Gerloci 6 fr.; Antun Križek 6 fr.; dr. Vatroslav Oštrić 6 for.; dr. Josip Vuščić 6 for.; Gjuro Mihaljević 6 for.; Josip Unvogel 6 for.; Franjo Brelić 3 for.

Digitized by Google

Podieljivanje uvjetnih dopusta tečajem god. 1878.

Iz službenih podataka, koji su mi kod ruke, priobćujem, u koliko mislim, da bi moglo čitatelje „Mjesečnika“ zanimati, sliedeće podatke o podieljivanju uvjetnih dopusta tečajem g. 1878. na temelju zakona od 22. travnja g. 1875. ob uvjetnom dopustu kaznenika i naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade odjela za unutarnje poslove i odjela za pravosudje od 20. pros. g. 1875. broj 23.794., kojom je izdan naputak za provedbu navedenoga zakona. — Tečajem g. 1878. podnešena je ukupno 131 molbenica za podieljenje uvjetnoga dopusta, od kojih je 49 odbito, a 82 kaznenika postala su dionici blagodati zakona ob uvjetnom dopustu kaznenika. Dvojici od ovih opozvan je uvjetni dopust, i to jednomu, kojemu je podieljen uvjetni dopust još god. 1877. tako, da na godinu 1878. odpada samo jedan opoziv.

Sliedeći pregled predočuje nam kaznione, iz kojih su kaznenici pušteni na uvjetni dopust:

Kazniona, u kojoj je kaznjenik	Ukupni broj podnešenih molbenica	Uvjetnih dopusta		Opozvano
		podieljeno	odbito	
Kr. zemaljska kazniona u Lepoglavi	67	51	16	2
„ „ ženska kazniona u Zagrebu	4	4	—	—
C. kr. krajiška kazniona u Karlovcu	6	3	3	—
„ „ „ „ „ Mitrovici	3	2	1	—
„ „ „ „ „ Rači	9	9	—	—
Kr. ugarska kazniona u Ilavi	8	5	3	—
Uze kr. sudb. stola u Zagrebu	—	—	—	—
„ „ „ „ „ Varaždinu	4	—	4	—
„ „ „ „ „ Belovaru	8	1	7	—
„ „ „ „ „ Osieku	7	3	4	—
„ „ „ „ „ Požegi	5	1	4	—
„ „ „ „ „ Vukovaru	7	2	5	—
„ „ kot. suda u Križevcih	3	1	2	—
Ukupno	131	82	49	2

Digitized by Google

Prema propisu §. 1. zakona ob uvjetnom dopustu kaznenika izključen je posvema od blagodati ovoga zakona kaznenik, osudjen radi zločinstva, potičućega iz koristoljublja ili zločinstva paleža, pak su usljed toga podieljivani uvjetni dopusti kaznenikom osudjenim radi zločinstva umorstva, čedomorstva, ubojstva, silovanja, raznih slučajeva javnoga nasilja i napokon težke tjelesne ozlede. — Najviše slučajeva podieljenih uvjetnih dopusta odpada na zločinstvo ubojstva; a zatim na težku tjelesnu ozledu, kako se vidi iz sliedećega pregleda:

Podieljeno je uvjet. dop. kaznenikom osudjenim radi zločinstva

umorstva	9
čedomorstva	3
ubojstva	36
silovanja	1
javnoga nasilja	5
težke tjelesne ozlede	82
Ukupno	82

Prema trajanju kazni podieljeno je najviše uvjetnih dopusta onim kaznenikom, koji su osudjeni od jedne do pet godina; jer je podieljeno uvjetnih dopusta osudjenim:

do 6 mjeseci	3
od 6 mjeseci do 1 godine	6
„ 1 godine do 5 godina	59
„ 5 godina „ 10 „	8
„ 10 „ „ 15 „	2
„ 15 „ „ 20 „	4
Ukupno	82

Odbito je pako molbenica za uvjetni dopust 49 po sliedećem razmjerju prema trajanju kazni:

osudjenih do 6 mjeseci	16
od 6 mjeseci do 1 godine	12
od 1 godine do 5 godina	13
„ 5 godina „ 10 „	5
„ 10 „ „ 15 „	2
„ 15 „ „ 20 „	1
Ukupno	49

Digitized by Google

Prispodobimo li godinu 1877. sa godinom 1878. to razabiremo, da je godine 1878. podnešeno 77 molbenica manje za uvjetni dopust, 31 dopust manje podieljen, 46 molbenica manje odbito, a 2 uvjetna dopusta opozvana su godine 1878., kao što i godine 1877., jer je

Godine	Podnešeno molbenica	Uvjetnih dopusta		
		podieljeno	odbijeno	opozvano
1877	208	113	95	2
1878	131	82	49	2
Dakle 1878	— 77	— 31	— 46	0

Opoziv uvjetnoga dopusta, koji odpada na godinu 1878., nije uzsliedio uslied toga, što bi bio dotični kaznenik počinio zločinstvo kakovo, već je opozvan na predlog političke oblasti radi izgreda, što ih je dotičnik počinio kod kuće u zadruzi.

Zakon od 22. travnja godine 1875. ob uvjetnom dopustu kaznenika uporavlja se praktički počam od godine 1876., dakle sada kroz tri godine na sliedeći način:

Godine	Ukupni broj podnešenih molbenica	Podieljeno uvjetnih dopusta	Odbito molbenica za uvj. dopust	Podieljeno uvjetnih dopusta osudjenim radi zločinstva						
				umorstva	ubojstva	težke tjel. ozlede	čedomorstva	silovanja	javnoga nasilja	ustanka
1876	256	188	68	13	90	59	5	—	19	2
1877	208	113	95	11	45	44	2	1	6	4
1878	131	82	49	9	36	28	3	1	5	—
Ukupno	595	383	212	33	171	131	10	2	30	6
				383						

Digitized by Google

Prema trajanju kazni proizlazi sliedeće razmierje:

Godine	Podieljeno uvjetnih dopusta osudjenim						Odbito molbenica za uvj. dopust osudjenim						Opozvano uvjet. dopusta
	do 6 mjesesi	od 6 mjeseci do 1 god.	od 1 god. do 5 god.	od 5 god. do 10 god.	od 10 god. do 15 god.	od 15 god. do 20 god.	do 6 mjeseci	od 6 mjeseci do 1 god.	od 1 god. do 5 god.	od 5 god. do 10 god.	od 10 god. do 15 god.	od 15 god. do 20 god.	
1876	33	21	108	21	3	2	25	12	22	8	—	1	4
1877	11	19	72	3	7	1	51	8	30	4	—	2	2
1878	3	6	59	8	2	4	16	12	13	5	2	1	2
Ukupno	47	46	239	32	12	7	92	32	67	17	2	4	8
			383						212				
					595								

Iz prenavedenih skrižaljka razabire se, da je najviše uvjetnih dopusta podieljeno osudjenim radi zločinstva ubojstva (171) i radi zločinstva težke tjelesne ozlede (131), a po trajanju kazni, da je najviše podieljeno uvjetnih dopusta kaznenikom osudjenim od jedne do pet godina (239); jer ta kazan i odgovara gore navedenim zločinstvom. Najviše molbenica za uvjetni dopust odbito je kaznenikom, osudjenim do 6 mjeseci (92).

Prema ukupnomu broju podieljenih uvjetnih dopusta, koji čini 383, razmjerno je malo bilo opoziva i to samo 8, nu u nijednom slučaju nije opozvan uvjetni dopust radi počinjena zločinstva, već samo radi neobdržavanja uvjeta.

Prema ustanovi §. 1. zakona ob uvjetnom dopustu kaznenika može dobiti dopust kaznenik osudjeni po drugi put radi zločinstva nakon pretrpljenih trijuh četvrtinah kazni, a kaznenik

Digitized by Google

osudjen radi zločinstva, potičućega iz koristoljublja ili zločinstva paleža, izključen je posvema od blagodati toga zakona. Nu dogodio se je slučaj, da je zamolio uvjetni dopust kaznenik, osudjen već prije sbog zločinstva kradje, a sada sbog takova zločinstva, koje nije izključeno izpod blagodati zakona ob uvjetnom dopustu kaznenika. Nastaje dakle pitanje, može li takav kaznenik dobiti uvjetni dopust, odnosno, je li kaznenik, osudjeni jedan put sbog zločinstva potičućega iz koristoljublja ili zločinstva paleža, izključen od blagodati navedena zakona, ili se u obzir uzima samo posliednje zločinstvo. — Zakon u tom obziru ništa neustanovljuje, već jednostavno kaže, da je kaznenik, osudjen radi navedenih zločinstva posvema izključen od blagodati toga zakona, pa kad se u obzir uzme smier ove ustanove, da se najme osobe pogibeljne tudjemu vlastničtvu izključe od te blagodati, to neima dvojbe, da kaznenik osudjen kada god sbog zločinstva, koje je izključeno od te blagodati, nemože dobiti uvjetnoga dopusta; jer je u obće osoba pogibeljna tudjemu vlastničtvu. Prema tomu odbijane su molbe za uvjetni dopust kaznenika, osudjenih jur prije sbog zločinstva, počinjena iz koristoljublja ili zločinstva paleža.

U obće je pako vrlo malo uvjetnih dopusta podieljeno kaznenikom po drugi put osudjenim.

Navedeni podatci upotrebit će se shodno kod sastavljanja novoga kaznenoga zakona, u koji će doći i ustanove ob uvjetnom dopustu kaznenika; te će se u razmatranje uzeti, nebi li shodno bilo sada u krieposti stojeći zakon razširiti pogledom na zločinstva, a stegnuti pogledom na trajanje kazni, kao što je to učinjeno u novom kaznenom zakonu za kraljevinu Ugarsku, prema kojemu može ministar pravosudja podieliti uvjetni dopust bez obzira na počinjeno zločinstvo svakomu kazneniku, koji je osudjen najmanje na godinu dana robije ili tamnice, ter je pretrpio dvie trećine kazne.

Zakon od 22. travnja g. 1875. pokazao je prema navedenomu vrlo povoljan uspjeh, jer je razmjerno vrlo malo opozvano uvjetnih dopusta, a opoziv nije u nijednom slučaju uzsliedio sbog počinjena nova zločinstva. Dalje se je postigao zakonom i taj

Digitized by Google

probitak, što su narodu povraćene radne sile; jer najviše uvjetnih dopustnika seljačkoga je stališa, koji se bavi poljodjeljstvom. Nu i zemaljski erar prištedio je znamenitu svotu.

Uzmimo poprieko da su kaznenici osudjeni do 6 mjeseci samo 1 mjesec sproveli na slobodi, osudjeni od 6 mjeseci do 1 godine 2 mjeseca, osudjeni od 1 do 5 godina, jednu godinu, od 5 do 10 godina, 2 godine, od 10 do 15 godina, 3 godine i napokon osudjeni od 15 do 20 godina, da će provesti na slobodi samo 5 godina, razabiremo da je tečajem godina 1876., 1877. i 1878. dozvoljeno 383 kaznenikom, da provedu na slobodi 140.479 dana, što bi činilo računajuć obskrbni trošak za svakoga kaznenika bez troškova režije na dan i glavu 24 novčića, svotu od 33.714 for. 96 novč. — Uzmemo li u obzir, da se jedva polovica obskrbnih troškova može od osudjenika ućerati radi ponajviše izkazana siromaštva, to vidimo da je zemaljski erar uporavom zakona od 22. travnja god. 1875. ob uvjetnom dopustu kaznenika prištedio tečajem posliednjega trogodišta najmanje svotu od 16.000 for.

Prinosi za poviest pravne filozofije.

Piše Napoleon Špun-Stržić.

I.

Pojmovi o pravu i državi u starom Kitaju.

(Izvadak čitan u mjesečnoj skupštini „pravničkoga družtva“ dne 1. ožujka 1879.)

Počimljem s razmatranjem filozofije kitajske[1] i njezina odnošaja prama družtvenomu, pravnomu i državnomu životu naroda.

Kitajci drže sebe za izvorni, najstariji narod na svietu. Ovo dakako neima nikakova historijskoga znamenovanja; jer nemalo

[1] Naziv „Kitaj“ poriekla je ruskoga. Od Rusah poprimiše ga i ostali narodi evropejski, te se je tečajem srednjega vieka obćenito upotrebljivao sve do 16. vieka. Kašnje prihvatiše zapadni narodi za Kitaj ime „China“ (Čina ili Šina). Kitajci sami nazivlju svoju zemlju raznovrstnimi eufonističnimi imeni: sviet, carstvo svieta, carstvo sredine, carstvo nebesko itd. Uredovni se naziv države mienja polag imena vladalačke kuće; sada joj je naslov: Tai-Čin, t. j. carstvo kuće Činske.

Digitized by Google

svaki — i najneznatniji — narod iztočni vjeruje u tradiciju, da je sve čovječanstvo iz njega ili bar radi njega niknulo. A današnje stanje znanosti nipošto nam nedopušta u obće govoriti o absolutnom genetičnom p r v o rodjenstvu kojega naroda, već nam se zadovoljiti valja priznanjem surodjenstva svih naroda. Medju pojedinimi narodi pak možemo p r i j e rodjenstvo kulturno konstatovati polag značaja pojedinih prikaza životnih.

Kultura ipak Kitajaca prastara je; država njihova takodjer je najstarija izmedju svih sada postojećih: pošto pako karakter kasnije njihove kulture onomu, što su ga Kitajci već u pradoba bili postigli, posvema nalikuje, Kitajci dakle pružaju primjer naroda, koji je mal ne ostao uviek na jednom te istom stupnju državnoga razvoja, može se punim pravom i u povjesti kulturnoj kitajskoj kulturi prvo mjesto doznačiti.

1.

K h u n - c z y - j e v n a u k.[1]

Izkon je svemu „Dao“ (razum, zakon, razumni poredak stvarih).[2] U njem je sadržano „Daj-czy“: d a i n e, a ovo oboje drži u ravnovjesju sam „Dao“. „Dao“ kano i „Daj-czy“ neimaju ni početka niti konca. „Daj-czy“ je u prvom vidu, u svojoj cielosti, nepomično i mirno. Nu čim predje u činost, djelatnost, razdieljuje se na „daj“ i „czy“, ter proizvodi dva načela: „jan“ (— —): načelo pozitivno, svjetlo, djelatno, mužko, u kojem činost preobladjuje nad pokojem, i „inj“ (— —): načelo negativno, tamno, trpeće, žensko, u kojem pokoj preobladjuje nad činošću.

Iz sjedinjenja ovih dvajuh načela proizlaze četiri stepena u razvoju, naime: najviši stepen „jan“ (⚌); najniži stepen „jan“ (⚍); najviši stepen „inj“ (⚎), i najniži stepen „inj“ (⚏). Svaki od ova četiri oblika može se opet sjediniti budi sa počelom „jan“ budi sa protivnim, odakle proizlazi osam

[1] O životu Khunczyevu, (Kong-fu-tse, obično Konfucius) i njegovih djelih ar. pril. I.

[2] Ova značenja navodi Novicky. A. Rémusat mnije da se rieč „Dao“ (on ju piše „Tao“) nemože dobro prevesti nego s riečju λόγος, koja se uzimlje u trostrukom smislu: „s o u v e r a i n ê t r e“, „r a i s o n“ i „p a r o l e“.

Digitized by Google

slika, („hua“) koje prikazuju daljnji razvoj svemira. U četiri slike (sa dvie ili tri ciele crte) nadmašuje načelo mužko „jan“, a u ostalih načelo žensko „inj“.[1]

Kad je „Daj-czy“ stupio u djelatnost, od preobladavšega „jan“ proizadje nebo (tjhanj t. j. ptice i zviezde), a od preobladavšega „inj“ proizadje zemlja; iz ravnovjesja pak izmedju „jan“ i „inj“ razvi se čovjek. Nebo, zemlja i čovjek tri su člana svemirnoga trojstva („sanj-czaj).[2]

Sve što se u nebu i na zemlji nalazi, što tamo bivstvuje nesvjestno, sve je to u čovjeku sjedinjeno u jednu osebinu; u čovjeku se sliva nebo i zemlja: on je posrednik i predstavnik obojega. Nu čovjek nije samo slika neba i zemlje, već on i kreće prirodom, on vrši upliv na prirodu, ali ne čarobijom i zaklinjanjem nego naravstvenom (moralnom) djelatnošću. Kada on sluša zakon neba (razuma), onda teče i u prirodi sve skladno, a kada se od njega odvraća, poredak se prirode ruši.

Na temelju ovoga starokitajskoga u I-czin-u razložena nazora svieta (možemo reći: metafizike) osnovao je Khun-czy svoje nazore o životu čovječjem — svoju filozofiju praktičnu ili etiku.

Nebo, (t. j. sunce i sve zviezde) zemlja i čovjek tri su vrhovne sile i sačinjavaju jednu jedinstvenu cielinu obuhva-

---

[1] Ovih osam „hua“ potiče polag tradicije kitajske od cesara fu-si (Francezi i Niemci ga pišu: Fo-hi), koji jim dade sliedeći oblik:

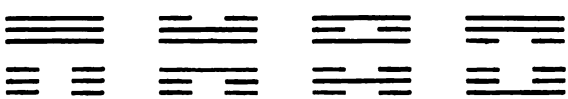

U djelu svojem „I-czin“ (knjiga promjenah) tumači Khun-czy značenje tih „hua“. — Zanimivo je odkriće Leibnizovo u tom pogledu. Ovaj veliki filozof izumi „binarni“ sustav brojevni, po kojem se svi brojevi izražuju sa 1 i 0 tako da svaki broj postavljen drugomu s lieva, obuhvaća dvostruko čislo jedinica (1=1, 10=2, 11=3, 100=4, 101=5, 110=6, 111=7, 1000=8, 1001=9, 1010=10). Ovaj sustav posluži Leibnizu za raztumačenje I-czina, i doista se oni oblici starokitajski posvema slažu sa sustavom binarnim. Leibniz naziraše u njih matematičnu sliku stvaranja svieta, te pozva misionara Bouvet-a, da priobći cesaru kitajskomu ono odkriće i da ga tim sklone na kršćanstvo. (Léon Lalanne: Arithmetique).

[2] Uporabu aritmetičkih oblika u svrhu raztumačenja problema teologičkih i kozmogonijskih nalazimo i kod drevnih Indjana, Egipćana i Grka. — Ideju kitajskoga trojstva dovadjahu misionari francezki u savez s trojstvom kršćanskim.

Digitized by Google

ćajuću svemir. Sva bića prirode živu jedinstven sveobći život, svi se zakoni prirode izpunjuju u isto vrieme i jedan drugomu odpora nečini.

Od svih bića jedini čovjek ima razum. „Dao“ — viečni razum — izcrpljuje i nebo i zemlju; nu vidljivo izražava se on samo u čovjeku, ili bolje rekuć u narodu. Nebo vidi, nu vidi samo očima naroda; nebo čuje, nu čuje samo ušima naroda; nebo negovori, već objavljuje svoju volju djelî i napredovanjem ljudih: s toga je čovjek najplemenitije biće na svietu. Vladajući razumom može čovjek u savršenstvu svojem točno poznati svoju narav i dužnosti svoje; a znajući to, može točno poznati narav i ostalih ljudi i drugih bića, te jim biti u pomoć, da uzmognu živjeti, kako donosi zakon njihove naravi, a tim pak može pomagati nebu i zemlji u sačuvanju i razvitku bićah. Na taj način sačinjava čovjek uz nebo i zemlju treću silu: oni su ukupno trojstvo ujedinjeno.

Nebo je darovalo čovjeku, i to njemu samomu, „svietlonosno načelo razuma,“ darovalo mu je „razumnu narav“, a u zahtjevih njezinih sadržane su zapoviedi neba.

Nebu je zakon: savršenstvo, a ljudem je zakon: usavršivanje, koje nastoji polučiti savršenstvo neba.

Prva zapovied neba, prvi zakon ište od čovjeka: da razvija u sebi ono svietlonosno načelo razuma i da si ga postavi pravilom za svoje naravstveno vladanje. Cilj je tomu razvitku savršenstvo, ili vrhovno blago, koje valja da sačinjava posliednju najvišju svrhu svakoga čovjeka — od najvišjega do najnižjega. Svi su ljudi jednaki po naravi svojoj i svim je jednaka dužnost i svrha.

U čemu pak sastoji njegovo savršenstvo ili vrhovno blago?

Sve savršenstvo počiva u tom, da čovjek svoje činjenje i strasti drži u skladu sa svietlonosnim načelom razuma; život čovječji neka je u skladu sam u sebi i u suglasju s naravju, a stanje ovakovo znači: „prebivati u sredini“. Tko „prebiva u sredini“, taj je svet: on razlučuje dobro od zla, te izabire dobro i krepko uzanj prianja, on ide pravim putem, uklanja se protivam. Sredina je temelj, a sklad je njezin razvoj.

Digitized by Google

Lahko je spoznati sredinu; svakomu je čovjeku u srce usadjeno njezino pravilo. Nu ipak ju je vrlo mučno obdržati: jedni je djelatnošću svojom nedosižu, a drugi ju prekoračuju. Da čovjek „prebiva u sredini“ nije dosta da spozna pravilo naravstvenoga vladanja, već valja da umije to pravilo i vršiti u skladu s okolnostmi mjesta i vremena: to znači razviti u sebi svietlonosno načelo razuma.

Tko načelo to u sebi razvije, sve dublje i dublje shvaća zakon naravstvenoga vladanja, premda ga nije možno izcrpsti, jer je predubok po naravi svojoj.

Ni najsvetiji čovjek nemože savršeno spoznati zakona naravstvenih: vazda preostaje nješto tamna, čega ni najplemenitiji razum savladati nemože.

Tko hoće da shvati zakon naravstvenoga vladanja, tomu valja proniknuti u narav djela čovječjih, njihove uzroke i posljedke. Tko je ovo spoznanje stekao, tomu će pobude i cilji biti iskreni i čisti, a tko za takovimi ciljevi ide, taj će u svih obstojnostih života postupati pošteno i pravedno, t. j. čuvati će u svem pravu mjeru, dakle će „prebivati u sredini“.

Usavršivanje čovjeka valja da se širi u sve prostranije krugove djelatnosti. Prije svega je svaki čovjek dužan usavršivati sama sebe: ovo je temelj svakomu naravstvenomu uspjehu i razvoju. Usavršujuć sebe dužan je svaki čovjek stvarati naravstveni poredak u obitelji, a usavršujući obitelj dužan je svatko razprostirati poredak u državi; usavršujuć pak državu svatko je dužan utvrdjivati mir i sklad na svem svietu.

Tko neumije svojih vlastitih nepravednih požuda obuzdati, taj nemože ni u obitelji svojoj reda držati; tko neumije svoje obitelji ravnati, nesposoban je ravnati ine ljude: narodom je vladati kadar samo tko svoju kuću dobro rediti znade.

Svi ljudi imaju u obće tri naravstvena svojstva: savjest ili razpoznanje dobra i zla; čovječnost ili prirodjenu dobrotu srca, te naravstvenu muževnost ili snagu duše. Ova tri svojstva valja da svaki čovjek uporabljuje djelom u svrhu usavršenja sama sebe. Valja da razvija svoju savjest, da steče dovoljna nauka, kako će spoznati dobro; da se povadja za čovječnošću u po-

Digitized by Google

stupku prama drugim, te da razvija snagu duše, kako će postojano vršiti dobro. Ovo su najglavnije dužnosti svakoga čovjeka. Tko jih vrši, taj „prebiva u sredini“ glede sama sebe.

Čovjek usavršujuć sama sebe, stara se i oko usavršenja drugih — prije svega svoje obitelji. Usavršenje obitelji zavisi o izpunjenju dužnostih u krugu domaćih odnošaja: izmedju roditelja i djece, muža i žene, starijom i mladjom braćom. Roditelj valja da se brine za dobar uzgoj djece i za njihovo izobraženje: ako su djeca dobra, zasluga je i slava roditeljem,[1] koji su ju dobrimi odgojili. Nu poglaviti je temelj poredku obiteljskomu: pokornost mladjih prama starijim ili sinovja ljubav u obćenitom smislu. Mladja braća dužna su se pokoriti starijoj, žena mužu, djeca roditeljem. Nebiti u svem pokoran roditeljem, znači nebiti jim sinom; nečinit jih sretnimi i zadovoljnimi, znači nebiti čovjekom. Sinovja ljubav temeljem služi svim inim dužnostim: tko ju izvršuje, taj „prebiva u sredini“ glede djelatnosti obiteljske.

Savršenstvo odnošaja obiteljskih već samo po sebi vodi do savršenstva države. Nu osim toga za savršenstvo države treba još pobližjega usavršenja odnošaja izmedju članova družtva, te izmedju vladaoca i podanika. Savršenstvo odnošaja medju članovi družtva ište: „nečiniti drugomu ono, što mi neželimo, da drugi nam čine“, ili inače rečeno: „ljubiti svojega bližnjega u prostoti srca kano samoga sebe“. Ova se ljubav izražava u četiri velike krieposti: čovjekoljubju, pravednosti, pristojnosti i znanju svojih dužnostih (t j. pokornosti nižega prema višjemu). Tko u životu obćinstvenom izpunjuje ove krieposti, taj „prebiva u sredini“ glede djelatnosti družtvene.

---

[1] U Kitaju nema nasliednoga plemstva u smislu evropskom, izim glede jedinih potomaka Khunczijevih; isti potomci carevi ostaju samo do četvrtoga koljena u stališu kneževskom, a zatim spadaju „medju puk“. Samo ako se odlikuju učenošću, mogu se oni kano i svaki ini žitelj popeti do kneževstva. Usuprot postoji institucija, da se roditeljem podieljuje plemstvo, ako jim se dieteodlikuje učenošću i kriepošću; jer što čovjek za obće dobro učini, zasluga je njegovih odgojitelja — roditelja. Tako je još imenito običaj, da se osobito vrstnim materam postavljaju javni spomenici.

Digitized by Google

Država je velika obitelj, a vladaoc joj je i otac i majka. Valjan vladaoc je kano stožerna zviezda, ona stoji mirno a oko nje se kreću sve ostale. On je sin neba. Za dobro naroda postavilo je nebo vladaoca. Kano djeca roditelju dužni su podanici pokoriti se vladaocu i postavljenim po njem upraviteljem naroda, te su mu djetinjom ljubavju obvezani. Vladaoc je od svoje strane prije svega dužan usavršivat sama sebe i vježbati se u kriepostih obćih svakomu čovjeku. Ako u njega sama krieposti nema, nemože je od drugih zahtievati; narod ga nije dužan slušati.

„Steći ljubav naroda — veli se vladaocu — pak ćeš uzdržati carstvo, izgubi ju, pak ćeš izgubiti carstvo. S toga mora vladaoc paziti, da vieran ostane načelu razuma i naravstvenosti. Ima li kriepostі, koje iz tih načelah izviru, njegovo će biti srce ljudih, a ima li ovo, bit će zemlja i vlast njegova. — Nepravedne zapoviedi izazivlju odpor. — Tko silom i proti pravu blaga steče, opet će ga izgubiti silom i nepravdom“.

„Samo najsavršeniji muž, koji poznaje načela ljudske naravi, dostojan je vršiti najvišju vlast i vladati ljudmi. Gdje god se takav savršeni muž pokaže, nalazi poštovanje kod naroda, kad on govori, vjeruju mu narodi; kad on radi, vesele se narodi. Slava njegova imena širi se kano plodonosna kiša po svem carstvu i njegove sposobnosti čine ga nebu jednakim“.

Na koliko se čovjek u obće odlikuje od ostalih bića razumom, na toliko je vladaoc dužan svojim savršenstvom nadkriliti ostale ljude. Njemu valja savršenim primjerom pobudjivati svoje podanike, on mora biti kriepostan i tad će znati sredstvo, kako će dobro upravljati državom. Vladaoc kano otac naroda mora narod ljubiti poput sina i mora postupati s njim otčinski: tada će i narod revno vršiti svoje dužnosti. Vladaoc je otac, učitelj i odgojitelj naroda. Usuprot nekriepostan vladaoc nije dostojan vlasti. Nebo oduzimlje moć vladaocu, koji ju zlorabi, dostojniji neka zauzme mjesto.

Vladaocem je nebo podielilo vlast samo radi naroda. Narod treba vladaoca, da se ujamči mir i poredak, nu vladaoci trebaju narod, jer bez naroda nebi bili vladaoci. „Narod je voda, a vladaoc je riba, koja u toj vodi pliva“.

Digitized by Google

Polag blagobiti naroda zasvjedočuje se kriepost vladaoca; narod je zrcalo vladaoca. Gdje u naroda nema mira i poredka, kriv je vladaoc. Kriepostni vladaoci dovode državu do savršenstva, oni su svetci. Četiri su glavne krieposti vladaoca: brižljiva skrb oko blagostanja naroda, pravednost pri nagradjivanju i kaznjenju, savjestno uvažavanje najdostojnijih i najmudrijih kod uzvišenja na mjesta službovna i napokon bistar razum, da se uzmogne iznaći u mučnih okolnostih. „Samo najsavršeniji ljudi spoznaju temeljito svoju vlastitu narav, zakon svojega bića i dužnosti, koje odtuda izviru. S toga su samo oni sposobni te dužnosti druge ljude učiti. Mnogi su drevni vladaoci bili muževi sveti, uzori krieposti vladalačke, te je svaki vladaoc dužan ugledati se u nje, da bude savršen i svet, pak da dovodi svu državu do savršenstva: takav „prebiva u sredini".

„Vladar, koji hoće da sliedi dobru upravu vladalaca drevnih, neka doglavnike svoje bira po svojoj namisli, koja se vazda ima ravnati polag obzira na obće dobro. Da mu ovaj obzir uvjek bude provodičem, valja da se drži velike dužnosti, koju mu nalaže čovječnost, ona liepa kriepost srca, koja niče iz ljubavi prama svim ljudem. Ova čovječnost je čovjek sam. Savjest, to jest svietlo razuma, koje odkriva razliku izmedju dobra i zla; čovječnost, to jest nagon srca na jednakost i pravičnost; naravstvena odvažnost, to jest krepčina duše: to su sveobće velike snage čovjeka, koje ga usposobljuju za vršenje njegovih dužnostih. Po porieklu su one tri snage samo jedna izvorna snaga. Tko ljubi nauku, to jest duševni rad oko iztraživanja zakona dužnostnoga, taj se je približio k spoznanju naravstvenomu. Tko se trudi, da one dužnosti izvrši, taj je sasvim blizu dopro do onoga razvitka, koji vodi k sreći čovječanstva, i koji mi nazivljemo čovječnošću. Tko se zarumeni radi nedostatka u vršenju dužnosti, taj se je približio snazi duše, koja je nuždna za izvršenje dužnosti. Tko ove tri stvari poznaje, taj poznaje puteve samousavršenja; tko nje poznaje, poznaje i sredstva, kako će državom i pokrajinom vladati".

„Ljudi postaju dobrimi, ako se poduče o tom, što je pravo, a nered i zločinstva potiču iz neznanja".

Digitized by Google

Usavršujuć sama sebe, svoju obitelj i državu čovjek pripomaže usavršivati sva ostala bića; jer pravilan tok svieta zavisi o naravstvenu značaju djelatnosti čovjeka — posrednika izmedju neba i zemlje. Grieh čovjeka, njegov uklon „od sredine“ narušuje ravnovesje u životu svemira. Kada kriepost vlada, sve se na svietu drži skladna reda, nebo i zemlja nalaze se u stanju savršena zadovoljstva i sva bića polučuju svoj podpuni razvoj. „Sredina“ je velika osnova svieta i njezin obći i vječiti zakon.

Naravstveno usavršenje čovjeka, njegovo „prebivanje u sredini“ najveće je njegovo blago. Vječni razum neba sretnim čini čovjeka kriepostna. On je nerazlučivo sjedinio dobro s kriepošću, a zlo s pokorom, kano jeku sa zvukom i sjenu s tielom. Peterostruka sreća nerazriešivo je prikopčana uz kriepost: dug život, bogatstvo, zadovoljstvo, ljubav prema dobru i mirna smrt.

Čovjek utvrdivši se „u sredini“ nasladjuje se naročito neuzmutljivim mirom i pokojem u dubljini srca svoga; jer on netraži ničega od ljudih, neropoće proti nebu, makar se u kakovu nalazio položaju. On neuzkolebivo podnosi sudbinu svoju. Kada tielo njegovo sadje u zemlju, duša mu uzadje na nebo i tamo vjekuje.

Upliv nauka Khun-czy-eva na razvoj života narodnjega bijaše bezprimjeran tako glede obsežnosti kano i glede uztrajnosti svoje.[1] Jedna trećina vasionoga čovječanstva osnovala je na njegovu nauku organizam svoj kulturni, te je na tom temelju polučila rezultata, koje danas mislioci svih naroda s počitanjem motre, ma koliko se pojedini prikazi razlikovali od odnošajah, kako su se razvili iz civilizacije zapadne.

Nauk Khun-czy-jev ujedinio je narod kitajski i stvorio iz njega jednu obitelj brojeću daleko preko 400 milijuna članova. Khun-czy postavi već prije 2400 godina svim Kitajcem državni uzor: carstvo čovječnosti, kojim vlada najsavršeniji muž — otac i majka svemu narodu. „Ako carevi

[1] Svi pisci naglašuju nečuvenu žilavost ideja i uredaba životnih u Kitaju, te se slažu u tom, da stanje sadanje točnim mjerilom služi za spoznanje stanja od prije dvie tisuće godina. Sr. Laurent: „Histoire du droit des gents et des relatives internationales“.

Digitized by Google

pravično narodom vladaju, zahvaliti valja trojim zakonom i trojim nesravnjivim naukom, divni i prevrli Khun-czyju"! veli neki kitajski žrtvorok.

Obitelj — kako je i po naravi najizvornija zajednica, iz koje sva kultura niče — postade u Kitaju jedino načelo za sav ustroj i državni i pravni.

Stvoriti si obitelj, prva je dužnost svakoga Kitajca. Brak bez djece smatra on nesamo nesrećom već uprav sramotom, koja se samo adopcijom tudje djece — umjetnim stvorenjem obitelji — ukloniti može. Dobro odgojena djeca slava su i ponos za roditelje za života njihova, a ufanje, da će jih nakon smrti djeca štovati, čini jim mirnu i radostnu smrt.

U svakoj se obitelji nalazi u kući poseban prostor gdje su na daski popisana imena predjih: to je crkva obiteljska. Kultus „duhova svojih predjih" jedini je skoro privatni vjerozakonski obred sljedbenika Khun-czy-jevih. Uspomena preživivših označuje jim bezsmrtnost; inače su u svih vjerozakonskih stvarih podpuno indiferentni, prepuštajuć svakomu slobodu mišljenja.

Otac je glava obitelji, njemu moraju svi članovi biti bezuvjetno pokorni i zato je on odgovoran za sve, što se u kući dogodi dobra i zla. S toga biva i on kažnjen, ako koji član obitelji počini zločinstvo, a obratno on steče odlikovanje, ako mu se diete u dobru uzvisi. Iz više obiteljih sastavljena je občina (po deset obiteljih sačinjava občinu), a njezin načelnik opet je občini otac: on ima nad občinom istu vlast, što otac nad obitelju, nu on i odgovara za svu občinu. Dogodi li se u občini zločinstvo, a načelnik nezna krivca pronaći: biva on kažnjen i na odštetu pridržan. U istom odnošaju stoje upravitelji pokrajina prama žiteljstvu: on je otac s vlašću neograničenom. Nad cielokupnim pak narodom stoji car — otac svim državljanom. Djetinja poslušnost i otčinski autoritet kreću cielim ustrojem državnim.

Kako otac dobrim uzgojem, naukom djecu svoju ravna, tako i car odredbe svoje neizdaje u obliku zapoviedih, već kano otčinske nauke i opomene. A da i sam zasvjedoči djelom od svoje strane sinovlju poslušnost, on se svagda posavjetuje sa svo-

Digitized by Google

jom majkom, te u njezino ime izdaje naredbe — pouke narodu. Car je svemu narodu učitelj i svećenik — posebnoga stališa svećeničkoga nepoznaju sljedbenici Khun-czy-jevi. Nauk — uzgoj — postade na taj način glavnom zadaćom državnoga organizma. Kako u Kitaju neima razlike stališa po rodu, otvara jedino višji stepen izobraženja put do odlična položaja družtvenoga: tko se želi uzpeti, mora polagati javne izpite. Svake tri godine preduzimlju se u svakom distriktu izpiti, da se pronadju, koji su za javnu službu sposobni. Koji izpit polože, pripuštaju se za tri godine opet k višjemu. Stepen ovako zasvjedočena znanja jedino je mjerilo ugleda.[1] Car sam mora biti najučeniji; kod najvišjega (četvrtoga) izpita car sam predsjeda, dapače i pitanja sam izpitanikom daje.

Na ovaj način doćerana je nastava narodnja do stepena, kakovim se malo koja država danas ponositi može. Nema u Kitaju sela ni dvorca, gdje nebi namješten bio učitelj, tako da do najsiromašnijega radnika i težaka svaki Kitajac umije pisati, svoje račune voditi i dnevne listove čitati. Književnost kitajska uprav je ogromna i obuhvaća sve struke ljudskoga znanja, a sav narod pokazuje živo učešće za proizvode književne. Ratarstvo razvijeno je u njih do takove savršenosti, da joj se dive evropski gospodari; obrt i promet isto je tako od prastarih vremena u Kitaju razvijen.[2] U znak štovanja prama poljodielstvu sam car na novu godinu („nova godina" jedini je Kitajcem praznik u godini, inih blagdana neimaju) javno ore, a namjestnici u pojedinih pokrajina imaju svake godine caru izvieštiti, koji se je poljodielac najbolje u ratarstvu odlikovao.[3] Ovakova poljodielca povisuje car na čast mandarina.

[1] Uztrajnosti Kitajaca i njihovoj marljivosti svi se motrioci uprav čude. — U nekoj knjizi propisanoj za kitajske škole navode se primjeri, kako su si revni učenici čavao u meso rinuli, da ostanu budni kod nauka, zatim kako su ob noć uz posviet svietlećega kukca učili. Tamo se veli: Pas bdije ob noć, kokot ima svoje zvanje zorom: kako se može tko čovjekom zvati, ako neuči. Buba svilu prede, pčela med kupi: čovjek je manji od tih životinja, ako neuči. (M. Carriere: Die Kunst im Zusammenhang der Culturentwickelung).

[2] Sr. Pfizmeier: Sitzungsbericht der k. k. Akademie der Wissenschaften.

[3] A. Bastian: Rechtsverhältnisse der verschiedenen Völker des Erdbals. Sr. G. F. Kolb: Geschichte der Menschheit und der Kultur. — Isti pripovieda primjer nečuvene bezobzirnosti, kojom se kazni povreda pokornosti djetinje.

Digitized by Google

Naravstveni značaj čovječnosti smatraju od starine kano baštinstvo naroda kitajskoga i njihovih careva — „ljudih najsavršenijih“ po propisu Khun-czy-jevu.[1] Ovomu se značaju pripisuje da u Kitaju nikada antičkoga robstva bilo nije.

S obzirom na odgojiteljnu djelatnost države kitajske primjećuje učeni Amerikanac Draper: „Evropa se kreće k cilju, na kojem Kitaj stoji“. — Kitajci čuše o naših raztrganih mislih, o našoj nesnosljivosti proti onim, koji drugačije misle od nas, o kumirstvu našem prama mamonu i rodu; čuše, da mi prenosimo kadkada političku vlast na takove, koji su se tako malo uzdigli nad životinju, da neznadu ni čitati ni pisati, da se klanjamo uspjehu bojnomu i da držimo, da je zanat ratni jedino prikladno zanimanje za pristojna čovjeka. Vrlo je već dugo vremena prošlo odkad su njihovi (kitajski) predji prestali tako misliti, te je s toga pravedno, ako nas Kitajci smatraju kano ljude, koji se barbarskomu stanju jedva oteše“. U pogledu života religioznoga veli Draper, drže se Kitajci pravila: „Religija ima mnogo, um je jedan jedini; mi smo svi braća“.[2]

Nauk Khun-czy-jev podoban bijaše proizvesti ustroj države obiteljske, patriarkalne (Michelet ju nazivlje „patriarkalno-demokratičkom despocijom“), kojoj je zadaća po nedvojbeno plemenitih naravstvenih načelih odmjerena. Nu upravo radi temeljne ideje Khun-czy-jeva nauka i države na njem osnovane, nebijaše možno, da pojam slobodne osobnosti dodje tamo do razvoja: s toga ni pojam prava u strogom filozofijskom smislu nemogaše dospjeti do jasna spoznanja i izražaja u institucijah životnih.

---

[1] M. Müller-Jochmus: (Das allgemeine Völkerrecht), navodi množinu primjera uprav uzorne plemenitosti mišljenja od strane careva i državnika kitajskih; navodi su njegovi tim zanimiviji, jer se tiču vremena ratnih, gdjeno se, kako nas izkustvo uči, i narodi stojeći na „visini kulture“ prečesto kano barbari prikazuju. — Mimogred budi spomenuto, da M. Müller-Jochmus spada medju riedke njemačke naučnike, koji s odriešitom iskrenošću pozdravljaju pleme slovinsko na polju svestranoga napredka. On izriče duhovito načelo: „Auf dem Standpunkt der Civilisation ist die Verschiedenheit der Nationen nicht mehr trennend, und stört die Sympathien der Völker nicht“. — U najnovije doba nalazimo povoljan sud o slovinstvu u znamenitom njemačkom djelu: Kulturgeschichte itd. v. Friedrich von Helwald. 1875.

[2] J. W. Draper: Geschichte der geistigen Entwickelung Europas. Aus dem Englischen v. A. Bartels.

Digitized by Google

Već postanku obitelji manjka pravni značaj u našem smislu: kod sklapanja braka naime nije nuždna privola mladoženaca. Roditelji jedne i druge stranke odredjuju o budućem braku, a djeca se moraju pod strogu kazan pokoriti ustanovi njihovoj. Brak i redovito sklopljen, dužna su djeca bezodvlačno prekinuti, čim to zapovjede roditelji.[1]

Dok god roditelji živu, neimaju djeca posve nikakove samostalne volje. Otac razpolaže s imetkom, koji si je sin vlastitim trudom stekao; i ovaj jamči vazda svojim imetkom za dugove otčeve; dapače otac je vlastan sina i kćer po svojoj volji i prodati, usljed česa diete dospije pod novu otčinsku vlast.

Kada roditelj umre, dužna su djeca (nizgrednici do četvrtog koljena) kroz tri godine za njim žalovati: okaniv se svakoga razkošja i zabave, moraju za toga vremena živjeti usamljeni i porušeni. Ako je roditelj umro mandarinu, dužan je ovaj odreći se na tri godine svakoga posla državnoga — jer pokornost djetinja ide nada sve dužnosti.

Nasljedstvo pokojnikovo prelazi na djecu, koja su dužna žalovati. Ako neima potomaka do četvrtoga koljena, pada nasljedstvo na predje opet do četvrtoga koljeña, a samo ako i ovih nema, slobodno je posljednjom voljom nasljednika označiti.

Povreda djetinje pokornosti najveće je zločinstvo — veleizdaje, kano god što je u teokratičkih državah povreda božanstva čin veleizdajnički; usuprot je povreda počinjena prama potomkom ili mladjim od neznatnih posljedica. Obiteljski krug stoji pod osobitom pažnjom zakona: nije kaznjiv, tko zataji zločinstvo počinjeno po članu obitelji.

Kako vasiono žiteljstvo živi pod otčinskom vlašću budi neposrednom budi državnom, nije se ni pojam osobnoga dostojanstva i ponosa razviti mogao. Djetinjoj kazni tjelesnoga pokaranja podpadaju svi Kitajci od najvišega mandarina do najnižjega

---

[1] Zanimiva je ustanova kitajskoga zakona, da je mandarinu (visokomu činovniku) bezuvjetno zabranjeno stupiti u brak s djevojkom iz iste pokrajine, u kojoj je on namješten, dapače ova se zabrana odnosi i na rodbinu mandarinovu. Ova ustanova posvema je skladna s ustanovom rimskoga prava. (I. D. de ritu nupt.).

Digitized by Google

sluge — bambusova trstika grozi svakomu, a nitko neosjeća u tom povredu časti i ponosa čovječjega. — Svi su Kitajci djeca, podpadajuća zaptu djetinjemu.

I pravo vlastničtva na zemljište ustrojeno bijaše od starine po načelu obiteljsko-državnom. Car-otac bijaše naime smatran jedinim vlastnikom zemljišta (kako to nalazimo i u zapadnih despocijah, dočim je u teokratičnih državah bog vlastnikom); car mogaše po svojem razsudjenju podieljivati zemljišta na uživanje, a naročito jih dobivahu državni činovnici za vrieme svojega službovanja. Ovi opet podieljivahu ta zemljišta u zakup nasljedni. Na taj način se razvi u Kitaju njeka vrst feudalnoga držanja dobara. Početkom trećega stoljeća prije Is. podieljena bjehu zemljišta na pojedine obitelji žiteljstvu kano slobodno vlastničtvo. Pošto su pak pojedini ljudi prikupili prevelike komplekse, bje četvrtoga i petoga stoljeća poslje Is. preduzeta iznovična razdioba zemljišta tako, da je svakoj obitelji izručeno primjereno vlastničtvo uz ograničenje, da ga nesmije prodati ni založiti. Kašnje bje to ograničenje ukinuto, te slobodan promet dozvoljen. Nu plodno zemljište nesmije nitko na ugaru ostaviti, niti ga smije upotriebiti na svrhe neplodonosne, n. pr. perivoje.

Po nauku Khun-czy-jevu pojam naravstvenost obuhvaća cielokupni život ljudi, ter nepripušta pojmu prava poseban, samostalan obseg. — Prema tomu nepoznaje ni kitajsko kazneno pravo razlike izmedju povrede dužnosti naravstvenih ili moralnih i dužnosti pravnih, a isto tako nepoznaje razlike izmedju takozvane civilne nepravde i izmedju zločinstva. S toga se povreda družtvene pristojnosti, pomanjkanje ljubavi obiteljske itd. kazni jednako kano i povreda tudjega prava; a dužnik, koji svojoj gradjansko-pravnoj obvezi u pravo vrieme nezadovolji, kazni se s oštrijom kazni nego li tat i prevarnik.

Mekaničnomu organizmu životnomu odgovara napokon i ustanova kitajskoga prava: da se svako djelo po vanjskom posljedku prosudjuje; s toga je slučajno ubijstvo isto tako smrću kaznjivo kano promišljeno umorstvo.

Usuprot tortura i ordalije (t. zv. sudovi božji) nebijahu u Kitaju nikada upotrebljivani; ovaj narod vazda bijaše pre-

Digitized by Google

triezan. Prema načelu jednakosti svih ljudi nepoznaje u Kitaju organizam pravni nikakove razlike stališa ili spola pred zakonom i sudom.

Kako je nauk Khun-czy-jev proniknuo ustroj pravnoga i državnoga života, tako se temeljne misli njegove provlače poput crvene niti i kroz sve plodove bogate književnosti kitajske. Znanost i estetički ukus naroda kitajskoga nemiče se napried, već se kreće neprestano oko iste točke — „sredina" kitajska pravo je vrzino kolo.[1] (Dalje sliedi).

[1] Vrlo zanimivih podataka glede umjetnosti i beletrističke književnosti kitajske priobćuje M. Carriere u svojem gorespomenutom djelu. — Fr. von Hellwald (Kulturgeschichte) polemizuje proti tvrdnji, da u Kitaju nema kulturnoga napredka. Nema dvojbe, da je Kitaj na polju tehničkih vještina znamenito napredovao; nu iz same Hellwaldove razložbe proizlazi, da su temeljna načela, na kojih se život ovoga naroda miče, od tisuća godina jedna te ista.

O podzalogu (subpignus) po o. g. z.

Pod podzalogom razumieva se zalog, koji držaoc istog komu trećemu opet založi (§. 454. o. g. z.). — Predmet podzaloga je založno pravo,[1] s kojim se dakako i sam predmet (zalog) dalje

[1] Po §. 454. o. g. z., u kojem se navode rieči „zalog" i „podzalog" dakle ne pravo založno, činilo bi se, kao da je i zbilja stvar sama sadržajem podzaloga. — Nu ipak, čim se kaže „držaoc zaloga, može isti zalog dalje založiti, u koliko mu nanj pravo pripada", mora se uzeti, da je sa zalogom ili založenim predmetom predano i založno pravo, suvislo sa predmetom, jer se založno pravo kao stvarno bez zaloga ni pomisliti neda, odnosno ima se rieč „zalog" uzeti u širem znamenovanju. Pa kad bi sam predmet bio jezgrom podzaloga, tada bi morao držaoc, odnosno vjerovnik istoga, moći neposrednu iz istoga podzaloga namiriti se, ili u obće imati neposredno pravo na isti podzalog, što ipak po našem zakonu nije moguće, po kojem samo držaoc podzaloga vrši založno pravo svoga prednika, a bivšega držaoca zaloga.

Inače Stubenrauch (kom. k §. 454. i 455. o. g. z. dodatak opazki 1) koji drži, da je po §. 454. o. g. z. samo stvar sadržajem podzaloga, jer da se inače nebi naročito zahtjevala i predaja stvari same. — Nu na to valja primjetiti, da je potonje samo nuždno, za da se steče stvarno pravo na podzalog, (§. 451. o. g. z.). U rimskom pravu obstoji o tom kontroversa, prem bez praktičnih rezultata, što je najme sadržajem podzaloga. — Sravni u tom Vangerov Pand. §. 368. opazka 2).

Digitized by Google

zalaže, te osnućem podzaloga stiče držaoc istog povlast, vršiti založno pravo, koje je prijašnji držaoc odnosno njegov dužnik imao na stanoviti zalog u granicah vlastite svoje tražbine.

Sa svakim podzalogom je nadalje založena ujedno[1] i prvobitna tražbina,[2] radi koje je zalog osnovan bio, jer se svaki zalog odnosi uvjek na valjanu tražbinu, bez koje neima temelja, i koje je samo pripadnost (accessio §. 449. o. g. z.).

Svaki podzalog može se i opet dalje založiti i po tom biti predmetom dalnjega zalaganja, čim to nigdje zabranjeno nije zakonom.

Nedvojbeno je podzalog kao i zalog sam pravo stvarno, pa se nalazi i u našem o. g. z. kao takovo spomenuto, a napose u §§. 454., 455. i 460.

Kao što zalog tako se i podzalog može steći na pokretnih i nepokretnih stvarih, koji potonji se običaje nazvati i nadzalog.

Podzalog stiče se kao i zalog i svako drugo stvarno pravo po o. g. z. valjanim naslovom (449. o. g. z.) i predajom istoga i to budi predajom iz ruke u ruku, budi simboličnom kod pokretnih stvarih, a unosom u javne knjige kod nekretnina, koji opet može biti ili naduknjižba ili nadpredbilježba (§. 451—453.

---

[1] Isto Winiwarter svezak II. str. 252. Protivno Nippel str. 477. Po tom nemože založni vjerovnik predati jednomu tražbinu, a drugomu zalog; nu ako bi to ipak učinio, to bi po Stubenrauchu (kom. §. 454. i 455. o. g. z.). kao što u obće kod stvarnih prava imalo odlučiti prvenstvo stečenja.

Nippel nasuprot (svezak III. str. 478) tvrdi, da u tom slučaju prvobitni dužnik, odnosno držaoc zaloga, imade oba namiriti; dočim Winiwarter, svakako temeljito pogledom na §. 451. o. g. z. tvrdi, da u tom slučaju prednost ide držaocu podzaloga, jer se njegovo pravo temelji na samom predmetu, dakle se može uspješno proti svakomu i izvesti, dočim se ukazuje vjerovnik, komu je sama tražbina u podzalog dana, samo kao ustupovnik. — Pa je po tom i gornje mnienje Stubenraucha neosnovano.

[2] U rimskom je pravu to pitanje kontroversa medju pravnici, prem je vladajuće mnienje za to, da je sa zalogom i prvobitna tražbina u podzalogu dalje založena. — (Vidi Wangerov Pand. §. 368. opazka 2.).

Napose valja to kod podzaloga na pokretnine. — Nešto inače je kod podzaloga na nekretnine (§. 469. o. g. z.) i to nedvojbeno radi uzdržanja pouzdanja u javne knjige: može se bo nadzalog na uknjiženu tražbinu, prem je ista jur namirena, dakle prestala, steći dakako u dobroj vjeri, sve dotle dok ista brisana nebude. Nu i tu se predpostavlja dobra vjera glede sveudiljne obstojnosti prvobitne tražbine. To je izrečeno i u riešitbah vrhovnoga sudišta austrijanskoga od 31. svibnja 1865. br. 4486. i 1. rujna 1863. br. 5491.

Digitized by Google

o. g. z.) i koji se unos dalje stiče i obavlja uz uvjete sadržane u gruntovnom redu.[1] — Dok nebude podzalog ovako stečen, nedaje još nikakova stvarna prava na dani u podzalog predmet (§. 451. o. g. z.) i po tom nije dotle ni podpun.

Usljed podzaloga nastaje pravni odnošaj izmedju vlastnika istoga, vjerovnika ili držaoca istoga, ter njegova dužnika, odnosno prvijega držaoca zaloga.

Svaki držaoc zaloga može isti, u koliko mu nanj pravo[2] pripada, dalje založiti. — Dakako da se posebnim ugovorom kod osnuća samoga zaloga može i protivno ugovoriti, najme da držaoc zaloga nesmije isti dalje založiti, u kojem slučaju dakako bi to za držaoca zaloga i obvezatno bilo.

Nadalje je on odgovoran, dok se zalog u njega nalazi, prema §. 459. o. g. z.; a ako zalog bude dan u podzalog, odgovoran je i za takav slučaj, po kojem zalog, da je kod njega ostao, dakle da nije po njemu predan u podzalog, nebi bio propao ili se pokvario (§. 460. o. g. z.)[3] — Vjerovnik, odnosno držaoc podzaloga, imade po uporabi §. 458. o. g. z. u slučajevih tamo

---

[1] Sravni propise o tom u gr. redu sadržane: (§. 63—104. g. r. Posebnost neku sadržaje ustanova §. 108. gr. reda, po kojem se podzalozi i sve ine promjene, koje se dogode glede tražbine zajednički osigurane, imadu obaviti samo u uložku glavnom, i po tom već same po sebi imaju moć glede svih kolikih uzgrednih hipoteka, bile one stečene u isto doba ili kašnje. Kod takovih zajedničkih tražbina propisuje dalje §. 107. gr. reda, da se kod svake uzgredne hipoteke ima zabilježiti glavna hipoteka.

Ako to ipak u kojem konkretnom slučaju nebi učinjeno bilo, pa je netko u dobroj vjeri stekao nadzalog na kakovu uzgrednu hipoteku, to po Stubenrauchu (kom. k §. 454. i 455. opazka 8) jamči takova hipoteka vjerovniku, neznajućem da je gornja hipoteka uzgredna, bez obzira na prava eventualnih drugih založnih vjerovnika, pa bi vlastnik takove hipoteke morao svakako i po drugi put istu tražbinu platiti, postignuvšem nadzalog vjerovniku.

[2] Ako je dakle pravo držaoca zaloga vezano bilo na uvjet razriešiteljan ili samo na rok, to nastupom istoga prestaje i pravo držaoca podzaloga, nu ipak (po anal. § 468. o. g. z.) istom tada, ako je ta okolnost poznata bila držaocu podzaloga. — Isto tako ako je stvar za veću svotu nego li onu, za koju je zalog osnovan bio, predana u podzalog, to se vjerovnik u pogledu viška svoje tražbine nemože držati stvari, van da se je glede toga nalazio u dobroj vjeri (an. §. 456. i 367. o. g. z.). Sravni ujedno Zeiler kom. k §. 454. o. g. z.

[3] Ratio legis je tu nedvojbeno taj, da vlastnik zaloga tim, što držaoc istoga smije isti dati u podzalog, nedodje u gori položaj, nego li bi ga imao da je stvar ostala kod njegova vjerovnika.

Digitized by Google

naznačenih zahtievati od svoga dužnika, odnosno bivšega držaoca zaloga, drugi zalog, zatim eminentno mu pravo sastoji u tom, što može po dospjetku[1] tražbine za koju je podzalog osnovan, u onom obsegu, u koliko mu se tražbina pokriva sa tražbinom prvijega držaoca, iz založene stvari svoje namirenje tražiti. — Nu ipak nemože neposredno kao kod založnoga prava (461. o. g. z.) to svoje pravo budi proti vlastniku zaloga, odnosno prvobitnomu dužniku, budi na sam podzalog vršiti, već istom posredno, dakako i tu na način propisan u gradj. parb. postup. i to budi uzećem tražbine, zalogom osigurane, pod platež, budi plienitbom i prodajom iste (473—477 i 478. gradj. parbenoga postupka).

U pogledu samoga podzaloga odgovoran je držaoc istoga (analogno propisom §. 459. i 1369. o. g. z.) kao i držaoc zaloga. Odnošaj pako medju vlastnikom podzaloga, odnosno prvobitnim dužnikom i držaocem istoga podzaloga normiran je u §. 455. o. g. z., pod kojim najme smije prvobitni dužnik, ako je ubavješten o dalnjem založenju, svoj dug svomu vjerovniku, odnosno zalogoprimcu samo privolom držaoca podzaloga platiti, ili sudbeno položiti, jer inače jamči zalog sveudilj držaocu podzaloga.

Istom dakle obaviešću vlastnika podzaloga ob osnutku istoga postaje podzalog uspješnim i proti njemu.

Podzalog prestaje načinom kao i u obće kod svih stvarnih prava napose: 1. Propadnućem predmeta u podzalog predanoga. 2. Odreknućem vjerovnika, odnosno držaoca podzaloga i to ili izričnim ili tihim (§. 467. o. g. z.). 3. Izminućem vremena, za koje je podzalog osnovan bio (§. 468. o. g. z.). 4. Izplatom tražbine (§. 469. o. g. z.) i to budi izplatom učinjenom prema §. 455. o. g. z. bud naplatom vlastnika podzaloga, učinjenom prijašnjemu držaocu zaloga, u koliko vlastnik nije ubaviešten bio o podzalogu, a kod nekretnina brisanjem u javnih knjigah

[1] Nu za realizovanje stvarnoga prava na podzalog, mora da je i glavna (prvobitna tražbina) dospiela, jer kao što nebi mogao vjerovnik založni pred dospjetkom (§. 461. o. g. z.) tražiti prodaju zaloga, tako nemože ni više prava prenieti na držaoca podzaloga.

Digitized by Google

i to budi privolom odnosnih interesenta, bud ureda radi kao kod ovršnih prodaja nekretnina (§. 570. gr. pp.). Čim bude izplaćena tražbina, za koju je podzalog osnovan bio, dužan je držaoc isti predati (§. 469. i 1369. o. g. z.) odnosno izdati brisovnu namiru.

Dr. Stj. Posilović.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Tužbu o vlastničtvu valja upraviti proti posjedniku vindicirane stvari, a ne proti držaocu. (K §§. 366. i 369. o. g. z.).

Niži sudovi odbili su tužbu o vlastničtvu Adalberta D., jer je tuženik uručbenim dekretom dokazao, da posjeduje vindicirano imanje u ime malodobne djece, koja nisu tužena.

I najviši sud bečki zabacio je previdnu žaobu Adalbertu D. Istina — veli se u razlozih osude najvišega suda — da već i samo držanje prepornoga predmeta po tuženiku dovoljno je da se utvrdi tužba vindikacijonalna, pa da se načelno nemože tužitelju naprtiti dokaz, da tuženi posjeduju vindiciranu stvar u svojem imenu (§§. 369. i 366. o. g. z.), pače po zakonu dužan je držaoc, ako hoće da se rieši u §. 377. o. g. z. ustanovljene odgovornosti, da kaže pravoga po njem zastupanoga posjednika preporne stvari (§. 375. o. g. z.); nu ipak su napadnute osude nižih sudova, oslanjajuće se na §. 375. o. g. z., opravdane.

Tuženik tvrdi, da on samo kano otac svoje malodobne djece, koja su ujedno baštinici Ivana D., upravlja prepornimi predmeti. Tu tvrdnju ne samo da potvrdjuje sam tužitelj u svojih navodih veleć, da je spomenuto imanje Ivan D. sve do svoje smrti posjedovao i uživao, da je ostavina Ivana D. djeci tužiteljevoj nakon dovršene ostavinske razprave sudbeno uručena; ali ispravnost navoda tuženikovih vidi se takodjer i iz postupka njegova tečajem ostavinske razprave iza Ivana D., pošto je na obranu prava svoje malodobne djece i baštinika iskao i polučio izlučenje upravo ovih prepornih predmeta iz ostale imovine Ivana D.

(Rješitba najvišega suda od 9. svibnja 1878. br. 12.690.).

(„Ger. Halle“).

Digitized by Google

Čim se opazi, da koja prućih se stranaka jest osoba, nesposobna da samu sebe zastupa, ima se postupak prekinuti i o tom obaviestiti njezin zakoniti zastupnik.

U parnici župne crkve u S., povedenoj na tužbu odvjetnika S., ovlaštena po župniku B., proti zadruzi K. radi 656 for. 25 novč. s. pp. izda nakon ustmene razprave c. kr. sudbeni stol u G. sliedeću riešitbu od 17. prosinca 1876. br. 923 gr.

S razloga, jer temeljem obveznice ddto. 1. kolovoza g. 1853. utužena svota od 625 for. k. n. ili 656 for. a. vr. obuhvaća tri zapisa (legata) u svrhu utemeljenja altarijske zaklade; — s razloga, jer takove zaklade, buduć da sačinjavaju imovinu svećeničkih beneficija (ili su sastavni dio takovih beneficija), mogu zastupane biti na temelju naredbe financ. ministarstva od 16. veljače g. 1855. br. 34. d. z. l. samo po financijalnoj prokuraturi, koji zavod je sada zamienjen državnim nadodvjetničtvom i erarnimi odvjetnici; s razloga, što punomoć ddto. Z. 1. svibnja 1871., kojom se izkazuje g. odvj. S. kao zastupnik crkve u S., jest izdana jedino po župniku g. E. B.; — to se moradoše uvažiti prigovori tužene zadruge, da tužiteljna crkva nije ovlaštena bila podići tužbe i toga radi mora se ova razprava u smislu §. 2. sl. c); §. 3. gr. pp. dokinuti.

Ujedno naložena je tom odlukom tužećoj crkvi dužnost naknade troška parbenoga po §. 573. gr. pp., obredjenoga na 92 for.

C. kr. banski stol potvrdi riešitbom od 3. ožujka 1877. br. 1682. prvomolbenu odluku glede dokinuća postupka, promieniv ju na toliko, da se ima ponajprije o tom obaviestiti po mnienju prvomolbenoga suda priznani zakoniti zastupnik po propisu §. 3. gr. pp. i da se zatim dalje ureduje; glede troška pako ukinu kr. banski stol odluku prvomolbenoga suda kao preranu, tim dodatkom, da imade tekar iza prispieloga očitovanja dotičnoga zastupnika propisno uredovati.

A to s razloga, što po izričnom propisu §. 3. gr. pp. ima sudac u slučaju, kada se istom u teku razprave pokaže, da je koja stranka nesposobna da sama sebe zastupa, — istina postupak prekinuti, ali ipak o tom zakonita zastupnika ubaviestiti, jer je ovomu pridržano da prijašnji postupak odobri i za nastavak zamoli;

s razloga, što je prvomolbeni sudac, istina, radi nesposobnosti stranke za razpravljanje razpravu dokinuo, ali zakonitoga zastupnika o tom nije obaviestio; i

s razloga što se predhodno ne ima dirati u riešitbu pitanja, tko je zakoniti zastupnik crkve u S.

Kr. stol sedmorice potvrdi banskostolnu odluku, riešitbom od 8. kolovoza 1877. br. 414.

Digitized by Google

Razlozi izriču medju ostalim ovo:

Kod ove riešitbe nametnula bi se doduše dvojba, jesu li oba niža suda, uporaviv §. 3. g. pp. na ovo prieporno pitanje postupala po slovu i duhu zakona; nu pošto su obadva suglasno izrekla, da se uz uporavu §. 3. gr. pp. ima postupak prekinuti, a utok tužene zadruge postoji samo proti tomu, što je po prizivnom sudištu promienjena prvomolbena odluka tako, da se ima zakoniti zastupnik obaviestiti i da je riešitba o naknadi troškova prerana, — to mogu samo ove dvie točke biti predmetom prosudjivanja najvišemu sudištu.

Vidiv dakle, da se u zadnjem stavku §. 3. gr. pp. zakonitomu zastupniku daje pravo, da prvašnju razpravu odobri i u tečaj pravde stupi, to se mora ovaj mienjajući dodatak višega sudca i izrečeno dokinuće pravde glede troška potvrditi, jer je odluka o naknadi troška sve do očitovanja zakonitoga zastupnika, prerana.

U riešavanje pitanja, tko je u ovom konkretnom slučaju zakoniti zastupnik, nije se najviši sud upuštao.[1] Priobćio **L. V.**

Osudam nije potriebit običajni dodatak „pod prietnjom ovrhe“.

Kraljevski stol sedmorice izda dne 29. prosinca 1877. br. 1256. gr. riešitbu, kojom izreče, da je tuženik A. D. dužan tužitelju I. N. S. iz ugovora ddto. Rieka 1. travnja g. 1870. izstojeći ostatak tražbe od 1031 for. 58 novč. a. vr. s. pp. za 14 dana izplatiti.

Tužitelj zamoli nadopunjenje osude dodatkom „pod prietnjom ovrhe“, a ovu molbu odbi kr. stol sedmorice ovom riešitbom.

Riešavajuć izviešće od 29. svibnja t. g. br. 5528., kojim banski stol podnosi molbu Ivana Nep. St., da stol sedmorice osudu svoju od 29. prosinca g. 1877. br. 1256. gr. nadopuni dodatkom „pod prietnjom ovrhe“, obnašao je kr. stol sedmorice pomenutu molbu Ivana Nep. St. kao neosnovanu odputiti, jer §. 296. i 300 gr. pp. nepropisuje, da se osudi pored roka uz koji treba zadovoljiti osudi, primetnu rieči „pod prietnjom ovrhe“; jer se §. 438. točka 1. gr. pp. ovrha dozvoljuje na presudu sudbenu, čim je pravomoćna, ma i ne bila providjena iskanim dodatkom. Priobćio **V.**

---

[1] Kod ovoga slučaja bilo bi zanimivo izpitati, je li u riešitbah prve i druge molbe umjestno uporavljen §. 3. gr. pp. ili, kako kaže riešitba treće molbe, je li postupano strogo po slovu i duhu gradj. parb. postupnika, i je li opravdano, da sud treće molbe nije tu okolnost izpitao i bez obzira na to, da li je utok proti ovim dielovom odluke uložen. Op. pisca.

Digitized by Google

Slučaj k §: 141. o. g. z.

A. kao skrbnik malod. P. navodi u tužbi sliedeće: Dokazom rješitbe ženitbenoga suda dozvoljena je razstava medju supruzi P. i to navodno krivnjom samoga supruga. — Supruga P. uzdržavala je sama dvoje malod. im djece počam od 18. lipnja 1868., kad je ostavila kuću supruga si, te uzela djecu sobom s razloga, da djeca nemogu u kući otca im, odnosno njezina supruga P., biti čestito odgojena, jer otac sam živi nemoralno.

Pošto je otac dužan uzdržavati djecu, to zahtieva tužbom ad actum skrbnik malodobnih P., da ima P. kao otac djece namirivati trošak uzdržavanja djece počam od 18. lipnja 1868. unapred do 12 navršene godine rečenih malod. P. mjesečno za svako diete 10 for.; a drugo pridržaje si skrbnik pravo poslje navršene te dobe tražiti povećanje godišnjega prinosa za istu svrhu.

Tuženi P. prigovara, da on nije kriv razstavi medju njim i ženom, već potonja sama, pošto ga je upravo mrzila; da je njegova žena i otac iste, a djed upitnih malodobnika, g. G., navlaš kod razstave djecu uzeo sobom i proti njegovoj želji; da se je G. napose obvezao malodobnu djecu i ženu uzdržavati bez da bi ikada vlastan bio tražiti naknadu od tuženoga; poriče kao da on nemoralno živi i da tobože zato nebi se djeca kod njega valjano mogla odgajati; navadja, da malodobnike faktično i sveudilj uzdržaje djed im G. i po tom da djeca nisu bez hrane, pače bi imali, da tužitelj uspie sa svojim zahtjevom, dvostruko uzdržavanje najme od djeda i otca.

Nadalje očituje tuženik, da je on pripravan uviek ženu i djecu uzdržavati, ako se k njemu povrate; da je u ostalom iznos od 20 for. mjesečnih pretjeran, a u svakom slučaju da bi vlastan bio skrbnik malodobnika tražiti uzdržavanje od njega samo počam od dana tužbe unapried, a ne i za prijašnje vrieme, t. j. od 18. lipnja g. 1868., kada su bezdvojbeno hranjeni bili malodobnici.

U protuodgovoru veli opet skrbnik:

Važna je jedino okolnost, da zakonita djeca tuženikova nestanuju kod njega i da ih on neuzdržaje; jer da ta okolnost, kad bi G. kao djed malodobnika i preuzeo bio obvezu uzdržavati djecu, što nije, to nesmije biti na uštrb malodobnikom tim manje, što tu tobožnju nagodu medju djedom i otcem nadtutorstvena oblast nije odobrila; da tuženik po zakonu nije riešen dužnosti uzdržavati svoju djecu, a da je po tom dužan pružati uzdržavanje za sve utuženo vrieme; da nadalje okolnost, što djeca stanuju sa materom, a ne kod njega u kući, neriešava otca upitne dužnosti, jer otac može lako izposlovati, da se djeca dovedu u njegovu kuću posredovanjem oblasti, kad bi mu oblast gledeć na nje-

Digitized by Google

gov nemoralni život to dozvolila i konačno, da je. zahtjev od 20 for. mjesečno primjeren.

U drugotnici opetuje tuženi, da je on malodobnu djecu svoju kod nastale medju njim i ženom mu razstave naročito hotio pri sebi zadržati, ali da toga žena njegova i tast G. nedopustiše; da je otac dužan djeci uzdržavanje u svojoj kući pružati, a da su ovdje djeca bez njegove krivnje po trećem, najme po materi im i djedu udaljena od njega; kad bi otac u konkretnom slučaju i obvezan bio malodobnike uzdržavati, da bi ta obveza njegova prešla na djeda G., a da o kakovoj potvrdi nadtutorstvene oblasti glede toga ni govora ovdje nemože biti, pošto je on sam zakoniti zastupnik svoje malodobne djece.

Kr. kot. sud u B. odbije tužbeni zahtjev, odrediv ipak preboj parbenoga troška.

Razlozi: Premda nalaže §. 141. o. g. z. in „prima linea“ otcu dužnost skrbiti i odgojivati zakonitu si djecu, može se ovaj propis samo tamo tumačiti, da je dužan zakonitu si djecu uzdržavati i odhranjivati dok živu s njim u obiteljskoj svezi i zajednici pod jednim krovom i stolom.

Da se ova zakonska ustanova samo tako tumačiti mora, sliedi jasno od tuda, što neće nitko podvojiti, da nije otac dužan plaćati za uzdržavanje i odgojenje djeteta, koje si je bez, dapače proti volji otčevoj posebno pristanište odabralo.

Da se može otac primorati, da plaća uzdržavanje i odgojenje svoga djeteta, koje je izvan njegove kuće nastanjeno, te s njim u zajednici neživi, za to moraju nastupiti uvjeti navedeni u §. 142. o. g. z. to jest, mora biti dokazano:

1) da su ženitbeni drugi barem za vazda osudom duhovne oblasti od stola i postelje razstavljeni;

2) da je kod nadležnoga suda kao štitničke oblasti, sliedila razprava u smislu §. 142. o. g. z., u kojoj ima biti dokazano, da se uzdržavanje i odgojenje djece sa moralnoga gledišta ili drugoga kojega razloga otcu nije moglo prepustiti.

Tužitelj pako nije dokazao, da je nastupio ma samo jedan tih uvjeta, jer iz tužbi priloženih presuda duhovnih oblasti vidi se, da nije još konačno izvedena razstava ženitbenih drugova od stola i postelje, i jer nije tužitelj niti uztvrdio, kamo li dokazao, da je pred nadležnim zato sudom kao štitničkoj oblasti predmeta razprava u smislu §. 142. o. g. z. kojom bi dokazano bilo, da se nisu mogla malodobna djeca Marija i Dragutin P. sa ma kakova razloga u otčevoj kući i obskrbi ostaviti;

vidiv nadalje, da tužitelj nije dokazao, da se je tuženi kratio zadovoljiti zakonom prinadležećoj mu dužnosti glede obskrbe i odgo-

Digitized by Google

jenja zakonite si djece u vlastitoj kući, pače proizlazi iz njegove obrane u odgovoru, da je on voljan ovoj dužnosti udovoljiti, česa tužitelj niti porekao nije;

vidiv, da je tuženi uztvrdio, da se zakonita mu djeca Marija i Dragutin P. nalaze sada od dana prividne razstave u obskrbi i odgojenju kod djeda si G. koji je tobože prigodom privremene razstave izjavio, da on od svoga zeta P. u ime uzdržavanja svoje kćeri i njezine djece ništa netraži, jer da imadu u njegovoj kući slobodno pristanište, čemu tužitelj nije prigovorio, već je samo uztvrdio, da ova pogodba izmedju P. G. i zeta mu P. nemože imati upliva na malodobnike, kojih on kao skrbnik zastupa, koji prigovor ipak uvaživ nije, jer pripada malodobnoj djeci Mariji i Dragutinu P. samo pravo zahtievati uzdržavanje i odgojenje od osoba, navedenih u §. 141. i 143. o. g. z., pruža njim ovo uzdržavanje i odgojenje djed P.. G., koji je sua sponte zakonitoga otca te dužnosti riešio, obrekav da će on rečenu djecu svoje kćeri uzdržavati i odgojivati te ih doista i uzdržaje, kako se to vidi iz odgovora pod br. 2. privite osude, nepripada im, dok im bude to uzdržavanje i odhranjenje djed pružao, takovo i od zakonitoga si otca tražiti, jer se izpunjenje jedne te iste obveze, ako ju izpuni jedna na to obvezana osoba, od druge takodjer na to obvezane osobe zahtievati nemože (§§. 1042. i 1358. o. g. z.): morao se je tužitelj sa tužbenim svojim zahtjevom kao u zakonu neosnovanim odputiti.

Pošto se ipak predmnievati nemože, da bi tužitelj nazočnu parnicu iz objesti podigao bio, već se upravo iz ciele parnice uvidja, da je tužitelj kao službeni skrbnik poveo tužbu, zabrinut da svojim štićenikom osjegura budućnost; pošto bi se nadalje, da se on osudi na naknadu troškova, razdor medju djecom i zakonitim otcem povećao mjesto da se izravna, izrečen bi medjusobni preboj parbenih troškova u smislu §. 575. gr. pp.

Na priziv tužitelja kr. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda:

Razlozi: Za uspieti tužbom trebalo je tužitelju dokazati, da su djeca tuženikova jedino krivnjom ovoga iz njegove kuće izaći morala i da su usljed toga ostala bez svake pomoći i bez svakoga uzdržavanja. Istina je, da djeca imadu pravo od otca tražiti uzdržavanje i odgojenje, i da je otac to učiniti po zakonu dužan; nu to pravo i ta dužnost prestaje, čim bude dokazano, da su djeca bez svakoga razloga i proti volji otčevoj kuću njegovu ostavila, a upravo su razlozi, s kojih je otac propustio dužnost svoju naprama djeci vršiti, mjerodavni da se uzmogne sudbeno pridržati na izpunjenje svih dužnosti.

Tužitelj porečeno po protivniku tvrdjenje, da su djeca sa moralnih razloga prisiljena bila kuću otčevu ostaviti, nije ni kušao dokazati; a s druge strane uztvrdjenu po tuženiku okolnost, da je djed P. G.

Digitized by Google

ugovorno preuzeo dužnost za djecu, odnosno unuke skrbiti, i da se prema ovom ugovoru djeca i sada kod njega u obskrbi nalaze, ne samo da prigovorio nije, već je nekim načinom te okolnosti kao istinite priznao, a kad to onda tužitelj nemože zahtievati, da za djecu, koja se kod treće osobe u podpunoj obskrbi nalaze, i otac plaća za odgojenje i uzdržavanje.

Vidiv, da se usljed toga prizvana osuda opravdanom izpostavlja, morala se je ona potvrditi.

Kr. stol sedmorice preinačio je obie niže osude, sudiv da je dužan tuženi P. kao otac malodobnika P. nositi trošak uzdržavanja istih od dana tužbe unapred do navršene 12 godine života istih mjesečno za svakoga malodobnika 10 for. dočim se parbeni troškovi prebijaju.

Razlozi: Tužitelj dopušta, da je njegove štićenike za vrieme prije tužbe faktično uzdržavao djed njihov P. G. Odtud se po §. 105. gr. pp. zaključuje, da isti, najme malodobni Marija i Dragutin P. za vrieme prije tužbe t. j. prije 23. studenoga g. 1875. izteklo — uzdržavanja kao takovoga više ni netrebaju, da su dakle niži sudovi punim pravom odbili zahtjev, da se djeci naplati uzdržavanje i za vrieme izpred tužbe. — No s druge strane je neodlučan prigovor, da je pomenuti djed preuzeo dužnost u mjesto tuženika P. uzdržavati djecu njegovu, jer sve da u tom obziru izmedju izmedju P. G. i T. P. pogodba postoji, ipak tužitelj, pošto ni on ni zakriljenici mu nisu pogodbena stranka — nemože proti P. G. utužiti davanje uzdržavanja, koje ovaj po §. 143. o. g. z. još nemora, a dokazom osude pod br. 3. na II. nikakov poklon neće da pruža. — Spomenutu u tužbi djecu mogao je tuženik pomoćju poglavarstva opet k sebi dovesti §. 145. o. g. z. Ne učiniv toga privolio je (§. 863. o. g. z.) da se djeca kod djeda P. G. uzdržavaju, zato i pošto §. 141. o. g. z. obzir neuzimlje na mjesto, gdje se djeca uzdržavaju, ima tuženik od dana podignute tužbe nositi trošak za to uzdržavanje njihovo. Navod tuženikov, da je pretjerana tražba od 20 for. na mjesec, kada s istom svotom može dva dječaka na nauci držati, nije odlučan već radi njegove nejasnoće, po §. 22. gr. pp., a to tim većma, kad su tuženikova djeca Marija i Dragutin P. po krstnom listu B. ad I. do dana tužbe, t. j. do 23. studenoga 1875. već prevalila ona devetu, ovaj osmu godinu života, kada uviditi nije, da bi se, iz kojega razloga bi se i po kojem bi se dogodno mjerilu tuženikova djeca jeftinije uzdržavati mogla nego slična dva od 8 do 12 godina stara dječaka; pa kad se iz razprave nerazabire, da bi tražbina od 10 for. mjesečno za uzdržavanje svakoga djeteta okolnostim stranaka neprimjerna bila.

Digitized by Google

Po tom je bar iskanje, da tuženik djeci svojoj u tužbi imenovanoj u buduće t. j. od dana tužbe počam pa do navršene dvanaeste godine svakoga, za svako u ime uzdržavanja po 10 for. mjesečno plaća osnovano, pa mu valja po §. 335. gr. pp. mjesta dati uz preinaku suglasnih osuda nižih sudova. Troškovi se tužitelju nedosudjuju s razloga, što nije u svih točkah nadvladao (§. 576. gr. pp.).

Dr. **Stj. P.**

II. Trgovačko-pravni.

Trgovačka knjiga ima zakonitu moć nepodpuna dokaza samo za trgovačke poslove (§. 10. gr. pp.; §. 31. trg. zak. od god. 1875.).

U parnici trg. tvrdke A. D. T. kao tužiteljice, po odvjetniku E. proti S. P. kao bivšemu javnomu članu prestale trgovačke tvrdke I. M. i S. P. po odvjetniku P. razpravljenoj pismeno, sudio je kr. kot. kao trgovački sud u S. osudom od 18. lipnja 1877. br. 944. trg., da je tuženik dužan tužiteljici platiti izkazani iznos od 226 for. 25 novč. s. pp. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe, ako tužitelj položi domirnu prisegu.

Razlozi: Tužitelj zahtieva tužbom na temelju računa pod A., izvadjenoga iz trgov. knjige, izplatu 226 for. 25 novč. od tuženika kao ortaka trg. tvrdke I. M. & S. P.

Za dokaz, da je račun A. točno izvadjen i da su odnosne knjige redovito vodjene, nudi tužitelj dokaz sudbenim očevidom, a na popunu dokaza ob istinitosti tražbine nudi dokaz sravnjivanjem svojih sa trgovačkimi knjigami tuženičke tvrdke.

Tuženik ne priznaje tražbine tužiteljeve.

Tvrdi, da tužiteljeve trg. knjige nisu redovito vodjene. Niječe tužitelju pravo na tužbu po čl. 146. trg. zak. proti pojedinim dionikom trgovačke zajednice i niječe, da su oni na temelju čl. 112. trg. zak. odgovorni zajednički svojim imetkom. Tvrdi, da tužiteljeve knjige glede utužene stavke ne imaju više moći dokazne, jer tužbi priloženi izvadak A. izkazuje nepodmirenu tražbinu iz godine g. 1870. i 1871. te je već s toga §. 19. i 20. trg. zak. ustanovljeni rok od 1 godine i 6 mjeseci minuo.

Tvrdi, da je tužitelj imao navesti vrst poslovanja, iz kojega proizlazi njegova tražbina — §. 10. gr. pp. Tvrdi nadalje, da su medjusobne tražbine izmedju tužitelja i trg. tvrdke M. & P. jur parnicom izravnane.

Napokon prigovara zastaru.

Digitized by Google

Uvaživ pako što tuženik u svom odgovoru nije izrično zaniekao, da je medju to tvrdka M. & P. razvrgnuta, pače je on to u poznijih pismih priznao, te je dakle po čl. 112. trg. zak. od 17. prosinca 1862. tužitelj imao pravo proti tuženiku kao solidarno obvezanomu;

uvaživ, da su knjige trgovačke tužitelja uslied vještačkoga mnienja, izjavljena na sudbenom očevidu, redovito vodjene, pa s toga im pripada po čl. 34. trg. zak. nepodpuna moć dokaza;

uvaživ, što se po tom imaju te knjige smatrati poludokazom o tom, da se svi unosi iste protežu na medjusobna poslovanja tvrdke tužiteljeve i one tuženika;

uvaživ, što se tuženik, kao što je pravo prigovorio tužitelj, u svom odgovoru nije izjavio o pojedinih stavkah računa, barem počam od stavke od 31. prosinca g. 1872., nije naime prigovorio zaključku od 31. prosinca 1871., usljed kojega je ostao vjerovnikom iznosa 80 for. 85 novč., pa ob upisu na njegovu korist pod „studeni 1873.“ u iznosu 348 for. 90 nč., 101 for. 68 novč. i 64 for. 34 novč., što je tim većma morao učiniti, jer upravo od odbitka tih stavaka rezultira tužiteljeva tražbina od 226 for. 25 novč.;

vidiv, da u oči toga odluka i osuda br. 3., 4. i 8. ne dokazuju u nazočnoj parnici nikakove činjenice, koja bi mogla oboriti tužiteljev tužbovni zahtjev;

vidiv dakle, da je neumjestan prigovor, da je od godine 1871. kao posliednjega poslovanja minuo rok od osamnaest mjeseci, pa da s toga ne može trg. knjiga po §. 19. i 20. trg. zak. imati više dokazne moći;

vidiv, da se ne može mjesta dati ni prigovoru zagode, jer nije minuo rok propisan čl. 146. trg. zak.:

Moralo se je suditi po zahtievu tužbe.

Kr. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda presudom od 10. siečnja 1878. br. 10.626.

Razlozi: Složiv se sa razlozi osude prve molbe o tom, da je po tuženiku mučeć priznana tvrdka I. M. & S. P. razvrgnutom i da je tim dokazano aktivno pravo tužiteljice na tužbu po čl. 112. t. z. i o tom, da prigovor „rei judicatae“ nije dokazan; sadržaju razlozi rješitbe druge molbe jošte ovo:

Prem što stranka tužeća nije u samoj svojoj tužbi od 7. prosinca 1874. po smislu §. 10. gr. pp. navela čine, iz kojih izvodi svoj tužbovni zahtjev po redu vremena podpuno i razgovjetno — to se ipak tužba ta kao nepravilna ne može smatrati, pošto su ti čini po redu vremena razgovjetno i kratko polag §. 14. naredbe minist. pravosudja i trgovine suglasno sa ministarstvom financija od 9. ožujka 1863. u njezinom prilogu A. na I., računu naime izvadjenom iz njezinih trgovačkih knjiga navedeni — i sadržavaju svaku pojedinu i razložitu okolnost kao čin,

Digitized by Google

na kom temelji svoju tražbinu. Tuženik u svom odgovoru nije porekao baš niti jednoga tih čina, — već je nepravilno i suprot propisu §. 22. gr. pp. zaniekao u obće samo zakonsku njihovu posljedicu, navedši, da on prema tužećoj tvrdki traženi iznos neduguje.

Jur ovaj sam i jedini razlog bio bi dovoljan, uzeti kao pravno dokazanimi čine računa A. na I. dosliedno i pravo tužeće stranke na izplatu, dotično dužnost tuženika, da joj plati izkazanu novčanu svotu, i bez obzira na ino na stanje razprave.

Nu pošto sa strane tužeće trgovačke tvrdke nije poprimit pravni liek suprot istoj, to ne ima povoda preinaki na korist tužiteljice — za koju je ta osuda postala pravomoćnom.

Kr. stol sedmorice preinačio je obie osude nižih sudova rješitbom od 13. prosinca 1878. br. 627. i odputio tužitelja sa tužbovnim zahtjevom.

Razlozi sadržavaju glavnije stavke parbenih spisa; naročito navode, da je tuženik prigovorio, da tužba ne odgovara propisu §. 10. gr. pp. nenaznačujuć trgovačkog posla, iz kojega da je utužena tražbina nastala — i da je tužitelj za dokaz, da je priepor o tražbinah tužitelja prama tvrdki M. & P. riešen, doprineo osudu trgovačkoga suda u Trstu od 1. travnja 1873. br. 109. 2533. zatim zaključuju ovako:

Napram takovom stanju stvari, pa uvaživ, da je glasom računa A. na I. trg. tvrdka I. M. i S. P. po zaključku od 31. prosinca 1871. ostala napram tužitelju vjerovnikom sa 80 for. 85 novč.;

uvaživ, da su vještaci pri sudbenom očevidu, obavljenom dne 18. svibnja 1877. suglasno izjavili, da je poslovanje izmedju tužitelja i trg. tvrdke I. M. & S. P., u koliko se razabire iz trgovačkih knjiga tužiteljevih, — prestalo 31. ožujka 1871., a računi da su zaključeni u prosincu 1871., razlog pako tomu, što je u god. 1872. i 1873. u knjizi D. strana 34 uveden ostatak od „imati“ polag zaključka od god. 1871. da je običaj trgovački, po kojem se prenaša za buduće račune ostatak posliednjega računskoga zaključka, a ostale stavke da se odnose na troškove parbene i izplate učinjene za I. M., a ne na poslovanje trgovačko;

uvaživ, da stavka od 17. studenoga god. 1873. u računu A. na I., prema kojoj je na strani „dare“ unešen iznos od 822 for. 2 nč. kao plaća odvjetniku D., ne sadržaje titulum debendi, pa da se iz toga unosa sama po sebi ne vidi, da li se tiče trgovačkoga posla, glede kojega trg. knjige po §. 34. trg. zak. od 17. prosinca god. 1862. imadu moć nepodpuna dokaza;

uvaživ da naprama tomu i naprama gore iztaknutoj izjavi vještaka nije moguće dokaza u pogledu istinitosti stavaka prihoda i razhoda u računu A. na I., iz kojih bi imala

Digitized by Google

resultirati utužena tražbina, nadopuniti domirnom prisegom tužitelja: ne može se uzeti, da je tužitelj uspio dokazom, da mu je obstojavša trgov. tvrdka I. M. & S. P. na temelju računa A. na I. iz medjusobnih trgovačkih odnošaja dužna iznos od 226 for. 25 novč. odnosno, da postoje predpostave, pod kojimi bi on bio vlastan utužiti rečeni dug proti tuženiku kao bivšemu javnomu ortaku rečene razvrgnute trg. tvrdke. Priobćio **L. V.**

III. Mjenbeno-pravni.

Ako se u ispravi, koja se po ostaloj svojoj formi prikazuje kao tezica, pometnjom upotrebljavaju rieči „platit ću ja“, ne može to biti razlogom da se mjenica ne smatra tezicom.

Platežnim nalogom c. k. trgovačkoga suda pražkoga od 6. siečnja g. 1878. naloženo je N. kao prihvatniku prima mjenice izdane u Pragu 3. veljače 1875. na 38 for., da imade M. kao posjedniku i girataru izplatiti svotu od 38 for. k tomu 6% od 16. veljače god. 1875. do izplate tekuće zatezne kamate i parbeni trošak od 4 for. 19 novč. za tri dana pod prietnjom mjenbeno-pravne ovrhe.

Tuženi prigovori, da je utužena mjenica po svom sadržaju vlastita mjenica, jer se u njoj veli „platit ću ja po vlastitoj odredbi“, da je usljed toga na mjenici podpisani M., koji je mjenicu tu podpisao kao izdatnik, ujedno i mjenični dužnik, da utužena mjenica neima zakonom propisanih potrebština tezice. C. k. trg. sud pražki izrekao je nakon dovršene razprave, osudom od 4. travnja 1878., da se platežni nalog od 6. siečnja 1878. dokida.

Razlozi: U prilogu tužbe litera A. obečaje izdatnik njezin (M.) 15. veljače 1875., da će po vlastitoj odredbi izplatiti 38 for. S toga ne može se spomenuti prilog nipošto smatrati kao tezica, u kojoj bi se izplata svote nalagala drugoj osobi, trasatu. Nu prilog rečeni nije niti vlastita mjenica, jer se po čl. 98. m. z. (§. 112. hrv. mj. zak.) vlastita mjenica neizdaje na vlastitu odredbu. Pošto se pako mjenbeni postupak može uporaviti jedino na mjenice, providjene svimi potrebštinami, koje su nuždne za valjanost mjenice; pošto niti za tuženoga nemože po čl. 7. mj. z. nastati nikakova mjenbeno-pravna obveza iz njegova prihvata na mjenici zabilježenoga: s toga morao se je platežni nalog od 6. siečnja 1878. dokinuti.

Na priziv tužiteljev dokinuo je viši sud pražki osudom od 29. travnja 1878. osudu prvoga suda od 4. travnja i. g. te sudio: Platežni nalog c. k. pražkoga trgovačkoga suda od 6. siečnja god. 1878. ostaje u krieposti.

Digitized by Google

Razlozi: Ako se uvaži, da se na ispravi, priloženoj tužbi, koja se izrikom zove mjenicom, nalaze rieči „vriednost primio“, i „stavlja ga na račun bez ubaviesti“, navodi, koji po naravi stvari samo kod tezica mogu imati smisla i znamenovanja; ako se na dalje uvaži, da ta isprava izkazuje trasata, da je taj trasat na mjenici podpisao svoje ime dodav „prihvaćam“; ako se napokon uvaži, da je na toj ispravi podpisana osoba, različita od trasata — kasnijega prihvatnika — tada ne samo da se može uzeti, da je ta isprava tezica, nego se pače i mora tako uzeti — naročito obzirom na pravilo tumačenja §. 914. o. g. z., koji se takodjer i na mjenbene pogodbe ima protegnuti. Vidi se dakle, da se je pukom pometnjom upotrebila bjelica mjenična, u kojoj stoji u početku „platit“ (Zahle) i dodalo se „ja“, mjesto da se je reklo „platite vi“. (Zahlen Sie). To je pogrieška pisanja, pa nemože biti povodom, da se isprava ta nedrži za to pravom tezicom; osobito pošto je očevidno na mjenici, da ju je trasat ne samo podpisao očitovav da ju prihvaća, nego i inače podpuno izpunio; zato i neima nikakove dvojbe, da je i sam obvezani držao ispravu pravom tezicom. Prema tomu osniva se platežni nalog prvoga suda na zakonu, te se je morao preinačiv osudu u krieposti uzdržati.

Tuženi podnese previdnu molbu, ali ju najviši sud bečki odsudom od 16. listopada g. 1878. zabaci, a potvrdi osudu druge molbe sa razloga, po ovoj potonjoj navedenih. („J. Bl.“).

IV. Kazneno-pravni.

Paragraf 2. sl. c) kaz. zak.

Radi zločinstva pokušanoga obična umorstva tuženi Janko K. bude po sudu prve molbe sudjen sa prekršaja §. 523. kaz. zak. Ustanovljenim se je uzelo, da je Janko K. susjeda Janka Š. radećega u svom dvoru napao grdnjom i kad se je ovaj, videć ga napita, uklonio u kuću, da je Janko K. imanu pušku sa ulice na ogradu naslonio i istu opalio, čim se je Janko S. iz kuhinje promolio, nu da je samo kuhinjska vrata pogodio, za koja se je Janko Š. sakrio, čim je Janka K. nišanećeg opazio bio; puška da bijaše nabijena pušćanim prahom i sačmom zečarom; da je obtuženi sad svojoj kući pobjegao, a za kratko se vrieme približio ogradi, koja dieli njegov od dvora Janka L., da je naslonio pušku pravcem proti Janku L., istoga pitao: „šta sam ti dužan“ i da je pušku odapeo, dočim je dobio odgovor: „ništa mi nisi dužan“; pokle je samo kapsl pukao, da je obtuženi hitro drugi kapsl namjestio i pušku opalio nu hitac iz sačme zečare sastojeći prošao pokraj Janka

Digitized by Google

L.; po tom da je obtuženi iztrčao iz dvorišta na ulicu, te trčeć i podskakujuć da je vikao, na dvojicu sam pucao al trećeg moram ubiti, nu da se je opet kući vratio, gdje je i uhićen bio.

Djelo ovo da nosi sva obilježja tuženoga zločinstva, nu da mu se zla nakana po §. 2. sl. c. kaz. zak. ubrojiti nemože, buduć se okrivljeni brani podpunim pijanstvom, buduć takovo stanje neobaraju izpovjedke svjedoka, koji osnovom toga, što je obtuženi pravo hodao, i trčati mogao, što je znao napuniti pušku, što je na pušku i po drugi put nov kapsl metnuo i što je vikao: „Na dvojicu sam pucao", znao što je uradio bio — izvode, da je obtuženi samo napit bio. Buduć sud pri prosudjivanju psihologičkoga ovoga pitanja izreci prostih u sudu svom dosta strastvenih svjedoka tim manju važnost pridati može, što je ta izreka samo njihova slutnja i što ima slučajeva, da tko u podpunom pijanstvu dobro hodati, savezno govoriti i uobičajene poslove obavljati može, a pri svem tom da nezna što radi; buduć se u tom pravcu samo promatranjem individualnosti, sravnjivanjem predjašnjega sa sadanjim postupanjem, izvidjenjem, da li su se dogodne preinake naprečac bez izvanjske motivacije pojavile ili ne, do stalnoga suda doći može; buduć pri prosudjivanju s toga gledišta u oči pada, da ni jedan od svjedoka nezna označiti p r a v i uzrok ponašanju obtuženoga pri činu, pače im se isto čudnim prikazivalo; jer u tom pravcu drži Janko S. motiv u tom, što je žena okrivljenikova nekoliko dana prije Janku S. gusku ukrala, pa za nju forintu platiti morala, dočim Janko L. motiv nazrieva u tom, što se je rečena žena okrivljenikova rad kudelje sa Jankom L. i njegovom ženom svadjati htjela, čemu da je Janko L. na put stao; buduć bi tako neznatni povodi težko razjasnili djelovanje okrivljenoga i u tom slučaju, da je prije toga bio hrdjav, naprasit, osvetljiv čovjek, kamo li da se predpostaviti mogu dovoljnim uzrokom, jer ne samo što občina okrivljenoga označuje kao čovjeka dobroga vladanja, nego i svjedoci pri svoj strastvenosti izjaviše, da je okrivljeni bio mirne i blage ćudi ća i u pijanstvu pojavljujućem se češće; buduć ponašanje obtuženoga pri tom djelu se čudnim se i suludim pokazuje: čudnim, što je napadaj taj koje na ulici koje pred više svjedoka bez najmanje pomisli na posljedice poduzeo, a suludim, što je poslje iz dvorišta na ulicu iztrčao i tamo kao sulud skakao vičuć: „Na dvojicu sam pucao, a trećega moram ubiti".

Pri izvedenju ž a l b e n i š t o v n e polazilo je kr. državno odvjetničtvo sa gledišta, da pijanstvo nesačinjava činjenicu po prvom sudu neoborivo uglavljenu, već da se osnovom §. 277. broj 9. slovo b) kaz. post. uspješno pobijati može, da se iz §. 2. slovo c) k. z. očito vidi, da zakon podpuno pijanstvo subsumira pod smetnju od ćuta, iz čega da sliedi, da se podpuno pijanim smatrati može stanovita osoba onda

Digitized by Google

istom, kad se uvidi, da su joj misli i na istih osnovani čini u podpunu neskladu. Nu da u ovom slučaju o takovu neskladu govoriti se nemože, pokle se iz svega postupka vidi neprekinut i dugotrajan kontinuitet misli, naposeb kad se uz iztaknute u osudi okolnosti jošte u obzir uzme i ona po sebi neznatna, ali za prosudjenje predmeta važna, po Ivanu Č. iztaknuta okolnost, da je videć okrivljenika ponovo puniti pušku na red ga pozvao nu za odgovor dobio: „hodi ovamo! vjeru ti švabsku", akoprem bijaše Jovan Č. jedini „švaba" s kojim je okrivljenik onda u dodir došao; konačno da se nigdje nepropisuje stanoviti stupanj motiva, budući je to stvar individualnosti, pak se dovoljnim prikazuje ono, što u tom pogledu sam okrivljeni izpovieda, naime da mu je — tobož — sutradan supruga pripovjedala, kako se je dan prije potužila, da su ju domari Janka Š. i Janka L. pogrdili pače i zlostavili, pak da je on uslied toga pušku uzeo i djelo izveo.

Kasacionalni sud zabacio je žalbu ništovnu na temelju §. 282. kaz. post. navodeć kao razlog jedino, da žalbenik — pobijajuć podpuno pijanstvo, kakovo po §. 2. k. z. zlu nakanu izključuje — pobija pitanje činbeno, budući zla nakana na stranu objektivnoga učina spada i da napadnutom osudom i njenimi razlozi uglavljene činjenice jesu rezultat glavne razprave, te pružaju posve dovoljni temelj za uvjerenje, da je obtuženik u teret mu padajući čin bez namišljaja na zločinstvo u slučajnu pijanstvu počinio; da se po tom žalba ništovna, u koliko se po §. 277. br. 5 kaz. pp. podiže, neopravdanom a dosljedno tomu bezpredmetnom pokazuje, u koliko se na §. 277. br. 9. kaz. post. odnosi i pozivlje. **A.**

Opazka. Slučajevi ovaj pa onaj, priobćeni u br. 1. „Mjesečnika" str. 37. ove godine — želio bih — da koga pobude, da i kod nas pretrese pitanje, što spada na pitanje činbeno, što li na pitanje pravno. Poučno je, što su u tom pogledu pisali dr. Adler i dr. Mayer u časopisu „Allg. Gerichtszeitung" broj 35. odnosno 97. iz god. 1874., kao i one, što je u javnih sjednicah o tom govorio češće gen. prokurator i izricao najviši sud bečki.

Što se tiče britve držao bih, da to spada na pitanje pravno, pak ima donekle slično pitanje u br. 11. „Gerichtszeitung" iz god. 1875., koje je vrhovni sud proglasio u istinu pitanjem pravnim. Glede nakane najviši sud bečki iz prva nije bio na čistu, jer ju je jedan put činom, a drugi put pitanjem pravnim smatrao, dok je napokon u plenarnoj sjednici od 28. prosinca 1875. pod broj 12.855 stvar riešio konačno tako, da dolus nije čin već da spada medju pitanja pravna.

A stajalo sa zlom nakanom kako mu drago, u slučaju navedenom evo ovom nije se radilo o zloj nakani nego o okolnosti dokidajućoj

Digitized by Google

ubrojivost odnosno kažnjivost djela, a ta ustanova zakona nebi imala smisla, kad bi se elidirati mogla zlom nakanom odnosno kad bi riešenje o takovih okolnostih (kažnjivost dokidajućih) ovisno bilo o tom, što je prvi sud o zloj nakani neoborivo izrekao.

Predmet zločina javnoga nasilja zlobnim oštećenjem tudjega vlastničtva (§. 85. kaz. zak.).

Državno odvjetničtvo tuži Franju St., da se je učinio krivcem zločina zlobnoga oštećenja po §. 85. sl. a) kaz. zak., jer je neposredno prije ovršne procjene svojih založnim pravom obterećenih nepokretnosti dao gotovo sasma razkopati svoju kuću i k tomu spadajuću sušu i štalu tako, da su ostale same zidine. Prvi sud rieši obtuženoga zločinstva toga. Sud je najme uzeo, da je obtuženi namjeravao iz porušenih sgrada dobiveni materijal upotriebiti na korist svoje stradajuće obitelji, da postojeće založno pravo nije ga moglo priečiti, a da nerazpolaže slobodno sa svojim vlastničtvom u duhu i smislu §§. 354. i 362. o. g. z. — Proti toj osudi podnese drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu, u kojoj medju ostalimi brani nazor, da pojam vlastničtva u §. 85. k. z. prema §§. 292. i 353. o. g. z. uhvaća tako stvari kretne i nekretne kao i prava — dakle da je jednak pojmu „imovina“; da se pravo vlastničtva po §. 364. o. g. z. izvršuje slobodno samo u toliko, koliko se tim nezakida u prava trećega; da je prema tomu Franjo St. odgovoran za oštećenje prava založnoga vjerovnika svojih po §. 85. k. z.

Usljed ove ništovnice povela se pred kasacionalnim sudom bečkim javna razprava. Generalni odvjetnik dr. Cramer očituva, da ne može zastupati žalbe drž. odvjetničtva i to sa sliedećih razloga:

Nastojanje, da se u §. 85. k. z. napomenuto oštećenje stvari razširi u učin oštećenja imovine, uzimlje za izhodište pojam civilno-pravni vlastničtva. Nećemo ovdje razpravljati, u koliko je u obće dopušteno ove pojmove upotrebljavati, da se razjasne kazneno-pravne zasade. Nu da §. 353. o. g. z. nije mjerodavan za §. 85. k. z. vidi se već iz §. 166. k. z., koji se nedvojbeno nemože protezati na netjelesne stvari. I izraz „oštećenje“, koji se upotrebljava u opisu delikta, nemože se uporaviti na prava. Ta riečju „oštećenje“ naznačuje se takovo djelovanje — sve jedno bilo posredno ili neposredno, mekanički ili kemički započeto — na fizično bivstvovanje stvari, usljed kojega stvar sasma se uništi, ili se barma umanjuje trajno ili privremeno njena uporabljivost za stanovite svrhe njene. Prava možeš povrediti, ali nemožeš ih oštetiti. Valja napokon uvažiti, da se je delikt zlobnoga oštećenja, koji kao takov dolazi u Austriji, najprije u kaz. zak. za zapadnu Galiciju od g. 1796.

Digitized by Google

istom, kad se uvidi, da su joj misli i na istih osnovani čini u podpunu neskladu. Nu da u ovom slučaju o takovu neskladu govoriti se nemože, pokle se iz svega postupka vidi neprekinut i dugotrajan kontinuitet misli, naposeb kad se uz iztaknute u osudi okolnosti jošte u obzir uzme i ona po sebi neznatna, ali za prosudjenje predmeta važna, po Ivanu Č. iztaknuta okolnost, da je videć okrivljenika ponovo puniti pušku na red ga pozvao nu za odgovor dobio: „hodi ovamo! vjeru ti švabsku", akoprem bijaše Jovan Č. jedini „švaba" s kojim je okrivljenik onda u dodir došao; konačno da se nigdje nepropisuje stanoviti stupanj motiva, budući je to stvar individualnosti, pak se dovoljnim prikazuje ono, što u tom pogledu sam okrivljeni izpovieda, naime da mu je — tobož — sutradan supruga pripovjedala, kako se je dan prije potužila, da su ju domari Janka Š. i Janka L. pogrdili pače i zlostavili, pak da je on uslied toga pušku uzeo i djelo izveo.

Kasacionalni sud zabacio je žalbu ništovnu na temelju §. 282. kaz. post. navodeć kao razlog jedino, da žalbenik — pobijajuć podpuno pijanstvo, kakovo po §. 2. k. z. zlu nakanu izključuje — pobija pitanje činbeno, buduć zla nakana na stranu objektivnoga učina spada i da napadnutom osudom i njenimi razlozi uglavljene činjenice jesu rezultat glavne razprave, te pružaju posve dovoljni temelj za uvjerenje, da je obtuženik u teret mu padajući čin bez namišljaja na zločinstvo u slučajnu pijanstvu počinio; da se po tom žalba ništovna, u koliko se po §. 277. br. 5 kaz. pp. podiže, neopravdanom a dosljedno tomu bezpredmetnom pokazuje, u koliko se na §. 277. br. 9. kaz. post. odnosi i pozivlje. **A.**

Opazka. Slučajevi ovaj pa onaj, priobćeni u br. 1. „Mjesečnika" str. 37. ove godine — želio bih — da koga pobude, da i kod nas pretrese pitanje, što spada na pitanje činbeno, što li na pitanje pravno. Poučno je, što su u tom pogledu pisali dr. Adler i dr. Mayer u časopisu „Allg. Gerichtszeitung" broj 35. odnosno 97. iz god. 1874., kao i one, što je u javnih sjednicah o tom govorio češće gen. prokurator i izricao najviši sud bečki.

Što se tiče britve držao bih, da to spada na pitanje pravno, pak ima donekle slično pitanje u br. 11. „Gerichtszeitung" iz god. 1875., koje je vrhovni sud proglasio u istinu pitanjem pravnim. Glede nakane najviši sud bečki iz prva nije bio na čistu, jer ju je jedan put činom, a drugi put pitanjem pravnim smatrao, dok je napokon u plenarnoj sjednici od 28. prosinca 1875. pod broj 12.855 stvar riešio konačno tako, da dolus nije čin već da spada medju pitanja pravna.

A stajalo sa zlom nakanom kako mu drago, u slučaju navedenom evo ovom nije se radilo o zloj nakani nego o okolnosti dokidajućoj

Digitized by Google

ubrojivost odnosno kažnjivost djela, a ta ustanova zakona nebi imala smisla, kad bi se elidirati mogla zlom nakanom odnosno kad bi riešenje o takovih okolnostih (kažnjivost dokidajućih) ovisno bilo o tom, što je prvi sud o zloj nakani neoborivo izrekao.

Predmet zločina javnoga nasilja zlobnim oštećenjem tudjega vlastničtva (§. 85. kaz. zak.).

Državno odvjetničtvo tuži Franju St., da se je učinio krivcem zločina zlobnoga oštećenja po §. 85. sl. a) kaz. zak., jer je neposredno prije ovršne procjene svojih založnim pravom obterećenih nepokretnosti dao gotovo sasma razkopati svoju kuću i k tomu spadajuću sušu i štalu tako, da su ostale same zidine. Prvi sud rieši obtuženoga zločinstva toga. Sud je najme uzeo, da je obtuženi namjeravao iz porušenih sgrada dobiveni materijal upotriebiti na korist svoje stradajuće obitelji, da postojeće založno pravo nije ga moglo priečiti, a da nerazpolaže slobodno sa svojim vlastničtvom u duhu i smislu §§. 354. i 362. o. g. z. — Proti toj osudi podnese drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu, u kojoj medju ostalimi brani nazor, da pojam vlastničtva u §. 85. k. z. prema §§. 292. i 353. o. g. z. uhvaća tako stvari kretne i nekretne kao i prava — dakle da je jednak pojmu „imovina“; da se pravo vlastničtva po §. 364. o. g. z. izvršuje slobodno samo u toliko, koliko se tim nezakida u prava trećega; da je prema tomu Franjo St. odgovoran za oštećenje prava založnoga vjerovnika svojih po §. 85. k. z.

Usljed ove ništovnice povela se pred kasacionalnim sudom bečkim javna razprava. Generalni odvjetnik dr. Cramer očitova, da ne može zastupati žalbe drž. odvjetničtva i to sa sliedećih razloga:

Nastojanje, da se u §. 85. k. z. napomenuto oštećenje stvari razširi u učin oštećenja imovine, uzimlje za izhodište pojam civilno-pravni vlastničtva. Nećemo ovdje razpravljati, u koliko je u obće dopušteno ove pojmove upotrebljavati, da se razjasne kazneno-pravne zasade. Nu da §. 353. o. g. z. nije mjerodavan za §. 85. k. z. vidi se već iz §. 166. k. z., koji se nedvojbeno nemože protezati na netjelesne stvari. I izraz „oštećenje“, koji se upotrebljava u opisu delikta, nemože se uporaviti na prava. Ta riečju „oštećenje“ naznačuje se takovo djelovanje — sve jedno bilo posredno ili neposredno, mekanički ili kemički započeto — na fizično bivstvovanje stvari, usljed kojega stvar sasma se uništi, ili se barma umanjuje trajno ili privremeno njena uporabljivost za stanovite svrhe njene. Prava možeš povrediti, ali nemožeš ih oštetiti. Valja napokon uvažiti, da se je delikt zlobnoga oštećenja, koji kao takov dolazi u Austriji, najprije u kaz. zak. za zapadnu Galiciju od g. 1796.

Digitized by Google

(I. dio §. 60. „Andere boshafte Beschädigungen fremden Gutes“) genetično razvio iz povorke posebnih ustanova, kojim bijaše predmetom samo oštećenje tjelesnih stvari n. p. drveta, usjeva, životinje itd. (sravni: Carolina čl. 167. i 168.; „Neue peinliche Halsgerichtsordnung“ cara Josipa I. čl. 19. §. 45.; C. c. Theresiana, čl. 73. §. 10. itd.). „Oštećenje imovine“ obuhvaća tako široko područje, da se unj može potegnuti i povreda pravu odgovarajućega stanja ili položaja, radi koje povrede mogao bi se pozvati u pomoć samo sudac gradjanski. Nemože se predpostaviti, da je zakonodavac u §. 85. k. z. hotio postaviti učin, što no bi podpuno dokinuo granicu medju civilnom i kaznenom nepravdom. Iz svega ovoga pako razabire se, da mogu samo tjelesne stvari biti predmetom obtužbe s bog ovakova zločina, nipošto pako prava.

Najviši sud zabacio je žalbu ništovnu.

Razlozi: Kriterija u §. 85. sl. a) k. z. označenoga zločina jesu: da je tudjom zlobom vlastničtvo oštećeno. Pojam vlastničtva obuzimlje po §. 353. o. g. z. sve tjelesne i netjelesne stvari, a po §. 292. o. g. z. nisu ni prava odatlje izključena. Nu taj gradj. zakonom osnovani pojam vlastničtva neda se uporaviti u kaz. zakonu, jer se ovaj potonji pravilno služi samo takovimi izrazi, koji su prema svagdanjemu shvaćanju i govoru, po kojem se pod vlastničtvom razumievaju samo tjelesne stvari. A da su se pod izrazom „vlastničtvo“ u ovom paragrafu hotjele označiti samo tjelesne stvari, to potvrdjuje i postanak dotične zakonske ustanove, koja nije drugo nego generaliziranje kaznenih ustanova o zlobnom oštećenju predmeta, po prijašnjih kaz. zakonih specijalno navedenih, pa se još i danas u §. 85. i u sliedećih paragrafih kaz. zak. normiraju oštećenja pojedinih stvari n, pr. kod željeznica brzojava itd. §. 85. sl. a) k. z. nemogaše se dakle uporaviti na ovaj slučaj obtužbe, jer se tu neradi ob oštećenju tudjega vlastničtva, nego o povredi tudjega prava na vlastitoj stvari oštećenjem ove potonje.

Grieše li se o kazneni zakonik ljekarnici, koji prodavaju specialitete, kojim ne znadu za sastavine?

Ovaj slučaj potaknuo je pitanje za cislajtanske ljekarnike veoma zanimivo, pitanje po njih pače životno. Gradski fizik u Beču našao je u mirodijara Paglianske sladorače i uzaptio ju. Mirodijar pravdaše se, da je on tu sladoraču dobavio u ljekarnika A. Molla. Išlo se je sada preiskati ljekarnu i skladište A. Molla i našlo se je ljekova sumnjivih, o kojih gradski fizik dr. Innhauser reče da su arcana, te da Moll neima prava prodavat ih.

Digitized by Google

Proti gospodaru ljekarne Mollu i proti njegovomu providniku Seidlu bila je dne 20. studenoga god. 1878. javna razprava kod kotarskoga suda unutrašnjega grada Beča. Državno odvjetničtvo zastupaše dr. Wachler a braniteljem obajuh obtuženika bijaše dr. Neuda.

Za vještake bijahu pozvani dr. Innhauser gradski fizik i dr. Waldheim, starješina ljekarničkoga gremia grada Beča.

Ljekarnik Moll brani se, da on ne može priznati, da su arcana ljekovi, koji su mu pod sumnju stavljeni, pošto su tvari, od kojih su sastavljeni, naznačene u dotičnoj porabnoj uputi; ima već godina da su ti ljekovi poznati a lječnici naredjuju ih mnogo. Za prodavanje nekih ljekova, kao n. pr. Mayerove sladorače za prsi, ima osobita dozvola državne vlasti. Tajni ljekovi jesu, kojim se ne poznaju sastavine. Ljekarnik se Moll pozivlje na novije ministarske odpise, a osobito na onaj 16. veljače 1870. br. 16.785., koji propisuje, da ljekarnik smije prodavati liek, što ga je u inozemstvu dobavio, samo ako zna od šta je načinjen. Sad ne može biti sumnje, da za ljekove, koji su mu bili zaplienjeni, znade se dobro od šta su načinjeni. Ljekarnik Moll uz to prikazuje dotične izvorne recepte i razlučbe, a podkriepljuje svoju obranu mnienji i izrekami odličnih lječnika i profesora.

Drugi obtuženik jednako se brani.

Mnienja obajuh vještaka razilaze se. Dočim dr. Innhauser u jednih od zaplienjenih ljekova hoće da vidi tajnih liečila, što je zakonom zabranjeno prodavati ih, a k tomu, da se mienja i način pravljenja ovih ljeèila; veli dr. Waldheim, da svaki ljekarnik drži manje ili više tih zaplienjenih ljekova, a i mora ih držati, jer sviet namamljen objavami, koje dnevice dolaze pod oči samim vlastim u neizmjernom broju, pita za te ljekove, pa sami lječnici dnevice ih propisuju.

Stara dvorska odluka od 15. rujna god. 1833., koja se odnosi na §. 345. kaz. zak., da je bila ukinuta novim zakonom o cieniku, koji dopušta unos tih ljekova i udara na njih osobitu carinu.

Za ljekarnike da mogu dakle samo ovi zakoni i odredbe austrijske farmacije mjerodavni biti. U ostalom da valja priznati, da na ovom poljû vlada veliki metež; s toga da se je on sam posvjetovao sa gospodom na ministarstvu, do kojih je mnogo u ovih poslovih. Prieka je potreba, da se ova stvar uredi, jer će inače svaki ljekarnik biti izložen pogibelji pod obtužbu doći.

Sad se medju službovnikom državnoga odvjetničtva dr. Wachlerom i zdravstvenim viećnikom dr. Innhauserom izmiene ove besjede:

Dr. Wachler: Kako je to, da se u listovih mogu slobodno nuditi mnogi tih specijaliteta, što ih vi tajnimi liekovi označujete. — Dr. Innhauser: Da bi htjeo štiti sve objave, imao bi tu puno posla. Ja čitam samo jedan list, a na tom neima nikakovih objava. Ali redarstvo

Digitized by Google

me podpomaže, te mi šalje kad kad takovih objava. — Dr. Wachler: Ali ja mislim, da, pošto je vam povjereno zdravstveno redarstvo, imao bi biti vaš poglaviti posao, nadziranje objava o specialitetih, koje vi u obće označujete kao arkana, kao zabranjena liečila. — Dr. Innhauser strese ramenima i ne zna što bi na to odgovorio.

Službovnik državnoga odvjetničtva predlaže za tim, da se razprava odgodi, da se može zaiskat u vrhovnoga zdravstvenoga vieća mnienje, što da je tajni liek i da se može obaviestiti o naredbah, koje u ovom poslu obstoje.

Dr. Neuda prosvjeduje da se odgodi razprava s navedenih razloga. Takav predlog bio bi temeljit, kad bi se radilo de „lege ferenda"; ali sada takovo mnienje i takova izreka nebi imala nikakove važnosti za obtuženike i za sve one, koji imaju suditi polag postojećih zakona.

Sudac dr. Beisser odlučuje, da se razprava odgodi, ali ne s razloga, što ih je naveo državnoga odvjetničtva službovnik, jer on pristaje uz braniteljeve navode, koji su prama istinitim činjenicam; nego u svrhu samo, da se zapita u medicinske fakultete autentično tumačenje izraza „tajni ljekovi".

Što je prestupak suprot sigurnosti vlastničtva? (§. 460. kaz. zak.).

Na ovo pitanje daje odgovor doduše čudnovati za pravnika i poznavaoca zakona evo ovaj slučaj:

Šumarski ured u N.-G. prijavi kod kot. suda u X., da je Albert M. kao poduzetnik i trgovac dao voziti drva iz šume putem, kojim mu nebijaše slobodno, da je tim počinio štetu, procienjenu na 240 for. 50 nč., pa umoli da se dotičnik kazni i šteta naknadi.

C. kr. kotarski sud izreče tada u ovoj „kaznenoj parnici", da je Albert M. krivac „prestupka suprot sigurnosti vlastničtva" po § 460. k. z. kao neposredni učinitelj i obsudjuje se s toga po §. 460. s obzirom na §. 260. k. z. na kazan od 50 for. globe, odnosno deset dana zatvora kao i po §. 341. k. p. i po c. naredbi od 2. lipnja 1859. (br. 105. d. z. l.) na naknadu troška kaz. postupka i ovrhe kazni, a napokon po §. 359. kaz. pp. i na izplatu naknadbine od dvie stotine četrdeset forinti petdeset novčića a. vr. oštećeniku šumarskomu uredu u N.-G. za počinjenu štetu:

Razlozi: Kažnjivo djelo, kojim se obtuženik okrivljuje, smatra se po §. 460. i 171. k. z. prestupkom suprot sigurnosti vlastničtva i jest objektivno dokazano o počinjenoj šteti, subjektivno pako u smislu §. 426. lit. c) k. p.

Digitized by Google

C. kr. šumarski ured u N.-G. prijavio je obtuženika, da je isti po svojih kirijaših sa svojimi drvi oštetio zemljište njegovo izvažajuć drva; ta šteta dva put učinjena na različitom mjestu iznosi 240 for. 50 novč. a. vr. Obtuženik nepriznaje, da je štetu počinio, te navadja, da ako je šteta i počinjena, to nije po njem, već po njegovih kirijaših, kojim on nikakova naloga nije dao.

C. kr. lugar Mato M. izpovjeda, da je on naročito rekao obtuženiku, neka nevozi drvo onim putem, kojim je počeo, jer će odštetu platiti, a da mu je isti obtuženik rekao, da će on voziti svoje drvo kuda hoće, i ako do odštete kakove dodje da će ju on, a ne kirijaši platiti", dao je tako proti izrečenoj zabrani lugara drvo voziti po zabranjenom putu.

Svjedoci Josip S., Jovo S., Stojan R., Mile S., Maksim Š., Avram Š., Vaso J., Nikola L. i Gjuro M. jednoglasno izpovjedaju, da su oni po nalogu obtuženika i kad je on lugaru Mati M. rekao, da će sam odštetu platiti, ako kakova bude, vozili drvo istomu, te da im on nije rekao, nebi sjegurno vozili bili po zabranjenom putu drva.

Uvaži li se, da i sam obtuženik priznaje, da su njegovi kočijaši štetu počinili; uvaži li se, da je obtuženika lugar opomenuo, da nevozi onuda drvo kud je počeo, a obtuženik rekao, da će on, a ne kočijaši odštetu platiti; uvaži li se, da svi gore označeni svjedoci istu tu okolnost jednoglasno potvrdjuju, uzme li se u obzir, da obtuženik, koji toliko već s drvami trguje, znade da se roba smie voziti samo onim putem, za koji dozvolu ima, to ga je sud ovaj u smislu §. 269. k. p. proglasio i smatra uglavljenim prestupkom suprot sjegurnosti vlastničtva.

Kazan je odmjerena po §. 460. k. z. obzirom na §. 260. kaz. zak. uvaživ otegotno po §. 263. kaz. zak. a. d. k. najme: kažnjivo djelo nastavljeno kroz duže vremena, znatna šteta, i što je zaveo neuke ljude, da su štetu počinili, te se smatra dosudjena kazan posve primjernom, premda je do sada neporočan bio.

Ostali dio osude temelji se na §§. 341. i 359. k. p.

Razumije se po sebi, da je obtuženi upotrebio zakoniti liek proti ovoj osudi, te je ona po višem sudu dokinuta.[1] Priobćio I.

---

[1] Priobćujuć ovaj slučaj, uzeti ćemo najpovoljniju mogućnost, da se je sastavitelj one osude zajedno sa razlozi pomutio; nemožemo bo pomisliti, da bi kot. pristav — negovoreć sudac — bio tolik ignorant, da bi s bog podpunoga nepoznavanja zakona uporavljivao propise zakona kako ih nebi nitko, tko ima imalo zdrava razuma. Ta u §. 460. k. z. radi se o slučajevih **k r a d j e**, koji nisu kaznjivi po §. 172. do 176. k. z. kao zločin; a u gore pripoviedanom slučaju radi se o nedozvoljenoj **p o r a b i** puta. Kako se je mogao na to uporaviti §. 460. k. z. upravo je nerazumljivo, i zato moramo predpostaviti, da tu vlada

Digitized by Google

Smjerni upiti.

I.

Dva ortaka, koji su kroz dvie godine zajednička gospodarstva uživali, razstaviše se načelno uz uslovljene pismene uvjete razstanka svojega, medju kojimi glavni bijaše, a) da svaki njih prima jedno gospodarstvo za buduće samo uživanje, b) da se medjusobni na gospodarstvih nahodeći se imetak dieli na dva ravna diela itd.; c) u koliko bi medju strankami nesporazumljenje nastalo iz diobe ili s drugih razloga, da se podlažu obie stranke izreci obraničkoga suda, kojemu svaka stranka jednoga obranika, a obie sporazumno pročelnika izabrati, a tako izabrani sudci na temelju gr. pp. nastale medju strankami razmirice riešavati imadu.

Obranički sud konstituirao se je mjeseca siečnja 1871., te započeo radnje svoje, ali buduć su te velikim dielom s toga zapinjale, što obranici sudci ne bijahu iz jednoga mjesta, u kom su sastanci držani, pak su i zvanjem svojim često put zapriečeni bili djelovati, započeto pako djelo savjestno i točno riešiti nastojahu, nagodiše se stranke pismeno pred obraničkim sudom na to: da u koliko bi koji od gg. obranika zvanjem svojim zapriečen postao započeto zvanje dalje vršiti, da je dotična stranka u stanovitom vremenu dužna izabrati si drugoga obranika, a ako ga nebi izabrala, da ga onda izabire ostali obranik i pročelnik; a ako bi se sam pročelnik na zvanju svom zahvalio, da biraju obranici drugoga pročelnika.

Dogodi se, da je stranka jedna mjesto svoga obranika dr. Š., koji je zvanjem svojim zapriečen bio na ugovoreni sastanak doći, prisiljena bila drugoga obranika izabrati, u osobi dr. B., a ovaj je u družtvu suobranika nastavio započeto djelo razprave prepornih pitanja. Nu dočim g. B. nehtjede neki po njegovom nazoru protunagodbeni predlog suobranika svoga prihvatiti, zahvali se njegov suobranik, a stranka, koja bi usljed obstojale nagode imala drugoga obranika izabrati, neučini toga, nego tuži suparnika svoga kod redovitoga sudbenoga stola radi više tobožnjih tražbina svojih.

Tuženik prigovori nadležnosti suda upiruć se na glavni ugovor i kasniju nagodu, po kojih je obranički sud u svih medju tužiteljem A. i tuženikom T. nastalih iz bivše zajednice preporih izključivo nadležan, i ne drugi sud. Sud prve molbe izda riešitbu, da je u označenih preporih nadležan obranički sud; nu na potraženu po tužitelju proti tuženiku

---

pometnja. Možda ima biti: §. 468? jer se radi o jednoj vrsti šumskoga kvara. Ali iz cieloga ovoga slučaja vidi se, da tu nema mjesta progonstvu po kaz. zakonu.

Digitized by Google

sekvestraciju imetka tuženikova, dozvolio je unatoč prvoj odluci svojoj (da nije nadležan) sekvestraciju do iznosa od 14.500 for.

Proti toj dozvoli sekvestracije, uloži tuženik pravodobno utok na viši sud glavno s razloga, što nenadležni sud nije imao pravo prije riešenja pitanja o nadležnosti suda, bez predidućega preslušanja tuženikova, a i bez pružene protusigurnosti, sekvestraciju proti tuženiku u visini iznosa od 14.500 for. dozvoliti.

Prigodom obave dozvoljene prvom molbom sekvestracije te, izkazao je tuženik da je on proti prvomolbenoj odluci podnio utok u pravo doba, a da se objekt, čija se sekvestracija traži, ne može zaplieniti, jer je prije potražene sekvestracije prodan i drugomu predan.

Tužitelj nečekajuć i opet riešenje pitanja nadležnosti, potražio je proti tuženiku otvorenje stečaja na temelju bezuspješne ostale sekvestracije, a sud prve molbe odbije prošnju njegovu s razloga, što je on sam koji proti tuženiku tužbe vodi, i što je i sam izkazao da tuženik neima imetka. Nu sud druge i treće molbe dozvoliše otvorenje stečaja nad imetkom tuženikovim i to prvi rješitbom od 27. svibnja god. 1874. br. 5271. a drugi 8. kolovoza 1874. br. 758.

Prije dozvole otvorenja stečaja nad imetkom tuženikovim izreče najviši sud dne 2. svibnja 1874. pod br. 383., 384., 385. i 386. intimirana po drugomolbenom sudištu ddto. 13. svibnja god. 1874. br. 4793., 4794., 4791. i 4792. riešenja kojimi se obranički sud kao jedino nadležnim u parnicah A. T. proglašuje, a opet drugomolbeni sud riešenje od 17. lipnja 1874. br. 5895., kojim se dozvoljena po prvomolbenom sudu odlukom od 14. ožujka g. 1874. br. 1691. sekvestracija do 14.500 forinti na temelju viših riešenja gore navedenih dokida i ništetnom proglašuje: — Nu usuprot tih viših riešitba od 2. svibnja 1874. intim. 13. svibnja 1874., kojimi se redoviti prvomolbeni sud nenadležnim proplašuje, usuprot donešenoga riešenja od 17. lipnja 1874. br. 5895., da je dozvoljena po sudu prve molbe odlukom od 14. ožujka 1874. br. 1691. sekvestracija u visini od 14.500 for. ništetna, izreče ipak drugomolbeni sud riešitbu 27. svibnja g. 1874. br. 5271., (dakle u vremenu, kad je višega suda riešitbe pravomoćne o nadležnosti suda od 2. svibnja 1874. u rukuh imao) — da se nad imetkom tuženikovim, proti kojemu jedino neizvedena sekvestracija nenadležnoga suda obstojaše, i nikakova druga tužba, imade otvoriti stečaj. A najviši sud potvrdi tu odredbu otvorenja stečaja prem je izrekao u svojih prijašnjih rješitbah, da sud prve molbe nije nadležan de intim 2. svibnja 1874. br. 383., 384., 385. i 386., potvrdi ju takodjer usuprot ukinute i ništetnom proglašene sekvestracijonalne dozvole za 14.500 for. — i to riešenjem od 8. kolovoza 1874. br. 758. dočim je sekvestracija, na kojoj se dozvola otvorenja stečaja temelji, jur 17. lipnja 1874. br. 5895. pravomoćno ukinuta.

Digitized by Google

Neka mi bude dakle dozvoljeno radi ubaviešti moje ovdje javno staviti pitanja:

Je li zakonito i pravedno, da se je sud prve molbe nečekajuć riešenja najvišega sudišta o pitanju nadležnosti, upuštao u riešenje pitanja o sekvestraciji?

Je li zakonito, da se je isti nenadležni sud upuštao u razpravu ob otvorenju stečaja, na temelju protuzakonito dozvoljene sekvestracije, nečekajuć riešenja višega sudišta u predmetu jednom i drugom?

Najvišimi riešitbami od 2. svibnja 1874. br. 383—386. izrečena je nenadležnost prvomolbenoga redovitoga sudišta, a rješitbom druge molbe od 17. lipnja 1874. br. 5895. ukinuta je, i ništetnom proglašena odluka prvoga suda dozvoljujuća sekvestraciju imetka tuženikova u visini od 14.500 for.: neka mi dakle bude dopušteno dalje pitati:

Je li riešenje drugomolbenoga suda u pogledu otvorenja stečaja od 27. svibnja 1874. br. 5271., a to na temelju dozvoljene, a neovršene po nenadležnom sudu sekvestracije, — zakonito izrečeno, kad je već daleko prije te riešitbe najvišje sudište rješitbami od 2. svibnja 1874. br. 383—386. dakle 25 dana prije pravomoćno odlučilo, da prvomolbeni redoviti sud u parnicah L. A. proti L. T. nije nadležan, sliedateljno da je i odluka njegova o dozvoli sekvestracije ništetna?

Isto tako, može li riešenje višega sudišta od 8. kolovoza g. 1874. br. 758. dozvolu otvorenja stečaja potvrdjujuće, još nadalje postojati na pram riešenju istoga vrhovnoga suda od 2. svibnja 1874. br. 383. do 386. i riešenju drugoga suda od 17. lipnja 1874. br. 5894., kojom se dozvoljena po prvomolbenom (ali nenadležnom) sudu sekvestracija imetka L. T. u visini od 14.500 for. a. vr. ukida i ništetnom proglasuje, pozivno na gornja višja riešenja od 2. svibnja god. 1874. br. 383. do 386.?

Nepada li svakomu u oči, da se je u tom predmetu prenaglilo, — kada je tuženiku svaka mogućnost unapred oduzeta, da se kod zakonitoga suda, koga je nadležnost tek 2. svibnja god. 1874. uzpostavljena (a tuženiku posliednja rješitba tek svršetkom lipnja 1874. saobćena) braniti može?

Prije nego li je riešeno pitanje, tko ima tuženiku suditi — odsudjen je on meritorno. A kako je dalje bilo, usudit ću se u buduće priobćiti.[1]

Ladislav Thaller,
umirovljeni kotarski sudac.

---

[1] Po želji g. pisca priobćujemo ovaj članak, prem neodobravamo tona, koji prodire naročito iz pitanja. Ob ovakih stvarih mora se razpravljati vrlo objektivno. Ured.

Digitized by Google

Dr. Antun Molnár.

Četvrt vieka istom dieli nas od one periode našega pravnoga života, koja je kroz stoljeća postojala i koja se zove periodom domaćega, hrvatsko-ugarskoga prava.

Toga prava, imenito privatnoga, nestalo je skoro sasvim s površja našega današnjega pravnoga života, ali ono živi još kao korien mnogih pravnih odnošaja, napose posjedovnih, a usahnu li s vremenom i ti korieni, živjeti će u našoj pravnoj i kulturnoj povjesti.

Istom četvrt stoljeća minulo je iza te duge periode domaćega prava, pa su u nas već vrlo riedki onakovi pravnici, koji su poznavali to pravo iz života te vlastite praktične uporabe, vrlo su već riedki u Hrvatskoj t. z. „stari Verböczy-anci".

10. prosinca prošle godine izgubismo smrću dra. Antuna Molnára i najvrstnijega zastupnika hrvatsko-ugarskoga privatnoga prava. Vriedni pokojnik zaslužio je svojim mnogogodišnjim revnim i uspješnim radom i čestitim svojim značajem, da se ga kao profesora prava sjetimo zahvalnim pietetom u ovom listu.

Antun Molnár rodio se je 20. veljače god. 1797. u mjestu Szukó u zemnonskoj (zemplinskoj) županiji.

Otac njegov bijaše pučkim učiteljem, te si je sina sam podučavao u početnih naucih, a kasnje posla ga na gimnaziju u Sátor-Alja-Ujhelj.

Nakon dovršenih gimnazijalnih nauka podje Antun Molnár g. 1816. na kr. sveučilište u Peštu, gdje je slušao najprije filosofiju a zatim pravoslovje, te stekao iz obajuh područja znanosti lovor-vienac, bivši najprije promoviran za doktora filosofije i slobodnih umjetnosti, a kasnije, god. 1824. za doktora prava.

Nakon stečene podpune teoretičke pravoslovne naobrazbe, stupi u juridičku praksu, i to najprije — po tadanjem običaju — u „patvariju", a zatim kao zapriseženi bilježnik ili „jurat" ka kr. sudbenomu stolu, te poluči nakon dovršene prakse odvjetničku diplomu.

U ono vrieme bijaše u Ugarskoj i kod nas mnogo mladih odvjetnika, koji se nisu bavili juridičkom praksom, već ili gospodarstvom, ili javnimi poslovi ili su napokon, barem za vrieme, obavljali službe tajnika ili odgojitelja kod otmenijih obitelji. Tako je i naš mladi odvjetnik bio pozvan kao odgojitelj u kuću grofa Almássy-a, gdje je do god. 1828. ostao. Te se godine posveti praktičnomu odvjetničtvu; ali ne za dugo.

Poznat i uvažavan u peštanskih mjerodavnih krugovih, postane već iste godine namjestnim profesorom na pravoslovnom fakultetu kr. ugarskoga sveučilišta, gdje je predavao sve do god. 1835., i to najprije statistiku i rudno pravo, a godine 1834/5. rimsko i kazneno pravo.

Digitized by Google

Previšnjim riešenjem od 29. studenoga 1836. bude Molnár imenovan javnim redovitim profesorom domaćega (jus patrium) gradjanskoga i kaznenoga prava na kr. akademiji znanosti (scientiarum academia) u Zagrebu, te došav ovamo, položi 23. siečnja g. 1837. propisanu prisegu i nastupi odmah svoje zvanje.

Molnár predavao je u Zagrebu povrh predmeta, za koje bijaše imenovan, neko vrieme i t. z. stylus curialis, a kad je naša „kr. akademija znanosti" god. 1850. preustrojena u pravoslovnu akademiju sa 3. tečaja, te na njoj uveden novi naukovni sustav, zapade Molnára zadaća da predaje mjenbeno i trgovačko, hrvatsko-ugarsko pravo i neparbeni postupnik.

Uvjek bistra i svježa duha, počele su Molnáru osobito u drugoj polovini prošloga decenija, fizične sile znatno malaksati; tražio je lieka po hrvatskih i ugarskih kupeljih i morao je zbog bolesti više puta na dopust poći.

Želio a i zaslužio je podpuno, da sprovede svoje stare dane u miru. I ta mu se želja izpuni. Previšnjim riešenjem od 24. rujna 1868. stavljen je dr. Antun Molnár u normalno stanje mira, te ga tom prigodom odlikova Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo, priznavajuć odlične zasluge starine profesora, naslovom kr. savjetnika, a postojala dikasterija, kr. hrvatska dvorska kancelarija i hrvatsko namjestničko vieće kao i ravnateljstvo pravoslovne akademije izraziše Molnáru onom prigodom zahvalu i priznanje.

Sretno i zadovoljno živio je vriedni starina sve do lanjskoga proljeća, kad mu jedinac sin Gjuro, viećnik kod kr. sudb. stola zagrebačkoga, izvrstan pravnik i čestit domoljub, opasno oboli.

Starca inače uvjek vesela i na šalu spremna shrva težka tuga i sdvojnost, uvidio je bo, da sinu mu, u kojem je živio i kojim se punim pravom ponosio, neima lieka. A kad mu sin mjeseca listopada pr. god. umre, oboli naskoro za tim toli težko izkušani otac, te umre 10. prosinca doživiv 82 godinu. Sliedećega dana sprovede ga množina njegovih odličnih štovatelja i bivših učenika, profesori i djaci pravoslovnoga fakulteta sa sveučilištnim barjakom do hladnoga groba, a u ime profesorskoga sbora rečenoga fakulteta stavi dekan istoga, gosp. dr. Vrbanić, krasan vienac na pokojnikov lies.

Kao profesor posveti dr. Antun Molnár sve svoje znanje i umjenje svojim slušateljem, kod kojih je uvjek znao probuditi i uzdržati interes za svoja predavanja, dotično za predmete istih.

Profesor Molnár nije bio prijatelj pretjeranih abstrakcija i puke teorije, on je poglavito za tim išao, da postigne takovu naobrazbu svojih slušatelja, koja će jih uz znanstveni temelj usposobiti za valjan praktički rád. Zato je i volio razjasnjivati svaku zasadu mnogimi, naj-

Digitized by Google

raznijimi primjeri, i nastojao predavajuć hrvatski, govoriti onim lahkim, slobodnim stilom, koj se možda nebi činio gdjekojemu učenjaku dosta učenim, bolje da reknemo zamršenim, nu koj tim više odgovara duhu našega jezika i polučuje mnogo bolje svrhu, u koju se predaje.

Punih trideset godina vršio je vriedni pokojnik u Hrvatskoj savjestno i uspješno svoje zvanje, te je uzgojio našoj domovini mnogo odličnih i vrstnih odvjetnika, sudaca i inih činovnika. A tim se je i ponosio, nalazio je bo najljepšu nagradu svoga djelovanja u valjanih rezultatih istoga; ponosio se je ljubavju i štovanjem, koje su mu svakom prilikom izkazivali njegovi bivši slušatelji, kojim je on bio u istinu pravi prijatelj, te ih često k sebi prizivao, bodrio i svjetovao. Dok god bude tih učenika njegovih, a poslje smrti njihove još će potomci njihovi znati pripoviedati o jovialnom, dobrom i iskrenom prijatelju profesoru Molnáru.

O njem možemo punim pravom reći, što je on, — veliki štovatelj pjesničtva, i sam klasični latinski pjesnik — izpjevao svojemu pokojnomu prijatelju Babukiću:

„Patriae utilis
Carusque vixit . . .
. . . . . .
. . . . Doctus magister,
Prudensque mentor Palladii
Agminis".

Viestnik.

Savigny-eve svečanosti. Dne 21. veljače o. g. prošlo je jedno stoljeće od dobe, kad je veliki pravnik Karlo Friderik Savigny sviet ugledao. Gotovo sva sveučilišta u Europi, mnogobrojna znanstvena družtva proslaviše taj dan svečanostmi, na kojih se je pokazivalo na epokalno značenje Savigny-evo u pravnoj znanosti. I naše pravničko družtvo izrazi poštovanje uspomeni Savigny-a u mjesečnoj svojoj skupštini od 1. ožujka, u kojoj je velem. gosp. dr. N. Špun-Stržić, prije nego je počeo svoje na drugom mjestu ovoga lista, priobćeno čitanje, kratkimi ali toplimi riečmi naglasio epokalno znamenovanje Savigny-a za pravoslovnu znanost i poštovanje, što ga djela Savigny-eva i kod hrvatskih pravnika uživaju.

Uredničtvo ovoga lista scieni, da će biti i zanimivo i poučno štiocem našim, ako se posveti ocrtu Savignyeva života i djelovanja na polju moderne jurisprudencije posebna razprava, te je učinilo shodne korake, da takova razprava u jednom od sliedećih brojeva „Mjesečnika" izadje na vidjelo. S toga razloga nećemo se u ovom broju upuštati u priobćivanje viestih o raznih Savygnyevih svečanostih i upućujemo ih radje na pomenutu razpravu.

— Mjesečna skupština „pravničkoga družtva" držana je 1. ožujka o. g. Tu je velem. g. držav. nadodvjetnik dr. Napoleon Špun-Stržić čitao odlomak iz poveće svoje razprave: „Pojmovi o pravu i državi u starom istoku". Ovaj put razmatraše nazore starih Kitajaca o pravu i državi,

Digitized by Google

a naročito one čuvenoga Kunczya (Confuciusa). Jedan dio te razprave, koja je velikom pozornošću slušana, priobćujemo u ovom broju „Mjesečnika“.

— Iz sjednice upravnoga odbora „pravničkoga družtva“. U dvie posliednje sjednice bavio se je upravni odbor razpravom predloga, kako da se doskoči sve jače osjećanoj potrebi valjanoga djela ob urbarskih odnošajih. Odboru je poznato, da je svakim danom manji broj onakih pravnika, koji bi temeljito poznavali narav t. z. urbarialnih odnošaja, kao što i zakonske propise, kojimi su oni uredjeni, da je literatura o tom predmetu što zastarjela što nepristupna. S druge strane uvidja odbor, da je poznavanje tih odnošaja važno ne samo za teoretika, koji se bavi kulturnom ili napose pravnom poviesti, nego i za praktike, sudce i odvjetnike.

S toga dobro bi došlo djelo, koje bi predočilo razvoj urbarialnih odnošaja, narav njihovu prije njihovoga dokinuća, pravne posljedice razterećenja itd., koje bi sadržavalo i sve propise, odnoseće se na taj predmet. Takovim djelom doskočilo bi se spomenutoj potrebi, a imalo bi i trajnu znanstvenu vriednost. A pošto neima nade, da bi se pojedinac mogao odvažiti na onaku kompilaciju scieni upravni odbor, da je na to pozvano prvo pravničko družtvo.

Prema prihvaćenoj osnovi ima to djelo sadržavati:

a) historijsko-komparativni dio, u kojem bi se predočio razvoj odnošaja urbarijalnih u Hrvatskoj, uzporediv ga sa razvojem istih odnošaja u drugih zemljah austro-ugarske monarkije. Tu bi se imao takodjer pokazati savez urbarialnih odnošaja sa razvojem i širenjem feudnoga prava u Europi;

b) sustavni dio. U ovom dielu mogla bi se razpravljati po primjeru djela Paulya, Maylatha itd. sva pitanja o naravi urbarijalnih odnošaja na temelju onih propisa zakonskih, koji su stajali u krieposti prije ustanova zakonskih o razterećenju; na dalje trebalo bi predočiti sam postupak kod razterećenja;

c) sbirku svih pravnih i političkih propisa, kojimi su urbarijalni odnošaja normirani, u koliko nisu već zastarjeli; nadalje propise o razterećenju i napokon načelne rješitbe najvišega sudišta, koje se protežu na urbarijalne odnošaje.

Upravni odbor uvidi dobro, da se ova radnja mora povjeriti više njim, koji će ju medju sebe razdieliti, pa sabrani materijal urediti i za štampu pripraviti, Zato je izabran poseban odbor izmedju članova pravničkoga družtva, koji će biti trajan, te vlastan preduzeti sve korake, u ovu svrhu potrebne. Ujedno je pozvan odbor da izradi potankosti glede ovoga predloga, da uzmogne upravni odbor uzeti u pretres financijalno pitanje, koje će dakako ovdje biti vrlo važno. Zajedno je preporučeno odboru ad hoc, da nastoji da se, ako bude moguće, izda treći dio najprije. U odbor ad hoc izabrana su sliedeća gg.: prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky, Pavao Birač, viećnik kr. sudb. stola zagrebačkoga, Gjuro Femenić, viećnik kralj. banskoga stola; prof. dr. J. J. Hanel, dr. Napoleon Špun-Strižić, kralj. držav. nadodvjetnik, Franjo pl. Žigrović-Pretočki, dvorski savjetnik u miru i Josip Župčić, tajnik kr. zemalj. vlade.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 5.

Zagreb 1. svibnja 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I.: F. K. Savigny. — **Franjo Schönholz:** Pouvoir discrétionnaire. — Dr. **Stjep. Posilović:** O nepažnji (culpa u užem smislu) po o. g. z. — **M. S.** Naredba vis. kr. vladnoga odjela za pravosudje. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — III. Kazneno-pravni. — **St. K.:** Poslovanje mjestnih sudova počam od 1. srpnja g. 1877. do konca lipnja g. 1878. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

F. K. Savigny.

Pod konac prošloga stoljeća duboko je bila pala pravna znanost oproti onomu stanju, na koje nju dovedoše poglavito veliki pravoznanci šestnaestoga vieka, na čelu njim veliki Cujacius (1522—1590). Positivno gradivo prava obradjivalo se je bez ikakvoga kritičkoga izpitivanja i triebljenja samo za praktičke svrhe. Raznorodni elementi prava pomješali su se u jedan prividni sustav, koji niti je bio logičan, niti historički istinit i mrtva ova masa prenašala se je bezsmisleno sa uvjek se množećimi bludnjami, tako, da je težko kazati, je li krivom ovom metodom veći uštrb patila historička istina, ili praktičke svrhe života.

Prvi, koji pravo pozna svu naopakost ovoga postupka, bio je Hugo, koji je bez predsudah pretražio pozitivno gradivo našega prava, te je izpitivao porieklo svakoga pojma, svake pravne izreke. Temeljnom mu je bilo istinom, da je bilo pozitivno pravo u svako doba jedna živa cielina, da je dakle zadačom znanosti, rekonstruirati ovu cielinu iz razsijanih često vrelah, iz kojih se može pocrpiti znanje prava jedne dobe.

Historičko ovo shvaćanje zadače pravoznanstva usvoji, razvije podpunom jasnošću, obrazloži i pribavi mu obćenito pripoznanje F. K. Savigny, kojega život i djelovanje ćemo u kratko predočiti.

F. K. Savigny rodio se 21. veljače god. 1779. u Frankfurtu n. M. Već u trinaestoj godini osiroti, pošto mu otac g. 1791. majka pako odmah sliedeće godine umre. Odgojen u kući svoga tutora, dodje Savigny već u šestnaestoj godini svoga života g. 1795. na sveučilište u Marburgu i bude ovdje 31. listopada g. 1800. za doktora prava proglašen. Doktorska njegova disertacija „de concursu delictorum formali“ dala je

Digitized by Google

naslućivati, da će se Savigny posvetiti pravu kaznenomu i sbilja habilitira se Savigny iste god. 1800. kao docent kaznenoga prava u Marburgu; nu samo jedan semestar predavao je o pravu kaznenom; u sliedećem semestru odabrao si je pravo rimsko i njegovu studiju posveti sbilja čitav svoj život.

Ljetom god. 1801. predavao je o 10 zadnjih knjigah Pandektah; tu svrati osobitu pažnju njegovu na se posjed, jer mu se pričini, da se mogu upravo glede posjeda iz vrelah znatno izpraviti vladajući pojmovi i nazori. Potaknut od svoga učitelja Weisa, izradi o ovom velezanimivom i praktički važnom predmetu monografiju, koju sbilja već god. 1803. dovrši i izdade pod naslovom: „Das Recht des Besitzes". Ovim djelom steče Savigny već u dvadeset i četvrtoj godini svoga života u pravničkom svietu priznanje i slavu, koja obično jedva starim radnikom na polju znanstvene literature u dio pada. Al i punim pravom. Djelom svojim, koje se medju ondašnjimi pojavi literarnimi već ugladjenim svojim slogom i jasnošću izlaganja ističe,[1] stupi Savigny u diametralnu protivu sa čitavim skoro smjerom u vičnom onda obradjivanju prava rimskoga ili bolje rekuć — ondašnje „jurisprudentiae romano-germanicae forensis". U oprieci sa dosadašnjom formalističnom klasifikacijom pokaza Savigny, da ima svaki pravni odnošaj i institut organičku narav, da samo genetičnom metodom možemo doći do pravoga shvaćanja prava. Temeljito pako, oštroumno tumačenje vrelah, kojim se Savigny posluži, do dana današnjega se prikazuje kao uzor exegeze.

Da sakupi materijal za povjest rimskoga prava u srednjem vieku, ostavi Savigny brzo poslje svoga naimenovanja za izvanrednoga profesora Marburg i proputova Njemačku i Francezku; nakon svoga povratka pako postane 1808. redovitim profesorom u Landshutu, god. 1810. napokon, kada bje utemeljeno sveučilište u Berlinu, bude Savigny na predlog W. Humboldta imeno-

[1] Scheuerl (e. Worte über Savigny — 7) kaže u tom pogledu o Savignyu: „Zu Hugo's Scharfsinn, Energie, Kühnheit und Ausdauer gesellte sich bei Savigny eine Vereinigung von Hoheit des Geistes, Freiheit und Zartheit des Gefühls, Biegsamkeit und Schönheitssinn, wie sie die Hand des Schöpfers in allen Zeiten wenigen Glücklichen verliehen hat".

Digitized by Google

van prvim profesorom rimskoga prava na istom zavodu. Doskora pruži se tu Savignyu prilika, pokazati u dalnjoj dosljednosti smjera, u kojem bje pisano njegovo djelo o posjedu, na put, kojim je iza njega čitava jedna škola pravnika udarila revnošću i posljedkom, koji inaugurira novu epoku u znanstvenom obradjivanju prava.

Doskora iza oslobodjenja Njemačke od vrhovne vlasti Francezke stupi i njemačka pravna znanost u novi stadij, stadij slobodnoga i trajnoga razvoja u svih svojih granah. Razvoj taj započme živahnom znanstvenom razprom u pitanju kodifikacije, koja započme god. 1814. razpravom Thibauta o potrebi jednoga obćega gradjanskoga zakonika za Njemačku. Njegov poziv, koji se je sudarao sa vladajućimi onda nazori o pravu, izazove živahno povladjivanje, a premda se je predvidjala neizvedivost njegove osnove, ipak nitko nije scienio, da bi nju mogao tko proglasiti nevaljanom. Ovo se ipak dogodi iste još godine 1814. u djelu, što ga Savigny izda pod naslovom: „vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft“ i to načinom, koji pokazivaše tako novo shvaćanje o zadnjih temeljih i naravnom razvoju prava kao što o zadačah pravne znanosti, da se je u jedan skoro mah svršio prevrat u nazorih velikoga diela pravoznanaca njemačkih. Došlo se je do uvjerenja, da je historički elemenat u stvaranju prava od prve i najveće važnosti, da nije moguće, pravno stanje jednoga naroda bez podpunoga znanja pravne njegove poviesti shvatiti, tim pako manje popraviti ga. Upravo pako historičko poznavanje prava — i to se je uvidjalo — stajalo je u ono doba (1815.) na vrlo nizkom stupnju: osvjedočenje o tom, djelom Savignyevim izazvano, moralo je dovesti do prevrata u pravnoj znanosti, do težnje za što temeljitijim i podpuno povjestničkim razjašnjenjem prava. Savigny pokaza u svom spisu, da pravo niti nije palo s neba, niti nije postalo iz sama sebe, već da se razvija mučnom, zajedničkom radnjom naroda i državne vlasti; da nije rezultat tajinstvene nekakve snage, već produkt čina. Savigny dokazao je nutarnju Leistinitost t. z. prava naravnoga i proglasi sanjarijom t. zv. „vječnu ideju prava“.

*

Digitized by Google

Da pribavi svomu osvjedočenju što obćenitiju valjanost, utemelji Savigny god. 1815. sa dvojicom svojih drugovah, Eichhornom i Goeschenom organ za sve pravoznance jednakoga s njim mišljenja pod naslovom: „Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft". U uvodnom članku: „Ueber den Zweck dieser Zeitschrift" pokaže Savigny pravu narav obradjivanja prava, koje ima polaziti sa historičkoga gledišta, proglasi sebe i svoje jednomišljenike za školu historičku i časopis od njega utemeljeni za njezin organ. Doskora postadoše najbolji juriste, kao što i pojedini izvrstni filologi i povjestnici, suradnici ovoga časopisa, razprave pako, što jih napisahu tuj Hugo, Cramer, Unterholzner, Dirksen, Biener, Grimm, Niebuhr, u kasnije doba Puchta, Rudorff, Huschke, Blume, Keller, Zachariae, Scheuerl, Mommsen i mn. dr. trajnim su spomenikom intensivnosti, kojom je znao Savigny djelovati na znanstveno osvjedočenje najglasovitijih učenjaka svoje dobe.[1]

Nije ovdje mjesto, iztaknuti djelatnost povjestničke, od Savignya utemeljene škole i rezultate njezine i za studium prava rimskoga i za studium pravah partikularnih. Nije niti metoda povjestničke škole absolutno savršena, škola ta nije uvažala dovoljno djelovanje slobode u stvaranju prava; nu novo probudjenje ljubavi u njegovanju rimskoga prava kao osvježavajućega elementa tvorne snage naše dobe na pravnom polju, pravo iztican je istine, da valja tražiti karakter prava u bezprekidnom napredku: ovo je glavna zasluga škole povjestničke, koja će ujoj za uvjek osigurati častno mjesto u pravnoj povjesti.

Iste god. 1815. kada utemelji Savigny svoj časopis, počeo je takodjer izdavati znamenito svoje djelo: „Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter".[2] U ovom djelu dokazao je Savigny, da nije valjanost rimskoga prava u okcidentu prestala sa razsulom zapadno-rimske države, te je pravni život one dobe sve do XI. st. jasno predočio; za st. pako XI—XV. pružio obilatu povjest pravne literature sredovječne.

---

[1] Časopis ovaj, u kojega redakciju stupi nakon smrti Goeschena Rudorff, izlazio je sve do god. 1848.

[2] Djelo to izadje do god. 1831. u 6 svezakah; u drugom izdanju pridodan mu i sedmi svezak.

Digitized by Google

Nu remek-djelo svoje: „System des heutigen römischen Rechts“ počme Savigny izdavati tek u kasnijoj dobi svoga života; ono se je imalo prikazivati kao rezultat svega dosadašnjega njegova studija; ono je imalo biti uzor-djelo ciele njegove škole. Osnova toga djela dovršena bje g. 1835., g. pako 1840. izašla su tri svezka; do god. 1849. pet dalnjih svezaka. Po osnovi imalo je to djelo predočiti obće rimsko privatno pravo u sustavnom redu. Nu ista obsežnost osnove, prema kojoj se je imalo djelo izvesti, kao što i obilatost, kojom ga počme Savigny pisati, dala je naslućivati, da neće vidjeti Savigny djelo svoje dovršenim. Osam do god. 1849. izašlih svezaka sadržaje najme samo obćeniti dio privatnoga prava rimskoga; god. 1851. i 1852. izadju jošte dva svezka o obćenitom djelu prava obveznoga. Druge dielove dovršiti nije bilo Savignyu sudjeno. Nu ipak valja to djelo priznati ne samo najvažnijim izmedju Savignyevih djela, već i do dana današnjega prvim djelom izmedju svih, što su o pravu rimskom napisana. Izvrstnost strogo historičke metode, savršenost sustava, utemeljena na nutarnjem, organičkom savezu pravnih pravila, uzornost u tumačenju vrelah, plemenitost u izrazu; sve to osigurati će djelu i imenu Savignya sjaj, koji niti za viekove neće poblieditи.

Da su zasluge na polju znanosti pribavile i Savignyu mnogobrojna odlikovanja, premda jih ovaj, ravan i u tom svim duševnim velikašem, niti tražio, niti cienio nije, o tom dakako nije treba spominjati. Nu svakako treba napomenuti ona odlikovanja, koja pokazuju, na koliko je učenjak Savigny i na javni život svoje dobe uplivao. God. 1817. postane naime tajnim savjetnikom i članom državnoga vieća; god. 1819. članom najvišega sudbenoga dvora renske provincije; god. 1826. članom komisije za reviziju zakona, napokon g. 1842. ministrom zakonarstva.

Stupivši u ministarstvo, morao je Savigny dakako ostaviti učiteljsku stolicu, na kojoj je pune 42 godine djelovao. Broj njegovih djaka bio je ogroman; nu svi se slažu u svom sudu o učiteljskoj djelatnosti Savignya, svi potvrdjuju, da je upliv Savignya na razvoj duševnoga njihova života bio blagotvoran. Pisac ovih redaka, kojega je djak Savignyev uvadjao u znanost

Digitized by Google

rimskoga prava, rado se sjeća one zanešenosti, kojom je njegov učitelj spominjao, gdje god se je prilika pružila, učešće, što ga pokazivaše Savigny za radnju i napredak svojih djaka. Predavanja njegova ostavljahu duboki utisak u slušateljih i budila u njih sve to rastuću želju za proniknućem u dubljinu onih istinah, koje je Savigny čarobnom upravo lahkoćom, jasnošću i ugladjenošću tumačio.

Ministrom ostao je Savigny do god. 1848., kad su promjene u državnom organizmu izazvale promjenu cieloga ministarstva. Nije se čuditi, što je sud o njegovoj djelatnosti u ministarstvu strasti stranaka bio pomućen, nu „objektivan sud će bez dvojbe glasiti, da nije vršio Savigny slobodan čin zakonarstva u drugom duhu, nego u znanosti“.[1]

Zadnjega dana listopada god. 1850. kad je Savigny slavio petdeseti jubilej doktorski, takmiše se zastupnici sveučilišta, akademija, glavari sudstvenih i upravnih organa, da bude svećanost ta svećanosti svega učenoga svieta. Nu istodobno priredi sebi sam Savigny nježnu svećanost, prirediv̌ši pet svezaka svojih: „Vermischte Schriften“, u kojih sakupi sve svoje manje, daleko razsijane razprave iz oblasti stare povjesti prava rimskoga, nauke o vrelih, povjesti znanosti, učevnih zavoda, ustava i uprave. „Sbirka ova pruža“ — tako se kaže u uvodu — „pregled petdesetgodišnjega razvoja naše pravne znanosti, u kojem je pisac po svojoj snagi uvjek rado udioničtvovao“.

Jošte šestdesetgodišnji doktorski jubilej doživi Savigny, okružen tom prigodom od izaslanika najviših učevnih i znanstvenih zavoda, najviših sudišta i mnogih vladajućih obiteljih ciele Njemačke. Svi se klanjahu njemu — ovomu knezu njemačke pravne znanosti.

Savigny je umro u Berlinu dne 25. listopada god. 1861. u 83. godini svoga mirnoga, neumorno radina života.

Premda je javno njegovo djelovanje već prije više godina bilo prestalo, ipak je dogadjaj taj izazvao veliko javno i još veće sukromno učešće; u njegovom bo djelovanju, premda se je

---

[1] Rudorff: Zeitschrift für die Rechtsgeschichte Bd. II. str. 60.

Digitized by Google

ograničivalo poglavito na oblasti privatnoga prava, bijaše usavršen jedan vrlo važni dio ciele kulturne povjesti njemačkoga naroda, reprezentirao se je stoljetni napredak jedne od najvažnijih grana znanosti. Ovo osvjedočenje izazvalo je ne samo izraz počitanja sa strane cieloga skoro izobraženoga svieta, kamo god je doprla viest o njegovoj smrti; i sada, sto godina iza kako je Savigny sviet ugledao, posvetiše zastupnici znanosti, kojoj je on svoj život bio posvetio, mnoge znakove harnosti njegovoj uspomeni.

„Pouvoir discrétionnaire".

U „Mjesečniku" od prošle godine br. 7. str. 325. uztvrdili smo, da je diskrecionarna vlast izključivo pravo predsjedatelja glavne razprave, koje si senat nikada nemože usurpirati. Sliedom tomu naglasili smo, da senatu glavne razprave nepripada pravo budi uz sam postupak, budi na odgodjenu razpravu neposredno nove svjedoke pozivati. Napokon izjavili smo naše mnenje onamo, da se glavna razprava ima odgoditi čim senat obnadje s kojega mu drago povoda odrediti, da se predbježno povedu još novi izvidi ili čini iztražni, ili da se dobave nova dokazala, i da se spisi imadu iztražnomu sudcu na dalnje uredovanje ustupiti.

U broju 10. „Mjesečnika" god. 1878. str. 452. nalazi se protučlanak od gosp. A., koji uz gornje mnenje nepristaje, i koji drži, da je i sud ovlašćen nove svjedoke neposredno na glavnu razpravu pozvati, te je po njegovom mnenju diskrecionarna vlast predsjedatelja glavne razprave pravo supletorno, a ne eksklusivno.

Neće nam sigurno nitko prigovoriti ako uztvrdimo, da predsjedatelj glavne razprave imade najvažniju i najtežu zadaću. On bo upravlja razpravom, on je dužan pripomagati da se pronadje istina.

Svrha cielokupnoga kaznenoga postupanja, sastojeća u tom, da se stvori pravedna osuda, mnogo će zavisiti o tom, kako predsjedatelj povjerene mu funkcije vrši. Najvećom objektivnošću,

Digitized by Google

stojeć nad strankami, imat će upravljati razpravom, i jednakom brižljivošću uvažiti, koli materijal služeći za obtužbu, toli za obranu, uvjek imajuć pred očima velevažnu misiju svoju, da mu je pripomagati pronaći istinu.

Da predsjedatelj rečenoj svojoj zadaći zadovoljiti uzmogne, podieljena mu je vlast, koje neima nijedan drugi sudac. Ta vlast — pouvoir discrétionnaire — podieljena mu je „ad personam", te pošto se temelji na inkvizitornom postupku, sačinjava iznimku od pravila, to jest od akuzatornoga načela, pa se s toga ima što strožije tumačiti, niti se može na ine sudačke osobe, niti na sam senat protegnuti.

U §. 245. k. p. navedena diskrecionarna vlast predsjedatelja ograničena je na vrieme trajanja razprave, prestaje dakle čim se razprava dovrši.

Kazneni postupnik točno nabraja i opisuje prava, koja pripadaju predsjedatelju, i koja idu senat. Akoprem predsjedatelj pri vršenju svoje vlasti nije odgovoran razpravljajućemu senatu, to će ipak strogo paziti na to, da neprekorači granice podieljenih mu prava, budi u rukovodjenju razprave, budi u vršenju diskrecionarne ili redarstvene vlasti svoje. Nu isto toga načela držat će se razpravljajući senat, te će svaki predlog stranaka odbiti, koji bi predmetom imao izključivo koje pravo predsjedatelja. Nebi se dakle nipošto opravdati dalo, da senat na predlog stranaka o tom zaključak stvori, da li se ima po predsjedatelju odredjena konfrontacija preduzeti ili ne, jer je to pravo predsjedatelja, a tuj neima mjesta nikakvomu riešenju sudišta. Ako predsjedatelj odbije stavljanje pitanja, koja mu se neumjestnimi čine, može doduše stranka zahtievati da se dotično pitanje u zapisnik primi, i može biti predmetom žalbe ništovne, nu nipošto predmetom riešenja razpravljajućega sudišta.

Diskrecionarna vlast predsjedatelja je eksklusivna već s toga razloga, što nijedna ustanova kaznenoga postupnika isto pravo neustupa senatu glavne razprave. Još jasnije pokazuje se ekskluzivnost diskrecionarne vlasti u §. 213. k. p. po kojem će predsjedatelj glavne razprave moći i takove svjedoke pozvati, koji se radi prekasnoga prijavljivanja, usljed prigovora protivne

Digitized by Google

stranke, niti zaključkom razpravljajućega sudišta preslušati nebi smjeli.

U „Mjesečniku“ g. 1878 na strani 402. stoji medju ostalim sliedeće: „Kako bi stajalo s obranom, da se samo predizvidi vode, držim da netreba dokazivati, svatko koji je iole prilike imao, predizvide u praksi ocienjivati, mora doći do osvjedočenja, da tu u pravilu obrana daleko zaostaje za okrivom, pa da to prema definiciji odnosno svrsi predizvida drugčije ni nemože biti, jer ovim označuje pravac tužitelj, a tim se njegova pretežnija moć načinom nepobitnim pokazuje“. Mi se s ovim mnienjem podpunoma slažemo, i s toga držimo, da je tim većma od potrebe diskrecijonarna vlast predsjedatelja, koji će nakon točno proučenih kaznenih spisa kod glavne razprave onim pravcem udariti, koji je sasvim neodvisan od tužitelja, i koji neće dopustiti da „obrana daleko zaostaje za okrivom“. Ako se u obzir uzme, da se pretežno veći broj glavnih razprava bez branitelja obdržava, ako se uvaži, da se i obrazloženje obtužnice kod glavne razprave čita, i tim se senatu već pri početku razprave sve na znanje daje što okrivljenoga zlikovcem bilježi, neglede na to, da se te okolnosti tečajem glavne razprave istom dokazati imadu; usuprot pako, da se u obtužnici vrlo riedko nabrajaju oni momenti, koji idu u korist okrivljenom; to će se lahko moći preboljeti žalost, da diskrecijonarna vlast predsjedatelja „vriedja akuzatorno načelo“ tim što dopušta, da predsjedatelj nove svjedoke pozvati, i preslušati, pače da i zapovjediti može, da se dobave nova dokazala.

U više napomenutom protučlanku navadja se na dalje, da predsjedatelju nitko „poricati neće, da može pozvati i svjedoke za koje se ni stranka, ni sud nezauzimaju, pače i svjedoke, kojih se pozivu i stranke, a možda i sud opiru“.

Po §. 245. k. p. vlastan je predsjedatelj narediti, da se svjedoci i vještaci, od kojih se prema tečaju glavne razprave može očekivati obaviest o važnih stvarih uz sam postupak pozovu. U ovoj predmnjevi, da će novo pozvani svjedok ili vještak štogod bitnoga izkazati, nije predsjedatelj vezan na nikakav predlog stranaka.

Digitized by Google

Mi dopuštamo mogućnost, da bi se jedna ili druga stranka mogla ovoj odredbi protiviti, ali nedokučujemo, kojim bi načinom sud do toga došao, da se opire pozivanju novih svjedoka ili vještaka, koje odredjuje predsjedatelj na temelju §. 245. kaz. post. tim manje, što do sličnoga zaključka suda niti doći ne može.

Da temeljem navedenoga §-a pozvani svjedoci nisu tako zvani „Auskunftspersonen“, nego pravi svjedoci, to je postulat napredujuće znanosti. Svaka bo osoba, pozvana pred sud, dužna je istinu izpovieditи. Ako je tomu tako, onda već sa moralnoga gledišta neima nikakovoga razloga razliku činiti medju pravimi svjedoci, i medju osobami koje bi se samo kao donositelji kojekakovih glasova smatrati, i kojim bi se već u napred svaka važnost odreći morala.

Jedini francezki kazneni postupnik nesmatra izkazivanje navedenih osoba prikladnim dokazalom, nu ostala zakonodavstva slažu se sasma sa našim kaz. postupnikom.

Istina, naš kaz. postupnik nedefinira nigdje odgodu glavne razprave, niti prekinuće iste, nu ipak držimo, da odgoda i prekinuće nisu identični pojmovi, i da zakon točno opisuje, što se pod jednim, a što pod drugim izrazom razumievati ima. U §. 269. kaz. postup. govori zakon o prekinuću razprave. Svrha prekinuća razprave jest: 1) odmor sudjelujućih sudova, ili 2) bezodvlačna dobava novih dokazala.

Pravo prekinuti razpravu ide izključivo predsjedatelja glavne razprave, jer je samo on po §. 223. kaz. post. pozvan da ravna i upravlja razpravom, jer se u prvoj alineji §. 269. k. p. govori samo o predsjedatelju, i jer je on po §. 245. kaz. post. ovlašten uz sam postupak, dakle bezodvlačno nove svjedoke pozivati. Druga alineja §. 269. k. p. naime odrediti, da se razprava nastaviti ima nedjeljom ili praznikom, spada u djelokrug suda. Ako predsjedatelj glavne razprave na kratko vrieme obustavi tečaj glavne razprave u svrhu pod 1 ili 2 navedenu, a ujedno izreče vrieme, kada se ima razprava nastaviti, predleži slučaj prekinuća razprave. Obustava glavne razprave, sliedivša usljed zaključka suda, bez da se znade, kad će, i da li

Digitized by Google

će nova razprava uzslediti, sačinjavala bi odgodu. Ovu definiciju podupiru i §§. 270., 271. i 272. kaz. post.

Na koncu protučlanka dopušta g. A., da ustanovljenje roka budi prvobitnoga, budi za nastavak glavne razprave spada u prerogativa predsjedatelja. Čim je nedvojbeno, da sud odrediti nemože vrieme za nastavak razprave, to niti nove svjedoke pozvati nemože, jer nije vlastan u tu svrhu razpravu prekinuti. Ako li se pako zaključkom senata odgadja razprava, prestaje svaka daljnja djelatnost toga senata sve do onda, dok se nova razprava nezapočme. Tu se bo radi o nadopunjenju kaznenoga predmeta, što spada u funkcije iztražnoga sudca, strankam prost je uvid nadopunjenih spisa, a po rezultatu novih izvida ravnat će se i predlog stranaka u pogledu pozvat se imajućih svjedoka na novu razpravu.

Diskrecijonarna vlast predsjedatelja doista stoji u oprièci s akuzatornim načelom, baš zato ima se ova iznimka strogo interpretirati, ne pako samovoljno razširivati, i na senat glavne razprave protegnuti.

Iz sadržaja §. 269. k. p. nemože se nikakvo pravo senata izvadjati, izim onoga, da može narediti, da se razprava nedjeljom ili praznikom nastavi.

Što se tiče tvrdnje, da se rieč „predbježno“ u §. 272. k. p. neproteže i na dobavu novih dokazala, usudili bismo se samo to primjetiti, da u tekstu §. 272. rieči: „da se predbježno povedu novi još izvidi ili čini iztražni ili da se dobave nova dokazala“ nikakvom interpunktacijom nisu razdieljene, s toga je baš protivno dokazano, da se naime rieč: „predbježno“ proteže i na izvide, i na iztražne čine, i na dobavu novih dokazala.

Istina, da prevod §. 273. austr. k. p. koji je sadržan u §. 269. našega k. p. nije baš najtočniji, nu da bi naš §. 269. sasma drugčije glasio nego §. 273. austr. k. p., kako to g. A. tvrdi, i da bi s toga naša legislativa hotomice preinačila ustanove §. 273. austr. k. p., o tom neima traga u cielom kaz. postup.

Konsekvencije, koje bi se porodile iz protivnoga mnenja, da se i senat dionikom diskrecijonarne vlasti predsjedatelja glavne razprave smatrati ima, bile bi medju ostalim sliedeće:

Digitized by Google

§. 245. k. p. ovlašćuje predsjedatelja uz sam postupak to jest, tečajem glavne razprave, dakle bezodvlačno, nove svjedoke pozvati, koji izvan sjedišta suda stanujući, niti se bezodvlačno pred sud staviti nebi mogli, i koji bi se na nastavljenoj, možda nekoliko mjesecih kasnije razpisanoj razpravi, preslušati imali.

Znamo, da se svjedoci pozvani usljed diskrecijonarne vlasti imadu preslušati nezaprisegnuti, i da tek nakon preslušanja istih sud odluku stvoriti ima o tom, da li se zapriseći imadu ili ne.

Poznato nam je, da kazneni postupnik sadržaje točne ustanove o tom, kako se svjedoci navedeni u §. 232. k. p. na glavnoj razpravi preslušati imadu, koji su jur pri razpisavanju iste na nju pozvani bili. Nu nigdje neima traga o tom, kako se postupati ima sa svjedoci, koje sud, poput diskrecionarne vlasti predsjedatelja neposredno poziva.

Ako je naš kazneni postupnik zbilja snimak austr. k. p., kao što to g. A. tvrdi, biti će svakako od odlučne važnosti pitanje, kojega se načela drži c. kralj. vrhovno sudište kao kasacionalni sud u Beču, u pogledu prije navedene različitosti mnenja.

Tečajem mjeseca listopada p. g. obdržavana je pred c. kr. zemaljskim sudom u Beču glavna razprava proti Katarini St. radi zločina umorstva. Branitelj odvjetnik dr. Neuda predložio je bio, da se kao novi svjedoci pozovu na razpravu Schwender i Reinhold. Predsjedatelj glavne razprave nije obnašao udovoljiti predlogu branitelja. Dne 3. siečnja g. 1879. tvrdio je branitelj dr. Neuda pred kasacionalnim sudom, da je tim postao razlog ništetnosti po §. 344. t. 5. austr. k. p. navadjajuć, da je glede predloga svoga imao senat zaključak stvoriti prije, nego što je predsjedatelj glavne razprave svoje mnenje izrazio.

Dvorski savjetnik i generalni prokurator dr. Kramer, odgovorio je na to medju ostalim: „Kazneni postupnik neće da se koja stranka tečajem glavne razprave iznenadi — überrumpelt — novimi dokazali. Ako je branitelj mislio, da je potrebno nove svjedoke na razpravu pozvati, to mu je dužnost bila predlog o pozivanju novih svjedoka spojiti sa predlogom o odgodi glavne razprave, kao

Digitized by Google

što je to kasacionalni sud opetovano izrekao". Osudom od 3. siečnja god. 1879. obnašao je kasacionalni sud odbiti žalbu ništovnu.

Dodati nam je samo to, da su u gore navedenom kaznenom predmetu po branitelju navedeni novi svjedoci stanovali u Beču, dakle u sjedištu razpravljajućega suda, koji su se bezodvlačno na razpravu pozvati mogli. **Fr. Schönholz.**

O nepažnji (culpa u užem smislu) po o. g. z.

Culpa[1] u širjem smislu je momenat u volji čineće osobe obzirom na stanoviti čin, po kojem ista biva začetnicom stanovite povriede prava (neprava). U objektivnom pravcu se dakle za voljom predpostavlja stanovita povrieda tudjega prava, izvedena protupravnim[2] činom, a u subjektivnom pravcu treba da obstoji odnošaj medju voljom čineće osobe i povriedom, tako da se isti čin pokazuje protupravnim[2] i u svom odnošenju na istu volju, i da se tako u krivnju počinitelju ubrojiti (imputatio) može.[3] Ista pravna povrieda se pokazuje takovom ili bez obzira na stanoviti obvezni odnošaj, dakle protupravnom po sebi (privatdelikt) ili obzirom na stanoviti obvezni odnošaj.[4] Postati može pako ta povrieda navlašnim hotenjem povriede i to ili naročitim činom ili propustom (dolus) ili može nastati pomanjkanjem dovoljne pomnje te energije volje[5] izbjeći povriedi (nepažnja,

---

[1] Sravni Arndts Pand. §. 85. Unger. Syst. §. 101.

[2] Čin protupravni je onaj, koji siže nepovlastno u tudje pravo; tko se najme služi svojim pravom unutar pravnih granica nije za štetu odtud nastalu nikomu odgovoran (1305. o. g. z.). Non videtur vim facere, qui suo jure utitur fr. 155. D. 50. 17.

[3] Zato predpostavlja Unger (Syst. II. §. 100. i opazke) sposobnu volju, obstojanje volje i mogućnost upoznati čin kao protupravni.

[4] Dakle je pretjesna ustanova §. 1295. spominjuća samo ugovor, dočim je pravije imalo stojati obvezni odnošaj. Sravni i Unger Syst. II. §. 100. opazka 1.

[5] I Zeiler Com. k §. 1294. razumije pod nepažnjom pomanjkanje tvorne volje izbjeći povriedi. Zatim Unger Syst. II. §. 101. kod dolusa se i povrieda upravo namieravala, kod kulpe se nije namieravala, nu pošto je manjkalo na nuždnoj energiji volje izbjeći nepravo, nije se ozbiljno ni nenamieravala stanovita povrieda.

Digitized by Google

culpa u užem smislu §. 1294. o. g. z.). — Ta nepažnja nastaje (§. 1294.) ili iz sakrivljenoga neznanja, ako je čineća osoba kod zrelijega prosudjivanja mogla upoznati protupravnost čina ili u pomanjkanju dovoljne opreznosti, koju da je osoba uporavila, bi i povrieda izostala bila, ili u pomanjkanju potrebne marljivosti, u koliko nije stanoviti čin preduzet po osobi, koja je bila na to vlastna.

Sastojati se može ista nepažnja ili u činu ili propustu (in faciendo et non faciendo) za koju se opet može netko posredno (§. 1307.) ili neposredno, za čine vlastite i u stanovitih slučajevih tudje[1] krivcem učiniti.

Po o. g. z. se inače[2] nego li po rimskom pravu zahtjeva uvjek jednaki[3] stupanj pažnje ili marljivosti, za pomanjkanje

---

[1] Krivnja pogledom na čine trećih sastoji se ili u lošom izboru osoba za stanoviti posao, počinivših kakovu štetu (t. z. culpa in eligendo), o kojoj napose spominju §. 264. 1010. 1161. 1314. 1315. — ili što je komu nadležao nadzor nad trećimi osobami, zanemarenjem kojeg je šteta omogućena (1309) i u slučajevih §. 1316.—1318. Da je ta culpa in eligendo napose kod gospodara posla, koji bi imao jamčiti bezuvjetno za svoje ljude, nedostatna sr. dr. Randa mnienje, sadržano u 11. broju „Mjeseč." god. 1878.

[2] Po teoriji rimskog prava, vladajućoj za kodifikacije o. g. z. i mnogo prije obstojala su tri stupnja culpe: lata, levis, levissima, pod levis imalo se je razumjevati pomanjkanje pažnje diligentis patris familias, pod lata grubo nehajstvo, a pod levissima pomanjkanje stupnja pažnje, koju uporabljuju najpomniji ljudi. Prema toj teoriji prošla su i u prusko zem. pravo tri stupnja najme gruba, srednja i malena nepažnja. Nu ta je teorija nakon djela Hasseova (Culpa rimskoga prava) konačno pala, pa po tome imade u rimskom pravu samo lata i levis culpa. (Sravni Unger Syst. II. §. 102. i Vangerov §. 107.). Po rimskom pravu kod obveznih odnošaja, kod kojih je jedna stranka imala samo štetu odgovarala je ona pravilno samo za culpa lata, dočim kod ostalih i za levis (Sr. Arndts. Pand. §. 250.). Kod neobvezatnih odnošaja pako odgovaralo se je za culpa lata i dolus, van kod predpostave actio legis Aquiliae i kod tako zvane culpa in contrahendo (Sr. Vangerov opazka k §. 109. Arndts §. 250. opazka 8.) i za levis. Po tome se glavna razlika medju rimskim pravom i našim zakonikom sastoji u praestaciji kulpe; jer dočim po rimskom pravu kod obveznih odnošaja pravednim obzirom na posebne odnošaje obstoje različiti propisi, (sravni l. 23. v. de R. J.) po kojih obvezanik jamči sad za culpa levis in abstracto, levis in concreto i lata, jamči se po o. g. z. jednako za svaku krivnju.

[3] To obrazlaže Zeiler Com. k 1297. i 1298. sliedećim načinom: Težko se dadu po pravnoj filozofiji opravdati različiti stupnjevi krivnje n. p. zašto da član zajednice ili suprug, koji po zakonu zastupa suprugu, i komu ona pouzdanjem povjeri upravu dobara (1238.) ili ostavnik (depositar) koji je isto tako odabran radi znane točnosti ili nasljednik, koji pravilno od nasljedstva više dobije negoli zapisovnik, nejamče van samo za grubo nehajstvo? Zašto da posuditelj, koji

Digitized by Google

koje se tko učini krivim nepažnje, bez obzira postoji li[1] ili ne obvezni odnošaj medju oštetiteljem i oštećenikom i bez obzira na to, na kojem pravnom temelju[2] obvezni odnošaj počiva.

U ostalom poznaje i naš zakonik barem pogledom na iznos štete (§. 1324.) culpam latam i levem, pa se pod lata[3] razumije grubo nehajstvo (očiti nemar) dočim se pod culpa levis razumije pomanjkanje takova stupnja marljivosti i pažnje, koji se upotrebiti može kod običnih sposobnostih (§. 1297.) Tako zvane culpa levissima ili u obće jamčenja za veći stupanj krivnje nepoznaje naš zakonik;[4] jer što je preko toga stupnja pažnje, je slučaj, koji se nikomu neupisuje (§. 1311.).[5]

---

posudjuje stvar, znajuć da je zločesta, nebude jednako odgovoran kao i za grubo nehajstvo. I zašto posudnik (commodatar) s druge strane nejamči i za najmanju nepažnju, dočim se ipak neobičaje posudjivati van samo dobrim prijateljem ili otcem obitelji i skroz uredjenih odnošaja? Nadalje kako je težko ustanoviti pojam grube nepažnje i najmanje, i kako su podieljeni nazori u uporabi takove nauke na pojedine slučajeve. Osim toga ugovarajuće stranke neuporabljuju finoće rimskog prava u pogledu na stupnjeve krivnje i po tome se naš zakon prilagodio naravnom mjerilu i odgovarajućem obćem shvaćanju.

Sravni proti tomu Randa u gori cit. mnienju i narav stvari kao što i pravičnost zahtjeva, da se stvarno prilagodi mjera diligencije, koju treba u djelo staviti, dakle i mjera krivnje, koja se ima prestirati, posebnosti dotičnoga odnošaja; dočim se kod utemeljenja družtva uzima obzir na individualnost drugara, i po tome bi isti jamčiti imao za onu diligenciju, quam suis rebus adhibere solet.

[1] Dapače je kulpa kaznenih delikta pomješana sa kulpom nastalom s neizpunjenja obveze.

[2] Dakle jednako za donatio, kao i za koji dvostrani ugovor.

[3] Za culpa lata neima upravo definicije u o. g. z. — nu pod istom se ipak imade rezumjevati pomanjkanje one opreze, koja se običaje upotrebiti paće od manje obzirnih osoba, dakle u još manjih nego li običnih sposobnosti (lata culpa est nimia negligentia sc. non intelligere, quod omnes intelligunt l. 213. §. 2. D. 50. 16.) dakle (uvaživ §. 1294.) ako tko nije predvidio, da će njegov čin (propust) imati štetnih posljedica, ali bi se to nepredvidjanje najmanjom oprezom bilo odstraniti dalo, ili ako je čineća osoba doduše predvidjala povriedu, ali je ipak lahkoumno izčekivala, da ipak povrieda nastupiti neće. (Sravni Unger Syst. II. §. 102. od kojih 3. slučaj, sadržajući culpa lata in concreto, je za naš zakonik, koji te culpe nepoznaje, indifirentan. Sravni i Stubenrauch Com. k §. 1324.)

[4] To obrazlaže Zeiler Com. k §. 1295. sljedećim načinom: zakon nezahtjeva uvjek najveću pažnju, jer bi u državi, u kojoj je sveobći promet i sveudiljni družtveni uzajamni rad, svatko imao u strahu lebditi, da nenahudi imetku ili osobi drugoga, kad bi uvjek i za uzajamnu nepažnju odgovarao — a tko bi mogao poduzeti posao zamršen i ogroman, ako bi morao u svakoj stvari jamčiti sa najvećom pomnjom.

[5] Sr. Unger Syst. 4. §. 100. op. 13. i Stubenrauch Com. k §. 1311.

Digitized by Google

Culpa diligentis patris familias, kao što ju spominje naš zakonik u §§. 228. i 513. nije posebna modifikacija culpe, već je ista, kao što je i sadržana u §. 1297.[1]

Ni tako zvana culpa in custodiendo[2] nije kakova posebna vrst nepažnje, već je samo posebni smier culpe, idući osobito na čuvanje koje stvari proti šteti. O takovoj se spominje u §§. 961., 964., 965., 979., 1111., 459., 1061. i 970. I ta se prosudjuje po obćenitoj ustanovi §. 1297. Za upisivost (imputatio, praestatio culpe obstoji dakle po o. g. z. poprečna mjera diligencije (diligentia in abstracto)[3] premda ista jedva dostaje za sve odnošaje[4] — najme zahtjeva se onaj stupanj marljivosti, koji se može uporabiti kod običnih sposobnostih, i tko takovu marljivost neupotrebljuje, čini se krivcem nepažnje (culpa in abstracto).[5] Te pako obične sposobnosti prosudjuje sudac prema svom uvjerenju i prema tomu, kakovu pomnju običaju rabiti ljudi istoga stališa i dobe, po čemu dakako i kulturno stanje i običaji odlučuju.[6] S toga i diligencija zahtievana po §. 1299., premda pred-

[1] Sr. l. 31. D. 9. 2. culpam esse, quod quum a diligente provideri potuerit, non esset provisum sr. i Unger Syst. II. §. 102.

[2] Tko imade custodium praestirati, mora svaku stvari prieteću štetu odstraniti. Sr. §. 5. I. 3. 24. Custodia talis desideratur qualem diligentissimus pater-familias suis rebus adhibet, quam si praestiterit et aliquo casu rem amiserit, de restituenda re non tenebitur. U teoriji je preporno u koliko odgovara custos za kradju. Sr. Vangerov Pand. opazka k. §. 105.

[3] To obrazlaže Zeiler Com. k §-om 1297· i 1298. Naš zakon neprosudjuje državljane po visokom abstraktnom idealu nego po tome, kako su u obće i prema načinu obćeg mišljenja i činjenja. Najveća bo strogost (da se najme i za najmanju nepažnju jamči) nemože biti prihvaćena u životu, gdje u vrevi posala i najpomniji gradjanin nemože uvjek sve svoje čine mieriti jednakom pomnjom, tko da n. p. može upisati krivnju prepisaču sasvim zabavljenomu, ako pospe crnilom svog susjeda (vidi glede netemeljitosti tog primjera temeljitu opazku Unger Syst. II. §. 102. op. 31.). Svatko u takovu slučaju želi biti pošteđjen i treba dakle da druge štedi.

[4] To napose nedostaje za odnošaje, u kojih valja zahtjevati po gospodarstvenoj osebujnoj njihovoj naravi u interessu sigurnosti prometa, mjeru pažnje, nadmašujuću poprečnu mjeru diligencije. (Sr. Randa u precit. mnienju.).

[5] Tako zvane culpa in concreto tj. pomanjkanje diligencije, quam quis suis rebus adhibere solet, neima u našem o. g. z. (u trgov. zakonu dolazi spomenuta u §. 72.) a i to tumači Zeiler Com. k §. 1297. i 1298. s toga, što bi težak dokaz za tu krivnju bio, i što bi onaj, koji je marljiviji i revniji, što se upisivosti tiče, gorje stojao nego li manje revni.

[6] Sr. l. 137. §. 2. D. 45. 1. habita ratione temporis, aetatis, sexus, valetudinis, sr. i Zeiler Com. k §. 1298.

Digitized by Google

postavlja neobične sposobnosti, ipak nije iznimka od pomenutoga §. 1297., jer je ovdje samo drugo mjerilo za prosudjivanje culpe; jer zahtjevana tu mjera marljivosti je obična[1] za vještake. Kod javnih zavoda odlučuju osim toga osobiti propisi (§. 1317.).

Ugovorom posebnim moći je dakako jamstvo za culpu i razširiti tako, da je tko i za isti slučaj odgovoran, a isto tako i suziti, tako da se niti za culpa lata neodgovara. (Sr. Zeiler Com. k §. 1298.).

Propisi o culpi raztreseni su po čitavom zakoniku. Napose pogledom na pojedine ugovore sadržaju propise o culpi §§. 878., 907., 908., 911., 919., 945., zatim 961., 964., 965., 967. i 970.,[2] dolazeći kod deposita; 979. kod posudbene pogodbe; 1003., 1009., 1010., 1012., 1014., 1021. i 1026. kod mandata; 1035. (1311.) kod negot. gestio; 1047. kod zamjene; 1069., 1079. i 1087. (kupoprodaja) 1111. i 1112. (uporabna pogodba) 1154., 1155., 1157., 1160. i 1161. kod ugovora usluga za plaću; 1166. (naklada) 1191. (societas) 1283. kod kupa nasljedstva i konačno §§. 1398. (cessio) i 1406. kod asignacije.

Bez obzira na stanoviti ugovor spominju o nepažnji §§. 203., 204., 210., 228., 248., 264., 265., 338., 378., 393., 452., 459., 488. i 513., zatim propisi sadržani u tridesetom poglavju o. g. z., u kojem su pomješani propisi odnoseći se na kaznene kao i privatne delikte. Svi gornji propisi sudaraju se u bitnosti sa stožernim upravo glede culpe u našem zakoniku §.-om 1287., jer se i kod svih gornjih slučajeva odgovara samo za pomanjkanje stupnja marljivosti, koji se uporabljuje kod običnih sposobnosti.[3]

[1] Sr. Unger Syst. II. §. 102.

[2] Pod ustanovu ovog §-a stavljaju riešitbe vrhovnog cislajtanskog sudišta pod br. 2531. 2800. 2926. 3580. sbirke Glas. Ung. vlastnike kupališta, koji su odgovorni za izginuće robe, spremljene u zatvorene kabine. Inače kod vlastnika kavane, gdje toga jamstva neima prema vrhovnoj riešitbi gornjeg sudišta pod br. 2672. gornje sbirke.

[3] I kod malae fidei possessio tvrdi Stubenrauch Cm. k §. 327. i 328. pozivom na prvu alineju §. 326. i §. 368., da je dostatna i culpa lata, najme da je netko malae fidei possessor, ako je iz neizpričivog naznanja držao, da je stvar posjedovana njegova. Nu sravni proti tomu temeljite tvrdnje Ungera (Syst. II. §. 102. opaz. 20. i Wangerov §. 83. opaz. 1. III.) koji tvrde, da se kod malae fidei possessio, predpostavlja uvjek dolus a ne i culpa lata.

Digitized by Google

Jamstvo za culpu[1] uvjetuje dužnost naknade pravne povriede[2] (štete) §. 1295. a obseg iste dužnosti ravna se prema tomu, da li se imade ubrojiti culpa lata ili levis; jer kod prvije se imade postala šteta i izmakli dobitak (damnum emergens et lucrum cessans, podpuna odšteta) kod potonje samo damnum emergens naknaditi (§. 1324. i 1331.)[3] Nadalje se pravna povrieda prouzročena manjim stupnjem nepažnje imade naknaditi samo po običnoj vriednosti štete za vrieme oštećenja (1332.) u toliko bi se i po našem* zakonu uzporediti mogla culpa lata i dolus, prem je medju obima načelna razlika.[4]

Ista dužnost naknade nosi se samo razmjerno, u koliko se i osobi oštećenoj može culpa ubrojiti, pa ako se to razmjerje ustanoviti neda, u jednakih dielovih (§. 1304.).

U slučajevih §. 1191. i 1312. o. g. z. prebija se postala

Takodjer je interesantno pitanje, da li se za moru po o. g. z. predpostavlja culpa? Čini se tu, da je temeljita tvrdnja Stubenraucha (Com. k §. 1333. i 1334. opazka 4.) koji tvrdi, da se svakako predpostavlja, jer da su propisi o osnovi uvršteni u poglavje ob odšteti, a za to poglavje, da obćenito valja ustanova §. 129. 7. o. g. z. (što n. p. valja i za poena conventionalis.) §. 1336. Kirchstätter Com. k §. 1333. i 1334. je protivnog mnienja, da se najme za postanak more nepredpostavlja culpa. U teoriji je to pitanje veoma preporno (Sr. Arndts §. 588. opazka 1.).

[1] Iznimku sadržaje ustanova §-a 1310. poslj. alin. po kojoj se iz razloga same pravičnosti mora šteta naknaditi i u pomanjkanju svake kulpe i to obzirom na imutak oštetitelja i oštećenog. To je jedina iznimka od §. 1295. po kojem se uvjek šteta ima naknaditi, ako je krivnjom čijom počinjena. Prema veličini imutka se tu ustanovljuje i iznos odštetni. a ako je imutak jednak, tad mnije Stubenrach Com. §. 1310., da ništa nepripada u ime odštete, dočim je Nippel — i to pravije — mnienja, da štetu nose stranke jednako dakle da se u takovu slučaju odšteta u polovici dosudi.

[2] Pravičnost svakako zahtjeva, da se postala šteta naknadi i to ne samo dielomice nego podpuno — a i po rimskom pravu se je imala kod svake krivnje podpuna odšteta pružiti (id quod interest sc. creditoris) Sr. ujedno Zeiler Com. k §. 1295. već je svatko po naravnom pravu ovlašten od drugoga zahtjevati, da njegova prava nebudu vriedjana činom ni protupravnim propustom i svatko je ovlašten zahtjevati. da se nanešena mu šteta nenastavlja, ona pako traje tako dugo, dok se neuzpostavi prijašnje stanje i šteta nenaknadi.

[3] Iznimku od toga sadržaju §-i 1038., 1040., 1047., 1061., 1066., 1094., 1154., 1173., 1120. i 1283. u kojih se slučajevih imade pružiti podpuna odšteta, ma bila i culpa levis.

[4] Sr. l. 2. 26. D. de V. S. magna negligentia culpa est, magna culpa dolus est; l. 1. §. 1. D. 11. 6. lata culpa plane dolo comparabitur; l. 29. D. 17. 1. Dissoluta enim negligentia prope dolum est.

Digitized by Google

šteta sa priskrbljenom koristću.[1] Ta dužnost naknade štete prelazi i na nasljednike oštetitelja (§. 1337.).

Od nemale važnosti je i pitanje dokaza kod nepažnje.

Kod dokaza o naknadi štete ima se ustanoviti dakako najprije šteta koja je nastala, zatim da je šteta posljedicom stanovitoga čina ili propusta, glede kojega se komu krivnja upisuje. Tu se opet luči dvoje, najme krivnja obzirom na stanoviti ugovor i bez toga. Ako se krivnja neodnosi na stanoviti ugovor, tad pošto bi se protivilo pravu na neporočnost, predpostaviti krivnju od oštetitelja i već po onoj općoj zasadi procesualnoga prava „affirmanti incumbit probatio", mora dokazati oštećenik činjenice, iz kojih da krivnja proizlazi tim većma, što §. 1296. ustanovljuje, da u dvojbi vojuje predmnjeva za nekrivnju. Tu dakako znatno olahkoćuje predpostava §. 1297. proti kojoj je opet otvoren protudokaz, po kojoj predpostavi imade sudac prema svom uvjerenju suditi, da li se najme u stanovitom učinu sadržaje kulpa ili ne.

Inače je kod odnošaja obzirom na stanoviti ugovor. Tu mora nekrivnju dokazati onaj, koji se na istu poziva (§. 1298.). Prigovor najme nekrivnje jest samostalan (exceptio) koji se uvjek po općih već pravilih procesualnih po excipientu dokazati imade. (Sr. Stubenrauch Com. k §. 1297. i 1298.).

Dr. **Stj. Posilović.**

Naredba

vis. kr. vladnoga odjela za pravosudje od 25. siečnja g. 1879. br. 10.304.

Po diobnom listu od 29. veljače g. 1876. imali su Ivan i Stjepan Kristić platiti Jakovu Kristiću u ime kuće 237 for. 33 novč.

Na temelju ovoga diobnoga lista zahtievao je Jakov Kristić tužbom de pr. 29. kolovoza 1876. br. 2683. od Ivana i Stjepana Kristića, a da mu tu svotu, pošto ju dobre volje namiriti neće, plate za 14 dana pod ovrhom.

---

[1] Po rimskom pravu obstoji compensatio culpae, tako da se obostrana krivnja diže. Sr. Arndts. Pand. §. 250.

*

Digitized by Google

Kr. grad.-deleg. kot. sud u Požegi odredio je za ustmenu razpravu ob ovom predmetu ročište i u odgovoru očitova Ivan Kristić, da on nije kuće-gazda i da on nebrani, da se tražbina tužiteljeva namiri. Stjepan Kristić pako očitova, da neima novaca od kuda bi tužitelja naplatio, već da je pripravan njemu za tu svotu dati štagalj vriedan 400 for.

Budući, da se tužitelj s ovom ponudom nije zadovoljio u protuodgovoru, odgovori mu Stjepan Kristić u drugotnici, da je tužitelj u ime diela iz kuće dobio hambar i pecaru, što pak tužitelj u zaključnici zaniekuje.

Na temelju ovih allegata donese sud dne 14. listopada 1876. pod br. 3198. odsudu, kojom je zadovoljio tužbenomu zahtjevu i o b r a z l o ž i istu ovako:

Tužitelj osniva svoje pravo na diobi zadruge Kristić, kojoj po tuženicih prigovoreno nije, pače proizlazi iz razprave, da oni priznavaju pravo tužiteljevo, jer je Ivan Kristić isto naročito priznao, a Stjepan Kristić je tužitelju putem nagode nudio štagalj, na koju ponudu tužitelj nije pristao.

Vidiv, da je obveza konštatirana pridonešenimi izpravami, a izgovor tuženoga Stjepana Kristića, da neima odkud naplatiti, nemože alterirati prava tužiteljeva pravno valjano stečena, jer naplata spada na ovrhu — s toga mora se zadovoljiti tužbenomu zahtjevu uz dosudu parbenoga troška.

U p r i z i v u navedoše tuženici, da je razprava nedostatna, jer se veli u razlozih, da oni nisu prigovorili diobi, al da nisu podučeni, da se izjave, je li to kakova neuredna dioba ili pako dioba obavljena pravomoćna, zato bi se razprava prema §. 46. pp. imala ukinuti.

Razlozi su odsude tako preobćeniti, da im odaljeni zastupnik ne može razabrati na kakovih se izpravah osniva, da li pravomoćnih o diobi ili kakovih inih i to tim manje što se ta odsuda upire na mûče priznanje.

Ako nije producirana izprava o zakonitoj perfektnoj diobi, onda je tužbeni zahtjev neosnovan i očito nepodpada pod nadležnost suda, te se je tužba po §. 2. pp. imala tužitelju povratiti.

Nedvojbeno je najme, da se ni dragovoljnim ni mûčećim podvrgnućem stranaka nemože protegnuti nadležnost kojega suda na predmet, koj u djelokrug suda u obće nespada. Obveza dakle je imaginarna a ne konstatirana, a najmanje se ista s tim obrazložiti dade, da su oni tužitelju nudili štagalj, na što on pristati nehtjede.

Mole, da se ukine prizvana odsuda i tužitelj uputi na nadležnu političku vlast.

Digitized by Google

Naredbom od 7. prosinca 1878. br. 11.373. ukinuo je vis. banski stol prizvanu odsudu i naložio sudu, da tužitelja uputi na nadležnu političku vlast; u razlozih čita se ovo:

Vidiv, da utužena tražbina izvire iz diobe zadruge, preduzete po političkoj oblasti; uvaživ, da na diobni postupak spadajući pred oblasti političke nespada samo ustanovljenje dielova ovlaštenika zadruge, nego i predaja dotičnih dielova, t. j. ovrha diobe; uvaživ po tom, da se izplata izjednačka, što no ga po diobi jedna strana drugoj izplatiti ima, nema tražiti putem sudbenim, nego u oblasti, koja je diobu preduzela, jer bi inače sud sudio o obstanku ili neobstanku tražbine, koju je oblast na to zvana jur dosudila; promotriv, da i obrazci I. i K. provedbene naredbe vis. zemalj. vlade od 30. travnja god. 1874. br. 21. Sbornika jasno pokazuju, da se diobni izjednačci putem političkim utjerivati imaju, jer čim vlast politička u diobnoj izpravi dužniku rok opredieljuje uz koji izjednačak pod inakom ovrhom izplatiti imade, spada na nju i ovršenje svoje odredbe.

Na temelju ove vis. naredbe obratio se je tužitelj na kr. podžupaniju i zamolio ovršenje diobnoga lista u pogledu ove svote, a ova je i ovrhu odredila i istu izvela, al to dade povoda ovršenikom za utok na vis. vladu unutarnji odjel.

U utoku navadjaju, da ova odluka nije osnovana na zakonu. §. 33. zakona zadružnoga god. 1874. uzdržao je stari zakon u koliko se ovaj neprotivi novomu. Taj stariji zakon g. 1870. propisuje, da su za utjeranje novčanih tražbina nastalih uslied diobe zadružne, kad nadilaze svotu 60 for., nadležni kotarski sudovi i da ih imadu riešiti platežnim nalogom.

S ovim propisom jest u skladu §. 438. pp.

Razlozi riešitbe vis. banskoga stola nisu temeljiti, jer je originalno osnivati nadležnost jedne vrsti oblasti na pukom obrazcu naredbe, jer i sama naredba vis. vlade može valjati u toliko, u koliko je u skladu sa zakonom o zadrugah. Mole da se ukine ovršni postupak i molitelj uputi na nadležni sud.

Vis. vladni odiel za unutarnje poslove ukinuo je svojom naredbom od 12. travnja god. 1878. br. 6412. cieli ovršni postupak vodjen po kr. podžupaniji i uputio molitelja na redovitu sudbenu vlast i to s razloga, jer što za ućerivanje tražbina nastavših nakon provedbe zadružnih dioba ili izlučbe pojedinih zadružnih dielova, nije izrično providjeno u zakonu od 3. ožujka god. 1874. o zadrugah, te se tomudosli edno po §. 32. zadružnoga zakona postupati imade u smislu ostalih postojećih zakona i propisa govorećih ob utjerivanju likvidnih novčanih tražbina, indi po propisih XXII. glave gradj. parb. postupku imenito prema propisu §. 438. pp. za koje su uredovanje zvane sudbene oblasti.

Digitized by Google

Budući, da je ova vis. naredba odredila ujedno, da se ovdje navedena načela imadu smatrati normativom i budući da se je istoj protivila prije spomenuta naredba vis. banskoga stola, dale su obie ove vis. riešitbe povoda predstavki na vis. vladni odiel za unutarnje poslove, koji je novijom svojom naredbom od 30. svibnja god. 1878. br. 10.554. uzdržao svoju naredbu od 12. travnja g. 1878. br. 6412. uz dodatak, da se Jakov Kristić uputi, neka kod nadležnoga suda povede ovršni postupak radi namirenja diobnom izpravom dopitana mu nadoplatka, pa neka, uzkratili mu prvi ili drugi sud, traži lieka kod vrhovnoga sudišta, koje će tada u položaj doći redovitim molbenim putem tu stvar presuditi i to s razloga, što je Jakov Kristić imao na temelju diobnoga lista, te dokazav njegovu pravomoćnost, tražiti kod nadležnoga suda neposredno ovrhu za namirenje dopitanoga mu nadoplatka.

Jakov Kristić nije ipak tim putem udario, već je tužbom od 29. kolovoza g. 1876. br. 2683. kod kr. grad.-deleg. kot. suda u Požegi utužio Stjepana i Ivana Kristića na platež 237 for. 33 novč., te je tako potražio od suda, da mu dopita tražbinu, koju mu je dosudila politička vlast i izazivao presudu sudova u zadružnih odnošajih, koje su vlastne prosudjivati samo političke vlasti.

Prem mu je postupajući sud zadovoljio tužbenomu zahtjevu odsudom od 14. listopada god. 1876. br. 2198. postupao je banski stol po mnienju vladnoga odiela sasvim pravilno, kad je riešitbom svojom od 25. prosinca god. 1876. br. 4226. ukinuo spomenutu odsudu i uputio tužitelja s njegovim zahtjevom na političku vlast, jer kako je spomenuto, sudovi nisu vlastni prosudjivati diobe zadružne, a to bi bili morali činiti, kad bi bili meritorno riešavali upitnom tužbom povedenu razpravu. Tad je Jakov Kristić uztražio kod političke vlasti ovršenje diobne izprave, odnosno ovršno utjerivanje dopitanoga mu istom nadoplatka, koje je imao po naglašenom stanovištu uztražiti od sudova, a toga učinio nije.

Visoki vladni odiel za pravosudje upravio je dne 25. siečnja god. 1879. br. 10.304. na vis. banski stol sliedeću naredbu, u kojoj se ustanovljuje načelo, da se ovršnim putem mogu utjerivati tražbine novčane dopitane po nadležnih političkih vlastih pojedinim zadrugarom u ime pripala im diela iz zadružne zajednice povodom tim, da je zadružna zajednica sasvim razdieljena ili da je dio odnosnoga zadrugara izlučen, jedino i izključivo samo pred nadležnimi sudovi bez razlike, da li se vodi ovrha na pokretnine ili nepokretnine i da li se vodi proti zadružnom diobom nastavšim gradjansko-pravnim zajednicam ili proti pojedinim bivšim zadrugarom kao samovlastnikom prema sadržaju diobnih listova, nagode ili riešitbe.

Ova visoka naredba obrazložena je ovako:

Digitized by Google

Zakon od 3. ožujka god. 1874. o zadrugah sadržaje kao iznimni zakon samo ustanove o zadrugah, koje se sa ustanovami obćega gradjanskoga zakona i postupovnika neslažu, te propisuju samo uredjenje zadruga i način njihova razriešenja.

Kriepost toga zakona prestaje pako onim časom, kojim se odnošaji za koje je stvoren razrieše, te slobodno vlastničtvo stupi na mjesto osobitih zadružnih imovinskih odnošaja, a od toga časa vraća se kriepost obćih zakona i propisa i prema bivšim zadrugarom i imetku, koji im je iz prestale zajednice pripao.

Sasvim je dakle prema naravi iznimnoga zakona ustanova §. 32. zakona o zadrugah, koja upućuje na ostale postojeće zakone i propise, čim mu specijalne ustanove nedosegnu.

Zakon od 3. ožujka 1874. o zadrugah nesadržaje izrične ustanove u pogledu nadležnosti oko ućerivanja upitnih novčanih tražbina, pa se s toga u tom obziru prema §. 32. sada navedena zakona o zadrugah valja držati postojećih zakona i propisa.

Pošto se pako ovdje radi o likvidnosti tražbina naravi privatnopravne, koje su u koliko nije zakonom odredjeno inače po postojećih zakonih i propisih zvani ovršnim putem utjerivati sudovi, nema dvojbe, da se ovdje pod postojećimi zakoni i propisi razumjevaju propisi XXII. poglavja naročito §. 438. pp., po glasu kojih propisa može sudac dozvoliti ovrhu i na temelju nagode sklopljene pred vlastim državnim i obćinskim, koje imadu pravo preduzimati razprave nagodne i napokon na temelju riešitba vlastih upravnih, u kojih je ustanovljen rok za uplatu duga ili za uplatu obveze.

Prema tomu sastavljeni su i obrazci I. i L. naredbe od 30. travnja g. 1874. o zadrugah, te imadu pred očima nagodu ili izreku obranika, a nemogu pružiti nikakova povoda zaključku, da bi izvadjanje tih ovrha bilo pridržano političkim vlastim.

Ova visoka naredba priobćena je svim sudovom za ravnanje.

O p a z k a. Budući da u diobnom pismu nestoji svaki put rok u kojem se izplata ili obveza izpuniti imade, morale bi se uputiti političke oblasti, da to uvjek uvrste ili putem nagode ili putem odluke, jer ako toga nema, nije izprava ta — diobni list — ovršiva i u tom slučaju morao bi sud na temelju predhodne tužbe ustanoviti po §. 300. pp. rok za izpunu obveze pravomoćno dosudjene.

M. S.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Za utoke proti odlukam realne molbe u mjenbenih stvarih valjaju obćeniti rokovi gradj. postupnika.

Kr. sudb. stol u V. odbio je molbu S. M. za odredjenje novoga roka ovršne dražbe nekretnina M. T. radi mjenbena duga od 150 for. S. M. podnese osmi dan utok proti toj odluci. Kr. sudb. stol u V. odputi taj utok ureda radi po §. 12. sl. d naredbe ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850. br. 52. dr. z. l. kao kasno podnešen. Utok S. M. proti toj potonjoj odluci prvoga suda odputi kr. banski stol i potvrdi tu odluku:

jer je utemeljena na zakonskih propisih, sadržanih u minist. naredbi po prvom sudu spomenutoj, koja ima valjati za postupak u stvarih mjenbenih bez razlike procesualnih stadija.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 21. veljača 1879. br. 1631. ukinuo je odluke nižih sudova i naredio izravno riešenje prvoga utoka S. M:

posmotriv, da se odluka kr. sudb. stola u V., kojom je odbijena molba previdnoga utjecatelja S. M. za odredjenje dražbe nekretnina M. T. pogledom na §. 504. gr. pp. predstavlja kao riešitba molbe realne, u pogledu koje valjaju za utoke obćeniti rokovi §. 309. gr. pp. i

posmotriv, da je rečena odluka dostavljena previdnomu utjecatelju 21. srpnja 1878., a njegov utok proti toj odluci da je primljen kod suda dne 29. srpnja 1878. — dakle za vriemena.

Priobćio dr. **N. I.**

Povrata u prijašnje stanje radi promašenoga ročišta.

Molitelj A. S. navadja u svojoj povratnoj molbi proti J. G., da je odmah, čim mu je bila uručena odluka, odredjena za razpravu u glavnoj stvari, nevješt hrvatskomu jeziku, istu poslao nekomu G. B. da ju prevede. — Uputiv se kašnje k istomu G. B., da sazna sadržaj odluke, da je sastao odvjetnika protustranke, koji da mu je rekao: da ih sud zove a nije naznačio dana razprave dodav, da molitelj netreba ići u Bakar, jer da se radi o nevažnoj stvari, koju da će moći sam (odvjetnik) obaviti. — Molitelj veli, da usljed toga nije išao dalje ni pitati za gore spomenuti prevod, a niti da nije došao na ročište, koje da je po tom promašeno krivnjom drugih, sbog česa traži povratu u prijašnje stanje.

U razpravi, povedenoj o toj molbi protustranka J. S. prigovara, da je krivnjom samoga molitelja ročiste promašeno, jer ako je nevješt

Digitized by Google

hrvatskomu jeziku morao se je za vremena pobrinuti, da mu odluka bude protumačena; nadalje, da molitelj sam priznaje, kako je saznao od odvjetnika njegove protustranke, da ih sud zove; u ostalom poriče sve gore iztaknute navode moliteljeve.

Molitelj se u dalnjoj razpravi poziva na rečenoga G. B., kao svjedoka, komu je predao odluku da ju prevede, a ujedno navraća odvjetniku protustranke o gornjih okolnostih u povratnoj molbi iztaknutih prisegu uzvrativu.

Kot. sud u B. odbio je molitelja sa povratnom molbom.

Razlozi: Molitelj povrate priznaje sám, da je primio ovoșud. odluku od 31. ožujka 1877. br. 1462., kojom je bilo urečeno razpravno ročište na 4. lipnja i. g.; vidiv, da je svakako bio dužan pobrinuti se, da bude protumačena odluka sudbena; jer sve pučanstvo gotovo izključivo na Sušaku notorno govori hrvatski, pa iste odluke nije ni trebalo slati nikamo da se prevede; vidiv nadalje, da nimalo njegov nedolazak na rečeno ročište neizpričava okolnost ta, da ga je tobože odvjetnik protustranke — koji u obće u takovih slučajevih, kako je poznato najmanje pouzdanja zaslužuje, jer nije dužan svoju protustranku informirati o sudb. odlukah — zaveo u bludnju, rekav da netreba ići u Bakar; vidiv da ga je isti odvjetnik ipak sjetio, da sud zove stranke u Bakar, pa je po tom još više valjalo molitelju pobrinuti se, da sazna točno dan ročista, na koje ih sud pozivlje, što mu je u ostalom lahko bilo pogledom na to, da mu je odluka, odredjujuća ročište, dostavljena 19. travnja 1877., a ročište bijaše na 4. lipnja 1877. odredjeno, dakle da je imao dovoljno vremena u tu svrhu; vidiv po svem, da je molitelj sam zanemario pobrinuti se za dobe što mu gornja sudb. odluka odredjuje, a ne krivnjom treće osobe, pa sve da je ujedno i ta treća osoba kriva, kriv ostaje i molitelj usljed svoga nemara;

vidiv, da po tom ročište od 4. lipnja 1877. nije promašeno bez krivnje molitelja povrate: nije se mogla zamoljena povrata po jasnom propisu §. 354. g. pp. dozvoljiti.

Kr. banski stol potvrdi odluku prve molbe s razloga, što po jasnom propisu §. 354. povrata u stanje prijašnje radi promašenoga roka ili ročišta samo onoga ide, koj nije ročište promašio svojom krivnjom nego ili slučajno ili pometnjom trećega;

s razloga, što utočnik nije izkazao, da je upitno ročište promašeno bud pometnjom koga trećega, bud bez vlastite krivnje, i što je odnosnu odluku, kojom bje pred sud pozvan, primio, s razloga konačno, ako se i dopusti, da je utočniku zastupnik protivnika sastav se s njim, opazio, „da mu netreba poći na sud“, ta okolnost ipak neizključuje krivnje utočnika, jer znajući da je na sud pozvan, morao se je svakako ovomu pozivu odazvati.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice nasuprot ukine obie niže odluke, dozvoliv zamoljenu povratu s razloga: da je molitelj povrate u povratnoj razpravi vjerojatno zasvjedočio, da ga je odvjetnik protustranke odvratio od ročišta u glavnoj stvari odredjenog, rekav mu, da se radi o nevažnoj stvari, koju će isti odvjetnik sam obaviti moći: i vidiv da je po tom gornje ročište bez krivnje molitelja promašeno.[1]

Dr. **Stj. D.**

Odštetna tužba kr. erara proti preuzimateljem domobranskih konja potičuć iz pogodbe uporabne nemože se razpravljati pred mjestnim sudom.

Kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala u Z. u zastupanju kr. domobranskoga erara tužilo je F. G. iz V. na naknadu troškova popravka (oporavljenja) rabljenih dvijuh domobranskih konja u iznosu od 53 for. 43 novč. a. vr. Kr. grad. del. kot. sud u V. odputio je ex primo decreto tužitelja na nadležni mjestni sud u V. (nadležan do 60 for.) s razloga, što je ugovor sklopljen izmedju domobranskoga erara i preuzimatelja erarskih konja na poslugu pogodba posudna po §. 971. 981. o. gr. z. a ne pogodba uporabna te se radi toga ima po §. 21. zak. o mjestnih sudovih tražena odšteta od 53 for. 43 novč. kod nadležnoga mjestnoga suda u V. utužiti.

Kr. banski stol potvrdio je tu odluku, a kr. stol sedmorice ukinuo je riešitbom od 15. veljače 1879. br. 85. odluke nižih sudova i naredio izravno riešenje tužbe:

uvaživ, da je za riešenje utužene odštetnine po zadnjoj alinei §. 23. zak. o mjestnih sudovih od 3. listopada 1876. odnosno po §. 15. sl. c. sudovnika nadležan grad. del. kot. sud u V., jer se neradi ob ućeranju uporabnine nego odštetnine troška popravka rabljenih domobranskih konja.

Priobćio dr. **N. I.**

Uvjet ili nalog.

Dana 24. kolovoza 1878. umre Šimun A., vlastnik kuće u B. U oporuci svojoj (pravilnije u kodicilu) od 15. svibnja g. 1878. u točki 15. naredi ovo: „Zapisujem crkvi moga rodnoga mjesta B. tri komada srebrne rente po 100 for. a. v. komad zajedno sa kuponi; ti vredni papiri sa kuponi imadu se odmah poslje moje smrti, a da se ništa neodbije u

---

[1] Nam se ipak čini, da su osude prvoga i drugoga suda sasma bile osnovane, i da se ovako darežljivim postupkom u dozvoljivanju povrata neće nikada na kraj stati mnogim zlim porabam, koje se upravo tu dogadjaju. Stranka stanuje na Sušaku, u skroz hrvatskom mjestu, ima dva mjeseca vremena, pa se, nepobrine da dozna sadržaj sudbene odluke; promaši ročište, i veli se: da nije to njenom krivnjom. Ured.

Digitized by Google

ime pristojbe, uručiti spomenutoj crkvi, i odredjujem, da se prihod kamatni tih vrednih papira upotrebi na čitanje dviuh sv. misa, koje se imadu čitati za moju dušu svake godine na dan svih sveti i na dušni dan."

Gjuro K. župnik u M. (mjesto B. zajedno sa tamošnjom crkvom spada kao filiala pod župu M.) izvješten o tom zapisu očitova, da na dan svih svetaca i na dušni dan nesmie nijedan župnik na cielom svietu čitati zakladnu misu, nego da bi se mogle rečene dvie mise persolvirati jedino infra octavam.

Upitan biskupski ordinariat odgovori dopisom od 9. listopada g. 1878.: „Običajno je, da svi župnici na dušni dan, prem to nije zapovjedani blagdan, čitaju sv. misu za pokoj duša svojih preminulih župljana; zato da je opravdano, što se župnik M. krati služiti misu za pokojnoga Šimuna A. na dušni dan. Ali neima nikakove zaprieke, da se nebi mogla prenieti obveza glede čitanja dviuh sv. misa na druga dva slobodna dana infra octavam svih sveti, pa se ordinariat obvezuje da će u porazumku sa političkom oblasti ustanoviti način, da se izpuni posljednja volja oporučiteljeva."

Zakonski baštinici (jer nebijaše oporučnoga nasliednika) uztvrdiše, da ciela ta misna zaklada nije potekla iz iniciative oporučitelja, koji nebijaše upravo izvanredno pobožan. Ženske su nasljednice obrekle, da će one iz vlastite imovine, a ne iz ostavine, na sgodne dane dat čitat sv. mise za pokojnika. Na to su svi nasljednici zamolili razpravnu oblast: neka uzme na znanje, da taj zapis odpada.

Na to je prvi sud odlukom od 20. prosinca g. 1878. odredio, da se ima ovršitelj oporuke porazumieti sa biskupskim ordinariatom, „jer se zapisana misna zaklada ima smatrati zapisom danim uz nalog, a po §. 710. o. g. z. je dovoljno, ako se ne može nalog točno izpuniti, da se bar nastoji približit mu se koliko je moguće; jer je biskupski ordinariat pripravan odrediti, da se čitanje misa prenese na dva prosta dana; jer se na dalje iz posliednje volje ostavitelja nevidi, da je upravo hotio, da se mise čitaju na dan svih sveti i na dušni dan, nego se ima uzeti, da mu je u obće bilo do toga stalo, da se za pokoj njegove duše čitaju mise".

Na utok nasliednika viši je sud potvrdio odluku prvoga sudca pozvav se na „njegovo zakonu odgovarajuće obrazloženje."

Izvanredni previdni utok odbio je najviši sud s razloga, što odluke nižih sudova niti su protivne zakonu niti u neskladu sa podastrtimi spisi.

Digitized by Google

Prihvatnik može tražiti, da mu se povrati mjenica, dana da se njom izravna kupovnina za robu, koja se ima nekomu trećemu predati, ako se ova u istinu ne preda. (§§. 1432. i 1435. o. g. z.).

B. proda mjeseca studenoga god. 1874. C-u. u Londonu 5. bala konjske strune, pa mjesto kupovnine u gotovom dobi mjenicu po A. prihvaćenu, glaseću na 600 for. a. v., koja će dospieti 5. ožujka g. 1875. Kad je imovina A. došla pod stečaj, B. prijavi mjenicu od 600 for. koja bijaše likvidirana, te dobi u ime namirenja svoje tražbine na temelju sklopljene nagode pod moraš u gotovom 60 for., zatim mjenicu A-ovu, glaseću na 48 for., imajuću dospieti 12. srpnja god. 1877. — Kasnije tužio je A. B-a, da mu povrati 60 for. i preda natrag mjenicu od 48 for., jer da B. nakon otvorenja stečaja nad imovinom A. nije predao u Londonu spomenutih pet bala konjske strune, nego da je već poslanu robu uzeo natrag.

Prvi sud odbio je zahtjev tužiteljev.

Razlozi: Medju A. i B. uglavljena je jedino mjenbena pogodba; A. ne bi bio vlastan uzkratiti izplatu mjenice na 600 for. zato, jer B. nije predao robu C. u Londonu, isto tako nemože zahtievati povratu onoga, što je dao mjesto mjenice od 600 for. Tu je asignacija, pa je asignat mjesto u gotovom, mjenicom platio 600 for.; nu A. kao asignat može naknadu svojih izdataka tražiti od assignanta C., koji je izdao nalog, (§. 1403. o. g. z.), a ovaj opet potonji može radi nepredane robe tužiti B. i zahtievati od njega, da mu se povrati što je nadajuć se pošiljki robu preko asignata A. platio ili učinio B-u.

Proti ovoj osudi podnese tužitelj priziv, usljed kojega je viši sud preinačio osudu prve molbe te sudio: da se zahtjevu tužiteljevu ima zadovoljiti.

C. kr. najviši sud bečki potvrdi rješitbom svojom od 10. listopada god. 1878. osudu drugoga suda.

Razlozi: Ako A. traži od B., da mu povrati svotu na temelju nagodbe za mjenicu od 600 for. primljenu, to se njegov zahtjev osniva na zakonu, jer B. nije predao robe C-u., pa dosliedno nemože tražiti izplatu kupovnine za nju. Istina, A. se je mjenicom od 600 for. obvezao po mjenbenom pravu, i on bi dužan u dospielom roku izplatiti B-u. mjen. svotu ,a da nebi mogao staviti B-u. prigovor, koji bi mogao kupac C. radi nepredane robe; a jednako je živa istina, da je B-u. uručena na temelju nagodbe ustanovljena svota kao pravi njemu pripadajući dug. Nu ustanova §, 1435. o. g. z., po kojoj se mogu i kao pravi dug dane stvari natrag zahtievati, ako je prestao pravni razlog njihova pridržanja, proteže se i na plaćene mjenb. tražbine; a pošto B. nemože zahtievati kupovinu za robu, nemože niti pridržati izplaćenu kupovninu, ili ono što

Digitized by Google

je za nju primio. B. prigovara, da je A. platio prem je znao da nije dužan, po čem nemože tražiti povratu plaćenoga (§. 1432. o. g. z.); nu na proti tomu valja, da A., ma da je u vremenu likvidiranja mjenice od 600 for. te izplate nagodbom ustanovljene svote i znao, da je poslana roba natrag uzeta, ipak nemogaše se smatrati riešenim svoje mjenb. obveze, dok god nije sudbenom rješitbom odriešen te obveze.

Ne može se odlučnom zakletvom dokazati, je li nije li misnik slavio misa za dušu toga i toga pokojnika.

Kanonik J. G. tužio je V. N. i J. V. da mu plate 120 for., što je slavio 120 misa za dušu pok. B. L., bud prvi tuženik mu naručio da ih slavi a sutuženica je baštinica pokojnomu B. L., koji je u oporuci naredio, da mu se dade onoliko misa slavit.

Tuženici, uz druge prigovore i taj iznesoše, da nije istina da je tužitelj slavio 120 misa za dušu pokojnoga B. L. Tužitelj je na to navratio sutuženici J. V. zakletvu o tom, da nije on tih misa za višespomenutoga pokojnika slavio. J. V. je zakletvu prihvatila.

Gradska pretura zadarska odsudom 13. veljače g. 1878. br. 1262. odbila je tužbu s razloga, što je tridentinski sabor u XXII. zasjedanju zabranio misnikom iskat nagrada za slavljenje misa.

Prizivno sudište dalmatinsko presudom 11. svibnja god. 1878. br. 672. preinačiv prvomolbenu odsudu, naložilo je tuženikom, da se zakunu o više priepornih obstojnosti, a sutuženici J. V. i o tom, da nije istina, da je tužitelj doista slavio 120 misa za dušu pok. B. L. Obrazložilo je prizivno sudište ovu točku smatranjem: da po §. 270. s. p. svakomu, koji se za sebe pravda, smije se navratiti odlučna zakletva, toliko o njegovih, koliko o tudjih djelih, dakle toliko ob unutrnjih, koliko ob izvanjskih djelih, i toli o poznatih, koli o nepoznatih; da §. 265. s. p. kako ono talijanski glasi, da odlučna zakletva valja, da se odnosi na činjenice, puno obuhvaća, a još više obuhvaća §. 265. Josipovog pravilnika, kojega ukazuje se bit prevodom §. 275. pravilnika, što u nas vlada, a u kojem nazivaju se povjestnimi obstojnosti, o kojih može se navratit odlučna zakletva; da s toga u te obstojnosti smije se ubrojit i ta, je li svećenik slaveć svetih misa, namjenio ih tomu i tomu.

Vrhovno sudište bečko presudom 19. prosinca g. 1878. br. 11.982. potvrdilo je prvomolbenu odsudu s razloga:

Što dokaz, da je tužitelj slavio 120 misa za dušu pokojnoga B. L., nije moći izvesti odlučnom zakletvom, što ju je tužitelj navratio sutuženici J. V., jer po glasu i po duhu naredaba sudskoga pravilnika, ovo dokazno sredstvo služi samo za one jedne činjenice, što ih je moći

Digitized by Google

osjetiti izvanjskimi osjetili, te koje sama stranka može neposredno saznati osjećanjem preko tih osjetila dobivenim, ili može ih doznati i upamtiti po kazivanju onih, koji su ih tim načinom osjetili.

Što namienjivanje svetih misnih otajstva spomenu kojega pokojnika ne mogu osjetiti koji tim otajstvom pribivaju, jer svećenik taj spomen čini skrovito unutrnjim duše svoje činom (Missale romanum-Ritus servandus in celebratione missae VIII. et IX.: Sacerdos intentis oculis ad sacramentum super altare facit commemorationem fidelium defunctorum, de quibus sibi videtur, quorum nomina, si vult, secrete commemoret: non tamen necesse est ea exprimere, sed mente tantum eorum memoriam habeat), a tužitelj nije kazao, da on slaveć misu, iznimice se tim redovitim metodom uklanjao, te da je vrlim i razumljivim glasom imenovao pokojnika, niti je kazao, da je on ikad javio tuženikom, ili kojim im rodjakom u koje dneve i u koji sat će te mise slaviti.

„Právo".

Od nadjene mjenice ne može se tražiti naležba.

Ivan M. nadje 19. travnja god. 1875. listnicu i u njoj mjenica na 700 for. glasećih i u gotovom novcu 12 for., pa oboje povrati Jakovu G., koji je dotične stvari bio izgubio. Nu pošto mu Jakov G. nije htio izplatiti zakonite naležbe u iznosu od 10% obćene vrednosti, najme od 712 for. iznos od 71 for. 20 novč., tuži ga pred grad.-deleg. kotarskim sudom u Tarnovi, koji je tuženoga s bog ogluhe osudio da plati tužitelju 51 for. 20 novč.

Razlozi: Mjenice, kao skroz formalne isprave, imadu po sebi vrednost, neobziruć se na naslov tražbine; one su, tako rekuć trgovački papirni novac. Istina po mjenb. zak. (čl. 73., hrv.-ug. mjenb. z. §. 77.) mogu se one amortizirati, nu za to je potrebno da se mjenice potanko označe; pošto pako tuženi u ovom pravnom preporu nije ni jedan put došao pred sud, niti u obće išto učinio na svoju obranu, to dakako nemogaše niti navesti, da su mogli nastupiti preduvjeti amortizacije izgubljenih mjenica, naročito, da ih je mogao potanko opisati. Po tom ne može se u ovom slučaju ni govoriti ob analognoj uporavi propisa dvorskoga dekreta od 24. siečnja god. 1818. (br. 1410. sbirke pr. z.) a to tim manje, što se iznimke (a kao iznimka ima se uzeti rečeni propis, koji odriče nalazniku javne, na stanovito ime glaseće zadužnice pravo na naležbu) moraju strogo tumačiti, a temeljna misao propisa §. 391. o. g. z. smjera tamo, da medju poštenjem i nepoštenjem kolebajućega se nalaznika skrene na put poštenja. Ali jer vrednost mjenice zavisi o platežnoj mogućnosti dužnika, pa jer je po kazivanju tužiteljevom tuženi sam cienio vriednost nadjenih mjenica na 500 for., pa se

Digitized by Google

zato ta svota kao obćenita vrednost mjenica mora uzeti, dosudjuje se nalazniku na temelju §§. 391. i 393. o. g. z. 10% nalježbe od 500 for. i od 12 for.

Na priziv tuženoga promienio je c. kr. viši sud u Krakovu osudom od 11. listopada god. 1877. osudu prve molbe tako, da je tuženi Jakov G. dužan platiti samo 1 for. 20 novč.

Razlozi: §. 391. o. g. z. odredjuje, da nalazniku pripada kao nagrada 10% obćene vrednosti nadjena predmeta t. j. 10% one vrednosti, koju imade stvar kakova obziruć se na vrieme i mjesto za svakoga, neobziruć se dakako na posebne odnošaje pojedina individua; ta vrednost ima biti u svih slučajevih ravnalom, osim u koliko zakon što inakoga propisuje.

Pošto pako privatne zadužnice, kojim pripada i mjenica, kao puka dokazala neimaju u sebi same nikakove vrednosti te se nemogu ni procieniti (dvor. dekret od 27. listopada g. 1797. br. 385. s. pr. z.), a po tom nemože se ni govoriti ob obćenoj vrednosti mjenica, a u ovom slučaju tim manje, što se o pobližih svojstvih nadjenih mjenica sasma ništa ne navodi, a tobože izvansudbeno priznanje tuženoga, da nadjene mjenice vrede njemu 500 for., tim se manje može uvažiti, jer ta vrednost kao relativna, koja se može u najkraćem času promieniti, u ovom slučaju nije mjerodavna. Nadalje ustanove o nalježbi jamačno su izdane u namjeri, da manje poštena nalaznika prije sklonu da nadjenu stvar preda vlastniku, te ovaj tako izmakne šteti; pošto na dalje vlastnik, ako mu se izgubljene mjenice nebi povratile, može i drugim načinom braniti se od moguće štete, najme povedši usmrtbeni postupak: morao se je zahtjev tužiteljev, da mu se izplati nalježba od nadjenih mjenica, odbiti.

Uz ovo mnenje pristao je i c. k. najviši sud bečki rekav u razlozih svoje osude, da su mjenice puke privatne isprave, koje treba da imadu sve u mjenb. zakonu propisane potrebštine, da uzmognu utemeljiti mjenb. obvezu; kao privatne isprave nemogu se prema odredbi dvor. dekreta od 27. listopada 1797. (br. 385. s. pr. z.) procieniti, neimaju dakle u smislu §. 304. o. g. z. izviestne vrednosti, zato nemože se ni govoriti o nalježbi, koja bi se imala po §. 391. o. g. z. izračunati prema obćenoj vrednosti. („G. Halle“).

Zakonsku predmnievu o nezakonitom otčinstvu može tuženik samo tim pobiti, ako vještaci jasno očituju, da dotično diete ne može biti začeto po tobožnjem otcu.

U ustmenoj parnici Benedikta Mairhofera kao tutora malodob. Friderika Mairhofera i kao zakonitoga zastupnika malodobne kćeri si Marije Mairhofer proti Kristianu Böcku, kao otcu i zak. zastupniku malo-

Digitized by Google

dobnoga Leopolda Böcka, zahtievaše onaj prvi, da se Leopold Böck prizna otcem Friderika Mairhofera i da doprinosi k uzdržavanju djeteta. Sud prve molbe zadovolji ovoj tužbi.

Razlozi: Tuženi sám priznaje, da je 29. lipnja g. 1875. pûteno obćio sa Marijom Mairhofer; a dokazom krstnoga lista priloženoga tužbi, rodila je ova potonja 16. siečnja god. 1876. nezakonito diete Friderika Mairhofera tako, da je tuženik pûteno obćio sa materom nezakonitoga djeteta u vremenu, od kojega pa do njenoga poroda nije izteklo manje od šest, a ne više od deset mjeseci. Uzprkos tomu poriče tuženik da bi on bio otac onoga djeteta pozivljuć se na mnenje vještaka (koji su odmah nakon rodjena djeteta u ime dokaza na vječnu uspomenu saslušani), koji tvrde, da je diete to obzirom na razvitak njegov kod poroda, moralo se začeti prije 29. lipnja g. 1875. Nu pozivljuć se na obrazloženje visoke rješitbe najvišega suda od 20. studenoga godine 1873. (br. 9413/24654) izrečene ob analognom slučaju, „da se dokaz ob otčinstvu nezakonita djeteta nesmie u zakonu činiti ovisnim o mnenju vještaka, koje se od slučaja do slučaja potraži, nego se u tu svrhu u §. 163. o. g. z. postavlja iz vremena pûtenoga obćenja i vremena poroda izvadjana, za sve slučajeve valjajuća pravna predmnieva, koja se neda obezkriepiti drugom predmnjevom, osobito ako zakon toj potonjoj nedaje nikakove krieposti". Usljed toga mora se i u ovom slučaju izreći, da tuženik nije spomenutim mnenjem vještaka izveo protudokaz, odnosno dokaz, da nemože biti otac spomenutoga djeteta; jer po onom mnenju vještaka čini se tvrdnja tuženikova vrlo vjerojatnom, ali nije izviestna tako, da bi protivno bilo sasma izključeno. Zato imade se tuženi smatrati otcem toga djeteta, a kao takov dužan je po §. 167. o. g. z. u prvom redu brinuti se za njegovo uzdržavanje.

Na priziv tuženikov promienio je viši sud bečki osudu prve molbe te odbio zahtjev tužiteljev.

Razlozi: Premda na temelju vlastitoga priznanja Leopolda Böcka, da je 29. lipnja g. 1875. pûteno obćio sa materom 16. siečnja g. 1876. rodjenoga Friderika Mairhofera, govori zakonska predmnieva §. 163. o. g. z., da je po Leopoldu Böcku diete začeto — pa bi se s toga morao i otcem njegovim držati — tim ipak nije izključen i protudokaz, da ipak diete nije začeto prigodom priznanoga pûtenoga obćenja. Taj protudokaz izveden je mnenjem vještaka, ti su bo naročito izjavili, da nije moguće, da bi diete u vremenu od dana — kada je tobože začeto po Böcku pa do dana rodjenja onako bilo razvijeno, kao što bijaše kod poroda rečeni Frid. Mairhofer. A pošto nije konstatirano, da je L. Böck još i koji drugi put pûteno obćio sa materom djeteta, sliedi odatlje, da se rečena zakonska predmnieva nemože na to diete naprama tuženiku uporaviti. Zato je zahtjev tužiteljev neosnovan i mora se odbiti.

Digitized by Google

Na priziv tužiteljev potvrdio je c. kr. najviši sud bečki rješitbom od 11. veljače g. 1879. (br. 8073.) osudu prvoga sudca sa sliedećih razloga:

U očitovanju od 22. siečnja g. 1876., što ga je podnio Kristian Böck, kao zastupnik svoga malodob. sina Leopolda Böcka, u kojem se priznaje, da je ovaj potonji 29. lipnja g. 1875. puteno obćio sa Mariom Mairhofer; zatim što je tuženi navratio Mariji M. glavnu prisegu, koju će u slučaju uzvrate položiti Leopold Böck, o tom, da je on poslje 28. lipnja sa Marijom M. prvi put puteno obćio, čim je porekao, kao da je prije 29. lipnja s njom obćio: tim svim potvrdjen je navod tužiteljev, da je Leopold Böck puteno obćio s Marijom M. unutar vremena, od koje ga pa do njenoga poroda nije proteklo manje od šest ni više od deset mjeseca. Malodob. Friderik Mairhofer rodio se 16. siečnja g. 1876. S toga se po §. 163. o. g. z. ima Leopold Böck smatrati otcem rečenoga djeteta. Nu tuženi misli, da je mnenjem vještačkim od 24. siečnja g. 1876. — po kojem je svakako diete Friderik M. moralo se prije 29. lipnja g. 1875. začeti — pružio protudokaz proti zakonskoj predmnjevi §. 163. o. g. z. Tužitelj, da dokaže, da je takav protudokaz u obće dopustiv, pozivlje se na §. 157. o. g. z., u kojem se ustanovljuje, da je slobodno iznieti dokaz po vještacih o kasnijem ili ranijem porodu nego li je onaj u §. 138. o. g. z. navedeni. Nu §. 163. o. g. z. sadržaje ustanovu na obranu prava djeteta, pošto se na njegovu korist iz pútenoga obćenja u zakonitom vremenu preduzeta izvadjana predmnieva otčinstva uzporedjuje pozitivnomu dokazu ob otčinstvu. I §. 157. o. g. z., na koji se pozivlje tuženik, sadržaje samo odredbu na korist djeteta, jer dozvoljuje, da se može po suprugu pravno prigovorena pravovaljanost ranijega ili kasnijega poroda dokazati po vještacih, koji imadu točno pregledav svojstva djeteta i matere mu jasno navesti uzroke izvanrednoga slučaja. Nemože se dakle izvoditi, da je per analogiam dopušteno u §. 157. o g. z. označeno dokazno sredstvo uporaviti i na protivni slučaj, gdje se pobija otčinstvo. Pače analogija u takvom slučaju mora se tražiti u ustanovi §. 158 o. g. z. po kojoj mora suprug, koji tvrdi da po njegovoj supruzi u zakonitom vremenu rodjeno diete nije njegovo, pobijajuć zakonitost poroda dokazati nemogućnost, da bi diete od njega se začelo. Nu konstantiranje te nemogućnosti nije nedvojbeno u ovom slučaju ma se i uzelo, da Leopold Böck nije prije 29. lipnja g. 1875. puteno obćio sa materom djeteta. Vještaci uztvrdiše doduše, da prema izkustvu znanosti i prema nazorom svih autoriteta u ovom području, nije moguće, da bi diete moglo u 28 nedjelja i četiri dana polučiti toliki stepen razvitka svih organa, kao što se je to kod djeteta Marije M. pokazalo prigodom pregledavanja. Vještaci nisu uztvrdili, da je diete noseno u utrobi do vremena, izjaviše samo, da je diete prilično zrelo. Iztaknuše doduše, da je diete

Digitized by Google

najviše tri ili četiri nedjelje nipošto pako jedanaest nedjelja i tri dana rodjeno prije izminuća četrdeset i devet nedjelja, kada obično žene u redovitih okolnostih radjaju. Nu premda glasi mnenje vještačko ovdje sasma izviestno, ipak se mora sumnjati, da li je izreka njihova, odnoseća se na razliku od sedam nedjelja istinita, pošto se u obće o začetku i razvitku djeteta u utrobi materinjoj gotovo ništa izviestna nezna. Nazor vještački nije drugo nego na vjerojatnosti osnovano mne je, dakle predmnieva, koja nemože pobiti zakonske predmnjeve normirane u §. 163. o. g. z. Dotični prigovor tuženikov jednak je onomu „exceptio plurium concubentium“, a takov nije po slovu i duhu zakona dopustiv.

(„J. Blätter“).

Poštarska predatnica nemože dokazati zaista učinjenu predaju stanovite svote novca pošt. uredu.

Josip D., liekarnik u Belovaru digne tužbu proti poštanskomu eraru, zastupanom po kr. ravnateljstvu pravnih posala u Zagrebu, zahtievajuć izplatu od 250 for., koju da je on svotu pošt. uredu u Belovaru predao, da ju dalje, adresatom najme odpremi; što nije učinjeno, niti su adresati dobili — tobože — poslani im novac. — Prvi sud odbio je tužitelja i odsudio ga da plati parbeni trošak od 60 for. 40 nvč. Na priziv kr. je banski stol u glavnoj stvari potvrdio osudu prvoga suda, a preinačio ju glede parbenoga troška, jer je taj smanjio na 43 for. 24 nvč. — Isto tako odputio je kr. stol sedmorice izvanredni previd tužiteljev, potvrdiv osudu drugoga suda u cielosti i nametnuv tužitelju dužnost da plati trošak protuizvedenja sa 5 for.

Razlozi: Poštarska predatnica od 27. kolovoza god. 1870. A. na I. glasi vrhu jednoga lista, u kom se navodno nalazi vriednost od 250 for., te nije ni malo podobna dokazati po tužitelju naglašeni čin, da je on toga dana poštarskomu uredu u Belovaru predao novčanu svotu od 250 for., a tu okolnost protivna stranka izrazito poriče, po čem je ona ostala nedokazana.

Kad tužitelj u svom protuodgovoru naglašuje, da je istina, da nije uredu poštarskomu uz izpravu A. na I. predao zapečaćeno pismo sa 250 for. pod adresom: Pfandzerts Nachfolger Wien, — te dodaje, da je zbilja onoga dana uredu poštarskomu predao preporne novce za napućenje na Pfandzertove nasliednike u Beču, to se izpostavlja slučaj poštarske doznačnice (Postanweisung), a kad tako, imao bi tužitelj taj čin dokazati uredovnom pismenom potvrdom od strane primajućega poštarskoga ureda ine forme i sadržaja, nego je gore pomenuta predatnica A. na I. Ponudjeni dokaz tužitelja kroz svjedoke Pavla D. i Feliksa V. dopustiti se nemože, jer je prvo imenovani svjedok D., kao tadanji

Digitized by Google

poštar u Belovaru, komu iz svoga kazivanja i uspjeha ove parnice može nastati šteta ili korist po §. 155. slovo c) gr. pp. uslied učinjena od stranke protivne prigovora završljiv, — inače u odnosnom članku izpitnomu IV. k ad III. nije navedena riešiteljna okolnost, što da odpravnik Milan Lončarević tužitelju D. izda? — drugoga pak svjedoka Feliksa V. kazivanja po izpitnih člancih I. ad III. , onako se na stvar meritornu neodnose, pošto se tiču predatnice, koja je istina tužitelju od strane poštarskoga ureda belovarskoga izdana (vidi A. ad I.) no koja je po gore navedenom u parnici ovoj irrelevantna.

Pošto se iz ovih kao takodjer i iz razloga nižih sudova ukazuje opravdanom napadnuta osuda stola banskoga, koja je suglasna u stvari glavnoj i u načelnom prisudjenju parbenih troškova sa osudom prvosudnom, te tako nepredleži nijedan slučaj §. 335. gr. post., to se mora odbiti vanredni previd tužiteljev kao nedopustiv §. 334. gr. post.

Riešitba u pogledu troškova osnovana je na §. 573. g. pp.

II. Mjenbeno-pravni.

Ako se na mjenici nezakonito stečenoj ispuni podpis izdatnikov, utemeljuje neovlašteno ispunjenje u vremenu prihvata još neizpunjene mjen. isprave prigovor, dopustiv prema naredbi minist. pravosudja od 6. listopada 1853.

Na temelju mjenice izdane po A., na vlastitu odredbu trasirane, 23. ožujka dospiele, naloženo je B. kao prihvatnici, da plati A. mjenb. svotu od 109 for. s. p. Tomu platežnomu nalogu prigovori B. iztaknuv osobito, da je njoj izplatio valutu suprug A.-in, koji da je izdao mjenicu na vlastitu odredbu, da je tu mjenicu ona (B). prihvatila, zato da ona duguje samo suprugu gdje. A. onu svotu, ne pako samoj A. Suprug ove potonje nije podpisao mjenice kao izdatnik; poslje smrti njegove da je A., koja je medju njegovimi papiri našla i prisvojila si mjenicu, podpisala svoje ime kao izdatnica i remitentica, na što nije bila ovlaštena, zato mora A. dopustiti, da joj se stavi taj prigovor prema naredbi minist. pravosudja od 6. listopada 1853. (br. 200. d. z. l.).

Prvi sud izrekne, da platežni nalog ostaje u krieposti i to sa sliedećih razloga: B. dolazi na mjenici kao prihvatnica, tim se je obvezala mjen. svotu u vrieme dospietka izplatiti, pa u tom smislu jamči ona A. kao posjednici mjenice, odnosno kao izdatnici i remitentici. Ako je A. podpisala mjenicu istom nakon prihvata, tim se po naredbi ministarstva pravosudja od 6. listopada 1853. nedokida obveza B., jer prigovor taj samo bi onda valjao, kad bi se dokazalo, da se je sa još neizpunjenom ispravom neovlaštenim ili dogovoru protivnim izpunjenjem

*

Digitized by Google

činila zla poraba. Nu mjenica nije izpunjena protivno dogovoru, jer dogovora nije bilo nikakovoga; neovlašteno pako izpunila bi se bila mjenica samo onda, da je nakon izplaćene njene svote izpunjena u namjeri, da se potraži opetovana izplata. Pošto pako tužena nije dokazala da je mjenica izplaćena, pa se s toga mjenica nemože smatrati izplaćenom, to neima tu niti protuzakonitoga izpunjenja mjenice.

Na priziv B. preinačio je c. kralj. viši sud gradački osudom od 28. kolovoza g. 1878. rješitbu prve molbe tako: da se platežni nalog uzdržaje u krieposti samo onda, ako A. položi u drugotnici po B. navraćenu i prihvaćenu glavnu prisegu: „da koliko zna i koliko se sjeća nije istina, da je onu mjenicu u ostavini svoga supruga našla i prisvojila si ju".

U r a z l o z i h veli se: Pošto B. prigovara, da je A. našla rečenu mjenicu medju papiri svoga supruga te si ju prisvojila pa onda podpisav svoje ime kao izdatnica izpunila ju, čim bi se, predpostaviv, da je taj prigovor istinit, izpunjenje mjenice po A. svakako prikazalo kao neovlašteno, mora se i o tom navraćena glavna prisega kao za glavnu stvar odlučna smatrati, jer što veli prvi sudac, da se o neovlaštenom izpunjenju može samo onda govoriti, ako je mjenica izpunjena nakon izplate i to da se može tražiti opetovana izplata, to se neosniva na nikakovom zakonu.

Usljed podnesenoga po A. previda potvrdio je najviši sud bečki rješitbom od 21. siečnja g. 1879. osudu drugoga suda sa sliedećih r a z l o g a: Proti mjenici mogu se po mjenb. zak. (čl. 82.) podignuti ne samo prigovori potičući iz mjenb. prava, nego i takovi, koji se mogu staviti proti svakdašnjemu tužitelju, i koji po tom dokazuju pomanjkanje tužb. prava sa razloga materijalnoga prava. Nedvojbeno je, da na mjenici nebijaše podpisan trasant u vremenu prihvata, i mjenica nebijaše opredieljena za tužiteljicu A., nego ju je izdao njezin pokojni suprug. Ako je A. vanjsku podpunost mjenice tim htjela postići, što si je prisvojila svojstvo trasantice, to bi bilo svakako protupravno, pa dosliedno nebi tužiteljica A. mogla na temelju te mjenice tražiti izplatu, ako je mjenicu nepoštenim načinom stekla. (Naredba minist. pravosudja od 6. listopada god. 1853.). S toga upravo je važan prigovor, da je A. našla utuženu mjenicu medju papiri svoga supruga, te si ju prisvojila, jer to osniva nezakonit način stečenja mjenice, zato je opravdano, da se o toj okolnosti nametne glavna prisega.

(„Oesterr. Ger. Ztg.").

Digitized by Google

III. Kazneno-pravni.

Nakana u slučaju §. 153. k. z.

U policajnom zatvoru nalazećega se Ivana W. htjedoše u lisičine (Schliesseisen) sklenuti. Stražar D. imao je to izvesti i tom prilikom ugrize Ivan W. stražara na lievoj strani prsiu, i tim ga na tielu lahko ozledi. S bog toga obtužen, da je počinio zločinstvo javnoga nasilja po §. 81. k. z. i eventualno težke tjelesne ozlede po §. 153. k. z., odrieši ga ipak prvi sud u jednom i drugom pravcu te proglasi jedino krivim prestupka po §. 312. k. z. Prvi sud shvatio je najme taj slučaj tako, da se obtuženomu nije dokazala nakana da je htio zapriečiti stražara D. u izpunjivanju njegove službe, a niti nakana tjelesno ga oštetiti. Proti toj osudi podnese drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu radi toga, što se nije uporavio §. 153. k. z. U javnoj sjednici kasacionalnoga suda bečkoga, gdje je slučaj taj bio razpravljen, zastupaše generalni odvjetnik Cramer žalbu ništovnu ovako: „Prvi sud i sam priznaje, da je obtuženi radio u zloj nakani. Nu drži, da nije dokazana nakana tjelesno stražara D. ozlediti. Nu ta nakana nečini bitnoga diela zločinstva. §. 153. k. z. govori o „namjeravanom" oštećenju, a neizražuje se o kakvoći nakane. Naprotiv u §. 1. alineji 2. k. z. naročito se navadja „voluntas delinquendi indirecta" (vidi okrajnu primjetbu kod čl. 3. §. 2. Theresiane) kao (zla) nakana, pa ako se tim, o čem neima nikakove dvojbe, nije namjeravalo postaviti pravilo za sve zločine valjajuće, pokazuje ipak pravna poviest, da je teorija neizravne nakane našla svoje izhodište upravo u nauci ob usmrćenju i tjelesnoj ozledi. Nadalje ako se sravne §§. 152. i 153. k. z. vidi se, da obilježja razlike u tih paragrafih razpravljanih obajuh slučajeva zločinstva težke tjelesne ozlede nestoje u razlikosti zle nakane, nego u tom, što je kod §. 152. k. z. zakonodavac imao pred očima objektivno svojstvo ozlede, kod §. 153. pako svojstva učinitelja, ili odnošaj čina prama izvjestnomu javnómu zvanju. Ako je dakle zakon, dočim u odluci volje idućoj neposredno za izvedenjem tjelesne ozlede nazrieva otegočujući moment (§§. 43., 155. lit. a. k. z.), u oznaku delikta §. 152. k. z. uzeo samo potrebštinu neprijateljske nakane, dakle neizravne nakane, neda se razabrati, kako da se izraz „u namjeri" u §. 153. k. z. tako može tumačiti, usljed česa nebi bila dovoljna neprijateljska nakana.

C. k. najviši i kasacionalni sud uvažio je žalbu ništovnu drž. odvjetničtva te proglasio Ivana W. krivim zločinstva u §. 153. k. z. označenoga.

Razlozi: Sud prve molbe uzeo je dokazanim, da je obtuženi Ivan W. 20. listopada 1878. u stražarni c. k. kot. redarstvenoga komisariata ugrizo na lievoj strani prsiu stražara D. u onaj čas, kad ga je ovaj bio pograbio da ga po nalogu redarstvenoga povjerenika sklene u

Digitized by Google

lisičine, čim je nanio stražaru D. lahku tjelesnu ozledu. Nadalje prvi sud uze dokazanim, da je Ivan W. zlovoljan s bog sputanja i s bog načina postupanja stražara D. ugrizo. To djelo pako čini učin slučaja zločinstva težke tjelesne ozlede navedenoga u §. 153. k. z. Neima sumnje, da se stražar u smislu pojma činovnika, kako ga postavlja §. 101. k. z., ima smatrati činovnikom i u smislu §. 153. k. z.; utvrdjeno je na dalje, da je stražar ozledjen u vremenu, kada obavljaše svoju službu; nedvojbeno je zatim, da je obtuženi izveo rečenu ozledu u zloj volji (Unmuth), dakle ne slučajno, a niti u stanju neubrojivosti, nego upravo u toj nakani. Jer namjeravana povreda prava po §. 1. k. z. nenastaje samo onda ako je sliedivše zlo upravo zamišljeno i zaključeno, nego i onda, ako je s druge zle nakane — a takova se pokazuje već u tom, ako čovjeka grizeš ili ugrizeš — štogod poduzeto, odakle obično zlo, koje tim nestaje, sliedi, ili barma može lahko slieditи. Ako dakle prvi sud u činu obtuženoga nenazrieva nikakove namjeravane tjelesne ozlede po §. 153. k. z., nego samo djelotvornu uvredu straže po §. 312. k. z., to on krivo tumači zakon, pa se zato mora njegova osuda — odriešenje od obtužbe s bog zločina §. 153. k. z., a osuda na temelju §. 312. k. z. — dokinuti ter Ivan W. na temelju činjenica po prvom sudu uglavljenih proglasiti krivim zločinstva težke tjelesne ozlede po §. 153. k. z.

(„J. Blätter“).

K §. 171. i 2. sl. c. k. z.

A. I. bio je tužen radi zločinstva kradje označene u §. 171. 174. II. sl. d. k. z. Prvi sud uzeo je dokazanim, da si je obtuženi A. I. iz zatvorena sadnduka T. D. bez njegova privoljenja a svoje koristi radi uzeo gotovinu od 12 for., nu riešio ga je po §. 250. t. 3. k. p. obzirom na §. 2. sl. e. k. z. od obtužbe s razloga, što je oštećeni T. D. u kući obtuženikovoj odrastao, što je obtuženi s njim zajedno u kući na stanu i hrani bio te se temeljito nadati mogao, da oštećeniku neće protivno biti, ako si njegov novac uzme u nakani, da mu ga kasnije vrati i što je oštećenik izjavio, da mu baš nije protivno bilo, što mu je obtuženik novac uzeo, nu samo da mu ga je bar vratio i što je obtuženik došavšemu T. D. kući odmah rekao, da mu je 12 for. iz sanduka uzeo.

Kr. držav. odvjetničtvo predalo je proti toj osudi žalbu ništovnu s razloga §. 277. br. 9. lit. b. k. p. Kr. stol sedmorice riešitbom od 22. ožujka 1879. br. 83. zabacio je po §. 282. k. p. tu žalbu ništovnu s razloga sliedećih:

Prvostepeni sud imao je u okolnostih i činjenicah iztaknutih u razlozih osude svoje, koji se sa obavljenimi ob istih izvidi slažu te koje žalbenik kao neistinite nenapada, dovoljno temelja uzeti, da je obtuženi

Digitized by Google

A. I. uzimajuć iz sanduka svoga druga T. D. iznos od 12 for. radio kod toga u predmnjevi, da T. D. neće ništa proti tomu imati i da će on taj čin kasnije odobriti, da je dakle obtuženi A. I. uslied obstojnosti uvjeta §. 2. sl. e. k. z. radio bez zle nakane.

Tvrdnja bo drž. odvjetničtva, da obtuženi A. I. uzprkos predležećim okolnostim ipak na kasnije odobrenje sa strane T. D. s razloga toga računati nije mogao, što mu je isti prije čina, kad je naime obtuženik zamolio bio, da mu novce pozajmi, rekao da jih neima, ne stoji, jer okolnost, da je T. D. saznavši od obtuženika kod prve prilike, koja se je potonjemu pružila, da si je od njegovih novaca sam uzeo, ipak namah privolio, da si jih kao zajam pridrži, dokazuje do evidencije, da je obtuženi ipak, akoprem mu T. D. sam ovom sgodom novaca nehtjede dati, uza sve to mogao predmnjevati, da neće biti protivan ako si jih obtuženik uzme.

Okolnost napokon, da obtuženi A. I. prije navedeni svoj dug T. D. dugo nije platio tako, da ga je potonji pred sudom gradjanskim na platež toga zajma tužio,[1] nije kadra čin a priori po ustanovi §. 2. sl. e. k. z. nekažnjiv učiniti kažnjivim, jer ustanova §. 188. sl. b. k. z. predpostavlja kradnju ili pronevjerenje a priori kažnjivo te kasniju prijavu kaznenu a ne čin a priori nekažnjiv te kasnije postupanje putem gradjanskim.

Obzirom na prenavedena ukazuje se žalba ništovna drž. odvjetničtva neosnovanom. Priobćio dr. **N. I.**

Poslovanje mjestnih sudova počam od I. srpnja g. 1877. do konca lipnja g. 1878.

Naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade odjela za pravosudje od 2. lipnja g. 1877. br. 3100. ustanovljeno je, da dne 1. srpnja g. 1877. imade u kriepost stupiti zakon od 3. listopada g. 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi. Podjedno pozvani su svi kr. gradsko-delegovani i kr. kot. sudovi, neka podnašaju svake pol godine izkaze o poslovanju područnih mjestnih sudova.

Iz izkaza podnešenih za II. polugodište g. 1877. i za I. polugodište 1878. vadimo sliedeće podatke:

I. U kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji ustrojena su 174 mjestna snda, kojim su podnešene tečajem II. polugodišta g. 1877. ukupno

[1] Kr. kot. sud obustavio je bio po §. 2. sl. b. gr. pp. postupak gradjanski te ustupio spise drž. odvjedničtvu na postupak kazneni.

Op. priobćitelja.

Digitized by Google

99.042 tužbe. — Od ovih odbijeno je radi nenadležnosti suda 2655, riešeno s ogluhe tuženika 24.593; nagodom su riešene 19.902, a osudom 41.693

Pritužba na kr. gradsko-delegovane odnosno kr. kot. sudove proti osudam mjestnih sudova podnešeno je ukupno 8599, usljed kojih je 2471 osuda mjestnoga suda u cielosti potvrdjena, 1334 dielom preinačene, a 754 ukinute. — 1886 pritužba riešeno je pred kr. gradsko-delegovanimi odnosno kr. kot. sudovi nagodom, 2130 osudom, a u 2443 slučajn nepristupiše stranke na ročište. — Napokon izrečeno je 160 rješitba, kojim su osude mjestnih sudova ukinute radi nenadležnosti. — Ovrha dozvoljeno je ukupno 10.312, a provedeno je ukupno 1979 ovršnih dražba.

II. Veću pozornost obratit ćemo na izkaze mjestnih sudova za vrieme od 1. siečnja do konca lipnja g. 1878. buduć su točniji, pak ćemo i posebice navesti sve važnije u zemlji mjestne sudove, pošto nemožemo svih navadjati, jer bi dotična skrižaljka previše mjesta zauzimala.

U I. polugodištu g. 1878. podnešene su svim mjestnim sudovom ukupno 89.094 tužbe, koje su kod mjestnih sudova riešene ovako:

1.	Tužbe odbijene radi nenadležnosti suda	1.636.
2.	Tužbe riešene s ogluhe tuženika	22.991.
3.	„ „ nagodom	17.023.
4.	„ „ osudom	33.500.
5.	„ „ inim načinom	8.695.
6.	„ neriešene	5.249.
	Ukupno	89.094.

Ukupni broj pritužba proti osudam mjestnih sudova na kralj. gradsko-delegovane i kr. kot. sudove čini 9688, od kojih je

1.	riešeno nagodom	2.076.
2.	osudom	2.438.
3.	a stranke na ročište nepristupiše u slučaja . . .	2.592.
4.	Ukupni broj rješitba, kojim su osude mjestnih sudova radi nenadležnosti ukinute	129.
5.	Pritužbe ostale neriešene	2.453.
	Ukupno	9.688.
	osude mjestnoga suda u cielosti potvrdjene	1.384.
	dielom preinačene	700.
	ukinute	354.
	Ukupno	2.438.

Ovrha je dozvoljeno u svem 7949, a provedeno je ovršnih dražba samo 2035. —

Napose navesti ćemo ponajprije mjestne sudove u slobodnih kralj. gradovih:

Digitized by Google

A. Tužbe.

Mjestni sud u	Ukupni broj podnešenih tužba	Tužbe odbijene radi nenadležnosti suda	Tužbe riešene sa ogluhe tuženika	Tužbe riešene			Tužbe neriešene
				nagodom	osudom	inim načinom	
1. Zagrebu	4127	25	1111	479	780	569	1163
2. Varaždinu	653	14	151	272	131	—	85
3. Belovaru	244	24	74	40	59	46	1
4. Požegi	285	1	21	91	87	—	85
5. Osieku[1] I. . . .	1073	5	271	96	335	163	203
„ II. . . .	603	—	124	63	244	—	172
6. Senju	292	2	26	109	88	67	—
7. Bakru	158	4	6	40	57	32	19
8. Karlovcu	571	1	110	135	158	167	—
9. Sisku	366	6	93	128	72	67	—
10. Koprivnici	894	1	225	185	261	220	2
11. Križevcih	689	1	191	303	183	—	11
12. Ivaniću gradu . .	53	4	4	33	12	—	—

Dozvoljene ovrhe i izvedene ovršne dražbe stajale su u sliedećem razmjerju:

	Dozvoljene ovrhe	Izvedene ovršne dražbe.
1. Zagreb	1127	571
2. Osiek I.	234	11
„ II.	—	—
3. Koprivnica	67	16
4. Križevci	111	2
5. Varaždin	146	27
6. Karlovac	2	—
7. Sisak	7	—
8. Senj	15	4
9. Požega	26	1
10. Belovar	58	46
11. Bakar	21	—
12. Ivanić	—	—

[1] Za grad Osiek ustrojena su dva mjestna suda.

Digitized by Google

B. Pritužbe.

Mjestni sud u	Ukupni broj pritužbah proti osudam mjestn. suda	Pritužbe riešene			Osude mjest. sudova radi nenadležnosti ukinute	Neriešene pritužbe	Osude mjestnih sudovah		
		nagodom	osudom	stranke na ročište nepristupiše			potvrdjene	preinačene	ukinute
1. Zagrebu . .	408	58	116	142	—	92	86	19	11
2. Osieku I. .	95	19	38	23	1	19	17	9	5
„ II. .	68	14	31	3	—	1	4	1	—
3. Koprivnici . .	121	19	25	54	—	23	9	6	10
4. Križevcih . .	31	5	10	7	—	9	7	2	1
5. Varaždinu . .	59	24	18	13	1	3	16	2	—
6. Karlovcu . .	45	10	10	15	1	9	4	5	1
7. Sisku . . .	76	28	14	31	—	3	9	—	5
8. Senju . . .	37	2	10	6	—	19	5	5	—
9. Požegi . . .	57	15	18	16	—	8	12	1	5
10. Belovaru . .	63	12	22	10	5	14	19	2	1
11. Bakru . . .	24	—	4	6	2	12	2	1	1
12. Ivaniću . . .	5	2	—	2	—	1	—	—	—

Od ostalih mjestnih sudova navesti ćemo ovdje poimence samo nekoliko od onih, kod kojih je najviše tužba podnešeno i opet one, kod kojih je najmanje podnešeno. Radi boljega pregleda poredani su ovdje navedeni sudovi po redu prema množini podnesenih tužba, kao što je to gore i kod mjestnih sudova u gradovih učinjeno.

Digitized by Google

A. Tužbe.

Mjestni sud u	Ukupni broj podnešenih tužba	Tužbe odbijene radi nenadležnosti suda	Tužbe riešene sa ogluhe tuženika	Tužbe riešene			Tužbe neriešene
				nagodom	osudom	inim načinom	
Velika Gorica	2397	4	902	567	400	517	7
Stubica	2094	13	458	53	922	648	—
Ludbreg	1866	28	551	469	336	468	14
Mače	1743	1	468	54	1220	—	—
Sv. Ivan (na Zelini)	1491	15	389	418	469	100	100
Zlatar	1314	9	663	14	557	—	51
Gjurmanovec	1371	8	301	223	492	347	—
Jaska	1288	12	314	241	593	106	22
Orle	1241	12	319	137	500	208	65
Zaprešić	1238	—	450	28	733	27	—
Čulinec	1257	32	357	42	310	492	24
Sv. Križ	1212	23	375	30	499	285	—
Skrad	1110	55	601	50	404	—	—
Vukovar	931	15	455	—	453	8	—
Virovitica	666	6	218	107	212	117	6
Djakovo	557	3	125	268	145	—	16
Krapinske Toplice	555	14	194	17	330	—	—
Varaždinske Toplice	544	1	147	378	18	—	—
Ilok	520	11	93	26	248	142	—
Ruma	507	11	112	24	214	146	—
Samobor	398	7	74	126	158	21	12
Krapina	354	—	73	149	132	—	—
Banija	256	5	30	26	195	—	—
Pakrac	154	—	42	32	80	—	—
Dolj. Miholjac	132	—	7	34	55	21	15
Kukujevci	130	2	11	19	83	6	9
Severin (karl. podž.)	125	2	19	22	45	—	37
Ivanska	124	12	8	16	60	28	—
Garešnica	116	—	3	2	97	14	—
Nuštar	116	6	29	20	40	2	19
Brestovac	112	3	17	12	80	—	—
Dobrinci	111	1	17	33	39	15	6
Kraljevica	95	—	8	16	29	20	22
Čalma	93	—	8	29	25	5	26
Dubrava	77	—	3	58	16	—	—
Levanska varoš	71	—	18	2	44	—	7
Kamenica	71	6	8	14	26	13	4
Gaboš	54	4	5	1	25	4	45

Digitized by Google

B. Pritužbe.

Mjestni sud u	Ukupni broj pritužbah proti osudam mjestn. suda	Pritužbe riešene			Osude mjest. sudova radi nenadležnosti ukinute	Neriešene pritužbe	Osude mjestnih sudovah		
		nagodom	osudom	stranke na ročište nepristupiše			potvrdjene	preinačene	ukinute
Velika Gorica . . .	344	111	61	85	—	87	38	21	2
Stubica	213	23	62	127	1	—	34	28	—
Ludbreg	134	19	16	15	—	84	8	2	6
Mače	151	47	13	59	—	32	8	3	2
Sv. Ivan (na Zelini) .	212	44	47	70	2	49	15	16	16
Zlatar	39	14	6	19	—	—	3	2	1
Gjurmanovec . . .	128	34	21	46	—	27	8	13	—
Jaska	106	11	35	35	12	13	12	6	17
Orle	122	65	18	17	—	22	14	—	4
Zaprešić	63	18	21	18	—	6	10	4	7
Čulinec	51	3	11	9	11	17	2	1	8
Sv. Križ	151	24	19	33	—	75	12	6	1
Skrad	101	20	70	11	—	—	30	38	2
Vukovar	178	9	4	51	—	114	1	—	3
Virovitica	53	15	14	7	8	9	5	9	—
Djakovo	61	17	14	12	—	18	12	1	1
Krapinske Toplice .	111	68	21	22	—	—	18	3	—
Varaždinske Toplice	50	9	28	10	—	3	28	—	—
Ilok	92	4	13	16	—	59	6	3	4
Ruma	62	15	7	18	—	22	2	2	3
Samobor	25	14	—	11	—	—	—	—	—
Krapina	69	13	11	25	—	20	10	1	—
Banija	72	10	14	30	2	16	6	5	3
Pakrac	24	2	18	3	1	—	8	3	7
Dolj. Miholjac . . .	10	—	10	—	—	—	9	1	—
Kukujevci	21	5	6	1	1	8	2	2	2
Severin (karl. podžup.	40	8	6	19	—	7	4	1	1
Ivanska	11	—	—	—	1	10	—	—	—
Garešnica	37	2	15	8	—	12	9	6	—
Nuštar	16	1	1	2	—	12	—	1	—
Brestovac	23	4	4	14	—	1	4	—	—
Dobrinci	10	4	1	2	—	3	—	1	—
Kraljevica	12	—	—	2	—	10	—	—	—
Čalma	16	1	3	6	—	6	1	—	2
Dubrava	3	—	—	—	—	3	—	—	—
Levanska-varoš . .	9	3	3	2	—	1	3	—	—
Kamenica	3	—	—	—	—	3	—	—	—
Gaboš	7	1	2	3	—	1	—	1	1

Digitized by Google

Od svih mjestnih sudova ima zagrebački najviše: 4127, a najmanje onaj u gradu Ivaniću: 53 podnešene tužbe.

Dozvoljene ovrhe i izvedene ovršne dražbe stoje u ovom razmjeru:

	Dozvoljene ovrhe	Provedene ovršne dražbe.
Vel. Gorica	206	—
Stubica	33	3
Ludbreg	136	18
Mače	318	10
Sv. Ivan (na Zelini)	183	47
Zlatar	64	3
Gjurmanovec	67	6
Jaska	3	—
Orle	68	2
Zaprešić	339	20
Čulinec	120	—
Sv. Križ	85	13
Skrad	200	106
Vukovar	196	39
Virovitica	69	3
Djakovo	51	1
Krapinske Toplice	37	2
Varaždinske Toplice	50	—
Ilok	14	—
Ruma	66	1
Samobor	63	—
Krapina	21	3
Banija	2	—
Pakrac	22	8
Dolj. Miholjac	10	1
Kukujevci	6	—
Severin (karl. podžup.)	1	—
Ivanska	14	4
Garešnica	4	4
Nuštar	—	—
Brestovac	8	—
Dobrinci	10	—
Kraljevica	11	—
Čalma	—	—
Dubrava	—	—
Levanska varoš	3	—
Kamenica	10	—
Gaboš	3	3

Digitized by Google

III. Prispodobimo li napokon poslovanje mjestnih sudova počam od 1. srpnja g. 1877. do konca lipnja g. 1878. dakle za godinu dana, vidimo sliedeće razmjerje:

Svim mjestnim sudovom podnešeno je ukupno 188.136 tužba, od kojih je odbito radi nenadležnosti suda 4291. S ogluhe tuženika riešeno ili je 47.584, nagodom 36.925, osudom 75.193; a ostale inim načinom.

Proti osudam mjestnih sudova podnešeno je na kr. gradsko-delegovane i kralj. kot. sudove 18.287 pritužba, usljed kojih 3855 osuda mjestnoga suda u cielosti potvrdjeno, 2034 dielom preinačene, a 1108 ukinuto. Napokon izrečeno je 289 rješitba, kojimi su osude mjestnih sudova radi nenadležnosti ukinute, što je dosta malen broj u razmjeru prema podnešenim tužbam (188.136) ter svjedoči, da su mjestni sudovi u obće shvaćali svoju zadaću, premda se mora s druge strane opaziti, da je dosta malo nagoda sklapano, nu zato opet razmjerno malo ovrha dozvoljeno 18261, a još manje provedeno ovršnih dražba samo 4014, koja okolnost posvjedočava uspješnost zakona od 3. listopapa g. 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, — kao što i ona činjenica, da je samo 18.287 pritužba podnešeno proti osudam mjestnih sudova, te nedolazi ni na svaku desetu tužbu po jedna pritužba.

Viestnik.

Prošloga mjeseca slavila se je u Beču riedka svečanost: srebrni pir Nj. Veličanstva kralja i kraljice. Svi narodi prostrane austro-ugarske monarkije natjecahu se, da tom prilikom izraze sjajnim suprugom svoje najsrdačnije čestitke. Razumije se po sebi, da u tom kolu bijaše i narod naš, prem da se je upravo tu živo i osjetljivo opazilo njegovo razdielenje u tri upravna područja. Bilo bi suvišno opisivati potanje te svečanosti, to su i onako već učinili u punijoj mjeri naši dnevnici. Spominjemo samo, da je Nj. preuzvišenost ban čestitao Nj. Veličanstvom u ime vlade, zemaljskih oblasti i korporacija, a deputacije hrv. sabora, glav. grada Zagreba, krajiška i dalmatinska u ime sabora odnosno dotičnoga pučanstva. Deputaciju sab. hrvatskoga predvodio je predsjednik Nikola Krestić, krajišku g. episkop Teofan Živković, dalmatinskoga sabora predsjednik g. Gjorgje Vojnović, a onu grada Zagreba načelnik g. Matija Mrazović.

Povodom radostne te svečanosti utemelji Nj. Veličanstvo stipendijalnu „zakladu Franje Josipa i Jelisave“ za četrdeset učenika na austro-ugarskih sveučilištih. Svaki štipendij iznosi 300 for. u zlatu. Odatlje odredjeno je za sveučilište bečko i peštansko po sedam stipendia, za pražko pet, a za sveučilišta: u Zagrebu, Gracu, Krakovu, Lavovu, Insbruku, Černovici i Kološvaru za svako po tri stipendia.

— Mjesečna skupština „pravničkoga družtva“ biti će 3. svibnja u 4. sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi. Prof. dr. Franjo Vrbanić čitat će razpravu svoju „O proračunu.“

Digitized by Google

Odlikovanje. Nj. c. i kr. Apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previš. riešenjem od 8. travnja priznavajuć odlične zasluge, stečene povodom provedbe mobilizacije g. 1878, te povodom doseljivanja i preseljivanja bosanskih bjegunaca premilostivo podieliti:

red željezne krune I. razreda: banu Ivanu Mažuraniću; red željezne krune II.: razreda predstojniku odjela za unutarnje poslove Ivanu Živkoviću; red željezne krune III. razreda: odsječnomu savjetniku Stjepanu pl. Hrvoiću, vel, županom: Bubanoviću Juliju i Kršnjavi Mirku. Viteški krst reda Franje Josipa I.: Gjuri Miliću, tajniku zemaljske vlade, podžupanu Martinu pl. Ožegoviću, načelniku grada Siska Franji Lovriću, i Adolfu Hudovskomu, viećniku grada Zagreba. Zlatni krst za zasluge s krunom: Oktavianu Klemenčiću, podž. tajniku; Drag. Jagiću i Milanu Atanasieviću podžupanijskim perovodjam i t. d.

— Sa sveučilišta. Ljetno polječe tek. školske godine započe na zagrebačkom sveučilištu 18. travnja s upisivanjem, a sada već teku redovito na svih fakultetih oglašena predavanja. Na pravo- i državoslovnom fakultetu oglašeno je devetnaest kolegia sa 74 sata na tjedan. Predavaju se pako sliedeći predmeti: prof. Hanel: Enciklopedija i metodologia prava i obća pravna poviest; prof. dr. Spevec: obći dio pandekta, i obvezno pravo pendekta; prof. dr. Marjanović: katoličko crkveno pravo i stvarno pravo pandekta; prof. dr. Vojnović: Obvezno i nasliedno pravo, obiteljsko pravo (publicum); prof. dr. Lorković: financijalna znanost, financ. zakonoslovje; prof. dr. Čakanić: kaz. postupnik, kriminalističke vježbe; prof. dr. Pliverić: Hrvatsko-ug. drž. pravo, upravno zakonoslovje; prof. dr. Vrbanić: statistika austro-ug. monarkije, trg. pravo, paktične vježbe u mjenbenom pravu; prof. dr. Bresztyenszky: Gradj. postupnik, urbarialni i ovim srodni odnošaji.

— † Lavoslav Vukelić, tajnik podžup. krapinsko-topličke, sviestan činovnik, vrli rodoljub i umni pjesnik hrvatski preminu 26. ožujka, a 28. i. m. bijaše pokopan.

Književnost. „Právo“ pravničko-upravni list, god. VI. svezak 72. od mjeseca ožujka. Sadržaj: N. Milas: upliv hristjanstva na grčko-rimsko zakonodavstvo (nastavak), — Dr. V. Pappafava: Razmatranja u kratko o kaznenom pravu i o kaznah. — A. Kuzmanić: Salički zakon. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. — A. Kuzmanić: Dugovičnost. — Viesti. —

— Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 46. Sadržaj: Prinos k naglasu u (novoj) slovenstini. Od M. Valjavca (nastavak). — Estetička ocjena Gundulićeva Osmana. Od dra. Fr. Markovića. — Pabirci za zemljoslovje Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Od Ž. Vukasovića. — Poklonjene knjige jugoslavenskoj akademiji.

— De la propriété et de ses formes primitives. Pod ovim naslovom priobći g. 1874. čuveni Francez Emilie de Laveleye vrlo zanimiva studia svoja o prvobitnom vlastničtvu. To djelo izadje početkom ove godine i na njemačkom jeziku, preveo ga je dr. Karlo Bücher pod naslovom „Das Ureigenthum.“ Njemački je prevod obsežniji, jer je prevoditelj dozvolom i odobrenjem pisca neka poglavja popunio, paće neka sasma nova dodao. U ovom djelu govori posebno poglavje „O zadrugah kod južnih Slavena“ — te je pisac upotrebio poznatije — neka vrela za ovo poglavje naročito djelo Utješenovićevo, Bogišićev Zbornik, Ivićevu razpravu, ocjenu prof. Tomašeka ob Ivićevoj razpravi, a obazire se donekle i na zakonodavstvo srbsko i hrvatsko

Digitized by Google

glede zadruga. Mi ćemo se prvom zgodom povratiti na ovo djelo, a napose na poglavje o zadrugah, za sada preporučamo toplo taj spis našim čitateljem.

— Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich. — Herausgegeben von Dr. F. von Holtzendorff und Dr. L. Brentano. U Prvom svezku trećega godišnjaka priobćuje se medju ostalim zanimivo izvieśće od predstojnika zemaljske kaznione u Lepoglavi gosp. Milana Tauffera pod naslovom: „Der 2. internationale Gefängnisskongres, abgehalten zu Stockholm vom 20—26 August 1878".

Imenovanje. Ivan Delimanić imenovan je privremen. podžup. perovodjom sa sustavnimi berivi; Petar Petaj sudb. pristavom u Požegi, Vilim Graber sudb. pristavom kod c. k. sudb. stola u Ogulinu, Stjepan Dimić pristavom kod c. k. kot. suda u Gospiću, Ivan Vončina perovod. vježbenikom u obsegu kr. zemalj. vlade; Aleks. Markulin, Milan Horvat, Maximilian pl. Špišić prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

U Bosni i Hercegovini imenovan je: Nikola Badovinac dvorskim savjetnikom, Ljudevit Schener kapetan-auditor odsječnim savjetnikom, dr. Milutin pl. Kukuljević i Franjo Jelušić tajnici kod zemaljske vlade u Sarajevu.

Zamiena. Dozvolom c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti zamieniše svoja službovna mjesta tako, da je pristav g. Švabić iz Vinkovaca otišao u Novu Gradišku, a Koloman pl. Kraljić iz Nove Gradiške kotarsk. sudu u Vinkovce.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva"

Za god. 1875., 1876. i 1877. gosp. odvjet. Galac po 6 for. = 18 for.

za godinu 1878.

Vuk Milanković 6 for., Gjuro Leder 6 for., Dragutin Galac 6 for., Ivan Šil 3 for., Antun Vukovarac 3 for., Ljudevit Hergešić 3 for.

za godinu 1879.

Nikola Fochtman odvjet. 3 for., Donat Kiš 3 for., Vaso Hadjić 3 for., Dragutin Galac 6 for., Gjuro Leder 6 for., Stjepan Tubić 6 for., Bude pl. Budisavljević podžupan 3 forinta.

Dopisnica uredničtva.

Gosp. L. V. u Senju. Molimo obećane slučajeve.

Gosp. Lucerna u Zemunu. Na Vaš pismeni upit glede Vašega prinosa stići će za kratko odgovor.

Digitized by Google

Izvadak iz pravila
„pravničkoga družtva".

§. 1. Svrha ovomu družtvu je promicanje prava u teoriji i praksi.

§. 2. Oko te svrhe nastojati će družtvo osobito:

a) predavanji, zajedničkimi razgovori i razjašnjivanji, zatim priobćivanjem slučaja iz svih struka pravosudja i pravnoga zakonarstva;

b) priredjivanjem vježba u sudbenom govorničtvu;

c) izričući pravna mnenja, očitovanja, potičuć predloge i izdavajuć strukovni list „pravničkoga družtva u Zagrebu";

d) osnivanjem pravničke čitaonice.

§. 3. Članovi diele se na a) prave, i b) počastne članove.

§. 4. Kao pravi članovi mogu pristupiti u družtvo svi oni, koji su pravo i državoslovne nauke svršili, te su u kojoj struci pravoslovja znanstveno ili praktično zabavljeni, ili bili zabavljeni.

§. 5. Za počastne članove mogu se izabrati samo takove osobe, koje sn si stekle osobitih zasluga za pravoslovje, zakonarstvo i pravosudje ili za interese družtva Izbor obavlja se u glavnoj skupštini samo na predlog upravnoga odbora bez pretresa i tajnim glasovanjem.

§. 6. Tko želi u družtvo pristupiti kao član, ima se prijaviti upravnomu odboru, te će dobit primovnicu, plativsi družtveni prinesak. Pristupivši novi članovi kao i oni, koji su iz družtva izstupili, imadu se sljedećoj družtvenoj skupštini priobćiti.

§. 10. Svakoga mjeseca, izuzamši mjesec kolovoz i rujan, ima se držati bar jedna družtvena skupština,

Djelokrug skupštine označen je u §. 2. sl. a. b. i c. (izuzam iz davanje lista.)

§. 11. Svaki član dobiva bezplatno list „Mjesečnik", a osim toga ima pravo učestvovati u skupštinah družtva, predloge činiti, stvarmi družtva služiti se redom za to ustanovljenim. Tko želi biti uveden kao gost, mora se prijaviti po jednom članu upravnomu odboru.

§. 14 Trošak potrebit za svrhu družtva smoći će se od godišnjega prinosa pravih članova. Taj prinesak ustanovljuje se za članove stanujuće u Zagrebu 8 for., a za izvanjske na 6 for. a. vr. Glavna skupšina ovlaštena je ipak promieniti taj iznos, ako na to pristanu dvie trećine prisutnih pravih članova. Prinesak plaća se svake pol godine unapried.

§. 18. Svi predlozi za glav. skupštinu moraju se upravnomu odboru u prvom tjednu mjeseca prosinca predati, i biti poduprti bar od desetorice članova, ako se radi o preinaci pravila.

§. 20. Svaki član mora u družtvu ostati godinu dana, a hoteći izstupiti za buduću godinu, mora to najkasnije u mjesecu prosincu prijaviti upravnomu odboru.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 6.

Zagreb 1. lipnja 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. **Napoleon Špun-Strižić**: Prinosi za poviest pravne filozofije (Nastavak. Vidi br. 4. „Mjesečnika“ ove godine). — Dr. **Franjo Vrbanić**: O državnom proračunu. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — III. Kazneno-pravni. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika,“ u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Prinosi za poviest pravne filozofije.

Piše Napoleon Špun-Strižić.

I.

Pojmovi o pravu i državi u starom Kitaju.[1]

2.

Nauk Lao-czy-jev.[2]

Ono „Dao“, koje svaki čovjek razgovetno po imenu poznati može, jest viekovito tvoreća sila naravi, jest narav sáma.

Nu osim ovoga još postoji ino u svojoj podpunoj savršenosti bezimeno, i neograničeno „Dao“, („Neznam mu imena, najvolim ga „Dao“ zvati“ veli Lao-czy) od kojega je poteklo nebo i zemlja, i koje spoznati može samo onaj, koji je posvema prost od svih strastih. Ovo je „Dao“ jedno, jedinstveno, nema ni početka ni konca; niti ima tiela niti se ikada mienja; ono je tiho i nepomično, nevidljivo i nečino, premda sva djelatnost svieta dotiče od njega. Ono je razšireno po svuda, po nebu i po zemlji.

---

[1] Sr. str. 150. sl. „Mjesečnika“

[2] Život Lao-czy-jev u pril. II. Djelo Lao-czy-jevo: „Tao-Te-King“ prevedeno je po Stanislavu Julien-u u francezki jezik pod naslovom „Le livre de la Voie et de la Vertu“, a u najnovije doba (1870. god.) izdade Reinhold v. Plaenckner prevod njemački. — Oba se prevoda bitno razlikuju u tom, što Julien glavno, tečajem daljnjim često opetovano mjesto u gl. II. prevodi riečmi: „que le saint homme fait son occupation du Non-agir“ — dočim Plaenckner isto mjesto tumači riečmi „Sich mit dem Uebersinnlichen, sich mit dem Geist beschäftigen“. Posljedak je ovomu raznoličnomu shvaćanju, da Julien izvodi iz Tao-Te-Kinga“ nauk absolutnoga kvietizma, dočim Plaenckner iz njega vadi načelo umnoga izobraženja. — Novicky se drži Juliena: — „и человѣкъ своею главною обязанностію долженъ посталять упражненіе въ бездѣйствій“.

Cjelokupni sadržaj spisa nedvojbeno naginje na kvietizam, a to utvrdjuje i historijski fakt, da su se sljedbenici Lao-czy-jevi doista oddali podpunoj nečinosti.

Digitized by Google

„Dao“ potiče samo iz sebe. Ono stvori jedno; jedno stvori dvoje, ovo dvoje stvori tretje, a ovo tretje stvori sve što živi, a ponajprije čovjeka.

„Dao“ ljubi sva bitja i brine se za nje bez obzira da li ga spoznavala il ne, nu ono neće da jim bude gospodarom, jer je vječito te nema svjetske želje.

Čovječjoj je naravi primjereno, da se otme zemlji („inj“ — načelo žensko) pa da teži k nebu („jau“ načelo mužko), stoga se treba otresti od svake svjetske strasti i sebičnosti: mudrac valja da se otme materiji ter da stoji visoko nada svimi ljudmi držeć se nečinosti (baveći se duhom?) ter tako uznoseći se za „Dao“. Spoznanje vječnoga „Dao“ temelj je svakoj krieposti; bez njega je sva mudrost izlišna i sva su djela ljudska malo vriedna.

„Tko pozna ljude, razborit je, tko pozna sáma sebe, jest prosvietljen“. „Mudrac je, tko „Dao“ spozna“.

Mudrac je neodvisan i uzvišen: „on nosi prašinu svjetsku a ipak se zove gospodarom svih gospodarah; on nosi nevolju svieta i zove se ipak car svega svieta. On može sve spoznati sam u sebi: može poznati svemir neizlazeći iz svoje kuće, može spoznati nebo nepogledav kroz prozor, i predmete nevidivši jih. Ako čovjek istinu traži izvan sebe, sve se više i više odaljuje od nje.

Mudrac je kano voda: on kano i voda koristi svim ljudem i uklanja se svakomu sukobu a ipak prosti ljudi mrze svojstva njegova. On neljubi kavge i prepirke i nenarivava ljudem mnjenja svojega. On je čedan; jer „puna čaša lahko se prelije; preoštar mač lahko otupi; dvoranu zlatom i dragim kamenjem napunjenu težko je čuvati. On se uklanja ćutilnoj radosti, zabavam i požudam, da mu ostane bistar vid, čisto čuvstvo i slobodan sud.

Tko pobiedi druge, junak je; tko sáma sebe pobiedi taj je jake duše. Pobiediti sama sebe, pobjeda je najvišja i najtežja.

Vlast, visoki stališ i bogatstvo tereti su za čovjeka i ožaloštjuju ga kanogodj čuvstvo, da u obće ima tielo; da nemamo tiela nebi ni brige ni žalosti imali. Tko život premnogo cieni, boji se smrti, dočim se mudrac neboji ni nosoroga ni tigra niti

Digitized by Google

mača neprijateljskoga; jer za njega nema zemaljska smrt znamenovanja — njegova duša prelazi „Dao“.

Stari učahu, da podpuno zaslužan, tko svoje zvanje izvržuje, nebrinć se za ino. Tako propade vjera u „Dao“. Nu „kako se razlikuje dobro od zla i ljepota od rugote, tako se razlikuje moj nauk od onoga“. Što ja učim, naučio me je „Dao“.

Kriepost, koja se na „Dao“ temelji, drugačija je od krieposti svjetske, ona je duševne naravi i nema nikakove sveze sa svjetskimi stvarmi. Ona je daleko viša od krieposti svjetske.

Tko „Dao“ spozna, steće troje najviše blago: ljubav, zadovoljstvo i pokornost (čednost).

Puk ljubi što mu je najbližje, što mu je vidljivo i razumljivo; on se brine za potrebоće svagdanje, za nakit, gostbe i bogatstvo, a ovo ga sve jamačno na „Dao“ nevodi. Stoga je svačja dužnost nastojati, da se „Dao“ spozna ter da prava kriepost zavlada kod pojedinca, u obitelji, u pokrajinah i u svekolikom carstvu.

Tko uz pripomoć „Dao-a“ misli ljudmi vladati, netreba vojske da podjarmi carstvo. Njegova su djela mirovna; ljubavju, porazumkom i poukom razriešuje priepore. Da vladaoci „Dao“ u sebi nose, narod bi jih sliedio; znao bi si tada narod sam zakone i zabrane ustanovljivati, jer bi sam po sebi znao, što je pravo. Kad bi „Dao“ na svietu zavladao, tad bi ljudi i ime zanj pronašli.

Da svi ljudi „Dao“ u srcu nose, uzgajali bi se konji samo za poljodielstvo, nu jer „Dao“ ljudi u srcu nenose, uzgajaju se bojni konji, da se zavojšte tudje zemlje.

Mudrac ljubi sve ljude i dobre i zle, on je iskren i pošten i prama onim, koji su proti njemu nevjerni i lukavi.

Pravednostju i iskrenostju najbolje se upravlja carstvo. Čim se više narod ograničuje zabranami, tim siromašniji postaje; čim više oružja ima, tim zavadljiviji bivaju mali knezevi; čim se više obrt i trgovačka lukavština širi, tim se više puka razkoš diže; čim se više zakonah izdaje, tim više biva varalicah i tatovah. Stoga neka se mudar vladaoc stara samo oko nematerijalnog svieta, a narod će se sam za se brinuti. Kad se strasti

Digitized by Google

potište, bit će narod priprost i iskren. Gdje je vlada jedno stavna i skromna, tamo je narod sretan. Tko narodom vlada valja da se nebu pokori, a svoje strasti obuzda. Tada je lahk vladati.

Knezevi i velikaši moraju se sljubiti s priprostim puko kano nebo sa zemljom; jer veliki u državi nemogu ništa uzvi šenijega žuditi nego da štite svoje iskrnje od nepravde i d se brinu za njihovu blagobit, kano usuprot nizki puk ima družtvu ljudskom služiti svojemu iskrnjemu.

O državnom proračunu.

(Piše profesor dr. Fran Vrbanić).

(Izvadak čitan u mjesečnoj skupštini prav. družtva dne 3. svibnja 1879)

Kako u svih državah, u kojih je zakonodavstvo odjeljen od uprave, tako je i u kraljevini Hrvatskoj na temelju postojeći zakona, a imenito u smislu izrične ustanove, §. 13. zak. čl. II god. 1869. sabora hrvatskoga ob ustrojstvu zemaljske vlade dužna vlada saboru predložiti svake godine proračun o potreb ukupne uprave kraljevine Hrvatske, na koliko se ta upravu smislu nagode sklopljene medju kraljevinom Hrvatskom i kralje vinom Ugarskom odnosi na poslove unutarnje, na bogoštovje nastavu i na pravosudje. Prigodom razprava toga proračuna čuje se često puta i od većine i od manjine sabora o naravi i o biv stvu samoga proračuna takovih izjava, da se nepristran slušatelj komu nije stalo ni do ove ni do one saborske stranke, nemož pravo razabrati. Imenito su dvie temeljne misli, koje se kod pro računskih razpravah ističu, te koje medjusobno u očitoj opriec stoje. Jedna je misao, koju ističe saborska manjina, da sabor može godišnji proračun i neodobriti, a druga je misao, koju ne prekidno naglašuje saborska većina, da je u obće nesmisao neo dobriti godišnjega proračuna, jer da bi nedozvslom troškova za državnu upravu, čitava državna mašina morala zapeti, što ope niti smije niti može biti. Kraj ovakovih posve protivnih nazora koji se pojavljuju u tako uzvišenom tielu kao što je sabor, neće

Digitized by Google

biti s gorega, da se na ovom miestu i u krilu slavne ove skupštine razpravi s gledišta znanstvene teorije pitanje o naravi i o bivstvu državnoga proračuna. Za razpravu ovoga pitanja čini mi se ovo častno mjesto tim prikladnijim, jer na saborsku razpravu potanko teoretično razglabanje ovoga pitanja níti spada niti spadati može, i jer se upravo na ovom mjestu čitava stvar objektivnije razsuditi i razmotriti dade nego li u saboru. Pak upravo s toga, da mi se u razpravi ovoga pitanja s nikoje strane neuzmogne predbaciti kakovo strančarstvo, ja se neću obazirati na proračunske razprave hrvatskih sabora, prepuštajuć svakomu, da ovdje izjavljene misli i nazore uporabi i na naše domaće odnošaje.

I.

Ako si državu predstavimo kao osobnost, kojoj je zadatkom, da po svojoj upravi pribavi pojedinoj osobnosti one uvjete za njezin razvoj, koje si ta osobnost sama pribaviti nemože, to neima dvojbe, da i ta država kao svaka druga osobnost imade svoj posebni gospodarstveni život. Taj gospodarstveni život države uzrokom je, da i njoj treba dobara, da i ona ima svoju produkciju i konsumniju; ili drugimi riečmi, država mora kao svaki pojedinac dobra proizvoditi i sticati, a ono što je stekla i dobila mora opet potrošiti, t. j. i država ima svoje primitke i izdatke, koji su bitnim uvjetom za njezin obstanak i razvoj.[1]

Bilo bi suvišo spomijati, a nije ni mjesto ovdje, kako su ti izdatci države sve to većimi postojali, čim su se više ravijale potrebe za vojsku i čim je razvoj kulture sve to više zahtjeva stavljao na državnu upravu. Nu čim su potrebe državne uprave postajale sve većimi, naravska je stvar, da je po državnu vlast nastajala sve to veća briga, kako da namakne sredstva potrebita za podmirbu tih potreba. U prijašnje doba, imenito u državnom gospodarstvu srednjega vieka, nije trebalo tražiti osobitih puteva, kako da se namaknu sredstva potrebita za dosta neznatan obseg državne uprave. Kralj je imao svoja krunska dobra, dohodci tih

[1] Dr. L. Stein „Die vollziehende Gewalt“ str. 11.; — od istoga „Lehrbuch der Finanzwissenschaft“ 4. izdanje str. 50.

Digitized by Google

dobara podmirivali su troškove dvora i redovite državne izdatke; zemaljska gospoda i korporacije brinuli su se sami za sebe, te su bili kralju obvezani samo na osobne službe. Jedino kod izvanrednih sgoda, povodom kojih bi troškovi dvora narasli, pridonašali bi oni dobre volje po koju svotu za podmirbu tih troškova. Nu razvoj civilizacije, sve to veći zahtjevi, koji se stavljahu na državnu upravu, a imenito ustrojstvo stajaće vojske, bijahu razlogom, da dohodci krunskih dobara, koji i onako sve to manjimi postajahu, nisu više dosizali za podmirbu državnih potreba, te je s toga bila neizbježiva posljedica ta, da su se državljanom morali naprtiti stalni tereti. Ovi tereti državljana nebijahu medjutim pravilno uredjeni; uzimalo se je uviek prema nastajućim potrebam; tu niti se je postupalo po kakovoj osnovi, niti se je gledalo od kakvoga će upliva ti tereti biti na poreznu snagu naroda. Da je ovakovo stanje moralo voditi do kojekakovih zamršaja i neprilika netreba napose ni spominjati; a da je usljed toga morao nastati nered u čitavnom državnom gospodarstvu razumieva se po sebi. Nije s toga čudo, da se je stalo raditi o tom, kako da se u državnom gospodarstvu uvede neki red. U tu je svrhu dakako trebalo prije svega sastaviti točan i temeljit pregled ne samo državnih potreba nego i onih sredstva, kojimi će se moći pokriti te potrebe. Trebalo je na ime izkazati one javne dohodke, koji se na temelju izkustva prijašnjega vremena, i na temelju postojećih okolnostih u stanovitom razdobju pouzdano očekivati mogu, a zatim je valjalo izkazati one izdatke koji će se u istom razdobju morati podmiriti. Takav pako obračun državnih potreba i njihova pokrića, sveden na novčane jedinice za stanovito opredieljeno doba zove se državnim proračunom.[1] Tim postupkom postiglo se je istina ništo, ali se nije postiglo mnogo; jer je čitav postupak bio posve naravni poslovne, naravi trgovačke. Što je na ime koristio i najbolji red, kad je samovolja vladara mogla uništiti i razoriti i najbolju osnovu; kad je vladar i mimo te osnove mogao raditi što ga je volja. Pravu vriednost dobila je ovakova osnova državnoga gospodarstva istom onda, kad se je

[1] Vidi Stein „Finanzwissenschaft“ str. 52. 4. izdanje.

Digitized by Google

ustavnim putem, sudjelovanjem naroda, sudjelovanjem vlasti zakondavne, toj samovolji vladara na put stalo. Od ovo doba počimlje prava vriednost tih obračuna ne samo u pogledu pravnom, nego i u tom, što se je upravo sudjelovanjem vlasti zakonodavne kod ustanove te osnove u njoj stvorio pravi ogled čitave državne uprave i cielokupnoga državnoga života, koji s tom upravom u savezu stoji.

Ovaj kratak historički osvrt dovodi nas do opravdane tvrdnje, da je prema tomu karakter svakoga državnoga proračuna dvostruk: poslovni i pravni,[1] jer se s jedne strane na temelju vjerojatnih brojeva ustanovljuju primitci i izdatci, te se na temelju jednih i drugih izvodi bilanca proračuna, dočim s druge strane ovaj proračun postaje objektom razprave narodnoga zastupstva i sadržajem volje državnoga poglavice i zakonodavnoga tiela. Predmetom ove razprave biti će poglavito pravni karakter državnoga proračuna, nu prije svega neka mi bude dopušteno razložiti u kratko i njegov poslovni karakter.

II.

Da narodno zastupstvo na pretres uzeti uzmogne državni proračun od potrebe je bezdvojbe, da državna vlada osnovu toga proračuna sastavi, te da ju tako sastavljenu saboru podnese. Sastavak te osnove povjerava se posebnomu organu, a to je ministarstvo financije. Temelj sastavku ovakove osnove jest financijalna osnova, bez koje se valjana i temeljita osnova proračuna tako rekuć ni pomisliti neda. Ovu financijalnu osnovu nevalja nipošto pomiešati samim proračunom, jer joj nije zadatkom numerički ustanoviti prihod i razhod države, već označiti izvore za dohodke, ustanoviti u kojoj se mjeri i uz koje se posljedice ti dohodci upotrebiti mogu, opredieliti absolutnu i relativnu potrebu izdataka, i prispodobiti ona sredstva, kojimi je država razpolagati kadra, da uzmogne podmiriti svoje potrebe.[2] A napokon se razlikuje financijalna osnova od državnoga proračuna i tim, što se ovaj posljednji proteže na kraće razdobje, ponajviše

[1] Vidi Stein: „Lehrbuch der Finanzwissenschaft“ str. 53.
[2] Malchus: „Handbuch der Finanzwissenschaft,“ 1830. str. 94.

Digitized by Google

na jednu godinu, dočim svaka valjana financijalna osnova pred očima imati mora one okolnosti i dogodjaje, koji se u vrieme njezina sastavka predviditi mogu. Usljed toga možemo punim pravom reći, da valjanost ili nevaljanost proračuna počiva na dobroj ili zloj financijalnoj osnovi, te da je samo onaj valjanim ministrom financija, i pravim državnikom, koji na temelju racijonalne financijalne osnove bude znao sastaviti proračun. Kod toga sastavka često puta odgiblju razne države upravo u bitnih točkah; sve ovisi o tom, kako se je u konkretnih okolnostih putem historičkim razvio proračun u svojoj unutarnjoj uredbi. Nu naravan i u većini europejskih država običan postupak kod toga posla jest sljedeći:

Obzirom na to, što su sadržajem svakoga proračuna dva glavna elementa, s jedne strane potreba državna, a s druge strane dohodci državni, koji služe za podmirbu te potrebe, to se i proračun svake države dieli u dva glavna diela; jedan ustanovljuje prihode, a drugi ustanovljuje potrebu državnu, koju valja pokriti s timi prihodi. Red, kojimi se u državnih proračunih ovi elementi ustanovljuju različit je; ili se prije svega ustanovljuje pokriće a zatim potreba, ili se ponajprije ustanovljuje potreba a zatim pokriće, ili se pako oba načina spajaju tako, da u glavnom predmetu prvo mjesto zanzimlju izdaci, a u specijalnom razdjelu dohodci.[1] Bio medjutim ovaj red koji mu drago, tajiti se neda, da glavno težište proračuna državnoga leži u izdatcih a ne u dohodcih, ne samo s toga, što se u državnih izdatcih zrcali cielokupna uprava državna, već i s toga, što o valjano uredjenih izdatcih državnih ovisi s jedne strane i valjanost uprave a s druge strane i reproduktivnost samih izdataka. Pak s toga i jest naravnije, da se prije svega ustanovi potreba, a onda da se prema toj potrebi odredi i pokriće. Budući da svaka grana državne uprave imade svojih potreba, to ministar financija nije kadar za stanovitu perijodu te potrebe opredieliti, ovo je posao svakoga ministarstva napose, te je ono zvano da za svoj resort ustanovi te potrebe. Kako će pojedino ministarstvo kod toga postupati, a imenito kako će taj svoj proračun potreba raz-

[1] Vidi Freicherr von Czoernig „das oesterreichische Budget," str. 9.

Digitized by Google

dieliti u pojedine kategorije, to je više manje posao tehnike. Kad bude pojedino ministarstvo s tim proračuom gotovo, priposlati će ga ministarstvu financija, koje će na temelju svih tih izkaza sastaviti proračun cielokupnih državnih potreba.

Drugi elemenat državnoga proračuna jesu dohodci državni, koji se većom stranom osnivaju na posebnih financijalnih zakonih. Na koliko pojedino ministarstvo ima svoje posebne dohodke, to će ono postupati sličnim načinom kao što kod proračuna potreba. Hoće li ono kod toga svoje dohodke izkazati bez obzira na troškove utjerivanja ili obzirom na te troškove, t. j. hoće li ono u obzir uzeti tako zvani brutto ili netto proračun, to je dakako stvar koja se u raznih državah razno rješava. Nu da li se medjutim ti proračuni osnivali na brutto ili na netto dohodku, svakako neima dvojbe, da rezultat tih dohodaka u obće nije stalan; s toga će biti jedan od najvažnijih zadataka uprave, da ona na temelju popriečnoga dohodka prijašnjih godina što većom vjerojatnošću nastoji opredieliti dohodak za buduću financijalnu perijodu. Da će se kod toga posla morati točno i obsežno poznavati narodno-gospodarstveno stanje naroda, da će se strogo morati gledati na to, da li je narod u obće sposoban snositi terete, koji mu se nameću, da li je nade većemu dohodku obzirom na povišenje poreza ili obzirom na veću poreznu snagu naroda itd., to su sve pitanja takova, na koja će si svaka svjestna uprava morati što točnije nastojati odgovoriti, jer o manje ili više točnom odgovoru ovisi svakako manja ili veća vriednost samoga proračuna.

Na temelju ovako sastavljenoga proračuna sastaviti će svako pojedino ministarstvo za svoje područje bilancu, t. j. ono će ustanoviti, da li mu preostaje višak kakav, ili da li se u tom proračunu pokazuje manjak, koj će se morati pokriti drugimi dohodci.

Kada pojedina ministarstva za svoje upravne grane podnesu dotične proračune, biti će zadatak ministra financija ustanoviti s jedne strane ukupnu potrebu čitave državne uprave, a s druge strane i ukupne dohodke države, te na tom temelju opredieliti omier jednoga odnošaja napram drugomu, t. j. opredieliti ukupnu bilancu za cielokupni državni proračun. Ako kod te bilance, kao

Digitized by Google

što obično i biva, izdatci i dohodci nebudu jednaki, tada je naravski zadatak ministra financija ustanoviti shodne predloge, kako da se ovomu nerazmjeru u bilanci na put stane. Meni nije na umu ovaj zadatak ministra financija potanje razlagati, prepuštam to drugoj radnji, koja bi imala proračun razpraviti s gledišta financijalnoga.

Ovako sastavljen državni proračun predlaže se u ustavnih državah kao posebna zakonska osnova zakonodavnomu tielu na ustavnu razpravu, te se s njom u pogledu sporazumka svih ustavnih faktora postupa kao što svakim drugim zakonom; pak zato se državni proračun, nakon što je prihvaćen po zakonodavnom tielu i potvrdjen po kruni nazivlje „zakon o proračunu," „zakon financijalni" „budget" ili u obće „proračun." Bilo bi svakako u interesu jasnoće u znanstvenom i u praktičnom pogledu, kad bi se taj naziv točno opredielio i svagdje jednako rabio. Nemože se bo tajiti, da je osnova državnoga gospodarstva na temelju rada pojedinih ministarstva i ministra financija posve nešto drugoga od osnove državnoga gospodarstva kako je proizašla iz ustavne razprave i kako je po kruni sankcionirana. Za onu prvu mislim, da bi se punim pravom mogao rabiti izraz „državni proračun" ili budget (ali nipošto financijalni zakon, jer to može biti i drugi kakav zakon). Obzirom medjutim na to, što se i u znanstvenoj literaturi sveobćim imenom „budget" označuje onaj državni proračun, koji je već odobren po zakonodavstvu i sankcioniran po kruni, čini mi se da bilo posve u redu, da i mi taj izraz prihvatimo.

Nu pitanje je sada, oko kojega se većom stranom vrte sve dosadanje razprave o budgetu: dali se taj budget, koji je ministar financija na ustavnu razpravu predložio, zakonodavno ga tielo prihvatilo, a kruna potvrdila, smatrati ima zakonom kao što svaki drugi zakon ili ne? Odgovor na ovo pitanje nije samo naravi teoretične, već je i od eminentno praktičnoga znamenovanja, kao što ću imati čest razloziti. Nu prije nego li se upustim u razpravu ove pravne strane proračuna, neka mi bude slobodno a kratko razložiti, kako se u znatnijih državah europejskih po zakonodavnom tielu razpravlja ovaj proračun.

Digitized by Google

III.

Uzmimo na oko poglavito Englezku,[1] koju si svi praktici i teoretici uzimlju za uzor. Dvie su temeljne točke, na koje se svesti mogu ustanove englezkoga budgeta. U državnom gospodarstvu englezkoga naroda imade na ime, a) dohodaka i potreba takovih, koji neovise o godišnjoj privoli parlamenta, jer se osnivaju na posebnih stalnih zakonih. Ti se dohodci pobiru i te potrebe izplaćuju sve dotle, dok se odnosni zakoni nedokinu ili nepromiene; b) imade dohodaka i potreba takovih, koje ovise o godišnjoj privoli parlamenta; ti dohodci i te potrebe su naravi promjenljive, te se mogu svake godine mienjati. Od dohodaka prve vrsti spominjemo zmljarinu, potrošarinu, jedan dio carina i t. d.; od troškova prve kategorije spominjemo trošak za fundirani državni dug, za civilnu listu, plaće i mirovine nekih neovisnih činovnika, sudaca i t. d.

Dohodci svake vrsti stalnoga poreza sačinjavahu posebnu zakladu, tako zvani fond; na naslov svake takove zaklade bijahu na izplatu doznačeni stanoviti opredieljeni državni izdatci. S vremenom se je išlo medjutim za tim, da se ti fondovi koliko bude samo možno konsolidiraju. Početak je učinjen tim, da su iz svih onih fondova stvorena tri fonda, te da su svi državni izdatci razdieljeni bili na ova tri fonda; poslje, pod Gjurom III., stvoren je jedan jedini konsolidirani fond, u koji su tekli svi stalni državni dohodci. Praktična svrha ovoga konsolidiranoga fonda bila je: a) državne dohodke tako ustanoviti, da se je s njimi moglo razpolagati ili na temelju zakona, ili na temelju privole obijuh kuća parlamenta; b) državne i izdatke tako opredieliti, da je državna uprava mogla neposredno doznačivati samo one troškove, koji su zakonom ustanovljeni, a sve druge samo na temelju dozvole parlamenta.[2]

---

[1] Vidi: Czoernig „Das österreichische Budget" str. 19. i sl.; May: „Das englische Parlament und sein Verfahren" prevod od Oppenheima str. 453. i sl.; Rudolf Gneist: „Gesetz und Budget" g. 1879. str. 91. i sl.; od istoga „Das englische Verwaltungsrecht" str. 832. i sl.; dr. Eduard Fischel: „Die Verfassung Englands" 2. Auflage, str. 450.—457.; Alpheus Todd: „Ueber die parlamentarische Regierung in England." prevod od R. Assmanna, svezak I. str. 391. i sl.

[2] Vidi Gneist: „Das englische Verwaltungsrecht," str. 841.

Digitized by Google

Postupak parlamenta kod dozvole onih troškova za javnu upravu, koji podpadaju svakogodišnjoj dozvoli jest sljedeći:

Svake god. kada kraljica prestolnim govorom otvori parlamenat, zahtieva ona od kuće zastupnika, da joj se za javnu upravu dozvoli godišnja potreba, ujedno ona prijavi, da će se proračun (estimates) saboru predložiti. Kao odgovor na prestolni govor zaključi sabor kruni podnieti adresu, te o njoj razpravljati sljedeći koji dan. Na taj dan, nakon što bude opet pročitan onaj dio adrese, koji se tiče proračuna, stavlja se predlog da se Njezinom Veličanstvu dozvoliti imadu novčana sredstva. Na ovaj predlog zaključi kuća, da će se ona sljedeći koj dan pretvoriti u odbor i taj predlog u razpravu uzeti. Taj dan uzme kuća, kao poseban odbor, u pretres prestolni govor, te zaključi, da se Njezinom Veličanstvu dozvoliti imadu novčana sredstva. Sljedeći koji dan podnese se kući izvještaj, a parlamenat prihvati resoluciju bez ikakova prigovora. Dok ova resolucija nebude přihvaćena nemogu ministri kući podnieti proračuna.

Nakon ovoga zaključka opredieli se jedan dan, kad će se kuća sastati kao poseban odbor (the committee of supply), u kojem će se razpravljati o izdatcih za tekuću godinu. Da pako taj odbor svoj posao obaviti,uzmogne zaključi kuća, umoliti krunu, da uputi odnosne činovnike neka dotične proračune predlože. Spomenuti odbor sastoji se iz članova kuće, te se njegove razprave razlikuju od običnih razprava kuće tim, što jim predsjeda drugi predsjednik a ne onaj, koji vodi razprave saborske, zatim što svaki član govoriti može koliko puta ga je volja, a ne samo jedanput, kao što u saborskih sjednicah, te napokon što se saslušati mogu i druge osobe, koje nisu članovi parlamenta, imenito činovnici.

Prije svega se ovomu odboru predlaže proračun vojske i mornarice,[1] a kasnije tečajem zasjedanja proračun za civilnu upravu. Ovi vrlo obsežni proračuni tiskaju se i medju članove razdiele, te nakon toga započimlje odbor svoje razprave, a po-

[1] Proračun vojske i mornarice nesmatra se stalnom potrebom, jer postoji kako Gneist veli u Englezkoj fikcija, da stalna vojska za Englezku nije potrebita, te da se potreba za nju ima od godine do godine dozvoliti.

Digitized by Google

magalom kod toga posla služe mu razni računski podatci i ustmena izvješća, koja članovi vlade na zahtjev odbora podnašaju. Zaključci ovoga odbora o izdatcih podnašaju se plenumu parlamenta posebnim izvještajem, a kuća može te zaključke potvrditi, zabaciti, promjeniti ili jih opet uputiti natrag na odborsku razpravu. Nakon što je kuća dovršila razpravu o izdatcih, opredieli ona dan kad će se pretvoriti u odbor, u kojem će viećati o sredstvih i o načinu kako se imade dobaviti novac dozvoljen kruni (committee of Ways and Means).

Sredstva kojimi se pokrivaju godišnji izdatci mogu biti trostruka:

a) veliki dio dozvoljenih izdataka ima se u pravilu podmiriti iz suviška (Surplus), koji u konsolidiranom fondu preostaje nakon što budu podmireni svi zakonom već ustanovljeni izdatci; b) godišnjimi porezi i to tako, da se novimi zakoni ili postojeći porezi obnove, ili novi porezi uvedu ili postojeći porezi povise; i napokon c) ovlaštenjem, da se za privremenu podmirbu izdadu blagajničke doznačnice (Eschequer Bills); ovakovo ovlaštenje obrazlaže se tim, što je doljnja kuća državne izdatke već dozvolila, dočim o sredstvih za podmirbu tih potreba još nije stvorila definitivnoga zaključka.

Jedan od najvažnijih predmeta ovoga odbora jest razložba ministra financija o rezultatih financijalne uprave u prošloj godini, i obsežan financijalni plan za sljedeću financijalnu godinu, koja traje od 1. travnja od 31. ožujka. Nakon što je na ime napredovala razprava o proračunu vojske i mornarice te ostalih grana uprave, te nakon što je ministar dobio dovoljno vremena proračunati, koji će biti vjerojatni prihodi i izdatci u tekućoj financijalnoj godini, pruža mu se mogućnost, da razloži, koji se porezi mogu dokinuti, koji novi uvesti, koji povisiti, koji opet umanjiti. Budući da odbor za nabavu potrebitih sredstva prvi razpraviti imade sve poreze za tekuću godinu, to ministar financija cielu tu razložbu razlaže u ovomu odboru. Ova financijalna razložba ministra financija zove se u Englezkoj obično imenom „budget," te neima u cieloj parlamentarnoj perijodi možebiti ni jednoga govora, koji bi se većom pomnjom i većim interesom

Digitized by Google

slušao od ove razložbe. Ministar financija zaključuje obično s predlogom nekih rezolucija, koje preporučuje odboru na prihvat.

Kad je ministar financija svoj izvještaj dovršio, običaju pojedini članovi u pogledu ove ili one točke od ministra financija zahtjevati daljna razjasnjenja. Nakon što je ovaj odbor stvorio zaključke o sredstvih, kojimi će se podmiriti izdatci, podnaša on isto tako kao i onaj prvi odbor svoje predloge plenumu parlamenta posebnim izvještajem. Spomenuti mi je medjutim ovdje naročito, da stalnih poreza ovaj odbor zaključiti nemože, jer se njegov djelokrug proteže samo na potrebe za tekuću godinu; isto tako nemogu se trajni izdatci dozvoljivati u odboru za izdatke, već u posebnom po parlamentu u tu svrhu odredjenom odboru. Ujedno neima se odbor za dobavu sredstva baviti sa zakonskimi dakle permanentnimi, već samo s godišnjimi porezi.

Budu li resolucije odbora za nabavu sredstva prihvaćene, to se može stvoriti zakonska osnova (bill) u svrhu, da se te resolucije izvedu; nu resolucije odbora za razpravljanje izdataka uvrštuju se u posebnu zakonsku (bill) osnovu istom na koncu zasjedanja. Nakon što su na ime državni izdatci točku po točku ustanovljeni, i zakonske osnove, koje so tiču podpune podmirbe tih troškova prihvaćene, sastavi se posebna zakonska osova, u kojoj se prije svega rekapituliraju sve tečajem zasjedanja dozvoljene svote; ponajprije svota iz konsilidiranoga fonda, zatim za onu godinu dozvoljeni porezi, pozivom na dotične zakonske osnove, kojim se dozvoljavaju, a napokon svota blagajničkih doznačnica. Iza toga, kao glavna sastavina zakonske osnove, navode se državni izdatci, dozvoljeni za onu godinu po odnosnom odboru za izdatke, i opredieljuje stanovita svota za svaku upravnu granu napose; a napokon se posebnom klauzulom odredjuje, da se spomenuti novci nesmiju trošiti u nijednu drugu svrhu do one, koja se u ovoj zakonskoj osnovi navodi. Ova osnova zakonska zove se ili Consolidated fund Bill, ili još češće Appropriation Bill; istom izdanjem toga akta dobivaju zaključci parlamenta o godišnjih izdatcih podpunu zakonsku moć. Razprava o ovoj zakonskoj osnovi vodi se istim načinom kao što o svakoj

Digitized by Google

drugoj, te mora proći zaključke gornje i doljnje kuće, i dostaviti se kraljici na sankciju.[1]

Nu akoprem se approprijacija istom na svršetku zasjedanja obavlja, te akoprem bi dosljedno vlada istom od časa kad je ta „Appropriation Bill" postala zakonom, mogla trošiti novac za potrebu tekuće godine, to je ipak u interesu javne službe običaj, trošiti za potrebe tekuće godine i prije nego li izadje taj obsežni zakon. Običaj ovaj počiva na predpostavi, da će parlamenat napokon ipak dozvoliti proračun.

Da se novčane dozvole doljnje kuće mogu u život privesti, te da se zakonska kriepost spomenute Appropriation Bill anticipira, običava se u zakone stvorene u početku zasjedanja uvrstiti ustanova, po kojoj se trošak za upravu tekuće godine dozvoljava. Za slučaj prorogacije ili razpusta parlamenta prije izdane Appropriation Bill, nije ovakav izlazak dovoljan, jer usljed takova dogodjaja postaju svi zaključci kuće bezkriepostnimi, ako još nisu dobili moć zakonsku. U tom slučaju moraju se potrebite svote u sljedećoj perijodi parlamenta opet dozvoliti.[2]

Ovaj postupak englezkoga parlamenta pokazuje nam, da u proračunskih razpravah toga parlamenta podpunoga pregleda o cielokupnom državnom gospodarstvu neima, jer Appropriation Bill pruža podpunu sliku samo onih troškova i dohodaka, koji podpadaju godišnjoj dozvoli parlamenta, a ukupni pregled cielokupnoga državnoga gospodarstva pruža samo glavni financijalni račun, Finance Accounts, koji sve svake godine parlamentu priobćuje.[3]

---

[1] Tečajem ove godine, mjeseca veljače, stavljen je po zastupniku M. Dillwyn-u, predlog, da se u buduće barem jedan dio proračuna uputi na poseban odbor po kontinentalnom primjeru, jer da će se tim prištediti i vremena i novca. Kad je ovaj predlog došao u doljnju kuću porodio je on neku ogorčenost. Tajnik ministarstva financija Sir Henry Selwyn odlučno se je u ime vlade izjavio proti tomu predlogu, jer da je takav predlog revolucijonaran i uvredljiv po kuću i vladu. Budget, reče tajnik, nebi se smio ustanovljivati po neodgovornom odboru, takova šta bi upravo uzdrmalo sve pojmove o odgovornosti. Vlada i kuća moraju proračun razpravljati kod otvorenih vrata, a tada će odgovornost za izdatak državnih novaca jednakim načinom razdieliti se na vladu i na parlamenat. — Kuća je velikom većinom zabacila spomenuti predlog.

[2] Gneist: „Gesetz und Budget" str. 105. May: „Das englische Parlament" str. 456. i 457.

[3] Gneist: „Das englische Verwaltungsrecht" str. 845. i 854. i sl.

Digitized by Google

Ja sam nieštо obsežnije spomenuo postupak englezkoga parlamenta kod razprave državnoga proračuna, jer je taj postupak bitno različit od postupka u sličnom poslu u državah europejskoga kontinenta. Jer neuzimajuć u obzir, kako se shvaća pravo budgeta u pojedinih kontinentalnih državah, te kako se je to pravo u njih razvijalo, možemo uztvrditi, da se u svih ustavnih državah osim Englezke, razpravlja i dozvoljuje po parlamentu svake godine c i e l o k u p n i državni proračun, te da je postupak narodnoga zastupstva kod toga posla u glavnom svagdje jednak, Proračun se na ime nerazpravlja kao u Englezkoj u plenumu, već u posebnomu odboru, koji onda zastupstvu podnosi izvještaj, na temelju kojega se vodi generalna i specijalna razprava i zatim obavlja glasovanje.

U našoj monarkiji, ako abstrahiramo kraljevinu Hrvatsku, postoje kao što poznato tri proračuna i tri razprave o tih proračunih: za poslove zajedničke ukupnoj monarkiji, za zapadnu i za iztočnu polu.

U pogledu prve vrsti proračuna, mjerodavan je kao što je poznato zak. čl. XII: 1867. po kojem je ustanova zajedničkoga proračuna najvažniji posao delegacija. Nu ovaj je proračun od inih državnih proračuna u toliko različit, što se u njem razpravlja samo o troškovih potrebitih svake godine za poslove zajedničke, te se pokriće potrebito za te troškove dieli svake godine u razmjerju 70:30.

U Cislitaniji pripada po državnom temeljnom zakonu od 21. prosinca 1867. rajhsratu svake godine: „Die Feststellung der Voranschläge des Staatshaushaltes und insbesondere die jährliche Bewilligung der einzuhebenden Steuern, Abgaben und Gefälle.“ U Ugarskoj napokon imade se po §. 6. zak. čl. IV. 1847./8. odnosno zak. čl. X.: 1867. proračun svake godine ustanoviti samo na jednu godinu, te se i državni porezi mogu razpisivati i ustanovljivati samo na temelju svako-godišnje dozvole sabora. Svi ovi proračuni razpravljaju se u smislu poslovnika odnosnih zastupstva najprije u posebnom odboru a zatim u plenumu zastupstva.

Ako se osvrnemo na sve što dosada o razprazi proračuna spmenuh, možemo u tom pogledu sve države europejske razdjeliti

Digitized by Google

u dva skupa: u jedan spada Englezka, u kojoj svi prihodi, koje je kruna vlastna pobirati na temelju postojećih zakona, i svi izdatci, koji su zakonom ustanovljeni, nepodpadaju pod proračunsku dozvolu parlamenta; u drugi skup spadaju države europejskoga kontinenta, u kojih parlamenti od godine do godine po svojoj razsudi dozvoljuju sve prihode i sve izdatke državne.

Ako se ovo načelo, izrečeno sad više sad manje odrješito u svih kontinentalnih državah dosljedno izvede dolazimo do sljedećega po državni život naroda zamašnoga zaključka: buduć da je izvršba svih zakona u državi spojena sa troškovi, buduć se, neka mi bude dopušten izraz trivijalan, čitava upravna mašina nemože pomisliti bez troškova, te napokon buduć da se ti troškovi samo za godinu dana dozvoljuju, to bi dosljedno po teoriji tih kontinentalnih ustava óvi zakoni imali valjanost uviek predbježno samo na godinu dana. Buduć da nadalje parlamenti godišnji trošak u obće dozvoliti ili nedozvoliti mogu, buduć da oni taj trošak i umanjiti mogu, to bi čitav obstanak države morao biti faktično privremen, te bi se po volji parlamenta svake godine promjeniti ili pače srušiti mogao. Kraj ovakovih konsekvencija nije čudo, da se je razprostranila s jedne strane tvrdnja, da je svakogodišnja dozvola proračuna temelj i podloga svakomu ustavnomu životu, a s druge strane, da su mnoge države pobojav se tih konsekvencija, nastojale dilatornimi sredstvi takove posljedice odklonuti ustanovom, da je vlada u prijašnjoj godini dozvoljene poreze vlastna i u novoj financijalnoj perijodi neko vrieme, 6 mjesecih do jedne godine, i bez nove dozvole parlamenta pobirati, ili da su parlamenti dužni pobrinuti se za izdatke, koji su potrebiti za javnu upravu, te koji se osnivaju na zakonskih ili privatopravnih obveza.[1] A napokon se je radi bojazni, da nedodje do zamršaja, do kojih voditi mogu konsekvencije svakogodišnje dozvole poreza i izdataka, razvio nazor, koji se i u nas često ističe, da je nemoguće nedozvoliti svakogodišnjega proračuna, jer da bi inače državna mašina zapela, a

[1] Vidi Dr. A. Schulze: „Das Finanzrecht der Reichs und Landtage" etc. Grünchuts Zeitschrift svez. II.

Digitized by Google

to da biti nemože, pak s toga, da je nesmisao glasovati proti proračunu i nedozvoliti ga.

Usljed ovakovih prigovora i bojaznih, morao je nastati sukob sa strankom protivnom, koja se obično drži načela, da parlamenat može dohodke i izdatke jednostavno dozvoliti, umanjiii ili nedozvoliti. Onaj sukob nije se mogao rješiti u parlamentih, stranom radi političkih strastih, koje se ovdje možebiti više nego drugdje iztiču, a stranom radi neznanja, kojim se mnogi zastupnici u ovoj točki odlikuju; s toga je teorija rješitbu toga sukoba primila u svoje ruke, nastojeć odgovoriti na pitanje o juristićnoj naravi proračuna, a imenito: da li se proračun smatrati može zakonom kao što svaki drugi zakon, držeć, donekle punim pravom, da se samo prema odgovoru na ovo pitanje rješiti mogu mnogi protivni nazori o proračunu.

IV.

Jedni od pisaca, koji su pisali o upitnom predmetu, kao imenito Laband, Gneist, Schulze i Fricker drže, da se budget nemože smatrati zakonom, oni umuju po prilici ovako.[1]

Po obćem govoru običaje se zakonom nazvati sve, što je nastalo suglasnom voljom krune i obijuh kuća parlamenta; na sadržaj takovoga suglasnoga zaključka neobičaje se gledati. S toga formalnoga gledišta neima sumnje, da je budget zakonom, ali po svom sadržaju on to nikada nije. Bivstvo zakona sastoji u tom, da on izriče obvezatno pravno pravilo; takova sadržaja u budgetu neima. U financijalnoj osnovi veli Gneist,[2] neima neposrednoga pravnoga pravila, neima zapovjedi ni zabrane na podložnike, neima prava, koje bi se na jednake slu-

[1] Vidi Fricker: „Die Natur der Steurverwilligung und des Finanzgesetzes.“ Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft. Band 16. str. 636.; Schulze: Das Finanzrecht der Reichs und Landtage“ etc. Grünchuts-Zeitschrift. Band II. str. 161.; Laband „Das Budgetrecht“ Berlin 1871.; Gneist „Gesezt und Budget“, Berlin 1879. Pokraj toga nalazi se to pitanje sad više sad opet manje temeljito razpravljeno u svih djelih, koja govore o znanosti finanjalnoj ili o pravu državnom. Ovdje spominjem samo Rönne „Das Staats-Recht der preussischen Monarchié 3. Auflage §. 65.; Stein: „Lehrbuch der Finanzwissenschaft“ 4. Auflage str. 74. i sl.

[2] Gneist: „Gesetz und Budget“.

Digitized by Google

čajeve imalo uporaviti; u njem neima ni službene obveze za državne oblasti, da u dohodku navedenu svotu doista utjeraju, te da dozvoljeni trošak u istinu potroše. Budget je u pojedinih točkah gospodarstveni proračun dohodaka i izdataka. Na koliko se ovi odnošaji osnivaju na zakonu ili na jednako valjanoj pravnoj ustanovi, vele privrženici ove teorije, predpostavlja se u proračunu takav pravni razlog, ali se samim proračunom on nestvara. Svi pravni odnošaji, koji se u budgetu predpostavljaju, neimadu svoj temelj u proračunu, već u općem zakonodavstvu. Budget izriče samo faktum da zakon postoji, te da se izvršavati mora; na koliko se pako on osniva na proračunu, to on u sebi sadržaje fakta takova, koja se u buduće očekuju; na koliko pako u sebi sadržaje osnovu buduće uprave, postaje on normom za nju, i time zakonu sličan.[1] Jednom rieči, i u ustavnih državah ostaje ustanova proračuna akt uprave s tom razlikom, da je u tu svrhu potrebita privola zastupstva. Zastupstvo na ime nije samo ograničeno na to, da zakone daje, ono usljed svoje financijalne vlasti izvršuje putem indirektnim obsežnu kontrolu nad cielokupnom državnom upravom. Ova kontrola ukupnoga državnoga gospodarstva stranom je predhodna, jer se proračun za buduću financijalnu perijodu ustanovljuje samo u sporazumku sa zastupstvom, a stranom je opet ta kontrola naknadna, jer mu se po izmaku upravne godine račun položiti mora o dohodcih i o izdatcih države; jedan i drugi postupak zamienito nadopunjuju kontrolu državnoga gospodarstva a time posredno i ciele državne uprave. Usljed toga nije budget ništa drugo nego izvršbena naredba, doznaka na ministra financija i na ostale ministre pogledom na izvršbu različitih državnih funkcija sa gledišta financijalnoga s tom razlikom, da ta doznaka dobiva formu zakona.[2]

Nu i privrženici ove teorije priznaju, da neima nikakove državopravne zaprieke, da se u budget neprimu i zakonske ustanove materijalnoga sadržaja. Samo sastoji u ovom slučaju budget

---

[1] Vidi Fricker: ibid. str. 643.
[2] Vidi Gneist: „Gesetz und Budget“ str. 163.

Digitized by Google

iz dva diela: iz proračuna u pravom smislu, i iz zakona; u ovom se slučaju proračun prilaže samo kao prilog zakona.[1]

Neposredna posljedica ovoga shvaćanja jest, da zastupstvo kod razprave državnoga proračuna nemože onako slobodno postupati kao što kod drugih zakonskih osnova, već buduć je ustanova proračuna puki upravni akt to sljedi, da se i proračun kao svaki upravni akt ustanoviti može samo prema postojećim zakonom. Na koliko dakle postoje valjani zakoni, kojimi se posredno ili neposredno propisuju dohodci ili izdatci, to neima ni govora o slobodnom razpolaganju budi vlade budi zastupstva, jer su jedan i drugi faktor podredjeni postojećim zakonom dotle, dok se oni sudjelovanjem svih ustavnih faktora nepromjene ili nedokinu; usljed toga nemože zastupstvo nedozvoliti troškova potrebitih za izvršbu tih zakona. Djelokrug i ovlast zastupstva kod razprave ovakovih točaka proračuna leži samo u političkoj kritici a ne u državnopravnoj akciji. Zastupstvo može putem resolucija svoje nazore vladi priobćiti te joj time povod dati, da odnosno pitanje još jedanput izpita i prouči, nu brisanje pojedinih na zakonu utemeljenih naslova jest juristično bez kriepostno, te sadržaje u sebi povrjedu prava sa strane zastupstva.[2] U pogledu pako onih točaka proračuna, koje se netemlje na zakonu, imade i po ovoj teoriji zastupstvo sasvim slobodne ruke.

Daljnja vrlo praktična posljedica gornjega shvaćanja jest pitanje: što ima nastati, ako godina izmine a novi budget nebude razpravljen? Po teoriji, koja drži da je budget pravi zakon, te da se njim ujedno stvara **izključiva** zakonska podloga za cielokupno financijalno gospodarstvo države, nebi vlada poslje 1. siečnja mogla niti novčića potrošiti niti novčića pobrati; državna mašina morala bi prestati, a usljed toga bilo bi neizbježivo razsulo države. Nu po gornjem shvaćanju, koje smatra budget pukim upravnim aktom, nije ni u ovom slučaju, ako u vrieme nebude razpravljen državni proračun, vlada prisiljena zatvoriti svoje blagajne, već je vlastna trošiti one troškove, koji se osnivaju na postojećih zakonih, jer pravni temelj za ovakove troškove neleži

[1] Vidi Laband: „Budgetrecht“ str. 15.
[2] Vidi Laband: „Das Budgetrecht“ str. 22.

Digitized by Google

u budgetu, već postoji izvan njega. Samo je vlada dužna zastupstvu dokazati, da je svaki učinjen trošak ili osnovan na zakonu, ili da je obzirom na blagostanje države bio nuždan.[1]

Ovo su u glavnom nazori onih, koji budget smatraju pukim upravnim aktom, komu se samo daje forma zakona. Potanje konsekvencije ove teorije obsežno su navedene u spomenutih spisih Labanda i Gneista.

Nu akoprem ova teorija medju svoje zagovornike i zastupnike broji tako odlične muževe na polju državoslovne znanosti, kao što su spomenuta dvojica, te akoprem se i moji nazori nimalo neprotive konsekvencijam ove teorije, to mi se ipak čini, da predpostava i glavni princip ove teorije, koja veli, da je proračun samo puki upravni akt, nestoji, te da se s toga i nemože reći, da se ustavno sudjelovanje zastupstva kod ustanove proračuna smatrati ima kao dio eksekutivne a ne zakonodavne vlasti, odnosno da se nemože o proračunu kao što Laband veli tvrditi samo to: „Die Vorschriften, dass der König das Budget im Einverständniss mit dem Landtag fesstellen soll, und dass die Rechnungen über den Staatshaushalt dem Landtag zur Decharge vorgelegt werden müssen, stellen die Staatsverwaltung unter die stetige Kontrole der Volksvertregung".

Ova razlika u predpostavi nije medjutim kao što bi možebiti mnogi mogao misliti, samo od teoretične važnosti, već imade ona i eminentno praktično znamenovanje, kao što ću biti slobodan umah spomenuti.

Da je budget zakon kao što svaki drugi, a proračun da se smatrati ima zakonskom osnovom kao što svaka druga osnova, o tom, kako mi se čini, nebi smielo biti dvojbe. Privrženici protivnoga nazora priznavaju doduše, da budget ima formu zakona, nu budući da mu tobože manjka materijalni sadržaj, to drže oni, da se proračun nemože smatrati zakonom. Po njihovu naime nazoru sastoji bitni kriterij zakona u sadržaju, a sadržaj taj mora biti pravno pravilo; pa ako izjava državne volje, makar ona i nastala suglasjem krune i narodnoga zastupstva,

[1] Vidi Schulze: ibid. str. 197.

Digitized by Google

neima toga sadržaja, to ona po tom shvaćanju nemože dobiti karakter zakona „denn — veli Laband, was sich dem Genus nicht unterordnen lässt, kann auch keiner, zu diesem Genus gehörendem Spezies untergeordnet werden," pak pokraj toga neovisi o volji zakonodavca, da se nečemu, što sadržajem svojim niti jest niti može biti zakonom, daje karakter zakona samo tim, što se nazivlje imenom zakona.[1]

Po nazoru ove teorije utemeljeni su pravni odnošaji proračuna na općem zakonodavstvu a ne u samom proračunu, dapače na koliko proračun predmieva samo neki iznos dohodaka i izdataka, to se ovakova ustanova tih iznosa smatra samo pukom predmjevom a ne prisilnom normom, a izpunjenje ove predmjeve visi o vremenu i o okolnostih; budget je samo puka izvršbena naredba i ništa više, te je samo radi svoje izvanredne važnosti i radi unutarnje suvislosti svih financijalnih izvršbnih norma dobio formu zakona. Privrženici ove teorije[2] pozivlju se na englezki parlamenat veleć, da on ovakove naredbe označuje istina imenom zakona, ali bezdvojbeno priznaje, da se tu neradi o pravom zakonu, već samo „um einen wichtigen Regirungsact."

Kako se iz nazora ove teorije vidi, te kako Laband, komu se u zaslugu upisati ima razvoj njezin, sam tvrdi,[3] razlikuju se zakoni u dva skupa, u zakone u užjem ili konstitutionalnom smislu, koji pokraj sadržaja svoga t. j. pokraj ustanove pravnoga pravila, imaju i vanjski formalni znak, t. j. koji su nastali sudjelovanjem ustavnih faktora, i u zakone u širjem smislu, koji toga sadržaja neimaju, već su samo izjava državne volje, izrečena suglasjem krune i narodnoga zastupstva.

Meni se medjutim s gledišta državnoga prava ovakova razdjelba čini netemeljitom i suvišnom, a bivstvu samoga zakona protivnom. Bivstvo na ime zakona sa gledišta državopravnoga nemože nipošto ležati u sadržaju njegovu, već u tom, da državljani svojom samoodlukom sudjeluju kod stvaranja državne volje; da li državna volja t. j. taj zakon, sadržaje u sebi kakovo pravno

[1] Vidi Laband: ibid. str. 6.
[2] Gneist: „Gesetz und Budget" str. 164.
[3] Vidi Laband: ibid. str. 6.

Digitized by Google

pravilo ili ne, to je u stvari svejedno Kad bi se za pojam zakona zahtievalo, da sadržajem njegovim bude pravno pravilo, tad bi se samoodluka državljana bez ikakove dvojbe znatno ograničila, a etički razvoj same države zapriečio, jer se tajiti neda, da usljed različitih odnošaja državnoga života imade sila božja takovih izjava državne volje, koje za svoj sadržaj neimaju pravnoga pravila, jednostavno za to, jer toga sadržaja ili netreba, ili jer ga te izjave imati nemogu. S druge opet strane, i neglededć na onu okolnost, da u državnom životu imade mnogo takovih izjava, kod kojih, budi radi skroz etičnoga bivstva osobnosti, budi radi vanjskih okolnostih, o slobodnoj samoodluki državljana govora biti nemože, neda se tajiti, da se s gledišta etičkoga svaka država tim više približuje svomu najvišjemu razvoju, čim više kod izjava državne volje odlučivala bude samo odluka državljana.

Gornja teorija istina dopušta, da državljani, dakako po svomu organu, po narodnom zastupstvu, svojom samoodlukom sudjelovati mogu i kod takove izjave državne volje, kojoj nije sadržajem pravno pravilo; nu takovoj izjavi ta teorija nepripisuje u svakom pogledu moći zakona. Neposredna posljedica ovakove tvrdnje jest prije svega ta, da država kao osobnost, sama sobom u oprieku dolazi, što se bivstvu osobnosti protivi. Jer čim se dopušta dvostruka vrst zakona, u užjem i širem smislu, valja bez dvojbe odlučiti, kojemu od tih zakona pripada prednost, te koji se od njih drugomu podrediti ima. Gornja teorija priznaje prednost zakonu u užjem smislu, te se ovomu podrediti ima zakon u širjem smislu. Usljed toga nastaje, da se u jednoj te istoj osobi, uz sudjelovanje jednih te istih faktora nalaze dvie volje; jedna, kojoj je uviek sadržajem pravno pravilo, a druga, koja toga sadržaja neima. To je po mojem sudu oprieka, koja se protivi bivstvu osobnosti a po tom i bivstvu same države. Usljed ovakovoga shvaćanja zakona moglo bi se, kad se već priznavaju državi dvie volje, punim pravom staviti pttanje: zašto da prednost imade ona volja, kojoj je sadržajem pravno pravilo pred onom, koja toga sadržaja neima? Odgovor na ovo pitanje od osobite je važnosti imenito onda kad se dogadja, da je upravo

Digitized by Google

ova druga volja po državni život mnogo važnijom od one prve.[1] Nu i neglededć na ovu oprieku nečini mi se gornja teorija uputnom s toga, jer ona vodi do kojekakovih pometnja, koje bi se što više izbjegavati morale; tom se na ime teorijom uništuje razlika medju naredbom i zakonom, koja je razlika za razvoj mnogih državnih institucija ne samo u teoretičkom nego i u praktičnom pogledu od neizrecive važnosti, imenito n. p. za razvoj vlasti izvršujuće. Kod pitanja, što je zakon s gledišta državnoga prava, nebi smielo ništa drugo odlučiti nego li puka forma, kojom je stanovita izjava državne volje nastala i izjavljena; ta pako forma zahtieva, da su kod stvaranje te volje sudjelovala sva tri državna faktora: narodno zastupstvo, vlada i državni poglavica.[2] Svaka državna volja, kod koje su sudjelovala sva ova tri faktora, te koja je njihovim sudjelovanjem izrečena, jest zakon; da li je sadržajem toga zakona pravno pravilo ili što drugoga, to u bivstvu same stvari nemienja. Usljed ovakovoga shvaćanja zakona nestoji ništa na putu, da samo zastupstvo u svoj djelokrug povuče vlasti izvršbene, ili kao što se obično veli, da osim zakonodavne vlasti sabor sudjeluje kod mnogih funkcija uprave. Ovako je bivalo i biva jošte dan danas imenito u Englezkoj; za to i jest mogao Gneist reći, da se kod proračuna u englezkom parlamentu radi samo „um einem wichtigen Regierungsact.“ Nu to nije još nikakav razlog, da se takovoj izjavi državne volje, radi njezina sadržaja, odriče narav i bivstvo zakona.

Na temelju ovih nazora moje je podpuno uvjerenje, da se budget, na koliko je stvoren sudjelovanjem zastupstva narodnoga, vlade i krune, smatrati ima zakonom kao što svaki zakon; a predlog proračuna podnešen po vladi narodnomu zastupstvu, da se smatrati ima zakonskom osnovom kao što svaka druga osnova. Dokazuje to najbolje i praksa svih parlamenta, a imenito kao što gore više razvismo, praksa parlamenta englezkoga, koji kod razprave osnove proračuna postupa mnogo strožje nego li kod ijedne druge osnove.[3]

[1] Vidi temeljitu razložbu pojma zakona kod Steina: „Die vollziehende Gewalt“ str. 70—120.

[2] Vidi Stein: ibid. str. 89.

[3] Vidi u ostalom Rönne „Staatsrecht der preussischen Monarchie“ §. 65. Stein: „Lehrbuch der Finanzwissenschaft“ 4. izdanje §. 72. i sl.

Digitized by Google

Kad se pako budget smatra zakonom kao što svaki drugi zakon, nastaju istina bog njegovim prihvatom iste one posljedice, koje su spojene s prihvatom svakoga druga zakona; nu te posljedice nisu po mojem shvaćanju onakove, kakove jih ta teorija označuje za onaj slučaj, kad se proračun smatra zakonom, te kojih se privrženici te teorije bez ikakova razloga toliko boje. Čim se naime budget izravna sa svakim drugim zakonom, tada po nazorih ove teorije o njem tobože ovisi obstanak čitave uprave, sudstva, dapače i istoga ustava; pak jer se proračun ustanovljuje svake godine, to bi po nazoru ove teorije, čitav obstanak države bio provizoran, jer bi ovisio uviek o svako godišnjoj dozvoli proračuna. Ovakovo stanje stoji po nazoru Gneistovu „in unversöhnbaren Widerstreit mit einer Regierung nach Gesetzen, mit dem Wesen des Rechtsstaats".[1]

Ovakav zaključak i ovakova bojazan bili bi podpuno opravdani onda, kad bi se moglo uzeti kao što se s mnoge strane misli, da budget obsiže sva pitanja, koja se tiču državnoga gospodarstva, te da je on temelj na kojem se osnivaju dohodci i izdatci države. Nu tomu u istinu nije tako. Gore spomenuh, da je proračun zakonska osnova. Svaka pako zakonska osnova reć bi nadovezuje na postojeće pravno stanje onih odnošaja, kojimi se ona bavi; pak usljed toga će se tom osnovom, postane li ona zakonom, to pravno stanje promieniti samo u toliko, u koliko se mjesto postojećega pravnoga stanja drugo postavilo bude. Ako pako ova tvrdnja vriedi o ikojoj zakonskoj osnovi, to ona u podpunom obsegu stoji o proračunu. Državni na ime proračun već po svojoj naravi predpostavlja državne dohodke i državne izdatke, te se bez jednih i drugih on ni pomisliti neda. Neima medjutim sumnje, da dohodci državni u državnu blagajnu utiču po postojećih kriepostnih zakonih, a to su tako zvani financijalni zakoni, koji se budgetom istom nestvaraju, već koji su od njega neovisni, te su mu upravo temeljem i podlogom; jer proračun svaki upravo računa sa rezultati tih zakona financijalnih. S druge opet strane neda se tajiti ni to, da država ima i svojih

[1] Vidi Gneist: ibid. str. 169.; Fricker ibid. 647.

Digitized by Google

obveza i to takovih, koje nisu ustanovljene samo na jednu godinu. Ove obveze ili se osnivaju na postojećih upravnih zakonih, ili pako na pravnih obveza, na koje se je država obvezala. Izpunjenje ovih obveza nemože se nipošto ovisnim učiniti o godišnjoj dozvoli proračuna. Proračun samo predpostavlja obstanak ovih obveza, ali na postanak ili na prestanak njihov on neupliva. Proračun dakle, kao što Stein u svom najnovijem izdanju financijalne znanosti dobro primećuje, nemože ništa drugo sadržavati nego li razdjelbu dohodaka, koji na temelju financijalnih zakona i onako unilaze, na izdatke, koji se na temelju zakona o upravi i onako moraju izdavati; ili drugimi riečmi, proračun sadržaje zakonski poredak državnoga kućanstva, na temelju kojega se svakoj grani uprave propisuje mjera, u kojoj ona sudjeluje kod državnih dohodaka.[1]

Usljed ove funkcije proračuna nemože biti dvojbe, da medju dohodci, izdatci i proračunom postoji neka uzka sveza; ovaj savez jest naravi organičke, te se pokazuje u tom, što su dohodci, izdatci i proračun samo djelovi jedne cjeline, a ta cjelina jest državno-gospodarstvo; na koliko je pako to državno-gospodarstvo uredjeno pozitivnimi zakoni, pokazuju se ove okolnosti kao djelovi zakonodavstva o državnomu gospodarstvu. Svaki od ovih djelova ima svoj poseban sustav i svoje posebno pravo. Temelj, sustav i pravo državnih dohodaka razlaže financijalna znanost, odnosno uredjuju financijalni zakoni. Nauka o ustavu i o upravi, razvijajuć pojedina svoja područja, pokazuje opet s druge strane, da se pojedini zakoni jedne i druge grane samo onda u svojih mnogovrstnih razlika izvesti mogu, ako se vlasti izvršujućoj pruže materijalna sredstva, potrebita za izvršbu državnih zadataka. Nemože biti zadatkom ove razprave razložiti načelo, na kojem se ti državni izdatci osnivati moraju, dosta je ako reknem, da se to načelo označuje imenom reproduktiviteta.[2]

Nu buduć da su ograničena sredstva, koja na temelju zakona financijalnih ima država na razpolaganje, te buduć je obseg državnih

[1] Vidi Stein: „Lehrbuch der Finanzwissenschaft“ str. 74.
[2] Vidi Stein: ibid. str. 129.

Digitized by Google

zadataka znatan, to ne ima dvojbe, da se ta sredstva na pojedine zadatke razdieliti moraju, i to ne slučajno i samovoljno, već po razmjerju potrebe, koju ti pojedini zadatci zahtievaju. Ovakovu razdjelbu materijalnih državnih sredstva na pojedine državne zadatke, zovemo uredjenim državnim kućanstvom, a zakonsku ustanovu ovakove razdjelbe, zakonom o državnom gospodarstvu ili budgetom.

Od kolike je potrebe po dobro uredjeno državno gospodarstvo, da se uredi stalan poredak u razpoložbi državnih sredstva, biti će svakomu manje više poznato, te mi nemože biti zadatkom ovdje potanje razlagati, ali mi je naglasiti, da je upravo radi toga, jer je ovaj stalan poredak prvim i temeljnim principom državnoga gospodarstva, neobhodno nuždno, da ovaj poredak neustanovljuje samovolja pojedinca, da pojedina vlast jedanput ustanovljeni poredak samovoljno nemienja, te da taj poredak bude osiguran proti svakoj pojedinoj vlasti i samovolji. U tu je pako svrhu potrebno, da taj poredak u razdjelbi državnih dohodaka priznan bude sveobćim kriepostnim pravom, a to će biti onda, ako mu se dade kriepost i moć zakona, te ako prestupak ovoga zakona imao bude iste posljedice kao prestupak svakoga drugoga zakona.[1]

Shvaćajuć ovim načinom budget kao jedan dio u sustavu zakonodavstva o državnom gospodarstvu, nastaju sljedeći posljedci, koje mi je potanje razložiti.

Prije svega osvrnuti mi se je na prigovor gornje teorije, koja veli: buduć da je ustanova proračuna puki upravni akt, to sljedi, da se i proračun kao svaki drugi upravni akt ustanoviti može samo prema postojećim zakonom. I po mojem sudu može se proračnn ustanoviti samo prema postojećim zakonom, ali ne zato, jer je ustanova proračuna upravnim aktom, već zato, jer je proračun samo jedan dio u sustavu ukupnoga zakonarstva o državnom gospodarstvu, jer su predpostavom njegovom s jedne strane državni dohodci, uredjeni finan-

[1] Vidi Stein: ibid. str. 14.

Digitized by Google

cijalnimi zakoni, a s druge strane državni izdatci, uredjeni upravnimi zakoni. Nu zato se ipak nebi smielo uztvrditi, kao što gornja teorija čini, da usljed toga zastupstvo kod razprave državnoga proračuna nemože onako slobodno postupati kao što kod drugih zakonskih osnova. Kod razprave proračuna može se na ime dogoditi, da će se incijativom vlade ili zastupstva predložiti ili novi financijalni zakoni ili nove zakonske odredbe u upravi državnoj, te da će se onda prema tim novim zakonskim ustanovam uvrstiti ili izostaviti shodne svote u proračun. Ili se opet može dogoditi, što biva još češće, da će se bez obzira na postojeće zakone za stanovite svrhe uvrstiti u proračun već unapried nieka svota, a posljedicom toga biti će, da će se onda naknadno po zakonodavstvu prihvatiti potrebne odredbe u upravi, te ako bude potrebno posebnimi financijalnimi zakoni ustanoviti specijalno pokriće tih izdataka. Da je u ovakom slučaju zastupstvo upravo uvrstbom odnosnoga troška u proračun već unapred, načinom posrednim, izjavilo svoju privolu takovim novim zakonskim predlogom, o tom neima nikakove sumnje; a napokon neima dvojbe, da će zastupstvo, ako bude imalo razpoloživih sredstva, moći uvrstiti i takovih troškova, koji nisu utemeljeni na zakonu; samo se razumjeva, da takovi troškovi vriede jedino za ono vrieme, za koje je u krieposti odnosni proračun. Iz svega sliedi, da o ograničenju zastupstva u tom pogledu nemože ni govora biti, akoprem se proračunom samim niti stvaraju novi financijalni zakoni niti promienjuju postojeća prava i obveze; a zatim, da se i po našem shvaćanju može govoriti, ako i ne kao što Gneist veli o kakovoj „Unterordnung der Budgetbeschlüsse unter das Gesetz“,[1] a ono o nepromjenivosti postojećih zakona putem samoga budgeta.

Važno nastaje sada pitanje, koja je posljedica budgeta, ili koju državo-pravnu kriepost ima redovito sastavljeni budget? Privrženici gornje teorije drže, da specifična posjedica zakona o proračunu u tom sastoji, što se suglasno priznaje po saboru i po vladi potreba i korist nekih izdataka; obzirom pako na ove izdatke — „wird die Befugniss der Regierung zur Leistung

[1] Vidi Gneist: „Gesetz und Budget“ str. 107., 125., 160. i 161.

Digitized by Google

dieser Ausgaben durch den Etat nicht konstituirt, sondern lediglich deklarirt.“ [1] Meni se medjutim čini, da se ova pravna posljedica budgeta nemože smatrati logičnom ni sa samoga stanovišta gornje teorije, a obzirom na važnost, koju bi morao imati proračun u državnom životu, da se nemože smatrati ni dovoljnom.

Prije svega nemislim, da je suglasno priznanje sabora i vlade u pogledu potrebe i koristi stanovitih izdataka, posljedicom zakona o proračuna, već upravo protivno; uzeli mi proračun kao zakon ili kao upravni akt, posljedicom toga suglasja jest zakon o proračunu, jer bez toga suglasja nemože biti ni govora o budgetu. Okolnost ona, što se misli, da se proračunom samo deklarira a ne konstituira ovlast vlade na izdatke, pruža i narodu i ustavnomu životu slabu korist, jer se usljed jednostavne ove deklaracije čitava ustanova proračuna nemože drugačije smatrati nego li puki savjet, koji se daje vladi, koga ona može ali nemora izpuniti.

Do sasvim drugih rezultata dolazimo, ako podjemo sa stanovišta, da je budget zakon, te da kao takav sa sobom povlači sve posljedice zakona.[2] Kao što je kod svakoga zakona, ako nećemo da ostane mrtvo slovo, potrebita izvršba, tako je i kod budgeta od nužde, da izvršujuća vlast njegov sadržaj oživotvori, t. j. da se u život privede i uzdrži onaj poredak, koji je zakonom o proračunu medju dohodci i izdatci ustanovljen. U tu pako svrhu imati će vlast izvršujuća dohodke, koje je zakon približno opredielio, privesti zakonom ustanovljenim izdatkom tim načinom, da će svaki zakonom ustanovljeni izdatak dobiti onaj iznos dohodka, koji po redovitoj razdjelbi u proračunu na njega odpada.[3] Izvršba ova spada dakako u djelokrug ministra financija, koji će se izvršbenom naredbom morati pobrinuti za izvršbu budgeta.

---

[1] Vidi Laband: ibid. str. 55.

[2] Laband se ovim posljedicam jako opire veleć: „die Auffaussung des Budgets als Gesetz hat eine Menge von Irrthümern und in noch höherem Grade eine Unklarheit der Begriffe verschuldet; den während man in vielen Beziehungen dem Budget-Gesetz die Rechtswirkungen wirklicher Gesetze nicht beilegt, wie dies zu offenbaren Absurditäten führen würde, zieht man doch in anderer Beziehung wieder allerhand Folgerungen aus dem Princip, dass das Budget durch ein Gesetz festgestellt wird.“ (Vidi „das Budgetrecht“ str. 52).

[3] Vidi Stein „Finanzwissenschaft“ str. 85“.

Digitized by Google

Za izdanje pako ove izvršbene naredbe odgovoran je dotični ministar isto tako, kao što za izdanje izvršbene naredbe svakoga drugoga zakona, jer je ova izvršbena naredba uvjetom za izvršbu samoga zakona.

Privrženici gornje teorije tvrde nadalje, kad bi se budgetu pripisivala moć zakona, tad bi u njem sadržan bio s jedne strane pozitivni nalog, a s druge strane i zabrana za vladu; budget na ime sadržavao bi „den Befel, die im Etat aufgeführten Einnahmen in der daselbst angegebenen Höhe zu erheben, und die im Etat aufgeführten Ausgaben ebenfalls in der angegebenen Höhe zu leisten", a tim podjedno sadržavao bi budget: „das Verbot keine Einnahme zu erheben und keine Ausgabe zu leisten, welche im Etat nicht ausgeführt ist". Buduć su pako stavke u proračunu samo približno navedene, to bi bio po ovoj teoriji upravo nesmisao upravu zakonskim načinom obvezati, da dohodke pobere u ustanovljenoj količini, a izdatke da izda u ustanovljenoj visini.[1]

Meni se medjutim čini, da budget u sebi nesadržaje niti te zapovjedi niti te zabrane. Zapovjed, da se stanoviti dohodci, i u kojem iznosu pobirati imadu, nesadržaje u sebi budget, taj nalog imadu zakoni financijalni, budget ima posla samo s rezultati, koji se mogu očekivati o dohodcih, koji će se pobirati na temelju tih zakona u smislu kako gore spomenuh. Moguće je, da će se u pojedinom slučaju i u budgetu ustanoviti posebna vrst dohodka, koju će vlada biti vlastna pobirati; nu takova odredba je samo iznimna, ona vriedi samo za onu godinu, za koju je budget ustanovljen; takova odredba po mojem sudu po naravi svojoj nebi ni imala spadati u budget, o njoj bi morali odredjivati posebni zakoni financijalni.

Drugi dio naloga, da je vlada dužna izdati izdatke u onom iznosu, koji je ustanovljen u proračunu, sadržan je u budgetu samo dielomice, na ime u pogledu onih izdataka, koji nisu, odredjeni drugim kojim zakonom; u pogledu ovih sadržaje odnosni nalog ne budget već dotični zakon. Usljed toga nemogu pristati uz to, da je u proračunu sadržan nalog onaj, koji spominje gore navedena teorija, već tvrdim na temelju gornjega razlaganja, da

[1] Vidi Laband: ibid. str. 53.

Digitized by Google

je u budgetu sadržan nalog taj, da vlada medju dohodci i izdatci uzdržati ima onaj poredak, koji je ustanovljen zakonom o proračun; a zatim, u pogledu onih izdataka, koji svoju zakonsku podlogu imadu u budgetu a ne u drugom kojem zakonu, da ona izvesti ima upravne uredbe, koje je zakonodavstvo odredilo tim, što je za nje ustanovilo pokriće. U slučaju neizvršbe ovoga naloga morala bi vlada po propisih o odgovornosti zastupstvu za taj propust odgovarati.

Drugačije se stvar ima sa gore spomenutom zabranom. Buduć da su u proračunu sadržani ponajprije svi dohodci, a zatim svi izdatci državni, imali oni svoju zakonsku podlogu u budgetu, ili u drugom kojem zakonu, to sliedi prije svega, da vlada niti u slučaju nužde i potrebe nemože odrediti pobiranje drugih dohodaka osim onih, koji su navedeni u proračunu. U slučaju neodoljive nužde, moći će se vlada uteći državnomu kreditu, te će za taj slučaj, nastati sve posljedice nuždne naredbe.[1]

Što se tiče izdataka to neima dvojbe, da vlada neće biti vlastna trošiti za one izdatke, koji nisu spomenuti u proračunu; samo u slučaju nužde moći će se putem nuždne naredbe odrediti izdatci i za takove troškove, nu i u tom slučaju moraju se upotrebiti pravila o nuždnoj naredbi. Usljed toga tvrdim, da budget kao zakon u istinu u sebi sadržaje zabranu, nepobirati nikakovih dohodaka i neizdavati izdataka, kojih ne ima u proračunu. U ovoj zabrani niti ima nesmisla niti pogibelji za državu, jer u slučaju nužde zastupati će zakon, kao što uviek tako i ovdje, naredba nuždna.

Jednakim načinom morati će se rješiti pitanje: može li vlada u izdatcih prekoračiti svote propisane budgetom? Čim stojimo na stanovištu, da je budget zakon, te da je vlada dužna uzdržati onaj poredak, koji je ustanovljen medju dohodci i izdatci, moramo gornje pitanje odlučno zaniekati te reći, da vlada nije vlastna u načelu prekoračiti izdataka, ustanovljenih budgetom. Buduć je medjutim nedvojbena istina, priznana ne samo u teoriji nego i u praksi, da se u nijednoj državi samimi zakoni

[1] Vidi Stein: „Finanzwissenschaft“ str. 106.; od istoga „die vollziehende Gewalt“ str. 307. i 354.

Digitized by Google

upravljati neda, to će bezdvojbe nastati slučaj, da vlada može kadkada doći u položaj, te da će morati prekoračiti izdatke ustanovljene budgetom. U tom slučaju imadu se opet uporaviti načela nuždne naredbe; t. j. za slučaj ako zastupstvo nebude na okupu, moći će vlada u nuždi takove izdatke učiniti, nu morati će u sljedećem zasjedanju od zastupstva tražiti naknadno odobrenje. Postupak zastupstva biti će tada posve analogan svakomu drugu slučaju, kad vlada traži naknadnu privolu za izdanu nuždnu naredbu.

S ovim pitanjem stajalo bi u savezu drugo pitanje o kontroli zastupstva, da li se je vlada držala zakonom ustanovljenoga proračuna. Nu odgovor na ovo pitanje premašio bi obseg ove razprave, pak zato prelazim preko toga na razpravu onih posljedica, koje nastaju za onaj slučaj, nebude li po zakonodavnih faktorih koji put budget ustanovljen. Ovaj slučaj može nastati onda, ako proračun u vrieme nebude zastupstvu predložen na razpravu, ili ako koji od zakonodavnih faktora tomu proračunu privolu uzkrati. S posljedicami, koje u tom slučaju po raznih teorija nastaju, bavi se Laband,[1] te se imenito osvrće na posljedice one teorije, koja budget drži jedinom i izključivom zakonskom podlogom za financijalno gospodarstvo države. Po toj teoriji nebi u onom slučaju, ako budget nebude za vremena ustanovljen, vlada smiela izdati niti jednoga izdatka, a posljedica toga bila bi: „Stillstand der Staatsthätigkeit, die Auflösung und Desorganisirung des Staates". Ovako shvaćaju kako je poznato i naši domaći politici s veće strane posljedice uzkrate proračuna. Da se pako takovo stanje odkloni za slučaj onaj, kada vlada u vrieme nebi mogla predložiti zastupstvu proračun, pomažu si vlade tim, što traže unapried „indemnitet" za ono vrieme dok se proračun zastupstvu predloži na razpravu. Uzkratu takovoga indemniteta smatraju u njezinih posljedica jednakom uzkrati samoga proračuna.

---

[1] Vidi Laband: „Das Budgetrecht" str. 75. i sl.; Gneist u svom „Gesetz und Budget" razpravlja ovo pitanje pogledom na pojedine države, vidi str. 115., 130. i 183.; vidi nadalje Rönne: „Das Staatsrecht der preussischen Monarchie" §. 65. str. 409.–417.; Zöpfel: „Staatsrecht" 2. Theil §. 399. str. 395. i sl.; Fricker: „Tübinger Zeitschrift" svez. 17. strana 659. i sl.; Schulze: „Grünhut's Zeitschrift svez. II. str. 199.

Digitized by Google

Smatrajuć medjutim proračun u njegovoj organičnoj svezi s cielokupnim zakonodavstvom o državnom gospodarstvu, nebih se nikako mogao složiti s posljedicami gornje teorije, akoprem stojim na stanovištu, da je budget zakon kao što svaki drugi.

Prije svega mi valja ovdje razlikovati medju uzkratom državnih poreza i uzkratom proračuna. Jedna i druga uzkrata mogla bi se identičnom smatrati samo u onom slučaju, kada bi se samim budgetom za onu godinu, za koju dotični budget valjanost ima, ustanovio porez državni i dozvolilo njegovo pobiranje. Nu tomu po naravi same stvari nije tako, jer se državni porezi i način njihova pobiranja dozvoljuju posebnimi financijalnimi zakoni a ne proračunom; pa ako i biva, da se vlada proračunom ovlaštuje svake godine na pobiranje poreza, kao što n. p. u Cislitaniji i Ugarskoj, to je ova okolnost samo znakom nerazvijenoga stanja u javnom pravu, ili kako reče Gneist u jednom na mene upravljenom pismu, da je naše javno pravo „noch im Fluss begriffen". Kad bi u tih državah zastupstvo vladi proračunom i uzkratilo porez, tad bi ipak vlada na temelju tih posebnih financijalnih zakona bila vlastna pobirati državne poreze, jer se kao što gore već spomenuh samim proračunom ti zakoni izvan krieposti stavitĭ nemogu. To bi bilo možno samo onda, kad bi se stvorio poseban zakon, koji bi te financijalne zakone dokinuo i u tom slučaju nastala bi ona posljedica, o kojoj se uviek govori, kad se u zastupstvu uzkračuje budget, na ime posljedica ta, da bi državna mašina morala zapeti, a država sama prestati. Takova uzkrata poreza bila bi kao što Stein dobro veli „ein rechtlicher und wirthschaftlicher Widerspruch". S toga razloga držim, da je ustanova onih zakona, koji vele, da zastupstvo svake godine u proračunu dozvoljuje poreze državne, sama sobom u oprieci, jer čim se govori o dozvoli predpostavlja se slučaj, da zastupstvo te poreze i nedozvoliti može, a tada nastala bi gore navedena posljedica. To pako nijedan zakonodavac nije htio učiniti, jer bi u pogibelj stavio i svoju vlastitu eksistenciju. Da je uz sve to ta ustanova ipak došla u dotične zakone, može se pripisati samo razlogom historičkim.

Digitized by Google

Cim se pako razlikovati mora uzkrata poreza od uzkrate proračuna, tada za ovaj drugi slučaj nastaju sasvim druge posljedice. Nebude li na ime proračun za vremena predložen, ili bude li on po zastupstvu uzkraćen, tada će svi oni dohodci, koji su ustanovljeni posebnimi financijalnimi zakoni, u državnu blagajnu teći i bez posebnoga proračuna na temelju tih postojećih zakona, a za one troškove, koji su utemeljeni na posebnih upravnih i ustavnih zakonih, morati će vlada trošiti na temelju tih zakona, jer se ni samim proračunom kao što gore razložih država tih troškova rješiti nemože. Pak zato nestoji tvrdnja, da uzkratom poračuna državna mašina zapeti mora, te da tom uzkratom dohodci i izdatci dažavni prestati moraju. Takova tvrdnja jest kao što opet Stein dobro primećuje[1] „ein wirthschaftliches und ebenso ein juristisches Unding".

Posljedica uzkrate proračuna biti će ta, da se tim vladi izrazuje nepovjerenje, da se vlada ograničiti mora samo na one dohodke i na one troškove, koji se osnivaju na posebnih zakonih, da će za druge troškove, budu li oni po državu neobhodno nuždni, nastati potreba nuždne naredbe sa svimi posljedicami spojenimi s izdavanjem takove naredbe, da će za vrieme dok se neustanovi budget manjkati zakonski poredak u državnom gospodarstvu, te da će vlada morati za svaki učinjeni trošak dokazati njegov zakonski temelj, odnosno neodoljivu nuždu. Da će ove posljedice biti po državni život dotične države neugodne, pače, da će u mnogom pogledu one biti zapriekom u razvoju toga života, o tom neima dvojbe; nu u pravoj ustavnoj državi će se ove posljedice doskora odklonuti onim putem, koji se u svakoj ustavnoj državi rabi, te koji je podpuno osnovan na načelih državnoga prava, putem na ime onim, koji nastupiti ima u onom slučaju, kada nastaje nesuglasje medju vladom i zastupstvom. Ove posljedice napokon biti će dovoljnim jamstvom, da će vlada morati nastojati svake godine za vremena predložiti zastupstvu državni proračun, a neučini li toga, tada ima zastupstvo dovoljnih sredstva u zakonu o odgovornosti prisiliti ju na to.

---

[1] Vidi Stein: „Lehrbuch der Finanzwissenschaft" str. 76.

Digitized by Google

Ovim mi se čini, da je ujedno rješeno pitanje o tako zvanom indemnitetu, za slučaj onaj, ako vlada nebi u vrieme proračuna predložila. Po mojem sudu je takav indemnitet prema gornjem razlaganju suvišan i nepotrebit.

Još bi se koja mogla spomenuti o državnom proračunu, nu ja ovdje zaključujem, jer bi se u daljnjoj razpravi morao osvrnuti na naše domaće odnošaje, što mi se u ovom častnom družtvu, kao što spomenuh s kojekakovih razloga nečini uputnim.

Mnogomu će se možebiti ovi moji nazori činiti komodnim ili pače reakcijonarnim, nu meni je to svejedno, oni su po mojem uvjerenju posve naravni, pak upravo zato po razvoj državnoga života dobri i koristni, a to je meni dovoljno.[1]

---

[1] Da je zbilja o tih pitanjih težko razpravljati u saboru izkusio je pisac ove razprave sam dovoljno, kad je, bez obzira na svoje političko stanovište, pitanje o tako zvanom indemnitetu nastojao razložiti na temelju načela izraženih u ovoj razpravi, te kad je povodom gore navedenih prigovora tvrdio, da je vlada i bez indemniteta vlastna trošiti za one troškove, koji su utemeljeni na zakonu, a za one, koji nisu utemeljeni na zakonu, da vlada na temelju i po načelih nuždne naredbe uz naknadno odobrenje sabora pod svoju odgovornost trošiti može. Na ovu tvrdnju nije se sa nijedne strane htielo odgovoriti razlozi temeljitimi, razlozi osnovanimi na poznavanju prava državnoga, i na logičnomu poredku mislih, već se je reklo: ovo je nova teorija, koje nismo čuli u nijednom parlamentu, čak ni u samoj Englezkoj . . . . to bi bio unicum u ustavnoj praksi . . . . to bi bio put, koji se nebi mogao nazvati ustavnim itd.; nadalje se je reklo: toj teoriji u nijednom parlamentu para neima, ovo je jako komodna teorija za vladu i za činovnike, koji plaću beru, zastupnik virjanski nije razumio što prof. Gneist pripovjeda . . itd. (Vidi saborsku razpravu o indemnitetu u broju 2. i 3. „Nar. Nov.“ ex 1879). Da se uz ovakove prigovore temeljita razprava voditi nemože, biti će svakomu jasno; pa kad se k tomu još pojavi pisarčić kakav, kao što u br. 3. „Agr. Ztga.“ ex 1879., koji očito čovjeka krsti neznalicom, te koji navodi nieke stavke iz str. 117. Gneistovoga „Gesetz und Budget“, koji se na moj govor nipošto nemogu uporaviti, jer govore o sasvim drugih stvarih, tad je najbolje i neosvrtati se na domaće odnošaje, već stvar samo u obće razpravljati.

Nu budući da su prvi politički autoriteti naše domovine mene dosta oštro pobijati stali, te moje nazore nazivali novom teorijom (na ovakove prigovore rekao je profesor Gneist svojim kolegom „aus der preussischen Rechtpraxis“, „dass nach ihrem conventionellen Sprachgebrauch „die Theorie“ da anfängt, wo ihr Wissen aufhört“), činilo mi se je najshodnije čitavu tu razpravu o indemnitetu prevesti na njemački jezik, te ju poslati prof. Gneistu u Berlin, i umoliti ga, da on svoj nazor o cieloj stvari izjavi. Što zamislih to i učinih, te mi prof. Gneist o tom pitanju posla dva pisma, koja sam spreman u originalu svakomu pokazati. U jednom od njih se rieč po rieč veli: „Es würde mir die grösste Freude gewährt haben, ihre specielle Budgetfrage genau zu

*

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Plaće svećenika podvrgnute su sudbenoj ovrhi.

Trgovačka trdka P. & V. u Senju zamoli na temelju pravomoćne osude kod kr. kot. suda u Senju ovršnu plienitbu, dotično izdanje trećega diela plaće L. P., paroka u Z., iznoseće mjesečnih 50 for. radi dužnih 49 for. 92. novč. a. vr. s. pp.

Kr. kot. sud u Senju odbi odlukom od 3. studenoga 1876. br. 2243/gr. ovršnu molbu, jer da joj se nemože zadovoljiti s razloga, što se na stalne plaće župnikâ analogno §. 460. gr. pp. nemože ovrha voditi.

Uslied utoka tvrdke P. & V. izda kr. banski stol dne 11. siečnja 1877. br. 12696., rješitbu kojom je ovršnoj molbi zadovoljio, te je

„uvaživ, da svećenici ili župnici bilo kojeg vjeroizpovjedanja ni po analogiji nespadaju u nijednu vrstu vladarskih i občinskih urednika i službenika, koji se u §. 460. gr. pp. spominju, i kojih plaća je izuzeta izpod ovrhe, po čem sliedi, da neima razloga, zašto se nebi ovrha na plaću župnika, imajućeg na godinu 600 for., radi plateža duga dozvoliti mogla“;

obnašao, davši utoku mjesta, napadnutu odluku tamo preinačiti, da se zamoljena molbom od 2. studenoga 1876. br. 2243. ovršna plienitba dotično izdatba trećega diela plaće L. P., što no ju on kao parok

---

erörtern, ich bin aber in dem Winterhalbjahr durch das dreifache Arbeitspensum eines gewöhnlichen Menschen völlig erdrückt.

Ihr Votum in der fraglichen Angelegenheit ist logisch gewiss richtig, denn es war nach der Lage Ihres Kronlandes keine Nöthigung vorhanden, den Ausgabeposten kurzweg anzuerkennen, er konnte der Verantwortlichkeit des Ministeriums überlassen bleiben. Allein ebenso gewiss ist es das nach den herschenden Vorstellungen die Negation als eine Art von Steuerverweigerung und Misstrauesvotum angesehen worden wäre.

Man kann sich in solchen Fällen gewöhnlich durch Beifügung einer Resolution helfen, die den Sinn der sogenannten Bewilligung rechtlich deklarirt. Unser öffentliches Recht ist noch im Fluss begriffen insofern das überkommene positive Recht des monarchischen Staates sich mit constitutionellen Theorien verquickt hat, die nicht sowohl Rechtssätze, als gesellschaftliche Postulate sind“.

U drugom jednom pismu veli Gneist rieč po rieč:

„Die Beantwortung der Frage nach dem Ausgabebewilligungsrecht ist eine äusserst verwickelte. Nach der in Deutschland vorherrschenden Meinung hätte die II. Kammer das Recht die Ausgaben des Staates im Ganzen und im Ein-

Digitized by Google

u Z. u mjesečnih obrocih po 50. for. bere, radi dužnih tvrdki P. & V. 49 for. 92 novč. a. vr. s. pp. dozvoljuje.

Ovršenik nije se pravnim liekom poslužio. **L. V.**

K §. 391. i 550. gr. pp.

Prvi sud je na temelju svoje osude, proti kojoj je tuženik priziv podneo, dozvolio na molbu tužiteljevu radi 1132. for. a. vr. ovrhu do osiguranja sriedstvom plienitbe i prociene tuženikovih pokretnina, dozvoliv podjedno uzki zatvor i prenos tih pokretnina.

Tuženik podnese utok proti onomu dielu odluke, kojom je dozvoljen uzki zatvor i prenos pokretnina, koje će se zaplieniti, jer da je ta dozvola kod ovrhe do osiguranja §. 391. gr. pp. protuzakonita.

Kr. banski stol potvrdio je riešenjem od 30. kolovoza 1876. br. 8750. odluku prvoga suda s razloga, što je po §. 391. u savezu sa §. 530. gr. pp. podpuno opravdana.

Dalji pravni liek nije upotrebljen. Priobćio dr. **N. J.**

Prilog k razjasnjenju pogodba ob osjeguranju.

God. 1868. osjegura Mato I. svoj život kod družtva „Austria“ na 4000 for. U sigurnici od 10. listopada 1868. obveza se rečeno družtvo, da će poslje smrti Mate I., ili iza postignutih 85 god. njegovoga života,

---

zelnen frei zu bewiligen oder zu versagen. Man denkt sich diese Ausgaben als freie Bewilligungen aus dem Volksvermögen. Wäre dies richtig so entstände ein unlösbarer Widerspruch zwischen Gesetz und Budget. Die Staatsaktion im Ganzen, wie jeder einzelne Staatsakt bedingen in der Regel Geldmittel. Während die Aktion der Staatsgewalt durch die Verfassungs-Justiz und Verwaltungsgesetze bestimmt sein soll, würde es immer erst eines Exequatur der II. Kammer für die Staatsregierung im Ganzen und im Einzelnen bedürfen um die Gesetze auszuführen. Die II. Kammer würde ein Recht haben die ganze Gesetzgebung zu suspendiren, was ihr so wenig zustehen kann, wie es der Krone zusteht.

Diese Auffassung kan nicht richtig sein u. sie besteht auch nicht im englischen Recht, aus dem sie hergeleitet wird. Die sogenannte Ausgabsbewilligung hat vielmehr eine beschränktere Bedeutung als eine vorgängige Anerkennung oder Nichtanerkennung der Rechtmässigkeit und Angemessenheit einer Ausgabe. Die Versagung dieser Anerkennung hat nur die Wirkung, dass der Minister im Fall einer Anklage die Rechtmässigkeit und Angemessenheit der gemachten Ausgabe durch andere Beweise überzeugend darthun muss. Die belgische und französische Theorie will dies zwar im Princip nicht anerkennen, verfährt aber in der Praxis ebenso gemässigt wie das englische Parlament.“

Digitized by Google

izplatiti donositelju sigurnice iznos od 4000 for. Osjegurani plaćaše točno ustanovljenu premiju. Mato I. umre 10. siečnja 1873. Poslje njegove smrti zaišće trgovac Šandor A., posjednik sjegurnice izdane družtvom „Austria“ od spomenutoga družtva, da mu izplati rečenu svotu od 4000 for., a pošto ovo nije htjelo, digne tužbu pred kr. sudbenim stolom zagrebačkim. Tužitelja zastupaše odvjetnik dr. S. M., a tuženo družtvo odvjet. F. O. Parnica se vodila pismeno. Prvi sud sudio je prema petitu tužiteljevom, obsudiv tuženoga na izplatu osjegurane svote od 4000 for. sa 6% kamatami, tekućimi od 10. siečnja 1873. i na naknadu parbenoga troška od 106 for. 87 novč.

Kr. banski stol na priziv tuženoga potvrdio je u cielosti osudu prvoga suda, a tako isto i vis. kr. stol sedmorice osudom svojom od 31. ožujka 1876. br. 200.

U razlozih kr. stola sedmorice iztiče se u početku, da tuženo družtvo priznaje dogodjaj osjeguranja, kako je gore opisan, nu tvrdi, da je spomenuta osigurna pogodba ništetna, pa da je tuženo družtvo lažnimi izviešći na pogodbu zavedeno.

Dakako kad bi tomu tako bilo, nebi prema ustanovi §. 47. družtvenih štatuta iz segurnice A na I. potjecala nikakova obveza za tuženo družtvo. No tuženomu družtvu nije za rukom pošlo u pravcu gore uztvrdjenom dokazati ono, što je bitno, i što bi ovdje dokazano biti moralo, za da se ono oprosti od dužnosti, koja zanj iz police A na I. napram tužitelju kao posjedatelju iste rezultira.

Tuženo bo družtvo tvrdi, da je Mato I. u pristupnici 3. na II. očitovao se, da nikad nije bolovao na onih bolestih, koje su tamo naznačene, dočim je kod družtva „Phönix“ odbijen bio sa zatraženim osiguranjem na život zato, što je na njem pronadjena neizliečiva bolest tuberkuloze, uza to, da je dne 28. rujna 1868., kad je stavio osiguratelinu ponudu, imao na nogi otvorenu, za život opasnu ranu, a to da je u svom očitovanju 3. na II. zatajio, i odatle nastoji tuženo družtvo izvesti, da su navodi osiguranika Mate I. glede zdravstvenog njegovog stanja u pristupnici 3. na II. podani, bili neistiniti, pozivajuć se za dokaz toga na liečnike dra. P. u Beču, dr. Š. i dr. S. u Zagrebu.

Nu što se prvašnjeg prigovora tiče, to valja primjetiti, da se je osiguranje, o kom se u nazočnom preporu radi, dogodilo 29. rujna 1868., kad je naime pristupnica 3. na II. izdana, dočim bi po tuženom družtvu ponudjeni svjedoci dr. P. i S. glasom dokaznih članaka 1. na II. posvjedočiti imali ono, što je tobož pronadjeno tekar u mjesecu ožujku 1869. dakle pol godine kasnije, nego li je Matija I. tuženomu družtvu učinio ponudu za osiguranje i očitovao se o svom zdravstvenom stanju, te bi se kazivanjem gori pomenutih svjedokâ dokazalo samo to, da su se u ožujku 1869. kako to tuženo družtvo naročito navodi, i kako točka IV.

Digitized by Google

dokaznih članakâ 1. na II. glasi, — na lievoj strani plućâ Mate I. pokazivale tuberkule. Uzela se pak ova okolnost i kao istinita, to odatle još nebi sliedilo, da je Matia I. na tuberkulah bolovao jur 29. rujna 1868. kad je naime pristupnicu 3. na II. izdao, i u istoj se očitovao o stanju svoga zdravlja, a još manje bi se moglo uzeti za dokazano, što je jedino bitno i odlučno: da je Matija I., kad je pristupnicu 3. na II. izdao, za tu svoju bolest znao, pak da ju je znajuć i hotomice zatajio. Okolnost dakle ova, koju tuženo družtvo hoće da dokaže po svjedocih dru. P. i Š., u predležećem preporu je posve indiferentna, po čem se i ponudjeni o istoj dokaz kao suvišan po §. 107. gr. pp. pripustit mogao nije, i zato se u tom pravcu u previdnoj žalbi učinjeni prigovor ništetnosti kao posve neosnovan zabaciti mora.

Odnosno na prigovor drugi, da je naime Matia I. dne 29. rujna 1868., kad je stavio tuženomu družtvu osiguratelinu ponudu, imao na nozi otvorenu, za život opasnu ranu, u tom pogledu tuženo družtvo nije uspielo sa pokušanim dokazom, pošto o tom preslušani svjedoci dr. Š. i S. ni jedan ni drugi potvrdili nisu tvrdnju tuženoga družtva, dapače se takova po nekom smislu upravo pobija izrekom Dra. S, koji je izpovjedio, da kad bi pokojni Matia I. u ono vrieme, kad ga je svjedok pregledao, takovu ranu imao bio, to na dotičnj po svjedoku izdanoj svjedočbi svakako bi označeno se našlo; a da u toj svjedočbi ima traga ili spomena o rani kakovoj na nogi Mate I., to ni samo tuženo družtvo tečajem parnice nigdje uztvrdilo nije. K tomu dolazi, da po tužitelju u protuodgovoru III. pridonešene, glede istinitosti sa strane tuženog družtva neporečene svjedočbe liečnika Dra. H., B., M. i S. izkazuju, da je pokojni Mato I. bio čovjek posve zdrav, i da niti rane kakove niti zarastice na tielu vidljive imao nije. Po tom odpada u gore označenom pravcu po tuženom družtvu tužitelju navratjena glavna prisega, koja i inače nebi dopustiva bila zato, što tužitelj u upitnom poslu osiguranja dolazi kao osoba tretja, po čem na riešenje ovoga prepora od nikakovoga upliva biti nemože, da li je išta poznato bilo tužitelju o stanju zdravlja osiguranika Mate I., pošto se je ovaj potonji sam i bez uticaja tužitelja u pristupnici 3. na II. o svom zdravstvenom odnošaju napram tuženom družtvu očitovao; a drugo, jer se nemože prisega po naravi toga dokazala nametnuti onomu, koji nije kadar pouzdano i iz vlastitoga osviedočenja potvrdit onoga, na što valja priseći, dočim bi se ovdje prema zahtjevu tuženoga družtva po tužitelju prisegom potvrditi imalo zdravstveno stanje pokojnoga Mate I., dakle okolnost, koja tužitelju poznata biti nemore, i kako on veli, poznata mu nije, čemu protivno dokazano nije, a to se ustanovi §. 235. gr. pp. izravno protivi.

Prigovor indi da je osiguranik Mato I. pri sklapanju pogodbe osigurne u pogledu na pitanje o zdravstvenom svom stanju podao navode neistinite, dokazan nije.

Digitized by Google

U redu na daljni prigovor tuženoga družtvą učinjen u tom, da je pokojni Mato I. bio čovjek bez imetka, no ipak da je život njegov u tečaju od pol godine izim kod tuženoga družtva, i kod inih osiguratelјnih družtva osiguran bio, što da je jedno i drugo u očitovanju 3. na II. zatajeno, — mora se priznati osnovanim nazor banskoga stola, po kom se sad iztaknute okolnosti označuju kao u predležećem konkretnom slučaju neodlučne, pošto se iste niti glavne stvari nit bitne kakvoće njezine, a niti pogodbenih uvjetâ netiču, i jer niti po ustanovah družtvenih štatutâ pod 1. i 2. na II., nit po naravi osigurne pogodbe nije zabranjeno osiguraniku biti siromakom, i u jedno te isto vrieme kod više družtvâ osiguranim, kako je to banski stol temeljito primjetio. — Ali sve kad bi i bilo očitovanje osiguranika dano o svom imućtvu u obće od upliva na obstojanost ili valjanost pogodbe osigurne, pa kad bi i dokazano bilo, što nije, da je pokojni Mato I. bio siromašan, to ipak niti to, a niti okolnost ona, da je pokojnik bio u isto vrieme osiguran i kod drugih osiguratelјnih družtvâ, nebi bila podobna biti razlogom, da se osigurana pogodba A. na I. prema ustanovi §. 47. družtveni pravilâ smatra kao ništetna, budući da je pokojni Mato I. u pristupnici 3. na II. na pitanje u istoj pod točkom 1. mu stavljeno očitovao se, da je on trgovac, i da se bavi trgovinom sa hranom, a ova izjava ne obsiže u sebi nit tvrdnju neistinitu, nit prešutanje kakove okolnosti bitne, što bi jedino po §. 8. družtvenih štatutâ pod 2. na II. prikladno biti moglo, tvoriti prevaru u smislu §. 871. o. g. z.; a kad je k tomu pokojni Mato I. u pristupnici 3. na II. na pitanje 9. naročito naveo, da je bio osiguran pri družtvu „Nuova“ i „Phönix“, to je onda jasno, da o zavedenju tuženoga družtva lažnimi izvještji o stanju imovine osiguranika govora biti nemože.

Što napokon tuženo družtvo veli, da je tužitelj pri upitnom osegurnom poslu himbeno postupao, — to ovaj inače i nerazjasnjeni prikor nikakvoga obzira nezaslužuje, budući da u predležećem slučaju nije tužitelj Šandor A., nego sam pokojni Mato I. bio ugovorenik i osiguranik, i kako to sigurnica A. na I. nedvoumno izkazuje, i jer niti okolnost ona, da se u pristupnici 3. na II. tužitelj kao platac premie označuje, niti priznaja tužitelja, da je on tu premiju uplaćivao, a napose niti to, da se tužitelj u posjedu segurnice A na I. nalazi, dielanje protuzakonito u smislu §. 875. o. g. z. ne utemeljuje.

Prema prenavedenima nemože se reći, da su suglasne osude nižje, što se same stvari tiče, utemeljene na uporavi ili tumačenju zakona očito pogrešnu, ili na predpostavi sadržaju spisah protivnoj, dapače se pokazuju i po zakonu i po spisih opravdane temeljito, ter stoga valja odputiti isto tako i izvanrednu žalbu previdnu tuženoga družtva kao po §. 334. gr. pp. nedopustivu, a nametnuti mu ujedno naknadu troška, uzrokovana protivniku za protuizvedenje.

Digitized by Google

Osim slučajeva, nabrojenih u drugom dielu §. 47. sudovnika, za svaki ini slučaj utemeljuje se mučim podvrgnućem nadležnost suda, inače nenadležna.

Zadruga P. iz K. podiže kod c. kr. kot. suda u Brinju izlučnu tužbu radi nepokretnosti, na koje bijaše isti kot. sud dozvolio ovršnu procienu radi duga Martina P. člana zadruge P. — Na tužbu 27. prosinca 1875. br. 2347. bude povedena i svršena ustmena razprava. I za obavljene usklade spisa, odbi c. kr. kot. sud u B. odlukom od 28. studenoga 1877. br. 576/gr. tužitelja radi očite nenadležnosti ureda radi.

Uslied utoka zadruge P. obnašao je c. kr. krajiški odsjek banskoga stola, rješitbom od 1. veljače 1878. br. 722/gr.

uvaživ, da tužba od 27. prosinca 1875. br. 2347/gr. po c. kr. kot. sudu u B. nije radi nenadležnosti po §. 2. a) sudovnika odbijena, već na nju odlukom razprava povedena; uvaživ, da je na ročištu urečenom u ovom slučaju odlukom od 5. ožujka 1876. br. 311. razprava o prieppornom predmetu vodjena, bez pridonesena u roku propisanom u sudovniku prigovora po tuženiku; i uvaživ da se po tom uslied dobrovoljnoga podvrgnuća tuženika pod sudbenost c. kr. kot. suda u B., imade razprava obaviti i rješitba izdati, jer se samo razprave, navedene u drugom dielu §. 47. sudovnika nesmiju nadležnomu sudcu uztegnuti, — odluku c. kr. kot. suda u B. od 28. studenoga 1877. br. 576/gr. ukinuti, i c. kr. kot. sudu naložiti, da, — odstraniv upotrebljeni odpućujući razlog, — postupak nastavi. **L. V.**

Nagode o zadružnih poslovih.

Ana Šaban udala se za Josipa Barišića. Pošto njoj kao članu zadruge Šaban pripada dio zadružne imovine nagodi se sa svojimi bivšimi zadrugari te se oni obvezaše izplatiti rečenoj Ani u gotovom novcu 100 for. O tom izdana je zadužnica 15. prosinca 1871. te podpisana po napolovičnoj većini zadrugara. Zadruga Šaban obveza se plaćati 6% kamate od rečene svote dok nebude glavnica namirena. Nekoliko godina poslje toga umre Ana Barišić, a njezin suprug Josip ujedno zakoniti tutor malodobne si djece Mirka i Bare Barišić podigne tužbu pred kr. kot. sudom u Velikoj Gorici zahtievajuć izplatu rečene svote. Parnica se vodila ustmeno, te je kr. kot. sud nakon uskladjenih spisa izrekao za pravo: da je tužena zadruga dužna na temelju obveznice od 15. prosinca 1871. tužitelju Josipu Barišiću kao zastupniku malodob. nasliednika iza Ane Barišić platiti u ime pripadajućega Ani Barišić diela iz zadružne imovine svotu od 100 for. sa 6% kamati tekućimi od 15. prosinca 1871., naknaditi parbeni trošak od 60 for. 10 nvč.

Digitized by Google

Proti toj osudi podnese tužena zadruga priziv i žalbu ništovnu, koju je kr. banski stol osudom zabacio, osudu prvoga suda potvrdio, obaliv ipak parbeni trošak na 45 for. 60 nvč.[1]

Isto je tako kr. stol sedmorice zabacio izvanredni previd tužene zadruge.

U razlozih kr. stol sedmorice konstatira se, da se spomenuta obveznica ima sve formalnosti propisane §. 118. gr. pp., da je podpisana po nadpolovičnoj većini svih članova zadruge Šaban, čemu nije ni tužena stranka prigovarala.

Nu tužena zadruga prigovara, da izdana obveznica, odnosno dioba nevalja, jer joj manjka potvrda političke oblasti, i jer nije za valjanost iste dovoljna nadpolovična većina na obveznici podpisanih članova zadruge. Nu ovi razlozi nemogu se uvažiti, jer su osnovani na dedukcijah §§. 30., 28. i 14. zadruž. zak. od god. 1870., koji se nemogu uporaviti na konkretni ovaj slučaj, jer po istom §. 30. vlastna bijaše zadruga Šaban i bez predbježnoga diobnoga postupka, odnosno intervencije obranika i posredovanja kot. oblasti, medjusobnom nagodom osobi tražećoj diobu u obće, a napose po §. 14. z. o zadrugah od god. 1874. izstupivšemu ženskomu članu pripadši dio u gotovom novcu izplatiti. A da bi u ovom slučaju uvodne ustanove §. 30. trebale bezuvjetne potvrde upravne oblasti na obveznici, koja je posljedak medjusobno ugovorene odpravnine i k tomu pristup svih članova zadruge, o tom neima zakonite podloge i protivi se ustanovi §. 14. zadruž. zakona od 1870. g.

S ovih razloga valjalo je osudu nižega suda potvrditi, a izvanredni previd kao neumjestan po §. 334. odbiti.[2]

(Rješitba kr. stola sedmorice od 8. veljače god. 1878. broj 61.).

Pravo gostioničara tražiti naknadu krmovine za tudje konje u njegovu staju spremljene, neosniva se na odnošaju najamnom, pa mu sbog te tražbine nepripada pravo zaloga na „illata et invecta“.

Anka B., gostioničarica, digne tužbu proti Matiji L., koji je u gostioni tužiteljice kroz neko vrieme stanovao i u staji njenoj držao konje svoje, zahtievajuć da joj plati 167 for. u ime onoga što je sam na svoju osobu potrošio, zatim u ime krmovine (futtergeld) za konje i u ime pristojbe za porabu staje.

---

[1] Žalimo da nismo mogli dobiti razloga osude ni prvoga suda niti kr. banskoga stola. — Ured.

[2] Slična ovoj po predmetu i po razlozih jest osuda kr. stola sedmorice od 21. rujna 1878. br. 832. — Ured.

Digitized by Google

Ujedno podnese Anka B. molbu, da se radi osjeguranja gore navedene tražbine od 167 for. dozvoli ovršni popis u njenoj kući nalazećih se dvojih kola, te konja u njenoj staji zajedno sa konjskom spravom (hamovi), koje stvari pripadaju tuženiku. Zahtjev svoj osniva na §. 1101. o. g. z.

Prvi sud dozvolio je pozivom na ustanove §. 1101. o. g. z. zahtievani popis radi duga od 167 for.

Matija L. bijaše za vreme podnešene tužbe odsutan i nepoznata boravišta, pa je po sudu imenovani kurator uložio utok proti odluci prvoga suda, a viši je sud odbio zahtjev tužiteljice, jer da se §. 1101. o. g. z. nemože uporaviti na ovaj slučaj, pošto se tužba netemelji na naslovu uporabne pogodbe, jer se utužena svota od 167 for. zahtieva u ime hrane i stana, zatim u ime potrošene krme za konje i u ime porabe staje.

U previdnom utoku, podnesenom proti toj odluci stegne tužiteljica prvobitni zahtjev na 126 for., uračunav ovamo potrošak za konje, za porabu staje i za sušu.

Najviši sud preinačio je u svojoj rješitbi ponešto obie osude nižih sudova, dozvoliv traženi popis glede jednoga diela tužbom zahtjevane tražbine, u iznosu od 53 for., u ostalom pako odbio previdni utok i to s razloga: da iznos od 126 for., na koji je zahtjev u utoku ograničen, po sadržaju popunjene tužbe sadržaje pristojbu za porabu staje, za pohranu dvajuh kolah i za konje, da u toj svoti sadržana 22 for. stalarine, 22 for. i 9. for. pristojbe od porabe suše, dakle sve skupa 53 for. potiče iz odnošaja najamnoga, za tu svotu pripada pravo založno po §. 1101. o. g. z. i odatlje potičuće pravo založnoga popisa donešenih stvari; ali naprotiv nemože se preostatak od 73 for. smatrati kao zahtjev iz odnošaja najamnoga.

Ako potajna dioba zadruge nije ni kot. oblasti prijavljena, nemogu se na nju uporaviti ustanove §. 30. zak. o zadrugah, pa s toga nastalo smetanje posjeda ima se držati domaćom razmiricom, koju raspravlja politička oblast, a ne sud.

Andrija Mikuš tuži pred kr. kot sudom u Stubici Stjepana Mikuša, radi smetana posjeda ledine pri domu, načinjenjem plota i grabice. Obie stranke zastupahu odvjetnici. Tužitelj je tvrdio, da je zadruga Mikuš tajno razdieljena, pa da je s toga njegov bivši zadrugar Stjepan Mikuš načiniv rečene stvari smetao ga u posjedu njegova dobra. Kr. kot. sud stubički odlukom od 9. rujna 1875. br. 959. odbi zahtjev tužiteljev i odsudi ga na naknadu sudbenoga troška od 65 for. 80 nvč.

Digitized by Google

Na utok tužiteljev kr. banski stol odlukom od 3. studenoga 1875. ukine na temelju §. 47. sudovnika odluku sa cielim postupkom do odluke na tužbu izdane, po §§. 339. i 343. gr. pp. odrediv, da se tužba povrati tužitelju i uputi na nadležnu u tom preporu vlast.

Proti toj odluci podneseni utok tuženika Stjepana Mikuša odbio je kr. stol sedmorice sa sliedećih razloga:

Nije preporno, da je dioba zadruge Mikuš u zemljištih zadružnih samostalno učinjena, da dakle spada u vrst potajnih dioba (§. 26. zak. od 30. ožujka 1874. o zadrugah), to se vidi već iz same tužbe, u kojoj veli tužitelj, da ga je protivnik smetao u posjedu ledine pri domu domaćega stanja. To se vidi još jasnije iz razpravnoga zapisnika od 18. travnja 1874., najme iz izpravljene tužbe, u kojoj tužitelj izrazito nazivlje protivnika Stjepana Mikuša zadrugarom, te ga tuži jer da si je prisvojio komad ledine uz svoju staru kuću na gruntu zadruge Mikuš kuće br. 22.

Usljed toga zadružnoga odnošaja pobija tuženik pravo tužiteljstva protivnika, budući da on (tužitelj) nije ni sudbenim ni političkim putem, ili upisom gruntovnim faktično odieljen, te živi pod jednim te istim kućnim brojem iste zadruge Mikuš. Nu proti tomu prigovoru dokazuje tužitelj u protuodgovoru i zaključnici, da je zadruga Mikuš prestala, jer je već nekoliko godina faktično razdieljena tako, da svaki za sebe živi i zemlje posebno obradjiva onoliko, koliko su od zadrugara dobrovoljno dobili. Tako da je prestao medju njim i protivnikom odnošaj zajedinstva, a gdje neima toga, nepostoji ni zadruga, pa dodaje, da prema tomu neodlučuje u ovom pitanju niti kućni broj niti gruntovni upis, van jedino zakon od 30. ožujka 1874., koji u §. 27. izriče, da pojedinac prestaje biti članom zadruge, kad se odieli budi zakonito budi potajno.

Prema ovomu stanju razprave, prema protuslovnim izjavam stranaka odlučno je pitanje, postoji li medju parbenimi strankami još neprestano zadružni odnošaj? Kad se u tom pravcu uvaži, da se citirani §. 27. sl. e) zadružnoga zakona pozivlje na §. 26. o potajnih diobah, koji predpostavlja, da su potajne diobe kotarskoj oblasti prijavljene, i da su usljed takove prijave u gore spomenutom §. 26. propisana urevanja sliedila — česa ipak tužitelj ni ne tvrdi — mora se priznati, da se odnošaj medju tužiteljem i tuženikom ne može subsumirati pod §. 27. zak. od 30. ožujka 1874. t. j. da se tužitelj i tuženik ne mogu smatrati za takove pojedince, koji su usljed potajne diobe prestali biti članovi zadruge Mikuš. U tom pak slučaju ima se smatrati, da je spomenuta tužba o smetanom posjedu nastala medju članovi zadruge Mikuš, a kao takova da obzirom na naredbu kr. zem. vlade od 17. veljače 1875. (priobćenu okružnicom kr. banskoga stola od 24. veljače 1875: br. 2107) ne spada pod sudbeni postupak, nego kao zadružna razmirica

Digitized by Google

pred vlast političku (upravnu). Odatlje sliedi samo po sebi, da je kotarski sud u ovom predmetu smetana posjeda nenadležno postupao, zato se ima utok tuženika Stjepana Mikuša jer je neosnovan, odbiti a potvrditi odluka kr. banskoga stola, jer je osnovana na §. 47. sudovnika.

Ujedno je obnašao kr. stol sedmorice po §. 352. gr. pp. i §§. 39. i 40. o. r. zastupniku tuženika odvjetniku N. dati ukor radi objestnoga utoka, jer je upravo on zastupajuć tuženika u odgovoru i drugotnici pobijao pravo tužbe protivnika radi pomanjkanja legitimacije ad causam aktivne zato, što se i on i protivnik s ostalimi zadrugari u zadruzi nalaze; pa čim je prema njegovim izrazitim prigovorom izrečena odluka banskoga stola, napadajuć utokom tu odluku, u očitom je protuslovju sa vlastitimi prigovori stavljenimi u razpravi proti pravu tužiteljstva protivnika — očevidno je zlo rabio spomenuto pravno sredstvo.

L.

Na §§. 6. i 8. stavku 2. gr. pp.

David Kohn tuži pred kr. gradsko-deleg. kotarskim sudom u Požegi Ivana S., da mu povrati 194 for. 84 novč. kao ostatak kapare i izplati 200 for. kao iznos ugovorene kazne. Prvi sud izreče osudom od 26. lipnja 1877., da je tuženi dužan tužitelju oboje izplatit, a k tomu još namiriti parbeni trošak od 29 for. 40 nvč. Na priziv tuženika kr. banski stol izreče osudom od 9. kolovoza 1877. br. 7769, da tuženik ne samo da neima tužitelju ništa platit, nego da njemu mora tužitelj naknaditi parbeni trošak iznoseći 22 for. 45 nvč., ako tuženik položi o osudi označenu i formuliranu prisegu; ne učini li toga, tuženik mora utuženu svotu zajedno sa parbenim troškom izplatiti tužitelju za 14 dana.

Na previd tuženikov izda kr. stol sedmorice rješitbu od 12. srpnja 1878. br. 705. sliedećega sadržaja:

„Vidiv, da se po §§. 6. i 8. stavki 2. gr. pp. pred kotarskim sudom mjesto ustmenoga postupka odrediti smie pismeni samo onda, ako to zaište stranka jedna i druga ili osobno pred sudom ili pak u pismenoj prošnji vlastoručno podpisanoj po obojici;

vidiv, da je glasom zapisnika prim. 9. lipnja 1876. br. 1687. i odluke od 9. lipnja 1876. br. 1687. bez prije spomenutih uvjeta u ovoj stvari pismeni postupak odredjen — obnašao je povodom previda tuženikova po §§. 343. i 339. toč. 3. gr. pp. ukinuti obie osude nižih sudova sa cielom razpravom do uključivo zapisnika i odluke od 9. lipnja 1876. te prvomu sudu naložiti, da za ustmenu razpravu, a dogodno i za izbor postupka odredi novo ročište, na isto stranke osobno pozove, s njimi nagodu pokuša, te dalje po zakonu radi.“

Digitized by Google

Ako vlastnik zabrani svomu zakupniku kopati grabu na livadi u zakup uzetoj, nije tim nestalo smetanje posjeda zakupa.

B. uze u zakup livadu od M. Taj se je zakup od godine do godine produživao.

U jeseni god. 1876. htjede zakupnik na toj livadi izkopati grabu, ali mu to zabrani vlastnik namjeravajuć izmakom godine livadu ne dati više u zakup.

Kad je u proljeću g. 1877. zašla stoka zakupnikova na spomenutu livadu, otjera ju vlastnik.

Zakupnik podnese tužbu o smetanju posjeda, koju je prvi sud povoljno, a drugi po zakupnika nepovoljno riešio.

Najviši sud potvrdi rješitbu prvoga suda s razloga: jer je sasma neosnovana tvrdnja drugoga suda, koji je odbio zakupnika i s toga, što je tobože tužba o smetanom posjedu prekasno podnesena, — jer kopanje grabe na livadi ne spada medju bitne momente pojma o posjedu zakupa. Ako je dakle vlastnik zabranio zakupniku kopati grabe na livadi, i on se za onaj čas pokorio ovoj zabrani, niti je tim zakupnik smetan u posjedu zakupnom, niti se ga je odrekao, pače taj osta netaknutim. Osim toga vidi se iz potanjega ispitivanja, da je zakupnik po zakupnom ugovoru upravo dužan kopati grabe na livadi, pa je ovaj toj dužnosti htio zadovoljiti lativ se toga posla minule zime. Zato se zabrana vlastnikova kopati grabe neima uzeti kao smetanje posjeda zakupa, nego kao zaprieka usljed koje nemogaše zakupnik izpuniti svoje obveze.

(Rješitba najvišega suda od 29. rujna 1878).

I. B.

II. Mjenbeno-pravni.

Ako se kod ustanovljivanja vremena, kada valja mjenicu izplatiti, propusti naznačiti godina, neutemeljuje se tim pomanjkanje jedne od potrebština mjenice, nego sumnja, može li se odmah izdati platežni nalog.

A. digne tužbu mjenbenu moleć, da se tuženiku izda nalog, da izplati dužnu mjen. svotu za tri dana. Prvi i drugi sud odbiše suglasno tužitelja navodeć, da se platežni nalog ne može izdati, jer na mjenici nije naznačena godina, kada valja mjen. dug izplatiti. Doduše veli se u mjenici „ima se platit 1. kolovoza," ali nije dodano, koje godine, a tim nije niti naznačen dan uplate, čim manjka mjenici bitna za valjanost njenu potrebština (čl. 4. m. z.; §. 3. mj. z. hrvatsko-ug.).

C. kr. najviši sud bečki dokine rješitbom svojom od 30. travnja 1878. br. 4931. obie odluke nižih sudova te odredi, da se na mjen-

Digitized by Google

benu tužbu ima odrediti ročište za razpravu po mjenb. pravu (§. 9. naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850.), jer se u tom, što nije na mjenici napisana godina, kada treba mjen. dug izplatit, ne može nazrievati pomanjkanje u čl. 4. točki 4. mj. z. navedene bitne potrebštine tezice, nego tek sumnju, koja se protivi izdanju platežnoga naloga.

„G.-Ztg.“

Vrieme zastare ima se računati po koledaru, nu počimlje teći sa danom dospietka, koji se takodjer ima računati u vrieme zastare.

Platežnim nalogom sudbenoga stola lavovskoga od 25. travnja 1878. naloženo bijaše Dragutinu M., da plati Mariji P. mjenb. svotu od 170 for. s. pp. Platežni nalog dostavljen je kuratoru tuženikovu dru. B. 26. travnja 1878.; nu pošto je mjenica već 26. travnja 1875. dospiela bila, stavi kurator prigovor zastare, jer da se opredieljivajuć rokove zastare ima vrieme izračunati prema čl. 77. mj. z. (§. 84. hrvat.-ug. mj. z) i prema §. 902. o. g. z. Vrieme, kada počimlje zrstara teći, neima se pako računati istom od sliedećega dana (iza dospietka), ali isto tako da nevalja u obzir uzeti prestupnu godinu. A pošto je god. 1876. bila godina prestupna, to je zastara iztekla ne 26. nego već 24. travnja 1878.

Prvi sud uvaži ove razloge i dokine platežni nalog.

Tu osudu potvrdi viši sud lavovski rješitbom od 1. listpada 1878. navedši u razlozih medju inim i to, da se izračunanje vremena zastare po §. 902. o. g. z. neima uporaviti na mjenbene poslove, pošto ono valja samo za pogodbe, nego se ima računati jedino po koledaru; nu da se svakako po čl. 77. mj. z. ima 26. travnja 1875. (dan dospietka mjenice) smatrati prvim danom, kaka počimlje, a s toga 25. travnja 1878. kao posliednji dan zastarnoga roka.

Najviši sud bečki potvrdi rješitbom od 11. prosinca 1878. (br. 13041) osude nižih sudova radi pomanjkanja predpostave dvorskoga dekreta od 15. veljače 1833. (br. 2593. pr. sbirke). („J. Bl.“)

III. Kazneno-pravni.

K §. 174. II. sl. d. kaz. zak.

Prvi sud je ustanovljenim uzeo, da je obtuženi I. P. zaključan kovčeg P. P. iz nezatvorene sobe krčme bez njegova privolenja odneo, da je kovčeg taj, jer ga otvoriti nije mogao, proderao, iz njega razne stvari vriedne prieko 25 for. uzeo te jih razprodao, pa ga je krivim proglasio zloč. kradje po §. 171. 173. k. z., a nije ustanovljenom uzeo

Digitized by Google

i kvalifikaciju §. 174. II. sl. d. k. z., kao što je predlog javnoga tužitelja glasio.

Kr. državni odvjetnik podneo je žalbu ništovnu s razloga točke 10. §. 277. k. p., jer da je prvi sud pogriešno kvalificirao čin, kad nije i kvalifikaciju §. 174. II. sl. d. k. z. ustanovljenom uzeo.

Kr. stol sedmorice zabacio je tu ništovnu žalbu osudom od 23. studenoga 1878. br. 1102. s razloga sliedećih:

Kr. drž. odvjetničtvo temelji žaobu ništovnu na propisu toč. 10. §. 277. k. p. što postupajući sud, premda smatra dokazanim, da je kovčeg, u kojem se ukradjene stvari nalažahu i koj bje skupa s istimi odnešen, zatvoren bio, nije ipak nazrievao ustanovljenu kvalifikaciju §. 174. II. sl. d. k. z., nije naime scienio, da je tatbina učinjena u stvarih zatvorenih, a to s razloga, što je osudjenik i kovčeg skupa sa stvarima odnio i što je kovčeg s otvorena mjesta uzeo.

Uvaživ ipak, da iz predizvidnih spisah i iz samoga napisnika o glavnoj razpravi neproizlazi sa sigurnošću, da je namjera obtuženikova pri tom činu upravo upravljena bila na predmete u kovčegu se nalazeće, već ustanovljeno samo to, da je obtuženik posegao za kovčeg sam, koji se je nalazio u otvorenoj svakomu pristupnoj sobi krčme;

uvaživ s toga, da se žaoba ništovna kr. drž. odvjetničtva, ma da se u istoj i citira razlog ništine točke 10. §. 277. k. p., ipak u samoj stvari predstavlja kao takova, kojom se kori neosnovanost riešitbenih razloga, a prema tom da se s istom upućuje na razlog ništine toč. 5. §. 277. k. p., riešitbeni pak razlozi osude prvostepene da se obzirom na prenavedena neosnovanimi neizpostavljaju, valja žaobu ništovnu po §. 282. k. p. odputiti. Priobćio dr. **N. I.**

Viestnik.

Tečajem prošloga mjeseca svibnja pravničko je družtvo imalo dvie mjesečne skupštine, prvu 3. a drugu 29. istoga mjeseca. U prvoj čitaše g. profesor dr. Fr. Vrbanić obsežnu razpravu svoju o državnom proračunu. U ovom broju „Mjesečnika“ priobćujemo cielu razpravu i nedvojimo nimalo da će ona živo zanimati sve naše čitatelje. U drugoj skupštini razlagaše g. profesor dr. pl. Bresztyenszky svoje „primjetbe o nekih naknadnih propisih k sudovniku“. Gledat ćemo, da i ovu razpravu priobćimo već u prvom ili drugom sliedećem broju ovoga lista. Tako družtvo sa svoje strane nastoji da dade naknadu za to, što tečajem mjeseca travnja nije moglo prirediti nikakova slična sastanka. Da li ovomu revnovanju odgovara i interes članova? Na ovo pitanje odgovorit ćemo možda koji drugi put, pa se onom sgodom obazrieti na stanovite prigovore, koji se čine po zakutcih i u tami, mjesto da se s njimi izadje na svietlo božje; a ćine ih ljudi, koji ni po svom znanju ni karakteru nisu na to ovlašteni.

Nastavak u prilogu.

Digitized by Google

— Za članove „pravničkoga družtva" prijavio je velem. g. Bartol Sakač-Vojnovečki, povjerenik družtveni za obseg sudb. stola požežkoga, sliedeću p. n. gg.: Jos. Florschütz namj. drž. odvjetnika, Martin Bišćan kr. sudb. pristav, Edo Gavez, kr. sudb. pristav, Josip Golubić, kr. prislušnik, Petar Petaj kr. sudb. pristav, Vjekoslav Knežević kralj. prislušnik, Mane Thaller kr. pristav, Dimitar Kušević, prislušnik: svi u Požegi.

Prijaviše se nadalje gg. Gjuro Treščec, kr. sudb pristav u Belovaru; Josip Pfeffer kr. kot. pristav u Novom (hrvatsko Primorje).

— G. Josip Tureli, kr. kotarski sudac u Virovitici, izabran je povjerenikom prav. družtva za Viroviticu.

— „Sbornika zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju" izašlo je do sada osam komada, koji medju ostalim sadržavaju obsežnu naredbu odjela za nutarnje poslove od 21. lipnja 1878. br. 12.097. sadržavajući provedbene popise k zakonu o govedjoj kugi (komad I.); naredbu kr. pravosudnoga odjela od 14. veljače 1879. br. 1184. glede ovršivanja osuda i odluka izrečenih po ovozemnih sudb. oblastih u kraljevini Saksonskoj i obratno (komad III.); zakon od 15. veljače god. 1879. kojim se preinačuju ustanove §§. 460. i 461. privrem. gr. pp. od 16. rujna 1852. glede ovrha na aktivna i mirovinska beriva činovnika itd. (komad IV.); više zajedničkih zakona, naredbu pravosudnoga odjela od 27. ožujka 1879. br. 2367. ob ustroju novoga mjestnoga suda za političku občinu gornjo-stubičku (komad VII.); naredbu odjela za bogoštovje i nastavu od 13. travnja g. 1879. br. 651. o habilitaciji privatnih docenta, njihovu položaju, njihovih dužnostih i pravih na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. — Na svršetku ovoga malenoga izvješća još nekoliko rieči sl. redakciji Sbornika na uvaženje. Slavna redakcija nedvojbeno znade što spada, a što ne u „Sbornik; zato mislimo, da su tek pometnjom uvršteni u Sbornik g. 1878. (Komad IX. str. 159.) i 1879. (komad VI. str. 91). Zakoni zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora o produženju financijalnoga diela hrvatsko-ugarske nagode, jer o tom postoje posebni na hrvatskom saboru stvoreni, te jedino Hrvatsku vežući zakoni, te su zaista tako u Sborniku god. 1878. (komad V. str. 39.) kao i g. 1879. (komad V. str. 87) proglašeni.

Književnost. Statistički ured kralj. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade obogatio je hrvatsku književnost sa četiri vrlo liepe i vrlo koristne publikacije, o kojih možemo već sada reći, da će sjegurno imati i „praktične vrednosti", ako se budu umieli i hotjeli u podatke u njih sabrane zamisliti krugovi, koji su najprije na to pozvani i kojim je zadaća, da iz statističkih podataka vade direktivu za svoje upravničke osnove i svoj postupak. Svraćamo pozornost svih mislećih patriota na rečene publikacije i preporučamo ih toplo potankomu studiju, a našemu statističkomu uredu preliepa hvala na njegovom radu. Izašle su pako sliedeće:

Miena žiteljstva god. 1875., 1876. i 1877. Izdao ju statistički ured kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade I. Dio. Skrižaljke. U Zagrebu 1879. Tisak dioničke tiskare. Ova publikacija štampana je na hrvatskom i njemačkom jeziku.

— Financijalno gospodarstvo hrvatsko-slavonske Krajine. God. 1872—1876. Obzirom na trošak autonomne uprave i javne dohodke kraljevine Hrvatske i Slavonije. Priredio Milovan Zoričić pristav i upravitelj statističkoga ureda, a izdao statistički ured kr. hrv.-slav., dalm. zemalj. vlade. U Zagrebu 1879. Tisak dioničke tiskare.

Digitized by Google

— Statistika kaznenoga pravosudja za god. 1863—1876. Napisao dr. Fran Vrbanić, kr. jav. red. profesor na kr. sveučilištu Franje Josipa I. itd., a izdao statistički ured kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. U Zagrebu 1879. Tiskom dioničke tiskare. I ovdje se je doneklje, naročito kod skrižaljka uz hrvatski rabio i njemački jezik.

— Statistika vjeresijskih zavoda za god. 1847—1877. Priredio ju Milovan Zoričić pristav i upravitelj statističkogu ureda, a izdao statistički ured kr. hrv.slav.-dalm. zemalj. vlade u Zagrebu 1879. Tipografski i litografski zavod C. Albrechta. — Osim teksta samoga i u ovoj je publikaciji sve ostalo osim hrvatskoga štampano i u njemačkom jeziku. — Žalimo, što nemožemo već sada naznačiti i cienu pojedinih publikacija.

— Popis naklade sveučilištne knjižare Franje Župana (Albrechta i Fiedlera) u Zagrebu. U Zagrebu g. 1879. Tiskarski i litografički zavod C. Albrechta. Taj popis, tiskan na hrvatskom i njemačkom jeziku, sadržaje četiri diela: A. vlastita naklada. B. komisionalna naklada. C. obrazi i slike. D. glasbovine. — Sveučilištna knjižara Franje Župana (Albrechta i Fiedlera) ovim popisom olahkotila je bitno nabavu raznih hrvatskih knjiga i djela, o kojih zaista više puta nije čovjek znao gdje da ih potraži, pače ni toga, da li ih u obće imade još. Sama uporaba kataloga olahkoćena je dodatkom „pregled po predmetih“, što doduše nije korektno rečeno, kao što ima i više nekorektnosti u prevodu hrvatskih izraza na njemački, nu to nesmeta a da nepohvalimo ovu vrlo praktičnu knjižicu sveučilištne knjižare, koja evo u novije doba — da negovorimo o drugih spisih — uze revno izdavati djela pravoslovna. kao što izdaje u vlastitoj nakladi obsežni komentar gradj. zakonu od presv. g. dra. Derenčina. Ovo zaslužuje zaista uvaženja i preporuke.

— Upravo je sada izašao: Tumač k obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. M. Derenčin. Knjiga I., svezak u osmini, 128 str. Ciena 1 for.

— Zur Versuchslehre des oesterreichischen Strafrechtes. Napisao dr. Karl Hiller, profesor prava u Černovicah. — Ovu je razpravu kritika povoljno primila; manje može se to reći o sliedećoj:

— Die Strafen-Concurenz. Ein Beitrag zur Lehre von der sogenannten Verbrechens-Concurenz. Teschen 1879. str. 107.

Pravničke svastice. Organizacija uprave i sudstva u Crnojgori. „Glas Crnogorca“ priobćuje potanje izviešće o podpunom preustrojstvu drž. uprave, koju je knez Nikola 20. ožujka (po starom) objavio u prisutnosti svih senatora i kot. starješina, koji su naročito za to bili sazvani. Preustrojstvo izvedeno je od najviše do najniže vlasti, ali nije ništa uvedeno, što bi bilo posve novo, strano, možda neprirodno, nego je ono upravo poniklo iz duha narodnoga i njegovih potreba i ostalo u svem u skladu sa privolom zemlje i naroda. — U svom govoru tom prigodom izreče knez, da je crnogorski senat do sada vršio tri zvanja, da je bio kneževski savjet, najviša administrativna oblast i najviši zemaljski sud. Ovakovo ustrojstvo mogaše postojat[1] prije, sada pako poslje rata, pošto su granice države znamenito razmaknute, Crna Gora priznana od svih vlasti nezavisnom državom, nasta potreba da se dosadanja drž. uprava preustroji, da država dobije svoj pravi drž. oblik. Usljed toga da je on (knez) odlučio dosadanju instituciju senata ukinuti, a na mjesto njegovo i za one poslove, koje je on vršio, da ustrojava tri zasebna tiela 1. državni savjet; 2. ministarsvo i 3. veliki sud

Digitized by Google

Državni savjet sastavljaju ministri i lica, koja knez još imenuje iz drugih viših državnih zvanja.

Državni savjet savjetuje se o svih poslovih i potrebah državnih, on izradjuje osnove zakona i pretresa zakonske predloge, koje mu pojedini ministri podnose, svaki u svojoj struci, u cijeli reda i rada i unapredjenja poslova, njim podčinjenih. Državni savjet ima nadzornu vlast nad cielom državnom državnom upravom, s toga pojedina ministarstva izvještavaju u državnom savjetu o svojih poslovih i daju mu svako nuždno obavještenje, državni savjet izašilje kontrolne, iztražne i dr. komisije. U svezi s ovim državni savjet prima molbe i žalbe iz naroda od pojedinih lica ili višine skupa ili od občina i svojim rešenjem podnosi svaku takvu knezu. Državni savjet sastavlja na kraju svake računske godine godišnji budget. Državni savjet ima prema poslovom svoje redovne sjednice, a u vanrednih prilikah i sjednicah, koje knez saziva, sjede i svi članovi postojavšega senata. Prema ovomu uredjenju državni je savjet zakonodavno tielo i najviša državna nadzorna vlast.

Ministarstvo je sastavljeno iz ovih odjeljenja: 1. za spoljne poslove, 2. za unutarnje poslove i gradjevine, 3. za prosvjetu, 4. za pravosudje, 5. za financije, 6. vojeno.

Ministarstvo nesačinjava zasebno tielo, pošto su ministri članovi državnoga savjeta. Pojedini ministri samo su izvršitelji zakona i upravitelji podloženih jim poslova na osnovu tih zakona, i kao takvi imaju vlast u granicah svojega djelokruga, za koji su preko držav. savjeta, kao i svi knezu odgovorni. Oni, kao što smo napried rekli, podnose, po svojoj struci, zakonske predloge državnomu savjetu i na kraju računske godine izvještaje o svojih godišnjih prihodih i razhodih.

Veliki sud sastavljaju predsjednik i četiri člana. On sudi prestupe i zločinstva, koja su izvan zamašaja srezkih sudova, i prizivni je sud za žalbe od srezkih sudova.

To su — veli rečeni list — u glavnom opredjeljenja ovih ustanova. Očevidno je, da će ovakovim uredjenjem državni poslovi ne samo točno i uredno hoditi, nego se i prirodno i uredno razvijati. No uredjenje ovo odlikuje se još i tim, što činovničtvo nije njim ni malo umnožano, te državu neće ni jednoga novčića koštati više ove ustanove. Državni savjetnici, kao takvi, nemaju plaće, nego samo plaću one službe, u kojoj su kad jih knez imenuje državnimi savjetnici. Ustanovami dakle državnoga savjeta, ministarstva i velkoga suda učinjeno je, da se podieli i uredi rad, koji je dotle sav bio na postojavšem senatu. Senat, kojemu su sudski poslovi glavna briga bili, nije bio u stanju vazda i podpuno zadovoljavati drugim dužnostim i potrebam. Sad je sudstvo savršeno, odvojeno i samostalno, a ipak broj lica, koja sačinjavaju nove ustanove, neprelazi broj članova postojavšega senata.

Nadalje je knez svojim riešenjem od istoga dana ukinuo postojeća okružna načelstva i ustanovio samo srezove sa občinskimi vlastmi. Načelstva pokazala su se kao ustanova zamršena, a k tomu vrlo skupa, a što je najglavnije nepotrebna. Po ovom kneževskom riešenju dieli se sada sva Crna Gora na srezove. Ovih srezova ima sada osamdeset i tri, no postepeno imaju se ovi reducirati na polovinu, spadajući jedan s drugim prema prirodi zemljišta i veličini pojedinih srezova. Kad se ovo izvede, činovničtvo će biti još manje, nego je danas, a uredjenje podpuno i sa svim suglasno potrebam zemaljskim. Narod dobiva svoje dobro uredjene vlasti i sudove, a država sa postignutom uštedom dolazi u položaj, da snažnije radi na unapredjenju zemaljskom.

*

Digitized by Google

Izpravi. U 5. broju „Mjesečnika“ o. g. članku „Pouvoir discrétionnaire“ str. 204. u trećem redku poslje prve rieči „pozvati“ izpušteno je sliedeće:

„a po §. 269. k. p. može u tu svrhu glavnu razpravu prekinuti.

Senat mogao bi po protivnom mnenju pozvati nove svjedoke.“

Molimo, da se ova nemila pogrieška izpravi.

Imenovanja. Dragutin Markovac imenovan je tajnikom kod c. kralj. sudb. stola u Gospiću, Stjepan Kedačić tajnikom kod c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški, Vukašin Milanković sudb. pristavom kod c. k. kot. suda u Mitrovici, Julio Stein perovod. vježbenikom u obsegu kr. zemalj. vlade, Emanuel Ebensperger i Ivan Quinza zamjenici trg. prisjednika kod kr. sudb. stola u Belovaru.

Premješteni: dr. Antun vitez Tajčević balkanski kot. pristav iz Vinkovaca c. kr. kot. sudu u Brod; Gjuro Stefanović c. kr. pristav iz Broda u Vinkovce, Antun Starčević pristav iz Gospića u Karlovce, Grga Pantelić pristav iz Karlovaca u Staru Pazovu, Josip Vendler pristav iz Ogulina u Gospić, Vatroslav Medur privrem. askultant iz Nove Gradiške kot. sudu u Rujevac; dr. Mladen Radulović privrem. prislušnik iz Vinkovaca u Karlovce, Radivoj Čobanić iz Karlovaca u Vinkovce.

Natječaji. Kod c. kralj. državnih odvjetničtva u Gospiću i Zemunu prazna su mjesta zamjenika drž. odvjetnika. Plaća 1000 for. u slučaju promaknuća 1100 for., stanarina 200 for. godišnjih. Molbenice do 20. lipnja c. k. drž. nadodvjetničtvu za hrvatsko-slav. Krajinu

U Novoj Kapeli mjesto c. kr. kot. sudca. Plaća 1200 for., u slučaju promaknuća 1400 for., stanarina 250 for. Molbenice valja do 20. lipnja podnieti predsjedničtvu c. k. sudb. stolu u Novoj Gradiški.

Kod c. kr. sudb. stola u Ogulinu mjesto viećnič. tajnika. Plaća 1000 for., stanarina 200 for. — Molbenice do 18. lipnja predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Kod kr. sudb. stola u Osieku mjesto sudb. pristava. Plaća 800 for. eventualno i 900 for., stanarina 150 for. Molbenice idu predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Kod kr. zemalj. financ. ravnateljstva u Zagrebu imadu se popuniti četiri mjesta financ. perovodja. Plaća 700 for., stanarina 150 for. Molbenice šalju se predsjedničtvu iste oblasti.

Stečaji. Mirko Hajsek, pekar u Varaždinu. — Kr. sudb. stol varaždinski. — Z. i upr. im. odvjet. P. Čepolo, zam. odvjet. Lendvaj. — R. pr. 25. kolovoza t. g.

— Ostavina Antuna Pajnića iz Brezovca. — Kr. kot. sud u Čabru. Z. i upr. im. Grgur Mudrovčić, obć. bilježnik u Gerovu, zam. Franjo Kvaternik u Gerovu. — R. pr 26. kolovoza t. g.

Dignut stečaj. Bivši nad imetkom trg. firme Severinski i Javand otvoreni stečaj dignut je usljed polučene nagode.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1877.

Hinko Francisci, podžupan 6 for.; Drag. Stoos, pod. perovodja 6 for.

za godinu 1878.

Julijo Halper, 3 for.; Franjo Šmidt, viećnik c, k. sudb. stola u Petrinji 3 for.; Vjekoslav Rijaček, 3 for.; Fr. Kojkić, 3 for.; A. Šek, 3 for.; dr. Vilim Egersdorfer, odvjetnik 3 for.; Mavro Milčić, 3 for.; J. Vuković, 6 for.; Šime Krestić, 3 for.; Ferdo Ketig, 6 for.; Julijo Löwenthal, 3 for.; Ivan pl. Kugler, 4 for.; Rikardo Walter, 4 for.

za godinu 1879.

Andrija Markovac, 3 for.; Julio Halper 3 for.; Franjo Šmidt, viećnik c. k. sudb. stola 3 for.; I. Kureš, 3 for.; Vj. Rijaček, 3 for.; Jos. Valon, 3 for.; Fr. Kottnauer, 3 for.; J. Kojkić. 3 for.; Aleks. Schauff, zam. držav. odvjet, 3 for., A. Šek, 3 for.; Jos. Perne 3 for.; Čermak 3 for.; Živko dr. Gojković, 6 for.; dr. Ružić, 6 for.; Hergešić 3 for.; Mileust Smodić, 6 fr.

Opazka. U broju 4. „Mjesečnika“ o. g. priobćeno je, da su gg. članovi: Tito Femenić, Franjo Kemenović, Ljudevit Gerloci, Antun Križek, dr. Vatroslav Oštrić, dr. Jos. Vuščić, Gjuro Mihaljević i Josip Unfogl platili tamo naznačeni prinos za g. 1879., a moralo bi stajati: za god. 1878., što se ovim ispravlja, da nebude nikakovih nesporazumljenja.

Umoljavaju se p. n. gg. članovi „pravničkoga družtva“, koji duguju družtveni prinos za prošlu ili više minulih godina, da takov što prije namire.

Uprava pravničkoga družtva.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 7.

Zagreb 1. srpnja 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I. Pirka: Još jednu o smislu §. 323. o. g. z. — **St. K.**: Poslovanje kr. stola sedmorice i banskoga stola tečajem god. 1878. — Prof. dr. **Al. pl. Bresztyensky**: Primjetbe o nekih naknaknih propisih k sudovniku. — —**ć.** Pogled po svietu. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — III. Kaznenopravni. — Novi zakon za hrvatsko-slavonsku Krajinu. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Cieņa mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika,“ u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Digitized by Google

Još jednu o smislu §. 323. o. g. z.

Taj paragraf glasi: „O posjedniku kakove stvari drži se po zakonu, da ima tvrd naslov; on nemože dakle biti pozvan da pokaže naslov taj".

Kako se iz „Mjesečnika" broj 6. godine 1878. vidi, profesor je Randa toga mnienja, da taj paragraf neima drugoga znamenovanja, do li toga, da se posjednik nemože tužiti sa uzazivnom tužbom, da se dakle prednost posjednika u tom sastoji, što je u prepirci za posjed tuženik, i kao takav da uživa sve prednosti tuženika, te ako tužitelj nije kadar zbiljnoga prava dokazati, da ostaje pobjediteljem u parnici, premda sam nije ništa dokazao.[1]

On razvija svoje mnienje ovako: „Kad bi predmnieva doista govorila za zakonitost posjeda, to nebi trebao sa tužbom §. 372. služeći se tužitelj izim posjeda (i gubitka istoga) dokazati još i tvrd naslov i istinit način stečenja, jer bi istinitost onih okolnostih sliedila već iz posjeda samoga, a dalnja posljedica te predmnieve bila bi u tom, što onaj, koji se na dosjelost poziva, nebi morao dokazati zakonitost svoga posjeda, dočim §§. 1460. i 1477, o. g. z. sasma protivno ustanovljuju".

Oštroumnost toga tumačenja neda se doduše tajiti; ali ipak bi se proti tomu moglo navesti, da za tužitelja, koji dokaže, služeć se tužbom §. 372. o. g. z., prijašnji posjed (i gubitak istoga), vojuje odmah i predmnieva zakonitosti toga posjeda; a pošto ta predmnieva vojuje i za posjed tuženika, to se te predmnieve kao istovrstne, neimajuć jedna prama drugoj nikakove prednosti[2] medjusobno dižu, te baš zato mora tužitelj, ako želi

---

[1] To mnienje zastupa i dr. Unger (System II. dio strana 591).

[2] Nu predmnieva zakonitoga posjeda ima prednost pred predmnievom slobode vlastničtva (§. 324. o. g. z.).

Digitized by Google

uspjeti, po §. 372. o. g. z. dokazati tvrdi naslov i istiniti način stečenja svoga (izgubljenoga) posjeda, jer tuženiku po zadnjoj stavci §. 324. o. g. z. u dvojbi pripada prednost i nakon medjusobna dignuća obih predmnievah usljed istinitoga posjeda, te §. 374. o. g. z. kaže, ako tuženik i tužitelj imadu jednaki naslov svojega posjeda, pristoji tuženiku prvenstvo radi toga što istinito posjeduje stvar; što doista i onda valjati mora, kad se istovrstne predmnieve medjusobno dižu, dakle nijedna stranka zase naslova neima, pošto u tom slučaju neima razloga za promjenju stanja stvari.

Što se pako dosjelosti tiče, moglo bi se i to tvrditi. da pošto §. 1460. o. g. z. nekazuje, da posjednik, koji se na dosjelost oslanja, imade dokazati zakonitost svoga posjeda; te pošto za posjednika predmnieva traje, mora dok ta predmnieva traje baš protivnik, koji hoće izključiti dosjelost, dokazati po §. 105. gradj. postupnika nezakonitost toga posjeda. §. 1477. o. g. z. kaže doduše, da onaj, koji dosjelost osniva na vremenu od 30 ili 40 godina, netreba pokazati zakonitoga naslova, a odatle se izvadja, da je kod dosjelosti od 3 do 6 godina, potrebno taj naslov pokazati. Nu §. 1477. samo se netočno izrazuje; pravi smisao toga §-a. kako se to vidi iz saveza istoga sa §. 1493. o. g. z. jeste taj, da dosjelac kod dosjelosti od 30 ili 40 godina netreba zakonitoga naslova,[1] to jest da mu posjed može biti i nezakonit, tako, da, kako se iz zadnje stavke §. 1477. vidi, samo suprot njemu dokazana nepoštenost posjeda, nipošto pako suprot njemu dokazana nezakonitost istoga izključuje dosjelost; odakle se dade samo izvesti, da kod dosjelosti od 3—6 godina posjed mora biti zakonit (ne pako da posjednik mora pokazati zakonitost svoga posjeda) i da se dosjelost izključuje ako bi se proti dosjelcu dokazala nezakonitost posjeda; §. 1477. sadržava dakle samo iznimku od §. 1460. koji za dosjelost propisuje zakoniti posjed, nipošto pako od §. 323. o. g. z. koji rečenu predmnievu ustanovljuje.[2]

[1] u mjesto: „bedarf keiner Angabe eines rechtmässigen Titels" imalo se reći: „bedarf keines rechtmässigen Titels".

[2] To sliedi i iz §. 1462. o. g. z. po kojem mora protivnik posjednika dokazati, da isti samo kao vjerovnik, posudnik čuvar ili uživatelj, dakle bez zakonitoga naslova, posjeduje.

Digitized by Google

Nedosliedno je dakle, kad komentatori obć. gr. z. dopuštaju predmnievu poštenosti posjeda (§. 328.) i kod dosjelosti, dočim tvrde da se kod dosjelosti zakonitost posjeda uzprkos za nju vojujuće predmnieve (§. 323.) dokazati mora.[1]

Ako li stoji predmnieva §. 323. o. g. z. to se razumieva, da tada i niekajući tužitelj (§. 523. o. g. z.) proti posjedniku služnosti mora dokazati nezakonitost posjeda, čim se upravo dokazuje, da si posjednik služnosti kako §. 523. kaže, služnost samo prisvaja, to jest, istu nezakonito izvršava, ili drugimi riečmi, da je tužiteljevo vlastničtvo prosto od te služnosti.

Ako pako tužitelj podnese tužbu po §. 369. o. g. z., onda ima samo vlastničtvo vindicirane stvari, ne pako i nezakonitost[2] protivnikova posjeda dokazati, pošto su po parb. postupniku samo odlučne okolnosti predmet dokaza, dočim bi obzirom na to, da ima vlastnik koje stvari prednost, kako pred nezakonitim, tako i pred zakonitim posjednikom iste stvari, dokaz nezakonitosti protivničkoga posjeda sasvim suvišan bio.[3]

I. Pirka.

Poslovanje kr. stola sedmorice i banskoga stola tečajem godine 1878.

Prema propisu §-a. 103. i 104. previšnjega patenta od 3. svibnja 1853. br. 81. d. z. l. i prema previšnjemu riešenju od 7. travnja 1864. imadu se poslovni izkazi kr. stola sedmo-

---

[1] Vidi Ungerov System sv. II. str. 592. opaz. 39. gdjeno se veli:

„Što se pako tiče dosjelosti, netreba istina onaj, koji ju za sebe brani, da dokaže svoju bona fides, nu to zato, jer nije bona fides uvjetom dosjelosti; već što je mala fides zaprekom dosjelosti".

Kad bi taj nazor Ungerov o poštenosti, koja je baš kao i zakonitost posjeda prema §. 1460. o. g. z. po dosjelost nuždna, bio valjanim, onda bi se dosliedno moralo tvrditi, da i zakonitost nije uvjetom dosjelosti; ova Ungerova tvrdnja, osvrnemo li se na jasno slovo §. 1460. o. g. z. pokazuje, kamo vodi naštojanje, da čovjek bude pod svaku cienu originalnim.

[2] Vidi prije navedenu iznimku kod dosjelosti od 3—6 godina.

[3] Nasuprot može posjed služnosti uz pravo vlastnosti postojati, jer je u naravi služnosti, da bude na tudjem zemljištu izvršivana (§. 472.), dočim vlastnost te posjed jedne te iste stvari kod različitih osobah u koliziju dolaze (§. 369. o. g. z.).

Digitized by Google

rice i banskoga stola svake godine zajednički previšnjemu mjestu podastrieti. Izkaze navedenih viših sudišta za godinu 1878. blagoizvoljelo je Njegovo cesarsko i kraljevsko-apostolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 12. ožujka tek. god. premilostivo na znanje uzeti.

Iz tih izkaza vadimo sliedeće podatke:

I.

Kod **kr. stola sedmorice** ostalo je koncem godine 187,7.
neriešeno podnesaka 98
tečajem godine 1878. priraslo je k tomu . . . 1705
ter je tečajem godine riešeno 1665
pak je s toga ostalo neriešenih podnesaka . . 138
Medju timi podnesci bilo je ostalo koncem godine 1877.
neriešenih gradjanskih parnica 28
priraslo ih je 321
tečajem godine 1878, riešeno ih je 295
dočim ih je ostalo neriešenih koncem god. 1878. 54
Parnice te riešene su godine 1878.
potvrdjujućimi rješitbami . . . . . 147 dakle 51%
preinačujućimi rješitbami . . . . . 44 dakle 15%
ukidajućimi rješitbami . . . . . 61 dakle 20%
ad instruendum . . . . . 43 dakle 14%
Pritužba utoka u gradjanskih pravnih poslovih .
ostalo je neriešeno koncem godine 1877. . . . 27
tečajem godine 1878. priraslo ih je 489
riešeno ih je 475
dakle koncem godine ostalo je neriešenih . . . 41

4 mnienja u poslovih zakonarskih izradio kr. stol sedmorice tečajem godine 1878., a u disciplinarnih poslovih izrekao je 6 riešitba.

Uredovnih i tekućih poslova ostalo je od godine 1877. neriešenih 13
tečajem godine 1878. priraslo je 496
riešeno je tečajem godine 494
dakle ostalo neriešeno 15

Digitized by Google

U stvarih kaznenih ostalo je kod kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od godine 1877. 30 podnesaka neriešenih, priraslo ih je tečajem godine 1878. 340, riešeno ih je 344, dakle je ostalo neriešeno 26.

Žaoba ništovnih proti osudam prvoga suda podnešeno je 356 od kojih su podnieli državni odvjetnici 34, a obtuženici 322.

Od ovih žaoba ništovnih zabačeno je po §. 282. k. p. 188. Od pritužba, podnešenih po §. 277. br. 5. kaz. post. zabačeno je po §. 282. k. p. 183.

Kasacionalnih razpravah obdržavano je 6 a u 5 slučajeva ukinuta je osuda uljed podnešene žaobe ništovne i izrečena konačna odluka u stvari; i u jednom slučaju napokon odpravljena je kaznena parnica natrag istomu sudu.

Presude po §. 303. kaz. post. izrečene su 33, a po §. 291. kaz. post. 224.

Žaoba ništovnih proti odlukam banskoga stola glede stavljanja pod obtužbu podnešeno je 11 i to bez uspjeha.

Broj žaoba ništovnih neslaže se s brojem prispjevših poslovnih komada, jer su u njekih kaznenih parnicah podnešene žaobe ništovne i po tužitelju i po tuženiku.

Zajedno sa žalbami ništovnimi podnešeno je kr. stolu sedmorice kao sudu kasacionalnomu 256 prizivah i to po državnih odvjetnicih (3 s uspjehom a 24 bez uspjeha), a ostali po obtuženicih (68 s uspjehom 161 bez uspjeha).

Od gore navedenih kaznenih osudah odpada na zločinstvo uvriede Veličanstva 3
zloč. javnoga nasilja silovitim položenjem ruke ili pogibeljnom prietnjom suprot osobam poglavarstvenim u poslovih uredovnih 11
zločin javnoga nasilja silovitim uprtom u tudje nepomično dobro 6
zloč. javnoga nasilja zlobnom oštetom tudjega vlastničtva 1
zloč. javnoga nasilja globljenjem 2
„ javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom . . 9
„ zloporabe vlasti uredovne 1

Digitized by Google

zloč. silovanja, oskvrnuća i ostale težke vrsti bludnosti 5
zloč. umorstva 14
„ čedomorstva 4
„ ubojstva 9
„ težke tjelesne ozlede 84
„ paleža 4
„ kradnje 152
„ pronevjerenja 12
„ razbojstva 4
„ prevare 29
i napokon na zločinstvo potvore 1

Ukupno 351

Broj kažnjivih diela veći je od broja osuda s toga, jer je više puta jednom osudom sudjeno radi više zločinstva.

Radi prestupka nemarna ubića čovjeka izrečene su 2 osude, a radi prestupka, počinjena po dužniku, koj je pao pod stečaj 3 osude.

Prispodobiv izkaze od god. 1877. i 1878. vidi se, da je kralj. stolu sedmorice gradjanskih parnica i utoka godine 1877. podnešeno 691
a godine 1878. 810

dakle godine 1878. više 119

Kaznenih parnica:
radi zločinstva i prestupakah godine 1877. . . 356
usuprot godine 1878. 340

dakle godine 1878. manje 16

Godine 1878. izrekao je kralj. stol sedmorice 4 osude na smrt. od kojih odpada na zločinstvo prostoga umorstva 2, na zločinstvo potajnoga umorstva 1 i na zločinstvo supružnoga umorstva 1.

Nijedna smrtna osuda nije ovršena.

U urbarskih predmetih podnešeno je kr. stolu sedmorice 38 podnesakah, od kojih su koncem godine 1878. ostala 2 ne-

Digitized by Google

riešena. Urbažake parnice riešene su 4 osudom, i to 3 potvrdjujućom i 1 ukidajućom osudom. Rješitba vrhu rekursa u urb. parnicah izrečeno je 17 i riešeno 15 podnesaka.

II.

Poslovni izkazi banskoga stola. Od god. 1877. zaostalo je 376 podnesaka neriešenih, godine 1878. piraslo je 13.907 tečajem godine riešeno je 14.155; ostalo je dakle koncem godine 1878. neriešeno 128 podnesaka.

Presuda u gradjanskih parbenih predmetih izrekao je banski stol godine 1878. 1217 i to 557 potvrdjujućih, 243 preinačujuće i 417 ukidajućih.

Rješitba ob utocih u gradjanskih pravnih poslovih izrekao je banski stol 2501 i 4 presude u sindikatnih poslovih.

U kaznenih predmetih izrekao je 2365 presuda i to 67 radi zločinstva, 6 radi prestupaka i 2292 radi prekršaja.

Rješitba tečajem kaznenoga postupka izrekao je banski stol tečajem godine 1878. 102 i to 83 radi zločinstva, 3 radi prestupaka i 16 radi prekršaja.

Presuda stola sedmorice u gradj. parbenih predmetih prispjelo je banskomu stolu godine 1878. 267 i to 156 potvrdjujućih, 45 preinačujućih i 66 ukidajućih.

Rješitba stola sedmorice ob utocih o gradjanskih predmetih prispjelo je godine 1878. istomu višemu sudištu 457, a presudah u kaznenih predmetih 2 i to radi zločinstva.

U urbarskih poslovih podnešeno je banskomu stolu god. 1878. 248 podnesaka, jedan je bio zaostao od god. 1877., riešeno ih je 248, dakle je koncem god. 1878. ostao jedan podnesak neriešen. Osuda urb. izrečeno je 21. i to 9 potvrdjujućih, 3 preinačujuće i 9 ukidajućih; rješitba o nagodah izrečeno je 19 u 28 rješitba glede uloženih utoka.

Rješitba stola sedmorice glede osuda prispjelo je banskomu stolu 6 i to 3 potvrdjujuće, 2 preinačujuće i 1 ukidajuća. Rješitbe vrhu nagoda prispjele su od stola sedmorice banskomu stolu tečajem god. 1878. 2, i rješitbah vrhu rekursa 11.

Digitized by Google

U stvarih kaznenih odbijeno je 5 subsidiarnih tužba, a u 2 slučaja dozvoljeno je produljenje zatvora kolusionalnoga.

Prigovora proti obtužbi državnoga odvjetnika prispjelo je banskomu stolu god. 1878. 158 ter je vrhu istih izrečeno 11 presuda po §. 202., 5 presuda po §. 204. i 142. po §. 205. kazn. post.

Povodom priziva drž. odvjetničtva izrekao je banski stol 15 osuda, te su u 9 slučajeva prizivi uslišani, a u 6 slučajeva zabačeni. Samo jedan priziv privatnoga tužitelja prispjeo je banskomu stolu, nu i ovaj ostade bez uspjeha. Povodom priziva obtuženika izrečene su 133 osude ter su u 20 slučajeva prizivi uslišani, a u 113 su zabačeni.

Po §. 290. kaz. post. izrečene su 82 presude.

Pritužbah proti zaključkom suda podnešeno je 48 i to 23 s uspjehom, a 25 bez uspjeha.

Pritužbe subsidiarnoga tužitelja proti obustavnoj odluci podnešene su banskomu stolu 4, nu ostaše bez uspjeha.

Za ublaženje kazni odbijene su 22 molbenice, a za pomilovanje 29, dočim se u 5 slučajevah dozvoljeno ublaženje kazni a 11 molbenicah za pomilovanje podastrto je višemu mjestu.

Prispodobivši izkaze poslovne od god. 1878. sa onimi od god. 1877. vidi se, da je kod banskoga stola bilo

god. 1877. podnesaka	13.888
god. 1878.	13.907
dakle godine 1878 više	19
Gradjanskih parnicah bilo je god. 1877.	1095
a godine 1878.	1217
dakle godine 1878. više	1222
Utoka u gradjanskih pravnih poslovih bilo je g. 1877.	2235
a godine 1878.	2501
dakle godine 1878 više	266
Kaznenih presudah izrečeno je radi zločinstva g. 1877.	161
godine 1878.	67
dakle godine 1878. manje	94

Digitized by Google

Radi prestupakah godine 1877.	4
a godine 1878.	6
dakle godine 1878. više	2
Napokon radi prekršaja godine 1877.	2456
a godine 1878.	2292
dakle godine 1878. manje	164
Rješitba o utocih tečajem kaznenoga postupka bilo je godine 1877.	128
a godine 1878.	102
dakle godine 1878. manje	26
Urbarskih osuda bilo je godine 1877.	17
a godine 1878.	21
dakle godine 1878. više	4
Urbarskih nagoda bilo je godine 1877.	15
a godine 1878.	19
dakle godine 1878. više	4
Rješitba ob uloženih utocih u urbarskih poslovih bilo je godine 1877.	25
a godine 1878.	28
dakle godine 1878. više	3

Iz prenavedenoga razabiremo da se je poslovanje kr. stola sedmorice tečajem godine 1878. pomnožalo tako u gadjanskih kao i u kazneno-pravnih poslovih, a poslovanje banskoga stola da se je pomnožalo samo u gradjanskih pravnih poslovih.

Napokon spominjemo da su gore navedeni zaostatci kralj. stola sedmorice kao i banskoga stola izkazani koncem godine 1878. riešeni svi do konca siečnja 1879.

Digitized by Google

U stvarih kaznenih odbijeno je 5 subsidiarnih tužba, a u 2 slučaja dozvoljeno je produljenje zatvora kolusionalnoga.

Prigovora proti obtužbi državnoga odvjetnika prispjelo je banskomu stolu god. 1878. 158 ter je vrhu istih izrečeno 11 presuda po §. 202., 5 presuda po §. 204. i 142. po §. 205. kazn. post.

Povodom priziva drž. odvjetničtva izrekao je banski stol 15 osuda, te su u 9 slučajeva prizivi uslišani, a u 6 slučajeva zabačeni. Samo jedan priziv privatnoga tužitelja prispjeo je banskomu stolu, nu i ovaj ostade bez uspjeha. Povodom priziva obtuženika izrečene su 133 osude ter su u 20 slučajeva prizivi uslišani, a u 113 su zabačeni.

Po §. 290. kaz. post. izrečene su 82 presude.

Pritužbah proti zaključkom suda podnešeno je 48 i to 23 s uspjehom, a 25 bez uspjeha.

Pritužbe subsidiarnoga tužitelja proti obustavnoj odluci podnešene su banskomu stolu 4, nu ostaše bez uspjeha.

Za ublaženje kazni odbijene su 22 molbenice, a za pomilovanje 29, dočim se u 5 slučajevah dozvoljeno ublaženje kazni a 11 molbenicah za pomilovanje podastrto je višemu mjestu.

Prispodobivši izkaze poslovne od god. 1878. sa onimi od god. 1877. vidi se, da je kod banskoga stola bilo

god. 1877. podnesaka	13.888
god. 1878.	13.907
dakle godine 1878 više	19
Gradjanskih parnicah bilo je god. 1877.	1095
a godine 1878.	1217
dakle godine 1878. više	1222
Utoka u gradjanskih pravnih poslovih bilo je g. 1877.	2235
a godine 1878.	2501
dakle godine 1878 više	266
Kaznenih presudah izrečeno je radi zločinstva g. 1877.	161
godine 1878.	67
dakle godine 1878. manje	94

Digitized by Google

Radi prestupakah godine 1877.	4
a godine 1878.	6
dakle godine 1878. više	2
Napokon radi prekršaja godine 1877.	2456
a godine 1878.	2292
dakle godine 1878. manje	164
Rješitba o utocih tečajem kaznenoga postupka bilo je godine 1877.	128
a godine 1878.	102
dakle godine 1878. manje	26
Urbarskih osuda bilo je godine 1877.	17
a godine 1878.	21
dakle godine 1878. više	4
Urbarskih nagoda bilo je godine 1877.	15
a godine 1878.	19
dakle godine 1878. više	4
Rješitba ob uloženih utocih u urbarskih poslovih bilo je godine 1877.	25
a godine 1878.	28
dakle godine 1878. više	3

Iz prenavedenoga razabiremo da se je poslovanje kr. stola sedmorice tečajem godine 1878. pomnožalo tako u gadjanskih kao i u kazneno-pravnih poslovih, a poslovanje banskoga stola da se je pomnožalo samo u gradjanskih pravnih poslovih.

Napokon spominjemo da su gore navedeni zaostatci kralj. stola sedmorice kao i banskoga stola izkazani koncem godine 1878. riešeni svi do konca siečnja 1879.

Digitized by Google

Primjetbe o nekih naknadnih propisih k sudovniku.

Napisao prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky.

(Čitano u skupštini pravničkoga družtva 29. svibnja t. g. u Zagrebu).

Gradjanski sudovi imadu poglavito zadaću, da dokinu nastavše privatopravne prepore uzpostaviv opet medju pručimi se strankami pravno stanje. Da uzmognu sudovi toj zadači onako zadovoljiti, kako to zahtjeva pravna sjegurnost, potrebno je osim dostatnih i jasnih pravnih ustanova o privatnom pravu i o postupniku, i valjano ustrojstvo sudova te točna oznaka njihove nadležnosti. Danas se obćenito priznaje i u zakonih ustanovljuje, da imade ustrojstvo sudova osnovano biti na sliedećih stožernih načelih:

Cielo gradjansko sudstvo imade izvršivati jedino država po posebnih organih, po svojih sudovih.

Ovi imadu biti zakonom opredieljeni, i za sve pravne subjekte jednako obćeniti; kao sudci smiju se namješćivati samo takove osobe, koje valja da su ne samo sudbeno neporočne, već kojih je čestit značaj obće priznat i koje su pravoslovno teoretički i praktički podpuno naobražene; uredovni i socialni položaj sudaca naprama ostalim organom države i prama občinstvu i strankam mora takav biti, da jim osjegura podpunu neodvisnost i samostalnost u vršenju sudačkoga zvanja, da u svom uredovanju sliede jedino zakon i poštenje.

Na ovih načelih osnovane sudove morati će smatrati svaki misaoni čovjek svetim hramom i sjegurnim branikom prava, sjegurnijim sredstvom za obezbjedjenje opravdane slobode osobe, poštenja i imovine, nego li su sve ostale t. z. garancije slobode, počam od nedužnoga prava peticije pa sve do po državu i po pojedince ubitačnoga „jus resistendi“; na ovih načelih osnovani sudovi moći, znati i htjeti će štititi jednako interes pojedinca i interes države, pa tako najsjegurnije efektuirati ideju prava.

S ustrojstvom sudova u naravskom je savezu i njihova nadležnost, pa se taj savez vidi i u pojedinih positivnih zakonih. Propisi o ustrojstvu sudova predočuju nam i razne vrsti istih, a karektiristika samih tih vrsti neleži samo u tom, kako su sastavljeni, već i u tom, koju nadležnost imadu; to valja poglavito

Digitized by Google

za razne kategorije sudovah prve molbe. Temeljno načelo, po kojem se imadu ravnati propisi o nadležnosti, jest praktične naravi: nastavši prepor neka rieši izmedju više istovrstnih sudova onaj, koji stoji u najužjem savezu s onim momentom prepornoga pravnoga odnošaja, koj se smatra glavnim budi po naravi stvari, budi po positivnih pravnih ustanovah.

U stavnih tužbah o nepokretnostih jest glavni momenat položaj nepokretnosti, pa odatle proizvire „forum rei sitae"; kod osobnih tužba — obično i kod causalnih — smatra se glavnim momentom prebivalište dotično boravište tuženika, nu u pojedinih slučajevih smatra se druga koja okolnost mjerodavnom za oznaku nadležnosti, kao što po našem sudovniku: savez sa drugom kojom preporom (§§: 31. i 39. zazovne tužbe i stvari parbene koje su u savezu) ili sa drugim kojim uredovnim djelovanjem stanovitoga suda (§. 37. tužbe u zaostavštinskih poslovih), s kojim mjestom činitbe (§§. 34. 42. i 44. vodjena uprava, izpunjenje ugovora i oštećenje zemaljah) ili napokon s kojom posebnom pravnom institucijom (§§. 32. i 38. usnutba državnih i ovim uzporedjenih vjeresijskih papira i povjerbinske parnice, §. 5. zak. od 3. listopada 1876. o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj: protokoliranje tvrdke). Uporavom rečenoga praktičnoga načela postići će se — uz jednaki broj pučanstva, te uz uvaženje udaljenosti pojedinih mjesta od sjedišta suda, trgovine i prometa — najbolje jednako razdjelenje posala medju raznimi sudovi, a tim opet brzo rješavanje parnicah.

Francezki procesualista Rodiere označuje zakone o ustrojstvu i o nadležnosti sudova kao pročelje hrama pravice, naravski pročelje takovo, koje mora predstavljati uzku svezu i ljepo suglasje pojedinih djelova.

Pročelja velikih hramova grade se i dogradjivaju dugo, u raznih periodah, pa se zato na njih i razabiru mnogoputa razni sustavi, a i nesuglasje pojedinih djelova.

Tako biva i sa stvaranjem zakona, napose i onih, koji se protežu na ustrojstvo sudova i na njihovu nadležnost.

U našoj domovini gradi se pročelje novoga hrama pravice — pošto bi stari do temelja razrušen — jur četvrt stoljeća, pa

Digitized by Google

odkada je preuzelo tu gradnju naše domaće zakonodavstvo, izpravljaju se marljivo postojavše mane ustrojstva sudova, pa se poljepšava i usavršava pročelje hrvatskoga hrama pravice onim slogom, kojim to biva i kod ostalih kulturnih naroda.

Onim ustanovam sudovnika i šnjim sudskih propisa, koji se protežu na ustrojstvo sudova, prigovaralo se je, da sudstvo nije posve odieljeno od uprave, da se sudcem nedaje neodvisnost i samostalnost naprama upravnim organom, i da se neizključuje mogućnost, da postane tko sudcem i bez podpunoga usposobljenja i napokon, da se daje inokosnim sudovom prevelika nadležnost.

Svi su ti prigovori bili osnovani toli sa gledišta današnje teorije parbenoga prava, koli i s onoga važnijih vrstih zakonah drugih država. Naši su zakonodavci izpravili sve te mane osim poslednje.

Posvemašno odielenje pravosudja od uprave izriče čl. 2. zakona od 28. veljače 1874. o vlasti sudačkoj (sbor. br. 15.) i zakon od istoga dana, o predsjedničtvu kr. stola sedmorice.

Rečeni čl. 2. ustanovljuje ujedno, da ima biti pravosudje nezavisno od uprave a tu mu nezavisnost točnije označuje i osjegurava stranom čl. 6. istoga zakona, po kojem su „sudovi pozvani izpitivati valjanost naredbah, ter u tom odlučiti zakonitim putem molbenim“ stranom pako zakon od istoga datuma „o kaznenoj odgovornosti sudaca“ i „o njihovom premeštenju i umirovljenju proti njihovoj volji“.

Mogućnost pako, da postane tko sudcem i bez podpune juridičke obrazovanosti izključuju danas čl. 5. zakona od 28. veljače 1874. o vlasti sudačkoj u savezu sa §. 58. zakona od 5. siečnja 1874. ob ustrojstvu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.

Za naše okolnosti povoljni materialni položaj i socialni ugled sudaca osjeguran je zakonom od 21. studenoga 1874. o činovnih razredih i berivih sudaca (slov. br. 56).

Ovimi dakle kasnijimi zakoni učinio je naš zakonodavac sa svoje strane sve ono, što se od njega u tom pogledu zahtievati može, postavio je sudstvo na valjan temelj, uzporedio ga je sasvim s onim sudbenim ustrojstvom, koje već davno postoji u

Digitized by Google

Francezkoj, koje je u novije vrieme prihvaćeno u Austriji (poglavito temeljnim državnim zakonom od 21. prosinca 1867. d. j. l. br. 144., zak. od. 21. svibnja 1868. d. z. l. 46.); u Ugarskoj (čl. IV. 1869.) i koje će za kratko vrieme (1. listopada te godine) i u Njemačkoj zamjeniti razne prepise, koje jošte dielomice u oprieci sa iztaknutimi načeli u pojedinih predielih postoje (zakon od 27. siečnja 1877. ob ustrojstvu sudovah, Gerichtsverfassungsgesetz).

Zakonodavac, davši spomenutimi zakoni i našim sudcem onaj uzvišeni samostalni položaj, koj zanimaju i drugdje, nije tim samo zadovoljio zahtjevom znanosti i sliedio ina zakonodavstva, već je izrekao najveće povjerenje i pouzdanje našim sudcem, koji će znati svojimi vrlinami i u buduće opravdati to povjerenje i onemogućiti sa svoje strane svaki pokušaj, da se ustrojstvo naših sudaca povrati opet na staro, prije spomenutih zakonah postojavše stanovište.

Manje je načelnih promjena izveo naš zakonodavac glede nadležnosti sudaca, pa i o učinjenih biti će raznih nazora. Sigurno će se svi misaoni pravnici i nepravnici slagati u tom, da je sasma opravdano bilo, što je dokinuta, (§. 5. žakona od 21. studenoga 1784. ob ustrojstvu sudovah prve molbe) ustavna lit. c. §. 14. sudovnika, po kojoj bijahu samo sborni sudovi nadležni u osobnih tužbah proti posjednikom jurisdikcionalnih plemičkih dobara; ta ustanova nebijaše opravdana niti sa gledišta jurističkoga — jer se nije protezala na prije privilegirane osobe — niti sa onoga moderne teorije i zakonah. A sa praktičnog je gledišta bila tegotna za tužitelja, koj je morao zbog svake malenkosti ići k udaljenom sbornom sudu, te time imao trošak i morao je dužje čekati na rješitbu.

Važan je prigovor proti sudovniku, što imadu inokosni sudovi podpunu sudbenost, što moderna teorija i veći dio novih zakona neodobrava, preporučujuć i prihvačajuć inokosne sudove samo za one parnice, koje su popriečno ili manje važne pogledom na vriednost predmeta, ili laglje za razpravljati i riešiti pogledom na jednostavnost pravnoga odnošaja, iz kojega je parnica nastala. A bilo je i kod nas tako njeko vrieme, od god. 1861. najme

Digitized by Google

pa do 1875., dok su na temelju naputka postojavšega kr. privremenoga hrvatskoga dvorskoga dikasterija od 19. siečnja 1861. kotarski sudovi imali samo onu nadležnost, koju podjeluje sudovnik gradsko-delegiranim kotarskim sudovom za njihov užji obsieg. Ja smatram poglavito sa teoretičkoga gledišta sasvim temeljitimi i opravdanimi one razloge, koji se navadjaju proti neograničenoj nadležnosti inokosnih sudovah, ali scienim, da se nemogu ignorirati i drugi obziri, koji postoje u našoj domovini, i koji su zakonodavca sklonuli, da je zakonom od 21. studenoga 1874. ob ustrojstvu sudovah I. molbe kotarskim sudovom povratio onu nadležnost koju jim daje sudovnik. Ti su razlozi poglavito financialni, i obziri na što laglji pristup stranka k sudovom. A uslied gore citiranih zakona od 5. siečnja i od 28. veljače 1874. nestalo je one pogibelji, koja je godine 1861. naš dikasterij sklonula, da restringira nadležnost onakovih inokosnih sudova kod kojih nisu sudci niti stalno namješteni bili a niti su morali biti podpuno strukovno naobraženi.

Nu budu li jednom financijalna sredstva dopuštala, da se ustroji više sbornih sudova, tada će se bezdvojbeno i kod nas — košto je to učinjeno zakonom od 19. lipnja 1672. u Krajini, gdje imadu sudci isti položaj i gdje se od njih iste potrebštine traže košto u provincialu — inokosnim sudovom ograničiti nadležnost, pa će se tim odstraniti i sa lokalnoga gledišta one mane, koje se pokazuju iz razlike medju kotarskimi i gradsko-delegiranimi kotarskimi sudovi, sravnio n. p. Sisku, gdje imade inokosni sud svu nadležnost, gdje je i vrlo velik promet — sa Požegom ili Belovarom, gdje pristoji inokosnomu sudu samo ograničena nadležnost. Više puta ukazuje se neopravdanom obća maximalna svota koju stavlja zakon kao granicu nadležnosti inokosnih sudova u parnicah o novčanih tražbinah, kako to čini n. p. sudovnik za gradsko-delegirane kotarske sudove, hanoveranski i njemački postupnik, i austrijska osnova od god. 1876. (150 talirah, 300 marakah, 300 for.).

Neopravdanom ukazuje se zato, jer imade i medju parnicami o novčanih svota velike razlike obzirom na pravni razlog i druge okolnosti.

Digitized by Google

I uprav zato nebi — govoreć de lege ferrenda o ograničenju nadležnosti inokosnih sudova — zagovarao stanovište važnijih njemačkih zakona, koji prihvaćaju obću maximalnu svotu, već bi preporučio, da naš zakonodavac prihvati stanovište francezkoga prava, koje podjeluje mirovnim sudovom — spram razlici pravnoga razloga — sudbenost do 100, 200 i 1500 franakah; a u stanovitih parnicah (košto i naš sudovnik) gradsko-deleg. kot. sudovom i bez obzira na iznos tražbine.

Izim citiranih ima još i inih zakona i propisa kojimi se je dogradjivala i pregradjivala sgrada ustrojstva i nadležnosti naših sudova. Neka mi bude dozvoljeno da učinim nekoliko primjetba o jošt dva takva propisa.

3. listopad 1876. obdari nas trimi, za parbeno pravo raznimi zakoni, onimi najme o sudbenosti trgovačkoj i mjenbenoj (sbor. br. 86), o mjestnih sudovih (sbor. br. 87) i o maličnom postupku (sbor. br. 88).

Za ustrojstvo i nadležnost sudca, osobito obzirom na promjenu §§. 13. 15. sudovnika, najvažniji je od tih trih zakona onaj o mjestnih sudovih.

Spomenuo sam već onda (v. Mjesečnik, god. I. br. 1.) kad se je radilo o dotičnoj zakonskoj osnovi, da institut mjestnih sudova nestoji u suglasju niti sa našimi temeljnimi zakoni ob ustrojstvu sudovah, niti sa zahtjevi teorije, a niti sa zakoni većine nam susjednih zemalja.

Oni, koji su taj institut zagovarali, činili su to razlozi praktičnoga probitka, razlagajući kako će imati kr. kotarski sudovi manje posla, da će se postići znamenite prištednje, i napokon da će i stranke imati odatle koristi, jer će im se dotični poslovi brže i jeftinije riešavati. Dotična je osnova jur zakonom postala, nu čini mi se, da se istim nisu svi oni povoljni praktični resultati postigli, koji su se očekivali.

Istina je, kotarski sudovi imadu manje posla, jer se veliki broj tužba mora podnašati mjestnim sudovom.

Po službenih izvješćih, saobćenih u 5. broju ovogodišnjega „Mjesečnika“ podnešene su II. polovice g. 1877. mjestnim sudovom 99.042. tužbe; a u predmetu istih podnešeno je kr. ko-

Digitized by Google

tarskim (i grad. del.-kot.) sudovom 8599 pritužba, tako da su ovim sudovom prištedjene 90.443 tužbe.

U I. polugodištu god. 1878. podnešene su mjestnim sudovom 89.094 tužbe, a u predmetu istih 9688 pritužba na kr. kot. sudove, prištedjeno je dakle ovim 79.406 tužba.

Doista imposantan broj; nu čini mi se ipak, da se kod pobližnjega razmatranja same stvari i tih brojeva mora priznati, da se množina sudbenih agenda oduzimlje onim, koji su po naravi stvari, po svom zvanju i znanju na riešavanje istih prvi a rek bi i jedini zvani, pa se ti poslovi svaljuju na onakove organe, koji neimaju za to niti potrebnoga znanja a valjda niti volje, alj moraju vršiti taj posao, jer se inače kazne globami; na organe, koji za to svoje djelovanje nedobe — imenito prisežnici — niti odštete a još manje nagrade.

Državi nesmije samo do toga biti, da se što veći broj parnica u obće rieši, već mora oko toga nastojati, da se što valjanije riešavaju, jer samo takovimi riešitbami moći će se postići pravna sjegurnost.

A što vidimo iz gornjih brojevah?

Veći dio tih tužba riešen iz ogluhe tuženika i nagodom, dakle načini kojimi se mogu priepori riešavati i kod kot. sudova, a scienim, da će se kod ovih i valjanije nagode sklapati.

Gledeć na kvalitet rješitba mjestnih sudova, neukazuju ga gornji brojevi osobito povoljnimi.

II. polovine godine 1877. izrečeno je 44.348 takovih riešitba proti kojim je po §. 53. z. o. m. j. dozvoljena pritužba, tih je pako podnešeno 8599, dakle skoro proti svakoj; a u I. polugodištu 1878. riešeno jih gornjim načinom 35 136, a podnešeno je 9688. pritužba, dakle skoro proti svakoj 4.

Jošte se lošijim ukazuje to razmjerje, ako uvažimo, da je u prvoj spomenutih perioda samo 2471, a u drugoj da su samo 1384 osude mjestnih sudova po kotarskih u cielosti potvrdjene (a valjda neće nitko o tom dvojiti, da se i po tom mora prosudjivati kvalitet osudah mjest. sudovah.)

Iz izkaza o dozvoljenih i provedenih ovršnih dražbah nemože se stvoriti absolutni zaključak o brzini toga diela djelo-

Digitized by Google

vanja mjestnih sudova, naprotiv čuje se proti istom dosta pritužba, pa i u službenih izvješćih, (v. ono podžupanije varaždinske za prošlu godinu, u „Narodnih Novinah“ br. 109—1879).

Drugi razlog, s kojega se je zagovarala ta osnova bijaše, da će se postići znamenite prištednje.

Mnijem da su te samo relativne.

Pogledajmo tu točku malko pobliže.

Zemaljski erar prištedjuje usljed institucije mjestnih sudova, beriva za — onoliko izpitanih sudaca — recimo (po analogiji §. 5. zakona od 3. listopada 1876. o maličnom postupku) pristavah kot. sudova, koliko je tih sudova, jer scienim ako bi se kod svakoga kot. suda namjestio po jošte jedan pristav, riešavale bi se po maličnom postupku parnice, spadajuće pred mjestne sudove onako brzo kako kod ovih, a svakako valjanije.

Beriva tih pristava ustanovljena su citiranim zakonom od 21. studenoga 1874. sa 1300 i 1200 for.; kotarskih sudova imade u provincialu 43, uzmimo 22 pristava sa 1300 for., a 21 sa 1200 for. to čini ukupno 54.800. Kod mjestnih sudaca nedobivaju prisežnici nikakovih berivah, sudci fakultativno, za prijamničke i poslužničke poslove rabe se ili dotični organi občinskoga ureda, ili se namještjuju potrebni, jer toli zakonomjestnih sudovih, koli i vladin naputak o istih od 23. ožujka 1877. (str. br. 27.) dozvoljuju da se za to imenuje i posebno osoblje pa ako se to i nećini, valjati će svakako obzirom na poslove mjestnih sudovah dovisiti beriva jur namještenlh občinskih organa.

Napokon nalaže se toli u rećenom zakonu koli i u naputku, da občina namiri i ine troškove, skopčane sa timi sudovi, kao stanarinu, pisarničke troškove itd.

Bilo bi zanimivo saznati, koliko iznašaju svi ti troškovi; da nisu baš sasvim neznatni, možemo zaključiti iz proračuna grada Zagreba za tekuću godinu, koji izkazuje trošak od 3709 for.

Uzme li se u obzir, da većina barem većih občinah daje svojim mjestnim sudcem nagrade, i da imade posebno pisarničko i poslužničko osoblje, dotično da su pogledom na poslove mjestnih sudova i u manjih občina povišena beriva načelnika, bilježnika, pisara itd. to možda neću povisoko računati ako po-

Digitized by Google

stavim kao poprečni godišnji trošak za svaki mjestni sud na 300 for., što čini za 180 mjestnih sudova — ako sam ih dobro brojio, — 54.000 for. Ta se se svota neplaća istina iz zemaljskoga budgeta, ali ju plaćaju porezovnici, kojim dakle mjestni sudovi nepružaju prištednja, a možda bi se za gdje koju občinu dalo uprav protivno tvrditi, da najme njezini občinari više osjećaju teret uzdržavanja mjestnoga suda, nego li bi osjećali porez državni, iz kojega bi se plaćao po jošt jedan pristav kod svakoga kotarskoga suda. Ako se uvaži jošte i ta okolnost, da pretežna većina priseznika sastoji od ratara, obrtnika i trgovaca, dakle od ljudi, koji vršeć dužnosti priseznika odkidaju se svomu gospod. poslu, a po §. 17. z. o. m. s. morao bi svaki mjestni sud barem dvie sjednice u tjednu držati, (u Zagrebu drže se četiri), počem dakle svake godine 18.720 osoba po dana za privredu gubi — može se svatko lahko uvjeriti, da mjestni sudovi neznače prištednju za narodno gospodarstvo. Taj gubitak prilike za privredu nemože se u današnjih okolnostih ignorirati, ta i Englezi, kojim je porota jedna od najsvetijih institucija, uvidjaju da je vršenje porotničke dužnosti gubitak privrede, pa rade već duže vremena oko toga, da se porotnikom dade odšteta. Napokon izticala se korist, koja da će nastati iz mjestnih sudova za parbene stranke tim, što će jim se prepori tako rekuć kod kuće riešavati, pa da će prištedit put kr. kotarskomu sudu, trošak i dangubu.

Nu ta korist nastaje po obie stranke samo onda, kad su žitelji iste občine, nije li tomu tako, tada tužitelj nesamo da neima te koristi, već mu zakon o mjestnih sudovih na veliko otegoćuje dužnika si tužiti.

Prigovoriti će se možda, da je tomu tako i kod kotarskih sudova i kod sudbenih stolova, jer da je to posljedica, koja sliedi iz obće poprimljenoga pravila, „actor sequitur forum rei“.

Istina je da mora tužitelj podići tužbu u pravilu pred sudom tuženika; nu po sudovniku, može ju — i to u mnogih slučajevih — podići i kod drugoga, imenito i kod svoga vlastitoga suda onda, ako ovaj stoji u užjem savezu sa glavnim momentom parnice, nego li sud tuženika.

Digitized by Google

Zakon o mjestnih sudovih ustanovljuje u §. 24. glede relativne nadležnosti, da se ona ravna samo po prebivalištu, a vrlo riedko i po boravište tuženika, — u §. 26. pako izključuje odvjetnika od zastupanja strankah pred mjestnimi sudovi; §. 50. napokon ustanovljuje, da se drugomu zastupniku neima dosuditi naknada većega troška, nego li bi se dosudila, da je sama sranka pred sud došla.

Ove tri ustanove opravdane su same po sebi, ali one i otegoćuju mnogomu tužitelju podignuće tužbe proti dužniku stanujućemu u udaljenoj obćini, u kojoj neima vjerovnik znanca, koj bi ga mogao i hotio zastupati pred tuženikovim mjestnim sudom.

Tuži li pako vjerovnik kod svoga suda, smatrajuć ga nadležnim kao forum contractus, dužnik odmah prigovara, pozivljuć se na §. 24. z. o. m. s. nadležnosti, a poznat mi je slučaj, da je i sam mjestni sud jednoga slob. kr. grada ureda radi vratio pozivnice ovdašnjega mjestnoga suda dodav; da tuženici po §. 24. rečenoga zakona nepodpadaju pod sudbenost zagrebačkoga mjestnoga suda, pa da im zato niti neće pozivnice uručiti — slučaj koj takodjer karakterisira kakvoću uredovanja mjestnih sudova.

Da iz spomenutih tih propisa zakona o mjestnih sudovih u istinu nastaje velika šteta za promet, dokazuje nam najbolje predstavka zagrebačke trgovačko-obrtničke komore od 4. siečnja t. g., kojom moli kr. zemaljsku vladu da nastoji, da se upitne ustanove promjene, pa je taj predmet i u posljednjoj, 21. o. mj. držanoj komorskoj sjednici na novo spotaknut bio.

Po onom što sam dosada reko o mjestnih sudovih, nepružaju oni očekivanih praktičnih probitaka. Bi li jih dakle valjalo ukinuti?

Pustimo to pitanje, pa si radje stavimo drugo; nebi li se dali postići veći probitci možda malenimi promjenami zakona? Čini mi se da bi se to lahko dalo postići. Za prvo preporučio bih onu promjenu, koju su uveli u Francezkoj sa mirovnimi sudovi. Kad su najme ti sudovi god. 1790. organisirani, bijaše odredjeno, da svaki prepor sudi sudac-miritelj sa dva prisežnika. Nu naskoro uvidiše, da ti pvisežnici nisu uprav neobhodno potriebni, za moći pronaći pravo, a prisežnikom da je taj posao teretan,

Digitized by Google

pa zato i bude zakonom od 29. centeza god. IX. odredjeno, da kod mirovnih sudova sudi sam sudac-miritelj. Tako bi se moglo i kod nas svake godine najmanje 18.720 osobam prištediti sudjelovanje — makar samo od pol dana — kod posla, pri kojem sigurno nekoriste mnogo, a svakako gube tim kod svoje gospodarske privrede. Za drugo pako predložio bih, da se relativna nadležnost mjestnih sudova protegne jošt na dva momenta, da se najme prihvati uz sud prebivališta, jošt i sud ugovora i naročitoga podignuća; tim se nebi sagriešilo proti poštenomu dužniku a olahkotilo bi se znatno dizanje tužba onim tužiteljem, osobito u gradovih, koji prodavaju na vjeru i ljudem daljnih mjesta i občinah. (v. Mjesečnik br. 5. god. 1878).

Napokon predložio bih uprav sa gledišta prištednje i ujednostručenja pisarskih troškova, de se opet poprimi ona manipulacija, koja je bila propisana naredbom ministarstva unutarnjih poslova i pravosudja od 26. svibnja 1860. džl. br. 130 kojom su kod nas i u Ugarskoj prvobitno uvedeni bili mjestni sudovi.

Uz te malene promjene nebi se sjegurno umanjila ona pravna sjegurnost, koju mogu pružati mjestni sudovi po današnjem njihovom ustrojstvu, a prištedio bi se gdje koji teret občini i pojedincem. Govoreć o mjestnih sudovih želim još sasma kratko reflektirati na jednu točku krajiških mirovnih sudova, uvedenih carskom naredbom od 16. prosinca 1871. te pridržanih i nakon recepcije podanika.

Carska ta naredba ima tu prednost pred našim zakonom od 3. listopada 1876., što daje mirovnim sudovom manju nadležnost, nego li ju imadu naši mjestni sudovi; u krajiških občinah sude samo do 50, a u ladanjskih do 25 for. — I drugdje, gdje postoje slični sudovi restringirana je njihova nadležnost znatno više nego li kod nas, n. p. občinski sudovi u Würtenbergu sude (prama veličini občinah) do 30, 20 15 for., a u Badenskoj do 24 i do 5 for., njemački pako zakon ob ustrojstvu sudaca od god. 1877. pripušta fakultativno uvadjanje občinskih sudova nu oni nesmiju suditi u parnicah u kojih se traži više nego 60 marakah (35 for)

Digitized by Google

Nu uz prednost imade upitni krajiški zakon opet samo glede nadležnosti, kakove neima zakon od 3. listopada 1876. §. 25. potonjega izuzimlje stanovite subjekte (kojim se — obzirom na boravište — bezdvojbeno imadu pridati i osobe, stojeće pod sudbenosti dvorskoga maršalstva) od nadležnosti uputnih sudova, i to punim pravom, jer su ti subjekti stranom takovi, koji se svagdje podredjuju samo najvišjoj kategoriji sudova prve molbe, stranom su to pako takove fizične osobe, kojih uredovni položaj čini spram njimi mjestne sudove podredjenimi ili odvisnimi. §. 8. usuprot c. naredbe od 16. prosinca 1871. dodaje tim subjektom jošte i sve činovnike, aktivne častnike i dušobrižno svećenstvo. To se nedade opravdati niti s gledišta — toli osnovanoga zahtjeva jednakosti pred zakonom i sudom, niti obzirom na uredovni kakav nadredjeni položaj tih osoba — izim kot. suda i predstojnika polit. vlasti a niti praktičnimi razlozi.

Napokon ću jošte spomenuti okružnicu c. kr. krajiškoga pravosudnoga odjela, izdanu 22. rujna 1873. br. 4382 kao razjašnjenje članakah 17—20 zakona od 19. lipnja 1872. ob ustojstvu pravosudja u Krajini.

Kako je poznato, organizirano je ovim zakonom sudstvo u Krajini na sasvim novom i prilično istom temelju, koj je tada jur prihvaćen bio u Ugarskoj i u Cislajtaniji, pa nas je Krajina u tom pogledu pretekla. Čl. 17. toga zakona uvadja, počam od 3. siečnja 1873., u kriepost naš sudovnik uz njeke promjene.

Medju ove spada prije svega ustanova čl. 11., koj ukida §. 12. sudovnika u toliko, što se istim u Krajini uvadja samo jedna vrst inokosnih sudovah, „c. kr. kotarski sudovi“ pa po tom neima nikakove razlike — niti u nazivu, niti u ustrojstvu niti glede nadležnosti — medju inokosnimi sudovi nalazećimi se u mjestu sedišta c. kr. sudištah i medju ostalimi; pa stoga niti neima kod prvih razlike medju „užjim i širjim“ djelokrugom, kakova postoji kod naših gradsko-delegiranih kot. sudovah; u tom obziru stoji krajiški zakon na novijem stanovištu, koje je prihvatila i austrijska osnova parbenoga postupka od g. 1876.

Nadležnost tih inokosnih sudovah pako ustanovljuju — u oprieci sa sudovnikom, dotično gruntovnim redom — čl. 18—20.

Digitized by Google

Glede osobne sudbenosti toli parbene koli i neparbene, restringira jih čl. 18. na onu mjeru, koja pripada po sudovniku gradsko delegiranim kotarskim sudovom.

Scienim da je zakonodavac ovdje hotio i mogo misliti jedino onu sudbenost, koju vrše grad. deleg. kot. sudovi po sudovniku u njihovom **užjem** okolišu, jer u „širjem" pripada jim i onako ista sudbenost, koju vrše i „kotarski sudovi". Stoga mislim, da stoji upitna okružnica c. kr. krajiškoga pravosudnoga odjela u protuslovju sa zakonom, kadno u svojoj 1. točki spomenuti čl. 18. onako razjasnuje „Ta se ustanova nesmije podnipošto tako razumjeti, da je kotarskim sudovom u obće dopitana bila samo nadležnost gradsko-delegiranih sudovah protegnućem, ustanovljenim čl. 19. i 20., već se ima s obzirom na čl. 17. ustrojstvenoga zakona držati toga načela, da kotarski sudovi u hrvatsko-slav. Krajini ovršivati imadu sudbenost u podpunom obsiegu onako, kao što su ju vlastni ovršivati kotarski sudovi po sudovniku od 16. veljače 1853. te da u tom pogledu iznimci samo u toliko mjesta ima, u koliko se nadležnost kotarskih sudovah ustanovami članakah 18. do 20. ustrojstvenoga zakona ili steže ili razprostranuje. Ta je točka okružnice govoreća o sudbenosti u obće a nelućeća napose osobnu i realnu parbenu i neparbenu, glede osobne (barem bezdvojbeno parbene) sudbenosti sa člankom 18. rečenoga zakona u toliko u protuslovju, što proglašuje mjesto kao pravilo, što zakon niti kao iznimku neustanovljuje, jer poziv naredbe na čl. 17. zakona, kao tobože glavnoga načela za ustanovljenje sudbenosti, držim neshodnim za opravdanje „razjašnenja", u tom se bo članku jasno kaže, da se sudovnik neuvadja onako u Krajinu, kako je prvobitno izdan, već sa stanovitimi promjenami, a prvu načelnu promjenu, ograničenje nadležnosti c. kr. kot. sudovah, izražava sasvim jasno glede osobne sudbenosti rečeni članak 18.

Scienim da se absolutna nadležnost c. kr. kotarskih sudovah u Krajini nesmije prosudjivati neposredno po sudovniku, nego po člancih 18. do 20. zakona od 19. lipnja 1872., a istom u granicah timi članci ustanovljene absolutne nadležnosti spo-

Digitized by Google

menutih sudovah ima se njihova relativna nadležnost prosudjivati po sudovniku.

Glede vodjenja „javnih knjigah“ i glede realne sudbenosti krajiških sudovah ustanovljuje rečeni ustrojstveni zakon sliedeće: Javne knjige vode izključivo kotarski sudovi o svih u njihovom okolišu ležećih nepokretnostih (čl. 19.) realna sudbenost pako podjelena je medju sudišta i kotarske sudove tako, da prvi vrše izključivo svu parbenu, a drugi svu neparbenu realnu sudbenost. Kotarski sudovi nadležni su u realnih parnicah samo za moći dozvoliti „privremena sredstva za osjeguranje i ine medjubrojne priprave“.

Neću ovdje govoriti o shodnosti ove zakonske ustanove, već samo konstatiram, da je ona sasvim jasna, podjelujuć parbenu realnu sudbenost izključivo složnim a neparbenu izključivo inokosnim sudovom. Zato i opet scienim, da nije bilo neobhodno nuždno razjasniti ta dva članka zakona, i da razjašnenje, sadržano u točki a) i u posljednjoj izreci naredbe c. kr. krajiškoga pravosudnoga odjela od 22. rujna 1873. stoji u oprieci sa zakonom. Točka a) glasi ovako, da realna sudbenost pripada sudištem I. molbe samo u toliko, u koliko jim je ona po 1. točki čl. 20. ustrojstvenoga zakona doznačena, da pako u ostalom ovršivati imadu realnu sudbenost (ma i u sjedištu sudišta) kotarski sudovi, da su potojni dakle i vlastni obavljati realna djela, pomenuta u §. 49. sudovnika“.

To izvadja naredba valjda iz predmnjeve, da se imade — usljed članka 17. — i absolutna nadležnost po sudovniku prosudjivati. Kako je točka a) stilisirana, kako govori u obće o realnoj sudbenosti, nelučeć parbene od neparbene, sliedilo bi iz te navodbe, da realnu dakle i parbenu sudbenost vrše sudišta samo u ograničenoj mjeri (gdjeno jim ipak čl. 20. dosudjuje parbenu izključivo) da dakle ta sudbenost i kotarskim sudovom pripada. Da je to pako nemoguće sliedi nesamo jasno iz slova čl. 20, nego i iz eksklusivne naravi realne parbene sudbenosti, iz zaštite prioriteta za uzčuvanje stavnih pravah na nepokretnosti. U svojoj posliednoj točki napokon kaže okružnica sliedeće:

Digitized by Google

„Konačno se opazuje, da se i člankom 20. ustrojstvenoga zakona nepreinačuju ustanove §. 53. i 54. sudovnika, i da je nadležnost kotarskih sudova u pogledu parbenih stvarih, označenih u potonjih paragrafih, s obzirom na članak 18. ustrojstvenoga zakona stegnuta jedino §. 15. sl. a) sudovnika".

Naš sudovnik uvršćuje istina §§. 53. i 54. u rubriku o parbenoj realnoj sudbenosti, nu tužbe o kojih govore ta 2 paragrafa, nisu realne u pravom smislu. Scienim da je bilo skroz suvišno razjašnjenje glede §. 53. sudovnika, jer nije moglo biti dvojbeno, da su krajiški kotarski sudovi nadležni u sumarnih parnicah o smetanju posjeda; članak bo 18. ustrojstvenoga zakona kaže naročito, da ti sudovi vrše sudbenost gradsko-delegiranih kotarskih sudova, a §. 53. sudovnika veli opet sasvim jasno, da sumarne parnice o smetanju posjeda pokretnih i nepokretnih stvari spadaju pred onaj (takodjer gradsko-delegirani) kotarski sud, u kojega se kotaru smetanje dogodilo.

Pogledom na §. 53. sudovnika scienim da je posliednja točka upitne okružnice nejasna.

U sumarnih parnicah o smetanju posjeda radi se jedino „o razjašnenju posljednjega faktičnoga posjeda", a ne o novčanih svotah, stoga nerazumijem, kako bi bila nadležnost krajiških kotarskih sudova u tih parnicah „stegnuta jedino §. 15. sl. sudovnika" t. j. do svote od 525 for., (jer okružnica naročito veli, da se ta stega na oba §§. 53. i 54. proteže).

Pogled po svietu.

Od velikih i malenih zastupstva naroda u austro-ugarskoj monarkiji radi sada jedini sabor hrvatski. Tako zvano carevinsko vieće završiv svoju gotovo šest godišnju periodu zakonarsku razpušteno je, razpisani su već novi izbori i vodi se vrlo živahna izborna borba. Ugarski sabor odgodjen je do 2. listopada. Hrvatskomu, koji se je sastao 14. lipnja, namienjeno je važnih poslova: razpraviti proračun, a za tim osnove zakona ob uredjenju gradskih i seoskih občina. Bez sumnje, ovi su poslovi vrlo zamašni, hoće li se svi već u ovoj sjeditbi riešiti, ili odgoditi na sliedeću, o tom se još sada ne može ništa pozitivna reći. To je sjegurno, da obie osnove ob uredjenju občina zaslužuju vrlo pomni studij

Digitized by Google

i da se neće nitko kajati, bude li se radilo na njih onom obzirnošću, koju nuždno zahtievaju institucije, što no se kane novim zakonom urediti. Mi ćemo u ostalom djelovanje hrvatskoga sabora pozorno pratiti, te što bude prema našemu listu, i ocieniti.

Zaputiv se iz domovine i pogledav na jug u Bosnu i Hercegovinu vidimo, da se tamo sada organiziraju upravu i sudstvo; iz naše domovine, polazi tamo više činovnika raznih struka, pa se nadamo da ćemo moći za koje vrieme priobćivati i izvornih dopisa o tamošnjem stanju; za sada samo konstatnjemo već i drugimi novinami donesenu viest, da se namjerava u Bosnu i Hercegovinu uvesti voj. kazneni zakon izpustiv iz njega ustanove, tičuće se strogo vojničkih zločina, a uvedši neke nove prema tamošnjim odnošajem udešene. I tu bi se dako moglo pitati, je li to zaista spretan način, i nebi li možda bilo koristnije uvesti već u Hrvatskoj postojeći kaz. zakon prilagodiv ga, koliko je moguće tamošnjim odnošajem.

Ugarski sabor, kako rekosmo, odgodjen je kr. odpisom do jeseni. Zadnjih mjeseca radio je vrlo marljivo, te razpravio više važnih zakona, Na prvom mjestu spominjemo policajni kodeks. Neimajuć ga do sada pri ruci možemo naprosto registrirati, da je u svietu osnova prilično povoljno primljena. Ugarsko zakonarstvo prihvatí ono drugo mnenje teorije, da se policajni prekršaji imadu napose kodificirati i neku cielost za sebe činiti; a da nebudu sastavni dio kaz. zakona. Čujemo, da i kod nas sliede ove nazore oni krugovi, koji izradjuju osnovu kaznenoga zakona. U ostalom u tom se kodeksu priznaje već i drugdje izrečena istina, da se svi prekršaji nemogu unj uvrstiti, da se s toga mora dati vladi, jurisdikcijam i gradskim oblastim pravo izdavati naredbe, odnosno odredbe policajne.

Osim onoga spominjemo još šumski zakon, pa onda zakon ob uredjenju vjeresijskih zadruga za poljodjelce. Onim prvim neograničuje se baš osobito pravo vlastničtva da se zaprieči haranje šuma. Zaštita zakona proti devastaciji proteže se osobito na šume zaštitne, zatim na državne i one korporacija. Od zakona ovako sastavljena može biti gospodarske koristi samo ako ga budu izvršivali skroz savjestni organi; nešto izdašnija kontrola i red nad strogo privatnimi šumami nebi baš bila suvišna. — Zakon ob organizaciji zemljištnoga kredita mogao bi po Ugarsku uroditi pravim blagoslovom. Hrvatski sabor nebi smio ni časa pustiti s oka slične uredbe za našu domovinu; ona bi više koristila nego stotina zakona proti lihvarstvu.

U budućem zasjedanju doći će valjda pred ugarski sabor stečajni zakon, na kom se vrlo marljivo radi, a možda još prije kazneni postupnik, bez kojega nemože započeti ni kriepost novoga kaznenoga zakona.

Digitized by Google

Iz pravnoga života Ugarske vredno je spomenuti predstavku budapeštanske odvjetničke komore, upravljenu na sabor ugarski, u kojoj se dižu tužbe odvjetničkoga stališa i živo slika neprekidno nazadovanje odvjetničtva u Ugarskoj.

„Naše zakonodavstvo — veli se medju ostalim u predstavci — drži odvjetničtvo u pravilu za kriminalistični material, pa zamieniv faktično stanje sa polučit se imajućim ciljem, izdavaše za odvjetničtvo takove odredbe, koje su činile gotovo nemogućim da se ovo stanje popravi". Tu spominje predstavka šesti dekret kralja Matije, odredbe zak. čl. 49. 1563., 38. 1723., 43. 1729., 16. 1792., reskripte kraljice Marije Terezije, Josipa II. i Franje I., zatim odpise od god. 1804. do 1853., zatim za vrieme provizorija postojalu „instructio pro advocatis," osnove zemalj. sabora od god. 1793. i 1827. i napokon upravo obće štetni zak. čl. 34.: 1874, (sadanji odvjet. zakon).

Izradjivajuć novije osnove zakona odvjetnički stališ jednostavno su mimolazili; riedko je koja osnova predložena odvjet. komoram na mnenje, pa i to učinilo se kasno, a mnenje nikada uvažilo. U godišnjih izviešćih odvjetničkih komora riedkom se jednodušnošću odsudjuje pravac sadanje pravosudne politike, prosvjedovahu sa stanovišta objektivnoga pravosudja proti onim na moralnoj podlozi ne osnovanim, ukupnu ekonomiju oštećujućim pokusajem, koji htjedoše u pravosudnoj organizaciji učiniti stanovište državno-financijalno i stranačko-političko gospodujućim. Nu izjava odvjet. komora nehtjede nitko slušati, mimoišav strukovno javno mnenje takove su radnje poduzete i izvedene, da nemogu zadovoljiti ni teoriji ni praksi. Zakon o služinčadi, lihvarski, zakon o tutorstvu, o posstupku u poslovih maličnih i zakon o dokinuću sudačke neodvisnosti vrlo izrazito karakterizuju spomenuti pravac, a paralelno s ovimi izvedene su slične tako zvane reforme u političkoj, naročito u financ. upravi. Iz ovdje nabrojenih grieha navodi predstavka potrebne reforme: 1. Treba radikalno promieniti zakon odvjetnički; 2. produžiti vrieme odvjetničke prakse i strožije postupati kod odvjetničkih ispita; tko bude reprobiran na ispitu, da mu se ne dozvoli ispit obnoviti; 3. disciplinarni postupak odvjet. komora da se više ujednostruči, da se komore provide sudačkom vlasti naproti neosnovanim tužbam proti odvjetnikom, da se za zaključke komore aktivira prizivna instancija uz udioničtvovanje odvjetnika; 4. da se strogo postupa proti nadripisarstvu i razširi dužnost služiti se pomoćju odvjetnika; 5. da se osjegura nagrada i trošak podieljenjem prava prvenstva i retencije, da se dokine odgovornost odvjetnika za pristojbe težčajuće njegovu stranku; 6. da se bezuvjetno dokine zakon o maličnom postupku (zak. čl. 22. 1877.), koji sramoti odvjetničtvo, a oštećuje maloga obrtnika; 7. da se dokine ustanova, koja nedozvoljnje odvjetniku zastupati pred burzovnim sudom; 8. radikalna reforma

Digitized by Google

gradj. parb. post., da se poboljša gruntovnica, te kodificira privatno pravo, uvede porota u kaz. postupku, bezuvjetni povratak k načelom g. 1867. svečano izrečenim ob odieljenju sudstva od uprave, da se osjegura osobna sloboda proti zakidanju političkih i financijalnih oblasti, da se uvedu upravna sudišta itd. Završuje predstavka veleć, da se nedadu izbrojiti svi nedostatci i sve želje, da je ovdje nacrtana samo okosnica glavnih opačina, s kojih strada danas pravosudje i odvjetničtvo, pa je preka nužda, da se dokinu, a to se dade j lahko izvesti."

Ova tužba zaista — primjećuje jedan ugarski list — je vrlo značajna; iz nje se dobro razabire, da odvjetnički stališ u Ugarskoj neuživa gotovo nikakova ugleda, a to je ne mala šteta za ukupno pravosudje, u kojem bi moralo odvjetnikom pripadati odlično mjesto. Nu iz same ove tužbe, a još jasnije iz drugih poznatih činjenicah vidi se, da su odvjetnici u mnogom sami skrivili jadno stanje, s kojega strada cieli stališ. Znanje pravoslovno nestiče se nepolazkom kolegia na sveučilištu, niti bezsmislenimi političkimi deklamacijami, kojimi se nabacuje mladež po ulicah i javnih mjestih, mjesto da revno prione uz knjigu i predavanja. Tako se „akademički gradjanin" prošulja kroz četiri godine universitetskih studia; a vrieme ovdje izgubljeno ne da se tako lasno nadoknaditi, kad bi i bilo tomu volje, koje često ne ima. Odvjetnička praksa ne može mnogo vrediti, jer traje kratko vrieme tako, da i teoretički pripravijen mladić ne može se dovoljno uvježbati za svoje zvanje. Odvjetnički ispit postao je pravim ruglom kandidata i sramotom; propušta se na njem, znao ti štogodj ili ne. A svemu tomu prava je kruna odvjetnička sloboda; ljudi bez znanja, praktične vještine, često bez karaktera i moralne vrednosti laćaju se odvjetničtva, ne da budu odvjetnici prava nego u najboljem slučaju vješti spekulanti, u gorem još nešto gorega. Ta iz Beča, koji ima s obližnjimi mjestmi do miliun stanovnika, dolaze često tužbe iz odvjetničkih krugova o nesolidnosti radnje, a kako da nadje čestite zaslužbe do 680 odvjetnika — u Beču imade ih do 620 — u Budapesti, koja ima oko 200.000 žitelja a ne ima ni velike industrije ni razgranjene trgovine. — U ovom pravcu zaista su vrlo nuždne reforme.

Carevinsko vieće završi svoje djelovanje 16. svibnja. Predsjednik mu dr. Rechbauer nacrta u svom zaključnom govoru djelovanje sabora, a o radu na polju njege prava reče ovo: „U području njege prava najvažniji je zakon ob upravnom sudištu. Izuzev taj zakon naše djelovanje na tom polju ne bijaše osobito plodno. Mogu ovdje spomenuti samo zakon o razširenju postupka bagatelnoga; zakon, kojim je ponešto prikraćen sumarni postupak; zakon ob uvedenju zemljišt. knjiga; zakon proti pijanstvu i lihvarstvu u Galičkoj i zakon o popravku ovršnoga reda. Ovaj potonji, često i opetovano razpravljan u odboru i saboru,

Digitized by Google

nije jošte dovršen. Veliki zakoni, koji bi bitno djelovali na reformu našega sudb. postupka i našega zakonarstva, najme kazneni zakon i gradj. parb. postupnik, nisu dovršeni. Odbor je u mnogobrojnih sjednicah neumorno razpravljao kazneni zakon, vis. kući predloženo je obsežno i strukovnjački izradjeno izviešće, ali nismo dospieli ovdje zakon u razpravu uzeti. O novom gradj. parb. postupniku vieća istom odbor, nemože se dakle ni govoriti o dovršenju".

Ako se promisli da je carevinsko vieće gotovo šest godina saborisalo, zaista u ovom području nije mnogo uradilo, prem se s druge strane mora priznati, da bi mogao prenagli rad ovdje donieti više štete nego li je čine stari zakoni. To smo donekle i mi u Hrvatskoj izkusili.

Od nekoga vremena mnogo se razpravlja u strukovnih časopisih austrijskih misao, kako da se za slavensko-njemačke kraljevine i zemlje ustroji onakov Juristentag, kakov imade Njemačka. Od teoretičkoga razmatranja kao da se kani preći na praktično izvedenje. Dr. pl. Kissling, odvjetnik u Linču, pozivlje one, koji bi htjeli raditi oko ustrojenja sastanka (sjezda) pravnika, kakov je u Njemačkoj, neka izjave svoj pristup. U motivaciji ovoga poziva naglasuje se, da je sastanak njemačkih pravnika imao zadaću pomagati, kako da se za sve njemačke zemlje, uzev ovamo i dielove carevine austrijske, spadajuće k njemačkomu savezu, stvori zajedničko pravo. Politički dogodjaji od god. 1866. učiniše kraj takovu nastojanju — barma koliko se tiče Austrije — pa premda se je opetovano i ostentativno izticala potreba, da Ausrijanci ostanu neprekidno članom pravničkoga sjezda, ipak pokazuje slabo učestvovanje austrijskih pravnika kod razprava i radnja sastanka, da se ovi osjećaju više začastnimi nego li pozvanimi radnici njegovimi. Tomu su nemalo krivi predlozi samoga sastanka, jer su se ovi bavili poglavito aktualnimi pitanji zakonodavstva njemačkoga, dočim za vrlo važna zakonodavna pitanja austrijska nesmognu ni prostora niti se za nje ostali članovi zanimali. S toga može se lasno shvatiti, da je sudjelovanje Austrijanaca gotovo sasma prestalo, pa je skroz prema naravi stvari, da sami Austrijanci povedu inicijativu i razrieše odnošaj, koji bi se sam po sebi morao razpasti. Pozitivna je šteta, da ne ima u Austriji takova organa za pitanja legislativna, s toga je pozitivna potreba, da se sastavi sastanak austrijskih pravnika koji bi obsizao sve narodnosti.

Mnenje Kisslingovo našlo je svagdje živa odziva. „Juristische Blätter" prihvaćajuć podpuno predlog i zagovarajuć ga živo sa svoje strane, podvikuje zagovornikom misli austro-ugarskoga pravničkoga sjezda, da sada nije hora tomu. U Ugarskoj, u koliko se poznavaju tamošnji odnošaji, bili bi voljni u takovu organu prije nazrievati pogibelj svojoj suverenoj legislativi nego li pomoć istoj; k tomu Ugarska imade svoj domaći organ takov, koji radi više godina dosta koristno, jedva bi dakle

Digitized by Google

htjela taj napustiti, pa stvorit nekakov novi zajednički austro-ugarski. Zato svjetuje rečeni list, da se takove ideje liepo pričuvaju za shodnija vremena, a sada neka svi prionu, da se što skorije dobije austrijski „Juristentag“.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Na plaće občinskih bilježnika može se voditi ovrha.

M. P. iz V. potražio je proti K. N. obć. bilježniku u M. (bivšem krajiškom štopskom mjestu) na temelju pravomoćnog platežnoga naloga od 19. studenoga 1877. br. 1536. radi mjenbene svote od 200 for. a. v. s. p. ovršnu pljenitbu i izdanje jedne trećine plaće do konačnog namirenja duga sa pripadci. Ovu je molbu c. kr. sudbeni stol vinkovački odlukom od 17. prosinca 1877. br. 1682. odbio uputom na naredbu od 13. siečnja 1859. (d. z. l. VII. 29.).

Na utok ovrhovoditelja potvrdi c. kr. krajiški odsjek banskoga stola riešitbom od 22. veljače 1878. br. 397. napadnutu prvomolbenu odluku s razloga, što pogodovanje podieljeno previšjom naredbom od 10. veljače 1859. nije ograničeno na obć. činovnike takovih občina, koje imadu uredjeni magistrat, nego da ono valja za činovnike svih onih magistrata občinskih, kojim je povjereno uredovanje političko; što se nadalje na občine, vrsti sada pomenute t. j. kojim je povjereno uredovanje političko, i občinski ured u M. broji, što je zatim uslied toga sud prve molbe naredbu min. pravosudja od 13. siečnja 1859. (d. z. l. br. 29.) pravilno uporavio na predležeću prošnju ovršnu i napokon što usliéd toga ni nemože govora biti o uporabi §. 316. gr. pp. — Proti toj drugomolbenoj rješitbi podnio je M. P. izvanredni previdni utok, povodom kojega je c. kr. krajiški odsjek stola sedmorice rješitbom od 4. prosinca 1878. br. 687. suglasne odluke obajuh nižih sudova preinačio i sudbenom stolu naložio, da podnesak de pr. 6. prosinca 1877. br. 1682. uz odpad odpućujućeg razloga rieši.

Razlozi ove rješitbe glase: „Nedvojbeno je, da gledom na propise članka 30. cars. nar. od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu sudova u vojnoj krajini i naredba min. pravosudja od 13. siečnja 1859. i cars. nar. od 10. veljače 1859. imadu valjanosti.

Vidiv, da je u §. 460. gr. pp. ustanovljena iznimka prava ovrhe na plaće urednika u pomenutoj naredbi jedino na one urednike i službenike ograničena, koji su kod gradskoga poglavarstva (Comunal-Magistrat) namješteni; uvaživ da po ustanovah c. naredbe od 8. lipnja 1872.

Digitized by Google

sl. ť. g. h. mjesto M.....a nespada med gradove nego medju seoske občine i posmotriv nadalje, da nije imenovana medju onimi nabrojenimi gradovi, koji gradsko zastupstvo (Stadtrath) i vieće (Stadtmagistrat) imadu, nemože se ovršenik, one občine bilježnik, medju one urednike brojiti, kojim dobročinstvo §. 460. gr. pp. pristoji. Naredbom minist. za unutrnje poslove od 3. lipnja 1854. br. 136. d. z. l. izdanom za političku i sudbenu organizaciju Hrvatske i Slavonije povjerena je politička uprava izim kot. ureda samo slobodnim kr. gradovom; na tu se je naredbu kod preustrojstva vojene Krajine zakonom od 19. lipnja 1872. obzirom na cielokupnost ovih zemalja osobiti obzir uzeo, a takovim se gradom nemože M.....a pribrojiti. Osim toga mora se nar. min. pravosudja od 13. siečnja 1859. kao iznimka od občenitih propisa strogo tumačiti.

Po tom pokazuju se obie niže odluke na tumačenju zakona očevidno pogriešnom utemeljene (§. 335. gr. pp.) i mora se sudbenomu stolu u V. naložiti, da ovršnu molbu vjerovnika uz odpad odpućujućeg razloga rieši. Troškove utoka ima utjecatelj ipak sam nositi, jer protivna stranka svojim uplivom utok nije prouzročila i očita krivnja nižjih sudova radi uporabe §. 316. gr. pp. nepredleži.

Priobćio **B . . š.**

Upis gruntovni sam po sebi i u obće neustanovljuje naslova tečenja prava i u gruntovnici upisana (§§. 316. i 321. o. g. z.).

Antun i Veronika K. iz Krapine tuže Imbru S. pred kr. kot. sudom krapinskim i traže, da prizna njihovo pravo vlastničtva na nepokretnosti, upisane u grunt. zapis. br. 239 občine Krapina mj. br. 4857, 913, 4651, 4677, 4683 itd., da im se te čestice predadu u faktični posjed i uživanje i naknadi parbeni trošak; jer da su oni sve gore spomenute parcele kupili, da su na njihovo ime u gruntovnici upisane da dokle čine zaista njihovu pravu svojinu.

Kr. kotarski sud u Krapini izreče osudom od 17. kolovoza 1876. br. 1045., da je tuženik Imbro S. dužan priznati pravo vlastničtva tužitelja na nepokretnosti upisane u zem. zapis. br. 239 občine Krapine mjest. br. 4857, 913, 4651 itd., iste čestice im predati u faktični posjed i naknaditi parbeni trošak od 48 for. 85 novč.

Razlozi: Traži li tko priznanje prava vlastničtva na koju stvar sudbenim putem, mora po §. 369. o. g. z. dokazati, da tuženik utuženu stvar posjeduje i da utužena stvar njegovu (tužiteljevu) vlastnost sačinjava, t. j. ima dokazati po §. 380. o. g. z. naslov i pravni način tečenja.

Tužitelji su u nazočnom slučaju ovim uvjetom zadovoljili; jer tuženik stranom izrično (§. 108. gr. pp.), stranom muče (§. 22. gr. pp.)

Digitized by Google

priznaje, da posjeduje utužene nekretnine; naslov pako i pravni način tečenja dokazuju tužitelji kupo-prodajnim ugovorom od 23. siečnja 1875. i zaporkom nadležne gruntovne oblasti na istom, i vlastovnicom na gruntovnom izvadku B ad I.

Naproti tomu tuženikovi prigovori nemogu pobiti odlučnih tih dokazala.

Prvi bo moment, kako jur rečeno, tuženik stranom izrično stranom muče priznaje.

Momenat drugi — naslov — napada prigovorom, da kupo-prodajni ugovor pod A ad I. nije valjan, jer da je prodavateljica slaboumna, da nije nikada toga ugovora podkrižala, da su nekretnine daleko izpod prave njihove vrednosti prodane, odnosno kupljene i da kupovnina nije izplaćena. Svi ovi prigovori nespadaju u ovu parnicu. Njimi bo bi se jedino mogla služiti prodavateljica proti kupcem u eventualnoj parnici radi izpunjenja pogodbe — nipošto pako tuženik proti tužiteljem u nazočnoj parnici.

Moment konačno treći — pravni način tečenja — napada tuženik prigovorom, da je prednica tužitelja prigodom uvadjanja gruntovnice pogrešno unešena kao vlastnica prepornih nekretnina; jer da je bio vlastnikom istih u ono doba ostavina pokojnog njegovog otca — pa da bi se on prodajom prepornih nekretnina po ugovoru A ad I. prikratio u nuždnom djelu izza pokojnog si otca. — Faktum jest, da je prednica tužitelja prigodom uvadjanja gruntovnice unešena kao jedina vlastnica prepornih nekretnina — da je sad baš i pogrešno kao takova unešena bila, to bi imali dotičnici, koji se tim u svojih pravih povredjenim osjećaju, brinuti se za dobe za izpravak grutovni, česa nisu učinili.

Tuženik nastoja doduše dokazati prilogom 3 ad II., da je izpravak taj gruntovni proti tužiteljem jur utužio — nu ni neglededć na to, kada da je ta tužba i proti komu podnešena — nezaslužuje prilog taj uvaženja; jer je pridonešen u prostom prepisu, dočim protivnici istomu izrično neistinitost prigovaraju (§. 143. gr. pp.).

Čim se iz prenavedenog dokazanim uzeti mora, da je prodavateljica — prednica tužitelja — zaista vlastnicom prepornih nekretnina bila — to se ni poslednji prigovor tuženikov, glede prikraćenja u nuždnom dielu pripadajućem mu izza pokojnog mu otca — uvažiti nemože.

Proti ovoj osudi podnio je tuženik priziv, usljed kojega je kr. banski stol osudom od 18. srpnja 1877. br. 5692. preinačiv osudu prvoga suda, zahtjev tužitelja odbio.

Razlozi: Tužitelji tražeći od protivnika priznanje prava vlastnosti i ustup posjeda nepokretnosti u tužbi navedenih imali su po §. 369. o. gr. z. dokazati, da tuženik iskane nepokretnosti posjeduje, i da su iste vlastnost njihova. Prvi dio dokaza toga pružen je priznanjem tuženika, ali dokazom vlastnosti svoje tužitelji nisu uspjeli.

Digitized by Google

Tužitelji izvadjaju pravo svoje iz kupo-prodajnog ugovora od 23. siečnja 1875. pod A ad I. pak su polak toga, usljed prigovora protivnikovih prije svega dokazati imali, da upitni ugovor zaisto obstoji t. j. tužitelji imali su porečenu istinoću istog ugovora (§. 132. gr. pp.) dokazati i imali su ugovornu izpravu u izvoru uskladiti (§. 143. gr. pp.)

Tužitelji ponudili su doduše glede istinoće upitne izprave dokaz po svjedoku pod E ad III., ali pošto izvornik iste izprave uskladjen nije i pošto se na nju polag toga obzir uzeti neima, ukazuje se dokaz pod E bezpredmetnim i zato nedopustivim (§. 107. gr. pp.). Tužitelji imaju po tom napram tuženiku jedino gruntovni upis za se, na temelju kojeg se pako njihovom zahtjevu mjesto dati nemože; jer dočim se o tuženiku kao faktičnom posjedniku po zakonu (§. 323. gr. z.) držati imade, da ima tvrd naslov svoga posjeda, nisu tužitelji baš nikavova pravnog naslova za se dokazali, usljed česa se njihov zahtjev niti po §. 372. gr. z. neukazuje osnovanim i umjestnim.

Prigovor tužitelja, da tuženik nije vlastan pobijati istinoću ugovora A ad I. nemože se uvažiti; jer čim tužitelji svoj zahtjev proti tuženiku osnivaju na navedenom ugovoru, vlastan je tuženik poslužiti se svimi prigovori, kojimi može obezkriepiti isti ugovor, a potom može i poreći obstanak (istinoću) ugovora.

Sudbeni troškovi prebijeni su medjusobno, jer tužitelji s obzirom na njihov grunt. upis parbe ove nisu podigli bez svakog temelja i jer sada svaka stranka jednu osudu za se imade (§. 573. gr. pp.)".

Proti toj osudi podastru tužitelji vis. kr. stolu sedmorice previd, koji je on rješitbom svojom od 9. studenoga 1877. br. 1141. odbio a potvrdio osudu kr. banskoga stola.

Razlozi: „Tužitelji izvadjajuć svoje pravo vlastničtva iz ugovora od 23. siečnja 1875. pod A na I., koji ugovor ipak nisu u izvoru uskladili prem tuženik poriče njegov obstanak ili istinoću, obzirom na §§. 123. i 143. gr. pp. nisu uspieli dokazati, da imadu tvrd ili valjan naslov za utuženo pravo vlastnosti, kako je to dobro razvijeno u razlozih napadnute osude kr. banskoga stoga.

Dokaz taj nemože se smatrati ustanovljenim priloženim tužbi pod B. izvadkom iz gruntovnoga zapisnika obćine Krapina br. 239, prem se u tom izvadku navodi, da je na temelju ugovora od 23. siečnja 1875. pravo vlastnosti na utužene nekretnosti uknjiženo na korist tužitelja Antuna i Veronike K., jer upis gruntovni sam po sebi i u obće neustanovljuje naslova tečenja prava, koje je u gruntovnici upisano (§§. 316. i 321. o. g. z.); a okolnost, što je u spomenutom gruntovnom izvadku pod B na I. u obće samo napomenut ugovor od 23. siečnja 1875., ne može tomu gruntovnomu izvadku dati moći dokazne glede pobijanoga od strane tuženika naslova tečenja utuženoga prava vlastnosti, pošto na,

Digitized by Google

vedeni ugovor od 23. siečnja 1875. u ovoj parnici nije doprinešen u izvoru, kao što bi bilo, prema gore rečenom potrebno, a gruntovni izvadak nesadržaje označenja svih bitnih ustanova toga ugovora (§. 128. gr. pp.).

Obzirom na ovo sada navedeno i obzirom na ostale razloge navedene u osudi kr. banskoga stola mora se osuda drugoga suda potvrditi.

K razjašnjenju §. 618. gr. pp. u savezu sa §. 345. o. gr. z.

Seljak M. G. iz J. podigne po odvj. A. Sch. pred kr. gr. del. kot. sudom u Zagrebu proti seljaku P. C. po odvj. Dr. M. tužbu smetanja posjeda sjenokoše „Prudinec" zvane pr. 22. lipnja 1877. br. 6210., jer da mu je ovaj dne 18. lipnja 1877. sa svojimi domari pokosio ovu sjenokošu i tim smeo njegov više od 16 godišnji mirni posjed.

U povedenoj razpravi se je ustanovilo, da je tuženi takodjer godinu dana prije podnesene ove tužbe o smetanju posjeda istu sjenokošu pokosio bio, i da je sieno iz iste pobrao i k svojoj kući odvezao. Po tom izvadja tuženi, da je tužba obzirom na §. 618. gr. pp. prekasno podnesena.

Tužitelj priznaje navedenu okolnost, nu tvrdi, da je on tuženoga, koji mu je pred godinu dana upitnu sjenokošu bio pokosio, pošao odmah tužiti radi smetanja posjeda, nu da ga je on molio, da nevodi parnice, pa da će se on s njim izvansudbeno izravnati i da će mu pokošeno sieno povratiti. Ovu okolnost posvjedočio je tužitelju jedan nesumnjiv svjedok.

Nakon svršene razprave i preslušanja svjedoka izrekao je kr. gr. del. kot. sud u Zagrebu odlukom od 24. rujna 1878. br. 10213. gr., da je tuženi P. C. smeo tužitelja M. G. u posjedu sjenokoše „Prudinec" zvane tim, što je istu 18. lipnja 1877. pokosio, pa da je s toga dužan tužitelju istu sjenokošu u posjed ustupiti, dalnjeg se smetanja kaniti pod pretnjom globe od 50 for. ili 10 dnevnog zatvora, te mu nadoknaditi parbeni trošak od 103 for. 40 novč. u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe, ali to samo onda, ako tužitelj tri dana nakon pravomoćnosti ove odluke nastupi i na ročištu za to odredjenu položi sliedeću domirnu prisegu: „Istina je, da mi je P. C. onom prigodom godine 1876., kad sam ga hotio tužiti radi smetanja posjeda sjenokoše „Prudinec", kazao, da ga netužim, da će se on sa mnom nagoditi te mi pokošeno sieno povratiti."

U razlozih se iztiče mjerodavnim jedino taj prigovor tuženoga, da je naime tužitelj prekasno podigao nazočnu tužbu, jer da je godine 1877. bio on (tuženi) u posjedu upitne sjenokoše, a ne tužitelj.

Pošto je tužitelj priznao, da je tuženi već godine 1876. upitnu sjenokošu zbilja pokosio bio, to mu je valjalo dokazati, da nije tuženi ipak tim činom došao u posjed iste sjenokoše.

Digitized by Google

Ovo će tužitelj dokazati tim, ako popuni već jednim svjedokom pruženi poludokaz, da je tuženi godine 1876., kad ga je tužitelj hotio radi smetanja ove sjenokoše tužiti, ovoga molio, da parnice nezametne i da će se on s njim s dobra naravnati, te mu pokošeno sieno povratiti.

Ovaj dokaz može tužitelj popuniti svojom domirnom prisegom. Tim će se dokazati, da godine 1877. nebijaše tuženi, već da bijaše tužitelj u posjedu upitne sjenokoše.

Na podneseni utok tuženikov potvrdio je kr. banski stol rješitbom od 14. studena 1878. br. 11272. odluku prvomolbenoga suda iztičuć medju razlozi, da je istina već godine 1876. tuženi time, što je upitnu sjenokošu pokosio, smeo tužitelja u njegovu posjedu, nu ako se uvaži, da je tužitelj već tada radi toga samovoljnoga i protupravnoga čina hotio tužiti tuženoga radi smetanja posjeda, i da je on samo na molbu i ponudu tuženoga od tužbe tada odustao bio, što mu je ovaj obrekao bio, da će se s njim iz dobra naravnati te mu odpeljano sieno povratiti, nemože se uzeti, da se tuženi od 1876. godine u posjedu preporne sjenokoše nalazi i da nije godine 1877. tužitelj imao prava podignuti ovu tužbu radi smetanja posjeda.

Na izvanredni previdni utok tuženoga izdao je visoki kr. stol sedmorice rješitbu od 7. svibnja 1879., kojom je potvrdio napadnute dolnjosudbene odluke navodeć ove razloge:

Uvaživ razloge napadnutih odluka, te uvaživ, da je prigodom sudbenoga očevida na licu mjesta preporne sjenokoše „Prudinec“ i tečajem razprave tuženi priznao, da je prijašnjih godina tužitelj prepornu sjenokošu mirno posjedovao i da se je godine 1876. on (tuženi) hotio staviti u posjed iste sjenokoše tim, što je istu pokosio i sieno pobrao; uvaživ da tužitelj pruža podpun dokaz o tom, da je tuženi njega molio, da neka radi toga, što je mjeseca lipnja 1876. upitnu sjenokošu pokosio, nepodigne tužbe o smetanju posjeda, i da je on samo radi toga tad od podignuća tužbe radi smetanja posjeda odustao;

uvaživ, da tuženi nije naveo niti dokazao, da je on od mjeseca lipnja 1876, do 18. lipnja 1877. učinio ikakov posjedovni čin na prepornoj sjenokoši:

nemože se reći, da su napadnute suglasne odluke nižih sudova nepravedne i ništetne, te je s toga izvanredni previdni utok tuženikov kao po §. 318. gr. pp. neumjestan odpućen.

Potreba contradictornog postupka u slučajevih §. 256. gr. pp.

I. St. imao je glavnu afirmativnu, osudom postojavšega c. kr. pukovnijskoga suda Vinkovačkog od 23. veljače 1872. br. 297. u parnici

Digitized by Google

proti I. H. pto. 3833 for. s. p. sentencioniranu, prisegu položiti. On je ovu prisegu molbom vlastoručno podpisanom, pravodobno i nastupio ali je prije ročišta, za položenje prisege odredjenog, preminuo. Njegov zastupnik potraži molbom de pr. 20. siečnja 1878. br. 134. da se prisega ima položenom izjaviti, kojoj je molbi c. kr. sudbeni stol vinkovački odlukom od 11. veljače 1878. br. 198. bez poprieène razprave zadovoljio i dekretirao, da se upitna prisega ima položenom smatrati.

Na utok I. H. bude riešitbom od 1. lipnja 1878. br. 3570. prvomolbena odluka po c. kr. krajiškom odsjeku banskog stola kao ništetna ukinuta i prvomu sudu naloženo, da temeljem prošnje od 20. siečnja 1878. br. 134. te propisa §. 256. gr. pp. najprije povede zakonitu razpravu i na osnovu iste donese riešitbu zakonsku.

Povodom previdnoga utoka nasliednika iza I. St. izdao je c. kr. krajiški odsjek stola sedmorice od 19. ožujka 1879. br. 191. sliedeće vrhovno riešenje, kojim

uvaživ, da se u predležećem slučaju radi o rješitbi nastala medju parbenici priepora, da li se ima dosudjena I. St. odlučna prisega položenom smatrati, a o molbi I. St. odnosno njegova zastupnika primlj. 20. siečnja 1878. br. 134. bez saslušanja protivnika rješitba se stvoriti neda, jer će se tek tada vidjeti, da li je molba rečena preporna ili ne;

uvaživ, da je smisao §. 256. gr. pp. taj, da se i uslied nastala priepora glede toga neima osudom već odlukom riešiti, i što suviše analogni §. 233. prije obstojala josefinska postupka tumačeći dvorski dekret od 26. travnja 1822. takodjer odredjenje ročišta propisuje;

vidiv, da je tako prizivno-sudna riešitba u §§. 255. i 256. gr. pp. utemeljena te da odgovara smislu istih §§., potvrdjuje riešenje c. kr. krajiškog odsjeka banskoga stola od 1. lipnja 1878. br. 3570.

Priobćio **B . . š.**

Zak. novelom od 17. prosinca 1876. nestavljaju se izvan krieposti §§. 502. i 503. gr. pp.

Molbom pm. 27. kolovoza 1877. br. 5076/gr. zamolila je zadruga Vrban proti Gjuri M. radi 412 for. 50 novč. sudb. procienu uzetog pod ovrhu mlina u Starih Čičah. Kr. kot. sud u V. Gorici odbio je moliteljicu na temelju zakona od 17. prosinca 1876. s razloga, što neima mjesta sudbenoj procieni. Na utok zadruge Vrban proti odluci od 27. kolovoza 1877. br. 5076/gr. izdao je vesl. kr. banski stol pod 31. listopada 1877. br. 9690. sliedeću riešitbu: da je kr. banski stol napadnutu odluku s razloga u njoj navedenog, i pošto molitelj s obzirom na §§. 321. 451. gr. zak. i §. 500. gr. pp. samim popisom mlina prava založnog još ni stekao nije, — potvrditi obnašao".

Digitized by Google

A vrhovno sudište pod 4. siečnja 1878. br. 1536. izdade sliedeću riešitbu: „Kr. stol sedmorice, uvaživ, da zakonska novela od 17. prosinca 1876. o preinaci njekih ustanova gr. pp. kod ovršne dražbe nepokretnih i pokretnih stvari radi novčane tražbine (Broj 1. sbornika zakona i naredaba za Hrvatsku i Slavoniju od god. 1877.) nigdje naročito izvan krieposti nestavlja §§. 502. i 503. gr. pp.; — uvaživ, da ti §§-i. u oprieci nestoje sa napomenutom novelom, koja procienu dopusta §-om. 24. čak glede pokretnosti, te koja točkom 6. §-a. 5 vriednosti nepokretnosti izkazati dopušta čak i starijimi izpravami o procieni, — uvaživ, da je §-om. 19. novele cieli §. 564. gr. pp. — dakle i dopustivost dogodnih troškovâ za procienu u krieposti uzdržana, te da prema svemu tom valja uzeti, da ovrhovoditelj ovršnu procienu pod ovrhu uzete nepokretnosti po §. 5. novele iskati nemora, ali da ju po §. 33. novele iskati smije; — uvaživ ipak, da molba za procienu prema propisu §. 5. novele hoće na manje obični, a skuplji način da izkaže vriednost dražbit se imajuće nepokretnosti, kojega načina potrieba bi saslušanjem dotičnika dogodno odpasti mogla — i pošto k tomu po spisih sigurno nije, da podkućnica, odnosno parcela kopna, na kojoj je mlin sagradjen, još nebi u gruntovnici unešena bila: obnašao je povodom utoka zadruge Vrban obie napadnute odluke nižjih sudovâ kao prerano donešene po §. 339. točki 3. i §. 343. gr. pp. ukinuti, te prvomu sudu naložiti, da obaviv gori napomenuti preslušaj i izvid, molbu za procienu iznova rieši, te po tom dalje po zakonu postupa".

Tko se uvjetno očituje nasljednikom, nemože se uspješno braniti proti vjerovniku ostavine, koji se nije obazreo na sazov vjerovnika, ako dokaže, da aktivna inventirana imovina ne može podmiriti pasiva, nego obrana uspješna je onda, ako dokaže, da je ostavina već izcrpljena izplaćenimi tražbinami.

Nakon smrti A. pozvani su vjerovnici izrokom, da prijave svoje tražbine proti ostavini.

Mijo K. nije prijavio svoje tražbine od 600 for., nego je dvie godine kasnije tužio glavnoga nasljednika, da mu plati rečeni dug.

Prvi sud odbio je tužbu, jer da je glavni nasljednik inventarom ostavinskim dokazao, da su prijavljeni dugovi nadmašili aktivnu imovinu za 95.800 for.

Drugi opet sud preinačio je osudu prvoga suda i izrekao, da se zahtjevu tužiteljevu ima zadovoljiti, jer da tuženi nije dokazao, da su već svi dugovi ostavinski izplaćeni i tim da je ostavina sasvim izcrpljena.

C. kr. najviši sud bečki potvrdi riešitbom od 29. kolovoza 1878. br. 13094. osudu drugoga suda.

Digitized by Google

Razlozi: U ovoj parnici radi se ponajviše o pitanju po nižih sudovih različito riešenom, da li u istinu stoji prigovor tuženika ili ne, po kojem da je u smislu §. 814. o. g. z. vjerovnik dužan u propisanom roku i prema konvokaciji prijaviti svoju tražbinu. Viši sud riešio je to pitanje negativno i tim zadovoljio zahtjevu tužitelja.

Ovakovo riešenje skroz je temeljito. U odgovoru svom tuženi samo spominje, da je spomenuta ostavina već obavljenimi izplatami podpuno izcrpljena, jer da u ovoj ostavini, gdje da pasiva nadmašuju aktiva za 95.800 for., neima nikakovih sredstva za izplatu tužiteljeve tražbine; nu tim nije tuženik dokazao, kako to iziskuje §. 814. o. g. z., da su prijavljene i izplaćene tražbine podpuno izcrpile ostavinu, pa se to obziruć se na prigovor protivne stranke, ne može smatrati instinitim, jer zakon ne ima pred očima sadržaj inventara, nego pravu ostavinu i njeno podpuno izcrpljenje izplatom prijavljenih tražbina.

II. Mjenbeno-pravni.

Ako se obećaju kamate od mjenbene tražbine, ma i u posebnoj izpravi, obećanje to nevalja, pa se izpunitba ne može zahtievati a imenito ne onda, ako je mjen. tražbina već izplaćena.[1]

Prihvatom mjenice od 12. srpnja 1873. obvezaše se supruzi B. izplatiti mjen. svotu od 1500 for. kad mjenica dospie t. j. 12. srpnja 1874. U očitovanju pako od 12. srpnja 1873., dakle istoga dana, od kojega je i mjenica, obvezaše se supruzi B. u posebnoj, po javnom bilježniku ovjerovljenoj izpravi, da će od mjen. svote sa 1500 for. za vrieme od 12. srpnja 1873. do 12. srpnja 1874. t. j. do dospietka mjenice, plaćati svakoga mjeseca 3% u ime kamata, a od dana dospietka mjenice pa do izplate mjen. svote $2^1/_2$ % svakoga mjeseca.

A. kao posjednik mjenice od 12. srpnja 1873. digne tužbu te je osudom od 10. rujna 1874. dopitana mu spomenuta mjenb. svota pod uvjetom, ako tužitelj položi glavnu prisegu ob istinitosti mjenice. Tu je prisegu tužitelj položio a tim i parnicu dobio.

Tužbom de praes. 1. srpnja 1876. zahtievaše A., da mu supruzi B. plate i kamate, na koje su se obvezali ispravom bilježnički ovjerovljenom, od 1500 for. i to 3% za svaki mjesec od 12 srpnja 1873. do 12. srpnja 1874. u ukupnom iznosu od 540 for. sa 6% kamatami

---

[1] Priopćujemo ovaj slučaj iz „Jurist. Blätter“ već i s toga, da se vidi, kolikom bezobraznošću postupa ceh lihvara i kako može i imućan čovjek u najkraćem vremenu propasti ako neima dovoljne zaštite. —

Digitized by Google

od dana tužbe, zatim $2^1/_2$ % za vrieme od 13. srpnja 1874. do 30. lipnja 1876. u ukupnom iznosu od 881 for. 25 nov. sa 6% kamatami od dana podnesene tužbe, i napokon $2^1/_2$ % počam od 30 lipnja 1876. do izplate kapitala.

Prvi sud, c. kr. okružno sudište u Tarnopolu, odbio je zahtjev tužiteljev bezuvjetno.

Razlozi: Tužitelj temelji svoj zahtjev na ispravi, po javnom bilježniku ovjerovljenoj, kojom su se tuženici obvezali plaćati 3%, odnosno $2^1/_2$ % kamate svakoga mjeseca od mjen. svote sa 1500 for. sve dok bude glavnica namirena. Istina, mogu se uglaviti pobočne ustanove, u koliko se nemienja glavna stvar (§. 1379. o. g. z.); nu protivi se naravi mjenice, ako se uglavi plaćanje kamata od mjen. svote (naredba minist. od 2. studenoga 1858. br. 197. d. z. l.), jer u samoj mjenici nalazi se naslov platit se imajuće svote, koju treba brojem točno izraziti, zato mjenica nedopušta obstanak takovih pobočnih ustanova. S toga mogle bi se obećati kamate samo izvan pravnih odnošaja, utemeljenih mjenicom. Nu u takovu slučaju mora se naznačiti privatno-pravni naslov dotične tražbine, da se prema njemu uzmogne prosudjivati pravna valjanost obećanja plaćati kamate (§§. 959. i 812. o. g. z.). Priloženo ovoj tužbi očitovanje dužnika odnosi se samo na mjenicu, na temelju ove potonje izrečena osuda opravdava samo zahtjev tužiteljev glede mjen. svote, ali ne mienja mjenbeno-pravni naslov tražbine u privatno-pravni; nemože se dakle zadovoljiti zahtjevu tužiteljevom, jer manjka tražbini pravni naslov.

Na priziv tužiteljev potvrdio je c. kr. viši sud lavovski osudu prvoga suda.

Razlozi: Osuda, proti kojoj je podnesen priziv, potvrdjuje se sa razloga, navedenih po prvom sudu, jer se ta tražbina ne zahtieva kao mjen. tražbina, nego se traži redovitim pravnim putem, a nije izražen naslov tražbine, pošto se očitovanje po bilježniku ovjerovljeno pozivlje samo na mjenicu dospjelu 12. srpnja 1874. te već i utuženu, te je dotična mjen. svota tužitelju i dosudjena. Tužitelj spominje u svom prizivu, da je tuženikom uzajmio u gotovom novcu 1500 for., i da su se ovi obvezali plaćati kamate u onom očitovanju ustanovljene. Ali ta tvrdnja istom u prizivu navedena, ne može se uvažiti, tražbini dakle manjka naslov; zato se molbi tužiteljevoj nemože zadovoljiti, tim manje, što bi se ovakovim dogovorom, kojim se uglavi i plaćanje kamata od isto dobno ugovorene mjen. glavnice, obašla ustanova zakona čl. 7. m. z., po kojem mjenica, sadržavajuća obećanje platit kamate, ne utemeljuje obveze po mjenb. pravu.

Najviši sud bečki odbio je osudom od 18. ožujka 1879. br. 10277. ex 1878. izvanredni previd tužiteljev.

Digitized by Google

Razlozi su ovi: Na temelju mjenice od 12. srpnja 1873. dosudjena je tužitelju proti suprugom B. mjen. svota od 1500 for. sa 6% kamatami od 13. srpnja 1874. i parb. troškom pod uvjetom, ako položi glavnu prisegu ob istinitosti mjenice, koju je zaista i položio te tako parnicu dobio. Sada pako traži tužitelj na temelju očitovanja po bilježniku ovjerovljena, te izdanoga 12. srpnja 1873., dakle istoga dana kad je izdana i mjenica, kojim se tuženici obvezaše glede mjen. svote plaćati stanovite kamate, da mu tuženici izplate te kamate i to u iznosu od 540, zatim 887 for. 25 novč. itd. Oba niža suda, odbiv bezuvjetno zahtjev tužiteljev, postupahu sasma po duhu i smislu zakona, pošto je već osudom od 10. rujna 1874. tužitelju dosudjena mjen. tražbina s. p. uz uvjet tamo postavljeni, čim je onaj mjen. pravni posao sasma razriešen. Pošto se u očitovanju tuženika sadržana obveza na plaćanje kamata ne tiče nikakova posebna nego onoga, već osudom riešenoga mjenb. posla; pošto je nadalje po čl. 7. mj. z. i po alineji 2. ministarske naredbe od 2. studenoga 1858. (br. 197. d. z. l.) ne valjano na mjenici dano očitovanje, kojim se obećavaju posebne kamate; pošto je na dalje sve jedno, da li je takovo očitovanje izrazeno na samoj mjenici ili u posebnoj na mjenicu se odnosećoj ispravi, i pošto je jasno, da bi se navedene ustanove zakona prekršile, kad bi se dozvoljilo posebno stipuliranje kamata od kakove mjen. svote, to je zahtjev tužiteljev sasma neosnovan, te se mora odbiti.

Prisega ob istinitosti nije dopuštena, ako se mjenica ne može u izvorniku predočiti.

Na temelju mjenice, prihvaćene po Matiji S. na 3500 for. izdan je platežni nalog proti njegovim nasljednikom.

U odgovoru porekoše nasljednici istinitost podpisa ostaviteljeva na mjenici; pošto se je mjenica tečajem razprave izgubila, poveden je usmrtbeni postupak i dotična odluka priložena popisu spisa.

Niži sudovi dokinuše platežni nalog, pa je i najviši sud izvanredni previd tužiteljev odbio: jer se dokaz glavnom prisegom ob istinitosti isprave kakove, ako pruća se stranka, koja proglasuje navedenu ispravu krivom, nije izdatnik isprave, samo u onom slučaju može dozvoliti, ako polagatelj prisege ima pred sobom ispravu te može podpis razgledati. Ali nije dopušten taj dokaz, ako polagatelju prisege nije isprava predočena, te se ne može na vlastite oči uvjeriti ob istinitosti ili neistinitosti podpisa ne ispravi.

(Rješitba najvišega bečkoga suda od 10. listopada 1878. br. 7695).

(Ger. Halle).

Digitized by Google

III. Kazneno-pravni.

Prodajna ciena robe trgovčeve jest mjerilo da se izračuna vrednost po §. 173. k. z.

Ivan St., opetovano kaznjen s bog kradje, ukrade trgovcu W. robe iz zatvorenoga izloga (Auslagekasten). W. izjavi, da šteta njegova iznosi 5 for. 61 novč., i da taj iznos čini prodajnu cienu robe, dočim je ciena kupovna, — za koju je sam robu nabavio — za 13 postotaka manja, iznosi dakle 4 for. 88 nč. — Okružni sud bečkoga Novoga mjesta uze za temelj prosudjivanju vrednosti ukradjene stvari cienu prodajnu i proglasi Ivana St. krivim zločinstva kradje (§§. 171, 174. II. d. i 176. II a. k. z.). Proti osudi toj podnese osudjeni žalbu ništovnu jer da se onih 13 postotaka, za koje nadmašuje prodajna cienu kupovnu zajedno sa troškovi, imadu smatrati čistim dobitkom trgovčevim; a kad se izračunava vrednost ukradjene stvari, imade se prema §. 173. k. z. u obzir uzeti jedino šteta okradjenoga, a ne i uzmakli dobitak, pa da se gore spomenuti učin kvalificira samo kao prekršaj kradje.

Dne 31. ožujka t. g. razpravljaše kasacionalni sud bečki ob ovoj žalbi ništovnoj, pa se je generalni odvjetnik dr. Frey o tom ovako izrazio: „Istina, geneza §. 173. k. z. (napose potanka ustanova čl. 94. §. 10. c. cr. Theresiana) kao i gradjansko-pravni pojam „šteta“ pa dosljedno i u kaz. postupnicih izrazena razlika medju damnum i lucrum cessans pokazuju, da se ustanovljivajuć vrednost u smislu §. 173. k. z. ima u račun uzeti samo u istinu nastala šteta, a ne i izmakli dobitak okradjenoga. Nu osudom prvoga suda u ovom predmetu nije povredjeno ovo načelo. Prema §. 173. k. z. imade se vrednost onoga, što je ukradeno, računati ne po koristi tata, nego po šteti okradjenoga. Da se ta šteta uzmogne izračunati, treba najprije pronaći, kakovu je vrednost ukradjena stvar imala u istinu (dakle ne obziruć se na praetium affectionis) za trgovca u vremenu p činjene kradje, jer se tada sama od sebe daje razlika medju faktičnim stanjem njegove imovine prije i poslje kradje, t. j. kradjom nastala šteta. Roba, koju trgovac nabavlja za svoj trgovački posao, predstavlja ne samo za nabavu iste zatim za pokriće potrebnih upravnih troškova izdani kapital, nego i radnju trgovčevu, jer pomoćju svoje merkantilne obrazovanosti i izkustva poslovnoga prosudjuje i kombinira trgovac momente djelujuće na ponudu i tražnju, traži najsgodnije vrieme i mjesto da stvari što jeftinije kupi, itd. Djelatnost trgovca, koji razširuje prodju produkta te olahkoćuje trošnju, isto je onako kao i uloženi kapital faktor vriednost po sebi konstituirajući, pa u prometu nadoknadjuje se ta vriednost redovito tim, da je prodajna ciena trgovčeve robe u obće viša od gotova novca, po trgovcu za nju izdana. Ta naknada upravo nuka pojedinca,

Digitized by Google

da se dadne na radnju i posao trgovca, koja omogućuje poslovanje trgovca. Ali narav trgovačkoga posla donosi sobom, da se praktična uporabljivost robe, kolicina ciene polučene za nju, neravna izključivo i bezuvjetno prema kapitalu i radnji, što ih je trgovac u svom poslu upotrebio, nego da zavisi o svakdanjih odnošajih tržišta, koji opredieliv obće valjajuću prodajnu cienu (tržištnu cienu) dotične robe, tim odlučuju o shodnosti i uspjehu trgovčeve spekulacije te u prodajnoj cieni fiksiraju vlastiti izdatak i za radnju.

Prodajna ciena za vrieme počinjene kradje predstavlja dakle vriednost, što no ju imadjaše roba tada u prometu i za trgovca, te izrazuje ujedno iznos, kojim je roba u ono vrieme sačinjavala dio imovine okradenoga. Ovakovomu shvaćanju vrednosti robe u vremenu sbivše se kradje nije protivna okolnost, da bi trgovcu u ime radnje pripadajući ekvivalent istom kod prodaje u gotovu novcu bio izplaćen, jer i vlastiti izdatak povratio bi mu se istom kod prodaje robe, i jer bi se inače moralo dosljedno tvrditi, da ukupna roba trgovčeva, jer nije još prodana, nečini nikakov dio njegove imovine. Jasno je dakle, da trgovac, komu se ukrade robe, trpi štetu na svojoj imovini u cieloj — i ekvivalent za radnju sadržavajućoj — visini tada obstojale prodajne ciene robe, pa da se s toga, ako treba prodajnu cienu uzeti za temelj izračunanju vrednosti po §. 173. k. z., ima u račun uzeti ne možda istom očekivani kakav dobitak (umnoženje imovine, koje bi istom nastalo, ali u istinu nije još polučeno) nego samo umanjenje već obstojećega imetka, dakle prava, istinita šteta. Prema tomu čini prodajna ciena, obstojala za vrieme počinjene kradje, mjerilo za izračunanje štete prema §. 173. k. z., dočim se može na pitanje, nije li trgovcu kradjom robe izmaknuo dobitak, kojemu se je prema običnom tečaju stvari mogao nadati, i bi li imao tat i za to dati zadovoljštinu (§§. 1293, 1323. i 1324. o. g. z.), pomoćju drugih faktora odgovoriti".

Kasacionalni sud zabacio je žalbu ništovnu Ivana St.

Razlozi: U žalbi ništovnoj navodi se, da bi se bila imala za prosudjenje kažnjivoga djela uzeti kao temelj svota od 4 for. 88 novč. a ne 5 for. 61 novč., pa da su dosliedno §§. 174. II. d. i 176. II. a. k. z. krivo uporavljeni, Ako se po §. 173. k. z. vrednost ukradjena dobra ne ima prosudjivati po koristi tata, nego po šteti okradjenoga, tim se samo naznačuje, da nije mjerodavna korist takova. U ovom slučaju imala se je za temelj izračunanju štete, koja zastigne trgovca, uzeti prodajna ciena, dakle iznos od 5 for. 61 novč. Ova svota sadržaje u sebi ne samo iznos, izdan za nabavu robe i za upravne troškove, nego i akvivalent za onu radnju, o kojoj zavisi tjeranje trg. posla, sposobnost za to i naknada kamata kapitala uložena u neprodanu robu. Roba imadjaše dakle u prometu, a po tom i za trgovca u vremenu počinjene kradje vrednost,

Digitized by Google

odgovarajuću prodajnoj cieni. Kradjom otet je oštećenomu ne samo doneklje barma očekivani dobitak, nego i predmet imovine, koji u istinu toliko vriedi, koliko bi počinitelj bio morao platiti, da je robu kupio. S tih razloga mora se žalba ništovna odbiti. (Jur. Blätter).

Uvreda poštenja pismom, namienjenim uvredjenoj ali adresiranim na njenoga supruya (§§. 487, 488. k. z.)

A. napisa pismo svojoj sestri B., u kojem ju okrivljuje, da je pronevjerila povjereno si dobro, ukrala razne robe, da je učestnica drugih kradja i da je počinila više nećudorednih djela. Ali na couverti, u koju metne A. ono pismo, napisa adresu supruga B. tako, da je ovaj potonji otvorio i pročitao pismo, namienjeno supruzi njegovoj.

B. podigne tužbu, a sud je A. na temelju vlastitoga priznanja proglasio krivom prekršaja po §§. 487. i 488. k. z. — Proti ovoj osudi podnese A. priziv radi krivnje, te razloži u njem: da je pismo bilo zapečačeno te poštom suprugi B. poslano, pa da s toga manjka cielomu ovomu učinu prvi najvažniji moment, najme: javnost, jer da se ob ovoj potonjoj može samo onda govoriti, ako su barma dvie osobe imale priliku upoznati djelo okrivljenikom počinjeno, te se tako osvjedočiti i o samoj uvredi poštenja. Zato u ovom slučaju, gdje je o tobožnjem, uvredu poštenja sačinjavajućim učinu samo jedna osoba ubavještena, ne može ni biti uvrede poštenja pa je i osuda prvoga suda ništetna.

Nu prizivni sud zabacio je priziv A. kao neosnovan, a potvrdio osudu prvoga suda sa razloga po njem navedenih te odsudio A. da plati trošak priziva, u koliko ovakov nastane.

(Tako je sudio kao prizivni sud c. kr. zem. sud u Beču 18. travnja 1879. br. 714.). „Oester. Gerichtszeitung".

Novi zakoni za hrv.-slav. Krajinu.

Nj. ces. i kr. apost. Veličanstvo blagoizvoljelo je previš. riešenjem od 28. travnja potvrditi za hrv.-slav. vojnu Krajinu sliedeći:

Zakon

od 28. travnja 1879. valjan za hrvatsko-slavonsku vojnu Krajinu.

§. 1. Počamši s 1. siečnjem 1880. stupaju u hrv.-slav. vojnoj Krajini u kriepost sliedeći zakoni, valjani u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji:

I. Ugarski trgovački zakon od 16. svibnja 1875. zakonski članak XXXVII. (Sbornik XXXIII. br. 79).

Digitized by Google

II. Ugarski mjenbeni zakon od 5. lipnja 1876. zakonski članak XXVII. (Sbornik V. broj 8. god. 1877).

Gdje se u obih zakonskih člancih napominju ugarski zakoni i naredbe, imadu se razumjevati oni za ces. kr. vojnu Krajinu kriepostni zakoni i naredbe, štono slove ob istom pravnom predmetu.

III. Zakon od 3. listopada 1876. (Sbornik XXXI. br. 86.) o sudbenosti trgovačkoj i mjenbenoj te o sudbenom postupku u predmetih trgovačkih.

Na mjesto kr. kotarskih sudova, naznačenih u §. 4. slovo b. i c. ovoga zakona, postavljaju se c. kr. kot. sudovi u Mitrovici i Brodu za čitavi obseg svoga kotara, a gdje se u §§. 7. i 14. navadjaju zak. čl. VII. g. 1872. i zakon od 21. studenoga 1874. ob ustrojstvu sudova, imaju se razumjevati obrtni zakoni, kriepostni u vojnoj Krajini, odnosno zakon od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu pravosudja.

IV. Zakon od 3. listopada 1876. (Sbornik XXXII. br. 88.) o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti (o postupku bagatelnom ili maličnom).

Kao mjestni sudovi, štono se spominju u ovom zakonu (§§. 1. i 84.), imaju se u vojnoj krajini smatrati sudovi mirovni, uvedeni na temelju previšnjega riešenja od 16. prosinca 1871.

V. Zakon od 17. prosinca 1876. (Sbornik I. br. 1. god. 1877.) o preinaci nekojih ustanova gradjanskoga parbenoga postupnika od 16. rujna 1852. tičućih se postupka kod ovršbenih dražba.

U mjesto zakona od 21. studenoga 1874., štono se u §. 2. ove novele napominje, razumjeva se u vojnoj Krajini zakon od 19. lipnja 1872.

VI. Zakon od 15. veljače 1879. (Sbornik IV. br. 6.) o preinaci ustanova §§. 460. i 461. privr. gradjanskoga parbenoga postupnika od 16. rujna 1852. br. 190., tičućih se ovršbene plienitbe na plaće i mirovine činovnika i službenika zajedničke ugarsko-hrv. vlade, te njihovih udova i sirota.

VII. Privremeni gruntovnički red od 16. prosinca 1855. d. z. l. br. 222. sa svimi nanj izdanimi ustanovami, na koliko su jošte valjane, sa nekimi prelaznimi promjenami:

a) imadu se tek nedavno novo osnovane, ustanovam §§. 51—54. ovoga gruntovničkoga reda neodgovarajuće gruntovne knjige do dalnje odredbe voditi u svom sadanjem obliku;

b) ako je jur prije krieposti pomenutoga gruntovničkoga reda na pojedine čestice neke gruntovne stvarnosti uknjiženo ili predbilježeno pravo zaloga, to protuslovna ustanova §. 57. gruntovničkoga reda dosljedno tomu nemože zapriečiti ni naduknjižbe ili nadpredbilježbe prava zaloga nad ovimi već prije zasebice založenimi česticami;

Digitized by Google

c) vlastnost zadruge neima se unesti prema stanovitim učestnim dielovom (§. 55. sl. b. grunt. reda), već se unaša kao cielost, i to kao vlastnost, pripadajuća juristučnoj osobi (družbi);

d) zakon od 8. lipnja 1871. o preinaci nekojih administrativnih uredaba u vojnoj Krajini, na koliko se tiče obterećenja minimalne mjere zadruga i ovršbene pljenitbe dielova pojedinih zadružnih članova, ostaje u krieposti dotle, dok se pitanje o zadrugah konačno neuredi;

e) napokon pridržavaju se na temelju članka 20. zakona od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu pravosudja sudbenosti sudbenih stolova one u §. 148. gruntovničkoga reda napomenute tužbe, štono se dižu na brisanje stvarnoga prava, protežućega se na dobro nepokretno.

VIII. Tiskovni zakon od 17. svibnja 1875. (Sbornik XX. br. 32), tom preinakom, da na mjesto kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zem. vlade (§. 7,) stupa c. kr. glavno zapovjedničtvo, kao krajiška zemaljska upravna oblast u Zagrebu, a da na mjesto krieposti lišenoga tiskovnoga reda od 27. svibnja 1852. (§. 36), stupa za vojnu Krajinu valjani tiskovni zakon od 17. prosinca 1862., te da se za spomenute u istom obrtne propise smatrati imadu oni, koji valjaju u vojnoj Krajini.

§. 2. Počamši s 1. siečnjem 1880. valja i za hrvatsko-slavonsku Krajinu kao jedini propis zakon od 23. srpnja 1871. d. z. l. br. 82, kojim se steže izvanredno prizivanje proti sudbenim riešitbam u predmetih kaznenih, a uredjuje sudbena nadležnost u pogledu riešavanja molba za odgodu kazni i za pomilovanje, tom ipak preinakom, da odpada §. 1. sl. d) ovoga zakona naredjeno pojačanje senata.

§. 3. Provedba ovoga zakona povjerava se zapovjedajućemu generalu kao glavaru krajiške zemaljske uprave u Zagrebu.

Franjo Josip v. r.
Artur grof Bylandt Rheidt v. r.
podmaršal.

Okružnica

c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu.

Uslied ovlasti sadržane u §. 3. zakona od 28. travnja 1879. i u §. 566. u savezu s 7. zajedničkoga trgovačkoga zakona, zakonski član. XXXVII. 1875. (Sbornik XXXIII. broj 79.), naredjujem, da naredba od 8. prosinca 1875. br. 4502. (Sbornik XXXVIII., br. 87.), kojom se izdaju propisi, kako se imadu trgovački registri tvrdka urediti i voditi, i naredba od 26. prosinca 1875. br. 4931. (Sbornik XXXIX. br. 88.) o provedbi trgovačkoga zakona u pogledu pravosudnom, na koliko potonja

Digitized by Google

nije promienjena zakonom od 3. listopada 1876. (Sbornik XXXI. br. 86.), imadu prema svomu smislu valjati i za hrvatsko-slavonsku vojnu Krajinu.

Ces. kr. kotarski sudovi u Brodu i Mitrovici imadu povjerenu si trgovačko-mjenbenu sudbenost po §. 150. ces. patenta od 3. svibnja 1853. d. z. l. br. 81. obavljati u viećnićkom sboru, sastojećem se iz kotarskoga sudca kao predsjedatelja, dvojice pristavah s pravom odvjeta (§. 74. poslov. reda) i jednog, a prema mogućnosti i dvojice prisjednika iz stališa trgovačkoga, napokon perovodje, te se pri tome imadu držati odnosnih za sborne sudove postojećih propisa gore spomenutoga carskoga patenta. **Franjo** barun **Philipović**, fzm.

Viestnik.

Pravničko družtvo imalo je prošle subote t. j. 28. lipnja u 5 sati poslje podne mjesečnu skupštinu, u kojoj je g. dr. Aleksander Egersdorfer, pristav kr. sudb. stola zagrebačkoga, čitao svoju razpravu „O kamatah i kamatnih pogodbah s osobitim obzirom na zakon od 8. prosinca 1877“. Zanimiva ta razprava slušana je velikom pozornošću nazočnih članova družtva te primljena srdačnim povladjivanjem. Mjesečnik doniet će ju u budućem broju, po mogućnosti cielu.

— G. Fr. Zarda, c. kr. drž. nadodvjetnik za hrvatsko-slavonsku Krajinu, vrlo revni član upravnoga odbora pravničkoga družtva, boluje žalibože već podulje vreme opasno. Nadamo se i želimo od srca da mu što prije krene na bolje.

— Sa sveučilišta. Za predstojeću školsku godinu 1879/80. izabran je za rektora magnifica g. dr. Fr. Iveković, profesor biblijskih nauka starozavjetnih i hebrejskoga jezika; izbor obavljen je jednoglasno 26. lipnja.

Pojedini fakulteti izabraše si za dekane: bogoslovni g. prof. dra. Martina Štiglića, pravo- i državoslovni prof. dr. Luku Marjanovića, mudroslovni prof. dr. Gjuru Pilara.

— Iz zemalj. proračuna za god. 1879. vadimo sliedeće podatke: Ukupna potreba iznosi 3,251.743 for., a tolik će biti po prilici i dohodak. Odatlje treba odjel za poslove nutarnje 1,576.461 for.; odjel za bogoštovje i nastavu 464.065 for.; odjel pravosudni 1,131.639 for. Kod ovoga potonjega ove su potrebe:

središnja uprava	27.858 fr.
kr. stol sedmorice	51.982 „
„ banski stol	113.918 „
„ sudb. stolovi	416.713 „
„ kot. sudovi	289.451 „
Kaznione	115.319 „
Zemalj. i žup. sgrade	40.712 „
Mirovine	75.962 „

— Konzularno sudstvo u Bosnoj i Hercegovini. O konzularnom sudstvu, što jos vriedi u okupiranih zemljah za civilne stvari, izdala je zemaljska vlada u Sarajevu sliedeći odpis na sudove i okružne oblasti:

1) Ako su u okupiranih zemljah u civilnoj parnici obie stranke tudji, koji nepripadaju u Bosnu i Hercegovinu niti u zemlje vis. porte, tad se ima u

Digitized by Google

obće cio postupak, ako je pogriešno poveden kod sudova zemlje, odstupiti onomu konzularnomu sudu, pod koji spada tuženi.

2) Parnice o nepokretninah imadu riešavati sudovi Bosne i Hercegovine, konzularnim sudovom ne pristoji tuj suditi.

3) Čim jedna prućih se stranaka spada u Bosnu ili Hercegovinu, nadležni su sudovi tih zemalja.

U slučajevih ipak, gdje se ovakove parnice tiču čovjeka, koji ima dio kod stečaja ili ostavštine kojega inostranoga državljanina, nadležni su konzularni sudovi.

4) Ako je tuženi inostrani državljanin, a tužitelj domaći, može se parnica zapodieti pred konzularnim sudom, ako posliednji na to privoli.

5) Kod svih razprava u parnicah pred sudovi zemlje, gdje tudji državljanin dolazi kao tužitelj ili tuženi ili pako kao svjedok, pripada konzulu države toga čovjeka pravo asistencije, ali on neima prava uplitat se u razprave.

6) Sve pozivnice i svi dostavci imadu se tudjim državljanom odpremati preko nadležnih konzulata, ako se ne radi o tužbah s bog nekretnina.

7) Ovršivanje osuda proti inostranim državljanom obavljat će se samo po organih konzularnih zastupstva, makar da su zemaljski sudovi izrekli osudu, koja je u parnici pravomoćna postala.

— Odpis c. kr. ministarstva pravosudja od 19. svib. 1879. br. 8417. C. k. ministarstvo pravosudja za kraljevine i zemlje zastupane u car. vieću izdalo je naredbu pod gore navedenim danom svim c. k. višim sudovom, koja se tiče izvršbe po kr. hrvatskih sudovih dozvoljenih privrem. sredstva osjeguraja. Naredba glasi ovako:

C. kr. ministarstvo pravosudja, potaknuto specialnim slučajem, gdje je trebalo izvesti sudbenu zabranu dozvoljenu po jednom kr. hrvatskom sudu na efekte ovdje (t. j. u Cislajtaniji) se nalazeće, zapita kr. hrvatsko-slavonsko ministarstvo, jesu li kr. hrvatski sudovi upućeni, da izvršuju i provizorna sredstva osjeguranja dozvoljena po c. kr. sudovih.

Na to je kr. hrvatsko-slav. ministarstvo odvratilo c. kr. ministarstvu pravosudja, da su hrvatski sudovi, kako to očitova kr. hrvatsko-slav. zemaljska vlada u dopisu od 10. svibnja 1879. br. 3829., sve do sada po ugarskih ili po sudovih kraljevina i zemalja zastupanih u car. vieću dozvoljene ovrhe i provizorna sredstva osjeguraja bezuvjetno izvršivali predpostavljajuć, da sudovi spomenutih zemalja sliede u tom podpuno načelo reciprociteta.

Nalaže se c. kr. višemu sudu, da uputi podčinjene si niže sudove, da u ovakovih slučajevih postupaju po načelu reciprociteta i da izvršuju ne samo pravomoćne osude kr. hrvatskih sudova nego i po ovih dozvoljena provizorna sredstva osjeguraja".

S naše strane neprigovarajuć ni malo jezgri ovoga odpisa primećujemo, da naš odnošaj prema Ugarskoj ni u Beču nepoznaju ili neće da ga poznavaju. Za poslove pravosudja postoji u Zagrebu pravosudni odjel kr. zem. vlade, na koji bi se bilo moralo c. kr. ministarstvo pravosudja obratiti; pa ako ono toga nije znalo — što je u ostalom dosta žalostno — imao ga je na to uputiti hrvatski ministar u Budapešti, koji — po našem mnenju — nije imao ni upustit se u dopisivanje ob ovoj stvari.

U Budapešti neima nikakovoga hrvatsko-slavonskoga ministarstva, nego je tamo kr. hrv.-slav. dalmatinski ministar, njegov je djelokrug zakonom opredieljen. Napokon trebalo bi znati, da Hrvati imadu u Zagrebu hrvatsko-slavonsku-dalmatinsku zemalj. vladu.

Digitized by Google

— Novi sudb. činovnici za Bosnu. Novine kazuju, da odlaze u Bosnu: predsjednik kr. sudb. stola varaždinskoga g. Peičić za viećnika prizivnoga suda i poslovodju istoga u Sarajevo; g. Milan Babić, do sadanji zamjenik c. kr. drž. nadodvjetnika za hrv. slav. Krajinu, i viećnik kr. sudbenoga stola osječkoga g. Nikola Predoević polaze takodjer u Sarajevo, ovaj potonji takodjer za viećnika višega sudišta.

Književnost. U posliednjem broju mogosmo priobćiti samo naslov novoga znamenitoga pojava u hrvatskoj književnosti, a to je: dra. Marijana Derenčina „Tumač k obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Knjiga I. svezak prvi. U Zagrebu 1879.“ Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera. Ciena 1 for. — Razumie se po sebi, da će „Mjesečnik“ donieti obsežnu ocienu ovoga djela, a za sada priobćujemo sadržaj prvoga svezka. I. Uvod sadržaje: 1) poviest kodifikacije obćega austrijskoga gradj. zakonika; 2) ocjenu obćega gradj. zakonika; 3) književnost obćega gradj. zakonika. II. Patent ob uvedbi od 1. lipnja 1811. III. Cesarski patent od 29. stud. 1852. kriepostan za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, Ugarsku itd. Zatim prelazi pisac da tumači sam gradj. zakonik, te je u ovom svezku protumačio dvanaest paragrafa podpuno i počeo trinaesti.

— Pravo pravničko-upravni list. God. VII. svezak 74. od 30. svib. 1879. ima sliedeći sadržaj: N. Milas: Upliv hristjanstva na grčko-rimsko zakonodavstvo (nastavak). — B. B. O dvoboju. — V. Vrčević: Jedan muž a dvie žene. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. Književnost. Viesti.

— Brana. Počam od 10. lipnja izlazi u Zagrebu opozicionalni list „Brana“. Urednik mu je g. M. Polić, a vlastnik i izdavatelj g. dr. Josip Frank. — Ciena je listu na četvrt godine za Zagreb 2 for. 50 novč., izvan Zagreba 3 for. Izlazi tri puta na tjedan.

— Die Verjährung nach oesterreichischem Recht mit besonderer Berücksichtigung des röm. und gemeinen Rechtes. Von dr. Ferdinand Zródlovsky. Prag. Verlag von H. Dominicus 1878. str. 132. Pisac je profesor prava na sveučilištu lavovskom te poznat već sa prijašnjih svojih radnja. Kraj znatnih mahna a i mjestimične površnosti pokazuje ova razprava i odličnih strana te dubljega shvaćanja, koje ju preporučuje čitateljstvu.

— Systematisches Lehrbuch des oesterr. allgemeinen Civilrechtes von Ludwig Schiffner, doktor der Rechte und Philosophie, k. k. a. ö. profesor an der Franz Josephs Universität in Czernovitz. Izašla su dva daljna svezčića, i to treći: Die Lehre von den Sachen und dem Vermögen. Ciena 1 for. 10 novč.; četvrti: „Die aligemeinen Lehren des materiallen Grundbuchsrechtes“. Ciena 1 for. 20 novč. — Prof. Randa ocjenio je dosta povoljno ovu radnju.

— Erläuterungen des Handelsgesetzbuches. Von professor dr Johann Blaschke. Dritte gänzlich umgearbeitete Auflage. Str. 556. Ovo djelo spada medju bolje komentare austr. trgovačkoga zakona, osobito ovo treće izdanje, jer je gotovo sasma preradjeno, te je pisac u punoj mjeri uvažio primjetbe, što ih je kritika izrazila kad je izašlo prvo izdanje. I naši pravnici mogu sa koristću čitati ovu knjigu. Može se dobiti u Zagrebu.

Imenovanja. Julijo Halper pl. Sigetski imenovan je zamienikom državnoga nadodvjetnika za hrv.-slav. Krajinu.

Premještenja. G. Ljudevit pl. Marković, do sada državni odvjetnik kod kr. sudb. stola u Osieku, premješten je na vlastitu molbu kao viećnik kr.

Digitized by Google

sudb. stolu zagrebačkomu; Miloš Kneževi ć, c. kr. sudb. pristav ide iz Ogulina c. kr. kot. sudu u Kostajnicu.

Stečaji. Mavro Goldschmidt vlastnik povl. zalagaonice u Vukovaru. — Kr. sudb. stol vukovarski. — Z. i medj. upr. im. odvjet. dr. A. Rogulić, zam. odvjet. F. Kettig. — R. pr. 22. srpnja t. g.

— Mijo Krešić, trgovac u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i upr. m. odvj. dr. S. Mazzura, a zam. dr. I. Zahar. — R. pr. 1. listopada t. g.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva"

za godinu 1876.

Jovan Maksimović 3 for., Ernest Janda 3 for.

za godinu 1877.

Franjo Barač 4 for., Ernest Janda 2 for., Franjo Solariček 6 for., Fran Pinterović 6 for., Pavao Mačvanski 3 for., Jovan Maksimović 6 for., Ljudevit Marković 3 for., V. Bosanac 3 for.

za godinu 1878.

P. Birra 3 for., Josip Turelli 3 for., Marko Filjević 6 for., Stjepan Kralj 6 for., Ante Rukavina 3 for., Stjepan Nedeljković 6 for., I. Verovski 6 for. A. pl. Samphir 6 for., Vladoj Šmidt 3 for., J. Rotter 6 for., Hugo Marinović 6 for., August Medić 6 for., Pavao Mačvanski 3 for., Jovan Maksimović 6 for., Lavoslav Ittlinger 6 for., Šk. Gajer 6 for., Vaso Gjurgjević 6 for., Kornel Festetić 6 for., Vaso Bosanac 6 for., L. Arvaj 3 for.. Pavao Urica 6 for., Ignjat Wagner 6 for., Slavko Aranicki 6 for., Petar Čelikoviċ 3 for., Tomo pl. Kraljević 3 for., Paladin 3 for., Eugen pl. Sax 3 for., Ljudevit Modrany 3 for., Dragutin Spies 3 for.

za godinu 1879.

J. Jagunić 3 for., Dr. D. Starčević 3 for., Josip Franić 3 for., Ferdo Rešetar 3 for., Marko Filjević 3 for., P. Čelikoviċ 3 for., T. pl. Kraljević 3 for, Jov. Maksimović 3 for., A. Vukovarac 3 for., P. Georgievič 6 for., Lj. Ivkanec, predsjednik c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški 3 for., I. Bogdanov 3 for., Ljudevit Modrany 3 for., Drag. Spies 3 for., M. dr. Kendjelić 4 for., Drag. Gjuričić 3 for, Mihajlo dr. Posilović 3 for., Gjuro Strišković 3 for.

Dopisnica uredničtva.

Pogl. g. I. B . . šu Vinkovci. Zahtievane brojeve Mjesečnika poslasmo Vam odmah. — Hvala na poslanom i molimo više. —

P. gg. Jos. Tureli-u u Virovitici, L. Arvaju, odvjetniku u Osieku; akadem. družtvo „Hrvat" u Pragu: Odredismo, da Vam se manjkajući brojevi „Mjesečnika" prošlih godina dostave.

P. g. Ferdi Šlajmeru. Delnice. Novac primljen. Na Vaš upit odgovorit ćemo za koji dan.

Digitized by Google

Ovim brojem počimlje drugo polugodište „Mjesečnika“. Umoljavaju se gg. predplatnici, koji nisu obnovili svoje predplate, da to što prije učine.

Isto tako umoljavaju se ona gg. članovi pravničkoga družtva, koji duguju svoj prinos za koju prošlih godina, da ga što prije namire. Imena svih, koji plate, priobćuju se u „Mjesečniku“ kao i vrieme, za koje platiše, zato može se svatko lasno sjetit — ako je može biti zaboravio — za koju godinu duguje prinos.

Gg. povjerenici družtva, kao i pojedini članovi neka izvole družtvene prinose slati neposredno blagajniku pravničkoga družtva g. Ad Shauffu, odvjetniku u Zagrebu.

Tko ima jedan suvišan primjerak 1. broja „Mjesečnika„ od g. 1876. molimo da ga pošalje bezplatno ili uz naplatu, ali što prije uredničtvu „Mjesečnika“.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u sveščićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Rukopisi neka se šalju pod adresom: Uredničtvu „Mjesečnika“ u Zagrebu.

U ime nagrade plaća se 20 for. a. vr. od tiskanoga tabaka izvornoga sastavka; a 10 for. a. vr. od štampanoga tabaka prevedenih članaka ili praktičnih slučajeva. Nagrada izplaćuje se sliedećega mjeseca.

Za svaki članak, koji obsiže barem jednu štampanu stranu „Mjesečnika“, plaća se razmjerna nagrada.

Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju „Mjesečnik“ bezplatno.

Za nečlanove stoji na godinu 8 for., odnosno za pol godine 4 for., a za četvrt 2 for.

Slušatelji pravo- i državoslovnih nauka, ako se predplate, dobivaju ga za polovicu gore označene ciene.

Uredničtvo „Mjesečnika“.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 8.

Zagreb 1. kolovoza 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

Dr. Al. Egersdorfer: O kamatah i kamatnih pogodbah s osobitim obzirom na zakon od 8. prosinca 1877. — **I. Pirka:** Još jednu o §. 3?3. o. g. z. (svršetak). — **I. B..š:** Kako da glasi odluka na molbu, kojom se moli bezteretni odpis? Odgovor na razpravu u br. 7. „Mjesečnika“ od god. 1876. — **Praktički slučajevi:** I. Gradjansko-pravni. — II. Kazneno-pravni. — Naredba o biljegovini. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

Književnost. Ovih dana izašla je štampana „Tužba Otona grofa Choteka, Franje Altgrafa zu Salm-Reifferscheidt itd. u ime konzorcija za osušenje lonjskoga polja proti hrvatskomu zemaljskomu eraru". Tužbom traži se izplata troška u iznosu od 468.013 for. 93. novč. itd. Tužitelja zastupa odvjetnik dr. Jos. Kopač.

— Aperçu des Travaux sur le droit coutumier en Russie. Par V. Bogišić. Paris L. Larose Libraire-éditeur. — Malena brošurica ova obsiže doduše samo 22 strane ali je vredna da se pročita.

— Die Vertheidigung in Strafsachen, historisch und dogmatisch dargestellt von dr. Julius Vargha. Wien 1879. — Ove je vrlo obsežno djelo, o kojem ćemo kasnije koju reći. Stoji 6 for., a može se dobiti u knjižari Franje Župana (Albrecht i Fiedler) u Zagrebu.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva"

za godinu 1875.

Dimitrija Marković, podžup. tajnik 6 for.

za godinu 1877.

Antun Sladović, financ. savjetnik 6 for.

za godinu 1878.

Ivan Begić, kot. pristav 3 fr.; Antun Sladović 3 fr.; Antun Vranjican, kot. sudac 3 fr.; Lad. Arvay 3 fr.; Antun Rukavina, odvjet 3 fr.; Nikola Predoević 6 fr.; Pump Ed. 3 for.; Ant. Paladin 3 fr.

za godinu 1879.

Al. Jakopović 3 fr.; Al. pl. Šuljok, podpredsjednik kr. stola sedmorice 4 fr.; Schönholz vitez 3 fr.; M. Baić 3 fr.; Jefto Nović 3 fr. Tarbuk vitez 3 fr.; Loja Dominik 3 fr.; Konst. Korka 3 fr.; Ivan Begić 3 fr.; Vjekoslav Vrban, kot. sudac 3 fr.; Ant. Vranjičan 3 fr.; A. pl. Samphir 3 fr.; Tomo Novaković 6 fr.; Ljudevit Belošević 3 fr.; Lad. Arvay, odvj. 3 fr.; Stjepan Nedeljković 3 fr.; Ig. Wagner, odvjet. 3 fr.; dr. Petar Mihajlović, odvjet 6 fr.; I. Verovski, odvjet 3 fr.; Ant. Rukavina 3 fr.; Petar Čeliković 3 fr.; Stjep. Kralj 3 fr.; Predoević 3 fr.; Florian Gjuro pred. 3 fr.; Fr. Borouvka 3 fr.; Franjo Kutnar 3 fr.; Jos. Kušter 3 fr.; Antun Jelenc 3 fr.; Petar Lukić 3 fr.; Ljudevit Rebrača 3 fr.; Drag. Schill 3 fr ; Josip Divild 3 fr.; Ivan pl. Konjiković 3 fr.; Jos. Sieber 3 fr.; Mio Obajdin 3 fr.; Franjo Brelić 3 fr.; dr. Ivan Zahar 4 fr.; Emanuel Konrad 4 fr.; Jos. Ban, odvj. 3 fr.; Vl. Vezić 3 fr.; Ivan Stražimir Ivan 3 fr.; Lazo Somogji 3 fr.; Ed. Pump 3 fr.; Al. Peičić, predsjednik sudb. stola 3 fr.; Ferd. Mekovec 3 fr.; dr. Erhartić 3 fr.; P. Čepolo 3 fr.; Gj. Ceboci 3 fr.; Aleks. Blažković 3 fr.; Mir. Brošan 3 fr.; Jos. Urbani 3 fr.; Marko Barabaš 3 fr.

Digitized by Google

O kamatah i kamatnih pogodbah.

Piše dr. A. Egersdorfer.

(Čitano u mjesečnoj skupštini „pravničkoga družtva“ dne 28. lipnja t. g.)

Zakon od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika god. 1877. promienio je bitno ustanove zak. čl. 9: 1870. ob ukinuću zakona postojećih proti lihvi. Kamatna sloboda, koja je usljed spomenutoga zak. članka, bar u pogledu jedne vrsti kamata zavladala bila, opet je dokinuta, ali ne tako, da bi stariji zakoni uzpostavljeni bili, nego uvedenjem sasma novih ustanova, potičućih iz načela, koja se u nauci o kamatah u našem pravu do sada nisu ostarila. Ali nove te ustanove uvedene su samo za onu vrst kamata, glede kojih je do sada sloboda vladala tako, da od sada postoje uzporedo stare i nove ustanove, svaka za jednu vrst kamata; ove ustanove razložiti i njihov medjusobni odnošaj predočiti biti će predmet ove radnje. A ko što zakon od 8. prosinca 1877. u §. 1. polazi od pojma kamata i kamatnih pogodba, tako ćemo i mi razpravljajuć ustanove zak. od 8. prosinca 1877. početi sa naukom o kamatah i kamatnih pogodbah u obće, pa onda tek tumačiti zakonska ograničenja kamatne mjere kao i posljedice tog ograničenja.

* * *

1. Dužnost plaćati kamate je accesorna dužnost, koja bez glavnog duga nemože nastati. Kamate teku i dospievaju dok glavni dug postoji, a prestaje tok kamata čim glavni dug prestane platežom ili drugim kojim načinom n. pr. novatiom, kompenzatiom, zastarom itd.

Vladajući nazor obćega prava razlikuje u tom pogledu kamate koje su „in obligatione“ od onih, koje „officio iudicis praestantur“. Medju prve spadaju kamate koje pro-

Digitized by Google

izlaze iz stipulacije, dočim one koje potiču iz pakta ili se temelje na zakonu, spadaju medju kamate, koje ex officio iudicis praestantur. One, koje su ni obligatione sačinjavaju samo u materijalnom obziru sa svojom glavnicom jedinstvo tako, da se sasma neodvisno od svoje glavnice mogu utužiti, dočim su kamate koje se na pactu temelje ili iz zakona proizilaze sa svojom glavnicom tako tiesno skopčane, da se samo u toliko i samo onda utužiti mogu, u koliko i kada se glavnica utuži. Dospjele kamate prve vrsti mogu se utužiti i onda, kada je medjutim glavni dug prestao n. pr. platežem ili novatiom; potonje pako mogu se samo zajedno sa glavnim dugom utužiti i dosuditi; prve da su samo u materijalnom obziru accesorium glavnice, potonje i u formalnom pogledu. Sravni *Arndts §. 207. op. 5. Windscheid §. 259. op. 10, Savigny VI. §. 268.* Ovaj nazor osniva se na:

> l. 49. §. 1. D de act. emti venditi 19. 1.
> Hermogenianus. — Pretii sorte, licet post moram, soluta usurae peti non possunt, quum hae non sint obligatione, sed officio iudicis praestentur.
> l. 4. C. depositi 4. 34.
> Si desposita pecunia is, qui eam suscepit, usus est, non dubium est, etiam usuras debere praestare. Sed si, quum depositi actione expertus es tantummodo sortis facta condemnatio est, ultra non potes propter usuras experiri. Non enim duae sunt actiones, alia sortis, alia usurarum, sed una, ex qua condemnatione facta, iterata actio rei iudicatae exceptione repellitur.

Sr. takodjer l. 54. pr. D. locati conducti 19. 2, i l. 58. pr. D. ad S. C. Trebell. 36. 1.

Što se tiće najprije razlike medju kamatami, koje potiču iz stipulatie i onih, koje se na prostom ugovoru temelje, to nitko neće dvojiti, da ta razlika u današnjem rimskom pravu nije više od nikakove važnosti, dočim je u obće nestalo razlike medju stipulatiom i drugimi pogodbami. Bila bi dakle sada navedena razlika samo glede zakonskih s jedne i pogodjenih kamata s druge strani od važnosti. Ali i u tom pogledu valja najprije opaziti, da navedena l. 4. C. deposit. 4. 31. neustanovljuje ništa osobita, u ovom slučaju je kako *Arndts gesammelte Schriften III.*

Digitized by Google

str. 514. sasma dobro primjećuje, zahtjev tužitelja pravomoćnom osudom ograničen samo na glavnicu; ovdje je dakle u istinu o kamatah već sudjeno, ove se s toga nemogu više tražiti, jer o njih je izrečena osuda, a ne zato jer tobože sačinjavaju formalno jedinstvo sa glavnicom. Ostaje nam dakle samo l. 49. §. 1. D. de act. emti vend. 19. 1. Ali nesmijemo nikada s oka metnuti, da ciela teorija o formalnom jedinstvu glavnice i zakonskih kamatah imade svoj temelj u rimskom formularnom postupku. Zakonske kamate nisu se zato na pose mogle utužiti, jer je sudac već formulam „quidquid dare facere oportere ex fide bona" zvan bio i o kamatah svoj sud izreči. *Sr. Savigny VI. §. 268.* Formalno jedinstvo nepolazi dakle iz bića zakonskih kamata, već iz osobitosti postupka. Pa kada je prestao taj postupak, odpao je svaki razlog činiti dalje kakovu razliku medju pojedinimi vrsti kamata. U istinu nailazimo u vrelih na više mjesta, koja izrično dozvoljuju kamate na pose utužiti.

l. 23. D. de except. rei iudic. 44. 2.

Ulpianus. — Si in iudicio actum sit usuraeque sulae petitae sint, non est verendum, ne noceat rei iudicatae exceptio circa sortis petitionem; quia enim non competit, nec opposita nocet. Eadem erunt, et si quis ex bonae fidei iudicio velit usuras tantum persequi; nam nihilominus futuri temporis coedunt usurae, quamdiu enim manet contractus bonae fidei, current usurae.

l. 1. C. de iudiciis 3. 1.

Judicio coepto usurarum stipulatio non est peremta. Superest igitur, ut debitorem eius temporis, quod non est in indicium deductum, convenire possis.

l. 64. D. de re indic. 42. 1.

Scaevola. — Negotiorum gestorum condemnatus appellavit, et diu negotium tractum est; quaesitum est, appellatione eius iniusta pronuntiata, an, quo tardius iudicatum sit, usurae pecuniae in condemnatum deductae medii temporis debeantur. Respondit, secundum ea, quae proponerentur, dandam utilem actionem.

Sr. takodjer l. 24. pr. D. de appellat. 49. 1. Ako k tomu uzmemo, da znameniti pravnici kao *Windscheid II. §. 149. op. 12, Arndts gesamm. Schriften III. str. 514, Unger österr. VJ. Schrift. XIV. str. 122. op. 8.* vjerovnika ovlašćuju prigodom pla-

Digitized by Google

teža glavnice pridržati si pravo na kamate i kod zakonskih kamata u kojem se onda slučaju kamate mogu uviek odieljeno od glavnice utužiti, možemo punim pravom tvrditi, da l. 49. §. 1. D. cit. ako ju doslovno već uzmemo, nepredstavlja drugo nego specialnu ustanovu starijega rimskoga prava. Ali podjedno ovlaštuju nas navedene oklnoosti l. 49. §. 1. D. cit. u savezu s ostalimi navedenimi mjesti u današnjem rimskom pravu tako tumačiti, da se u ovom slučaju vjerovnik tim, što bez primjetbe glavnicu bez zateznih kamata prima, muće ovih potonjih odriče. Tako tumačeć ovu zakonsku ustavovu, doveli smo ju u sklad sa gore navedenimi mjesti, pa možemo reći, da vladajući nazor, ko što je opravdan za starije čisto rimsko pravo, u današnjem rimskom pravu ne ima više praktične vrednosti. *Sr. Arndts ges. Schrift. cit. i Pand. §. 207. op. 5. Randa Gerichts-Ztng. 1869. str. 294. op. 59.*

Što za novije rimsko pravo, valja i za pravo austrijsko. §. 1427. o. g. z. ustanovljuje samo predmnjevu, da su kamate plačene čim je izdana namira o glavnici. Proti ovoj predmnjevi dopušten je protudokaz, a pri tom nepravi zakon razlike medju zakonskimi i pogodjenimi kamati. *Sr. Randa cit. Unger I. §. 66. op. 41. i VJ. Schrift. str. 118, Hasenöhrl österr. Oblig. I. §. 20. op. 15.*

Kamate se dakle, samo ako su već nastale, mogu uviek na pose utužiti, ali vise ipak o glavnici u toliko, da prestanu teći čim glavni dug prestane. Samo glede zastare preporna je stvar. *Unger I. §. 66. op. 35. II. 122. op. 7, VJ. Schrift. str. 121. op. 5, i Hasenöhrl I. §. 20. op. 17.* tvrde da prestaje zastarom glavnice pravo i na sve već dospjele kamate. Oni se pozivlju na pretežnu većinu pisaca rimskoga prava, na *Savigny-a V. str. 311, Puchtu Vorles. §. 227—229, Windscheida I. § 107. op. 8.* i na samu narav stvari. Što se tiče navedenih pravnika, nemože biti sumnje da se po rimskom pravu ni dospjele već kamate ne mogu više utužiti čim je glavnica zastarjela. Sravni

l. 26 pr. C. de usur 4. 32.

Eos qui principali actione per exceptionem 30 vel 40 annorum sive personali sive hypothecaria ceciderunt, iubemus non

Digitized by Google

posse super usuris vel fructibus praeteriti temporis aliquam movere questionem dicendo ex iis temporibus eas velle sibi persolvi quae non ad 30 vel 40 praeteritos annos referuntur, asserendo singulis annis earum actiones nasci; principali enim actione non subsistente satis supervacuum est super usuris vel fructibus adhuc in dicem cognoscere.

Ali to je specialna ustanova rimskoga prava, koja ni najmanje neleži u naravi stvari. Razlog, što ga *Unger I. §. 66. op. 35.* navadja da naime zastara nedjeluje ex nunc već ex tunc, nije drugo van petitio principii. Za austrijsko pravo neimamo nikakova razloga braniti specialnu ustanovu l. 26. pr. C. cit. *sr. Pachmann Verjährung str. 44, Rauela Gerichts-Ztng. str. 279. op. 11, Stubenrauch III. str. 503.*

2. Glavnica, od koje su kamate accessorium, mora sastojati od stanovite množine zamienjivih stvari. §. 984. o. g. z. govori doduše o stvarih potrošnih, mjesto da imenuje zamienjive, ali poznato je, kako naš o. g. z. sliedeć u tom stariju theoriju *(vidi Glück Pand. IX. str. 172).* ističe dosljedno juristični sasma irrelevantno svojstvo potrošivosti mjesto važnoga svojstva zamienjivosti *Sr. Unger I. §. 50, Hasenöhrl §. 15. op. 9.*

Moguće je doduše da budu i nepotrošive stvari predmetom glavice, ali samo onda, ako se ucjene.

l. 3. §. 4. D. de usur. 22. 1.

Papinianus. — Si auro vel argento facto per fideicomissum rlicto mora intervenerit, an usurarum aestimatio facienda sit, tractari solet. Plane si materiam istam ideo reliquit, ut ea distracta pecuniaque refecta fideicomissa solverentur, aut alimenta praestarentur, non oportere frustrationem inpunitam esse, responderi oportet; quodsi forte ideo reliquit, ut his vasis uteretur, non sine rubure desiderabuntur usurae, ideoque non exigentur.

l. 25. C. de usuris 4. 32.

Pro auro et argento et veste facto chirographo, ilicitas solvi vel promitti usuras iussimus.

a k tomu

l. 8. C. si cert. pet. 4. 2.

Si pro mutua pecunia, quam a creditore poscebas, argentum vel iumenta vel alias species utriusque consensu aestimatas

Digitized by Google

accepisti, dato auro pignori, licet ultra centesimam usuras stipulanti spopondisti, tamen sors, quae aestimatione placito partium definita est, et usurarum titulo legitima summa tantum recte petitur. Nec quidquam tibi prodesse potest, quod minoris esse pretii pignus, quod dedisti, proponis quo minus huius quantitatis solutioni pareas.

sr. takodjer l. 11. pr. in ult. D. de R. C. 12. 1. pa onda *Sintenis §. 87. op. 7, Windscheid §. 259. op. 2, Unger VJ. Schrift. str. 119. op. 1.* U ovom slučaju predleži kupoprodajni odnošaj a kupovnina ostaje kao glavnica uz kamate u rukuh kupca. Ali valja opaziti da je veoma lahko ovakovimi poslovi obići postojeće propise o kamatnoj mjeri, usljed ćega je o. g. z. propisi §§. 990. i 991. takove ugovore ograničio jedino na slučaj, kada sačinjavaju predmet glavnice javne zadužnice, u kojem je slučaju mjerodavna ciena, koju su dotične zadužnice imale na dan, kada su predane. U svih ostalih slučajevih valja za austrijsko pravo beziznimno pravilo, da mora glavni dug imati uvjek za svoj predmet zamjenjive stvari.

Kamate koje se od takova glavnoga duga platiti imadu, treba platiti u stvarih iste vrsti §. 999. o. g. z. Ali i u ovom slučaju moguće su iznimke, pa se onda kaže, da je dotična činitba in vicem usurarum pogodjena.

l. 11. §. 1. D. de pignorib. 20. 1.

Marcianus. — Si ἀντίχρησις facta sit, et in fundum, aut in aedes aliquis iudicatur, eosque retinet possessionem pignoris loco, donec illi pecunia solvatur, quum in usuras fructos percipiat aut locando, aut ipse percipiendo habitandoque; itaque si comiserit possessionem, solet in factum actione uti.

l. 17. C. de usuris. 4. 32.

Si ea lege possessionem mater tua apud creditorem suum obligavit, ut fructus in vicem usurarum consequeretur, obtentu maioris percepti emolumenti, propter incertum fructuum eventum, rescindi placita non possunt.

sr. takodjer l. 14. C. h. t. i §§. 993, 996, 1336. o. g. z. pa *Unger VJ. Schrift. str. 119. op. 1, Randa Gerichts-Ztung. str. 281. op. 13, Hasenöhrl I. §. 20. op. 6.* Isto ustanovljuje §. 2. zak. od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika u alinei prvoj koja glasi: „Pod kamatami razumjeva se ne samo novčana

Digitized by Google

svota, koju dužnik u to ime ima plaćati, već svaka stvar ili procienjiva korist (razumjevajuć amo i onu svotu, kojom ugovorena glavnica nadmašuje primljenu vrjednotu), koju dužnik obeća vjerovniku za uživanje uzajmljene glavnice".

Ova zakonska ustanova dosta je nesretno stilizirana, jerbo se ponajprije pod kamatami nerazumievaju nikada, kako je to pokazano, samo novčana svota, već svaka množina istovrstnih stvari, koja se za uživanje stanovite množine zamjenjivih stvari plaća, pa onda, jer se pod kamatami nemože nikada razumjevati stvar ili procienjiva korist, koja nebi bila istovrstna sa stvari glavnom, već se takova stvar može samo prosuditi po propisih postojećih u pogledu kamatah. Alinea prva §. 2. imala bi dakle izpravno glasiti: „Po propisih postojećih glede kamatah ima se prosuditi i svaka druga stvar ili procienjiva korist, koju imade dužnik platiti vjerovniku za uživanje stanovite količine zamjenjivih stvarih". Nego neglededć na ove, samo stilistične mane potvrdjuje al. 1. §. 2. napomenutoga zakona ono, što smo netom rekli glede predmeta kamatah. Iz svega toga pako sliedi:

1) da kamate predpostavljaju obstanak glavnog duga, a

2) da taj glavni dug sastojati ima iz stanovite količine zamjenjivih stvari;

ad 1. Po tom što kamate predpostavljaju obstanak glavnoga duga, razlikuju se kamati s jedne strane od onih periodičnih podavanjah, koja se poput kamatah plaćaju, ali se netemelje na kojoj glavnici, to su t. z. rente, o kojih naš o. g. z. u §§. 530. 687, 1284, 1480. govori, a s druge strane od t. z. „kamata„ koje članovi javnog i komanditnog trgovačkog družtva bez obzira na dobitak ili gubitak od svojih uložakah vuku (§§. 84. i 136. t. z.). Isto valja i ob onih „kamatah" koje aktionar prema §. 165. t. z. za vrieme dok traju pripreme za osnutak družtva, dobiva. U ovih slučajevih neima glavnoga duga, jer uložak družtvenoga člana nije njegova tražbina, već se tu radi samo o osobitom trgovačkom obračunavanju pravoga ili predpostavljenoga dobitka. Ako se takav dobitak kašnije u istinu izpostavlja, onda nisu te kamate drugo van puka dividenda, ako li neima dobitka,

Digitized by Google

onda predstavljaju razmjerni povratak uložka *sr. Randa Gerichts-Ztung. str. 278. op. 8. i g.*

ad 2. Po tom da se glavni dug nesastoji u stanovitoj množini zamjenjivih stvarih, razlikuju se kamate od najamnine i zakupnine.

Po razvijenoj nauci možemo dakle označiti pojam kamatâ ovako: Kamate su ona odšteta, koja se plaća za uživanje stanovite količine zamjenjivih stvarih u stvarih iste vrsti.

3. Kamate se mogu temeljiti ili u kom pravnom poslu *ili* u neizpunjenju stanovite obveze ili u nedozvoljenom činu ili napokon u samom zakonu. Mogu li se izim toga kamate temeljiti i na zastari t. j. može li kamatna pogodba zastarom (praescriptio adquisitiva) nastati, to je svojevremeno veoma preporno bilo. Starija teorija tvrdila je na temelju

> l. 6. pr. D. de usuris 22. 1.
> Papinianus. — Quum de in rem verso cum herede patris vel domini ageretur, et usurarum quaestio moveretur, Imperator Antoninus ideo solvendas usuras iudicavit, quod eas ipse dominus vel pater longo tempore praestitisset,

da se pravo na pobiranje kamata zastarom steći može, dapače da se takodjer tim putem sama tražbina t. j. glavni dug stiče (sr. o raznih mnenjih *Sintenis §. 87. op. 4.*). Ali pogledom na:

> l, 7. C. de usuris 4. 32.
> Creditor instrumentis suis probare debet, quae intendit et usuras se stipulatum, si potest. Nec enim si aliquando ex consensu praestitae sunt, obligationem constituunt

zabacuje novija nauka to mnenje jednodušno *sr. Sintenis cit. Arndts §. 207. op. 4, Windseheid §. 259. ap. 7,* ali ipak tom razlikom, da jedni naprosto navedeni stariji nazor nieče, dočim drugi *(Seuffert §. 232. op. 10 Sintenis cit.)* tvrde, da valja predmnievati, ako glavni dug postoji i ako se od njega kroz dulje vremena kamate plaćaju, da je dug kamatan tako dugo, dok dužnik protivno nedokaže. Ovom potonjem nazoru priključili bi se za rimsko pravo i mi.

Nu glede prava austrijskog valja nam iztaknuti, da se po

Digitized by Google

njem ovdje neradi o zastari, već o dosjelosti. Predmetom dosjelosti može po §. 1455. o. g. z. biti sve što se posjedovati može, posjedovati se pako mogu po §§. 311. i 313. o. g. z. i prava. Gospodojući nazor rimskoga prava tvrdi doduše da obvezna prava nemogu biti predmetom posjeda, a po tom ni dosjelosti, jer nedozvoljavaju trajnog izvršivanja *(sr. Puchta Vorles. §. 137, Seuffert §. 113. Arndts §. 218.* u starijih izdanjih, a za austrijsko pravo *Unger I. §. 62. op. 25. II. §. 104. op. 56.)*. Ali i za današnje rimsko pravo dopuštaju *Windseheid II. §. 464. op. 4. i Arndts §. 129.* (u najnovijem izdanju pandekta) posjed obveznih pravah onda, kada ta prava dozvoljavaju trajno izvršivanje kao n. pr. rente, tražbine iz najamnoga i zakupnoga odnošaja. Ovo se mora i za austrijsko pravo braniti, jerbo ni po austrijskom pravu nemogu biti ona obvezna prava predmetom posjeda, koja utrnjuju time što se izvršuju, pošto se posjed prava baš sastoji u izvršivanju toga prava *sr. Randa Besitz. str. 495.* slč. u 2. izdanju, *Kirchstetter str. 679, 680, Stubenrauch I. str. 427.* u drugom izdanju, proti *Pachmann-u Verjährung str. 109. Winiwarter V. str. 189. i Stubenrauchu* u prvom izdanju *III. str. 703.* Kada mogu biti obvezna prava, koja dopuštaju trajno izvršivanje, predmetom posjeda i dosjelosti, onda možemo punim pravom tvrditi, da se i pravo na kamate može dosjesti onda, kada glavni dug bezdvojbeno postoji. Samo onda kada glavni dug nepostoji, nemogu se ni kamate dosjesti, pošto se glavni dug, koji u našem slučaju nikada trajno izvršivanje nedopušta, dosjesti nemože, a bez glavnoga duga neima ni kamatah. Valja nam samo primjetiti, da će se ta dosjelost uvjek ravnati prema propisom §. 1477. o. g. z. t. j. da će uvjek trebati 30 dotično 40 godišnjega vremena, jerbo u nazočnom slučaju nemože biti govora o zakonitom naslovu stečaja. Ako se je pako pravo na kamate ovako dosjelo, imat će ti kamati u svem značaj pogodjenih kamata, pa će se ravnati polag propisa postojećih glede ovih.

Prema zadaći, koju smo si stavili govorit nam je ovdje samo o kamatih, koje se temelje na kojem pravnom poslu. Ova vrst kamata može se opet temeljiti ili na pravnom poslu medju živimi, to su t. z. pogodjene kamate ili na pravnom poslu za slučaj

Digitized by Google

smrti ili kako je baš pokazano na zastari. Iz toga sliedi da govori naš o. g. z. sasma pogriešno o kamatih u poglavju o zajmu (§§. 983—1001. o. g. z), pošto mogu kamate postojati ne samo kaod zajma, već i kod drugih pravnih posalah, kao kod svih na platež stanovite svote novacah smjerajućih pogodba, kada se u pravo doba neizpune a i kod očitovanja posljednje volje, dapače i mimo svakog pravnog posla n. pr. kod nedozvoljenih činâ. Zato spadaju kamate u poglavje o obvezah u obće, komo jih i noviji zakoni uvrštuju *sr. Randa Gerichts-Ztuny. str. 278. op. 4.*

Kod pogodjenih kamatah valja razlikovati da li su kamate pogodjene ustmeno ili pismemo a u potonjem slučaju opet, je li iznos kamatah ugovoren ili ne, razlike su ove važne pogledom na dozvoljeni iznos kamatah.

4. Zakonodavstvo ograničuje naime raznim načinom pravo stranakah kod ustanovljenja kamata. Dočim se je rimsko pravo u tom pogledu jedinstveno razvilo, to moramo po našem zakonarstvu razlikovati, jesu li kamate ugovorene ustmeno ili pismeno.

Zak. čl. 9: 1870. proglasio je naime u pogledu pismenom pogodbom ugovorenih kamata podpunu slobodu (§. 1.) dočim je glede kamata ugovorenih ustmenom pogodbom ustanovio kamatnu mjeru sa 6% (§. 2.). Zakon od 8. prosinca 1877. br. 70. sbornika ostavio je i jednu i drugu ustanovu netaknutom, jer je u pogledu kamatne mjere ustanovio §-om. 4. da se samo nemogu višji od 8% kamatah dosuditi dotično utužiti.

Ova ustanova odnosi se samo na kamate ugovorene pismenom pogodbom, jer premda §. 1. zak. od 8. prosinca 1877. kaže, da se propisi ovoga zakona odnose na pogodbe kojimi se dužnik bud ustmeno bud pismeno obvezuje plaćati kamate (§. 1.) to se ipak nemože uzeti da se propis §. 4. toga zakona takodjer proteže na kamate ugovorene ustmenom pogodbom. §. 9. istoga zakona uzdržaje naime u krieposti ustanovu zak. čl. 9: 1870. glede kamatne mjere kod kamata pogodjenih ustmenom pogodbom, usljeg koje nije dozvoljeno kod ovakovih pogodba ugovoriti više nego 6% kamata; §. 4. zak. od 8. prosinca 1877. pako stoji jošte uvjek na stanovištu kamatne

Digitized by Google

slobode, a stoga razloga nemože se taj paragraf odnositi na ustmene pogodbe, glede kojih ostaje u krieposti ustanova, da se kamate nemogu ustmeno sa više nego 6% ni ugovoriti, §. 4. predpostavlja slobodu ugovaranja kamata, dočim se prema §. 9. istog zakona ustmeno nemogu kamate slobodno ugovoriti, po ćem se logičnom dosjelosti §. 4. može odnositi samo na pismene a nikada na ustmene pogodbe. Da je tome tako, to dokazuje takodjer rieč „izprava“ u al. 3. §. 4. i u al. 1. §. 6. Nu prema §. 1. cit. zakona imadu se ipak ustanove njegove i na ustmene pogodbe protezati. Ovo očito protuslovje dade se samo tako protumačiti, da se uzme, da se ustanove ovoga zakona protežu doista i na ustmene pogodbe, ali samo u toliko, u koliko se ili po naravi svojoj ili po izričnoj odredbi samoga zakona, neodnose lih na pismene pogodbe. Tako se odnose §§. 3, 5. i al. 2. §. 6. po naravi svojih ustanova samo na pogodbe pismene, isto tako se §§. 4. i 6. al. 1. i §. 8. odnose samo na pismene pogodbe po odredbi zakona (sr. §. 9. §. 4. al. 3. i §. 6. al. 1. rječ „izprava“). Na ustmene pogodbe odnose se pako §§. 2. i 7. navedenoga zakona od 8. prosinca 1877. U koliko taj zakon tomu neprotuslovi, valjaju jošte uvjek ustanove zak. čl. 9: 1870 dotično občega gradjanskoga zakonika (§. 9. zak. od 8. prosinca 1877. i §. 6. zak. čl. 9. 1870.).

Glede kamatah ugovorenih ustmenom pogodbom, promjenjen je dakle §-om. 2-im. zak. čl. 9: 1870 §. 994. o. g. z. u toliko, što je sada slobodno, 6% kamate ustmeno ugovoviti, bez obzira je li glavni dug zalogom osjeguran ili ne; promjenjen je i §. 998. o. g. z. po §. 4. zak. čl. 9: 1870 koji dozvoljuje i kod ustmenoga zajma ugovoriti kamate od kamata. §§. 2. i 7. zakona od 8. prosinca 1877. nisu pako toliko promienili §§. 993, 996. i 997. o. g. z. koliko te paragrafe samo nadopunili.

Glede kamata ugovorenih pismenom pogodbom pako proglasio je, kako rekosme, zak. čl. 9. od god. 1870 podpunu slobodu ugovaranja. Ovo pravo, slobodno ustanoviti iznos kamatni ostavio je zak. od 8. prosinca 1877 netaknuto, tako da se mogu i nadalje kamate u svakom iznosu pismenom pogodbom ugovoriti i valjano platiti, samo utužiti, dotično dosuditi nesmiju se nikada više nego 8% kamate.

Digitized by Google

Što se tiče kamata proizličućih iz očitovanja posljednje volje, to bijaše već prije po zak. čl. 9: 1870 slobodno ustanoviti je u svakom iznosu (arg. §. 994. o. g. z.), a to valja i sada, samo si valja uvjek predočiti ustanovu §. 4. zak. od. 8. prosinca 1877 koja načelno ustanovljuje, da se nikada nesmije više od 8% kamata dosuditi, dakle ni onda, kada predleže usurae testamentariae, o kojih će po tom sve ono valjati, što i o kamatih ugovorenih pismenom pogodbom.

Drugo valja glede kamata, proizličućih iz dosjelosti. Rekli smo gore, da će glede ovih kamata valjati sve, što i glede pogodjenih. No pošto zakon samo za kamate ugovorene pismenom pogodbom ustanovljuje podpunu slobodu, to će se morati dosjele kamate prosuditi po propisih valjajućih glede ustmeno pogodjenih kamata, jerbo se sloboda ugovaranja, koja valja o pismeno pogodjenih kamata, mora smatrati specialnom ustanovom, koja se extensivno tumačiti nesmije.

Kad ćemo dakle unapred govoriti o ustmeno pogodjenih kamatah, razumjevat ćemo pod njimi i kamate dosjele, a gdje ćemo rieč povesti o pismeno pogodjenih razumjevat ćemo i one, koje iz očitovanja posljodnje volje proizilaze.

A. Što se kamatne mjere tiče, dozvoljava obće pravo samo 5% kamate (I. R. A. od god. 1654. §. 174.) dočim je po Justinianovu pravu (l. 26. §. 1. C. de usuris 4. 32.) dopušteno bilo ugovoriti 6%. Naš o. g. z. dozvolio je u §. 994. u obće 6%, samo ako je tražbina zalogom bila osjeguraṇa, bijahu kamate na 5% stegnute. Izim ovoga poslednjega ograničenja valja i dan danas za ustmeno ugovorene kamate ustanova o. g. z. tako, da se ove bez obzira, dali je tražbina zalogom osjegurana ili ne, nemogu u većem iznosu nego sa 6% ugovoriti (§. 2. zak. čl. 9. 1870.). Pismenim ugovovorom smiju se kamate u svakom iznosu ugovoriti (§. 1. zak. čl. 9: 1870.) ali dosuditi se nemože više od 8% kamata (§. 4. zak. od 4. prosinca 1877.) ili drugimi riečmi, kamate se nemogu utužiti u koliko nadmašuju 8%.

B. Bočim je rimsko pravo (l. 28. C. de usuris 4. 32.) naprosto zabranilo, uzeti kamate od kamata (anatocismus separatus) ili pribiti dospjele kamate glavnice (anatocismus coniunctus)

Digitized by Google

dozvolio je o. g. z. u §. 998. dvogodišnje ili starije kamatne zaostatke obratiti u novu opet kamatnu orvezu, dočim je i on glede manje od dvogodišnjih kamatah zabranio anatocizam §. 4. zak. čl. 9. 1870. dozvolio je naprosto od svih kamata, dakle i od kamata pogodjenih ustmenom pogodbom uzimati dalnje kamate, samo što je prema §-u. 2. cit. zak. čl. i za kamate od kamata najveća mjera 6%. Glede kamata pogodjenih pismenom pogodbom, valja opet ta razlika, da se ti kamati mogu prema §. 1. i 4. zak. čl. 9: 1870 valjano ugovoriti u svakom iznosu, samo što se nemogu u većem nego 6% iznósu utužiti (§. 8. zak. od 8. prosinca 1877.).

C. Po rimskomu pravu bilo je dozvoljeno kamate unapred plaćati, ako samo nisu kamate prekoračile najveći iznos dozvoljenih kamata (l. 26. §. 1. C. de usuris 4. 32, l. 57. D. de pact. 2. 14, *Vangerow I. str. 113. op. 2.* Ovo je bez dvojbe i smisao §. 997. o. g. z. (arg. rieči: „vorhinein abgezogen" „Abzug" *sr. Unger österr. VJ. Schrift. str. 124. op. 16, Stnbenrauch II. str. 179, Randa Gerichts-Ztung. str. 297. op. 64.* samo što se po §. 997. o g. z. nesmiju kamate na više od pol godine unapred odbiti od glavnice. §. 7. zak. od 8. prosinca 1877. potvrdjuje ustanovu §. 997. o. g. z. takodjer, tako da se danas toli ustmeno koli pismeno pogodjene kamate mogu unapred plaćati, odbiti pako od glavnice mogu se samo na pol godine.

D. Prema §. 1335. o. g. z. prestaju kamate teći, čim su dosegle glavnicu. Ova ustanova nije zak. čl. 9: 1870 ukinuta bila, pa valja i dan danas i glede kamata pogodjenih ustmenom i glede kamata pogodjenih pismenom pogodbom. Isto valja i glede rimskoga prava (l. 26. §. 1. D. de cond. ind. 12. 6, l. 10, l. 27. §. 1. C. de usur. 4. 32.) samo što teorija današnjega obćeg prava ovo ograničuje na slučaj, kada nije vjerovnik upotriebio dovoljne pažnje kod utjerivanja kamatah *(sr. Windscheid II. §. 261. op. 3.)*

Svako prekoračenje ovih propisa je nedozvoljeno i prikazuje se kao nedozvoljeni čin, koji se lihva zove. Taj nedozvoljeni čin može se smatrati budi kao civilni, budi kao kriminalni delict,

Digitized by Google

budi kao jedno i drugo. Obće pravo smatra lihvu i civilnim i kriminalnim delictom, isto tako o. g. z. (§. 1000) i starije naše zakonarstvo; novije pako anstrijsko zakonodavstvo pripisuje tomu delictu kazneno-pravne posljedice, dočim mu naše i ugarsko novo zakonarstvo baš obratno samo civilne posljedice pripisuje. Nego sljedili sustav jedan ili drugi ili treći, u svakom slučaju predoči nam se lihva kao nedozveljen čin (delict) koji samo ili civilne ili kaznene ili obostruke posljedice za sobom vuče prema stanju dotičnog zakonarstva.

Pošto je lihva delict to moraju već prema obćenitim propisom (§. 916. o. g. z.) svi oni poslovi, koji su samo na oko sklopljeni, biti u toliko nevaljani u koliko bi imali sakrivati lihvu. Ustanove o. g. z. i zak. od 8. prosinca 1877 smjerajuće proti takovim poslovom na oko nisu dakle drugo, nego puka dosljednost toga občenitog načela. Nego prema dualističkom sustavu našega zakonarstva moramo i glede tih posala razlikovati lihvu kod kamata utanačenih pismenom i kod kamata utanačenih ustmenom pogodbom. Kod potonjih je svaki posao, sklopljen in fraudem legis, u toliko ništetan, u koliko se s njim obidju ustanove zakona (§§. 996. i 993. o. g. z.), kod prvih nije dotični posao naprosto ništetan, već mu se samo sudbena zaštita oduzima (§§. 2. 4. 6. zak. od 8. prosinca 1877).

S toga gledišta ustanovljuje zakon:

a) da se u kamate imade uračunati sve, na što se je dužnik obvezao naslovom ugovorene kazne, odštete, poslovnih pristojba, mešetarine, providnih kao i inih ma kakovih uzgrednih pristojba (al. 2. §. 2. zak. od 8. prosinca 1877, §. 996. o. g. z.).

b) da imade sudac ako u izpravi nisu odmjerene kamate u novcu ustanoviti novčanu vriednost predmeta ili koristi, obečane naslovom kamata, i dosuditi vjeroaniku predmet ili korist od novčane vriednosti, odgovarajuće spomenutim postotkom. Ako nije moguće stegnuti obveze do naznačene kamatne mjere, ima sud dosuditi vjerovniku osam po sto u novcu, i odriešiti dužnika od izpunjenja obveze, preuzete kao naknadu za uživanje glavnice (al. 3. 4. §. 4. zak. od 8. prosinca 1877.).

c) da imade sud dosuditi vjerovniku samo glavnicu i iznos, što ga je dužnik primio, ako se ovaj u izpravi o zajmu (!)

Digitized by Google

obveže na povratak svote nadilazeće primljenu glavnicu (al. 1. §. 6. zak. od 8. prosinca 1877.).

Dočim su prve dvie ustanove samo posljedice pravne naravi lihve, to je posljednja sasma nedokučiva odredba, koja stoji u protuslovju sa cjelom naukom o kamatih, kao i sa svimi drugimi ustanovami zakona. Prije svega nam mora u oči pasti da al. 1. §. 6. cit. slučaj ograničuje na zajamnu pogodbu, dočim §. 1. istog zakona izrično kaže, da se ustanove ovog zakona neodnose samo ua zajmovne nego na sve pogodbe, koje u sebi kriju narav kamatnih pogodba. Nego neobaziruć se na ovu netočnost izraza, ćemo samo napomenuti, da zakon u al. 1. §. 6. cit. bez osobitog razloga naprosto sve kamate zabranjuje. Jer svota za koju ugovorena glavnica nadmašuje primljenu vriednotu, sačinjava baš kamate po izričnoj ustanovi §. 2. samog zakona. Ta što bi kamate drugo i bile? Al. 1. §. 6. cit. zabranjuje u obće takav višak dosuditi, bez obzira na njegov iznos, zabranjuje dakle u obće kamate dosuditi u protuslovju sa cielim drugim zakonom. Po al. 1. §. 6. cit. nebi se taj višak ni onda dosuditi smio, kad mu iznos ostaje izza dozvoljenih kamata. Po ovom zakonu imala bi se n. pr. i onda samo glavnica od 1000 for. dosuditi, kad bi se dužnik izpravom obvezao poslje jedne godine 1050 for. povratiti, pa ipak neima tu lihvi ni traga; po ovoj ustanovi bi se u kratko samo onda mogle kamate dosuditi, kada su procentualno, nikada pako kad su sa jedinstvenom svotom izražene. Time protuslovi pako al. 1. §. 6. cit. svim ostalim ustanovam zakona, dapače i drugoj alinei istog §-a, koja glasi: I uknjižba i predbilježba prava zaloga može se dozvoliti samo za sigurnost glavničnog iznosa, kojega se prijetak u izpravi priznaje i kamata dopuštenih po ovom zakonu. Kod uknjižbe i predbilježbe dozvoljuje se dakle izim primljene glavnice uknjižiti dotično predbilježiti jošte i kamate dopuštene po ovom zakonu. A dosuditi da se samo glavnica može? Po tom moglo bi se više predbilježiti nego se može opravdati. Nego i ta druga alinea premda je doslednija od prve, nije ipak dosta točna, jer se valjda neće uvjek uknjižiti ili predbilježiti kamate dozvoljene po ovom zakonu t. j. 8 postotni. Ta po tom bi se moralo u sta-

Digitized by Google

novitih slučajevih više uknjižiti negoli što vjerovnik zahtjeva n. pr. kada iznos kojim obečana glavnica nadmašuje primljenu vriednotu samo 5% reprezentira, kao u prije navedenom slučaju. To sve su konsekvencije iz zakona povučene, a rezultat toga razmatranja pokazuje, da je §. 6. cit. u svem u oprieci sa ostalim sadržajem zakona. Ustanove §. 6. cit. imadu samo u toliko smisla u koliko višak obečane glavnice nadmašuje 8% dobrojene svote, pa mi neokljevamo ni trenutka, taj paragraf ovako restrictivno tumačiti. Ali ako je to značenje §. 6. cit. onda je taj cjeli paragraf nepotreban, jerbo al. 2. §. 2. i §. 4. cit. zakona ustanovljuju to isto već sasma jasno.

Od napomenutih pod a—c odredabah neima ona pod c nikakove važnosti. Ali i one pod a) i b) nisu u zakonu baš neobhodno potrebne, jer bi se i bez izričnog ustanovljenja kao logična konsekvencije iz pojma lihve razumjevale. Zato mnijemo, da nije timi odredbami zakona, niti broj svih zabranjenih ugovorah izcrpljen, jer ne samo da su ti ugovori zabranjeni, već i svi ugovori na oko, koji bi bili kadri osujetiti propise o lihvi. Ali s druge strani su i ta dva u zakonu napomenuta slučaja samo u toliko uporavljiva, u koliko se kani njimi zbilja lihva sakriti a u koliko to nebiva neimaju se po našem sudu ni ove ustanove uporaviti, jer u mnogih slučajevih predležati će ovdje u istinu samo dozvoljeni posao na dobit a ne lihva *(sr. Sintenis II. §. 87. op. 53.* l. 14, 16, 17. C. de usur. 4. 32).

5. Vidili smo da naše zakonarstvo glede nedozvoljenih kamatah dva sustava sljedi, razlikujuć kamate ugovorene ustmenom i kamate ugovorene pismenom pogodbom.

a) Glede kamatah ugovorenih ustmenom pogodbom valjaju jošte uvjek ustanove zak. čl. 9: 1870 (§. 9. zak. od 8. prosinca 1877). Zakonski članak 9. 1870. proglasio je ali kako je to gore pokazano, kamatnu slobodu samo glede pismenom pogodbom ugovorenih kamata i ostavio u glavnom glede ustmeno pogodjenih kamata netaknute ustenove o. g. z. (§. 6. zak. čl. 9. 1870). §. 993. o. g. z. ustanovljuje je pako da kamatna pogodba samo u toliko postoji, u koliko se mjera

Digitized by Google

dopuštenih kamata neprekorači (sr. takodjer §. 996. o. g. z.). Ako se kamate u nedozvoljenom iznosu plate, to umanjuju one same po sebi glavnicu (arg. §. 997. o. g. z. *sr. Unger* VI. VJ. Schrift. str. 119.)

l. 26. §. 1. C. de usuris 4. 32.

. . . . . Si quis autem aliquid contra modum huius fecerit constitutionis, nullam penitus de superfluo habet actionem, sed et si acceperit in sortem hoc imputare competetur. . . . . .

Nego osim što kamate, na koliko su nedozvoljenim iznosom plaćene, umanjuju samu glavnicu, pristoji vjerovniku takodjer i condictia na povratak plaćene svote, na koliko su njom namirene nedozvoljene kamate i to tako, da se kamate tako dugo računaju na glavnicu, dok te glavnice same nestaje, od toga pako vremena jesu usurae indebitae, jer su plaćene od nepostojeće glavnice, pa se zato condicirati mogu.

l. 26. pr. D. de cond. ind. 12. 6.

Ulpianus. — . . . . . sed si super legitimum modum solvit, Divus Severus rescripsit, quo iure utimur, repeti quidem non posse, sed sorti imputandum; et si postea sortem solvit, sortem quasi indebitam repeti posse. Proinde et si ante sors fuerit soluta, usurae supra legitimum modum solutae quasi sors indebita repetuntur. Quid si simul solverit? Poterit dici, et tunc repetitionem locum habere.

l. 18. C. de usuris 4. 32.

Indebitas usuras (etiam si ante sortem solutae non fuerint, ac propterea minuere eam non potuerint) licet post sortem reditam creditori fuerint datae, exclusa iuris varietate repeti posse. perpensa ratione firmatum est,

sr. takodjer *Vangerow I. str. 112, Sintenis II. §. 87. op. 58. Unger österr. VJ. Schrift. str. 125. op. 18.* Pitanje je samo kakova predleži tu condictia? Na to nam odgovara

l. 26. §. 2. D. de cond. ind. 12. 6.

Ulpianus. — Si quis falso se sortem debere credens usuras solverit, potest condicere, nec videtur sciens indebitum solvisse.

Prema gore razloženomu stanju stvari, računaju se kamate sa nedozvoljenim svojim iznosom tako dugo na odplatak glavnice dok te nestane, kada pako glavnice neima, a dužnik od

Digitized by Google

ove nepostojeće glavnice kamata plaća, onda se mora uzeti, da plaća u bludnji nedug, kako to navedena l. 26. §. 2. D. de cond. ind. 12. 6. i kaže, jerbo je jasno da onaj koji od stanovite glavnice kamate plaća misli, da glavnicu duguje i da se usljed toga u bludnji nalazi. Onomu pako koji nedug u bludnji platja, služi condictio indebiti, kada traži povratak platjene stvari. Istog su nazora *Erxleben cond. sine causa I. str. 63. slč.*, *Vangerow I. §. 76. op. 2.*, protivnog pako *Unger u. österr. V. J. Schrift. str. 125. op. 19*, koji misli, da se tu neradi o condictio indebiti već o condictii ex iniusta causa; ali ako se imadu kamati sa nedozvoljenim iznosom od glavnice odračunati, onda nemože tako dugo nastati slučaj condictie dok glavnica postoji, kad je glavnica pako namirena, onda predleže sva kriterija condictie indebiti.

b) Sasma druga načela vladaju glede kamata pogodjenih pismenom pogodbom. Te kamate mogu se u svakom iznosu ugovoriti (§. 1. zak. čl. 9 : 1870.), samo se nemože više od 8% kamata dosuditi (§. 4. zakona od 8. prosinca 1877.), iz čega sliedi, da se mogu ali uvjek valjano platiti u svakom iznosu. Kamate se mogu u svakom iznosu valjano ugovoriti i platiti, samo se nemogu u većem iznosu nego sa 8% dosuditi, dake niti utužiti, a to znači da kamate pismenom pogodbom ugovorene, na koliko nadmašuju 8%, radjaju naravnu obvezu (naturalis obligatio). Time je nova vrst naravnih obveza uvedena.

Karakteristična oznaka t. z. naravnih obveza sastoji se u tom, da se one ni utužiti ni kao exceptie upotriebiti nemogu, ali u svakom drogom obziru podpuno valjane obveze predstavljaju.

Najglavnija posljedica toga je, da se naravne obveze valjano platiti mogu a da se platjeno putem condictie indebiti nikad natrag iskati nemože (§. 1432. o. g. z.). Karakteristična oznaka naravnih obvezah jest, da se one nemogu utužiti ali mogu valjano platiti, s toga je ustanova §. 7. zak. od 8. prosinca 1877. glede obveza pismenih očita nedosljednost. Kako rečeno radja kamatni višak kod pismenih pogodba naravnu obvezu, koja se valjano platiti može i to vazda; ako pako to stoji, onda je moguće takove kamate u svakom iznosu i unapred odbiti, kao što jih je

Digitized by Google

moguće platiti u svakom iznosu. § 7. koji protivno od tog ustanovljuje, nestoji u skladu sa ostalim zakonom, pa imade samo glede ustmeno pogodjenih kamata valjanog smisla i razloga, premda ćemo prisiljeni biti poradi nedvojbene ustanove zakona uporavit ga i na pismene pogodbe. Osim toga što se naravne obveze premda neutužive valjano uvjek plaćati mogu, nemože se za nje postaviti obćenito načelo, koje bi za sve vrsti naravnih obveza jednako valjalo, već se narav svake pojedine vrsti naravnih obveza na pose iztraživati i posljedice, koje ona za sobom vuče, na pose ustanoviti moraju *sr. Windscheid II. §. 288. op. 4).* Po austrijskom privatnom pravu razlikovale se do sada tri vrsti naravnih obveza, naime obveze proiztičuće iz igre ili oklade (§§. 1271, 1272. o. g. z.), iz ustmeno učinjenog darovanja bez predaje (§. 943. o. g. z.) i one obveze u pogledu kojih je tužba samo na stanoviti rok omedjašena (§§. 967, 982, 1097 i 1111. o. g. z.), dočim je, kako rečeno, zakonom od 8. prosinca 1877. četvrta vrst naravnih obveza uvedena. Medju naravne obveze pako nebrojimo kako to *Savigny V. str. 366. slć.* a za austrijsko pravo *Hasenöhrl I. §. 2.* čine zastarjele i one obveze, koje sbog formalnih manah nestoje, jerbo zastarjela obveza u obće više neobstoji §. 1479. i 1483. o. g. z. ako se zastara prigovori *sr. Windscheid I. str. 322. op. 5,* a isto valja i glede obvezah formalno nevaljanih *sr. moju razpravu o causi str. 11. op. 2.* Napomenutih četirijuh vrstih naravnih obveza zajedničko obilježje jest, da se valjano namiriti mogu, pa nam valja sada iztraživati, u koliko se ove obveze i na drugi način nego platežem namiriti mogu. Imade tu tri načina namirenja: Datio in solutum, novacija i compenzacija.

Što se datio in solutum tiče, to nemože dvojbe biti, da se na mjesto dužnog predmeta drugi dati može, a da se ipak dano condicirati nemože, jer neima razloga zašto da kod datio in solutum što drugo valja nego li kod plateža *(sr. Hasenöhrl I. str. 36.)*

Nego iz istih razloga mora se i glede novacie reći, da se naravne obveze valjano obnoviti mogu, jerbo su novatia, datio in solutum i platež jedne te iste naravi, u svakom slučaju se

*

Digitized by Google

nješto dade u svrhu namirenja obstojećeg duga: kod plateža dužni object, kod datie druga stvar, a kod novacie novo konstituirana obveza (§. 1377. o. g. z. l. 31. §. 1. D. de novat. 46. 2. *Bähr Anerkennung §. 12, Savigny obl. I. str. 165, Salpius Novation str. 148).* Da se naravne obveze valjano obnoviti mogu, to valja glede svih vrstih naravnih obveza, kao općenito pravilo, pričem je ali od potrebe razlikovati, kako se novatia zbiva ili time da se promjeni predmet obveze ili time da se pravni razlog njen promieni (§. 1376. o g. z.). Ako se kod obveze imajuće za predmet neutužive kamate, samo predmet obveze promieni, onda nastaje doduše nova obveza, ali opet naturalis obligatio, jerbo bi ta nova obveza opet nedozvoljene kamate samo u drugoj formi sadržavala. Drugčije kada se promjeni pravni razlog. Predočiti si valja da novacia neukida samo staru obvezu, već da i novu utemeljuje, novatio je pravni posao koji i obvezu radja, a to je obveza iz novacia. Kada se pravni razlog staru obveze promjeni, nastaje pitanje, kakova nastaje pogledom na svoju causu nova obveza? Čim novacija pod svaku pogodbu staru obvezu ukida (§. 1377. o. g. z.) čim je novacija dakle u svem ravna platežu, neće ni causa novatie druga biti od cause svakog drugog plateža, a kako vlastničtvo kod plateža prelazi bez obzira na obstanak cause, tako nastaje ovdje obveza novacije i bez obzira na stari dug. *sr. Windscheid II. §. 354. op. 1. 2, Bähr §. 12, Hasenöhrl I. §. 2.* Ako se dakle pravni razlog stare obveze u novoj obvezi promjeni, onda nastaje nova i to čista (formalna) pogodba iz novacie, koja više neima isti pravni razlog u sebi, koji je stara obveza imala. Usljed toga mogu se i neutužive kamate u ovom slučaju sasma valjano novirati, jer novo nastavša formalna obveza nenosi više causu stare u sebi. Dakako da se to samo u pogledu već naraslih kamata zbiti može. Reći nam je dakle: Neutužive (nedozvoljene) kamate mogu se novacijom pretvoriti u valjani i utuživi dug u toliko u koliko se novacija promjenom pravnog razloga zbiva.

Što se napokon compenzacije tiče to dopušta rimsko pravo redovito compenzaciju naravne obveze sa obvezom civilnom.

Digitized by Google

l. 6. D. de comp. 16. 2.
Ulpianus. — Etiam quod natura debetur, venit in compensationem

sr. Puchta Pand. §. 337, Sintenis §. 82, Windscheid §. 288. op. 3. i §. 350. Po austrijskom pravu zastupa većina spisateljah *(Zeiller IV. str. 166, Winiwarter V. str. 111, Kirchstetter ad §§. 1438—1443, Hasenöhrl §. 2.* protivni nazor i to s razloga, jer da u compenzaciji tobož prisilan platež leži; glede naravnih obvezah valja ali kao glavno načelo, da se one valjano platiti t. j. voljom dužnika namiriti mogu. Ova ustanova da se ali nesmije extenzivno tako tumačiti da se dužnik putem compenzacije na namirenje svoje naravne obveze prisili. Nadalje da se naravne obveze napram civilnim niti istinitimi, niti jednovrstnimi (§§. 1438. 1439. o. g. z.) smatrati nemogu. Ali ponajprije nestoji, da se naravne obveze samo voljom dužnika namiriti mogu, jer se one condicirati nemogu, kada je dužnik u bludnji bio t. j. kada je mislio da je obveza utuživa; ako je pako dužnik platio u bludnji onda se nemože reći da je volju imao namiriti naravnu obvezu. Što se pako tiče istinitosti i jednovrstnosti tražbina, to valja pripomenuti, da se sve tražbine, koje se osnivaju na valjanom pravnom razlogu i proti kojim neima peremtornih prigovora, istinitimi u smislu §§. 1438. i 1439. o. g. z. smatrati imaju, dočim su inovrstne samo one tražbine, koje su raznog objecta. Mi moramo dakle i po austrijskom pravu tvrditi, da se naravne obveze redovito valjano compenzirati mogu. Ali baš glede neutuživih kamata moramo opet iz navedenih razloga protivno tvrditi. Sve vrsti naravnih obveza moraju se istinitimi smatrati izim neutuživih kamata, a ove se nemogu zato istinitimi smatrati, jer se neosnivaju na valjanom pravnom razlogu. Pošto dakle sve ostale vrsti naravnih obveza za podlogu compenzacije služiti mogu, to nemože najnovija vrst istih, naime neutužive kamate biti predmetom compenzacije.

Iztraživali smo do sada slučajeve, u kojih se naravne obveze izim platežem namiriti mogu, a sada nam je jošte one slučajeve razložiti, u kojih se one valjano osjegurati mogu. To je moguće poručnom pogodbom ili zalogom.

Digitized by Google

Zalogom se mogu valjano osjegurati obveze proiztičuće iz igre i oklade; to proizlazi iz §. 1271. o. g. z. usljed kojega se dotične obveze utužiti mogu ako su stranke svote položile. Ako je pako moguće, osjegurati igru ili okladu pologom, onda se samo po sebi za taj iznos može i pravo zaloga dozvoliti (sr. takodjer *Hasenöhrl §. 2, Kirchstetter ad §§. 449—452. op. 12).* Isto tako će se ustmeno obečanje dara zalogom moći osjegurati, a to zato jer se takova obveza datiom in solutum namiriti može, a ustanovlenje zaloga za takovu tražbinu nije drugo nego datio in solutum, mjesto obećane stvari dao je dužnik drugu naime pravo zaloga *(sr. Kirchstetter ad §§. 449—452 op. 12.* vidi takodjer *Exner österr. Hypothekenrecht str. 137).* Što glede ustmeno obećanog dara valja, valja logično i ob onih raznih obvezah, koje proizilaze iz utrnule tužbe. Tako valja i za austrijsko pravo načelo, da se naravne obveze pravom zaloga osjegurati mogu, kao što i za rimsko pravo (sr. l. 5. pr. D. de pign. 20. 1, l. 13. pr. D. de cond. cud. 12. 6. *Windscheid I. str. 721. op. 8. II. str. 121. op. 13),* samo što je u rimskom pravu ovo načelo preporno, dočim njeki *(Weber nat. Verb. §. 107.)* tvrde da iz takovog zaloga samo pravo na retenciju založenoga predmeta izvire. Ali proti tomu nazoru ustali su skoro svi znamenitiji spisatelji jednodušno (sr. kod *Vangerow-a I. §. 564. op. 2.* navedene) tako da se taj priepor sada već u razloženom po nam smislu dovršenim smatrati može. Dočim se dakle sve naravne obveze pravom zaloga osjegurati mogu, valja u pogledu naše vrsti, naime neutužih kamata, razlikovati izmedju zaloga nepokretnog i pokretnog. Glede prvog ustanovljuje zakon od 8. prosinca 1877 u §. 5. i 6, da se samo dozvoljeni iznos kamata uknjižiti i predbilježiti može. Dočim zakon u pogledu pokretnog zaloga ništa neustanovljuje, to će u pogledu ovog valjati razložena obćenita načela u pogledu osjeguranja naravne obveze zalogom i to tim više, što zakon izrično samo uknjižbu i predbilježbu dakle zalog nekretni spominje, iz čega sliedi, da zakonodavac pokretni zalog pred očima imao nije. Možemo dakle reći: **Dočim se neutužive kamate valjano pokretnim zalogom osjegurati mogu, to se nemogu osjegurati zalogom nekretnim.**

Digitized by Google

Glede poručne pogodbe valja nam beziznimno tvrditi, da se naravne obveze i po austrijskom pravu poručnom pogodbom valjano osjegurati mogu. Za rimsko pravo je to obće priznato (sr. l. 6. §. 2, l. 7, l. 16. §. 3, l. 60. D. de fidei, 46. 1, l. 13. pr. D. de cond. ind. 12. 6. *Savigny Obl. I. str. 49, Puchta Pand. §. 237, Sintenis §. 82, Windscheid II. str. 121)*, za austrijsko pravo tvrdi većina komentatora *Zeiller IV. 16, Nippel VIII. str. 283, Kirchstetter ad §§. 1349—1352.* da se naravna obveza nemože porukom osjegurati, pošto naravne obveze u obće nisu valjane obveze. Ali proti tomu valja napomenuti, da naravne obveze naprosto nevaljane nisu, već da su podpunoma valjane obveze, samo da se utužiti nemogu, a pošto se platiti i datiom in solutum namiriti mogu, to se one mogu i poručnom pogodbom osjegurati. Bez dvojbe može drugi mjesto dužnika platiti, pa ako to, onda neima razloga zašto se nebi mogao obvezati na taj platež, sr. takodjer *Hasenöhrl §. 2, Unger II. str. 438. op. 8.* Možemo dakle reći, da se neutužive kamate mogu valjano ma kojim načinom namiriti, da se mogu pokretnim zalogom i poručanstvom osjegurati i da se mogu promjenom neutuživih kamata u formalnu obvezu pretvoriti u utužive.

Još jednu o smislu §-a. 323. o. g. z.

(Svršetak).

Što se pako tiče tako zvane actionis confessoriae (ili vindicationis servitutis), to ima tužitelj glasom §-a. 523. o. g. z. da dokaže ili

1. pravilno stečenje stanovite služnosti, dakle
   a) naslov i
   b) način stečenja[1]

u smislu §§-a. 480. i 481. o. g. z., ili

---

[1] Profesor dr. Randa izvadja na st. 81. svoga djela o posjedu, glede smisla §. 323. o. g. z. još sliedeće:

Kad bi §. 323. o. g. z. doista sadržavao kakovu predmnievu, to bi kod actio confessoria (§. 523. o. g. z.) dosta bilo, da tužitelj dokaže samo način

Digitized by Google

2. barem posjed iste služnosti kao stvarnoga prava u smislu §. 313. u savezu sa zaključnom stavkom §. 312. o. g. z.

Tužba ad 2. nalikuje tužbi §. 372. o. g. z.; jer posjed, o kojem §. 523. o. g. z. govori, obuhvaća i valjan naslov poštenoga stečenja, pošto se glasom §. 313. o. g. z. posjed svakoga prava dakle i prava služnosti, samo privolom obvezanika, odnosno vlastnika služne stvari, steći može.

U prvom i trećem slučaju §. 313. o. g. z. jeste ta privola mučeća (§. 863.), u drugom pako naročita; gdje te privole neima, ondje se nemože govoriti o izvršivanju, već o smetanju posjeda (§. 618. parb. post.).

Tim se razlikuje posjed prava (§. 313.) od posjeda stvari (§. 308.), koji se i bez privole vlastnika steći može.[1]

Ako je dakle izvršitelj koje služnosti kao tužitelj, dužan samo posjed iste u smislu §§. 313. i 312. o. g. z. dokazati, za da vlastniku služne stvari, tuženomu na priznanje te služnosti, navrati teret dokaza, da je njegovo vlastničtvo prosto od upitne služnosti: to mora dosliedno tomu, isti vlastnik taj dokaz i onda pridonieti, ako je on niekajući tužitelj, a tuženik u priznanom ili inače dokazanom posjedu upitne služnosti.

To proizlazi dakle već iz samoga §. 523. o. g. z., bez da bi baš bilo nuždno, oslanjati se za obrazloženje toga mnienja na predmnievu §. 323. o. g. z.

I. Pirka.

---

stečenja (§. 481.), jer bi odatle pomoćju predmnieve §. 323. o. g. z. sam po sebi sliedio valjani naslov stečenja (§. 480.).

Proti tomu se pako dade navesti, da kod prava služnosti nepočima posjed već predajom, odnosno uknjižbom služne stvari, nego tek izvršivanjem toga prava u smislu §. 313. i 312. o. g. z.

Odatle proizlazi, da valjan naslov stečenja služnosti sliedi pomoćju §. 323. o. g. z. sam po sebi tekar iz samoga posjeda t. j. istinitoga izvršivanja prava služnosti, a ne već iz predaje odnosno uknjižbe služne stvari.

[1] Dr. Randa dopušta na osnovi zadnje stavke §. 312. u savezu sa §§. 345. i 1464. o. g. z. posjed prava i bez privole protivnika; ali taj nazor ima svakako proti sebi ustanovu §. 313. o. g. z., koja načela §. 312. na njegov pravni smisao reducira, dočim, kako iz §. 1464. o. g. z. proizlazi, §. 345 o. g. z. samo posjed koje stvari predpostavlja.

Digitized by Google

Kako da glasi odluka na molbu, kojom se moli bezteretni odpis? Odgovor na razpravu u br. 7. „Mjesečnika“ od god. 1876.

Cienjeni pisac gorespomenute razprave nabraja tri vrsti odluka, koje običavaju sudovi kao gruntovne oblasti izdavati na molbe, kojimi se traži bezteretni odpis. Prve su vrsti one odluke, kojimi se pozivlju hypothekarni vjerovnici na ročište, da se očituju o molbi bez ikakova dodatka; drugoj vrsti pribrajaju se odluke, kojimi se pozivlju vjerovnici uz dodatak, da će se u slučaju izostanka bezteretni odpis dozvoliti, jer se nedolazak na ročište ima uzeti kao da privoljuju na molbeni zahtjev; a u treću vrst odluka spadaju one, kojimi se vjerovnici pozivlju na sud pod prietnjom posljedica §. 40. gr. pp.

Doniekle se slažem sa nazori gosp. pisca, jer je pobio temeljitost odluka druge i treće vrsti razlozi, koji se bez prigovora usvojiti moraju; ali nemogu se sprijatelji sa mnienjem piščevim, da se na molbe za bezteretni prepis imadu izdavati odluke, kojimi se bez ikakva dodatka pozivlju vjerovnici na ročište preslušanja radi, niti sa obrazloženiem toga mnienja, da je sud ovlašten, ureda radi dozvoliti bezteretni odpis, ako je prositelj kadar dokazati, da uzkraćuje hipotekarni vjerovnik bez opravdana razloga ili iz objesti dozvolu bezteretnoga odpisa. Ja bo tvrdim, da na molbu za bezteretni odpis, koja nije obložena očitovanji vjerovnika, dozvoljujućih ovakav odpis, sud u obće nije vlastan pozivati vjerovnika na preslušanje, nego takove neobložene molbe ima ureda radi odputiti, eventualno uz pouku, da ima prositelj redovitim putem parnice hipotekarnoga vjerovnika prisiliti na dozvolu bezteretnoga odpisa. Ovakova bi pouka n. pr. bila umjestna, kad bi u prošnji bilo iztaknuto, da nije bio prvobitni unos tereta u gruntovnici valjan.

Nepokretnosti mogu biti obterećene samo onimi pravi, koja su po svom zakonitom pojmu svtarna prava na stvar, ili koja istina spadaju k osobnim pravom na stvar, ali upisom u gruntovnicu mogu zadobiti stvarno svojstvo.

Stečena prava nesmiju se bez privole vlastnika vriedjati niti krnjiti, dosljedno dakle nije sud ni u onom slučaju vlastan

Digitized by Google

dozvoliti da se od gruntovne stvarnosti odpiše bez tereta koji diel, kad je upravo očevidno i dokazano, da bi ostatak gruntovne stvarnosti i poslje odpisa podpunu dapače suvišnu sigurnost za uknjiženo pravo pružao, jer izuzam slučajeve izvlastbe i onih §. 570. gr. pp. sud nikada ureda radi nesmije dozvoliti brisanje kojega prava sa hipotheke, dočim bi se protivnim postupkom narušavala pravna sigurnost iz temelja i podkopao bi se javni kredit, i vriedjala se privatna prava državljana. Bezteretni pak odpis kojega diela od gruntovne stvarnosti nije ništa drugo nego brisanje odnosnoga uknjiženoga prava sa odpisanoga ili odpisati se imajućega diela, a takovi odpis vazda umanjuje sigurnost hipoteke dapače i u onom slučaju, ako je ostatak nepokretnosti dovoljan za osiguranje uknjiženoga prava, jer je gruntovna stvarnost izgubila onoliko od svoje vriednosti, koliko vriedi odpisani od nje dio.

Prema tomu osim slučaja §. 570. gr. pp. te §. 148. i sliedećih grunt. reda kao i slučaja izvlastbe iz javnih interesa nije po propisu §. 77. odnosno §. 81. grunt. reda moguće brisati uknjiženo pravo bez naročite privole vjerovnika, dosliedno niti bez tereta odpisati njeki diel od hipoteke.

Kad se dakle vjerovnik nemože prisiliti, da dozvoli na svoj uštrb brisanje svojega prava sa nekoga diela hipoteke, koja bi se od gruntovne stvarnosti odpisati imala, čemu ga sud ima pozivati na jednostranu molbu? To bi se protivilo intenciji zakonodavca, jer bi značilo prouzrokovati strankam suvišnoga troška, što je zabranjeno i što je štovani pisac u svojoj razpravi pobijajući temeljitost odluka druge vrsti i sam ukoravao.

Gruntovni red od god. 1855. nepropisuje posebnoga postupka za bezteretni odpis, zato glede takovoga odpisa imadu valjati obćeniti propisi o brisanju uknjiženih prava (§. 77. gr. reda). U §. 56. govori gruntovni red istina ob odpisih i pripisih te naredjuje, da se, ako je stvarnost gruntovnička, od koje treba da se štogod odpiše, zadužena, ima u pravilu doprinieti dozvola uknjiženih vjerovnika. Samo za slučaj ako odpis nebi bio skopčan s nikakovom štetom za sigurnost vjerovnika, može sud saslušavši nje najprije odlučiti po svoj razboritosti. Ali ovdje se

Digitized by Google

nedvojbeno govori samo ob odpisu sa postojećimi tereti, uvaži li se, da je samo takav odpis mogućan bez ikakove štete (Nachtheil) kada se n. pr. odpiše toliki i takovi dio od gruntovne stvarnosti, koji pogledom na svoju veličinu, svoj položaj, kulturnu vrst ili ostalu kakvoću itd. može bez umanjenja vriednosti, koju je imao u skupu sa prvobitnim gruntovnim tielom, sačinjavati i sam po sebi takovo gruntovno tielo, i uvaži li se nadalje, da se pri bezteretnom odpisu mora umanjiti vriednost hipoteke za onoliko, koliko vriedi odpisani diel, te da svaki bezteretni odpis služi na štetu vjerovniku, jer mu se nenaknadjuje bezteretnim odpisom prouzrokovani gubitak vriednosti hipoteke. Čim se dakle bezteretni odpis nemože pomisliti bez štete, to se na takov odpis nemože ni odnositi §. 56. grunt. reda.

Završujući ovaj članić mislim dakle, da se molba za bezteretni odpis, u koliko nije obložena očitovanji vjerovnika, molbeni zahtjev dozvoljujućih, ima jednostavno odbiti.

I. B . . š.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Uzazivna tužba ne može se odbiti radi predvidjenoga neuspjeha uzazvane tužbe sbog zastare.

U uzazivnoj parnici N. K. po odvjetniku V. P. u Senju proti c. kr. krajiškomu eraru po odvj. dr. L. S. u Zagrebu, podignute na temelju riešitbe c. kr. glav. zapovjedničtva u Zagrebu od 1873. br. 2683., u kojoj zahtievaše, da se tuženiku naloži, da podigne tužbu radi 513 for. 22 novč. a. vr. s. pp. koje svote naknada naslovom odštete bijaše tužitelju pomenutom naredbom političke oblasti naložena — odputio je sud prve molbe tužitelja osudom od 29. lipnja 1878. br. 455. osudiv ga na naknadu parbenoga troška.

Razlozi: Glasom po tužitelju doprinešene rješitbe c. kr. glavnoga zapovjedničtva u Zagrebu, br. 2683. ex 1873. bilo je N. K-u. priuzdržano pravo ustati redovitom tužbom u roku od dva mjeseca proti visokomu eraru.

Digitized by Google

Politička oblast nije ovlašćena propisivati, kojimi sredstvi ima svaki svoje pravo pred sudom braniti.

Kakovu tužbu u ovom slučaju valjalo je podići, to je morao Nikola K. znati njegova je zadaća bila, da svrsi shodno sredstvo pravodobno upotrebi.

N. K. udario je istina u otvorenom možebiti roku proti eraru tužbom na ukinuće pomenute političke rješitbe; nu tim je sredstvom željeni cilj promašio.

Istom godine 1877. podnešena uzazivna tužba je očito prekasno podignuta, buduć da se u ovom slučaju, gdje se ob odšteti radi, uzazvana tužba nakon više od tri godine a priori kao neumjestna prikazuje.

Proti ovoj rješitbi prvoga suda podnio je tužitelj priziv ces. kr. odsjeku krajiškoga banskoga stola, koji ga je ipak odbio potvrdiv osudu prvoga suda.

Razlozi: Kod riešavanja uzazivne parnice mjerodavno je u prvom redu pitanje, je li podika u uzazivnoj tužbi sadržana istinita ili ne, pa za slučaj da je istinita, mjerodavno je u drugom redu pitanje, je li podika takove naravi, koja bi stanovitu osobu ovlastiti mogla na to, da proti podičitelju podigne uzazivnu tužbu.

Što se prvoga pitanja tiče, to je nepreporno, da je c. kr. glavno zapovjedničtvo u Zagrebu zastupajuć visoki erar donielo presudu od 27. rujna 1873. br. 2683. odiel za financije, glasom koje se Nikola K. osudjuje na naknadu visokom eraru prouzročene štete od 513 for. 22 novč.

Drugačije pako stoji drugo pitanje to jest, je li ta presuda podika u smislu §. 596—b. i 598. gr. pp., proti kojoj bi bilo mjesta parnici uzazivnoj; pa na to pitanje mora se odgovoriti „ničnо“.

Ta je presuda donešena proti službeniku visokog erara, te kod prosudjivanja odnošaja erarskoga službenika prama eraru nisu jedino mjerodavni propisi gradjanskoga zakonika već i posebni propisi, kojimi su odnošaji službeni prama eraru potanko označeni, pa ti propisi su mjerodavni kod presudjivanja pitanja, je li službenik svoje službene dužnosti povriedio ili ne, pa je li tom povriedom eraru nanešena šteta?

Prosudjivanje tih posebnih propisa nespada na nadležnost sudova već na nadležnost upravnih oblasti, pa obzirom na to nemože se po c. kr. glavnom zapovjedničtvu u zastupstvu visokog erara proti Nikoli K. donešena presuda označiti podikom u smislu §. 596—2. gr. pp., jer je c. kr. glavno zapovjedničtvo po stanju sadašnjega zakonodavstva nadležno bilo tu presudu izreći — koja se putem gradjanske parnice uništiti nedade.

C. kr. krajiški odsjek stola sedmorice zadovoljio je osudom od 26. ožujka 1879, izvanrednomu previdu i sudio prama zahtjevu tužbe.

Digitized by Google

Razlozi: Proti rješitbam administrativne oblasti dozvoljena je po §. 596. gr. pp. uzazivna tužba, jer ne samo da to sliedi po analogiji naredaba ministarstva financija i pravosudja od 17. prosinca 1856. br. 230. d. z. l. i iz mnogih drugih glede toga izašlih naredaba, nego i u samoj presudi glavnoga zapovjedničtva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti odjela financ. br. 2683. iz godine 1873. je baš tužitelju Nikoli K. izrično i proti istoj put parnice pridržan, i pošto je isti u prije podignutoj parnici redovnoj (radi pobijane pravilnosti odštetnoga zahtjeva erara) s formalnoga razloga pogriešne tužbe odpućen, to mu nepreostaje ino, već uzazivnom tužbom pridržani mu parbeni put nastupiti.

Proti dopustivosti te tužbe navedeni razlozi nižih molba nisu temeljiti, jer okolnost, da li će izazvani odštetnom tužbom nadvladati ili pasti, ne može se uvažiti. Uzazvatelj polazi upravo sa stanovišta, da je neosnovana podika tuženikova i zahtjev njegov.

Da li je zahtjev izazvanika zastarjeo, nema se u uzazivanoj parnici riešiti, osobito za to ne, jer prigovori proti zastari nemogu se upotrebiti kao temelj da se odbije uzazivna tužba.

Nije osnovana tvrdnja, da je tužba za to nedopustiva, jer je predmet administrativne naravi, i da spada u djelokrug administrativnih oblasti. Kako je navedeno, parbeni je put dozvoljen upavo proti rješitbam administrativnih oblasti, a u predležećem slučaju upravo pridržan.

U nazočnom se slučaju i neradi o tražbini države proti činovnikom, izvirućoj iz službenoga odnošaja, pošto samo ta vrst tražbina po dekretu dvorske kancelarije od 24. rujna 1841. br. 1723. ima se administrativnim putem presudjivati, najme tražbine na plaće, pristojbe, a ne tražbine izviruće iz privatno-pravnoga razmjera i, kao u nazočnom slučaju, iz naslova učinjene štete.

Niže se presude temelje na neistinitoj predpostavi i krivoj uporabi zakona, zato valja po §. 335. gr. pp. izvanrednomu previdu zadovoljiti.

Prigovor, da je uzazivna tužba zakasnjela, jer je u odštetnoj presudi samo rok od 2 mjeseca za nastup parbenoga puta pridržan, koji je prigovor tek u protiizvedenju previda, a ne kod razprave učinjen, nemože se prama §. 336. gr. pp. uvažiti.

Taj bi se prigovor tim više kod prve molbe imao staviti, da se tužitelju pruži prilika da dokaže, da si je rok otvorenim držao, ili da ga svojom krivnjom nije promašio. Na temelju tih razloga valjalo je uzazivnoj tužbi zadovoljiti i presudu prema §. 601. i 52. gr. pp. donieti.

Pr. L. V.

Digitized by Google

K §. 515. gr. pp. i previš. odluci od 28. travnja 1337.

S. Fl. tuži P. K. na izpunjenje kupovnoga ugovora, ustup i predaju nepokretnosti g. z. br. 1578. občine O. u vlastničtvo, temeljeć svoju tužbu na tom, da su nekretnine upisane u gore navedenom zem. zapis. sačinjavale vlastnost tužitelja, pa da su bile radi duga D. H. na ovršnoj dražbi prodane, koje je tuženik P. K. za svotu od 1321 for. kupio.

Prije započete dražbe dne 7. svibnja 1875., dakle na dražbenom ročištu, obećao je P. K. tužitelju, da će tužiteljeve nekretnine za tužitelja licitirati i kupiti, i takove iza sliedivše dražbe tužitelju u vlast ničtvo predati za onu istu cienu, za koju će takove tuženik kupiti; a tužitelj da će tuženiku kupovninu po mogućnosti izplatiti; kupovnina da se osigura uknjižbom prava zaloga na istih nepokretnostih sa 10% kamati. Približnji platežni rok nebijaše ustanovljen. — Tužitelj tvrdi nadalje, da je tuženik kod više prigoda pred pojedinimi svjedoci kazao, da je upitne nekretnine za tuženika kupio; pa se glede toga pozivlje na pojedine svjedoke uz domirnu zakletvu.

Tužitelj je izjavu tuženika, učinjenu na dražbenom ročištu, priobćio drugim licitantom, koji su, da tužitelja neupropaste, od dražbovanja odustali pa s toga budu iste nekretnine za 1321 for. prodane, koje bi inače bile za 4000 for. izdražbovane. — U tužbenom svom razlaganju navadja tužitelj jošte, da on spomenute nekretnine i danas posjeduje i uživa.

Tuženik navadja u svom odgovoru, da je tužba podnešena u vrieme kad je tužitelj bio još u posjedu i gruntovni vlastnik upitnih nekretnina; da je tobožnji ustmeni ugovor na istom dražbenom činu učinjen obzirom na previšnju odluku od 28. travnja 1838. nevaljan.

Nije tužitelj dokazao da je prihvatio tobožnje obećanje tuženika.

Nu kad bi i postojalo sve u tužbi navedeno, ipak bi zastarelo pravo tužitelja po §§. 861. i 862. o. g. z. — U ostalom poriče sve u tužbi navedene okolnosti redomice i moli, da se tužitelj odputi sa zahtjevom i osudi na nošenje troška.

U protuodgovoru ističe tužitelj, da nije dogovor i ustmena pogodba učinjena na dan dražbe već davna prije. — Tužitelj je ponudu tuženika prihvatio, stoga da je neumjestno pozivanje na §§. 861. 862. i §. 936. o. g. z., jer se neradi ovdje o sklopiti se imajućem već o sklopljenom ugovoru.

U drugotnici poriče tuženik po tužitelju navedene u protuodgovoru okolnosti.

Svjedok I. V. tvrdi, da je K. na dan dražbe kazao: da mu je tužitelj neko obećanje učinio, pa da će K. nekretnine kupiti i tužitelju predati, kad ovaj svoje obećanje izpuni. Drugi svjedok D. P. veli, da je tuženik, iza kako je tužitelj upitne nekretnine na svoje ime osigurao

Digitized by Google

i kamate od dužne glavnice platio, što se je sve poslje obavljene dražbe dogodilo, pred svjedokom rekao, da je upitne nekretnine upravo s milosrdja prama tužitelju kupio, pa da će mu ih dati, čim mu kupovninu povrati. — Policu osigurateljnu preuzeo je tuženik, a premiu je platio tužitelj. Napokon svjedok G. Š. izjavljuje, da je on u ime tužitelja tuženiku nosio 40 for.; tu svotu da je tuženik primio i potvrdio riečmi: „Primio na račun". Svjedok zapita tuženika na kakov to račun? a upitani da je odgovorio: S. F. već zna, neka gleda da skoro plati sve, pa ću mu onda kuću u vlastničtvo predati.

Prvi sud je tužitelja odbio sa njegovim zahtjevom i osudio ga na naknadu parbenoga troška.

Razlozi: Radi se ovdje ob izpunjenju ustmenoga ugovora, na temelju kojega traži tužitelj od tuženika ustup i predaju nepokretnina g. z. br. 1578. občine O.

Uvaživ, da i sam tužitelj priznaje, da je u vrieme podignute tužbe u posjedu upitnih nekretnina bio tužitelj pa da u to vrieme nije tuženik bio ni uknjiženi vlastnik, to se ima neumjestnim smatrati zahtjev tužitelja, da je tuženik dužan upitne nekretnine tužitelju u posjed ustupiti i predati; dražbenim bo činom zadobio je tuženik samo pravo na posjed, a ne i sam posjed (§. 320. o. g. z.).

Nu mimoišav ovu netom navedenu okolnost, ne može se suditi u prilog tužitelja gledeć na §. 515. p. g. p. i §. 878. o. g. z., jer se nesmiju ponude kod ovršne dražbe primati od ovršenika, pa se ni pogodbe o stvarih nedopustivih nemogu sklopiti.

Tužitelj i sam priznaje, da mu je tuženik na dan same ovšbene dražbe obećao, da će na tužiteljeve nepokretnine za tužitelja dražbovati; — da će dakle izvesti zakonom nedozvoljeni čin i tu protuzakonitost da će pokriti tim, što će tuženik kao dražbovatelj figurirati; a tužitelj odnosno ovršenik da će od tuda korist crpiti; — neima dakle dvojbe, da je ovdje bio sakriven nedozvoljen čin, koji nemože nikada postignuti sudbenoga odobrenja.

Nadalje priznaje sam tužitelj izrično: da je usljed ovoga sa tuženikom imanoga dogovora zamolio ostale prisutne dražbovatelje, da se ne natjecaju sa P. K., koji upitne nekretnine za njega kupuje; pa ta njegova molba ne ostade bez uspjeha; jer i sam tužitelj priznaje, da su dražbovatelji usljed toga odustali od dalnjega dražbovanja, pa da su nekretnine dražbi podvržene prodane za 1321 for., koje su se inače mogle prodati za 4000 for. U tom postupku leži drugi nedopušteni čin zabranjen previšnjom odlukom od 28. travnja i dvorskim dekretom od 6. lipnja 1838., koji smjeraše očito na prikraćenje uknjiženih vjerovnika, koji svi do svoga namirenja doći nemogoše, dočim bi drugčije došli bili, da

Digitized by Google

je dražba redovitim svojim tokom tekla, kao što to i sam tužitelj u svom tužbenom izloženju tvrdi itd.

Kr. banski stol potvrdio je osudu prvoga suda s istih razloga.

Vis. kr. stol sedmorice preinačio je obie niže osude i sudio prama zahtjevu tužitelja.

Razlozi: Po previšnjoj odluci od 28. travnja 1838. nebi pogodba medju tužiteljem i tuženikom ugovorena, koje izpunjenje tužitelj traži, nikakove valjanosti imala, da sadržaje u sebi ma samo jedan od slučajeva u citiranoj previšnjoj odluci navedenih. Nu pošto se je P. K. istom pogodbom obvezao nepokretnosti grunt. z. br. 1578. o. O., koje na javnoj dražbi kupio bude, tužitelju za istu cienu u vlastničtvo ustupiti i predati, za koju ih sam bude dostao, to je izvan svake sumnje, da tako utanačena pogodba medju pogodbe previšnjom odlukom zabranjene niti nespada, jer sve da i dokazano predleži, da je tužitelj prije obdržavane javne dražbe licitantom priobćio, da P. K. prodati se imajuće nepokretnosti za tužitelja kupuje, i da su uslied toga priobćenja licitanti tužitelju za volju od dražbovanja odustali, pa da je tuženi P. K. na taj način iste nepokretnosti dostao, kao što dokazano nepredleži, pošto je to po tuženiku porečeno, i pošto se iz dražbenoga zapisnika izpostavlja, da je nepokretnosti grunt. zapis. br. 1578. o. O. izim P. K. i I. V. i to ovaj do 1320 for. licitirao, a da su iste nepokretnosti P. K. kao najboljemu nudiocu za 1321 for. dopitane, — nebi navedene okolnosti najme tužiteljevo gore iztaknuto priobćenje i nedražbovanje ostalih licitanta valjanost pogodbe medju tužiteljem i tuženikom ugovorene pobiti mogle, jer se istom pogodbom P. K. kupljene nepokretnosti za svotu položene po njemu kupovnine tužitelju u vlastničtvo ustupiti obvezao, kojom obvezom od obećanja u previšnjoj odluci od 28. travnja 1838. navedenih učinio nije zbog kojeg bi pogodba nevaljana bila, pa stoga tužitelju pripada pravo zahtievati, da se pogodba navedenoga sadržaja točno izpuni.

Dokaz sklopljene ustmene pogodbe izvadja vis. stol sedmorice na izkazu gore označenih svjedoka. **N. P.**

K povrati u prijašnje stanje. — Gruntovni upis sam po sebi nije dovoljan za dokaz prava vlastničtva, nego treba dokazati pravni naslov i način stečenja.

Josip Bahlen kuće gospodar zadruge istoga imena iz C. zatraži tužbom podnesenom 5. listopada 1866. proti Stjepanu i Mati Šporcu iz C. ustup parcela. br. 2470, 2540, 2541 i 2548, upisanih u zem. z. br. 276. občine Blažkovac. Nu jer zastupnik tužitelja nije predložio u uredovnom odpravku nego u prostom prepisu glavni prilog, na kojem se

Digitized by Google

jedinom osnivaše tužba — to je parnicu izgubio kod svih molba. Na to zatraži tužitelj povratu u prijašnje stanje s bog krivnje pravdopravnika, pa je kr. kot. sud u sv. Ivanu na Zelini nakon o toj molbi i o glavnoj stvari povedenoga pismenoga postupka zadovoljio zahtjevu tužitelja te ne samo dao mjesta povrati u prijašnje stanje nego i glede glavne stvari sudio prema zahtjevu tužiteljevom.

Razlozi: Molbom de praes. 18. studenoga 1873. br. 10654. gr. moli Josip Bahlen kao kuće gospodar zadruge Bahlen za povratu u prijašnje stanje radi krivnje pravdopravnika u svojoj parnici, zametnutoj tužbom prim. 5. listopada 1866. br. 8096. proti Stjepanu i Mati Šporcu na ustup parcelâ br. 2470, 2540, 2441 i 2548.

Glasom osude kr. sudbenoga stola u Zagrebu od 17. ožujka 1873. br. 2404. i riešitbe kr. banskoga stola od 7. kolovoza 1873. br. 5456. odnosno razloga istih pao je tužitelj sa svojim tužbovnim zahtjevom u toj parnici samo s razloga formalnih, jer nije najme prilog A. — na koj se je tužba jedino osnivala — u uredovnom odpravku, nego samo u jednostavnom prepisu pridoneo i uskladio, a glavni prigovor tuženikov bio je upravo proti istinoći i izpravnosti pril. A. upravljen.

Pošto je u toj parnici zastupao tužitelja odvjetnik, koji je propustio prilog A. po zahtjevu §. 143. gr. pp. doprinieti i uskladiti, a ta je upravo pogreška nepovoljnu po tužitelja presudu prouzročila, to neima dvojbe, da tužitelja ide povrata u prijašnje stanje po §. 360. gr. pp. Pita se samo da li je povrata pravodobno zamoljena?

Tuženik prigovara najme, da se rok propisan u §. 361. gr. pp. u predležećem slučaju imade računati od dana dostavljene osude prve molbe, kojom je tužitelj odbijen, jer da je dostavom te odsude tužiteljev zastupnik za pometnju saznao i tužitelja o tom ubavjestio, a po tom, da je povratna molba prekasno predana.

Nu uvaži li se, da je tužitelj proti prvomolbenoj odsudi priziv uložio, s kojim je u početku i uspio, a da je tek usljed rješitbe treće molbe presudom pod L. osuda prvoga suda potvrdjena i tim tužitelj konačno odbit, to se uzeti mora, da je tek dostavom te konačne presude saznao za pometnju odvjetnikovu i tim prouzročenu nepovoljnu rješitbu; a pošto od dostave presude L. (25. kolovoza 1873.) do dana podnešenja povratne molbe nije iztekao rok propisan u §. 361. gr. pp. ukazuje se tuženikov prigovor netemeljitim, pa je valjalo povratu u prijašnje stanje na temelju §. 360. gr. pp. dozvoliti.

Glede glavne stvari dokazao je tužitelj gruntovnim izvadkom u A, donesenim i uskladjenim u uredovnom odpravku, koji se po §. 114. gr. pp. mora smatrati javnom izpravom, da su preporne čestice br. 2470, 2540, 2541 i 2548. na zadrugu Bahlen kao vlastnicu i posjednicu upisane.

Digitized by Google

Obzirom na to, pa na propis §. 322. i 431. o. g. z. mora se zadruga Bahlen izključivom vlastnicom i posjednicom upitnih čestica smatrati. Kao takova vlastna je pako svakoga inoga od posjeda izključiti (§. 354. o. g. z.); s toga ukazuje se tužba podpuno osnovanom.

Tuženici prigovaraju doduše aktivnu legitimaciju tužitelju tvrdeć, da zadruga Bahlen više neobstoji, da se je god. 1860. razdielila i da Josip Bahlen nije njezin kuće gospodar.

Nu uvaži li se, da su sudovi jur kod prvoga riešenja legitimaciju izkazanom smatrali, pa da je Josip Bahlen prilogom pod H., kao javnom izpravom po §. 114. i 113. gr. pp. dokazao, da je zaista kuće gospodarom zadruge Bahlen; uzme li se nadalje u obzir, da je tim i dokazano, da zadruga Bahlen još uviek obstoji, što i gruntovni izvadak pod A. podkrepljuje, jer su god. 1866. prenosi gornjih zemalja kao slobodna zemljišta na zadrugu obavljeni; promotri li se, da se dioba, ako li je godine 1860. preduzeta, zakonitom smatrati nemože, kao što to iz diobnoga pisma, alegirana po tuženicih, dovoljno proizlazi, jer nisu pri tom obdržavani postojeći za diobe propisi, a da otajne i proti postojećim zakonskim ustanovam preduzete diobe nikakove pravne kreposti neimadu, pa ih s bog toga ni sud nemože uvažiti: to se ukazuju prigovori tuženika neosnovanimi, pa se nisu stoga ni dokazala po tuženicih za podkriepljenje tih prigovora ponudjena kao neodlučna pripustiti mogla.

Prigovor tuženika, da se upisom u javne knjige ne stiče vlastničtvo odnosno posjed stoji u oprieci s ustanovami §§. 322. 431. o. g. z., i s toga sud nije mogao nanj obzira uzeti, nego je s uvaženjem toga, da se zadruga zakonitom posjednicom upitnih čestica smatrati mora, pa da je kao takova vlastna svakoga inoga od posjeda izključiti; s daljim uvaženjem, da je Josip Bahlen kuće gospodar, koj ima ne samo pravo nego i dužnost zadrugu zastupati i njezin imetak štititi, da mu zato netreba izrične privolje sučlanova; uvaživ napokon, da tuženikom nije za rukom pošlo jače pravo na upitne čestice dokazati, da neporiču, pače neizravno priznaju, da upitne čestice drže, — po §§. 339, 344 i 346. g. z. tužiteljevu zahtjevu mjesta dati mora.

S obzirom na to, da je tužitelj u prvoj parbi odbijen, odredio je sud preboj parbenoga troška.

Proti ovoj osudi podastre tuženik pravodobno priziv, koji je kr. banski stol uvažio te dokinuv osudu prvoga suda izrekao, da se zahtjev mora odbiti.

Razlozi: Tužitelj temelji svoj tužbeni zahtjev na okolnosti, što je u odnosnom zemljištniku upisan kao vlastnik, a okolnost ova sama po sebi nije dovoljna utemeljiti naproti posjedniku pravo vlastnosti. Zemljištni bo zapisnici, kako su s početka sastavljeni i uvedeni, to jest prvobitni upisi u njih sadržani, osnivali su se na prostom kazivanju do-

Digitized by Google

tičnika, te neimaju nikakove dokazne moći za upisana posjednika proti posjedniku fizičnom.

Zato, ako onaj, koj je upisan kao posjednik u zemljištniku, hoće da potraži fizični posjed, u kojem se treći nalazi, nemože u dokaz svoga prava na prosto pozivati se na upis gruntovnički, nego mu valja dokazati naslov i način stečenja po §§. 369. i 372. o. g. z., koji su propisi vazda mjerodavni kad se god radi o vlastničtvu glede stvari kakove, dakle i glede nekretnine unešene u zemljištniku. Usljed toga morala se je prizvana osuda preinačiti i tužitelj sa svojim zahtjevom odputiti.

Parbeni troškovi se medjusobno prebijaju, pošto je tužitelj kod prvoga suda povoljnu osudu zadobio.

Usljed previda tužiteljevoga kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 28. siečnja 1878. br. 1692. potvrdi osudu banskoga stola odbaciv previd tužiteljev.

Razlozi: Tužitelj zahtievajuć u ime zadruge Bahlen kao neograničene vlastnice te izključive zakonite posjednice utuženih parcela ustup fizičnoga posjeda navedenih parcela, morao je dokazati pravo vlastnosti zadruge Bahlen na rečene parcele po §. 369. ili 372. o. g. z. Naročito morao je tužitelj dokazati pravni naslov i način stečenja upitnoga zemljišta.

Tužitelj osniva pravo vlastnosti zadruge Bahlen na spomenute parcele na gruntovnom izvadku, uskladjenom pod A; nu ta isprava nedokazuje drugo, nego da je zadruga Bahlen pri sastavljanju gruntovnih zapisnika unešena kao posjednica tih parcela i bez ikakove naznake pravnoga naslova toga posjeda.

Obći gradj. zak. poznaje pako kraj tabularnoga i fizični posjed, kako to nedvojbeno dokazuju §§. 309, 312. 1468. istoga zak., pa je s toga banski stol sasma pravilno naglasio u razlozih svojih, da onaj, koji je upisan kao posjednik u gruntovnici za ustup fizičnoga posjeda, u kojem se nalazi treći, ne može, da dokaže svoje pravo, pozvati se naprosto na gruntovni upis, kakav je onaj, na koji se tužitelj upire, već da mu valja dokazati naslov i način stečenja po §. 369. i 372. o. g. z.

Tužitelj nije toga učinio, čim je propustio obrazložiti svoj tužbeni zahtjev onako, kako zakon propisuje. Za to je napadnuta osuda banskoga stola opravdana i mora se potvrditi.

Kuratela za inozemce (§. 34. o. g. z., §. 83. sud. i §. 183. car. patenta od 9. kolovoza 1854.).

C. kr. zemaljski sud u Beču odredi suprugom N. skrbnika radi razsipnosti. C. kr. viši sud podnese o tom izviešće c. kr. ministarstvu pravosudja, iz kojega se razabire, da su tako prvi kao i drugi sud sma-

Digitized by Google

trali se nadležnimi imenovati kuratora suprugom N., prem su ovi ugarski državljani, i to s razloga, što redovito stanuju u Beču, po čem je i odredba njihova opravdana prema ustanovam §. 34. o. g. z. §. 83. sudovnika. C. kr. ministarstvo priobći cieli akt najvišemu sudu, da izrekne svoju konačnu o tom pitanju nadležnosti.

C. kr. najviši sud u porazumku sa c. kr. ministarstvom pravosudja naloži višemu sudu bečkomu, neka uputi zemaljski sud, da učini shodne korake, u koliko bi ovi potrebni bili, da se nedvojbeni dobiju podatci ob ugarskom državljanstvu supruga N., pa ako se ovo (državljanstvo) pokaže nedvojbenim, neka izviesti nadležnu kr. ugarsku sudbenu oblast ob izrečenoj kurateli, te ovoj prepusti dalnji postupak u ovom poslu, ako bi ova htjela poslužiti se svojom nadležnošću radi dalnjega uredovanja i u koliko se ne bi s razloga shodnosti predložilo te svojim putem izhodilo deligiranje drugoga suda.

Razlozi: Uvaživ, da načelo postavljeno u §. 34. o. g. z. kao mjerodavno za prosudjivanje osobne sposobnosti tudjinaca u sklapanju pravnih posala sadržaje u sebi i to, ako se radi o dokinuću ili ograničenju osobne pravne sposobnosti tudjinca, da se uvjeti i predpostave takove odredbe moraju prosudjivati po zakonih one zemlje, kojoj tudjinac pripada;

uvaživ, ako su supruzi N. pripadnici ugarske države, da nisu izgubili toga svojstva nastaniv se stalno u Beču;

uvaživ, da je stanovanje u smislu ustanova §. 183. car. patenta od 9. kolovoza 1854. valjajućih za analogni slučaj imenovanja tutora u austrijskoj državi živućemu malodobnomu djetetu inozemca, ovlastilo doduše c. kr. zemalj. sud bečki suprugom N. postaviti skrbnika, ali samo kao privremenu odredbu, ali da se tim nipošto ne može izključiti ingerencija nadležnoga suda zemlje, kojoj pripadaju supruzi N., kao ni toga, da taj sud prosudjuje, da li ima predpostava i uvjeta za uvedenje kuratele po zakonih te zemlje, pa kako, u kojem obsegu i kakovim učinkom prema zakonom te zemlje da se izvede ograničenje samoodluke tih osoba.

(Rješitba najvišega bečkoga suda od. 31. srpnja 1878. br. 8586.)

(„Ger. Halle“.)

Prekršenje pogodbene dužnosti (§§. 1293, 1295 i 1336. o. g. z.).

Ivan Fr. veletržac na Rieci podigne tužbu proti Franjici udovi G. vlastnici dobra Č. zahtievajuć od nje, da mu preda 1,079.582 kub. skvadriranih stopa svakovrstna lesa ili da plati vrednost toga sa 82.563 for. 83 novč. sr. pp. U protuodgovoru ograniči ipak tužitelj svoj zahtjev jedino na predaju gore označene kolicine i kakvoće lesa. Parnica se vodila ustmeno pred prvim sudom, bivšim žup. kot. sudom u Čabru, pa je

Digitized by Google

vaj osudom od 5. svibnja 1875. br. 244/gr. sudio prema zahtjevu tu-
telja, dočim je kr. banski stol osudom od 15. rujna 1875. br. 5971.
zaživ priziv tuženice preinačio osudu prvoga suda te tužitelja odbio
drediv, da se parbeni trošak prebije. Proti ovoj osudi podnesoše obie
ranke previd, tužitelj proti cieloj osudi, a tuženica proti onomu dielu
ste, kojim se odredjuje preboj parbenoga troška.

Osuda vis. kr. stola sedmorice tako je obsežna te izcrpljujuća sam
redmet, da će biti dovoljno, ako se priobće samo njeni razlozi, iz kojih
e ujedno razabira dosta jasno sadržaj tužbe kao i glavniji momenti
suda nižih sudova.

Razlozi: Tužitelj Iv. F. tvrdi u tužbi de praes. 28. pros. 1872.
r. 1359. — što priznaje i tuženica — da je dokazom ugovora A.
d I. uzeo u zakup od pokojnoga Polikarpa P. gospoštinu Č. za vrieme od
. studenoga 1864. do konca prosinca 1885. Odatlje izvodi, da su mu imali
ripasti i pripadali svi dohodci te gospoštine, i da se ti dohodci za
rieme zakupa dospieli moraju smatrati njegovim vlastničtvom. Na dalje
vrdi u tužbi, da mu je zakupnim ugovorom zajamčeno, da je on bio
lastan a zakupodavac da mu je bio dužan izdavati na godinu minimum
d 700.000 kub. stopa svakovrstna lesa i to glasom pisama B. i C. na I.
pravljenih nanj (tužitelja) po Augustinu Žagaru kao punomoćniku za-
upodavca. Za trajanja zakupa t. j. od 1. studenoga 1864. do konca
prosinca 1868. da je primio u to ime 1,837.084. kub. stopa skvadrirana
esa, dočim bi bio imao primiti 2,906.666. kub. stopa, po tom da je
anje primio 1,079.582 kub. stope, zato da je vlastan tražiti da mu se
na kolicina naknadno uruči, ili da mu se dadne vrednost te kolicine
rva u 82.563 for. 83 nč. U protuodgovoru ipak je tužitelj ograničio
svoj petit jedino na predaju spomenute kolicine i kakvoće lesa.

Tuženica uztvrdila je u odgovoru, da je nazočna tužba odštetna,
osnovana na jamstvu po §. 922. o. g. z. te se je proti istoj kao dana
28. prosinca 1872. predanoj, poslužila prigovorom zastare po §. 933.
o. g. z.: to valja ustanoviti pravni naslov i temelj tužbe.

Tužitelj u protuodgovoru nieče, da je njegovoj tužbi pravni naslov
i temelj pravo na odštetu, nego pravo na izpunjenje zakupnoga ugo-
vora, a taj da se ima tako izpuniti, da mu se utužena kolicina lesa
izruči i doznači kao corespectivum zakupnine, plaćene po njem dok je
trajao zakup.

Ali kad se uvaži, da pravni naslov i temelj tužbe resultira iz sub-
sumiranja po tužitelju uztvrdjenih činjenica pod stanovito, zakonom usta-
novljeno pravno pravilo, te da ustanovljenje pravnoga naslova i temelja
tužbe gledeć na §. 10. gr. pp. nije zadaća tužitelja, koji ima navesti
samo činjenice, odakle izvadja svoje pravo, nego suda, koji je dužan za-
konom postavljena pravna pravila uporavljivati; pa kad se prema tomu

Digitized by Google

razmotri, da tužitelj svoje tobožnje pravo na izpunjenje ugovora osniva na zakupnom ugovoru; ovaj pako po svojoj pravnoj naravi gledeć na §§. 1090, 1091 i 1094. o. g. z. sastoji se u tom, da se komu ustupi poraba kakove nepotrošne stvari za neko vrieme i odredjenu cienu i da se takov uporabni predmet može samo marljivošću i trudom upotrebiti, a po tom da se zakupnim ugovorom postizava pravo na upotrebljenje uporabne stvari, jer se jedino upotrebljenje stvari ima smatrati kupljenim, ne pako, kao što tužitelj tvrdi, izručenje i doznačenje stanovite količine kub. stopa lesa, jer stanovita količina lesa stvar je potrošiva, a kao takova ne može biti obzirom na §§. 510. i 1090. o. g. z. predmetom zakupnoga ugovora u obće, a napose predmetom porabe i uživanja: to je sasma jasno, da se u zahtjevu tužitelja, neka mu se uruči stanovita količina lesa, ne može nazrievati naknadno izpunjenje zakupnoga ugovora, i to tim manje, što se zakupnim ugovorom po §. 1094. o. g. z. kupuje uporaba zakup. predmeta, ne pako kao što tužitelj mnije, stanoviti dohodci.

Na temelju do sada navedena nazočna tužba nije upravljena na izpunjenje ugovora nego je osnovana na krivnji zakupodavčevih činovnika, po kojoj nije zakupni ugovor za svoga trajanja onako izpunjen, kako bijaše ustanovljeno, jer tužitelj nije pobrao onoliko dohodaka, koliko ga je išlo, pa je tako glede pripadajućih mu dohodaka uporabštine pretrpio kvar. Ove okolnosti obzirom na §§. 1293, 1295 i 1336. o. g. z. predstavljaju nedvojbeno nazočnu tužbu, tužbom odštetnom radi prekršenja pogodbene dužnosti, koja se tobože nije ispunila kako treba.

Kad se dakle gledeć na zakonom ustanovljena pravna pravila mora priznati, da je ovo tužba odštetna, treba ispitati, nestoji li zahtjevu tužiteljevomu na putu prigovor tuženice, da je njegovo pravo — pošto su minule tri godine — zastarom utrnulo. U tom pravcu valja uvažiti: tužitelj izjavi u protuodgovoru, da njegova tužba nije utemeljena na jamstvu normiranom u §. 922. o. g. z., jer u nazočnoj parnici netvrdi, kao što je u drugoj, osudami II. na 2 i K. na III. riešenoj parnici tvrdio, da upitni uporabni predmet neima ugovorenih sposobnosti, nego sada upravo protivno tvrdi, po čem neima govora o jamstvu po §. 922. o. g. z. nego ob odšteti radi prekršaja ugovorenih dužnosti; tuženica pako prigovori zastarjelost po §. 1489. o. g. z. tvrdeć, da je tužitelju tobožnja šteta morala biti poznata već 8. siečnja 1869., kada je zakup odkazao, što priznaje i tužitelj veleć, da je radi štetonosnosti zakupa od istoga odustao — a kad je tomu tako, onda je nedvojbeno obzirom na praesentatum tužbe (28. prosinca 1872.) pravo tužitelja na upitnu odštetu po §. 1489. o. g. z. utrnulo.

Nu da i nebi ovomu zahtjevu tužiteljevom na putu stojala zastara, ipak nebi mogao s njim uspieti, jer ne samo — kako je već banski

Digitized by Google

stol vrlo sgodno, primetnuo — da nije dokazao, da mu je za prvih pet godina zakupa ugovorom zajamčena bila godišnja kolicina od 700.000 kub. stopa skvadrirana lesa, nego nije dokazao ni one svoje tvrdnje, na kojoj bi se imao temeljiti njegov odštetni zahtjev, da najme krivnjom šumar. osoblja na dobru C. nije proizveo namišljenu kolicinu skvadriranoga lesa, jer sam (tužitelj) tečajem parnice opetovano tvrdi, da šum. ured nije pozvan bio odlučivati o pitanjih administracije zakupnoga dobra, nego da je tu odlučivao zakupodavčev punomoćnik Augustin Ž. S toga je nepojmivo, kako bi tomu imalo biti krivo šum. osoblje, po tvrdnji samoga tužitelja sasma nemjerodavno, pače, ako bi tužitelju zaista pripadalo pravo producirati stanoviti kvantum lesa, ako to nije učinjeno, ima pripisati sebi u krivnju a ne šum. osoblju.

Pošto se iz svega do sada navedena prikazuje zahtjev tužiteljev posve neosnovanim — zato se i previd njegov odbija, ali isto tako odbija se i previd tuženice, jer je tužitelj krivim shvaćanjem pravnih odnošaja, rezultirajućih iz odnosnih isprava na ovu tužbu mogao biti zaveden, te je jednu povoljnu osudu dobio, pa se prema tomu ne može priznati, da je banski stol prebojem parb. troškova povredio po §. 577. gr. pp. pripadajuću mu discrecionalnu vlast.

Razprava ostavštine može se paupertatis causa zaključiti samo kad nema nikakva imetka, a nipošto kad ima neznatna imetka. — U ovom drugom slučaju razpravni sud mora da zaputi što propisuje §. 73. carskoga patenta od 9. kolovoza 1854. i da do potrebe dalje postupa u smislu §. 75.

Odlukom 23. svibnja 1877. br. 693. rabski sud zaključi razpravu ostavštine Ivanice F. paupertatis causa. — Financijalno dalm. odvjetničtvo prošnjom 3. lipnja 1877. br. 770. zamoli, da se razprava opet otvori, pošto se bezdvojbeno znalo, da je F. bila suvlastnicom nepokretnine, na koju je erar bio zadobio hipoteku kriepostju odluke 1. lipnja 1873. br. 330. istog suda. — Rabski sud odlukom 17. lipnja 1877. br. 770. ne udovolji prošnji, što mnievani baštinici pokojnice bijahu se odrekli diela, koji bi ih iz njene ostavštine mogao zapasti, i što ta ostavština ne bi bila dovoljna, da namiri troškove nuždne provedbi djelovanja §-om. 128. zakona 9. kolovoza 1854. dopustjenih.

Odvjetničtvo se ovako potuži: Presuda rabskog suda onemogućuje, da odvjetničtvo nastavi, kao što mu je pravo, ovrhu c i e l e nepokretnine u svojoj prošnji 3. lipnja 1877. br. 770. opisane. Dio F-ci. spadajući imao bi se izključit. Ob ovom zaista ne može se smatrat da ga je pokojnica još posjedovala, te neumjestno je imenovanje skrbnika (547. o. g. z.)

Digitized by Google

netom razpravni sud izjavi, da nikakve ostavštine nema. Niti je to dobro cienit bez nasljednika te, kao takove, spadajuće državi po ošastnom pravu, pošto se neprovelo djelovanje zakonom propisano. Smatrat ga je samo kao dobro bez gospodara, kao res nullius, koju svak može zapremit. To je bezumlje. — Presuda rabskog suda potiče od nepravilnoga tumačenja zakona. — Da se razprava ostavštine zaključi paupertatis causa, treba da baš nema nikakva dobra (§. 72. car. pat. od 9. kolovoza 1854.). Taj je slučaj sasvim različit od onoga, poput nazočnog, gdje ima samo neznatnog imetka. U takovom slučaju razpravni sud mora postupat po odredbi §. 73, t. j. saslušat stranke o kakvoći i vriednosti ostavštine, o iznosku vjeresija, kojih idje osobita prednost, i baštinstvo, bude li tim izcrpljeno, pustit mjesto izplate.

Prizivni sud dalm. presudom 14. srpnja 1877. br. 2657. smotriv, da po djelovanju do sad obavljenom i po izjavah onih, koji bi pokojnu Ivanicu F. imali nasljedit, izhodi, da je ona ostavila imetka premda neznatna; — vidiv §. 73. zakona 9. kolovoza 1854; — prihvativ utok, naredi rabskomu sudu, da, zadovoljiv prošnji 3. lipnja 1877. br. 770, otvori opet razpravu F. ostavštine i zametne djelovanje propisano §-om. 73. car. pat. 9. kol. 1854. a do potrebe i dalje postupa u smislu §. 75.

(„Právo“.)

III. Kazneno-pravni.

Računanje vriednosti zaplienjenih, u pohrani dužnika ostavljenih i po njem pronevjerenih stvari.

M. G. je dva vola radi dužna kr. poreza zaplienjena, na 120 for. procienjena i u pohrani njegovoj ostavljena, za 220 for. prodao; od te kupovine je 100 for. na odplatu dužna poreza u iznosu od 311 for. 35 nč. položio, a ostalih 120 for. je na svoju korist upotrebio. Kr. drž. odvjetničtvo tužilo ga je, da je tim počinio zloč. pronevjerenja po §. 183. k. z.

Kr. sudb. stol u V. proglasio je pak M. G. krivim prekršaja proti sigurnosti vlastničtva po §. 461. k. z. počinjena tim, što je u ime poreznoga zaostatka od 311 fr. 35. novč. m. zaplienjena i na 120 for. procienjena te u njegovu posjedu ostavljena dva vola prodao i iz kupovine od procienjene gornje vriednosti 20 for. sebi pridržao i prisvojio.

Razlozi: Pitanje, ima li se kažnjiv čin M. G. kao zločinstvo u grieh upisati, ovisi o riešenju pitanja, ima li se za ustanovljenje zločinstvenoga svojstva pronevjerenju uzeti za temelj iznos kupovne ciene, koju je obtuženik za prodane volove dobio ili pak procienbena vriednost odtudjenih volova. Sud ovaj drži, da se kao odlučujući temelj za ustanovljenje vriednosti pronevjerene stvari ima u smislu §. 183. k. z. uzeti

Digitized by Google

njezina procienbena vriednost, jer ona representira vriednost, koju zalog kao takov za vjerovnika ima. Pošto su volovi po obtuženiku odtudjeni na 120 for. procienjeni bili, a obtuženik je 100 for. u ime dužna poreza izplatio, pronevjerio je samo vriednost od 20 for. te je tim počinio prekršaj proti sigurnosti vlastničtva po §. 461. k. z.

Kr. drž. odvjetničtvo u svojoj ništovnici veli: Načelo u osudi glede računanja vriednosti zaplienjenih te pronevjerenih stvari postavljeno, ako bi se u obće i moglo usvojiti, u konkretnom slučaju nemože mjesta imati.

Kr. erar kao vjerovnik imao je po §. 447. o. g. z. pravo [redacted] založena dva vola namirenje svoje tražbine od 311 for. 35 novč. tražiti; pošto si je obtuženik od kupovine za ta dva vola dobivene 120 for. prisvojio, oštećeno je tim pravo zaloga kr. erara za 120 for., i ta svota ima se uzeti za temelj pri odlučivanju, ima li se obtuženiku zločinstvo ili prekršaj pronevjerenja u grieh upisati te po tom djelo obtuženika nesačinjava prekršaj proti sigurnosti vlastničtva po §. 461. k. z. već zloč. pronevjerenja po §. 183. k. z. Ništovnica dakle opravdana je po §. 277. st. 9. sl. a k. p.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 7. lipnja 1879. br. 546. zabacio je po §. 282. k. p. žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva s razloga sliedećih:

Kr. drž. odvjetničtvo klasificira u konkretnom slučaju zločinstvo pronevjerenja po svoti, koju si je obtuženik od pronevjerene stvari prisvojio, ne pak po vriednosti, koju je pronevjerena stvar imala.

Nazor taj neima po smislu i duhu kaz. zakona svoga temeljitoga osnova, jer je kako kod kradje tako i kod pronevjerenja mjerodavna vriednost ukradjene ili pronevjerene stvari, da se odlučiti uzmogne: da li je počinjena kradja ili pronevjerenje zločin ili pak prekršaj, i jer se vriednost kako kod jednoga tako i kod drugoga kažnjivoga čina neima po hasni krivca, nego po šteti oštećenika (§. 173. k. z.) računati.

Kada se prema tomu uvaži, da je vriednost pronevjerenih volova prigodom plienitbe sa 150 for. ustanovljena, priznati se mora, da se u upitnom slučaju šteta kr. eraru kao vjerovniku samo u svoti, koju je obtuženik od procienjene vriednosti pronevjerenih volova prisvojio, nikako pak u iznosu od 220 for., koji je obtuženik za prodane volove dobio naneti može, jer je obtuženik mogao obadva vola i izpod 100 for. prodati, pe bi i u tom slučaju šteta erara ne po manjoj cieni, za koju bi obtuženik volove prodao bio, nego po mjerodavnoj procienom ustanovljenoj vriednosti volova u iznosu od 120 for. bila i pošto je obtuženik od dobivenoga za prodane volove novca u ime poreza 100 for. odplatio, to je samo 20 for. kao svotu, koja sa odplatom poreza vriednost procienjenih volova od 120 for. iznosi, po smislu i duhu zakona pronevierio i tim se krivcem prekršaja §. 461. k. z. počinio.

Obzirom na navedena u savezu sa razlozi napadnute osude imao

Digitized by Google

je sud prve molbe dovoljno temelja svojoj napadnutoj izreci, pa se s toga žalba ništovna drž. odvjetničtva, koja je na ništovnom razlogu točke 9. sl. a. §. 277. k. p. utemeljena, nu koja se u samoj stvari na točku 5. §. 277. k. p. očite naime neosnovanosti razloga napadnute izreke prvosudne svesti daje, kao u tom pravcu neopravdana po §. 282. k. p. zabaciti mora. dr. **N. J.**

Obilježje lukavosti kod slučajeva u §. 201. sl. c. k. z. navedenih.

Poštarski ured preda pometnjom Dragutinu S. pismo s novcem od 108 for., koje bi se bilo imalo uručiti Ani S., imajućoj isto prezime. Premda je Dragutin S. vrlo dobro znao za tu pometnju, ipak otvori pismo a novac pridrža. Istom nakon više nedjelja doznao se taj dogodjaj usljed prijave pošiljača. Okružni sud u Kraljičinom Gradcu povede proti njemu iztragu s bog zločina prevare, označenoga u §. 201. sl. c. k. z. Dragutin S. branio se tvrdeć, da je pometnjom pismo otvorio. Ali sud neuvaži toga nego ga osudi. Proti osudi podnese on žalbu ništovnu tvrdeć, da kod njega manjka obilježje lukavosti propisano po §. 197. k. z.; on da je propustio jedino prijaviti da je preuzeo pismo i povratiti novac, ponio se dakle skroz pasivno, s toga da se nije ogriešio o §. 201. sl. c. k. z. jer ovaj iziskuje pozitivnu djelatnost.

U javnoj razpravi, pred kosacionalnim sudom 9. svibnja 1879. vodjenoj pobijaše drž. odvjetnik Cramer žalbu ništovnu navodeć medju ostalim: „Karakteristično obilježje obajuh slučajeva delikta, navedenih u §. 201. sl. c. k. z. stoji u tom, što počinitelj dolazi do tudje stvari, a da ne mora lišiti ovlaštenoga posjeda iste, i da počimlje odgovornost njegova pred kaz. zak. onim časom, kada ide da si prisvoji stvar načinom, koji se i svana može opaziti (§. 11. k. z.). Po svojoj sućnosti odgovaraju dakle oba slučaja delikta pojmu zataje (zatom, Unterschlagung), pa su medju slučajeve prevare uvrštena poglavito s bog toga, jer se je zakonodavac — privezivajuć na tradicije Theresiane, koja je od raznih forma kradje u čl. 94. §. 4. iztaknula samo zataju (proglasenu kradjom) — bavio u §§. 181. i 183. k. z. opredieljenjem kazne s bog zataje stvari, drugomu povjerenih (pronevjerenje). S toga nemože nikoga zateći, da se čini težko uporaviti pojam prevare na ovaj slučaj. Ali ne valja s oka pustiti, da je zakon postaviv uz pojam roda prevare i pojmove vrsti prevare, u pojedinih slučajevih zamienio u §. 197. k. z. sadržana općenita obilježja konkretno izvedenim opisom učina (rješitba kas. suda od 28. rujna 1876. br. 8582.). I tako nemože biti dvojbe, da se obilježje lukavosti, koje nevidi obtuženi, nalazi u djelu označenom u §. 201. sl. c. k. z. u obće, a napose u tom navedenom pritajenju nadjene ili pometnjom primljene stvari. Prvi sud uze dokazanim, da je obtuženi Dra-

Digitized by Google

gutin S. u namjeri, da nanese Ani S. štetu od 108 fr., pridržao i sebi prisvojio na ovu glaseći ali njemu pometnjom uručeni list zajedno sa novcem, prem je znao kako stvari stoje. Na temelju razloga u osudi navedenih ne mogu se ova ustanovljivanja svesti na eror juris, ne mogu se stoga ni pobijati; one pobijaju tvrdnju obtuženoga, kao da se je on tobože samo pasivno vladao, sasma se slažu s opisom učina, postavljenim po zakonu, zato je žalba ništovna sasma neopravdana".

Najviši sud kao sud kasacionalni usvoji ove razloge te zabaci žalbu ništovnu Dragutina S.

Razlozi: Kaz. zakon postaviv uz pojam roda prevare u §. 197. k. z. i pojmove vrsti prevare i normirajuć glavne vrsti prevare zamienio je o pojmu roda sadržana obćenita kriterija dielomice specialnimi konkretnije izraženimi obilježji delikta. Tako u nazočnom slučaju sadržano je obilježje lukavosti u opisu učina obtuženoga, sadržana u §. 201. sl. c. k. z. U ovom slučaju trebalo je dakle utvrditi, a to je sud prve molbe i utvrdio, da je obtuženi primajuć pismo upravljeno na Anu S. bio si svestan pometnje glede osobe adresata i primalca, kakova se dogodila kod pošt. ureda, pa da je sviestan si toga pismo zajedno s novcem si prisvojio. Obilježje lukavosti vidi se dakle ovdje u tom, što je dotični znajuć upotriebio pometnju poštarskoga ureda na svoju korist, a njegovu štetu; nu lukavo djelo vidi se i u tom, što je obtuženik, kako sam priznaje, adresu pisma zabacio, a i samo pismo, o kojem veli da ga je izgubio, nije se našlo više kod njega. Što tvrdi obtuženi, da se može obieditи najviše propustom, ali ovaj da nije dovoljan za kaznjivi učin, podpuno je u protuslovju sa faktičnim stanjem po prvom sudu utvrdjenim, odakle se jasno vidi, da je on pometnjom predani mu novac ne samo naumice pritajio, nego si ga i prisvojio i tako u istinu počinio djelo u §. 201. sl. c. k. z. opisano. Zato se mora žalba ništovna kao netemeljita odbiti. („Ger. Halle".)

Naredba o biljegovini.

Prema koncu mjeseca lipnja izdana je sliedeća naredba, kojom se uredjuju biljegovne pristojbi po Bosnoj i Hercegovini.

Članak I. Biljegovini su podvržene isprave, koje se tiču pogodbe i obveze; mjenice, naputnice, prijamnice i namire, položnice, akcije i zadužnice u trgovačkih družtvih ili drugih poduzećih, doznačnice (cheeki) te u obće svi obrtnički i trgovački efekti kao i svi pravni poslovi medju privatnimi; zatim isprave, koje su sastavljene pred javnimi oblastmi, a sadržavaju obvezu ili namiru, i teskere (putovnice) izvješća i molbenice, koje se tiču privatne koristi. Nadalje padaju pod biljegovinu „hudjeti"

Digitized by Google

svake vrsti (to su sudbene potvrde, da je tko nešto prodao, nekoga ovlastio itd.), osude, inventari te druge isprave, koje izdavaju šerijatski sudovi; izvadci iz civilnih popisa, potvrde mjestnih oblasti (ilmuhaberi), koje su za razne svrhe potrebne, n. pr. za dobavljanje putovnica itd., izvadci iz javnih izprava, oglasi i objave svake vrsti, teretni listovi za kopno i more, pomorski ugovori, police za osjeguravanje te u obće svi spisi, koji se predavaju pred sudovi i oblastmi i novine.

Čl. II. Od biljegovine su oproštene sve izprave, koje idu od oblasti javnim blagajnam, te one, koje se izdaju strankam na recepise, zatim namire o podporah siromasima i školama, o troškovih na sgrade, odredjene službi božjoj ili dobrotvornim zavodom, svjedočbe o siromaštvu osude redarstvenih ili kaznenih sudova, te periodičke objave, koje se tiču znanosti.

Čl. III. Biljegovina (bularina) se plaća na dva načina, ili stalnom pristojbom o biljegovkah ili razmjernom pristojbom prama iznosu, o kom glasi izprava. Ova posliednja iznaša od 100 do 1000 groša 20 para, do 2000 groša 1 groš, 4000 — 2 groša, do 6000 — 3, do 8000 — 4, do 10.000 — 5, do 15.000 — 7 groša i 20 para, a od 15 do 20.000 groša 10 groša. Od 20 do 50.000 groša plaća se višak od 5 groša od svakih 10.000 groša ili za manju konačnu svotu. Od 50.000 do 300.009, od 200.000 do 500.000 te nadalje do 2 milijuna obstoje druge ciene.

Razmjernoj biljegovini podpada svaka obveznica, platežni nalog, doznaka, mjenica i bon, potvrda ili namira, položnica, svi obrtnički i trgovački efekti, te izprave, koje sadržavaju obećanja, jamstvo ili ma kakovu pogodbu. Mjenice plaćaju biljegovinu samo za prvi eksemplar. Ugovori i sve druge izprave, koje se izdaju u više primjeraka, te glase o više stanovitih diela, imadu plaćati biljegovinu prama dotičnoj vriednosti.

Čl. IV. odredjuje, da se biljegovina ima platiti za ukupnu svotu, ako izprava glasi o više poslovah ili više svota (suma), a članak V. da u slučaju, kad izprava glasi na više poslova, al se samo jedan izvadja, spada pod biljegovnu dužnost samo dotična jedna svota.

Sliedeći članci ustanuvljuju način biljegovanja. Dužnost se može na tri načina izpuniti: uporabom biljegovana papira, donašanjem nebiljegovana papira na bulanje, te prilieplјivanjem biljegovka.

Izprave, koje spadaju stalnoj ili razmjernoj biljegovini, moraju se pisati na bulanom papiru one vrsti, u koju spadaju. Akcije trgovačkih družtva i zadužnice te cheeki i druge izprave, koje se sbog posebna svoga oblika nemogu pisati na bulanu papiru, imadu se kao i novine donieti na bulanje. Na mjenice i druge trgovačke efekte ima se biljeg priliepiti.

Ako se gdje može dobiti bulani papir dotičnoga propisanoga iznosa, tad se može izprava napisati na papir, na kom je manja biljega, al se

Digitized by Google

izpravi ima prišiti toliko araka papira, da se biljegovna dužnost izpuni, nu valja na spisu i na tih arcih zabilježiti i podpisom potvrditi, da oni k njemu spadaju.

Privremene i definitivne izprave, akcije ili zadužnice družtva ili ma kakovih već postojećih ili novo stvorenih dioničkih poduzeća imadu se donieti na bulanje, te plaćaju jedan put za uviek jedan postotak od nominalne glavnice.

Isto tako će se bulati i platiti pristojbu od jednoga postotka svi tudji vriednostni papiri, koji se bilježe i izdavaju na carigradskoj burzi.

Definitivne isprave akcija i zadužnica makar kakovih družtva bulat će se bezplatno, privremene izprave podvržene su pako biljegovnoj pristojbi.

Cheeki, objava i teretni listovi imadu se po cieniku bulati, nu na nje mogu se i biljegovke priliepiti. Novine se bulaju posebnim biljegom.

Svaka isprava, koja je izvan Bosne i Hercegovine sastavljena, mora se biljegovati, ako se u tih zemljah hoće rabiti.

Biljegovke se moraju priliepiti na izprave onaj čas, kad se one podpisuju ili pečate. Preko biljegovka mora doći ili dio podpisa ili dio pečata, da se one nemogu po drugi put rabiti. Koje nisu prepisane ili prepečaćene, smatrat će se kao da jih nema.

Tko prvi primi mjenicu, bon, doznaku ili naplatnicu, koja je izdana u Bosni i Hercegovini te plativa u Turskoj, mora ju prije prihvata, indosiranja, plaćanja ili ikoje druge uporabe providiti biljegovkom, koja se mora prepečatiti ili prepisati, da nebude za opetovnu uporabu.

Za sve izprave, koje glase o manjoj svoti od 100 pijastera, ustanovljen je biljeg od 10 para.

Čl. XIX. do XXX. sadržavaju kaznene ustanove za prestupke biljegovnoga reda.

Svaka izprava, koja nije po propisih biljegovnoga reda biljegovana, a preda se sudovom, oblastim ili drugim javnim zavodom, u koju zazakonitu svrhu, ima se odmah, čim bude primljena i prije nego li bude predmet riešen po vlastniku, biljegovati biljegovkami. Ako po svojoj naravi podpada još proporcijonalnoj biljegi, ima vlastnik iste platiti globu od 3% u spisu navedena iznoska. Ako li pako izprava podpada pod stalnu biljegu, tad se ima prama važnosti posla odrediti globa od $^1/_2$ do 3 turske lire. Iznosak globe te dan, kad je primljena, zabilježit će se na doprinešenih biljegovka i udariti pod nje pečat suda, vieća (medžlisa), oblasti ili javnoga zavoda. Svaka izprava, koja nije biljegovana, ili je nedostatno biljegovana, pridržat će se kod oblasti, dok propisana pristojba i globa nebude položena.

Digitized by Google

Tko donese izprave jamči za pristojbu i globu, koje se imadu utjerati po gornjem propisu. Mjenbeni mešetar, koji je sudjelovao kod prometanja sa nebiljegovanimi efekti, koji se smiedu na burzi tek onda bilježiti, kad su platili biljegovinu, bit će pridržan, da plati biljegovnu pristojbu i globu bez obzira na iznoske, koji će se utjerati od drugih prekršitelja.

Ako prekršitelj nebi hotio platiti pristojbe i globe, one će se utjerati po nadležnoj oblasti i onda, ako bi dotičnik odustao od svoje molbe ili prava.

Predsjednici, članovi sudova i vieća, kao i svi drugi javni službenici, koji nevrše svoje dužnosti što se tiče globa i biljega, platiti će kao globu trostruki iznos globe, koju bi stranka bila imala podnieti.

Na oblasti i javne zavode upravljene teskere, fakriri, molbenice i prošnje, koje se tiču privatnih interesa, a napisane su na nebiljegovanu papiru, nemogu se primiti već se moraju vlastnikom povratiti. Činovnici, koji prime nebiljegovan takov podnesak ili ga bilo kako rieše, platit će svaki globu od $^1/_2$ turske lire.

Družtvo ili poduzetničtvo, koje izda akcije ili obveznice, a nije ji prije biljegovalo, ima platiti pristojbu i globu od 6 post. nominalne vriednosti akcija ili obveznica.

Mjenice i drugi obrtni i trgovački efekti, ako nisu spisani na bulanu papiru ili su samo providjeni prilieplјenimi biljegovkami, neuživaju blagodati solidarnoga jamstva po čl. 76. i 78. trgovačkoga zakona; indosanti su riešeni svakoga jamstva, a vlastnik ima za slučaj neakceptacije pravo tužbe samo proti izdatniku, za slučaj akceptacije pako proti prihvatniku i izdatniku, nu proti ovomu samo ako isti nedokaže, da je na dan dospjelosti bilo pokrića.

Svakomu družtvu, zavodu i javnim oblastim zabranjeno je za svoj ili tudji račun mjenice ili druge obrtne i trgovačke efekte izdavati, prihvaćati nahrbćivati i plaćati, koji nisu izdani na bulanu papiru ili providjeni prilieplјenimi biljegovkami. Koji činovnik ili privatna osoba prekrši ovu zabrann, platit će biljegovinu i globu od 3 post. iznoska, o kom glasi izprava.

Svaka mjenica, bon, doznaka i drugi obrtni ili trgovački efekt, koji je u Bosni ili Hercegovini izdan na papiru, koji nije bulan ili nije providjen bio kod izdavanja prilieplјenimi biljegovkami, može se prije dospjelosti ili prije indisoniranja biljegovati. Na taj način doknadno doprinešeni biljeg iznaša ipak trostruku običnu pristojbu. Ako je efekt medjutim nahrbćen ili dospio, imat će se osim biljege platiti globa od 3 post. iznoska, na koji glasi spis.

Digitized by Google

Ako je rabljena niža biljega, nego li je propisana, tad se ima odmjeriti pristojba i globa samo od manjkajućega iznoska.

Tko bi spotvarao biljegovke ili znalice rabio ili prodavao spotvorene (krive) biljegovke, kaznit će se po članku 149. točki I. kaznenoga zakona tamnicom do 10 godina. Koji znalice rabe biljegovke, koje su već bile upotrebljene, bit će kažnjen zatvorom od tri godine.

Ovaj biljegovni red izdala je turska vlada, a „Bosn. Corr.“ priobćujuć ga, nekaže, vriede li i nadalje sve njegove ustanove. Na koncu navadja, koliko iznose stalne pristojbe za nekoje vrsti izprava. Osude i odluke sudova i oblasti, ako nesadržavaju stanovite svote, te sve mazbate (svjedočbe), koje se interesentom izdavaju od mjestnih oblasti, da potjeraju koju stvar u Carigradu ili gdje drugdje, plaćaju 10 groša.

Izprave o osiguranju, ugovori, obveze i potvrde, ako neglase na stanovitu svotu, 10 groša. — Hudjeti šerijata svake vrsti, koji neglase na stanovitu svotu, osim onih o zajmu, prodaji ili kupovanju, 10 groša. Teskere i fakriri, što se šalju javnim oblastim u interesu privatnom, 2 groša. Za svaki list objave ili oglasa 1 groš, za izvadke iz prepisa 3 groša, za teretne listove 10 para, za molbe na vladara 2 groša, za obične molbe 1 groš, za listove ob oružju (ilmuhabere, kaidie i mururie) 1 groš, za punomoći i dozvole za ženitbu 10 groša, za sudbene naloge 20 para, za novine 2 pare, te za cheeke 10 para“.

Po prevodu „Nar. Nov.“

Viestnik.

Viesti iz Bosne i Hercegovine. Javili smo već, da Bosna i Hercegovina imadu dobiti novi kazneni zakon. „Bos. Herceg. novine“ priobćuju u broju od 17. srpnja t. g. sliedeću provedbenu naredbu načelnika zemalj. vlade u Sarajevu ob uvedenju toga zakona:

Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo me je previšnjom odlukom od 26. lipnja t. g. usljed odpisa c. i kr. zajedničkoga ministarstva od 29. lipnja t. g. br. 3005. B. H. ovlastiti, da za Bosnu-Hercegovinu potvrdjeni kazneni zakon imadem proglasiti, te da ga stavim u kriepost.

Prema tomu naredjujem:

Čl. I. Kazneni zakon za Bosnu-Hercegovinu stupa u kriepost izmakom 45 dana računajuć od dana proglašenja, dakle dne 1. rujna t. g., te će isti biti jedinim propisom za kažnenje naznačenih u njemu čina, izuzev ustanove §§. 346 i 347, koje rade o prestupku proti dužnostim javnoga ureda, te koje se na državne činovnike, kojim je iz austro-ugarske monarkije za službovanje podieljen dopust uporabiti nemogu, jer je istim u čl. V. prelaznih ustanova za djelokrug poglavice zemaljske vlade naročito obrečena daljna pristojba disciplinarnih propisa, kojimi su bili podvrženi dosele.

Čl. II. Ovaj kazneni zakon ima se na kažnjive čine, koji su u njem označeni kao zločini i prestupci uporabiti i onda ako su isti počinjeni tiskopisi.

Digitized by Google

Tamo gdje se kazneni zakon služi izrazom „tiskopisi“ ili „tiskotvori“ imadu se pod tim razumievati ne samo proizvodi štampe, već i svi bud kakvimi mekaničkimi ili kemičkimi sredstvi pomnoženi proizvodi književnosti i umjetnosti. —

Čl. III. Samo će se s onim po propisih ovoga kaznenoga zakona postupati kao zločinstvom ili prestupkom, što je u njem izrično očitovano za zločinstvo ili prestupak.

Č. IV. Postupanje i kažnjenje drugih protuzakonitih prekršaja, na koje se kazneni zakon neproteže, prepušta se za to opredieljenim oblastim.

Čl. V. Ovim se zakonom nemienjaju osobiti propisi, usljed kojih stanovitim oblastim ili družbam pripada pravo izreći gubitak ili privremenu obustavu ureda, službe, ili zvaničnih mjesta, obrtnih povlastica i drugih ovlaštenja ili naslova, časti, odlikovanja itd.

Čl. VI. Zločinstva, na koja nije udarena kazan smrti, počinjena po osudjeniku na doživotnu kazan slobode za vrieme trajanja kazni, imadu se po nadležnih sudovih iztražiti i kazniti pooštrenji, naznačenimi u kaznenom zakonu, od kojih se pooštrenja pogledom na kažnjivost čina mogu u savez staviti i više njih.

Čl. VII. Svi prestupci počinjeni po osudjeniku na više od jednogodišnje kazni slobode za vrieme trajanja kazni, imadu se kazniti putem disciplinarnim.

Čl. VIII. Kod svih u kaznenom zakonu nalazećih se odredaba vremena ima se godina i mjesec računati po kršćanskom koledaru, ćedan po 7 dana a dan po 24 sata.

Čl. IX. Svi u kaznenom zakonu nalazeći se novčani iznosi u austr. vriednosti, imadu se bez obzira na prid (agio), koji se u prometu plaća na kovani novac, razumievati u papirnatom novcu.

Na čine počinjene prije roka naznačenoga u čl. I., imadu se ustanove ovoga kaznenoga zakona uporabiti samo u toliko, u koliko su blažje od dosadašnjega zakona“.

Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu ovime oglašuje:

Sa u 3., 10. i 17. glavi danas proglašenoga kaznenoga zakona za Bosnu i Hercegovinu napomenutimi zločinstvi ustanka, bune, umorstva, razbojstva, kao što i sa zločinsvti proti vojenoj sili u drugoj glavi postupati će do dokinuća ove odredbe, i nadalje c. kr. vojnički sudovi priekim sudom.

Iztraga i osuda u §. 307. b. označenoga prestupka proti javnomu miru i redu dioničtvom u tajnih ili zabranjenih družtvih ili zatajom članova družtva dopuštenih, ostaje do dalnje riešitbe priuzdržano c. kr. vojničkim sudovom.

3. Kazneni zakon razposlati će se svim u obih zemljah nalazećim se upravnim i sudačkim oblastim, te se kod istih mogu ugledati dotle dok će nuždni broj srbsko-hrvatskih tiskanih eksemplara omogućiti dalnje razprostranjenje.

— (Sudbeni ustroj.) Ustrojeni vrhovni sud za Bosnu-Hercegovinu u Sarajevu odpočeo je svoje djelovonje kao sud druge i zadnje molbe dne 7. srpnja o. g. z. Kako je poznato, upravlja tim sudom privremeno g. Al. Pejčić.

— Perovodni vježbenici u Krajini. Nj. c. i kr. apoštol. Veličanstvo dozvoli premilostivo, da se ustroji šest mjesta za prisežne perovodne vježbenike kod polit. uprave hrv. slav. Krajine. Godišnja pripomoć ustanovljena je na četiri sto for. austr. vr.

— Ob osobnih odnošajih činovnika imovnih občina u Krajini. Bila se porodila dvojba, da li su i činovnici imovnih občina u Krajini

Digitized by Google

podvrženi zakonu od 15. lipnja 1873. ob osobnih odnošajih, zatim ob odgovornosti činovnika krajiške zemalj. uprave, ter o karnostnom postupku proti istim. Okružnicom od 2. srpnja t. g. br. 1839. izdade zapovj. gjeneral na temelju čl. 28. zak. od 15. lipnja 1873. potrebno razjašnjenje, iz kojega se na pitanje ono odgovara jestno, jer da činovnici imovnih občina imenuju se pod istimi uvjeti koji su propisani i za imenovanje činovnika krajiške zemalj. uprave, a ti su uvjeti sadržani u zakonu od 15. lipnja 1873. ob osobnih odnošajih, zatim ob odgovornosti činovnika krajiške uprave i o karnostnom postupku proti istim, pa se s toga moraju ustanove toga zakona uporaviti i na činovnike imovnih občina.

— Odbor izabran po upravnom odboru prav. družtva da priredi za tisak djelo o urbarskih odnošajih, konstituirao se je još mjeseca lipnja izabrav si za predsjednika presv. g. Franju Žigrovića, a za tajnika prof. dr. Hanela. Odbor je na dalje razdielio radnje, te su pojedinci već i počeli oko svoga posla.

— U Bosnoj i Hercegovini imenovani su: Dr. Martin Kendjelić, privrem. viječ. okružnoga suda u Sarajevu; Karlo Bader, viječ. okružnoga suda u Banjaluci; dr. Milutin Kukuljević, privrem. tajnikom c. kr. zemaljske vlade u Sarajevu; Milan Babić, viećnikom prizivnoga suda u Sarajevu; dr. Stanko Tkalac, pristavom višega suda u Sarajevu; Adolfo Falkner, privrem. perovodjom zemalj. vlade u Sarajevu, Josip Kušter, privrem. viječ. i upraviteljem okružnoga suda u Banjaluci.

Imenovanja. Milan Bledšnajder i Josip Florschütz imenovani su viećnici i drž. odvjetnici, prvi kod kr. sudb. stola u Zagrebu, a potonji u Vukovaru, a Koloman Egersdorfer, viećnikom sudb. stola i zamj. drž. nadodvjetnika u Zagrebu. Iliji Slankamencu, namj. drž. odvjetnika u Vukovaru povjerena je uprava drž. odvjetničtva u Požegi. Ivan Malin imenovan je sudb. pristavom kod kr. sudb. stola u Zagrebu; Gjuro Petrović auskultantom u obsegu kr. banskoga stola.

Premještenja. Dr. Uroš Čučković, viječ. i zamj. drž. naodvjetnika u Zagrebu, ide za drž. odvjetnika u Varaždin; Ivan Albrecht, do sada drž. odvjetnik u Vukovaru polazi kao takov u Osiek.

Natječaji. Kod kr. zemalj. financ. ravnateljstva u Zagrebu imade se popuniti mjesto tajnika I. razreda. Godišnja plaća 1350 fr. i 200 fr. stanarine. — Zatim kod kr. ureda za odmjerivanje pristojba dva mjesta perovodja. Godišnja plaća 700 fr. i 800 fr., stanarina 150 fr. — Molbenice valja odpremiti predsjedničtvu kr. zemalj. financ. ravnateljstva. — Kog c. kr. sudb. stola u Petrinji mjesto drž. odvjetnika. Plaća 1600 for. i stanarina 300 for.; usljed promaknuća plaća 1800 for. Molbenice idu c. kr. drž. nadodvjetničtvu za hrv. slav. Krajinu. —

Kod. c. kr. glav. zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti odjela za bogoštovje i nastavu imade se popuniti mjesto tajnika. Plaća: 1800 for., stanarina 300 for. — Molbnice idu glavnomu zapovjedničtvu kao krajiškoj zemalj. uprav. oblasti.

Stečaji. Drag. Majcen trg. u Zagrebu. — Kr. sudb. stol. zagreb. — Z. i m. upr. im., odvjetnik N. Crnković, zamj. M. Tkalčić. — R. pr. 1. kolovoza t. g.

— Franjo Bohus, bivši pošt. činovnik u Zemunu. — Z. i upr. im. odvj. Ivan Opel, zam. odvj. Franjo Koska. — R. pr. 12. prosinca 1879.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 9.

Zagreb 1. rujna 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I. Pirka: Priegled nauka o tom, što ima dokazati tužitelj kod actio negatoria (§§. 369. i 523. o. g. z.). Od odvjetnika dr. Eduarda Larchera. — Dr. **Stjep. Posilović**: Da li se kod §§. 430. i 440. o. g. z. predpostavlja bona fides? — **F. Gernerth**: Pokušaj uvrede poštenja štampom. — Dr. **Živko Gojković**: Vrela občinskih dohodaka. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Trgovačko-pravni. — **Književnost.** — Prof. **Vojnović**: Tumač k občemu austrijskomu gradj. zakoniku. Napisao ga dr. Marian Derenčin. Knjiga prva. Svezak I. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

Priegled nauka o tom, što ima dokazati tužitelj kod actio negatoria (§. 369. i 523. o. g. z.). Od odvjetnika dr. Eduarda pl. Larchera.[1]

Čini se doduše, da je već i u rimskom pravu vrlo preporno pitanje, što imade dokazati tužitelj kod actio negatoria, podpuno riešeno u posljednoj stavci §. 523. obć. gr. zak., pošto ista u kratko i odrješito propisuje, da mora vlastnik dokazati, da si tko nepravedno prisvaja služnost na stvari njegovoj. Nu zakon nigdje nerazjasnjuje, što se imade razumievati pod izrazom „dokazati nepravedno prisvajanje“ tako, da je tumačenje istoga ostavljeno nauci, koja ga je vrlo različito tumačila.

Ima pisaca, koji traže od tužitelja kod actio negatoria uz dokaz vlastničtva još i dokaz da tuženomu pravo služnosti nepripada; drugih koji traže od njega taj dokaz samo u tom slučaju, ako je tuženi u posjedu služnosti; opet drugi ograničuju dužnost dokaza samo na onaj slučaj, ako je tuženi jur in possessorio ostao u posjedu. Gdjekoji zahtjevaju, da tužitelj kod actio negatoria gruntovnim izvadkom dokaže, da je njegovo vlastničtvo prosto od služnosti; napokon tvrde njeki, da je tužitelj samo dužan dokazati vlastničtvo a tuženi da ima dokazati služnost. Biti će dakle zanimiv kratak pregled tih raznovrstnih mnenja.

Čuveni pravoznanac Pratobevera (Mat. II., 53.) traži od tužitelja u svih slučajevih, da dokaže nepravedno prisvajanje služnosti s razloga, što se po §. 324. ob. gr. z. od tuženika nemože tražiti, da dokaže stečenje služnosti.

Profesor Winiwarter pako (Coment. II. 326.) zahtieva od tužitelja dokaz nepravednog prisvajanja služnosti samo onda, ako se tuženik nalazi u posjedu služnosti.

---

[1] Vidi Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung broj 54. godine 1879.

Digitized by Google

Dr. Leo Nagl (Ger. Ztg. 1860. br. 136.) traži od tužitelja taj dokaz samo u onom slučaju, ako je došao tuženi na način naveden u §. 313. u posjed služnosti.

Stubenrauch napokon (Comt. II. 222.) doduše nezahtieva dokaza nepravednog prisvajanja, nu zahtieva dokaz, da je vlastničtvo prosto od dotične služnosti u slučaju, ako se tuženi nalazi u nesmetanom posjedu iste.

Isto tako traže prizivni viećnik Nippel (Coment. III. 629.) i Ellinger (Coment. 6. izdanje strana 253.) od tužitelja u svakom slučaju, da dokaže, da je njegovo vlastničtvo prosto od dotične služnosti; dvorski savjetnik Zeiller pako (Coment. II. 366.) samo u onom slučaju, ako je tuženi in possessorio ostao u posjedu služnosti i tim tužitelja obteretio dokazom, da mu je vlastničtvo od služnosti prosto.

Naproti tomu tvrdi dr. Ljudevit pl. Kirchstetter (Coment. 1868. st. 253.), da je po sebi pravo, ali sa jasnom posljednom stavkom §. 523. nespojivo načelo: da imade tuženi dokazati zaniekano pravo služnosti, ne pako tužitelj neobstanak toga prava. Toga je mnenja i Basevi (Anotazione pratiche al cod. civ. aust. Milano 1859. st. 277.) dodatkom, da imade tužitelj kod actio negatoria jedino to dokazati, da je on zakoniti vlastnik zemljišta, a da treći na istom vrši kakovu služnost. Dokazati pako pravo na vršenje te služnosti da je stvar tuženika.

Napokon brani to mnenje i dr. Ivan Svoboda u aust. Vierteljahresschrift 1862. X. 1—31. i razlaže obširno nazore pisaca obćenitoga i austrijskoga prava o tom pravnom pitanju, čega radi upućujemo na to vrlo zaslužno razlaganje.

Prelazeć na riešenja c. kr. najvišjega suda, konstatujemo, da ista nebijahu u svako doba jednolika. Najstarija, nam poznata rješitba jest ona vieća c. kr. najvišjeg sudišta u Veroni od 10. svibnja 1845. br. 916. priobćena u „Allgem. öster. Ger. Zeitung“ godine 1859. br. 59., kojom se je prigodom to pravno pitanje potanko pretresalo i izreklo, da nepravedno prisvajanje nastaje onda, kada tko bez pravnoga temelja upotrebljava tudju stvar proti vlastniku u vlastitu korist, da treba dakle da tužitelj dokaže samo vlastničtvo, tuženi pako naslov služnosti, inače da

Digitized by Google

se dokazanim smatrati mora, da si je ovaj služnost nepravedno prisvojio. Naproti tomu izjavilo se je c. kr. najvišje sudište u Beču za vrieme od god. 1854. do 1862. samo dva puta za to mnenje (Rješitba od 24. prosinca 1857. br. 12924. G. U. W. broj 1044. i od 31. srpnja 1862. br. 4982. G. U. W. br. 1546.); u svih ostalih slučajevih pako pristalo je isto uz mnenje, da tužitelj kod actio negatoria dokazati mora, da je njegovo vlastničtvo prosto od služnosti, te da si je tuženi nepravedno prisvojio služnost (Rješitbe od 14. ožujka 1854. br. 2135. G. U. W. br. 14, od 30. prosinca 1854. br. 13109. G. U. W. broj 971, od 8. srpnja 1856. br. 5140. G. U. W. br. 208, od 24. siečnja 1860. br. 14.917. G. U. W. br. 1062, od 12. lip. 1860. br. 6268. G. U. V. br. 1147, napokon od 5. studenoga 1862. br. 6940. G. U. W. br. 1594.).

Nu godine 1863. promienio se je kod c. kr. najvišjega sudišta sasvim nazor o tom pitanju, jer se sve od tada nam poznate rješitbe toga sudišta slažu u tom, da tužitelj treba da dokaže samo svoje vlastničtvo i vršenje služnosti. (Rješitba od 26. svibnja 1863. br. 2609. G. U. W. br. 1725, od 5. travnja 1864. br. 2367. G. U. W. br. 1894., od 17. svibnja 1864. br. 3601. G. U. W. br. 1917, od 25. listopada 1864. br. 7229. G. U. W. br. 1997, od 11. listopada 1867. br. 7879. G. U. W. br. 2877, od 26. siečnja 1871. br. 12001 (Ger. Zeitg. br. 39.) od 6. srpnja 1871. br. 4587. G. U. W. br. 4219, od 31. srpnja 1872. br. 7792. (Ger. Zeitg. 1873. br. 40.).

Napokon zaključilo je c. k. najviše sudište povodom riešenja od 23. listopada 1872., da se u t. z. potražnik pravorjeka (Spruch Repertorium) uvrsti izreka: Tuženi treba da dokaže pravni obstanak služnosti, a ne tužitelj da mu je vlastničtvo prosto služnosti.

Jer — tako glasi obrazloženje, ustanova § 523. o. g. z. da tužitelj treba da dokaže nepravedno prisvajanje služnosti, ima se tako tumačiti, da tužitelj treba da dokaže, da je njegovo vlastničtvo smetano služnošću tuženika, a da se ova ustanova nemože tako razumieti, kao da treba, da tužitelj i to dokaže, da tuženomu pravno nepripada služnost.[1]

[1] To mnenje zastupa i prof. dr. Randa te dr. Svoboda.

Digitized by Google

Dr. Larcher smatra ovo riešenje toli prepornoga pravnoga pitanja za jedino pravo i kuša razviti razloge svoga mnenja kako sliedi:

Actio negatoria proizlazi iz prava vlastnika, da može svakoga izključiti od rabljenja svoje stvari (§§. 354, 366, 369. obć. gr. zak.); ta tužba je dakle po svojoj pravnoj naravi prava tužba vlastničtva, jer ide za istim ciljem, i imade isti tužbovni temelj kao actio vindicatoria, te se od posljednje razlikuje samo tim, da je actio vindicatoria naperena proti posvemašnoj ozledi. actio negatoria pako samo proti čestimičnomu ograničenju prava vlastničtva.

Pa kao što je vindicant po jasnom propisu zakona (§. 369. o. g. z.) samo dužan da dokaže, da tuženi stvar posjeduje, te da je ista vlastničtvo njegovo (tužiteljevo), ne pako i to, da je posjed tuženika nezakonit, tako i kod actio negatoria tužitelj treba samo da dokaže, da je dotična stvar njegovo vlastničtvo, te da tuženi na toj stvari vrši kakovu služnost. Nebi se sbilja moglo naći razloga, zašto da zakon tužitelju kod actio negatoria naloži teži teret dokaza, nego tužitelju kod actio vindicatoria, sliedi pače već iz obćenitih pravnih načela, da dužnost dokaza prvo spomenutoga tužitelja nemože biti veća od dužnosti tužitelja potonjega.

S toga tužitelj kod actio negatoria netreba da dokaže, da je vršenje služnosti od strane tuženika protupravno t. j. da tuženiku nepripada pravo služnosti.

Ako dakle §. 523. ob. gr. zak. propisuje, da tužitelj kod actio negatoria treba da dokaže nepravedno prisvajanje služnosti, to može ova ustanova po jasnoj namjeri zakonodavca samo to značiti, da tužitelj samo treba da dokaže, da tuženi vrši dužnost, ne pako i to, da je to vršenje nepravedno, t. j. da tuženiku nepripada pravo služnosti (§. 6. o. g. z.). To sliedi i iz sliedećega razmatranja. Predmeti dokazivanja jesu po austrijskom parbenom postupniku samo facta, pod kojimi se razumjevaju toli dogodjaji koli djela. Ali svojstvo djela, da li je pravedno ili ne, da li je ćudoredno ili ne, da li je dobro ili zlo, riečju etički značaj djela nije izvana opazljiv, te nemože biti predmetom dodokazivanja. (§§. 11, 12, 170, ob. parb. post.). Nikako se dakle nemože od tužitelja kod actio negatoria tražiti, da dokaže, da

Digitized by Google

ima proti njegovomu pravu vlastničtva napereno vršenje služnosti značaj nepravednog prisvajanja (Sravni §§. 206, 319, 388, 1035, 1040 ob. gr. zak. o pojmu nepravednog prisvajanja).

Proti tomu izvadjanju dr. Larchera dalo bi se sliedeće navesti: Kod actio vindicatoria jeste po §. 369. ob. gr. zak. dovoljno, ako tužitelj dokaže jedino svoje vlastničtvo te da se protivnik nalazi u posjedu dotične stvari, jer mu tuženi bio zakoniti ili nezakoniti posjednik (osim u slučaju §. 367.) po §. 366. o. gr. zak. bezuvjetno mora ustupiti posjed te stvari. Čemu dakle da dokaže vlastnik protuzakonitost protivnikovog posjeda, kad mu ovaj, premda imade za sebe predmjevu zakonitosti, (§. 523.) ipak mora ustupiti posjed stvari?

Naproti tomu treba da se kod vindicatio libertatis (actio negatoria) u svrhu obrazloženja tužbovnoga prava oprovrgne predmjeva zakonitosti (§. 523.), koja vojuje za posjednika služnosti, i to s razloga, što obzirom nato, da po alternativnoj ustanovi §. 523. ob. gr. zak. onaj, koji proti vlastniku tvrdi obstojanje služnosti, treba da dokaže b a r e m p o s j e d[1] služnosti, zakoniti se posjednik služnosti nemora bezuvjetno maknuti vlastniku služne stvari i to tim manje, što se služnost po §. 472. sasma dobro slaže sa tudjim vlastničtvom, pače zahtieva, da se vrši na tudjem zemljištu, dočim posjed i vlastničtvo glede jedne te iste stvari kod raznih osoba mora da dodju medjusobno u sukob.

S toga razloga smatram po dr. Larcheru pobijano mnenje dra. Kirchstettera de lege lata za pravije, akoprem sa dr. Kirchstetterom priznajem, da bi se de lege ferenda imao nazor, zastupan po dru. Larcher-u s razloga po njem navedenih uvažiti.

Valjanost toga nazora vidi se takodjer iz §-a. 479. o. g. z., po kojem ima onaj svoju tvrdnju dokazati, koji proti p o s j e d n i k u kojega služnoga prava navadja, da mu je upitno pravo samo u z o p o z i v dozvoljeno, da si dakle posjednik — kako §. 523. o. g. z. veli — tu služnost samo prisvaja, to jest, da je dotično vlastničtvo od te služnosti prosto. **I. Pirka.**

---

[1] u smislu §§. 313. 312. o. g. z. jer t. z. uknjiženi posjed u smislu §. 321. o. g. z. (kako dr. Randa na strani 53. 546. svoga djela o posjedu uči) nije posjed u tehničkom smislu, već način stečenja u smislu §§. 431, 441, 451, 481. o. g. z.

Digitized by Google

Da li se kod §§-a. 430. i 440. o. g. z. predpostavlja bona fides?

Ob ovom pitanju tumači[1] gradj. zak. različito sude, a i najviši bečki sud[2] izrekao je u tom razne osude. Slovo samog zakona glasi (§. 430.): Ako vlastnik stvari pokretne istu odsvoji dvim raznim osobam, pripada ista onomu, komu je najprije predana bila; a §. 440. o. g. z.: Ako je tko istu nepokretnu stvar prepustio dvim raznim osobam, pripada ista onomu, koji prvi uztraži uknjižbu. Nu da li po duhu tih propisa treba, da onaj, koji stvar predanu primi, odnosno potraži uknjižbu, neznade, da je ona stvar već prije komu drugomu ostavljena bila i da li se po tom kod novoga stećnika predpostavlja bona fides?

Pristaše toga mnienja umuju ovako: Zakon treba uvjek da se prosudjuje u cielokupnosti, a ne po pojedinih ustanovah, pa se tako i propisi §-a. 430. i 440. o. g. z. imadu tumačiti po obćih propisih o posjedu i vlastničtvu, po kojih potonjih propisih sva prava posjeda i vlastničtva pripadaju samo poštenu posjedniku.

Po §-u. najme 326. o. g. z. je nepošten posjednik svatko, tko znade ili zaključiti mora iz okolnosti, da stvar nalazeća se u njegovu posjedu, pripada komu drugomu — pa pošto onaj,

---

[1] Schuster umuje, da gore navedeni paragrafi predpostavljaju bonam fidem, a i Nippel izvadja napose iz dužnosti odštete i dužnost, da onaj koji stvar, za koju zna da je jur odsvojena, preuzme, istu izdati imade onomu, komu je prije odsvojena bila.

Nu sravni temeljite proti tomu primjetbe Stubenrauch Com. k §. 430.; Ellinger Com. k §. 430. isto Winiwarter, nadalje Unger System 4. izdanje str. 548. Kirchstetter Comm. k §. 430 o. g. z.

[2] Rješitbe najvišega bečkog sudišta u tom su pitanju različite. Za predpostavu bonae fidei sravni rješitbe od 5. svibnja 1858. br. 3156. (sbirke Glaser itd. br. 556.), zatim 7. kolovoza 1861. br. 5023. (sbirke br. 1369.) 30. siečnja 1866. br. 110. (sbirke br. 2374.) zatim 17. veljače 1870. br. 13.764. (sb. br. 3717.) nadalje 10. lipnja 1870. br. 2904. sbirke br. 3810.) zatim 16. svibnja 1871. br. 2152. (sbirke br. 4170.) i 28. siečnja 1873. br. 12.937. (sbirke br. 4850.)

Rješitba potonja motivirana je ovako: i književni posjed može kao i naravni posjed biti pošten i nepošten, pa pošto zakon nečini iznimke, to se i zakoniti književni posjed, kao i ini posjed stvari, nebudućih predmetom javnih knjiga, po stranci, koja može jače pravo na posjed iste dokazati, s gledišta ne poštenosti posjeda, ako se ista ustanoviti dade, po §§. 320, 326, 328. i 335. pobijati dade.

Digitized by Google

koji znade, da je stvar stanovita, bud pokretna bud nepokretna, prije njega po vlastniku već komu drugomu prepuštena, te da vlastnik iste neima dalnjega prava razpolaganja sa stvarju niti da ju više odsvojiti nemože, već po §. 442. o. g. z. držati mora, da ista stvar pripada već drugomu, to je on i nepošten posjednik iste stvari.

Nepošten pako posjednik je dužan posjed ustupiti (§. 335, 346. i 373.) pri čemu ga niti ista zastara neštiti (§. 1477. o. g. z.), a u obće nepošten posjed ne nalazi nigdje zaštite zakona. Čim pako netko takav posjed ni zadržati nemože, tim manje se može ikada valjanim vlastnikom iste stvari smatrati.

Rezultat svega toga pako jest, da treba da po §-ih. 430. i 440. o. g. z. onaj, kojemu je stvar stanovita predana ili koji uknjižbu prvi uztraži, nezna da je istu stvar vlastnik već komu drugomu prepustio. Nu ipak ovo umovanje, ako se pobliže razmotri, prem crpljeno iz samoga o. g. z., ipak je neosnovano, jer se ustanove §§-a. 430. i 440. o. g. z. kao posebne i napose po pukom slovu zakona tumačiti imadu. Ako je najme ista stvar dvojici njih odsvojena, to oba prije predaje odnosno i književne predaje stekoše samo valjan naslov, koji još nedaje stvarnog prava vlastničtva (§. 425. o. g. z.). Istom predajom odnosne stvari stiče se vlastničtvo iste (§. 431. i 425. o. g. z.). Obojica dakle prije predaje odnosno i književne predaje (uknjižbe) imadu jednako osobno pravo proti vlastniku s istog

---

Protivno gornjim riešitbam glasi rješitba od 23. listopada 1873. br. 8489. (sbirke br. 5114.), koja je i u repertorij riešitba pod br. 59. uvrštena. Motivacija iste najviše riešitbe je sliedeća:

Da §. 440. o. g. z. predpostavlja to, da onaj, koji uknjižbu uztraži, neznade, da je ista stvar prije toga već komu drugomu ostavljena, o tom neima ustanove u samom slovu zakona, a niti se isto dade tako pozivom na nepošten posjed tumačiti. Ako je isto nekretno dobro dvim raznim osobam prodano, to obie imadu prije gruntovne predaje samo osobni zahtjev. Istom onaj, koji uknjižbu prvi uztraži, pretvori svoje osobno pravo u stvarno i postaje vlastnikom. Dokle prijašnja prodaja samo temelji pravni naslov, a stvar sama prije gruntovne predaje nespada prijašnjem kupcu, tako dugo nemože biti govora o nepoštenom književnom posjedu kašnjega kupca, koji je znao za prijašnju kupoprodaju, ali je ipak pretekom stekao prepis na sebe; jer se tu neide za tim, da se prisvoji stvar nalazeća se već u vlastnosti drugoga, već za tim, da se osobno pravo, koje nezaostaje za pravom prijašnjeg kupca, pretvori u stvarno.

Digitized by Google

pravnog naslova, najme tražiti predaju stvari, i koji prvi predajom stvar dobije, on je tim i vlastnost stvari steko, usljed česa dakako stupa podjedno i zakoniti posjed (§. 441.) i imade pravo svakoga drugoga od posjeda te stvari izključiti, jer mu usljed vlastnosti tom predajom stečene i izključivo pravo posjeda pristoji (§. 322, 354. 366. o. g. z.). Stvar doduše odsvojena ali nepredana, ostaje još uviek vlastnost prijasnjeg vlastnika te onaj, koji je n. p. sklopio ugovor kupoprodaje stanovite zemlje sa vlastnikom iste, još nije time vlastnik stvari niti mu ista pripada sve dotle, dok nebude ista kupoprodaja a i nekretnina na njegovo ime uknjižena. Smije dakle i tko treći, komu se ta nekretnina opet odsvoji, znati za prijašnje odsvojenje, pa tim još se nenalaziti u zloj vjeri glede iste, ako uzdajuć se u pozitivnu ustanovu zakona, se požuri sa upisom stečenog prava u javne knjige, kojim pretekom steče vlastnost stvari, što ne samo da mu zakon nezabranjuje, nego izrično dozvoljuje.

Dakako onaj, koji je time u svom pravu prikraćen, imade jedino pravo odštete proti vlastniku (§. 430.), buduć je od stvarnog prava nad stvarju samom izključen.

Po tom je posebna ustanova §. 430. i 440. o. g. z., koja neuvjetuje bonam fidem, a niti jednom riečju to spominje, pa se po tom ni iz obćih ustanova o vlastnosti to zaključiti valjano nemože. Dr. **Stjep. Posilović.**

Pokušaj uvrede poštenja štampom.

U br. 61. o. g. donosi „Allg. oesterr. Gerichtszeitung“ pod naslovom „Aus der Strafgerichtspraxis“ člančić, pisan viećnikom zemalj. suda bečkoga F. Gernerthom, poznatim vještim kriminalistom. Taj člančić vriedi da ga doslovce ovdje u prevodu priobćimo:

„Dr. K. u Beču pisa odpravničtvu u Pragu izlazećega časopisa „Epoche“ i zamoli, da uvrsti u rečeni dnevnik dopisu priloženi oglas (inserat). Taj oglas pod naslovom „da se razjasni“ sadržavaše proti dr. G. uvredljivih izreka, pa ga „Epoche“ nehtjede uvrstiti.

Digitized by Google

Naprotiv tužio je dr. G. pošiljača oglasa pred kot. sudom wiedenskim, jer je na Wiedenu bilo predano pismo za Prag, radi uvrede poštenja, pa je zaista dr. K. bio usljed te tužbe proglasen krivcem prekršaja uvrede poštenja i odsudjen na novčanu kazan.

Branitelj obtuženoga prigovori već u razpravi pred kot. sudom nenadležnost suda tvrdeć, da je porotni sud u Pragu a ne kot. sud bečki nadležan razpravljati taj predmet, jer se ovdje radi o pokušaju uvrede poštenja tiskopisom, a osim toga je tobožnji uvredljivi oglas poticanjem obtuženoga ipak izašao u dviema pražkima listovima, u „Politiki“ i „Pokroku“.

U prizivu podnesenom proti osudi prvoga sudca osim meritornih primjetaba navede obtuženi kao razlog ništovni i nenadležnost dotičnoga kot. suda. Nu prizivni sud zabaci priziv kao neosnovan; a o nenadležnosti izrazi se u razlozih te osude medju ostalimi ovako:

„Primjetbom obtuženoga, da je rečeni oglas njegovom pobudom štampan u pražkih listovih „Politik“ i „Pokrok“, ne može utemeljiti nenadležnost ovdašnjega kot. suda u nazočnom slučaju. Jer nisu predmetom obtužbe ona dva oglasa, odnosno pisma, kojimi se je tražilo uvrštenje oglasa, nego jedino onaj administraciji „Epoche“ poslani list i njemu priloženi rukopis oglasa; tužitelj pako može uviek ovako ograničiti svoju tužbu.

Ako pako prizivatelj pozivljuć se na §. 486. k. p., §§. 10. i 493. k. z. i čl. VI. uvodnoga zakona kaz. post. dokazuje, da je zamoliv uredničtvo „Epoche“ da uvrsti rečeni oglas u svoje novine, učinio se krivcem pokušaja prestupka uvrede poštenja, dakle djela o kojem je nadležan suditi samo porotni sud, ni ta tvrdnja nije osnovana. Jer po §. 10. odnosno 493. k. z. počimlje u poslovih tiskovnih kažnjivost djela za pisca, izdavatelja, urednika i nakladnika onda, kada se djelo (članak) preda da se tiska (zur Drucklegung). Odatlje sliedi, da predaja rukopisa u s v r h u štampanja ne utemeljuje kaznjiva pokusa, a da s druge strane i drugi čini, što ih pisac počini prije nego li preda djelo za tisak, ne mogu se smatrati kao kriminalni pokušaj, nego, ako su u obće kaznjiva, padaju pod druge ustanove kaz.

Digitized by Google

zakona. Nu ako bi se u predstojećem slučaju i mogao dopustiti pokušaj po §. 8. k. z., taj nebi stojao jedino u napadnutom oglasu, nego više u pismenom, i kako se priznaje, na poštu predanom pozivu na urednika „Epoche," neka dade (listu priloženi) oglas naštampati u svojih novinah Ali kako dokazuje tužba, tužitelj neprogoni pismeni taj poziv nego sami oglas, za koji je poticanjem obtuženoga doznao ne samo urednik nego i ostale u odpravničtvu „Epoche" poslujuće osobe. Doduše moglo se je to polučiti i drugim načinom, a ne samo popratnim pismom, priobćenim u novinah, i zato cieli taj učin involvira samo prekršaj uvrede poštenja po §. 488. k. z.

Nu to je uviek slobodno privatnomu tužitelju kao gospodaru obtužbe, pa bi se upravo petit tužbe prekoračio, da se proti njegovoj volji progoni i pošiljač popratnoga pisma".

Dovle razlozi prizivnoga suda.

Ovaj se slučaj čini vrlo jednostavnim; u istinu pako nije takov. Pače on dokazuje, da je dosta težko konstruirati kaznjivi pokušaj kod štamparskih delikta.

Istina, sve što je ovdje o spomenutom slučaju pripoviedano, dokazuje, da su se same pruće se strake igrale žmirke. Ta što bi inače imalo značiti, da obtuženik sam nekom ostentacijom svaljuje na sebe teže kaznjivo djelo, da se uzmogne braniti pred sudom višega razreda, dočim privatni tužitelj koliko moguće ublažuje predmet obtužbe te dolazi ćedno i tuži svoga protivnika pred sudom inokosnim. Zar može u tom postupku biti što drugo sadržano, nego da se obtuženi od onoga suda višega razreda može svemu nadati, a tužitelj svega se bojati? Nije dakle ovaj potonji tužio svoga protivnika pred kot. sudom da ga tako što više poštedi, nego jer ga na to svjetovao vlastiti interes. Zato se i mora pitat: da li ovdje predleži zaista samo prekršaj i nije li možda štamparski delikt u stadiju pokušaja?

U razlozih prizivnoga suda odgovara se nečno na ovo potonje s jedne strane obzirom na ustanove §. 10. k. z, s druge strane obziruć se na okolnost, što je tužitelj hotio da se uvredljivi inserat progoni samo u toliko, u koliko je sadržaj njegov poznat i razprostanjen bio medju osobljem odpravničtva „Epoche".

Digitized by Google

Nu dosta važni razlozi govore i za protivno mnenje pa ćemo ih u kratko ovdje navesti. Ako tko, kao što je bilo u ovom slučaju, pošalje odpravničtvu časopisa kakova sastavak priloživ i pristojbu za oglašenje, on je od svoje strane sve učinio, da se izvede štampanje njegova sastavka. Tim je aktom njegova djelatnost završena. Ova se nedvojbeno karakteriše kao predaja djela za tisak, utemeljuje dakle zanj (za dotičnoga predatelja) početak kažnjivosti njegova djela po §. 10. k. z. U razlozih osude prizivnoga suda veli se, pošto se u rečenom paragrafu obzirom na početak kaznjivosti djela pisac čini jednakim izdavatelju, uredniku i nakladniku, to se mora razlikovati predaja za tisak od predaje u svrhu tiskanja. Ova bo potonja nečini još kriminalnoga pokušaja. Samo kada je rukopis predan neposredno da se tiska, nastupa moment kažnjivosti djela svih onih osoba.

Nu upravo s toga, što su u §. 10. k. z. napomenute osobe obzirom na vreme kada počimlje kažnjivost njihovoga čina, jednake, ne smije se rieč „predaja“ u pasivnom smislu tumačiti, nego svaka tih osoba postaje odgovornom, čim koja preda sa svoga stanovišta sastavak za tisak. U ovom našem slučaju, gdje ima pisac posla ne sa kakovom samostalnom štampom, nego sa novinarskim poduzećem, znači poslati rukopis organu toga poduzeća, postavljenomu za preuzimanje oglasa, isto kao da je sastavak predan za tisak. Tim korakom pisca počimlje kaznjivost njegova djela, ni prije ni kasnje. Pa ako i sastavak usljed protivštine urednika i nije štampan, ipak je pisac počinio kaznjivi pokušaj po §. 8. k. z., jer je dovršenje djela, vodećega k izvedenju izostalo usljed nadolazka tudje zaprieke.

Važnijim čini se drugi razlog, naveden po prizivnom sudu za nadležnost kot. suda. Privatni tužitelj abstrahira najme od popratnoga pisma, zahtievajućega uvrštenje oglasa, te hoće da se progoni sam sadržaj oglasa, u koliko je došao do znanja osoblju u uredničtvu i odpravničtvu „Epoche,“ pa prizivni sud sbog toga nije htio ići preko petita.

Naprotiv ovomu s razloga oportuniteta po tužitelju stegnutomu učinu stoji djelo obtuženoga, koje se mora shvatiti kao cjelost.

Digitized by Google

Istina je, da oglas predan za uvrštenje prije nego li izadje u dotičnom časopisu, čita osoblje, sudjelujuće kod štampanja ili barma da ga može čitati. Ali u ovom već više puta spomenutom slučaju nije bila namjera pisca, da upozna spomenute osobe sa sadržajem svoga oglasa, njegova je namjera zasizála daleko preko toga tiesnoga kruga, koji se u ostalom nikako obaći ne može. On je hotio, da se oglas njegov putem štampe priobći. A pošto se ta namjera jasno vidi uz popratnoga pisma, pošto se ona razabire i odatlje, što su slični oglasi poticanjem obtuženoga štampani u „Politiki" i „Pokroku": to se napokon ne može ta namjera, po samom obtuženiku priznata, odieliti od njegova djela, po kojem istom namjera postaje stanovitim učinom.

Privatni tužitelj može jedno djelo obtuženoga progoniti, a dugo pustit. Ovo valja bezuvjetno za oglase, štampane u pražkih listovih „Politik" i „Pokrok". Ali učin jednoga te istoga djela ne može tužitelj tako progoniti, da napusti onaj dio, iz kojega se vidi prava namjera počinitelja. Ako se pako uvaži ta nakana, to se mora obzirom na prijašnji dio naših razlaganja, djelo dra. K. — predpostaviv da uztvrdjene činjenice vredjaju poštenje — zaista smatrati tiskopisom pokušana uvreda poštenja.

Vrela občinskoga dohodka.[1]

Piše dr. Živko Gojković.

Političkoj se oblasti svakim danom širi djelokrug namiće, a ova opet veliki dio toga svaljuje na občine; počem je samouprava občine normalni način kod prosviećenoga naroda, i pošto sa rastenjem prosvjete rastu i potrebe občinstva, proiztičuće iz napredujućega obrta, neima dvojbe, da će u buduće sa napredkom ci-

[1] Pitanje ob uredjenju občina svagdje zadaje mnogo glavobolje; ali još više ono o financijah občinskih. Teorija tek se je u novije i najnovije doba počela ozbiljno ovim potonjim baviti, zato rezultati iztraživanja njenoga nisu do sada osobito znameniti, a upliv njihov na faktični razvitak občinskih financija vrlo je neznatan. — U ovom članku nanizani nazori g. pisca ne samo o dohodcih občine, nogo i neke obće zasade financ. teorije nestoje u skladu sa naukom financ. znanosti. Mi ipak priobćujemo ovaj članak, neka se jednom počme ovo pitanje razpravljati i kod nas. — Ured.

Digitized by Google

vilizacije sve to veći teret upravnih troškova padati na občinu. Razlike medju malom i velikom občinom nestajat će; jer velike občine, koje uživaju samoupravu i sačinjavaju za sebe kotar pol. oblasti prve molbe, moraju primiti na sebe sve one terete, koje takova oblast po zemaljskom ustavu sa sobom donosi, dapače primit će ih jošte i preko dužnosti, jer se kod takove občine mora predpostaviti najveći broj toli umnih gradjana, koji su na razu (nivo-u) svojeg vremena, te žele sve napredne korake u stranom svietu opažene i u vlastitoj občini uvedene viditi. Malene občine po sebi nemogu mnogo žrtva nositi, a i ono što bi mogle nebi ih po vlastitoj volji htjele. Ali tu dolazi na red predpostavljena politička oblast, koja će ih nagoniti na najnuždnije izdatke u vlastitu korist; one izdatke, koje mala občina nebi mogla sama nositi, a takove su naravi, da dotične koristi sa drugom susjednom občinom ili sa svimi ostalimi zajedničkog kotara uživati može, te izdatke imat će takova občina po posebnih propisih i pod nadzorom političke oblasti zajednički nositi. Bolnice, obće i javne radionice mogu samo velike občine i kotari; ludnice, zavode za gluho-nieme samo zajednica mnogih občina izdržavati, dočim liečnika može držati i jedna občina srednje veličine, ili barem nekoliko manjih občina.

Kada nastupi vrieme, a mora skorim nastupiti, da zemaljska vlast bez obzira na autonomna prava občina dekretira ovim zavedenje i izdržavanje uredaba po pučanstvo koristnih i nuždnih, onda nastaje pitanje: odkuda će se troškovi tih uredaba podmirivati?

Ovaj članak posvećujem tomu pitanju. Dosada je kod nas praktikovano, da občine daju pojedine svoje povlastice u zakup, ostatak občinskih potreba podmiruje se posebnim nametom na stanovnike u občini po kućnom broju, ili po poreznoj forinti ili ujedno na oba načina.

Iz same naravi stvari lahko je viditi, da će još dugo i u buduće tako biti. Nu pošto će se s vremenom, kao što rekoh, tereti občina umnožati, a občinski namet imade svoje granice, preko kojih se snositi nemože, valja se pobrinuti za vanredne i nove izdatke, nov izvor dohodaka potražiti.

Digitized by Google

Imade jedan izvor, koji je dakako fiskus davno opazio, i sebi prisvojio; ali ja ću niže dokazati, da fiskus nikada nemože ni polovine imati one koristi od tog izvora, koju bi mogle imati obćine, da im se pripusti; i pošto fiskus svakako mora imati svoj stalni iznos prihoda iz tog izvora — sama nam se nameće misao: neka fiskus obtereti obćinu s jednim alikvotnim dielom njezinih prihoda, pak nek joj sav prihod u rieči stojećeg izvora na raz-položenje stavi; ili: neka joj taj prihod bez odbitka pripusti, a obćina neka preuzme na sebe razmjerni dio upravnih troškova.

Pod vanrednim izvorom prihoda razumievam ja ovdje porez na razkoš (luxus).

Država je do sada u vidu potrošarine udarila jak namet na one predmete trošnje, koji se samo kod siromašnije klase mogu brojiti u razkoš, dočim su kod imućnijih gradjana prava potreba; naprotiv imade veoma malen broj predmeta, koji su bezuvjetno razkoš te kao takovi i porezom obterećeni. Ako se uzmu ovi posljednji predmeti oštrije na oko, valja priznati da ni oni nisu u svakoj prilici i za svakog razkoš, n. p. elastična kola za bolestnika su tako nuždna kao god velika, nezgrapna za gospodara; puška je za pudara (čuvara vinograda) vrlo nuždna, itd.

Politička ekonomika priznaje, da je pojam luksusa skroz relativan. Financialna nauka, koja traži i ustanovljuje izvore pokrića, stalnih i vanrednih neuklonivih potreba, nesmie se dati zavesti filozofskimi pojmovi, nego joj mora biti prvo načelo: da nigdje nezanemari izvor, odakle se obilato dade crpiti — to načelo imade se samo s te jedine strane zagatiti, da crpljenje nesmie biti jednostrano, no razredjeno na sve razrede pučanstva i sve vidove kapitala prema snazi dohodka njihova. Financieru nesmije mnogo stati do imena, on mora gledati stvar, a ta je: što više dohodka sa što manjom žrtvom.

Namet na predmete razkoši imade se u svem izjednačiti sa nametom na potrošive predmete (jelo i piće), i samo s toga što su ostali predmeti, koji danas pod potrošarinu nepodpadaju, ali bi prema gornjem podpasti imali, tako majušne naravi, da neobraćaju pozornosti financ. uprave na sebe, te nebi ni toliko donieli dohodka, koliko bi stajalo pobiranje poreza, ostali su dosada posve neobterećeni.

Digitized by Google

Da je to bila velika pogreška, dopustit će mi svatko tko znade, da množina sićušnih veličina daje veliku hrpu, koja može imati vrednost veću nego pojedine krupne stvari.

Ja ću u sliedećem pokazati, da ima mnogo kategorija, a u svakoj kategoriji više predmeta, iz kojih bi se sa malom žrtvom za obterećenog liep dohodak pribaviti dao, nu samo u korist občinskoj blagajni, dočim država, kao što rekoh, sbog sitnosti dotičnih predmeta mora se svake neposredne koristi odreći.

Kao načelo imade se postaviti, da svaki predmet, koji pruža pojedinomu kakvo uživanje ma koje naravi i ma u kojem pravcu, imade podpasti pod namet razkoši. Izvadjajuć to načelo valja ustanoviti drugo načelo: da se kod svakoga uživanja neki minimum neobterećen ostavi.

A. Stan. Fiskus je već pokušao obteretiti osim kućarine pojedine stanove posebnim nametom; nu to kod njega teško ide, jer ima malo kod stana gledišta, sa kojeg bi se stalno i bez obzira na odnošaje dao pored kućarine još novi prihod izvaditi.

Kod razkoši odnosno uživanja sve se mora uzeti relativno t. j. obzirom na postojeće posebne odnošaje.

Kao minimum uživanja stana može se uzeti, da je sgrada spolja opravna, s iznutra čista, prostorije vidne i umjereno velike (duge, široke, visoke). Namet po broju prozora, kao što je gdje gdje pokušan, nemože se preporučiti, jer izkustvo pokaza, da se u sgradi za stanovanje nikada nepravi suviše prozora, i da broj ovih zavisi o veličini dotične sobe.

1. Veličina i broj soba. Kao normalni prostor jedne sobe moglo bi se uzeti 4000 kubični stopa. Soba, prelazeća taj obseg pala bi pod namet.

Glede broja soba imalo bi se ustanoviti kao minimum: za svakog odraslog člana porodice po jedna normalna (bezteretna) soba. Djeca do pune 4. godine ne broje se, preko tog pa do svršene 15. godine broje se u polu.

Dalje bi valjalo dozvoliti obračun u korist obterećene porodice tako, da se prekonormalna i ispodnormalna soba ima zajedno sbrojiti, i tek suvišak sume nadilazeći prosječni minimum, imao bi podpasti pod namet. Na pr. soba 1. imade 3000 kub."

Digitized by Google

soba 2. 4500 kub.', soba 3. 5000 kub.'; prosječni minimum iznosi 12.000 kub. stopa; sve sobe imadu ukupno 12.500 kub.', dakle 500 kub.' više; dakle samo jedna soba podpada pod namet.

Samo se po sebi razumie, da taj obračun valja i ondje gdje članovi porodice po svojem broju uživaju sobe u broju izpodnormalnom, ali veličine prekonormalne. Porodica od 5 odraslih osoba (roditelji i šestero nedorasle, dakle samo u po računane djece) imala bi pravo zauzeti prostor od 20.000 kub. stopa bez nameta; faktično nezauzimlje više soba nego tri, ali te tri pojedine i skupa prelaze normalnu veličinu te iznose 14.000 kub. stopa, i tako bi ta porodica slobodna bila od nameta.

2. Istina da malanje i postavljanje (tapeciranje) zidova sobnih drži čistoću; no ova se daje i drugim načinom održati, naročito čestim krečenjem. Malanje i postavljanje svakako se može uzeti da je radi ugodnosti i uživanja uvedeno. To uživanje imalo bi se dakle nametom obteretiti. Način: godišnje sasvim mali namet; pri novom malanju i tapeciranju deseterostruki.

3. Pod od dasaka svakako je radi zdravlja nuždan, brani od vlage i zime, nu obični pod od dugih dasaka posve je dovoljan; čim se dotični vlastnik ili najmitelj baci na polje geometrije, pa zahtieva pod od samih kvadrata i tvrda drveta, pa jošte izšaran, taj može platiti na koristne cieli u vidu razkošnog nameta godišnju malenkost, a pri novom parketiranju deseterostruko. To isto važi za one koji svoj pod ugladčaju (viksaju).

4. Prostorije osim soba i sobica nebi se imale obteretiti nametom. Teško je dakako u pojedinoj sgradi ustanoviti, što je hodnik, što predsoblje, što li prava soba; ali take potežkoće dale bi se svladati.

B. Posluga. Kao norma imade važiti, da zdrava osoba sama sebe služi; tko se zdrav dade posluživati, uživa nešto, što nimalo prirodi neodgovara.[1] Prva iznimka od tog pravila jesu slučajevi u obrtu i trgovini, jer je dotični starješina već obterećen izravnim porezom na radnju, koji se redovito po broju mladjih odmjeruje.

[1] A što je u tom neprirodna, da jedan obavlja neke službe drugomu za plaću?

Digitized by Google

Druga iznimka jesu majke, koje imaju više sitne djece, a same nisu dosta krepke. Tu se može prema okolnostim ustanoviti, da je posluga prosta poreza, ako ima stanoviti broj djece stanovite dobe, i ako je dokazano, da mati sama nemože sve poslove tu dolazeće sama obavljati.

1. Kuharica ili kuhar u kući, u kojoj imade gospodarica, bezuvjetno podpada pod namet. Iznimka bi se mogla dozvoliti kada je gospodarica stalno bolestna. Privremena posluga za vrieme kratke bolesti gospodarice nepodpada pod namet. Namet je godišnji i od osobe.

2. Sluga kućni i pomoćnice kuvarice (i kuvara), poslužitelji kod stola (trpeze), za pivnicu, sobarica ili sobar, itd. bezuvjetno podpadaju pod namet; visina je različita prema plaći mladjega, radi jasnoće dovoljna bi bila tri razreda; za svaku novu vrst posluge, u jednoj obitelji ustanovljenu, imala bi se prve godine trostruka svota godišnjega nameta platiti.

3. Kućni učitelj i učiteljice ma kojeg vida i imena bezuvjetno. Stalno namješteni imali bi dva puta više plaćati na prama onim, koji na sat predavaju. Inače kao pod toč. 2.

4. Gospodarski pomoćnici i kočiaši. Kod ovih valja strogo razlikovati, da li su zaista u gospodarstvu, ili kakovoj radnji upotrebljeni, i da li su nuždni ili pak prekobrojni za tu stanovitu kuću; da li se upotrebljuju izvan poslova gospodarstva (i radnje) na poslugu, koja nestoji u svezi s onim. Livriran kočijaš može se brojiti u porezovne kočijaše, pa ma on uz svoje glavne još i druge radnje obavljao. Gospodarski sluga, koji osim svojih težkih poslova za svoga gospodara obavlja važnije poslove, kao: kupovanje, prodavanje itd. može se brojiti u poslovodje. Samo kod starješine stara i slaba, i u radnji, koja nadmašuje obseg kakova ravnatelja (na pr. dva udaljena dobra) mogao bi poslovodja ili ravnatelj posala biti slobodan od poreza; u protivnom slučaju valja udariti godišnji namet.

Da bi se za svaku pojedinu radnju ustanovilo, je li i u kolikom broju nuždna, morao bi se svake godine iz občinskog vieća izabrati odbor kao izborni sud, koji bi po potrebi poslje točna pregledanja radnje svoj sud izrekao, a občinar imao bi pravo podnieti priziv na prvu političku oblast. Inače kao kod 2.

Digitized by Google

C. Odielo i nakit. Nigdje se neotvara nametu na predmete luksusa tako široko polje kao kod ove kategorije.

1. Odielo mužko. Ako se ovo učini objektom poreza, to valja dobro odlučiti kakvoću i kolicinu odiela, koja nepadaju pod porez. Jedva bi se moglo za to postaviti obćenito pravilo, pošto na porabu odiela uplivaju podnebje, navike, predsude itd. Nu razumie se, da bi ipak moglo biti objektom poreza: Crno odielo, za svečane sgode čuvano, osim ako je crno odielo i za svakdanju porabu; lakirane cipele, svilene čarape, skupociene košulje, svilene marame za žep i oko vrata, svilene ili u obće dragocjene kape, šeširi itd.

2. Žensko odielo. Iz kulturne poviesti znamo, da su nekoć samo kraljice i to u svečanih prilikah nosile svilenu haljinu; a sav taj luksus ograničavao se obično samo na jednu svilenu haljinu. Naše žene i to počam od najnižih razreda smatraju svilu kao jedinu tvar, iz koje se daje liepo odielo skrojiti. Nek je tako! Izkustvo uči, da je uzaludno prodikati proti modi; ali je pravedno i shodno, da onaj, kod kojeg je uzgredna stvar kod odjeće, da tjelu sačuva toplotu i da ga od nagote pokrije, a za poglavito smatra krojačku geometriju — primi na sebe jedan dio onih javnih tereta, koji tište i posljednjeg ubožnika, ali se odkloniti nemogu, jer su za obstanak družtva nuždni.

Kad dakle naše žene šeću u svili, kada se oblače svaki dan u ruho, kakvo su negda samo kraljice nosile i to svečanom prilikom — nebi li dobro bilo na „šlep metnuti jedan kamičak javnog tereta — da bude svila nešto teža.“

Ja mislim, da bi umjeren namet na žensko odielo imao dvojakih dobrih posljedica: prvo dobila bi se za javne svrhe prilična svota; a drugo promjene u nošnji, ma samo nešto obterećene, nebi se do krajnosti tjerale; nesmotreno, a kadšto za cielu obitelj upravo pogubno natjecanje u nošnji ponešto bi enjalo, i mnoga krajcara upotrebila na druge nuždnije predmete.

Kod svilenih haljina valjalo bi kao posve razkošnog predmeta ustanoviti za svaki komad godišnji namet, a za svaki nov komad deset puta toliko. Svili je u svem ravan atlas i druge ovomu ravne ili skuplje materije.

Digitized by Google

Ako se rabe druge a ne svilene haljine, ali ipak u većem broju, trebalo bi opredieliti, koliko ih može se uzeti kao nuždne, a ostale obteretiti umjerenim porezom, jer se luksus tjera ne samo u skupocienosti nego i u velikoj količini.

Velike se pretjeranosti vide kod ženskog spola u šeširih, Tu je moda najnestalnija, i da pravo rečemo, najneukusnija. Umjerenim nametom dalo bi se donekle tomu doskočiti i zato bio bi takov skroz umjestan.

Razne vrsti ogrtača, često vrlo skupocienih, frizure, a osobito mazanje lica moglo bi se takodjer obteretiti; naročito ovo potonje — da ga je moguće izvesti — porezu podvrći te ga tim malo po malo dokinuti bila bi prava blagodat. A nikomu nebi se moglo krivo činiti, da se i ovim slični predmeti n. p. svileni suncobrani itd. porezu podvrgnu.

Kao pravilo može se uzeti, da je svaki nakit izlišan; zatim: da onaj nakit, koji mnogo nestoji — nikomu i nesmeta. Iz toga sliedi, da se u razkoš ima samo onaj ukras brojiti, koji je od zlata ili bar pozlaćen, i onaj koji je dragim kamenom providjen.

Ovamo mogli bi se uvrstiti zlatni ili pozlaćeni srebrni satovi, narukvice zlatne, naušnice, osobito dragocjeni uresi za vrat, a i druge dragocienosti, ma ne bile od zlata ili dragoga kamena, ako prekorače stanovitu vrednost, n. p. 100 fr., kao što su ukrasi od korala, bisera, sedefa (Perlmutter) itd.

I sladokusci, kojim ni s daleka neprijaju domaća obična jela, nego ih traže po cielom svietu, bili bi sgodan objekt poreza; priznaje se u ostalom da je takov namet mučno urediti, jer bi se tu trebalo upravo zaviriti u zdjelu, tanjur i lonac; a to se protivi elementarnomu pojmu kućne slobode i neodvisnosti.

Naprotiv nešto lasnje bilo bi odrediti namet na posoblje. Nije težko opredieliti, koliko treba pojedinac ili obitelj pokućtva za svakdanje potrebe; što ide preko te potrebe, ili ako nejde preko te potrebe, ali je fino izradjeno, moglo bi se podvrći porezu. Tarifom trebalo bi opredieliti razliku poreznu glede skupocjenih predmeta. Razumie se, da sitne stvari, prem nisu potrebne, opet ne bi trebale biti objektom poreza, ako nedosegnu stanovitu cienu.

Digitized by Google

Običaji našega naroda donose sa sobom, da se stanoviti akti socialni ili religiozni obavljaju često uz znamèniti trošak materijalnih dobara. Neka se promisli, koliko se često potroši na pogrebe ne samo u gradovih nego i na selu, koliko se toga bez potrebe pojede, popije, prošundra kod krštènja, vjenčanja itd.

Priznajemo, da je ob onom prvom teže što predložiti, od crkve same imali bi poteći savjeti pučanstvu, neka se na ovake sgode odviše netroši. Štogod se tu prištedi, ponajviše ide u korist nasljednikom, kojim je često svaka krajcara potrebna. — Nu što biva kod svatova, dalo bi se laglje i prije zapriečiti. Shodno je tomu sredstvo po mom mnenju, da se upravo za take slučajeve nametne neka vrst nameta, koji bi se ravnao prema količini gostova. Dakako stanovite osobe, koje su nuždne n. p. kod vjenčanja ili krštenja, zatim osim tih nekoliko prijatelja i znanaca, riečju: neki minimum osoba imao bi se sasma nameta riešiti i taj minimum prema okolnostim brojem označiti; ako se ide preko toga minimuma, ima se prema količini gostova opredieliti namet, pa bi trebalo nekoliko klasa opredieliti, s kojimi bi rasao i namet. Tko n. p. može kod udaje svoje kćeri pogostiti 50 ili 60 osoba, neka plati — jer je bogatun — veći namet od onoga, koji ih ima samo 20 ili 30.

Još spominjemo jednu vrst vrlo ružna i sablazniva običaja. U gdjekojih pokrajinah običaje puk, osobito mužka čeljad, javno na ulici ružno psovati, bezsramne izraze i takove rieči upotrebljivati, koje ne samo da vredjaju svakoga čovjeka, imajućega finije osjećanje, nego bi se s bog toga dotičnici morali pozvati pred kaznenoga sudca, kad se nebi znalo, da se pri njihovom psovanju ništa nemisli, nego samo u vjetar govori. Ipak je tako ružan, nemoralan taj običaj, da bi trebalo i upravnoj oblasti vrlo ozbiljno pomišljati na to, da se dokine. Policajne globe jedva su shodno sredstvo, ali bi valjalo jednom, da se zaista proti izgrednikom ove vrsti odlučno i energično postupa.

Moglo bi se dakako naći još i drugih kategorija i predmeta za razkoški namet, ali ovo neka bude radi podstrekavanja ideje dosta.

Još nekoliko rieči ob izvedenju. Občina imala bi najprije točnu tarifu ustanoviti za sve grane pod namet podpadajuće —

Digitized by Google

pa onda namet dati u — zakup. Samo privatan zakupnik imade interesa, da bude svaki neznatni slučaj pronadjen i odkriven. U občinskoj režiji, koja je po sebi skupa, bilo bi na sto strana zabašurivanja i pronevjerenja. Odnošaj medju zakupnikom i občinari uredio bi se obširnim zakupnim ugovorom. Stalni odbor sporazumno izmedju načelnika i zakupnika izabran, riešavao bi preporne slučajeve kao izborni sud bez dalje žalbe, dočim se za pojedine kategorije kao one pod br. 4., unapred za iduću godinu popišu stanovnici o kojih se sumnja, da li pod namet podpadaju ili ne.

Glede konstatovanja svakog pojedinog slučaja, valjalo bi za neke kategorije urediti stalne spiske, za neke ustanoviti dužnost fatiranja (ispoviesti) pod prietnjom globe deseterostrukog iznosa vriednosti nametom obterećene ali zatajane stvari; ostale kategorije valjalo bi samom zakupniku prepustiti, da preko svojih organa pazi na pojedine slučajeve.

U posliednjem slučaju zakupnik bi često radi vlastitog interesa i lukavstvo upotrebio, naročito u kategoriji glede kletva i psovka očistila bi se tim načinom ulica od moralnoga gada i smrada, koji je isto tako protuuredan kao i fizička nečistoća, ali se neda policajnim putem tako lahko odstraniti kao ova.

Namet na razkoš u formi je veoma nalik na policajnu kazan, a u stvari nije ništa drugo nego oduzimanje malene svote silom od onih, koji su bogati, ili se bar prave da su bogati.

Ako tko i zazire od uvadjanja ovog nameta u tolikoj obširnosti kao što se ovdje predlaže — samo do onda može zazirati, dok občina (ili država) upotrebljuje odatle dobiveni prihod na podmirenje raznih potreba nejednakog stepena. Nu kada bi se izrično ustanovilo, da se prihod od razkoši ima izključivo obraćati na izdržavanje mjestnih ubogi i uzgoj siromašne djece, onda zaista nitko pravedan i pametan ne bi se mogao protiviti takovu nametu.

Dodatak uredničtva. U Francezkoj ima občina množinu vrela dohodaka, više nego i ikoja druga občina u Evropi; ali od onakovih, kakova u ovom članku predlaže g. pisac, jedva jedno ili dva, ali i ta su drugačije uredjena. Ako bi i va-

Digitized by Google

ljalo načelo ovakova porezovanja, ono ipak neda se izvesti u praksi. G. pisac i sam uvidja to tim, što predlaže, da se pobiranje onih nameta dade u zakup, dakle se povraća na uredbu koliko omraženu toliko i od svih strana osudjenu. Nije mučno dokučiti, da se može dati u zakup pobiranje maltarine, mostovine, cestovine; ali težko se dade dovesti u sklad davanje u zakup n. p. nameta od pokućtva, stanova itd. To bi moralo ostati u rukuh občinskih organa, a bude li to, malen će odatlje biti dohodak. Zato bi se tek neka vrela po g. piscu možda uz neku dobit za občinsku blagajnu, mogla upotrebiti, i to naročito udariv namet takov, da nebude potrebno zalaziti svaki čas u kuću, zavirivati u lonac ili u pojedine komore. Sve ostalo mora odpasti.

Želimo, da ovo pitanje nezaspe, a nedvojbeno je da bi i g. dr. Ž. G. bio vrlo zadovoljan, da njegov članak izazove razpravu o njem, jer same takovom bistre se pojmovi i utvrdjuju mnenja.

Pogled po svietu.

U 7. broju ovoga časopisa priobćena je naredba c. kr. zemaljske vlade u Sarajevu o konzularnoj sudbenosti u Bosnoj i Hercegovini. Mi smo se navlaš ograničili jedino na priobćenje same naredbe, prem smo dobro uvidili, da ona čudno razsvjetljuje položaj monarkije austro-ugarske; jer smo znali, da stanovita gospoda postaju upravo nervozna čim se spomene, da ova ili ona uredba u Bosnoj nije shodna.

„Augsburger Allg. Zeitung“ napisa onoj naredbi komentar, koji sada i na ovom mjestu možemo štampati tim više, što je ušao i u njemačke strukovne časopise. Rečeni list naglasuje, da ne ima važnijega obilježja, koje bi označivalo abnormalno političko stanje onih zemalja, nego li je gore spomenuta naredba. Dakle za gradjansko-pravne prepore ima i nadalje postojati strana konzularna sudbenost u Bosnoj i Hercegovini te i na dalje zadirati u najviše pravo sudbenosti zemalj. vlade upravo, kao da su one zemlje još i danas pod turskom, a ne austrijskom upra-

Digitized by Google

vom. Srbija i Rumunjska nastoje da si skinu s vrata konzularnu sudbenost, u čem im je berlinski kongres otvorio put; Egipat uvedši intarnacionalna sudišta, gledaše da na svoju korist ispravi barma najoporije inkonveniencije konzularne sudbenosti; Englezka ju u Cipru naprosto dokinula te zamienila vlastitom sudbenosti, samo Austro-Ugarska oštavlja kraj vlastite uprave u Bosnoj i Hercegovini instituciju, koja za Turske pravosudne uprave bijaše opravdana stanjem stvari i drž. ugovori, nu koja je naprama austrijskoj upravi anakronizam. Ali najčudnovatije pri tom jest, što naredba ona nazivlje sve one tudji (inostranci) „koji ne pripadaju u Bosnu i Hercegovinu niti u zemlje vis. porte," po čem su i austro-ugarski podanici tudji i podpadaju u medjusobnih parnicah vlastitim konzularnim sudovom. Tako postoje uz inozemne još i austro-ugarski konzularni sudovi, tu dakle ima dvostruka od iste državne vlasti izvršivana judicatura, staro-austrijska" i „novo-austrijska" raditi će jedna uz drugu. Da uz ovake uredbe, uz različite zakone i judicature bude i konflikta, o tom ne ima sumnje, a nekim daje povoda i sama ona naredba, osobito ondje, gdje se bezuvjetno prepušta ovršenje osuda proti inozemcem konzularnim sudovom, pa ma dotične osude izrekli i sami — zemaljski sudovi.

Što je dalo povoda toj naredbi, težko je dokučiti; iz berlinskoga ugovora, a niti iz same zloglasne konvencije od 21. travnja o. g. ne može se izvoditi, da austro-ugarska monarkija ne bi bila vlastna upravljajuć Bosnom i Hercegovinom preuzeti i ukupnu upravu pravosudja, ili da bi imale i pod austrijskom upravom valjati one odredbe opreznosti, koje bijahu nuždne za turske. Možda je to stanje formalistična posljedica suverenosti sultanove, koji jedini je vlastan mienjati ugovore, uvedene dok je on sam i faktično upravljao onimi zemljami. „Svakako bi vrlo koristno i potrebno bilo, da se sa mjerodavne strane jasno protumači, da li je neodkloniva sila odnošaja okupiranih zemalja, da li je zahtjev evropskih vlasti ili što li je uzrokom toj čudnovatoj organizaciji pravosudja u Bosnoj i Hercegovini".

Taljanski parlament radi marljivo, neke njegovih radnja stekoše priznanje i ostaloga obrazovanoga svieta. Da ne spo-

Digitized by Google

minjemo drugih pojava označit ćemo u kratko onaj tičući se ženitbenoga prava, kojim se je komora bavila mjeseca lipnja t. g. A povod je tomu sliedeći:

Zakonom od 25. lipnja 1865. uvedeni „Codice civile del Regno d' Italia" uvadja i obligatornu gradj. ženitbu, kakova je već prije obstojala u Piemontu. U §. 93. veli se naročito: „Brak mora se sklopiti javno, u občinskoj kući pred načelnikom one občine, u kojoj jedan od zaručenih stanuje ili boravi". Nu svećenstvo umielo je vjerne svoje uputiti, da samo u crkvi obavljeno vjenčanje ima sakramentalnu vrednost; pa su usljed toga vjernici vjenčali se samo u crkvi, a na svjetske zakone nitko se nije osvrtao. Tako se je dogodilo, da je u 11. godina (od god. 1866. do 1876.) do 400.000 brakova sklopljeno, kod kojih nisu obdržavani propisi gradjanskoga zakona, i koji se prema ustanovam gradj. zakona smatraju kao nesklopljeni.

Da se doskoči tomu zlu, predloži vlada dolnjoj kući osnovu zakona, kojoj je glavno načelo, da se ima kazniti crkveno sklopljeni brak, ako nije prije toga po propisu svjetskoga zakona obavljen u občinskoj kući pred načelnikom. Zakonu tomu je naslov „Zakon ob obveznoj gradj. ženitbi," a ima sedam članaka. U prvom članku proglašuje se kaznjivim djelom, ako se tko dade vjenčati u crkvi prije nego li je obavljeno vjenčanje pred načelnikom občine. Kaznjivost ipak utrnjuje, ako se prije izrečene osude sklopi gradj. ženitba. Članak drugi odredjuje, da se u takovu slučaju svećenik kazni zatvorom od 1 do 6 mjeseca, a član. treći ustanovljuje kazan i za zaručnike do tri mjeseca. Za slučaj pako, koji po zaključcih tridentinskoga sabora naročito valja, ako bi se najme vjenčanje obavilo u prisutnosti ali bez znanja svećenika, suglasnim očitovanjem zaručnika, imadu se kazniti zaručnici i svjedoci zatvorom do 8 mjeseci. Prava. n. p. udovičko uzdržavanje, koja zakonom ili oporučnom odredbom predpostavljaju neoženjeni stališ, gube se po odredbi čl. 4. već samom ženitbom u crkvi obavljenom. Čl. 5. riešavaju se siromašni zaručnici svake biljegovine, ako sklope gradj. ženitbu, a čl. 6. odredjuje glede braka na smrtnoj postelji uglavljenoga, da dotični činovnik može obaviti propisane funkcije vjenčanja bez

Digitized by Google

ikakovih formalnosti, ako četiri svjedoka pod prisegom potvrde, da medju zaručnici nepostoji nikakova zaprieka ženitbena.

Osnova zakona neodredjuje ništa o ženitbah već sklopljenih, to će se pitanje urediti posebnim zakonom. Osnova prihvaćena je većinom od 50 glasova u dolnjoj kući.

I francezka legislativa bavila se istim predmetom. Code civil prepušta u stanovitih točno opredieljenih slučajevih na volju strankam, da mogu zahtievati „divorce“ (razpust) ili samo separation du corps (razstavu). Nedvojbeno je, da ta ustanova harmonira s uredbom gradj. ženitbe, kao gradj. pogodbe, a ipak štedi savjest stranaka, koje mogu uz razpust tražiti i razstavu.

Zakonom od 8. svibnja 1816. dokinuto je pravo tražiti razpust te odredjeno, da sve tužbe na razpust imadu se smatrati kao tužbe na razstavu. Ovo valja još i danas kao pravilo u Francezkoj, prem se je god. 1848. tri puta kušalo uvesti opet divortium. Svaki pokus razbio se je ob odporu senata.

U sjednici kuće zastupnika narodne skupštine od 27. svibnja t. g. predloži zastupnik Naquet, da se uzpostave stare ustanove code civila. Predlagatelj pobijaše mnenje, da razpust ženitbe netraže ni obći interesi, niti da je taj zahtjev obćenit tvrdeć, da je to pitanje morala, pa da se već po tom tiče obćega interesa; za sretnu ženitbu koristna je mogućnost razpusta; nu sasma je naravski, da ju zahtievaju nesretni brakovi. Katolička crkva protivi se razpustu ženitbe, to je istina, ali ona u obće ne priznaje valjanom civilnu ženitbu, pa što je njoj do zakona, kojim se razriešuje civilna pogodba. Belgija je zemlja katolička, pa ipak postoji tamo već od god. 1815. razpust. — Veli se, da će se tim potresti moralnimi vezami i otvoriti širom vrata pokvarenosti. Nu tu bojazan pobija okolnost, što ima toliko nezakonitih odnošaja, koji nastaju usljed zabrane s nova se oženiti. Mogućnost razriešiti ženitbu imala bi za posljedicu, da bi supruzi jedan drugomu voljeli popuštati, kako se to vidi u Belgiji, gdje je broj razpusta za polovicu manji od broja razstava u Francezkoj. Još se jedan razlog proti tomu navodi: stanje djece; ali već je Treilhard god. 1803. primjetio, da je stanje djece iza razpusta ženitbe povoljnije nego li usljed razstave.

Digitized by Google

Skroz originalan je način, kako misle u Englezkoj doskočiti — pijanstvu. Englezki parlamenat već je i prije stvarao zakone, kojimi se namjeravalo ovoj velikoj socijalnoj nevolji na put stati. Ovamo spadaju n. pr. propisi, kojimi se uredjuje davanje koncesija za točenje žestokih pića, kojimi se zabranjuje nedjelom i blagdanom prodavati žestoka pića. U najnovije doba razpravljaše parlament i opet osnovu zakona proti pijanstvu. U osnovi toj predmnjeva se, da je moguće pijance iz običaja samo tako izliečiti od te bolesti, ako budu kroz duže vreme, barma jednu godinu, boravili u posebnom u tu svrhu priredjenom zavodu, pod osobitom pazkom, jer samo tako mogu se odučiti piću. Nu jer izvedenje te osnove predpostavlja ograničenje osobne slobode, to treba k tomu zakon koji je zaista vlada i predložila pod naslovom „Habitual Drunkards Bill". U uvodu zove se pijanicom iz navade („Habitual Drunkard") svatko, kojemu je prošlo u navadu neumjereno uživati se žestokih pića, čim postaje drugim opasan, ili nesposoban opravljati svoje poslove.

Država sama neće podizati utočišta za ovake nesretnike, nego mjestna oblast može dozvoljiti privatnikom, da ih na svoj trošak ustroje. Koncesija daje se najduže na 13 mjeseca, poslje toga vremena može se tražiti produženje.

U utočište dolaze pijanice, koji sami izjave želju za to vlastniku zavoda i to pismeno. Molitelj mora izjaviti, kako dugo želi tu ostati. Očitovanje o tom ima molitelj podpisati pred sudcem miriteljem, koji mu je dužan razložiti sve posljedice s tim skopčane. Tko je jednom primljen u zavod nesmie ga ostaviti, dok nemine ustanovljeno vrieme; nu nitko nesmie se držati u njem duže od 12 mjeseca. Ako je molitelj primljen, ima se to za dva dana mjestnoj oblasti prijaviti. Svako utočište stoji pod nadzorom upravo u tu svrhu postavljenih vladinih organa, koji se zovu „Inspector of Retreats," a izim toga mogu sudovi svaki čas poslati svoje izaslanike u zavod, da ga pregledaju.

U osnovi se nadalje normira, kako i pod kojimi uvjeti smiju se pijanice pustiti iz zavoda na „dopust" i prije nego li izteče označeno vrieme, a kada se opet može dopust opozvati. Napokon proglasuju se sva djela proti ovomu zakonu kao prestupci, koji se imadu kazniti te ustanovljuje postupak za take prestupke.

Digitized by Google

Iz ovih crta ob ovom zakonu nije težko razabrati, da će mu djelovanje ostati vrlo čedno. Vlada neće da sama uredi utočišta, nego prepušta to privatnikom, a tu će ih jamačno biti malo, koji bi htjeli uložiti svoj novac na poduzeće, koje će trajati — 13 mjeseca, u koju će se moći primati samo individua imućnija, pa i ova tek po vlastitoj privolji. A koliko će se pijanica po zanatu htjeti odvažiti, da sjedi drage volje nekoliko mjeseca u takovom zavodu, pod strogim nadzorom i uz vrlo strogi život? Ove znamenite mahne naglasene su i u parlamentu, pa je bio stavljen predlog, da mogu pijanicu roditelji ili rodjaci i proti njegovoj volji staviti u utočište. Nu taj se predlog pričinio tako pogibeljnim osobnoj slobodi, da ga je većina zabacila te prihvatila ustanovu, da se za primitak u utočište iziskuje privolja dotičnika.

Njemački državni sabor razpravljaše tečajem mjeseca lipnja osnovu zakona „o pristojbah odvjetničkih“ i prihvatio ju u drugom čitanju. Čim se ova osnova mjeseca veljače pojavila, zametne se proti njoj živa agitacija u odvjetničkih krugovih ciele Njemačke. Početkom mjeseca ožujka sastala se u Berlinu velika skupština odvjetnika, da stvori zaključke proti nekim ustanovam osnove, naročito proti onim, kojimi se ustanovljuje iznos nagrade, te ih podastre saboru; od raznih komora stigoše molbe i pritužbe. Ali sve u zalud, sabor usvoji osnovu po predlogu vladinom, a kod same razprave čulo se i po odvjetnički stališ neugodnih primjetaba.

A nisu one pritužbe odvjetnika bez temelja. Zakon ustanovljuje kolicinu pristojbe i klasificira pravne prepore prema novčanoj vrednosti prepornoga predmeta. Tu se opaža, da je skala prenizka, pa se s toga tražilo, da se ova u obće povisi ili da se dokinu neki medjurazredi, čim bi se takodjer nagrada povisila. Zakon postavlja 18 razreda prema vrednosti prepornoga predmeta; ta vrednost varira izmedju 1 do 10.000 maraka. Od prepornoga predmeta, vredna n. p. 1 do 20 maraka opredieljuje se odvjet. pristojba sa 2 marke; od 20 do 60 maraka vriednosti pristojba od tri marke; za preporni objekt vredan 200 do 300 maraka opredieljuje se pristojba na 10 maraka, od 300 do 450

Digitized by Google

pristojba 14 maraka itd. Ako vrednost iznosi 8200 do 10.000 maraka plaćaju se odvjetniku 64 marka. Ako vrednost prepornoga objekta nadilazi 10.000 maraka rastu razredi vrednosti za 2000 sve do 50.000 maraka, a pristojba za 4 marke. — Istina, veli se, da ova taksa valja samo za protivnu stranku, a da nije obvezna za klienta i odvjetnika, jer ovi mogu posebnom pogodbom onu drugačije urediti; nu odatlje slaba pomoć odvjetnikom, jer će takove pogodbe biti prava riedkost, stranke držati će većinom za nepravedno, da one plaćaju svomu odvjetniku više nego li im nadoknadjuje protivna stranka.

U parlamentu kod razprave ovoga predmeta uprla se sva sila protivnika njegovih u dvoje: da se promieni, odnosno povisi tarifa, pa kad je većina sabora ovamo smjerajući predlog odbora odbila a prihvatila osnovu vladinu, nastojalo se barma promieniti one ustanove zakona, koje normiraju odnošaj tarife prema pogodbi o nagradi. Glavni smisao dotičnih ustanova vladinoga predloga jest ovaj: Ako odvjetnik ne mora stranki u civilnoj ili kaznenoj parnici svoju pomoć dati, slobodno mu je sa strankom o nagradi uglaviti pogodbu, različitu od ustanova zakona. Mandant vezan je na pogodbu samo u toliko, u koliko je pismeno sastavljena. Za odnošaj mandanta ili odvjetnika prama onomu, koji je obvezan naknaditi parbenu taksu, nije mjerodavna pogodba. Ako je odvjetnik pogodbom prekoračio granicu umjerena zahtjeva, može se pogodbom ustanovljeni iznos putem parnice smanjiti na iznos, koji zakon za takov slučaj postavlja. A da li je taka granica prekoračena, to se ustanovljuje na temelju mnenja predstojnika odvjet komore. — Ovaj isti propis ima se uporaviti i onda, ako odvjetnik za izradjeno mnenje traži toliko, da tim prekoračuje granicu pravičnosti i umjerenosti.

Uzprkos predlogu odborovu, koji je daleko povoljniji bio za odvjetnike, uzprkos nekim posebnim predlogom ipak je većina usvojila i ovu ustanovu, od koje se u ostalom ne nadaju ničemu dobru, sa razloga već gore spomenutoga.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Oporuka je valjana, ako nasljednik i nije naveden u njoj svojim imenom i prezimenom ili tako označen, da ga svaki treći može odmah i lahko upoznati. Dovoljno je, ako onaj, koji je pozvan tumačiti poslednju volju, uvaživ sve okolnosti, ne ima nikakove dvojbe ob osobi na nasljedstvo pozvanoga.

Udova Marija M. načini nekoliko mjeseca prije svoje smrti pred tri svjedoka ustmenu oporuku, pa su ta tri svjedoka, saslušana ob oporuci pod prisegom i jednoglasno potvrdila istinitost odredbe pokojnice o nekih zapisih. Glede imenovanja n a s l j e d n i k a očitovala su d v a svjedoka, da se je ostaviteljica izjavila ovako: „Cielu imovinu moju ostavljam I v a n u, koji bi budući jošte mlad, mogao djece imati“ — pa su oba svjedoka te rieči tako razumiela, da je imenovala baštinikom svoga svaka Ivana, koji je s njom zajedno gospodario i živio u istoj kući. Treći pako svjedok očitova, da je oporučiteljica izjavila samo ovo: „Ostalu moju imovinu ostavljam n j e m u“ — pa da se je njemu (svjedoku) č i n i l o, da je oporučiteljica htjela tim označiti svoga svaka.

Obziruć se na ovo stanje stvari, koje popunjuju niže navedeni razlozi osude, digne A., koje rodbinstvo sa pokojnicom ne bijaše poznato, tužbu proti svaku pokojničinomu Ivanu, zahtievajuć da se izrekne:

Glasom zapisnika od 27. kolovoza 1875. pod prisegom potvrdjena oporuka udove Marije M. nevaljana je i ništetna, tu ima dakle nastupiti nasljedstvo po zakonu, a tuženik ima se odsuditi da plati parbeni trošak.

Odlukom bijaše odredjeno, da se oba gore spomenuta svjedoka, treći je medju tim bio umro, imadu saslušati ob imenovanju nasljednika. Iza toga izreko je kot. sud u Pazinu osudu, kojom se tužiteljica sa njezinim zahtjevom odbija i odsudjuje da plati parbeni trošak.

R a z l o z i: Tužiteljica traži naproti tuženomu, da se proglasi nevaljanom ustmena oporuka, na koje temelju očitova se on nasljednikom iza udove Marije M., pa temelji svoj zahtjev na tvrdnji, da pokojnica u toj oporuci nije imenovala nikakove izviestne osobe za svoga nasljednika. §. 564. o. g. z. odredjuje, da oporučitelj ima sam imenovati nasljednika, ali neodredjuje, da ga ima naznačiti imenom i prezimenom; isto tako ne može se iz §. 565. o. g. z. izvoditi, da se nasljednik upravo mora imenom označiti; taj paragraf traži jedino, da oporučitelj izjavi volju svoju stanovito, ne pukim potvrdjenjem učinjena mu predloga, da ju očituje promišljeno i prostu svake sile i bez bitne bludnje. Dovoljno je

Digitized by Google

dakle, ako oporučitelj imenujuć nasljednika precizira svoju volju samo takovimi znakovi, koji uzev ih u jedno i obzirom na sve okolnosti isključuju svaku dvojbu ob osobi na nasljedstvo pozvanoga. Oba još živuća svjedoka — treći je umro — izjaviše suglasno, da je ostaviteljica udova Marija M. očitovala, da ostavlja svoju imovinu Ivanu, koji ne ima djece, nu koji bi je još dobiti mogao, jer da je mlad; pa da odmah oni obadva, kao takodjer i treći svjedok nisu nimalo ni jednoga časa o tom dvojili, da je nasljednikom imenovan tuženik, koji je sa svojom svasti zajedno gospodario i živio. Oba ta svjedoka izjaviše na dalje, da je oporučiteljica još i to očitovala: „Komu drugomu da ostavim moj imetak nego Ivanu, koji me je uviek njegovao te mi u svakoj nuždi na pomoć bio". Jedan svjedok veli, da je udova M. tako govorila dok je oporuku pravila, a drugi da je ovakovu izjavu čuo iz njenih ustiu tako prije kao i poslje naredjene oporuke. Poviedanjem ostalih svjedoka pako dokazano je nedvojbeno, da je tuženik zaista njegovao svoju svast, osobito u bolesti oko nje nastojao, svim, što je trebala, nju obskrbio, te ju u obće poštovao i ljubio, kako dolikuje pravomu rodjaku. Izim tuženika ne ima pako medju rodjaci Marije M. ni jednoga, na koji bi se dala uporaviti obilježja po pokojnici iztaknuta, jer Ivan N, otac tuženika niti je mlad niti bez djece, a glede nekoga trećega Ivana N. prigovara se i pobija se, da bi ga Marija M. ikada poznala, i da bi bio bez djece za vreme načinjene oporuke. Uzalud se dakle tužiteljica trudi da pronadje druge osobe, na koje bi se mogla uporaviti ona svojstva što ih mora imati oporučiteljicom postavljeni nasljednik, da tim dovede u dvojbu osobu imenovanoga nasljednika. Treći u izvanparbenom postupku saslušani sada već preminuli, oporučni svjedok nije očitovao, da imenovani nasljednik nije današnji tuženik, pače on izjavi, da mu se čini, da je Marija M. hotjela imetak svoj ostaviti tuženomu, što se podpuno slaže sa kazivanjem obajuh gore navedenih svjedoka. Pošto dakle ne ima dvojbe, da je oporučiteljica današnjega tuženika sredstvom stanovitih svojstva i znakova, koji se upravo u njegovoj osobi podpuno izpunjuju, označila svojim nasljednikom, pošto nije moguće, da se je u oporuci mislio tko drugi a ne tuženik postaviti za nasljednika, morala se je tužba odbiti.

Na priziv tužiteljice promienio je c. k. viši sud u Trstu rješitbom od 20. rujna 1878. osudu prvoga suda, a zahtjevu tužbe podpuno zadovoljio s razloga: što bez imenovanja nasljednika ne ima oporuke (§§. 552. i 553. o. g. z.); što se ustmena oporuka mora načiniti u prisutnosti triuh svjedoka, i da se takova ustmena posljednja odredba mora, kad god to zahtieva osoba, imajuća za to interesa, pod prisegom obavljenim kazivanjem svih triuh svjedoka, ako se sva tri mogu saslušati, potvrditi (§§. 585. i 586. o. g. z.); što su sva tri svjedoka posljednje naredbe udove Marije M., glasom zapisnika od 27. kolovoza 1875. sa-

Digitized by Google

slušana; što je, kako kazuju dva od onih svjedoka, oporučiteljica izjavila: „Imovinu moju ostavljam njemu," a nije rekla komu; što oporučitelj doduše ne mora imenom označiti osobu, koju želi za svoga nasljednika postaviti, nego je dovoljno ako ju tako označi, da se može od svake druge razlikovati; što su dva svjedoka izjavila svoje uvjerenje, da je oporučiteljica mislila pod onom osobom današnjega tuženika, a i treći svjedok naveo, da mu se je činilo, da je oporučiteljica htjela svoj imetak ostaviti tuženiku pa je to tečajem parnice i drugimi okolnostmi nastojalo se utvrditi; nu uvaživ s druge strane, da postoji utvrdjena činjenica, da kazivanja onih triuh svjedoka nisu suglasna o bitnoj potrebštini kod imenovanja nasljednika, koje ima biti takovo, da se osoba nasljednika jasno označi (§. 565. o. g. z.) i da se može bez dvojbe razlikovati od svake druge osobe; uvaživ, da se u pomanjkanju bitne potrebštine oporuka mora proglasiti nevaljanom (§. 604. o. g. z.): to je zahtjev tužiteljice opravdan pa mu se mora zadovoljiti.

Nu najviši sud bečki uvaži previd tuženikov te rješitbom od 28. svibnja 1879. br. 5052. preinači osudu drugoga suda, a potvrdi onu prvoga.

Razlozi: Temeljno je načelo ustanova uredjujućih nasljedstvo, da se unutar granica zakonom postavljenih volja ostavitelja što moguće podpunije izvrši (§. 558. o. g. z.). Iz posljednje ustmene odredbe pokojne udove Marije M. jasno i nedvojbeno se vidi, da je namjeravala ostaviti svoj imetak drugoj osobi a ne današnjoj tužiteljici, koja nije niti nuždna nasljednica, i pošto nitko drugi nije na temelju oporuke uztražio ostavinu to uvaživ samo ove okolnosti vidi se već, da tumačenje oporuke prvoga suda bolje odgovara volji oporučiteljice nego ono drugoga suda. Zakon, koji dokazom §. 571. o. g. z. priznaje valjanom i onakovu oporuku, u kojoj je krivo ozvan nasljednik predpostaviv, da se odkrije bludnja i nadje prava volja oporučitelja, zakon dakle ne traži, da se nasljednik označi svojim imenom ili prezimenom i takovim načinom, da je imenovana osoba za svakoga, čim ju čuje spomenuti, individualizovana. Pače volja ostaviteljeva dosta je točno očitovana, ako ne može dvojiti ob osobi nasljednika onaj, koji je pozvan uvaživ sve okolnosti da ju tumači (§§. 564. i 566. o. g. z.), i ako je kod ustmene oporuke testator vlastitimi riečmi tako označio osobu nasljednika, da su svjedoci posve sjegurni glede identiteta osobe te mogu ob onom, što je ustmeno odredjeno, pred sudcem dati svjedočanstvo. Iz suglasna kazivanja dvajuh svjedoka jasno je, da je oporučiteljica točno izjavila, da cieli svoj imetak ostavlja Ivanu, koji ne ima djece, ali jer je mlad, mogao bi je još imati; vidi se iz kazivanja tih i drugih svjedoka, da je pokojnica sa današnjim tuženikom zvanim Ivan, koji ne ima djece, živila u zajedničkom gospodarstvu, da ju je on neprestano i ljubezno njegovao, a ne vidi se, da bi drugi, kod kojih se stiču ista obilježja, ikada pokojnici više saučešća

Digitized by Google

pokazali ili joj se približili bili, jer jedan rodjak njezinoga pokojnoga supruga, kojemu je takodjer ime Ivan, živi u Vicenti, ali oporučiteljica nije ni znala zanj niti ga je poznavala. Napokon potvrdjuju gore spomenuta dva svjedoka, da je oporučiteljica prema jednomu prije i poslje načinjene oporuke, a prema drugomu onom prigodom kad je oporuku pravila, očitovala, da namjerava Ivanu, koji ju je njegovao i podupirao, ostaviti svoju imovinu. Odatlje biva pako jasno, da su oba svjedoka oporučna morala steći uvjerenje i da su ga zaista imali, da je tuženik pokojnicom postavljeni nasljednik. Ove navode, koji bi po §. 586. o. g. z. bili dovoljni dokaz, niti su modificirali niti oslabili navodi trećega svjedoka, koji se nije mogao saslušati, jer je medjutim umro, jer njegovo površno obavljeno saslušanje ne stoji u bitnom protuslovju sa kazivanjem ostale dvojice. Taj bo posljednji (treći) svjedok ne tvrdi, da je oporučiteljica postavila drugoga nasljednika, pa dočim se ne sjeća imena Ivan, ipak je i taj svjedok scienio, da je oporučiteljica riečju „njemu“ hotjela naznačiti današnjega tuženika kao nasljednika. S ovih razloga morala se je osuda prvoga suda potvrditi. („Jur. Blätter“).

Tko naruči kakovu radnju, odgovara za izplatu plaće ma i bilo izvjestno, da je radnja učinjena za nekoga trećega a ne zanj, ako nije radnju naručio naročito u ime trećega (§. 1152. o. g. z.).

A. izvede radnje za uvedenje vodovoda u kuću M-ovu, a naručio je radnju B., koji je takodjer A-u. platio u to ime 575 for. 58 novč. Kad je A. tužbom tražio izplatu preostatka od 385 for., prigovori B., da je on samo upravitelj (administrator) kuće, da je C. kao vlastnik kuće dužan utuženi iznos namiriti, da je sam A. držao C-a. za obvezanika pošto je dobio od njega dielomični odplatak svoje tražbine tim, što mu je C. ustupio tražbinu svoju proti D., što je od sekvestra kuće primio na račun učinjene radnje neke iznose. Nadalje očitova B., da je kod A. naručio radnju onu naročito u ime C-a.

Prvi sud odsudi tuženika na izplatu svote pod uvjetom, ako tužitelj prisegne, da tuženik nije naručio radnje u ime C-a.

Drugi sud odbije tužitelja, jer se ovdje ne radi o tom, tko je radnju naručio, nego o tom, za koga je izvedena, a pošto je vodovod sagradjen, uzidan i neodieljiv od kuće, to je radnja obavljena za kuću X., dakle za C-a. kao vlastnika njenoga; jer ako je tužitelj hotio da B. osobno jamči, imao mu je to naročito očitovati a to tim više, što se B. pred njim nije izdao za vlastnika kuće, pače je A., koji je već prije neke radnje u bunaru C-a. obavljao, mogao znati, da je C. vlastnik kuće, i jer je A. preuzeo ustupljenu mu po C. tražbinu i primiv neka obročna

Digitized by Google

plaćanja iz prihoda kuće na račun svoje tražbine, tim priznao da drži C-a. za svoga dužnika.

Najviši sud ipak potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Utužena svota nastala je iz pogodbe, pa se tiče jedino ugovornih stranaka (§§. 859, 1152, o. g. z.); ne pita se, za čiju kuću je radnja obavljena, nego se pita: je li B. A-u. priobćio, da sklapa pogodbu u ime trećega, inače je obvezao sama sebe. B. nije ni tim riešen svoje obveze, što je A. dobio dio svoje tražbine od C. i od sekvestra kuće C-ove, jer tim, što je A. kušao na drugi način doći do izplate svoje tražbine, neutemeljuje se zakoniti način utrnuća obveze B-ove., u tom se već s toga ne može nazrievati odreknuće vjerovnika na korist dužnika, jer je vjerovnik kušao ono na svoju a ne na korist dužnika, pa tražbina vjerovnika sasma ili dielomice prestaje samo u toliko, u koliko je onaj pokus bio više ili manje uspješan.

K pojmu ortakluka §§. 1201, 1203. i 888. o. g. z.

Ljudevit K. i Ernest M. zidarski graditelji naručiše kod Julija K. tesarskoga graditelja radnju za kuću, koju je ovaj potonji i izveo. Pošto mu naručitelji neplatiše pogodjene ciene od 1206 for., digne tužbu proti njim s bog naplate one svote kao i opravdanja zabrane na tražbinu tuženikovu, nalazeću se kod Ivana i Koste B. te Milana baruna V. Prvi sud odbio je bezuvjetno tužitelja i nametnuo mu izplatu parbenoga troška od 38 for. 20 novč. Naprotiv je kr. banski stol na priziv tužitelja preinačio osudu prvoga suda te sudio prama zahtjevu tužiteljevom uz uvjet, ako ovaj potonji položi formuliranu domirnu prisegu.

Proti ovoj osudi podnio je samo drugi tuženik Ernesto M. previd, pa je kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 3. lipnja 1876. br. 417. ostaviv osudu banskoga stola, u koliko se tiče Ljudevita K. netaknutom, glede Ernesta M. sudio, da će ovaj biti dužan tužitelju platit 550 for. 79 novč. sa 6% zateznimi kamati i parbeni trošak i da će se opravdanom smatrati zabrana na dio tražbine tuženikove kod Ivana i Koste B. te baruna V. za gornju tražbinu dozvoljena, ali pod uvjetom, ako tuženik Ernesto M. nepoloži odlučne prisege ovoga sadržaja: „Nije istina, da je on (tuženik, Ernesto M.) kada ga je tužitelj Julio K. opetovano zamolio neka se trsi da ga naplati, rekao tužitelju „gedulde dich, ich habe dem Louis K. gesagt und geschrieben, dass er dir seine beim Hernn V. aushaftende Forderung pr. 900 fl. a Conto deiner Forderung pr. 1206 fl. 58 kr. cedire".

Ako tuženik za 14 dana od dostave ove odsude ne zatraži ročište za položenje ove prisege i ako ove nepoloži, smatrat će se istinitim pro-

Digitized by Google

tivno od onoga, na što je imao priseći. Ako se prisega položi, tada je odbijena tražbina tužiteljeva i ovaj će biti dužan tuženiku platit parbeni trošak od 38 for. 20 novč.

Razlozi: Prvo imenovani tuženik Ljudevit K. nije uložio previd proti presudi banskostolnoj — ova je dakle proti istomu postala pravomoćna.

Glede drugog tuženika Ernesta M., u koliko tužitelj ište izreku suda, da mu je on dužan platiti utuženi dug za tesarsko djelo solidarno sa prvotuženim Ljudevitom K., jer da je š njim u svima u računu A. na I. navedenimi gradjevnimi radnjami stajao u ortačtvu, po čem hoće, da su mu tuženici za utuženu tražbinu odgovorni zajednički, ne može se udovoljiti tužbenom zahtjevu, — jer ortakluk ili družtvo postalo na zajedničko tečenje samo po sebi neutemeljuje solidarnu obvezanost ortaka napram trećemu pošto je tomu potriebito, da ortaci ili njihovi punovlastnici pristanu na to po zakonu, kako se to jasno daje razabrati iz §§. 1201—1203. o. g. z.

Po tom se nit stoga, što je tuženik Ernest M. u gradjevnih poduzećih, napomenutih u računu A. na I. stajao u ortačtvu sa suparcem Ljudevitom K., a nit s one u razlozih banskostolne presude naglašene okolnosti, da su tuženici kao ortaci naručivali kod tužitelja tesarsko djelo, za koje on ovdje naplatu traži, — ne može pravno izvoditi obstojanost korealnoga odnošaja izmedju tuženika Ernesta M. i Ljud. K. napram tužitelju, već bi ovaj za uspieti u ovoj parnici proti tuženiku Ernestu M. sa zahtjevom tužbe onako, kako glasi, morao naročito dokazati, da mu je isti tuženik obrekao platež utužene zaslužbine na takov način, da se on izrekom obvezuje platiti dug za sutuženika Ljud. K., — što ipak tužitelj tečajem parnice nije niti uztvrdio, kamo li dokazao, a kad to, pa kad k tomu nepredleži slučaj previdjen u §. 1203. o. g. z.; to se dakako nit tuženiku Ernestu M. nemože naprtiti dužnost, da odgovara za cielost tražbine utužene, te se u tom pravcu presuda banskoga stola zakonu i pravu shodna neukazuje.

Usuprot se mora tuženik Ernest M. pridržati, da pro rata izplati tužitelju utuženu tražbinu sa pripadci, jer je on priznao, da je njemu i sutuženiku Ljudevitu K. tužitelj pružio naručeno djelo, naznačeno u računu A. na I., po čemu sliedi njegova obveza platiti ga po §. 1152. o. g. z.; a kad nije porekao obstanak ortakluka svoga sa sutuženikom Ljudevitom K. glede u istom računu navedenih gradjevnih radnja, to se iz ovoga ortakluka napram tužitelju proizticuće obveze tuženika smatrati imadu po §. 888. o. g. z. kao zajedničke, — pa budući da ni sam tuženik Ernest M. nije uztvrdio u parnici, da bi razmjerje ove obveze naročito ustanovljeno bilo, mora se po §. 839. o. g. z. uzeti, da su tereti tuženika jednaki te tako u tom razmierju, to jest u jednoj polovici tuženik Ernest M. mora da odgovara tužitelju za utuženu tražbinu.

Digitized by Google

Što se tiče kolicine utužene tražbine, računski izvadak pod A. ad I. doprinešen po tužitelju neodgovara odnosnim zakonskim propisom po §. 126. gr. pp., da bi mu se mogla pripisati poludokazna moć, — te je tako banski stol obzirom na propis §. 270. gr. pp. bez opravdana razloga sudio na domirnu prisegu tužitelja, — preostaje dakle još odlučna prisega, koju je tužitelj replicando navratio tuženiku Ernestu M., a ovaj je uzvratio nije, — te valja s toga od položenja ili nepoloženja iste prisege riešenje parnice ove učiniti odvisnim; nepoložili bo tuženik tu prisegu, tada se ima smatrati sa strane tuženika za priznato i istinito, da tražbina tužiteljeva proti obim tuženikom jošte izravno postojeća 1206 fr. 58 nč. iznosi, od koje tražbine bi imao tuženik Ernest M. platiti za svoj dio polovicu sa 603 for. 29 nč.; no budući, da je glasom računa tužiteljeva A. na I. izplatu svote od 105 for. za tesarsko djelo kod Šešerina prvotuženi Ljudevit K. sam na se preuzeo, a tako po odbitku ove svote ostaje još ortački dug tuženika sa 1101 for. 58 nč.: to se dug tuženika Ernesta M. izpostavlja sa 550 for. 79 nč., koju svotu sa zateznimi 6% kamatami tužitelju platiti ima.

Položi li pako tuženik gori navedenu prisegu, tada se tvrdnja tužitelja glede kolicine tražbine smatrati mora kao nedokazana, po čem se za taj slučaj tužitelj sa zahtjevom tužbenim odbiti, pa dosliedno tomu i na naknadu troška parbenog, uzročenog tuženiku osuditi mora.

Kad se zamoli sud da proglasi koga razsipnikom, treba da bude o tom povedena istraga podpuna, a u tu svrhu valja saslušati osobno onoga, koga se namjerava staviti pod skrbničtvo. Na temelju manjkave iztrage izrečeno skrbničtvo radi razsipnosti ne može se ni provizorno, dok se popune dotična izvidjenja, uzdržati.

Rodbina udove B. zamoli sud, da stavi ovu radi razsipnosti pod kuratelu. Sud zadovolji toj molbi odlukom od 26. rujna 1878. Sud je najme imao pred sobom izvidjenja sudb. stola u B., usljed kojih je udova B. lišena tutorstva nad svojom malodobnom djecom, zatim mnogo isprava, odnosećih se na pravne poslove uglavljene po udovi B. poslje smrti njenoga supruga, napokon izvadke iz grunt. zapisnika o nepokretninah sada još njoj pripadajućih: iz svega toga uze sud konstatiranom činjenicu, da se je imetak udove B. znamenito smanjio. Uzrok je pako ovomu potonjemu: što je udova B., po vlastitom priznanju, mnogo toga razpoklanjala, što je uzastopce uglavila više kupoprodajnih i zamienbenih pogodba, gdje je znamenitu svotu izgubila ne gledeć na neshodne modalite plaćanja i napokon što je više puta uzajmila novca na ne malu svoju štetu i preuzela jamstvo za druge. Sud je držao, da se prema

*

Digitized by Google

ovomu postupku udove B. s razlogom bojati, da bi mogla još i ostatak imetka prošundrati te tako pasti na prosjački štap. Zato se mora udova radi razsipnosti staviti pod kuratelu po §. 273. o. g. z.

Proti ovoj odluci podnese udova B. utok, u kojem je proti razlogom odluke prvoga sudca navedena množina prigovora, osnovanih na brojevnih podatcih; a u formalnom pogledu prigovori, da prvi sud zametnuv izvidjenja ob ovom predmetu nije udovu B. osobno preslušao, te joj tim uzkratio priliku, da se opravda glede osvada proti njoj podignutih.

Viši sud rješitbom od 31. prosinca 1878. uvaži taj utok udove B. te dokinuv rješitbu prvoga suda naloži mu, da ima o svih okolnostih, navedenih po moliteljih za postavljenje skrbničtva, zatim o svih uredovnih izvidjenih o tom poslu obavljenih saslušati udovu B. i njeno opravdanje, za tim sve to potanko ispitati, te tada na temelju obavljene istrage izreći novu odluku.

Razlozi: Po §. 273. o. g. z. imade se o prijavi sudu učinjenoj, da netko imetak svoj nerazumno trati, da sebe ili svoju obitelj zajmovnimi pogodbami, uglavljenimi pod težkimi i pogubnimi uvjeti, izvrgava u budućnosti nevolji i stradanju, valja povesti istragu, i da se mora pružit prilika onomu, koji se obtužuje s takove lahkoumnosti u gospodarstvu s imovinom, da se opravda i doprinese dokazala proti okolnostim u prijavi proti njemu navedenim. Osobno saslušanje udove B. bijaše u ovom slučaju tim potrebitije, što se iz dokazala u njenom utoku navedenih razabire, da su prijavitelji računajuć njenu imovinu znameniti dio izpustili.

Proti ovoj rješitbi ulože molitelji za postavljenje kuratora previdni utok. Ali najviši sud riešenjem od 18. veljače 1879. neuvaži toga utoka nego potvrdi odredbu drugoga suda s razloga: „što se kuratela radi razsipnosti po §. 273. o. g. z. smie izreći samo na osnovu uredovno preduzete istrage; što se istraga dotle ima smatrati bitno nepodpunom, dok okrivljeni nije saslušan o pritužbah proti njemu podnešenih, i dok se okolnosti po njem na obezkriepljenje pritužbe navedene, u koliko bi mogle uplivati na prosudjenje ob upravi s imovinom okrivljenika, potrebnimi uredovnimi izvidjenji nepotvrde ili pobiju; s razloga što udova B. nije do sada saslušana o prijavi podnešenoj proti njoj, da se proglasi razsipnicom, a ipak je to saslušanje kao i usljed toga možda potrebna dalnja izvidjenja radi velika domašaja zamoljene sudbene odredbe od preke potrebe; s razloga, što se mimoišav bitne potrebštine iztrage proti udovi B. izrečena kuratela kao nezakonita mora dokinuti, pa se ne može niti privremeno pridržati, dok bi se obavila potrebna izvidjenja i saslušanja".

Digitized by Google

Pukim neopozivom ne nastaje još služnost (§. 480. o. g. z.).

Kraj vinograda Mirka L. nalazi se parcela u formi trokuta, na kojoj je dozvolom prijašnje vlastnice vinograda i ove parcele sagradila Liza F. neku kolibicu tu rabila, kao i put vodeći kraj nje. Prijašnja vlastnica Jula B. darova cieli posjed svoj sadanjemu vlastniku Mirku L., koji digne tužbu proti ostavini Petra C., zastupanoj po curatoru ad actum odvjet. K. pred kr. grad. deleg. kot. sudom u P, na priznanje prava vlastnosti puta i trokuta pokraj parcele br. 1902. obćine P.

Prvi sud odbio je tužitelja, drugi je pako uvaživ priziv njegov preinačio osudu prvoga suda i sudio prema zahtjevu tužiteljevom. Osudu ovoga potonjega potvrdi kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 15. prosinca 1877. br. 1204.

Razlozi: Curator ad actum tužene ostavine priznaje što izrikom, sto muče (§. 22. gr. pp.), da je na parceli, koja čini predmet ove parnice, bez privole vlastnika Mirka L. sagradio kolibu na istom mjestu, gdje se je srušila ona, koju je dopuštenjem tužiteljeve predšastnice Jule B. sagradila bila Liza F., pa tvrdi, da je služnost po §. 477. toč. 1. o. g. z. nastala onda, kada Julia B., darovav god. 1869. svoj posjed sadanjemu tužitelju, nije opozvala podignuće i uživanje kolibe.

Nu uvaživ, da pukim neopozivom još ne nastaje služnost (§. 480. o. g. z.) a s druge strane taj navod tužene stranke sadržaje priznanje po §. 105. gr. pp., da je Julia B. dozvolu glede kolibe opozvati smiela (§. 479. o. g. z.), pa da niti Liza F. niti njezin sin Mirko F. ne mogahu pokojnomu Petru C. ustupiti više prava, nego li su sami imali (§. 527. o. g. z.), ne mogahu mu dakle ostaviti nikakova prava glede rečene parcele, pošto ga i sami ne imadjahu: to je osuda kr. banskoga stola tako glede stvari glavne kao i glede troškova podpuno opravdana, pa se za to mora i potvrditi. Priobćio **B.**

II. Trgovačko-pravni.

Trgovački običaji nisu pravne norme nego činjenice, za to sudac u pitanju dokaza neima postupati ureda radi, nego je vezan na predloge stranaka.

U pismeno razpravljanoj parnici trg. tvrdke I. F. kao tužiteljice proti trg. tvrdki I. K. kao tuženici radi izplate provizije, dozvolio je c. kr. zemaljski kao trgovački sud u Gradcu odlukom od 22. svibnja 1877. u odgovoru ponudjeni dokaz po vještacih o tom „da je na gradačkom tržištu običaj, da provizija zajamčena posredniku od vlastnika robe za to što je preuzeo posredovanje posla, sastojećega se u prodaji strojeva, itd. ne dospieva s vremenom, kada je roba naručena nego istom pošto

Digitized by Google

je podpuno izplaćena kupovina za svu prodanu, odnosno preuzetu robu". Taj je dokaz izveden.

Nakon usklade spisa prije konačne osude odredio je razpravni sud zamoliti trg i obrt. komoru gradačku, neka razjasni, da li taj običaj zaista postoji na gradačkoj pijaci i da li je on općeniti i uvjek jednako obdržavani trg. običaj, eventualno, uz kakove posebne modalitete i predpostave se uporavlja. Prvi sud sklonuše na izdanje ovake odredbe sliedeći razlozi: što se tužena trg. tvrdka poziv'je na taj običaj trgovački navadjajuć ga kao dokaz na svoju obranu; što obći trg. zakon sadržaje o tom pitanju u čl. 82. odredbu samo o zapriseženih mešetarih, pa i ona ima se tek onda uporaviti, ako nije mjestnimi odredbami ili običaji što inoga opredieljeno; s razloga, što se prema ustanovi čl. 1. trg. z. (§. 1. trg. ug. hrv. zakona) u poslovih trgovačkih, u koliko zakon trg. ne sadržaje nikakove ustanove, imadu najprije uporaviti trg. običaji, a istom ako ovakih nebi bilo, obći gradj. zakon; s razloga, što je potrebno utvrditi, da li zaista postoji onakov običaj, kakov tužena stranka na svoju obranu navadja; istina je, da bijaše odlukom ovdašnjom od 22. svibnja 1877. dozvoljen dokaz po vještacih, da se konstatira spomenuti običaj, ali se saslušani vještaci ne slažu u svojih kazivanjih, pače jedan tako je govorio da se mora sumnjati, da li onaj po ostalih vještacih potvrdjeni trg. običaj zaista postoji u općenitom i uviek jednakom izvršivanju na ovdašnjoj piaci; što po tuženiku postavljena dokazna zasada ne ima za predmet faktičnu okolnost, nego pitanje ob ostanku ili neobstanku objektivne pravne zasade običajnoga prava; sud je dužan objektivne pravne norme poznavati, odnosno poznavanje istih si pribaviti, pa ispitivajuć te norme nije sud vezan niti na formalne odredbe gradj. p. postup. ob izvadjanju dokaza glede prepornih činjenica; dvorskim dekretom od 22. lipnja 1835. (br. 42. sbirke pravs.) odredjuje se doduše, ako je već odluka izrečena, da se ne može izreći nova odluka na izvedenje novoga dokaza po svjedocih i vještacih, nu to se tiče samo dokaza glede prepornih činjenica, taj se dekret ne može dakle uporaviti ovdje, gdje se radi o pravnoj zasadi običajnoga prava; sudu ovomu čini se najsgodnijim sredstvom, da se sazna da li u istinu takov usus ovdje postoji, upitati gradačku trg. obrt. komoru, pošto je komora već po zakonu pozvana i dužna na poziv oblasti izviešćivati o trg. običajih (usanca). Sud obaviesti obie stranke ob ovoj odredbi dodav, da će čim postane odredba punomoćnom, podnieti tu zamolbu trg. obrt. komori zajedno sa zapisnici o preslušanih u tom poslu vještacih.

Na utok tužene tvrdke izda c. kr. viši sud odredbu, kojom se utok odbija a potvrdjuje postupak prvoga suda s razloga: da se u ovom slučaju ne radi o prepornoj činjenici nego ob ostanku pravne norme običajnoga prava; da se pako tu sud ne mora ograničiti na dokazna

Digitized by Google

sredstva po strankah pružena ili doprinesena prema propisom gradj. p. postup. o dokazu, pa jer ne ima pozitivne odredbe, mora biti sudu slobodan izbor, kako i kojim će se načinom osvjedočiti o trg. običaju, o kojem se ovdje radi; da je svakako sgodno sredstvo upitat trg. obrt. komoru ob obstojnosti ili neobstojnosti kakova trg. običaja, da se i nakon preslušanih vještaka ima o tom upitati komora, jer mnenje vještaka nije suglasno; da će konačni rezultat saslušanja vještaka ter ispitivanja trg. obrt. komore biti predmetom konačne osude, pa se gore spomenutom odredbom prvoga suda pravu stranaka u ničem neprejudicira, za to niti je ona odredba ništetna niti ne zakonita, pa se je morala potvrditi.

C. kr. najviši sud bečki uvažio je izvanredni previdni utok tužene firme, te dokinuo obie odredbe nižih sudova:

Razlozi: Po načelu razpravnom sudac mora da se prama strankam ponese sasma objektivno; prema tomu položaju ne ima on stranaka u ničem preticati, niti popunjivati ili dodavati, ako one same nisu štogod u propisanoj formi podniele, predložile ili zahtievale; trgov. običaji, iz kojih se izvode pravne zasade, jesu činjenice, pa kao takove podpadaju pod formalna načela o dokazu kao i druge činjenice navedene po drugoj stranki, a sudac niti je pozvan niti dužan ureda radi ispitivati te običaje i obstojnost njihovu, nego se ograničuje jedino na prosudjivanje dokaza po stranci doprinesena, a ne da se samostalno dade ne iztraživanje, koje bi doneseni dokaz stranke popunilo; stoga i protivi se odredba prvoga suda, kojom se hoće izazvati mnenje trg. obrt. komore glede trg. običaja, kojega obstojnost tvrdi jedna stranka, načelom pravnoga postupka.

Književnost.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga prva. — Svezak prvi. — Zagreb. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera. 1879. — Ciena 1 for. a. v.

Piscu, koji preduzimlje izradbu obsežna djela, ima jasno lebditi pred očima moralni i znanstveni cilj, za kojim ide, i koji će ga suspregnuti da ne zabrazdi preko opredieljene si granice, i bodriti da ispuni predočeni si zadatak.

Dr. Marian Derenčin kratko i bistro je označio u svom pozivu, kamo cilja svojim „Hrvatskim tumačem austrijskoga občega gradjanskoga zakonika, — prvim, koji se prikazuje na obzorju naše pravno-gradjanske književnosti. „Tumač — obriče pisac — nije namienjen samim pravnikom onoga diela naše domovine, koji uživa blagodati jedinstvena zakonarstva, već i pravnikom razvojačene Krajine, Dalmacije i Istre“. Čestitamo dru. Derenčinu,

Digitized by Google

da je pod zajedničkim krovom svoga „Tumača“ okupio sve što je hrvatsko, sbliziv barem na znanstvenom polju, rastrgana uda naše domovine, i pruživ priliku svemu pravničkomu svietu hrvatskomu, da se upozna s onimi različnimi ustanovami, koje su ostavile nepromienjen u bitnosti najzamašniji medju državnimi zakoni, pod zaštitom kojega hrvatski se narod osjeća jednim ter istim. Polučivši ovaj moralni cilj, pisac će u isto vrieme zaslužiti pravno-gradjanskoj znanosti, koja ne može nego dobiti usporedjenjem pravničke i zakonotvorne djelatnosti na polju gradjanskoga prava s ovu i s onu stranu Litave.

„Forma komentara, dakle eksegetička metoda, koju je pisac usvojio, nije izključila revnoga njegova nastojanja, da postojeće gradjansko pravo razloži na temelju znanstvenih rezultata, koje je sustavna metoda izniela na vidjelo; nu pri tom imao je sveudilj pred očima i potrebe prakse“. Ove zadnje rieči daju nam ključ radu g. dra. Derenčina.

On drži, da pri tumačenju gradjanskoga zakonika, najbolje se može udovoljiti potrebam prakse eksegetičkom metodom, a referent mu želi iz srca da uspije uz to sa nastojanjem, da gradjansko pravo obrazloži na temelju znanstvenih rezultata sustavne metode. Ovdje će on nabasati na najveće poteškoće, koje više puta protuslovni zahtjevi jedne i druge metode izazivlju: ovdje će se on često naći u neprilici zamjerit se praktikom ili učenjakom. Eksegetička metoda je analitička te razstavlja zakon u svoje čestice: sustavna je sintetična, te osnivajući se na prvu rekonstruira ga. To su vam dvie filozofičke metode, da ih u sklad dovedu, na tom su se izmučile mudre glave na raznom znanstvenom polju, i koje još nije nijedan tumačitelj našega gradjanskoga prava znao dovesti u sklad. Ako je ovaj sklad moguć, jedino ga je polučiti, kad se tumačenju zakonika udari za temelj sustavna zakonska metoda,[1] kad se najme sustavno raspravljaju pravne ustanove redom gradjanskoga zakonika, kako je to bio pokušao vrlo pohvalno Schusteru svom „Theoretisch-praktischer Comentar über das allgem. bürg. Gesetzbuch“ i do nekle izveo Winiwarter.

Sliedeć samo red paragrafa, držeć se dakle strogo eksegetičke metode, referent se puno boji, da će dr. Derenčin tamo amo, bud odveć, bud posve malo skrbiti se za praktika ili za učenjaka, prem da g. dr. Derenčina, sudeć po ovom prvom pokusu, vodi neki fini praktični takt,

[1] Zakonski red luči se bitno od eksegetičke metode, jer zabacuje red paragrafa, ali se drži reda poglavja gradjanskoga zakonika, kako je to obrazložio Unger u dragocienoj sada riedkoj raspravi: „Uber die wissenschaftliche Behandlung des österreichischen gemeinen Privatrechtes. Wien. 1853. bei Manz — s. 14“.

Digitized by Google

koji ga odvraća od suvišnoga i od posve maloga; ali oprieci zahtjeva dvajuh sustava medju sobom protivnih težko je odoljeti. Ne bi li pokušao dr. Derenčin pri početku pojedinih pravnih ustanova gradjanskog zakonika nacrtati znanstvene rezultate, koje je sustavna metoda izniela na vidjelo, naznačiv dotičnu literaturu, pak, brez inih spona i zaprieka, eksegetički tumačiti dotične paragrafe, neosvrćuć se dalje na znanstvenu razpravu pojedinih pitanja, izim ako bi koju natuknuo u primjetbah? Ne bi li on tim izbjegnuo neprilikam, potičućim iz spojenja zahtjeva jedne i druge metode? Ne bi li on ovako, razdieliv aquas ab aquis, zadovoljio zahtievom časovite i brze uporabe tumača, koje traže češće praktici, i onim znanstvenoga obrazloženja, od kojega ovi vazda ne zaziru, ali koje redje potrebuju? A ne bi li si on tim takodjer podobrano olahkotio trud?

Budi ovoliko za sada rečeno o metodi, koje se drži pisac, a uspjeh bilo bi smiono presudjivati po prvom svezku, koji sadržaje tumačenje samo prvih dvanaest paragrafa, dakle jedva uvod gradjanskoga zakonika, gdje se manje bore protivni zahtjevi jedne i druge metode.

Prvi svezak tumača sadržaje uvod djela, sastojeći iz I. Poviesti kodifikacije obcega austrijskoga gradjans. zakonika; II. Ocjene zakonika; III. Književnosti zakonika; IV. Patenta ob uvedbi od 1. lipnja 1811. za nasljedne njemačke pokrajine; V. Cesarskoga patenta od 29. studenoga 1852., kojim zakonik je uveden u kralj. Ugarsku i Hrvatsku.

Poslje ovoga obćenitoga uvoda k samom „Tumaču“ počimlje komentar uvoda o zakonih gradjanskih u obće, koji stoji na pročelju gradjanskoga zakona, sastojeći iz §. 14, od kojih je 12 izcrpljeno.

Letimice iztaknuti će referent nešto o pojedinih čestih ovoga prvoga svezka.

Poviest kodifikacije nacrtana je u pravoj mjeri na temelju najnovijih djela, osobito Pfaffa i Hoffmana. Genesis svake kodifikacije, a ponajvše civilne, zanima i teoretika i praktika, jer obojici pruža ključ, kojim se otvara smisao sustava cieloga zakonika, i tim se lasnije proniknuje u sadržaj pojedinih njegovih ustanova. Samo je bilo željeti, da je pisac opisao obširnije stanje domaćega pravosudja prije uvedenja gradjanskoga zakonika, što bi bilo za dobar dio pravničkoga obćinstva čista novost, te bi utrlo put tumačenju uvedbenog patenta od 29. studenoga 1852, i bilo bi stoprv tada opravdalo nakanu pisca, koji se ostavio za sada tumačenja onoga patenta pridržav si to učiniti na onih mjestih tumača, gdje će se razlagati pravni odnošaji stojeći u savezu sa stegami sadržanimi u onom patentu (str. 58.).

No referent drži, da bi pisac još mogo koristno ovu prazninu ispuniti, izradivši naknadno ogled stanja pravosudja u Banovini prije

Digitized by Google

uvedenja gradjanskoga zakonika, koje bi se moglo uvrstiti pri vezanju prve knjige medju jedan i drugi uvodbeni patent. Ovaj izradak mogao bi sadržati takodjer kratki osvrtak na stanje civilnoga zakonodavstva u Dalmaciji prije uvedenja gradjanskoga zakonika, za koje bi našo dovoljnih podataka u vriednoj, a sada riedkoj knjizi Zanelle „Delle Ipotechе in Dalmazia," — koja razsvietljuje i toli zanimivo zakonodavstvo dubrovačke republike. I pogled na civilno zakonodavstvo krajine prije novoga zakonika, o kojem nije ništa natuknuto u uvodu, mogo bi tamo naći mjesta.

Ocjena gradjanskoga zakonika (str. 25—30) čini se referentu nepodpuna i prem obćenita, te se je mogla svesti na kratku primjetbu ispod teksta, kad pisac nije držao za shodno prodrieti, bar letimice, na sastavine, koje su dopriniele ovomu zamašnomu kodifikatornomu djelu, o kojem Unger veli: „Es dürfte schwer fallen, ein Gesetzbuch der neueren Zeit namhaft su machen, welches zu dem gegenwärtigen Stande der Wissenschaft und der Gesetzgebungskunst in einem so günstigen Verhältniss stünde, wie das bürgerliche Gesetzbuch zu der Jurisprudenz seiner Zeit". (U knjizi navedenoj po piscu — Die Verlassenschaftsabhandlung in Oesterreich.) — Ocjena gradjanskoga zakonika, da postane posebnim poglavjem, kako ju je napravio pisac, i da uzmogne biti mjerilom njegovomu procienjivanju, imala je sadržavati kratko ispitivanje onih elemenata, koji su služili podlogom zakoniku, dakle naznačiti koliko je uplivalo rimsko, kanoničko i običajno pravo, osobito germansko, koliko nauk i praksa prošastoga vieka na oblik najzamašnijih pravnih ustanova gradjanskoga zakonika; koliko su unj uticala dva ogromna kodifikatorna djela, koja su mu bila skoro suvremena, pruski „allgemeines Landrecht," proglašen god. 1794, — i francezki „Code Napoleon" proglašen god. 1804.

Pisac dobro je učinio ograničiv literaturu gradjanskoga zakonika na važnija njemačka i talijanska djela (str. 30—39), ispod kojih bilo bi dobro da je polag Pfaffa i Hoffmanna nadodao kratku ocienu, osobito za naputak mladjim pravnikom, i da je najnovija izdanja naznačio, na pr. kod Kirchstettera, kod Basevi-a, kod Nasljednoga prava Ungera, od kojega imamo i 3. izdanje, kod sbirke Glasera i Ungera, koja je jur brojila g. 1878. XII. knjiga.[1]

Gosp. dr. Derenčin ne spada u one sada brojene pisce, koji paradiraju neprobavnom i neprobavljivom, a uz to vrlo jeftinom erudicijom. Pri tumačenju prvih 12 paragrafa gradj. zak. on daje čitatelju naslućivati pravac, kojim će dalje koracati. Težko je što nova navadjati poslje

[1] I ovaj nedostatak mogao bi pisac nadopuniti pri svršetku djela kritičnim ogledom na književnost gradj. zakonika.

Digitized by Google

više od 60 godina izradjivanja na polju prakse i teorije okolo gradj. zakonika. Ali to isto obilje pravi možda jednu od najvećih poteškoća. Koliko se pravnih mnenja kroz toli dugo vrieme kristaliziralo! Koliko ih ima, koja se pomaljaju na obzorju pravoznanstva usljed novih potreba i odnošaja u svakdanjem životu, podloženom svedjernomu preobraženju! koji pravnički opip, plod obsežna iskustva i znanja, tu se hoće za poskorupiti što su toliki umovi najboljega proizveli na polju prakse i znanosti! Iz započeta rada dra. Derenčina čini se referentu, da on pokazuje sretnu ruku, koju će nastavljenje djela, nadamo se, potvrditi. Njegova vrela ako nisu brojna, bez dvojbe su najuglednija i najnovija. Obilato ali ih triezno upotrebljava, dokazav da ih je usvojio. Tako on čini na pr. s Ungerom, čije nauke on najviše ali ne sliepo sliedi u tako zapletenoj teoriji mjestnoga i vremenoga ograničenja zakona. Poznato je koliko su mršavi i manjkavi propisi našega gradjanskoga zakona o mjestnom ograničenju privatnoga prava (§§. 4, 34—37, 300 g. z.). Unger je razdrobio i izcrpio ovaj zamašni predmet u svom sustavu (B. I. str. 149. i slied.), te je nastojao rezultate znanosti uporaviti na oskudno naše zakonodavstvo. On tvrdi (str. 158), da je sudac dužan držati se gore navedenih §§., gdje ovi sadržavaju stanovitih i jasnih propisa. Ali pošto ovi niti iz daleka ne izcrpljuju onaj prepleteni nauk, sudcu ima biti dozvoljeno „von der Wissenschaft freien Gebrauch zu machen und in jenen Fällen (koji nisu normirani po gradj. zak.) die Lösung in der Weise zu treffen, wie sie die für richtig anerkannte Theorie des internationalen Privatrechts gibt". Ali ako subjektivno znanstveno osvjedočenje sudca ima nadopuniti praznine zakona u tako zamašnom predmetu, sva teorija o tumačenju zakona, kakvu priznaje naš gradj. zakon, i kakvu izvrstno razlaže Unger, srušena je, te sudac nema više prodrieti u jasnu namisao zakonotvorca (§. 6.), nego će svoju proizvesti i pretvoriti se sam u zakonotvorca. A ovo će biti tim pogubnije čim na polju medjunarodnoga privatnoga prava najrazličitije teorije Eichhorna, Schäffnera, Puchte, Pfeiffera, Wächtera, Thöla, Savignya itd., kako sam Unger priznaje, vojuju te su kadre prouzročiti pravi chaos u praksi.

Dr. Derenčin prihvaća cum grano salis teoriju Ungera te joj postavlja granice, kad veli, da praznine u ovom predmetu gradj. zakonika „valja da sudac popuni u **duhu gradjanskoga zakona i** pomoćju rezultata znanstvenih iztraživanja" — što drugim riečmi znači, da i ovdje, kao svuda, sudac ima upotrebiti pravila doktrinalne hermeneutike. Na ovaj način pisac se približuje teoriji Wächtera, navedenoj po samom Ungeru (o. c. str. 161.), najme, da ne nadje li sudac da zakon izrično riešava preporni slučaj, ima izpitivati po smislu i duhu svojih zakona, da li se ovi dadu uporavljivati ili ne na inozemce; u dvojbi da on ima pravo svoje zemlje uporaviti.

Digitized by Google

Dok u ovom pitanju dr. Derenčin znade postaviti djelatnosti sudca prave granice pri uporavljivanju zakona, čini se referentu da se na neki način pomoljava glava predstojnika u onom pitanju, kojega se je dotaknuo na stranah 66 i 70, to jest da „akoprem u našoj kraljevini nepostoje o toj vrsti naredaba (naredbe za nevolju — Nothverordnungen) osobiti propisi, obzirom na ustavnu praksu u drugih državah mnijemo ipak, da se i u našoj kraljevini nemože poreći kruni pravo izdati u slučaju skrajnje nužde naredbu s obveznom moći, koja će trajati privremeno, to jest, dok nebude moguće sudjelovanjem drugoga ustavnoga faktora pribavit joj trajnu moć pravoga zakona". Dr. Derenčin sam si daje muke pobijati tu svoju tvrdnju na str. 65., gdje nam dokazuje na temelju §. 60. nagodbe i član. XII. od god. 1790—1791., da vlast „leges ferendi, abrogandi, interpretandi" pristoji zakonito krunjenu kralju i zakonito sastavljenomu saboru, a s ovimi ustanovami stoje u suglasju §§. 1. i 2. zakonskoga članka od 28. studenoga 1873. o proglasivanju zakona. Prama tomu može li opravdati ustavna praksa drugih država iznimku od fundamentalnoga ustavnoga zakona, na kojem počiva i s ovu i s onu strane Drave moć svih zakona? Referent drži da ne, te može zaključiti na temelju obrazloženja samoga dra. Derenčina, da naši sudovi prozvani ispitivati valjanost naredaba po čl. VI. hrvatskoga zakona o sudačkoj vlasti, mogli bi se uzkratiti uporavljati bud kakvu tako rečenu naredbu za nevolju, kojoj nije niti poznato ime niti podieljena valjanost kod nas. Poznavajući duh ustavnosti, ukorienjen u tradiciji stoljeća, koji vlada u Ugarskoj, ne bi li bila opravdana sumnja, da je previšnje rješenje od 3. siečnja 1876., kojim bijaše stegnuta sudbenost konsulata u Misiru, i na kojemu se osniva naredba bana od 23. svibnja 1876. br. 2017, izdana na temelju kakova čl. zakona zabita u kakovom zakutku starih ugarskih pergamena, koji taku vlast kralju dozvoljuje?[1]

Kratko ali jasno i podpuno razvija pisac nauku o tumačenju zakona (§§. 6—8. Gr. Z. — str. 108—119.) na temelju radnja Savignya, Ungera, Pfaffa i Hoffmanna, Mengera i Winiwartera, iz kojih znade trieznom kritikom crpiti najtemeljitija hermeneutička pravila. Valjda je mogao obširnije razložiti ispravljenje teksta, upotrebljujući što su o tom kazali na temelju zadnjih iztraživanja Pfaff i Hoffmann (Comentar, I. B. s. 174, 175.) i Schiffner (Systematisches Lehrbuch des öst. allg. Civilrechtes, I. Heft s. 50, 51.), koji čini opazku za nas vrlo važnu, najme da izdanje (njemačko) gradjanskoga zakona od god. 1811, pretisak u Justizgesetzsammlung, i izdanje za Ugarsku i Hr-

[1] Prepuštam ovo važno pitanje valjanim perom štovanih mojih kolega dra. Bresztyenszky-a i Pliverića.

Digitized by Google

vatsku sadržavaju malo bitnih pogriešaka. Usuprot tekst hrvatski nagrdjen je strašnimi pogrieškami, koje žalibože nisu samo ona nekolicina, naznačena pri svršetku izdanja god. 1853, i koje su valjda uplivale na mnenje pisca, koji drži (str. 49, 50.), na temelju cesarskoga patenta od 27. prosinca 1852. u suglasju sa stavkom X. uvedbenoga patenta od god. 1811, da se njemački tekst ima smatrati kao jedini autentični. Referent nije nakan potaknuti pitanje, nije li ovaj propis impliciter ukinut §-om. 56. nagodbe, po kojem službeni je jezik hrvatski toli u zakonodavstvu, koli u sudstvu i upravi, a i pisac sam veli da bi autonomnomu položaju naše kraljevine odgovaralo načelo autentičnosti hrvatskoga teksta". Nego budi dopušteno referentu staviti na srce predstojniku hrvatskog pravosudja, neka bi nastojao ovoj nepodobnoj anomaliji čim prije stati na kraj, te podvrgnuti reviziji hrvatski tekst najzamašnijega domaćega zakonika.

Još jednu opazku pak smo gotovi.

Pisac razpravljajuć logično tumačenje zakona (str. 109, 110.), po kojem tumačitelj ima se osvrtati na razlog, s kojega je zakon donešen (ratio legis) i na pravni temelj zakona (ratio juris), navadja sliedeći primjer zadnjega u 7. bilježci str. 110. — „ratio juris zaključne ustanove §-a. 551. gradj. zakonika, da odreka prava nasljedstva valja i za potomke odrekavšega se nasljednika, jest tako zvani reprezentativni system, koji je usvojen u našem nasljednom pravu". Ova zadnja izreka, tako neograničeno tvrdjena, neodgovara pravnomu stanovištu što ga zauzimlje naš gradj. zakon. Tobožnji reprezentativni sustav odnosi se, kako je to obširno obrazložio Unger u svom nasljednom pravu (2. izdanje §. 33.), na količinu pristojećega prava nasljednoga, ali ne na pravo nasljedovati (nur auf die Erbportion, nicht auf die Erbberechtigung — s. 136.), a to u suglasju sa najglavnijimi komentatori, izim Zeillera, koji sam sebi protuslovi (Unger o. c. s. 138, 139.). Valjda je pisac prem rastegnuo izraz Pfaffa i Hoffmanna (Commentar B. 1, s. 180), koji nekažu da je reprezentativni sustav usvojen u nasljednom pravu, nego da je ta stara misao zajedničko načelo zaključnoj točki §. 551, stavki koja a contrario potiče iz §. 541, i nekih naredbah, sadržanih u običnitom izrazu §. 732.

Sloboda, kojom se je ref. služio pri recenziji prvoga svezka „Tumača" dra. Derenčina, i kojom će se po mogućnosti kod daljega izdavanja djela služiti, uvjeriti će naše štioce, da on ne laska piscu ako zaključuje ove redke priznanjem, da je pisac preduzeo zamašno djelo, kojim će zadovoljiti najvećoj potrebi pravničkoga hrvatskoga svieta, i njegovomu ugledu pred inozemstvom, da bude li dr. Derenčin znao odoljiti posve naravnomu navaljivanju zaslužnog njegovoga nakladnika, te brez hitnje nastavljao započeti opus, on će opravdati slutnju, koju će

Digitized by Google

svaki nepristrani štioc crpiti iz prvoga njegovoga svezka, da je on najme dorasao svojoj zadaći. A vas pravnički sviet, da pače zemlja imati će mu biti na tom zahvalna, ali ponajviše referent, kojemu je dr. Derenčin preuzev eksegetičko tumačenje gradjanskoga zakonika, odriešio ruke da se može izključivo baviti sustavnim obradjivanjem istoga sa katedre, ne budu li mu dostale snage i vrieme da to učini, stranom barem, tiskom.

Prof. **Vojnović.**

Viestnik.

Povodom preustrojenja uprave i sudstva u Bosni i Hercegovini prešao je priličan broj činovnika od jedne i druge struke iz Hrvatske onamo, koji bijahu članovi „pravničkoga družtva“ te koje smatramo i unapred za članove, dok god ne očituju, da žele izstupiti iz družtva; šalje im se takodjer i družtveni časopis, u koliko smo mogli doznati mjesto opredieljenja pojedinca. Tko možda do sada ne bi bio časopisa dobio, molimo da nam prijavi, pa ćemo mu manjkajuće što prije dostaviti.

Medju članovi, koji su prešli u Bosnu, nalazi su takodjer viećnik višega suda u Sarajevu, velem. g. Nikola Predoević, višegodišnji povjerenik pravničkoga družtva u Osieku. Odilazeć iz Osieka prijavi upravnomu odboru, da se odriče časti povjerenika, na što je odbor jednoglasno zaključio, da se gosp. Predoeviću izrazi srdačna zahvala na neumornom trudu, kojim je promicao interese družtva, i umoli ga da ide družtvu na ruku i u svom novom velevažnom zvanju. G. Predoević pribavio je družtvu preko dvadeset novih članova tako, da imade malo mjesta u našoj domovini, gdje bi bilo razmjerno toliko članova koliko ih ima u Osieku.

Ovom prilikom molimo uljudno naše prijatelje po Bosnoj i Hercegovini, da nas od vremena do vremena izviešćuje o stvarih, koj zasiecaju u struku upravnu ili sudbenu, da priobće po koji zanimiviji praktični slučaj, ili u kratkih člancih razlože stanje i shvaćanje ove ili one pravne institucije, shvaćanje jednoga ili drugoga pravnoga pitanja; da nas izvieste o propisih važnijih, postojećih u krieposti u onih zemljah i o sadržaju njihovom. Takove viesti bile bi ne samo strukovnjaku vrlo poućne nego i za šire obćinstvo od obćega interesa, a napokon dobro bi došle gdjekojemu i u samoj Bosni ili Hercegovini namješténomu. Razumie se po sebi, da bi ti članci i dopisi morali biti strogo sadržaja ne političkoga, dakle pravnoga i upravnoga. Svaki sastavak te ruke nagradit će uredničtvo ovoga časopisa kao što nagradjuje i ine sastavke te još piscu napose biti zahvalno na njegovom trudu.

— U sjednici upravnoga odbora pravničkoga družtva, držanoj mjeseca srpnja bijaše zaključeno umoliti poglavitoga gospodina Lavoslava Itlingera, viećnika kr. sudb. stola osječkoga, da preuzme povjereničtvo družtva za obseg rečenoga sudb. stola. Gosp. Itlinger odazvao se ovoj molbi najvećom pripravnosti, što se priobćuje članovom tamošnjim radi njihovoga ravnanja.

— Iz hrvatskoga sabora. Iza razpravljena proračuna uze pojačani saborski odbor za obćinarstvo razpravljati osnovu zakona o gradskih obćinah te ju je i dovršio. Kako se pripovieda odbor je gdjekoja bitna načela vladine osnove promienio, a nekoja i zabacio. Sjednice saborske počimlju opet 1. rujna,

Digitized by Google

pa će, koliko smo mogli dočuti, najprije doći u razpravu izviešće saborskoga odbora za bogoštovje i nastavu o predlogu zastupnika naroda dra. Antuna Starčevića i drugova, glede dokinuća naukovine na sveučilištu. G. dr. Starčević najme i drugovi predložiše osnovu zakona, kojim se naukovina naprosto dokida. Spomenuti saborki odbor iztaknuv u kratko razloge vojujuće proti dokinuću predloži, da se preko onoga predloga predje na dnevni red.

— Presv. gosp. Franjo Schmidt, predsjednik kr. sudb. stola zagrebačkoga i predsjednik pravničkoga družtva, otišao je početkom prošloga mjeseca na šestnedjeljni dopust. Za to vrieme upravlja poslovi predsjednika istoga suda presv. gosp. septemvir Dionis Blažić.

— Povjerenstva za teoretičke drž. ispite. Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu imenovao je kr. redovitoga sveučilištnoga profesora dra. Konstantina Vojnovića i kr. izvanrednoga sveučilištnoga profesora dra. Janka Čakanića članovi povjerenstva za teoretičke državne ispite razdjela pravno-povjestnoga. — Za naukovnu godinu 1879/80. sastavljena su za sva tri teoretička državna ispita povjerenstva ovako:

1) Za drž. ispita razdjela pravno-povjestnoga:

Predsjednik dr. Stjepan Spevec kr. sveučilištni profesor.

Članovi: Dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković, dr. Jaromir Hanel, dr. Luka Marjanović, dr. Konstantin Vojnović, dr. Josip Pliverić, dr. Janko Čakanić i dr. Ivan Kharić, kr. sveučilištni profesori; zatim dr. Franjo Burgstaller viećnik banskoga stola, odjela krajiškoga i dr. Lavoslav Šram, odvjetnik u Zagrebu.

2) Povjerenstvo za teoretičke državne izpite razdiela državo-znanstvenoga:

Predsjednik Maksimilijan Mihalić, savjetnik kr. zemaljske vlade, podpredsjednik dr. Stjepan Spevec, kr. sveučilišni profesor, članovi: dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković, dr. Fran Vrbanić i dr. Josip Pliverić, kr. sveučilistni profesori, zatim dr. Antun Stojanović, Mirko Halper i Ferdinand Bernardić, odsječni savjetnici kr. zemaljske vlade, napokon Antun Sladović, kr. financijalni savjetnik.

3) Povjerenstvo za teoretičke državne izpite razdjela sudstvenoga:

Predsjednik: dr. Napoleon Špun-Strižić, kr. državni nadodvjetnik.

Članovi: Anselmo Šepić i Vinko Seunik, viećnici kr. banskoga stola, dr. Franjo Burgstaler viećnik banskoga stola, odjela krajiškoga, dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Stjepan Spevec, dr. Konstantin Vojnović i dr. Franjo Vrbanić kr. sveučilištni profesori, Slavoljub Sova i Gjuro Ključec, viećnici kr. sudbenoga stola u Zagrebu. Napokon Nikola Krestić, Matija Mrazović, dr. Lavoslav Šram, dr. Lovro Vidrić, Adalbert Šauf i Mirko Daubach, odvjetnici u Zagrebu.

— Broj slušaoca na kr. sveučilištu u Zagrebu. U ljetnom poljeću prošle školske godine 1878/9. bijaše upisano 320 slušaoca, i to: a) na fakultetu bogoslovnom redovitih 20, izvanrednih 32, ukupno 52; b) na pravo- i državoslovnom redovitih 209, izvanredan 1, ukupno 210; c) na mudroslovnom: redovitih 41, izvanrednih 17, ukupno 58.

— Rezultati teoretičkih drž. ispita. Tečajem školske godine 1878/9. obdržavani teoretički državni ispiti pokazuju sliedeće rezultate:

a) pravno-povjestni drž. ispit. Ispita bijaše 66, od ovih odobreno je 39 kandidata jednostavno, 13 s odlikom iz jednoga ili više predmeta, neodobrenih ostalo 8. Naročito u srpanjskom roku bilo je 25 ispita, odobrena su

Digitized by Google

u svem 24 kandidata i to 12 s odlikom iz jednoga ili više predmeta, a 12 jednostavno, 1 je bio reprobiran.;

b) drž. ispit razdiela sudstvenoga: Izpita bijahu 43; odobreno je kandidata 36 i to 5 s odlikom iz jednoga ili više predmeta, 31 jednostavno a 7 je reprobirano;

c) drž. ispit razdiela državo znanstvenoga: Ispit bijaše 31, odobreno je 25 kandidata, a reprobirano 6.

Dodajemo, da se je za listopadski rok buduće školske godine prijavilo za pravno-povjestni drž. ispit 56 kandidata, koliko znademo više nego ikada do sada, što je svakako anomalija i nedokazuje baš osobite revnosti mladeži, jer srpanjski je rok pravo vrieme toga ispita, zanj se drugdje prijavlja najviše kandidata, a za listopadski manjina. Kod nas, kako sve vidi, biva upravo protivno, zato bi imala sama mladež nastojati, da se ta anomalija dokine.

— Predsjednik kr. sudb. stola varaždinskoga. Upravo čitamo u novinah, da je g. Gjuro Ključec, većnik kr. sudb. stola zagrebačkoga, imenovan predsjednikom sudb. stola u Varašdinu. G. Ključeca znademo kao vrstna i revna sudca, kr. sudb. stol varaš. može se radovati tomu imenovanju.

— Neobdržavana razprava. Za dan 16. kolovoza o. g. bijaše odredjena glavna razprava proti urednikom te izdavateljem bivšega dnevnika „Kroatische Post," ali se morala odgoditi, jer se nije mogao sakupiti dovoljan broj porotnika. To su čudnovati pojavi i pojmovi o dužnosti državljanskoj.

Pravničke svaštice. U bečkom ministarstvu nastadoše znamenite promjene; bivši do sada ministar pravosudja dr. Glaser odstupi, te je imenovan generalnim prokuratorom kod najvišega kasacionalnoga suda u Beču. Ministrom pravosudja imenovan je dr. Stremayer, dosadanji ministar bogoštovja i nastave.

U ministarstvo pozvan je takodjer na glasu odvjetnik i patriota češki dr. Pražak.

— Dr. Unger, sve do nekle ministar bez listnice, povratio se natrag svomu nekadanjemu zvanju, najme učiteljstvu, te je već za zimsko poljeće buduće školske godine prijavio na bečkom sveučilištu, fakultetu pravo- i državoslovnom kolegij: „obće i austrijsko državno pravo".

— Skup austrijskih pravnika. Do sada prijavila su se 802 člana za sjezd austrijskih pravnika (Juristentag) i to: 236 iz gornje i dolnje Austrije te Salcburga; 141 iz Češke, 209 iz Moravske i Šlezke, 112 iz Štajerske, a ostalo pada na druge zemlje. Po zvanju ima medju ovimi 372 iz stališa sudačkoga, 196 iz branche upravne, 25 činovnika financijalnih, 86 odvjetnika, 108 javnih bilježnika i 15 profesora.

— Javni tužitelj u Englezkoj. Po zaključku englezkoga parlamenta imade se počam od 1. siečnja 1880. imenovati javni tužitelj za Englezku. Državni najme tajnik nutarnjih posala vlastan je imenovati činovnika, koji će se zvati „ravnatelj javnih tužba," brati plaću od 2000 funt. ster. (preko 20.000 for.); funkcije toga činovnika sastoje u tom, da pod nadzorom glavnoga odvjetnika povede i provede kaz. postupak. Ako bi ravnatelj odustao od kakove obtužbe, može oštećena stranka sama postupati.

Imenovanja. Franjo Vagjon, do sada kr. kot. sudac u Čazmi imenovan je većnikom kr. sudb. stola u Belovaru; Josip Unfogl, većnikom kr. sudbenog stola u Zagrebu; Alfred Boić, tajnikom kod c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti i to kod odjela za bogoštovje i nastavu; Milan Stojanović c. kr. kot. sudcem u Kostajnici; Josip Troboz erarskim odvjetnikom drugoga razreda u Zagrebu; dr. Aleks. Egersdorfer

Digitized by Google

Josip vitez Thiery viećnićkimi tajnici i to prvi kod kr. sudb. stola u Vukovaru, potonji kod sudb stola u Zagrebu; Alfred Šiffer i Koloman Halrović sudb. pristavi u Zagrebu, Antun Belošević sudb. pristavom u Osieku i Petar Trbojević, definit. pristavom kod sudb. stola u Petrinji; Jovan Jović, privremenim pristavom kod c. kr. kot. suda u Brodu; Svetozar Matić, Ferdinand Horvat, Gjuro Isajlović, Filip Perok i obć. blagajnik Ivan Obad imenovani su privrem. financ. perovodjami II. razreda; Bernard Hönigsberg prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola; Ilija Šporčić, Pavao Vrkljan, Oton Potočnik, Slavoljub Sova i Petar pl. Jurković, imenovani su privr. prislušnici i to prva dva kod c. kr. sudb. stola u Gospiću, treći kod c. kr. sudb. stola u Ogulinu, četvrti u Petrinji a peti kod c. kr. kot. suda u Rakovcu.

Premještenje. Kot. sudac Vilim pl. Mataušek ide u istom svojstvu iz Kostajnice u Petrinju; kot. predstojnik Ivan Bily iz Zemuna u Vinkovce gdje mu je povjerena uprava brodskoga okružja; kot. predstojnik Milan Tropper ide iz Županje u Zemun; tajnik kot. ureda Isak Vitas iz Dvora u dolnji Lapac; kot. pristav Matija Šuvaković iz dolnjega Lapca u Gospić; Franjo Begna pristav kot. suda iz Samobora u Krapinu; dr. Bogdan Medaković pristav od c. kr. krajiškoga odsjeka banskoga stola k c. kr. krajiškomu odsjeku stola sedmorice; Alfred Biscontini pristav ide c. kr. krajiškomu odsjeku banskoga stola.

Natječaji. Kod kr. stola sedmorice ima se popuniti mjesto viećnićkoga i predsjedničkoga tajnika. Plaća 1600 fr. stanarina 300 for. Molbenice šalju je predsjedničtvu istoga najvišega suda. — Kod c. kr. sudb. stola u Gospiću mjesto viećnika. Plaća 1600 for. stanarina 300 for. Zatim: kod c. kr. kot. suda u Korenici mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 250 for. — Molbenice za oba ova mjesta valja podnieti predsjedničtvu c. kr. sudb. stola u Gospiću. — Kod kr. podžupanije krapinsko-topličke mjesto tajnika II. razreda. Plaća 1200 for., stanarina 250 for. Molbenice imadu se podnieti vel. županu varašdinskomu. — Kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala mjesto pristava kr. erarskoga odvjetnika. Plaća 800 for., stanarina 150 for. Molbenice valja do 15. rujna podnieti predsjedničtvu kr. financ. zemalj. ravnateljstva u Zagrebu.

Stečaji. Makso Kraus trgovac u Petrinji. — C. kr. sudb. stol u Petrinji. — Z. i m. upr. im. odvjet. F. Ferić, zamj. odvj. Wegscheider. — R. 20. studenoga 1879.

— Ostavina Antuna Pajnića iz Brezovca obćine Gerovo, podobćine ...rib. — Kr. kot. sud u Čabru. — Upr. im. Grgur Mudrovčić, zam. Franjo ...aternik. — R. pr. 26. kolovoza.

Franjo Ciola osebnik i Julia Ciola modistica u Osieku. — Z. i m. im. odvj. dr. Petar Mihajlović, zamj odvj. Gjurgjević. — R. pr. 1. sieč... 1880.

— Josip i Jelisava Juhn iz Josipovca. — Kr. sudb. stol osječki. — odvj. Medić, privrem. upr. imetka Ivan Neubauer iz Josipovca. — R. pr. ... rujna 1879.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 10.

Zagreb 1. listopada 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I. Pirka: Po kojih pravilih ravna se donatio sub modo? — Dr. **Vargha**: Socijalni položaj branitelja. — **I. Pirka**: Spadaju li medju osobe, napomenute u §. 5. zakona od 8. lipnja 1871. o promjeni nekojih administrativnih uredaba u vojnoj Krajini, krajiškinje, koje su se bez odpravnine poudavale? — **K. M.**: Državna služba. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni — III. Kaznено-pravni. — IV. Upravno-pravni. — **Književnost.** Der moderne Verfassungsstaat als Rechtsstaat, od dra. Maurusa. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

Književnost. Revna i poduzetna knjižara Mučnjak i Senftleben izdaje „malu sbirku zakona valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju i za hrvatsko-slavonsku Krajinu“. Do sada izašla su dva svežčića; prvi sadržaje „Gruntovni red sa naknadnimi naredbami,“ drugi pako: zakon od 17. svibnja 1875. o porabi tiska za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, zatim zakon od 3. listopada 1876. o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi, zakon od 17. prosinca 1876. o preinaci nekojih ustanova gradj. parb. postup. od 16. rujna 1852, tičućih se postupka kod ovršbene dražbe nepokretnih i pokretnih stvari radi novčane tražbine; zakon od 15. veljače 1879.. kojim se preinačuju ustanove §§. 460. i 461. privremenog gradj. p. postup. od 16. rujna 1852. (br. 190. d. z. l.) u pogledu ovrha na aktivna i mirovinska beriva činovnika itd.; zakon od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vrednosti itd.

Izdavanje ovakih sbirka koristno je i udobno, nu revnoj knjižari preporučili bismo, da u buduće nešto sistematičnije postupa, pa da dodaje zakonu barma još provedbene naredbe. Tako samo da nešto navedemo: kad je već izdan gruntovni red sa naknadnimi naredbami, neznamo zašto je izpušten zakon hrvatskoga sabora od 16. rujna 1876. (br. 80. „Sbornika“) i provedbena naredba k istomu zakonu od 24. prosinca 1876. (br. 2. „Sbornika“ god. 1877.) Naprotiv dobro nam je došla u prvom svežčiću sadržana naredba c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5. lipnja 1879. o provedbi zakona od 28. travnja 1879., kojim se u hrv.-slav. Krajini uvodi gruntovnički red od 15. prosinca 1855. br. 222. d. z. l. Molimo liepo, da se ove primjetbe uvaže, a ako bi se mislilo na izdavanje još nekih zakona u. p. car. patenta od 9. kolovoza 1854., bilježničkoga reda, itd. bilo bi k tomu dobro, da se uzmu u obzir i važnije rješitbe viših sudova.

Nu sbirka ova kakova je i sada dobro će doći pravnikom, pa ju s toga svim preporučamo. Ciena je prvomu svezku 60 novč. a drugomu 20. Može se dobiti kod nakladnika knjižare Mučnjak i Senftleben u Zagrebu.

— Грађански и трговачки законик са законом о суђењу и о законима по којима ће се судити у присаједињенима пределима за књажество Србију. У Београду, штампа и издање државне штампарије 1879. Цена 2 и по динара (1 фор. 40 новч.) — U Hrvatskoj se žalibože dosta slabo poznaje zakonodavstvo i sudbeno ustrojstvo države nam najbliže na svietu po krvi i osjećajih njenoga pučanstva. To je velika nestašica kojoj se mora doskočiti. Mi molimo prijatelje zajedničkoga nam napredka, da nas o svih pojavih literature pravničke u Srbiji izvješćuju; a preporučamo spomenutu sbirku našim štiocem toplo, ona sadržaje uz tekst gradj. zakonika i rješitbe najvišega suda zatim tekst trg. zakonika i još neke zakone, koji su u naslovu spomenuti. Knjiga se može naručiti i kod zagrebačkih knjižara.

— Právo, pravničko upravni list. God. VII. svezak 76. sadržaje sliedeće članke; N. Milas: Upliv hristjanstva na grčko-rimsko zakonodavstvo (nastavak). — B. O dvoženstvu. — V. Vrčević: Djevojka udovica. — A. Kuzmanić: Plaha ljubav kao jedan od uzroka prestupcima i zločinstvima. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. U rubrici književnoj priobćena je vrlo pohvalna objava „Tumača“ gradj. zakonika od dr. Derenčina.

— Bemerkungen zu dem Gesetzentwurf über die Vollstreckung der Freiheitsstrafen im Deutschen Reich. Von Emil Tauffer, Director der kön. croatischen Central-Strafanstalt zu Lepoglava“. Ova razpravica štampana je u 21 svezku vrlo uvaženoga časopisa „der Gerichtssal,“

Digitized by Google

Po kojih pravilih ravna se donatio sub modo?

Dr. Stubenrauch tvrdi, da se, pošto se s nalogom po §. 709. o. g. z. ima postupati kao s uvjetom razriešujućim, na donatio sub modo moraju uporaviti §§. 897—900. o. g. z., koji govore ob uvjetih kod pogodba, te da su po tom darovanja uz nemogući ili nedopušteni nalog po §. 898. u savezu sa §. 698. i 709. o. g. z. ništetna.

Dr. Unger nasuprot mnije, da se samo uz valjani modus učinjeno darovanje ravna po §. 901. o. g. z., dočim se darovanja pod nalogom nemogućim ili nedopuštenim moraju prosudjivati po §. 1174. o. g. z.

Po mom nazoru niti je jedno niti drugo mnenje opravdano; prvo ne, jer §§. 897—900. o. g. z. govore samo o tehničkih uvjetih u smislu §. 696. o. g. z.;[1] a drugo ne, jer §. 1174. o. g. z. par excellence slovi o pogodbi za plaću, te samo dielomice odgovara upitnoj donatio sub modo; animus donandi može se bo samo kod onoga predmnievati, koji je štogod dao, da ostvari neko po svom znanju nemoguće djelovanje, pošto inače taj čin (dare) nebi imao razborite svrhe;[2] usuprot imade ono, što tkogod navlaš dade, da ostvari djelovanje doduše nedopušteno ali fizički moguće, bilo isto ostvareno ili ne, tek narav plaće za preduzeće toga djelovanja, do koga da se ovrši, je davaocu možebiti osobito stalo. Na dalje odlučuje §. 1174. o. g. z. samo o slučaju, u kom je davaocu bila poznata nemogućnost ili nemoralnost naloženog djelovanja, a neriešava zajedno pitanje, što je

[1] Dies incertus an et quando (§. 704.) sadržaje u sebi pravi uvjet u smislu §. 696., dočim modus (§§. 709. i 710.) nije uvjet, premda ima za sobom iznimice posljedice uvjeta razriešujućega.

[2] Naložena činitba nesmije se ovršiti poput protučinitbe ni sama po sebi, ni prema namjeri darodavca, već tek kao ograničenje veledušja, koje u darovanju leži. U protivnom slučaju bi predležala datio ob causam a ne donatio sub modo.

Digitized by Google

pravo, ako davalac nije znao za nemogućnost ili nedopuštenost ovoga djelovanja.

Ja držim, da su sva ova pitanja riešena posvema u §. 901. o. g. z, jer taj §. veli, da se onda, kada svrha (t. j. nakana), radi koje je darovanje učinjeno, nije izrično uvjetom postavljena, neimaju uporabiti §§. 897—900. o. g. z., već oni propisi, koji su o tom dani pri naredbah posliednje volje.

Nije li dakle darodavac izraženu svrhu (t. j. izraženu nakanu) daroprimcu naložio kao dužnost, to se ovaj za nju po §. 711. o. g. z. netreba brinuti; ako li mu je pako ta svrha (nakana) naložena kao dužnost, tada imamo prema §. 709. o. g z. donatio sub modo, te daroprimac mora dar vratiti, ako ne ovrši mogućega i dopuštenoga naloga, ili ako je on kriv, da se isti ne može izpuniti. Nemože li se nalog točno ovršiti, to je darovnik po §. 710. o. g. z. dužan izpuniti ga barem po mogućnosti, ako li je pako nalog bez krivnje darovprimčeve posvema nemogućan ili nedopušten, ima se, u koliko se iz volje darodavčeve neda izvesti protivno (§. 710),[1] poput razvežujućeg uvjeta smatrati, kao da nije stavljen, pri čem se nepita, da li je darodavcu već a priori bila poznata nemogućnost ili nedopuštenost ovoga naloga, ili ne (§. 698. o. g. z.).

Darovanje je u oba slučaja valjano, te ako obećani dar još nije predan, može se darovatelj pod uvjetom §. 943. o. g. z. tužiti na izpunjenje obećanja (§. 919. o. g. z.).

Nije li za izpunjenje nekog mogućega i dopuštenog naloga opredieljeno vrieme, može se po §. 904. o. g. z. izpunjenje zatražiti namah. Ako je daroprimac izpunjenje naloga pridržao sebi na volju, mora se ili čekati do njegove smrti te držati se nasljednika, ili, kad se tiče osobne dužnosti, koja neprelazi na nasljednike, valja da vrieme izpunjenja opredieli polag pravičnosti sudac. Potonje biva i onda, kad je daroprimac obreko, da će modus izpuniti polag mogućnosti ili činljivosti.

Ako li u tih slučajevih, kao i u slučaju, gdjeno bijaše namah a priori ustanovljeno vrieme za izpunjenje naloga, ovaj mo-

[1] U protivnom slučaju predležao bi pravi uvjet u smislu §. 696. o. g. z. koji se ima prosudjivati po §. 898. u savezu sa §. 698. o. g. z.

Digitized by Google

gući nalog nakon učinjene opomene odnosno u roku sudbeno ili pogodbom ustanovljenom izpunjen nebude, onda je darodavac samo ovlašten ali ne obvezan tražiti povratu dara, on može po §. 919. o. g. z. i parbenim putem siliti na izpunjenje naloga,[1] i tim muče odreći se njemu u prilog ustanovljenog utrnuća darovne pogodbe sub modo. (§§. 901. i 709. o. g. z.).

Nu da bude dopuštena tužba na izpunjenje „modus“ — a predpostavlja se, da je darovatelju samome stalo do izpunjenja, jer iz ugovora sklopljenog tek na korist treće osobe u pravilu niti contrahent sam, niti treći nedobiva zakonito pravo na izpunjenje obećanja (§. 881. o. g. z.). U ostalom uporavljuju se i na darovanje sub modo načela o darovanjih u obće.

Ako se dakle darovanje sub modo učini u obliku darovnog obećanja, mora da se ono napravi pismeno (§. 943.); na dalje može se darovanje sub modo s istih razloga kao i svako drugo darovanje opozvati, u kom slučaju prestaje i obveza izpuniti nalog.

Na temelju toga razjašnjenja valja na stavljeno pitanje: po kojih pravilih ravna se donatio sub modo? odgovoriti, da se po §. 901. alineji 1. ima samo modus sadržavajući u sebi uvjet u smislu §. 696. o. g. z. prosudjivati po propisih o pogodbah (§§. 897—900.), dočim se na običajni modus, premda za sobom vuče posljedice uvjeta razvezujućega (§. 709.) po zadnjoj stavci §. 901, imaju uporabiti propisi o posliednjoj volji.

Pošto se pako po istih propisih ima kod nasljedstva sub modo nemogući ili nedopušteni modus glasom §. 709. u savezu sa §. 698. alinea 2. i 3. smatrati kao da nije stavljen; to neima dvojbe, da dosliedno tomu ta posljedica nastupiti mora i kod darovanja sub modo. **I. Pirka.**

[1] U primljenju dara sub modo leži po §. 863. o. g. z. muča obveza za izpunjenje toga naloga.

Digitized by Google

Socijalni položaj branitelja.[1]

Ljudska radnja vredi u toliko, u koliko promiče dobro i sreću ljudi. To je njena i najveća vrednost. Tko god se ne igra radeć, smjera svojom radnjom prema ovomu cilju, hoteć ili nehoteć. Dva su pako puta, kojimi iduć možemo našom radnjom ono polučiti; jedan jest: da nastojimo povećati sladosti našega bližnjega; a drugi: da gledamo smanjati njegove boli, njegove jade, napose ako mu udes prieti velikom opasnosti, a mi gledamo da ga spasimo (juvare periclitantes). Tko krene prvim putem, čini dobro i koristno; tko pako izabere drugi put, te se prema onomu staromu načelu „res est sacra miser" posveti službi nesretnika, izabere si najsvetije zvanje, koje ne samo da je koristno, nego je od preke potrebe; to zvanje daje ljudskoj radnji božanstvenu posvetu. „Homines ad Deos nulla re proprius accedunt, quam salutem hominibus dando".[2]

Velika vrednost zvanja branitelja tim se sama opredieljuje. Jer tko je tu potrebniji pomoći, utjehe nego oni nesretnici, koji su došli upravo do toga, da budu na nesreću svoju izbačeni iz družtva ljudskoga, koje ne će da ih prizna ni duševno zdravimi ni bolestnimi, koje ih samo priznaje za moralne nakaze, koje bi trebalo, kako još mnogi danas misle, ili uništiti ili mukami držati u stanovitih granicah.[3] Čim je narod koji prosvjetljeniji, država slobodnija, tim se opaža dubljim ponor, koji razstavlja neporočna gradjanina od krivca, lišena njegove individualne časti. Braniteljeva zadaća je uzvišena,[4] prekrasna, preporučana svetom knjigom knjiga;[5] poput angjela čuvara hrli on u pomoć, komu

---

[1] Iz obsežnoga djela „Die Vertheidigung in Strafsachen. Historisch und dogmatisch dargestellt von Dr. Julius Vargha. — Str. 840 i slied.

[2] Cicero pro Ligario c. II. 38.

[3] Ali svakako gledati, da se učine neškodljivimi družtvu ljudskomu. Čovječnost prama krivomu nesmie se vršiti predaleko na uštrb njegovom krivnjom trpećih.

[4] Quid tam porro regium, tam liberale, tam munificum, quam opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis. Cicero: de orat. lib. I. cap. VIII., 38.

[5] Erue eos, qui ducuntur ad mortem et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Prov. XXIV., 2.

Digitized by Google

prieti velika pogibelj, koji stoji na rubu obezčašćenja i sramote,[1] da prieteću mu pogibelj odvrati duševnom moći plemenite te istinite rieči, da ga uzdrži družtvu i samu njemu. Izpunjivanje toga zadatka oduševljavati će branitelja, kad treba odbiti od nevina nepravednu navalu, ali ne će ga iznevjeriti ni onda, kada je obtužba opravdana, jer krivi i nevini obtuženik većinom su jadnici, oba trebaju zaštite i pomoći, prvi često više nego potonji, jer u procesualnoj borbi manjka mu onaj tvrdi štit, kojemu se može prispodobiti samosvjest o nevinosti, pa je tako još više zapušten, još više bez pomoći, i tako vredan dvostruka pomilovanja. Nad krivcem, koji ne može kazni izbjeći, mora njegov branitelj tim brižljivije bditi, da mu se nevolja i kazna ne nametnu preobilno.

Pošto su najvažnija ona prava gradjanina, o kojih se radi u kaz. postupku, to nijedan zadatak zvanja odvjetničkoga nije tako važan kao onaj obrane.[2] U ovom području, u području obrane, gdje se napose ističe uzvišena misija branitelja, treba zaprieći ti, da se pod vidom izvadjanja prava nepovrede prava.

Već od vajkada svidjalo se nepravednim vlastodržcem, da progoneć svoje protivnike posude za svoje nasilje sveti plašt pravde.[3]

---

[1] An jenem Abgrunde, in welchem trotz aller Humanität der modernen Gesetzgebung rettungslos derjenige hineinblickt, der zum Verbrecher erklärt wird, an diesem Abgrunde steht der Vertheidiger als der Lezte, der dem Angeklagten als einem gleichberechtigten Mitbürger noch ein vertrauendes Ohr leiht, eine helfende Hand reicht". Iz govora ministra pravosudja dra. Glasera, držana austr. odvjetnikom (6. listopada 1875.)

[2] C' est une belle et noble mission que celle de défendre l'état, les droits, la fortune des citoyens; mais il est plus saint encore, et plus élevé, le patronage qui couvre de son égide leur honneur, leur liber té leur, vie menacées. C' est là que le ministère de l'avocat brille dans son éclat et sa puissance, que la gravité des résultats donne plus de prix au triomphe, que la grandeur, du service rende assure plus de droits à la reconnaissance. Le glaive des lois écarté d' une tête, innocente; un homme que la prévention poursuivait arraché à l' infamie; un citoyen rendu à la société, un pére à sa famille; quels succés! quel témoignage à se rendre pour une conscience généreuse! quel titre à sa propre estime et à celle des autres". Dupin jeune: Sur l'etude et l' application du droit criminell.

[3] I one surove prostačine, što no su se za vrieme parižke komune dovinuli vlasti, nastojahu uviek svoju nečovječnu pohlepu za ubijstvi pokriti formami sudbenimi. I ubijeni dominkanci iz Arcueila bijahu uapšeni pod izlikom, da će

Digitized by Google

Već mnogo puta sjedio je na stolcu obtuženika gradjanin, proti kojemu nije se moglo ništa navesti, ali mogla se nanj uporaviti izreka sv. pisma: „Non inveni in te quidquam mali, sed Satrapis non places“.[1] Slične ovim obtužbe, izazvane umjetno silnom stranačkom strasti, moraju svakoga plemenitoga branitelja uznieti i oduševiti do najvišega uzhićenja.[2] Čim se moćnijim udarcem prieti svetomu biću pravice, čim je silnija pjest proti njoj podignuta, tim krepčije i neustrašivije ima odvjetnik izpružiti štit istine; čim je jači napadač, a slabiji nevini napadnuti, tim glasnije mora odvjetnik govoriti i opominjati, tim silnije ima zatrubiti u trublju zakona. Čim jače malaksaju sile branjenoga, tim više mora da rastu i utvrdjuju se njegovoga plemenitoga branitelja,[3] koji stojeć samac ponosito uzdignute glave medju samim robljem, jedini odvažno govori, gdje svi oko njega kukavno šute.

I to su časovi, kada odvjetnik blagosivlje[4] svoju n e z a v i s n o s t — tko si nije umio sačuvati taj najdragocjeniji biser

---

se proti njim povesti kaz. postupak, a vredni njihov prior bijaše pozvan pred tribunal Lucipia. Sr. Maxime du Camp. Les prisons de Paris sous la commune. Revue de deux mondes 1877. 2. i 3. Livraison.

[1] I. Knjiga kraljeva, poglavje V., 6.

[2] Stariji Dupin priobći svoj glasoviti sastavak „De la libre déffense des accusés“ godine 1815., dakle epoki kad je servilizam pristaša restauracije umio mnogu slavnu glavu iz vremena republike ili carstva (radi tobožnjega izdajstva domovine) satjerati na stolac obtuženika. Sam Dupin branio je junačkoga maršala Neya, kojega komora paira, pošto se je ratni sud, pred koji ga staviše, proglasio ne nadležnim, osudila na smrt te je bio 7. prosinca 1815. u bašći Luxembourškoj ustrieljen. Tako je želio ministar vojvoda Richelieu. Dupin gnjevan, što su mu u mnogom ograničavali obranu, i radi protuzakonitih nepravilnosti, što no se dogodiše u parnici proti Neyu, napisa onu apologiju slobodne obrane. O zanimivom procesu proti Neyu sravni: Histoire complete du proces du Maréchal Ney par E. D. II. vols (Paris 1815.).

[3] Faire le bien, soutenir les lois, défendre les opprimés guider ceux qui ont besoin de conseils, telles sont les fonctions auxquelles les avocats se consacrent. Léur activité augmente-elle? C' est lorsqui, il s'agit de soutenir le faible contre le puisant; l'accusé contre un parti formidable. Le crédit, qui fait trembler leurs cliens, élève leur courage. La terreur, qui abat les âmes vulgaires, met en action les ressorts de leur âme élevée. Plus il y a de péril à resister aux factieux, plus ils mettent de gloire à les braver“. Camus: lettre I. (Dupin I. c. p. 272.).

[4] Glasoviti Henrion de Pansey ovako karakterišе slobodno, neodvisno odvjetničtvo: Libre des entraves qui captivent les autres hommes; trop fier pour avoir des protecteurs, trop obscur pour avoir des protégés; sans esclaves et sans maitres, ce serait l'homme dans sa dignité originelle, si un tel homme

Digitized by Google

svoga stališa, on ne može doživiti takovih časova — tu on, komu se divi sve što dobro i plemenito misli, može ponosan stajati kao zastupnik Ciceronove zasade: „Sunt domesticae fortitudines, non inferiores militaribus“.[1]

Ma da i jesu riedki slučajevi, gdje bi branitelj ovako očevidno i u ovom smislu bio „junakom,[2] ipak svakako treba da osjeća u sebi snage, da se u slučaju potrebe uzvine i do ove idealne visine svoga zvanja. Svaki branitelj morao bi se odlikovati onom hrabrosti u izpunjenju dužnosti, koju Horac poznatim jezgrovitim načinom označuje „Non civium ardor prava jubentium, non vultus instanti tyranni mente quatit solida“.[3]

Ali i u manje veličajnom okviru može se revnost branitelja blagotvorno razvijati i njegov će trud svi oni toplimi simpatijami pratiti, koji su na višem stepenu obrazovanosti srdca i uma,[4] jer u svakom i u najneznatnijem slučaju stupa branitelj kao čuvar zakonom posvećenih granica individualne slobode i ovlaštenosti, ter brani u osobi obtuženoga posredno i njegove sugradjane od zakidanja i navaljivanja oblasti.

---

existait encore sur la terre“. Henrion de Pansey plaidirao je kao odvjetnik samo jedan put, nu i u tom slučaju s uspjehom. Radilo se o slobodi roba, kojega je gospodar njegov ne obziruć se na formalnosti, postojeće ob uzdržavanju robstva, doveo u Francezku.

[1] Cicero: De Offic. lib. I. n. 18. Srav. §. 215.

[2] Sr. §. 156. najme ovoga djela.

[3] Horat. III. od. 3.

[4] Voyez un de ces drames dont la douloureuse action se dévelope aux pieds de la justice criminelle, et dans lesquels un malheureux dispute sa vie aux sévéres organes des lois; avec quel empressement des spectateurs de tout rang, de tout sexe, de tout âge vont assister à ces scènes animées, où l'on n'a point à s'attendrir sur de feintes douleurs, mais sur des angoisses trop réelles! Avec quelle avidité l'on en recueille les moindres détails dans les feuilles, qui les divulguent! Comme le public s'émeut, se passionne! Qu'il est impatient d' entendre la voix éloquente qui doit écarter les ténèbres de la prévention, dissiper les craintes de la société alarmée, et prouver que le membre qu'on voudrait arracher de son sein n' est pas indigne d'y conserver une place! Surtout si l'accusation a la couleur de la persécution; si la défense est obligée de lutter contre un pouvoir oppresseur ou contre des ennemis puissans, et de braver leurs ressentimens et leur colère, que de voeux entourent l'orateur! que de sympathie il recontre de toutes parts! S'il est asser heureux pour vaincre, chacun s'associe à son triomphe, et s'il a le malheur d' échouer, on ne lui sait pas meins gré des généreux efforts qu'il a faits“. Dupin jeune l. c.

Digitized by Google

U ovom obziru vrlo je važni zadatak odvjetnika brinuti se, da se uvjek točno i strogo drži razlika medju kaznjivom i nekaznjivom krivdom. Upravo odvjetnik je pozvan da izvršivajuć svoje zvanje obrane, čini zakonodavca opreznim na eventualno pogibeljno razmaknuće tih sfera, da pako prije svega „područje misli“ čuva od svake ingerencije državne kaznene vlasti.[1]

Branitelj ne koristi samo onim državljanom, koje neposredno zastupa, ako stoji na visini svoga prevažnoga zvanja, odvjetnik vrlo mnogo doprinosi, da se razvije, razširi i utvrdi pravno osjećanje naroda, a po tom i sama kultura.

Gdje načelo javnosti vlada u sudbenom postupku, usljed kojega poznaje narod pravo, a ovo postaje narodnim, tu ne malo doprinose preko glave sudaca velikomu občinstvu izušćeni govori branitelja, kao god vatrene rieči uzhićenih propovjednika, da se narod pravno, moralno i estetično naobrazi, jer ga uče poznavati njegova prava i svetost tih prava, jer ga psychologičnim sekciranjem opačina opominju, da se čuva odatlje prietećih opasnosti, jer mu predočuju krasotu krieposti,[2] licumjerstvo čine mrz-

---

[1] „Ako se autoritet zakona protegne i na mnenja kao i na djela, razmiče se opasnim načinom temelj zakonodavstva, a navaljuje na osobnost i neodvisnost svakoga“. Buckle: History of Civilisation. — U istom smislu vrlo sgodno opaža Glaser: „Der Staat kann sich in keiner Weise als Herr der Ueberzeugungen und Gewissen ansehen, sich nicht den Beruf beimessen über religiöse, politische, wirtschaftliche, überhaupt über theoretische Wahrheiten zu entscheiden und seine Unterthanen zur unbedingten Annahme einer solchen Entscheidung zu verhalten“.

[2] Es ist wohl einleuchtend — veli Jaques — dass die Logik und, wenn der Ausdruck gestattet ist, auch die Ethik des einzelnen Falles den Vertheidiger in die Lage bringen kann, gewissen Zeitströmungen des öffentlichen Geistes entgegen zu treten, Krankheiten im socialen Organismus unverhüllt und unverschleiert darzulegen. Da braucht es nun wohl kaum erst hervorgehoben zu werden, wie hier alle diplomatische Schönfärberei, alles conventionelle Vertuschen werthlos und unwürdig ist, wie allein rücksichtsloser Muth und rückhaltlose Wahrheitsliebe der Aufgabe entsprechen. An dieser Stelle erhöht und erweitert sich die juristische Denkarbeit; sie kann sich erheben zur sittlichen und staatlichen That. Wie oft ist nicht das Verbrechen nur die einzelne acute Erscheinungsform einer ganze Gesellschaftsclassen beherrschenden Epedemie, der gegenüber die öffentliche Meinung stumpf geworden ist! Wie oft liegen ihm nicht verkehrte Geistesrichtungen, gezeitigt durch mangelhafte öffentiche Zustände zum Grunde? Wie oft nicht jenes grosse sociale Uebel, wonach man gerade von denen, denen alle Mittel geistiger Kultur versagt geblieben sind, Entsagungen erheischt, die eben nur auf der Grundlage der geistigen Kultur wurzeln können.

Digitized by Google

kim blago sudeć ljudske slaboće svjetuju na krsćansku strpljivost i jer napokon probudjuju i njeguju u čovjeku svako plemenito čustvo humanitarnosti, a umjetničkom formom svoga govora ujedno oplemenjuju često i njegov ukus.

Odvjetnici razvijaju pravo u praksi, oni ga često i kritizuju, tim doprinose najviše k pomno izradjenim rješitbam sudca, koji je živo glavno vrelo prava (Judicia sunt anchorae legum), pa se neda zatajiti silan upliv njihov na zakonodavstvo.

Nu uvažujuć podpuno ta obćenita stanovišta ne smie ipak branitelj nikada s vida pustiti svoju glavnu zadaću: da najme promiče oslobodjenje i dobrobit svoga klienta. Odvjetnik, kojemu sugradjanin pouzdano povjerava cieli svoj udes, mora dužnostim svoga zvanja podrediti sve ostale obzire; dužan je zastupati interese svoga branjenika „temeljito i zatajom sama sebe,“[1] ne brineć se za nepovoljne posljedice, koje bi možda zanj ili za druge[2] iz vjerna izpunjivanja onoga zadatka nastale; specijalne dužnosti braniteljeve modificiraju mnogovrstne njegove obće gradjanske dužnosti.[3] Ali nikako i nikada se ne može uztvrditi, da bi odvjetnik bio dužan ili barma ovlašten radi što uspješnijega zastupanja služiti se *ilojalnimi* sredstvi.[4]

---

[1] Jaques u svojoj razpravi ob obrani, držanoj u Beču mjeseca travnja 1879.

[2] Mnoge treba sjetit, da odvjetnik usljed svete dužnosti, koju ima prama svomu klientu, izvršivajuć svoje zvanje poznaje samo jednu osobu na *svietu*, svoga *branjenika* i *samo* njega. On mora svimi shodnimi sredstvi nastojati, da toga štićenika svoga oslobodi, da ga bez obzira na kakovu pogibelj štiti od svakoga i sama sebe, to je njegova sveta dužnost“. Brougham. Speeches.

[3] Austrijski odvjetnički red (§. 5) odredjuje, da se ima odvjetnik zakleti, da će biti caru vjeran i pokoran, neoskvrnjeno obdržavati temeljne zakone kao i sve ostale zakone te savjestno izpunjavati svoje dužnosti.

[4] F. Creasy izvodi iz dostojna položaja odvjetnikova, da nije vlastan služiti se *doskočicami* ili sustavom argumenta, kojim se ni *pristojna* stranka sama ne bi služila, da sama zastupa svoje interese. Tu pripoveda Creasy, kako je odvjetničtvo (Bar) londonsko god. 1864. u slavu *Berryeru* priredilo banket, gdje je jedan prvih londonskih odvjetnika izrekao misao, da je prva dužnost odvjetnika, da sve ostalo podredi interesom svoga klienta. — Ali tu izreku odbio je odriešito lord — viši sudac, sir Alexander *Cockburn* očitovav, da odvjetnik mora rabiti oružje, što ga ima, kao vojnik a ne kao *ubojica iz zasjede*. On smie braniti interese svoga klienta per *fas*, ali ne smije per *nefas*.

Digitized by Google

Pisac govori zatim o modernom kaznenom procesualom pravu. Naprama prijašnjemu smatra ga on orijaškim napredkom, naročito usljed prihvaćena načela akusatornoga naprama načelu inquisitornomu. Ali tim još nije sve svršeno ako imademo dobar zakon, „sreća svega zakonarstva visi — kako veli Wening — o prosvjećenih, obrazovanih pravnicih". U ruke je naših sudaca položena zadaća, da ostvare ono dobro, koje novi zakoni sadržavaju, a da zagovaraju popravak onoga što je manje dobro. U tom plemenitom nastojanju imadu ih pomagati i odvjetnici, koji su u znamenitoj mjeri preko svojih odličnih staliških drugova doprinieli k stvaranju novih zakona. Velika bi bila bludnja misliti, da se zakoni ne mogu pogoršati. Poviest uči protivno od toga. Još imade sudaca, kojim se nikako ne svidjaju novi zakoni, naročito novi kaz. postupak sa akuzatornim načelom, k tomu u zakonu imade i sijaset nedostataka, koje će branitelji lasno upoznati tečajem svoje prakse, pa valja nastojati da se ovi uklone. Nu za sve to hoće se potanko poznavanje načela zakona; a ova se ne mogu niti lahko niti tako sjegurno upoznati, bez teoretičkoga naobraženja.

Uspješno djelovanje odvjetnika kao branitelja zavisi najviše o slobodi i pravu stranaka, o slobodi izreći i zastupati cielu istinu; samo gdje je to bilo priznato, smatralo se njihovo zvanje vrlo plemenitim, a njihov stališ poštovanim i uglednim; a gdje im se to kratilo, odvjetnici spadoše na podredjene nadničare pravosudja, na prezirane spletkare.

Glede položaja odvjetnika živa je istina sto reče Friderik List: „Čim prosvjetljeniji i slobodniji koji narod, tim više poštuje stališ odvjetnički". Neprosvjetljen, neslobodan narod stoji golih rukuh prama nesmiljenim ovršiteljem državne volje, te se okrutnim odredbam njezinim sliepo pokorava; slobodan narod nastoji si izvojevati pravnu zaštitu i proti navalam ili zakidanju oblasti, a odvjetnici su organ, kojim se u tu svrhu služi. Za cvjetanja rimske države najviši su dostojanstvenici slovili i kao prvi sudbeni govornici; četiri sto godina kasnje proglašuje Ammian odvjetnike ništicami. U ne slobodnoj Aziji govori se prezirno o zastupnicih stranaka, pače u Kini opravljaju kukavne skitalice

Digitized by Google

i spletkari tudje poslove pred mandarini, koji ih ne riedko počaste i bambusom; na prosvjetljenom zapadu, naročito u Englezkoj i sjevernoj Americi, jest pako stališ odvjetnički najpoštovaniji stališ inteligencije, iz kojega se pozivlju pojedinci na prva dostojanstva u državi n. p mjesto ministra pravosudja, lorda kancelara u Englezkoj, mjesto predsjednika republike u sjevernoj Americi. Mjesta sudačka popunjuju se u obima državama redovito iz stališa odvjetničkoga, zato vlada tamo već od vajkada dobar sporazumak medju odvjetnikom i sudcem, koji čini svaku preuzetnost sudca prama odvjetniku upravo nemogućom. I u Francezkoj uživa bareau veliki ugled, pa je jamačno znamenito, što je konsolidirana republika uzvisila na stolicu predsjednika republike odvjetnika Grévya, kao što je predsjednikom dolnje komore takodjer odvjetnik Gambeta.

U Njemačkoj i Austriji odvjetnički je stališ u prošlosti vrlo malo vredio. Još god. 1460. smatrao se zanat zagovornika (Handwerk der Virsprecher") ravan zanatu „kotlokrpa" (der Lauterschläger und Schweineschneider) itd. Usljed recepcije rimskoga prava razvio se doduše učeni stališ odvjetnika, koji je imao više ugleda ali nije uživao nikakova pouzdanja, te spadne do skora (izuzev odvjetnika na sjedištu državnih sudova) na četu zapletavica, krivopravnika, koji su stranke tražili, na parnice poticali, pravo izvraćali[1] itd. Muževe, kakove je nekoć Cicero zvao „Viri probi et dicendi periti," zove Heineccius „Vultures togati," a Friderik veliki, „pijanice i pogibeljni reptili". Taj isti vladaoc mislio je sasma oz biljno stališ odvjetnički dokinuti držeć, da je nevaljano odvjetničtvo sakrivilo nevaljano pravno stanje a ne misleć da je upravo protivno istina. U Austriji toliko je nepovjerenje vladalo u odvjetnika kao branitelja, da je napokon poraba brani-

[1] Vrlo drastično opisao je Leyser položaj odvjetnika njegova vremena u spisu: Medit. ad pandect. (1732.) spec. 547 n. 4.: „Nullum fere nunc scriptum editur, in quo si advocatorum forte mentio sit, convitiis non onerentur. Deinde dignitas eis nulla relinquitur. In conviviis ad infimum subselium rejiciuntur, in solemnibus infra scribas, argentarios, publicanos amandantur. Denique magistratus in aliorum criminibus indulgentisimi advocatorum levissima errata severe puniunt ac frequentibus mulctis eos fere ad incitas redigunt . . . . Ita fit, ut si paucos excipias probos doctosque viros . . . . non nisi viles et ad alia negotia inepti homunculi advocationem ambiunt".

Digitized by Google

telja sasma bila izključena. A čim je tadanja teorija ovaj postupak branila? Da je iztražni sudac, iztraživajuć formalnu istinu i naravski branitelj obtuženikov, pa da će jamačno već ureda radi sve činiti, što ide u prilog okrivljenu, dočim se je glede branitelja obično navadjalo, da bi bili za sudca nedostojna kontrola, da bi samo „otegoćivali iztragu, zatezali riešenje, umnožali troškove, otvorili širom vrata izvraćanju istine i tlačenju prava i pravice te bi ozbiljni posao Themise pretvorili u frivolnu igru sa prividnimi razlozi". Ovako mišljaše ne samo prostota nego filozofični i juristični korifeji tadanjega vremena, n. p. Sonnenfels, Zeiler i drugi kapaciteti. Zato se nije nimalo čuditi, da je prostija klasa pučanstva, ne samo u Austriji nego i kod nas u Hrvatskoj i Ugarskoj držala odvjetnike za sve, samo ne za poštene ljude.

Nu danas se više ne tlače prava stališa odvjetničkoga, u naše doba jednakim načinom priznaje zakonodavac i učenjak veliku važnost zvanja odvjetničkoga.[1] Pače danas je široko, otvoreno polje djelovanju odvjetnikovu, kao u staro klasično doba; pa ako djela današnjega barreau nisu ravna onim rimskoga, krivi su tomu sami odvjetnici. Veličina i dostojanstvo klasičnih zastupnika stojaše u tom, što su si uviek bili sviestni svoga idealnoga zvanja, da su najme zagovornici svakoga povredjenoga prava. Naročito povredu kakova vitalnoga gradjanskoga prava, došla ova od koga mu drago i bila naperena proti komu mu drago, smatrahu uviek kao da je njim samim i cieloj zajednici nanesena, pa već s toga razloga smatrahu se obvezanimi ustati na obranu prava.

U visoko razvijenom pravnom osjećanju ima u svako vrieme cvatuće odvjetničtvo svoj korjen. Ne odlučuje tu ni broj[2] odvjetnika niti prava zakonom odvjetničtvu podieljena, nego duh, u kojem se služe onimi pravi. Ne plemenite naravi, koje drže

[1] Velik dio zakonodavaca i učenjaka ne pojmi dostojno vriednost i dostojanstvo odvjetničkoga stališa, koji nastoji i velik dio pravnika suziti, jer slobodoumni odvjetnik živo kori zle porabe sudaca itd. Mittermaier: Anleit. §. 15. 2.

[2] Ima država i zemalja — veli Sealsfield — u kojih unatoč legijam odvjetnika i sudaca, unatoč cielih vojska svećenika i monaka, ipak ne ima ni prava ni religije.

Digitized by Google

načela svojih zvaničnih dužnosti[1] zvučnimi frazami, koje ništa nečine za obrazovanje svoga duha, uviek će biti zapriekom da se ne će dostojno uvažiti čast odvjetnika;[2] pa ako se ovaki elementi ne neutralizuju, nikada se neće dati zapriečiti, da se u njegovoj sredini nerazvije za novcem pohlepni proletariat. S ovih kao i s razloga uspješne djelatnosti moraju odvjetnici vrlo pomno čuvati i braniti čast i dostojanstvo svoga stališa proti svakomu trećemu, ali i proti nevaljanim drugovom; na dalje jednakom pomnjom bditi, da se prava njihovoga stališa netaknutimi uzdrže, a medju timi svimi pravi najveće i najzamašnije jest: sloboda govora.

„Čim se više upoznaje, da će u borbi medju exekutivnom i sudstvenom vlasti, koja je za dobro države nuždna, odvjetnici stajati na strani sudaca, tim se više stiče osvjedočenje, da bi zakon morao jednakim pouzdanjem susretati odvjetnike kao i oblasti, da bi bilo u prilog razvitku pravosudja, da se odvjetničtvo, koje „je plemenito kao kriepost, nuždno kao pravednost a staro kao magistratura“ sjedini s ovom potonjom u jedan jedini stališ pravnički, kojega bi se članovi mogli po volji zamienjivati u službi i zvanju. Povoljniji uspjeh, koji bi iz ovakova nastojanja sjegurno nastao, bio bi pravim blagoslovom za položaj obrane u kaz. postupku.

---

[1] Grotius posvećuje dužnostim zvanja odvjetnikova u svojih epigramih (lib. I.) ovu pjesmu:

De officio advocati.
Qui sancta sumis arma civilis togae
Cui se reorum capita, fortunae, decus
Tutenda credunt, nomini praesta fidem
Juris sacerdos; ipse dic causam tibi,
Litemque durus arbiter praejudicia;
Voto clientum jura metiri time.
Nec quod colorem patitur, id justum puta;
Peccet necesse est saepe, qui numquam negat.

[2] Na dostojna odvjetnika može se uporaviti karakteristika, kojom je rimski pravnik Capito označio starca Labea: „Sed agitabat hominem libertas quaedam nimia ac vecors usque eo . . . . ut ratum pensumque nihil haberet nisi quod justum sanctumque in romanis antiquitatibus legisset“. Na takova mogu se uporaviti rieči Ciceronove: „Domus Jurisconsulti est oraculum totius civitatis“.

Digitized by Google

Spadaju li medju osobe, napomenute u §. 5. zakona od 8. lipnja 1871. o promjeni nekojih administrativnih uredaba u vojnoj krajini, krajiškinje, koje su se bez odpravnine poudavale?

Valja dieliti krajiškinje, koje su se udale za krieposti krajiških temeljnih zakona od 7. svibnja 1850. d. z. l. br. 243., od onih, koje su tek nakon objave zakona od 8. lipnja 1871. pošle za muža.

Prvanje imahu prema §. 22. k. t. z. na imetak zadružni samo uvjetno pravo, koje tek nestašicom mužkih članova nastajaše, a njihovim je izstupom iz zadruge namah za vazda prestalo.

Jer se moć zakona neproteže nazad (§. 5. o. g. z.), nemože se naravski ni §. 5. zakona od 8. lipnja 1871. na ove žene uporavljivati.

Usuprot pako imadu žene počam od valjanosti zakona od 8. lipnja 1871. bezuvjetno pravo na njihove zadružne dielove (§. 4. i 11.), kojimi pače prema §. 12. i za slučaj smrti razpoložiti mogu.

U §. 5. zakona od 8. lipnja 1871. nije doduše medju §§-i. kr. t. z., koji su dokinutimi proglašeni, spomenut §. 22.; nu jer zakon od 8. lipnja 1871. sadržava takove ustanove, koje se upravo protive §. 22. k. t. g., to se taj potonji §. prema načelu: „lex posterior derogat priori“ muče dokinutim smatrati ima.

§. 22. k. t. z. glasi:

(alinea I.)

„dokle zadruga sastoji iz više muževa, imadu svikolici oni bez razlike, da li potiču od prvobitnog posjednika, ili su se u kuću priženili, ili su na drugi način primljeni za prave sukućane, a ne za puku služinčad, jednaka prava na nepokretni imetak kućevni.

(alinea II.)

izstupi li pako koji iz kuće, to on gubi to pravo, koje samo po sebi bez razdiobe priraste ostalim muževom, dokle još koji u kući ostaje.

Digitized by Google

(alinea III.)

nebude li više mužke glave u kući, to ovo pravo jednakim načinom prelazi na kući pripadajuće žene, i ovima je prosto kućanstvo u zajednici nastaviti ili takove muževe, koji krajiške obveze jurve imadu ili preuzmu, priženiti ili u zadrugu primiti dati".

Stavak 1. §. 22. k. t. z. protuslovi §-om. 4. i 11. zakona od 8. lipnja 1871., koji naredjuju, da su ženam i muževom prava jednaka.

Stavak drugi nije u suglasju s §. 8. zakona od 8. lipnja 1871., po kojem članovi zadruge izstupom iz iste neprestaju biti njenim članovom, dok još nisu primili odpravnine; stavak pako treći §. 22. k. t. z. protivi se §. 5. zakona 8. lipnja 1871., po kom se tada, kad u kući više neima mužke glave, gospodarstvo po ženah nenastavlja, već se zadruga smatra razriešenom.

Time je doista očevidno, da je i §. 22 k. t. z. valjanost uzeta, a što taj paragraf u §. 5 zakona od 8. lipnja 1871. nije napomenut, da je puka nepomnja kriva.

Po §. 48. k. t. z. iz godine 1850. razumievaju se kao ovlaštenici na povratak u zadrugu samo častnici, duhovnici, činovnici te manji državni službenici (n. p. oružnici, lugari itd). Ovim na povratak ovlaštenim stavlja §. 5. kao i §. 7. stavak 1. zakona od 8. lipnja 1871. one članove zadruge na suprot, koji su inim kojim zakonitim načinom bez odpravnine iz kuće izstupili, što osim nastupom obrta napomenutim u §. 9. toga zakona, još i poudatbom ženskih članova zadruge, ili time biva, da se ove gdjegodj u službu najme.

Da krajiškinje poudatbom svoj dio, odnosno pravo na odpravninu negube, posve je izviestno, pošto po §. 12. zakona od 8. lipnja 1871. svaki pravi član (za razliku od svakog služinčeta, §. 22. stav. 1. k. t. z.), dakle i žene, sa svojimi dielovi baš i pogodbom nasliedovnom slobodno razpolažu.

Po §. 1249. o. g. z. i po dvorskom dekretu od 25. lipnja 1817. br. 340. d. z. l. mogu samo ženitbeni drugovi i vjerenici (potonji samo obzirom na sklopiti se imajuću ženitbu) utanačiti pogodbu nasliedovnu.

Digitized by Google

Zato bi zakon stajao u opreci sa samim sobom, kad bi s jedne strane dopuštao ženskim članovom zadruge, da svojimi dielovi na korist zaručnika u pogodbi nasliedovnoj neoporecivo (§. 1254. o. g. z.) razpolažu, a sdruge strane ustanovljivao, da zaručnica nakon ovršenog vjenčanja gubi pravo na svoj dio, dočim ipak pogodba nasliedovna po §. 1249. o. g. z. tek vjenčanjem pravni obstanak zadobiva.

Tvrdnja: da krajiškinje poudatbom svojom gube pravo na svoj dio, odnosno na odpravninu, premda su po §. 12. zakona od 8. lipnja 1871., vlastne tim dielom razpoložiti u pogodbah nasliedovnih, koje baš predpostavljaju njihovu udaju (§. 1249. o. g. z), bila bi dakle bezumna, te bi stvarala posliedke, koji se nikako nebi mogli držati.

Na primj. U njekoj zadrugi ima otac samo dvie kćeri, jedna je neudata a druga podje za slugu, koji privolom svijuh žive u krajiškoj kući, bez da je prema §. 8. zakona od 8. lipnja 1871. postao članom zadruge.

Otac umre: Da sada reknemo: udata kći, koja još nije primila odpravnine, ne može poslije smrti otčeve udioničtvovati u pravu, izrečenom §. 5. zakona od 8. lipnja 1871., za cielo nebi samo pravnu sviest te kćeri, već i obćenite pravne osjećaje osjetljivo povriedili.

Ne samo logički, već i prevažni pravni razlozi sile dakle da potvrdno odgovorimo na pitanje, koje smo stavili ozgo.

I. Pirka.

Državna služba.

Iz Krajine, mjeseca rujna.

O državnoj službi, gospodine uredniče, pisalo se je mnogo i u raznih pravcih. Ja nisam nakan svojim člankom možda pomnožati broj tih teor. razprava, medju kojimi možete naći duhovitih ali i vrlo plitkih. Možda bi drugi i moju uvrstili medju ove potonje, zato neće biti tu puno teorije: ali kako već više vremena živo želim, da reknem što o tom mislim, molim vas

Digitized by Google

da ovomu člančiću dozvolite nešto malo prostora; nadam se da ne će biti sasma suvišan; a uvjeravam vam se, da su ga izazvali dogodjaji i pojavi u drž. službi.

U našem narodu vladaju prerazličiti pojmovi o državnoj službi i njezinih izvršiocih. Ja neću svih tih pojmova ovdje izbrajati, nego neke ipak kao najobičnije želim u kratko iztaknuti.

Jedni drže da činovnik nije ništa drugo no sluga svačiji i svakoga, da se hrani „žuljevi“ ostaloga naroda; vrlo se često čuje govoriti: beamter neka šuti, mi ga hranimo, da nije naših krajcara nebi mogao ni časa živjeti. — Po ovom kao da činovnik ban badava bere tisuće te ih troši zievajuć od duga vremena, ili da mu se daje milostinja.

Zastupnika takih nazora možeš naći i u našem gradjanstvu, u borniranom dielu njegovom, a taj je žalibože velik.

Drugim je činovnik „carski čovjek,“ koji služi samo svomu caru, kralju ili knezu, čim se dakako činovniku daje često i što ga nejde; u obće se s tim pojmom spajaju svojstva i uvjeti, koji se protive zdravomu shvaćanju položaja činovnika prema vladaocu i prema zemlji kojoj ima služiti.

Jedno i drugo skroz je krivo i protustavno. Činovnik obavlja stanovite poslove, za to dobiva plaću. To je tako naravski, kao što ne može biti prigovora, i kao što se sasma dobro razumie, da se plaća činovnik gospoštinski, upravitelj tvornice, knjigovodja u komptoaru trgovca, fabrikanta itd. Poslovi državni moraju se obavljati, oni su vrlo zamršeni, iziskuju mnogo priprave, pa je nuždno, da se onomu osjegura izdržavanje, koji je vrstan nje riešavati, koji je pripravan mukom stečeno znanje upotrebljavati na obću korist. Tu ne ima milosti, ne ima nikakova darivanja, tu se tako služi kruh u pisarni, kao god u tvornici, ili vani na njivi.

Čuo sam ne riedko tvrditi, da je novac potrošen na državne službenike uložen neproduktivno. To je tolika neistina i dokazuje toliko nepoznavanje zadataka i naravi državne službe, da bi takovo mnenje jedva smielo vladati kod prosta seljaka, koji drži koristnom radnjom samo onu, koja mu nosi v i d l j i v i h plodova. Nu ja sam čuo tako govoriti ljude, koje bi strašno

Digitized by Google

uvredio da im zaniečeš predikat „inteligentni," pače i tamo u hrvatskom saboru možeš se do sita naslušati sličnih mudrosti.

Čudnovato, ta „inteligenta" gospoda drže radnju svoga kočijaša sasma produktivnom, vrlo koristnom, ali nije u njihovih očiuh takovom radnja podžupana ili župana, ili kotar. predstojnika, prem ovi upravljaju ne niemom životinjom, nego sa više tisuća kad što i preko sto tisuća ljudi; promiču svojom mukom obći napredak, drže red i sjegurnost u županiji ili kotaru te doprinose ne malo, da se mogu neposredno produktivne radnje sjegurno obavljati. Ja visoko poštujem rad zastupnika naroda na saboru, ali meni je sto put vredniji rad kot. pristava na selu, nego onakova „zakonodavca", koji svake godine „prosjedi" koji mjesec u glavnom gradu, troši svoje dnevnice, nemakne jezikom nego kada se „ustmeno" glasuje, ne miče se s mjesta, dok predsjednik ne pozove neka se ustanu ona gospoda, koja su za ovaj ili onaj predlog, ili dok ne digne sjednicu.

Nu milija mi je i onda, kada drugi govornik praznimi govori trati dragocjeno vrieme, zavlači viećanje, množa troškove, a svojimi govori ni malo ne prinosi k razbistrenju predmeta.

Trebalo bi jednom pamtiti: nije samo koristan tko producira žito, teše drvo, kuje čavle, tke platno itd. nego svatko, tko druge uči, pravdu kroji, uzdržaje red, jer bez ovih radnja one prijašnje bile bi ne moguće. Sviestan, radin i vješt činovnik, vješt odvjetnik, javni bilježnik, dobar svećenik vredi koliko i najbolji radnik bilo u kojem neposredno gospodarskom zanimanju.

Ovo su elementarni pojmovi, drugdje po svietu ne treba ih razlagati, kod nas se moraju, jer se ti pojmovi kadšto i hotomice pomućuju ili se nerazumiju. Nu razumije se po sebi, da to valja samo o činovnicih namještenih u potrebnih državnih službah; sinekure znače tratiti državni dohodak u ludo; a može se nazvati sinekurom, ako se stvaraju nepotrebna mjesta službena ili u potrebna namještaju navlaš za nju ne sposobna lica samo za to, da se nagrade za zasluge često vrlo dvojbene vrednosti, ili za zasluge nemoralne, ili možda koristne samo predpostavljenim.

Digitized by Google

Činovnik je carski, je kraljevski čovjek. Što znači ovakovo nazivanje? U pravom javno-pravnom smislu mogu činovnici u monarkijah zvati se kraljevskimi ili carskimi, ta često se upotrebljava naziv „kraljevina, carevina," da se njim označi narod, n. pr. kraljevina Englezka, Hrvatska itd., ministri i u ustavnoj zemlji n. p. Englezkoj nose naslov kraljevski. Sve se to čini u smislu onom, da vladar u ustavnoj monarkiji zaista, dokle dosiže njegovo ustavno pravo, stoji na čelu državne vlasti, da ovu izvršuje i državu reprezentira. Ali ovo ne smie se nipošto tako shvaćati, kao da oni, koji obavljaju zaista javne t. j. poslove tičuće se prava i interesa cielosti, ne bi bili državni službenici, da bi naziv „kraljevski" izključivao ovo potonje njihovo svojstvo. Zajednica državna, državljani nisu nikakovo privatno dobro vladaočevo niti je on kakov despota, koji bi po dragoj volji razpolagao njihovom imovinom ili slobodom. Činovnici mogu se zvati kr., car., kneževski itd. prema tomu, da li na čelu drž. vlasti u ustavnoj monarkiji stoji kralj, car, knez, itd., ali ne u tom smislu, kao da bi to zaista bili službenici kraljevi, ili kneževi, ili kao da bi je on plaćao. Plaćaju se iz državnih sredstva, iz kojih dobiva i sam vladaoc svoj prihod, svoju civil listu; oni su imenovani da promiču javno, obće dobro državljana, oni služe zemlji, državi i nikomu drugomu nesmiju služiti. Ta znade se, da je Friderik veliki nazvao kralja „Le premier serviteur et le premier magistrat de l' état".

Velike su i važne funkcije državnih službenika, iziskuju mnogo duha i znanja, i karaktera, zato se ne smie činovnik degradirati na sliepo orudje u rukuh kneza ili ministra, nego mu se mora dopustiti sloboda mnenja i odluke — dakako unutar granica stalnih pravila i forma njegove službe. Inače biti će vlada prisiljena da namješta same tupoglavce u drž. službu, jer talent umie se pokoriti, ali se neda zasužnjiti. Nu iz ovoga zahtjeva ne smie se izvadjati, kao da bi činovnik smio i mogao raditi što ga je volja. Službenik državni treba da je naprama gore pokoran, naprama dole doduše human, ali obskrbljen dovoljnom vlasti, da može provesti dane mu naloge ili izvesti u okviru postojećih zakona — što mu se čini obće koristnim. Predpo-

*

Digitized by Google

stavljenim stoji pravo i dužnost kontrolirati podredjene, jer se državna služba ima obavljati u obćem interesu, a ne smie biti sredstvo privatne udobnosti ili privatne koristi. Kraj slobode, koja se donekle ne može činovniku uzkratiti, mora da postoje propisi i uredbe, kojimi se dadu zapriečiti zle porabe. Disciplinarna vlast ne smie figurirati samo na papiru, ali niti ne smie biti oružjem, kojim vojuje sebičnost ili samovolja viših proti nižim. Nu uz ovu ne bi smiela manjkati i razna poticala, a prije svega pravednost prama svim.

Valja priznati, da stranački pravac, koji se opaža u ustavnih državah, često pomiče ova dva načela na veliku njihovu štetu. Nagradjuje se ne riedko redom, pohvalom, materijalnim probitkom ne tko je to zaslužio svojom revnošću u službi državnoj. nego tko revno unapredjuje interese političke stranke. To može demoralizirati ljude. Savjestnoga i umnoga činovnika može preteriranje tako ozlovoljiti, da počme smatrati službu kao neodklonivi teret, pa ju kao takovu i obavlja. Ovo je velika nepravda i za dotičnika, ali je upravo grieh naprama državi i obćim interesom, koji tim ljuto stradaju. Mogu po duši reći, da se je proti ovomu dosta često griešilo i još se grieši u jednom i drugom dielu naše monarkije. Ta svaki čas može se čuti: ovaj je pretirirao deset, onaj dvadeset, treći trideset po službi starijih drugova. A kad ne bi bila nomina odiosa, mogao bih i ta navesti. A je li ima tomu opravdanih razloga? Mogu reći: u slučajevih meni poznatih riedko. U pruskoj činovničkoj hierarkiji stoji pravilo: ili avancirati kad je red na tebe, ili u stanje mira, ako nisi sposoban za višju službu, koju bi imao nastupiti. — Istina, od toga pravila može kadšto nastati iznimka, ali tada valja da ju opravdaju ili izvanredne okolnosti, ili izvanredna svojstva i sposobnost pojedinca, koji je tako pretekao svoje drugove po godina službe starije.

Već je naglašena poteba izdašne kontrole nad radnjom nižih činovnika, naročito na selu namještenih. Nu ta kontrola ne smie se izvrnuti u spionažu, ima biti moralnom; a jedina joj svrha: da se njom pospješuje obće dobro. Vršit ju mora uviek viša instancija. Činovnik pako vlastan je tražiti, da mu se kaže,

Digitized by Google

tko ga cenzurira i kako. Pri tom mogu uspješno djelovati: patriotička, nepristrana štampa, občinstvo kao i pojedinci, koji imadu posla s organi državne vlasti. Ne ima veće kukavštine nego n. p. po zakutcih govoriti: ovaj sudac je nevaljan, nevješt, radi samo ondje, gdje ima u izgledu mastnu komisiju, a drugo sve zapušća; onaj bi za novac prodao i posljednji čavlić na vagi božice Themis, ovaj opet nerazumie ništa itd, a kad takovu junaku rekneš: ded prijavi ga višjoj oblasti, odgovara: e, baš me je briga, da mi onda tim manji troškovnik obredjuje, ili da me inače progoni. Ovakih primjera zakutnih tužba mogao bi vam na stotine izbrojiti. Drugi opet uzimlju za izliku milokrvnost: volim šutiti, nego da čovjeka upropastim. Koli krivi je to humanizam! jer se jedan štedi, da stotina drugih štetuje.

Nu ljudi su ljudi, zato treba činovnika štititi proti onakovim patronom, koji rado postavljaju svoju sebičnost na mjesto općega dobra, te držeć onu povredjenom udaraju bez duše na državnoga službenika ako ovaj neće na njihovu. Ovaj zauzimlje odličan položaj, njemu pripada poštovanje, koje se ne smie bez kazni vredjati. Čast službe i njenih zastupnika ne može se odrdržati, ako se ne progoni nepristojno, zlohotno i bezobzirno ponašanje privatnih partaja proti njim. U tom treba da svim prednjači sama državna vlast izkazivajuć svagdje svojim organom čast i poštovanje, koje ih ide. Činovnika treba siliti da zvanje svoje obavlja savjestno, točno i revno, ali na druge poslove u nikojem pravcu ne smie ga nitko nagoniti. U tom se mnogo grieši na račun tako zvane političke korektnosti.

Nu činovnik ima i velikih dužnosti. Tko so odluči stupiti u državnu službu, ovoj posvetiti život i snagu svoju, valja da tu zadaću izvadja uviek jednakim interesom, živim patriotičkim oduševljenjem. Mužu dolikuje, da ide za odabranim ciljem dosljedno i požrtvovno. Cieli rad njegov valja da zadahnjuje živo revnovanje kako da svoje mjesto što dostojnije ispuni; ali ta revnost ne smie ga opet zavesti, da prekorači granice svoje kompetencije.

Svaku službu zadahnjuje živa idea, ta idea neka napunjuje i državnoga službenika, a ovaj opet ima službu svoju zadahnuti duhom i životom.

Digitized by Google

Činovnik ima biti odgovoran za sve svoje radnje državi i narodu. Državljaninu mora da je prosto zahtieveti od njega odštetu, kad god se od njega što protupravna traži ili protupravno proti njemu postupa; eventualno ima dati takovu odštetu država. Pa ma se odšteta i ne tražila, ili ma bila i neopravdana, uvjek može država naći povoda u manjkavom ili pogrešnom izvadjanju njenih zapovjedi, da pozove na račun dotičnoga službenika. Naročito strogo valja kazniti pristranost kod činovnika, u koju se tako rado pada, i koja žalibože zauzimlje dosta znamenitu rubriku medju tužbami, što no ih čujemo proti činovničtvu u našoj domovini. Tu bi morale više oblasti upravo nesmiljeno postupati. Ako upravni činovnik, a osobito ako sudac postane pristranim, ode po ne tragu moral javni, pouzdanje u organe državne, sumnjičenje cieloga stališa postaje obićnim poslom. Stroga disciplina i pravedna štampa može tu vrlo koristno djelovati.

Državnu službu valja obavljati točno i revno. Valjda mi ne treba ovoga pobliže dokazivati, kao ni toga, da se upravo u našoj domovini na račun toga mnogo grieši, ali daleko manje ovdje kod nas u Krajini, nego li kod vas tamo (? Uredničtvo.) Doduše i ovdje naći ćeš činovnika, kojim ured ne milo smrdi, te dolaze kasno unj a izlaze što moguće ranije. Nu tamo kod vas, naročito u Zagrebu još je pet puta gore. Koliko sam puta vidio, da se gospoda savjetnici liepo, spokojno i lagano penju uz dugu ulicu poslje desete ure u biro; u devet sati još sjede komotno u spavaćoj haljini te puše kraj prozora, dočim su se već drugi radnici naznojili n. p. činovnici banka, trgovaca itd. Bog zna, je li se tko sjeća one pripovjedčice o barunu Kellerspergu, bivšem dvorskom savjetniku tamo u svoje vrieme, i onom savjetniku c. kr. namjestničtva, koji nije došao točno u 9 sati u pisarnu? Odatlje biva, da se poslovi obavljaju sporo, i — što je još gore — površno; da se parnice riešavaju kasno, da se od sudova ne možeš dočekati osude.

Uzvišenost i čast drž. službe nalaže činovniku, da u svom poslu i službi svojoj postupa čovječno, blagohotno, i učtivo. Zvanje njegovo ne uzvisuje se samo točnim i savjestnim vršenjem zapovjedi nego i dostojnim čovjeka postupanjem sa raznimi osobami,

Digitized by Google

s kojimi se dolazi u doticaj. Istom plemenito i čovjekoljubivo postupanje činovnika oplemenjuje mrtvo slovo zakona ili zapovjedi; u takovoj čudoredno-uzvišenoj djelatnosti činovnika izrazuje se oduševljenje za zvanje i funkcije njegove. Zadaća činovnikova u ovom pravcu upravo je bezkrajna. S tih razloga mora se sasma osuditi ona brutalnost, koja se radja amo tamo u uredu sudca ili kot. predstojnika, financijalnoga, a ne redko i občinskoga činovnika. Koliko puta odgovara se seljaku na njegov preponizni upit najružnijimi psovkami i pogrdami, kakovih možeš čuti samo iz ustiuh kakova bečara ili hajoša. A kadšto ide se i dalje od psovaka. G. urednik zaboravi tako daleko na sebe i svoje zvanje, da vlastoručno baci na polje partaju, da ju uhvati za oba uha te s njom dotle drma, dok ne privoli na njegov zahtjev. Mislite li da se to nedogadja?[1] I onda se gospoda s vana tuže, da je seljak tupav, da se s njim ne može ništa opraviti. Čudimo se, da seljak nije kraj takova postupka još i gori. Mladim ljudem dok polaze školu, puna su usta o požrtvovnosti za narod: mi ćemo seljaka podići podukom, uljudnim postupkom, našom požrtvovnosti mu pokazati, da ga ljubimo i da mu želimo dobro. Tako ćemo ga učiniti sposobnim da počme shvaćati više političke zadatke narodne, a onda nam je lahha borba sa protivnici političkih naših težnja. A kad dodju ta gospoda na polje, oni su najbrutalniji, bez plaće niti se ne miču „zum Teufel ist der Spiritus, nur das Pflegma ist geblieben".

Ponašanje i život činovnika izvan ureda treba da je u skladu sa častju i zvanjem njegovim. Uzalud vanjski ugled, dostojanstvo službe, uzalud ti moć u rukuh: sve će to potamnjeti, sva ona moć znatno oslabiti ako ne bude činovnik onako moralno i pristojno živio, kako to iziskuje zvanje njegovo. Činovnik svojim položajem, svojom službom nadvisuje znatno svoju okolinu; ne može se dakle oteti motrenju družtva, u kojem živi. A to družtvo prati vrlo pozorno svako njegovo djelo, cieli mu život, te je pripravno svaki čas na oštru kritiku. Njegove se pogieške uviek motre povećavajućim staklom, ali i njegove krieposti. Napokon

[1] Nevjerujemo. Ured.

Digitized by Google

neda se odieliti privatni čovjek od činovnika. Tko je u privatnom životu čestit, moralan i vjeran, bit će i u javnom. Zachariae reče: „Die Maximen der Weisheit in Staatssachen und Privatangelegenheiten sind ganz dieselben“.

Mislim da ovomu ne ima prigovora. Sada mala ilustracija. Znadem konceptualnoga činovnika: dodje u gostionu već pijan, dadu mu opet vina, a on počne vikati, bacati flaše i čaše okolo, rezati stolnjak na stolu. Obća sablazan. Gostioničar ljut ali i odrješit načini red i potraži od dotičnika naknadu štete, koju izplati, ali drugoga dana digne tužbu proti gostioničaru pred občinskim poglavarom, da ga je uvredio i oglobio, da stvari polupane nisu ni pó onoliko vredile itd. Občinski načelnik spravi tužbu u žep — i tako stvar zaspije. Taj isti gospodin prieti svakomu, da će ga zatvoriti ako mu neučini što zahtieva, bez razlike bilo to mužko ili ženska. Ja bih rado znao, jesu li te stvari poznate njegovomu predstojniku, i ako jesu — a kad se pripovieda na sve strane, valjda su i njemu došle do ušiu — je li upotrebio shodne mjere, da se zaprieče taki javni škandali i ne baca u blato sam ugled državne službe.

Ne može se, gospodine uredniče, tražiti da se u jednom članku sve rekne, što bi se ob ovom važnom predmetu smielo i moralo reći. Nisam, po svoj prilici, ništa nova izneo, ali je dobro kadšto i priznata načela opetovati, jer se lahko i rado zaboravljaju. Ja sam sam činovnik i želim da stališ naš uživa poštovanje, ugled i — ljubav naroda komu služi. I smiem se nadati, da to želi većina, ali da to bude, treba da se ispune neki uvjeti od strane same državne vlasti, i drugi od strane činovnika. Ja sam jedne i druge ovdje natuknuo, a biti će mi drago, ako se nadje tko će ih potanje možda razložiti ili nove navesti, jer da treba u sistemu našem preinaka i popravaka o tom vlada podpuno suglasje.

K. M.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Ako se oporučni svjedok na oporuci ne podpiše kao takov t. j. kao oporučni svjedok, nego jednostavno kao svjedok, ne postaje tim oporuka nevaljanom, ako su ine formalnosti obdržavane.

Martin A. umre ostaviv naredbu posliednje volje, kojom imenova Josipa G. i drugove za nasljednike svoje, koji su se uvjetno bili i očitovali. Franjo A. i drugovi podignu tužbu, u kojoj tvrde, da u ovom slučaju ima nastupiti zakonsko a ne oporučno nasljedstvo, jer da oporuka od 28. studenoga 1877. nije valjana, pošto su na njoj samo Josip L. i Antun M. podpisani kao „oporučni svjedoci," dočim je Franjo P. podpisan samo kao „svjedok" a ne kao „oporučni svjedok". Zato smatraju sebe nasljednici po zakonu i mole da se otvori zakonsko nasljedstvo, dotično oporuka Martina A. nevaljanom proglasi.

Kotarski sud u G. zadovolji zahtjevu tužitelja, proglasi oporuku pokojnoga Martina A. od 28. studenoga 1877. nevaljanom, lišenom svake pravne krieposti, te izrekne da ima nastupiti zakonsko nasljedstvo iza Martina A. i da su Josip G. i drugovi dužni priznati nevaljanost oporuke te pristati u razpravu i razdieljenje ostavine na temelju zakona.

Razlozi: §. 579. o. g. z. ustanovljuje, da se svjedoci pozvani k sastavljanju izvansudne oporuke imadu podpisati na oporuci „kao svjedoci posljednje volje". §. 601. o. g. z. proglasuje svako očitovanje posljednje volje, gdje oporučitelj propusti koju propisanu potrebštinu, u koliko ona nije prepuščena pukoj opreznosti njegovoj, nevaljanim; a pošto bi prema gore navedenoj odredbi zakona oporuku Martina A. imala bila podpisati tri svjedoka i to „kao svjedoci posljednje volje" ili „kao oporučni svjedoci," a u istinu su ju pako samo dva svjedoka Josip L. i Antun M. podpisali „kao oporučni svjedoci": to se mora radi pomanjkanja zakonom propisane potrebštine u §. 579. o. g. z. koja se ne može uvrstiti medju one, što no su prepuštene pukoj opreznosti oporučitelja, naredba posljednje volje Martina A. prema odredbi §. 601. o. g. z. proglasiti ne valjanom, te u smislu §. 727. o. g. z., otvoriti nasljedstvo po zakonu na ostavinu Martina A. Zato se i nije mogao obzir uzeti na činjenice, navedene po tuženicih u odgovoru niti na dokaz po svjedocih, što ga ponudiše ob onih činjenicah, jer se zakonom propisana forma oporuke, odnosno kod sastavljanja oporuke pogrieška u formi, neda popuniti dokazom po svjedocih, pa ako se tuženici pozivlju na slične rješitbe sudova, tim dokazuju samo laksniju praksu, koja je neumjestna uzev u obzir precizni sastavak §§. 579. i 601. o. g. z.

Digitized by Google

Na priziv tuženika promienio je c. k. viši sud pražki rješitbom od 21. travnja 1879. osudu prvoga suda te odbio sasma tužitelje.

Razlozi: Tužitelji sami priznavaju, da je njihov otac Martin A. umro 6. prosinca 1877., da je naredio oporuku, koja je u tužbi doslovce navedena i još k tomu priložena tužbi kao prilog (I.) Na dalje navode tužitelji, pa poslje same oporuke t. j. njena sadržaja, dolazi datiranje isprave: U S. 28. studenoga 1877., vlastoručni podpis Martina A. sa dodatkom „oporučitelj," za tim podpisi Josipa L. sa dodatkom „oporučni svjedok," Antuna M. sa dodatkom „načelnik i oporučni svjedok" i Franje G. s dodatkom „svjedok". Tužitelji dakle predpostavljaju existenciju oporuke Martina A., zatim da su ju tako on kao i po tužiteljih navedene osobe kao svjedoci podpisali, kao činjenicu, koje ne pobijaju. Nu tužitelji tvrde, da ta naredba poslednje volje ne odgovara formalnostim. zakonom propisanim i to zato, jer se Franjo G. nije na njoj podpisao „kao svjedok poslednje volje," s toga da je oporuka Martina A. od 28. studenoga 1877. nevaljana i bez pravne kriepostí. Odavlje sliedi, da tužitelji pobijaju valjanost i pravnu kriepost oporuke jedino s toga razloga, jer ju je Franjo G. podpisao samo kao svjedok a ne kao „oporučni svjedok". Tužitelji priznavaju dakle, da su kod sastavljanja oporuke Martina A. (prilog I. tužbe) obdržavane sve ustanove §. 579. o. g. z. izuzev jedino tu, da se je svjedok Franjo G. podpisao samo kao svjedok, pri čem valja naročito opaziti, da istinitosti oporuke (prilog I. tužbe) nitko nije prigovorio.

Iz ovoga razmatranja već sliedi, da nije bilo potrebno suditi na dokaz po svjedocih, ponudjen po tuženicih u odgovoru o tom, kako je spomenuta oporuka sastavljena, jer se porieke tužitelja u protuodgovoru pokazuju skroz izlišnimi, tim više što imadu tužitelji, a ne tuženici dokazati, da je naredba posliednje volje ne valjana i ne kriepostna i zašto je nevaljana i bezkriepostna; a tužitelji nisu mogli navesti ništa drugoga, nego da se je Franjo G. na oporuci podpisao samo kao svjedok. Sudac ima se dakle obazirati na jedinu tu okolnost, kao što je to činio jur prvi sudac. Ovaj je pristao uz nazore tužitelja, ali je pri tom pregledao §. 601. o. g. z., koji u obće odredjuje, ako oporučitelj nije obdržavao koju od propisanih potrebština, u koliko nisu naročito prepuštene vlastitoj opreznosti, da je tada njegova oporuka nevaljana. Taj paragraf proteže se na sve prije njega navedene zakonske ustanove, bila naredba poslednje volje koje joj drago vrsti. No oporučitelj Martin A. držao je za svoju osobu sve nstanove §. 579. o. g. z.; ako se Franjo G. nije podpisao na oporuci kao „oporučni svjedok" nego samo kao „svjedok," ne može se to upisati u krivnju oporučitelju, kao da ju je on zakrivio. On ne mogaše izpuniti ovu potrebštinu, jer je to stajalo izvan domašaja njegove volje. Ako se na dalje uvaži stilizacija §. 579. o. g. z. u prve

Digitized by Google

dvie izreke, u kojih se odredjuje, što ima oporučitelj činiti, te sravni s onom u trećoj izreci, gdje se ustanovljuje što imadu činiti svjedoci, vidi se da je s kroz pravilno ono, što je malo prije rečeno o §. 601. o. g. z. U obie prve izreke rabi se rieč mora, a u trećoj izreci rieč ima. Razlika medju ove dvie rieči tako je jasna, da bi bilo suvišno o njoj govoriti. Rieč mora izrazuje za oporučitelja kategorični imperativ, rieč valja izrazuje doduše za svjedoka takodjer obvezu, ali ako ta nije izpunjena, ne postaje oporuka zato nevaljanom ili bezkriepostnom. Zato se je morala osuda prvoga sudca promieniti na korist tuženika, dotično trebalo je tužitelje odbiti".

Najviši sud bečki rješitbom svojom od 23. srpnja 1879. br. 6709. potvrdio je osudu drugoga suda s istih razloga, jer ovi odgovaraju stanju stvari i zakonu. („Jur. Blätter".)

Nepravilno tumačeuje §. 46. gr. pp.

U parnici A. P. zastupana odvj. J. M. proti F. B., po odvj. N. K. radi plateža zajamne glavnice od 373 for. 27 $^1/_2$ novč. ukinuo je banski stol rješitbom od 13. lipnja 1879. br. 6538/gr. osudu prvoga suda s razloga:

„da tužba glasi na platež od 373 for. 27 $^1/_3$ novč. i da su kamate utužene od dana 21. prosinca 1849. dakle za vrieme od malo ne 30 godina;

da se o tom nije izjavio tuženik po propisu §. 12. gr. pp. nit ga je uputio sudac u smislu §. 46. gr. pp., a to bi bilo moralo slieditи obzirom na ustanove §. 1501. o. g. z."

Proti ovoj rješitbi uloži tužitelj propisano pravno sredstvo naglasiv medju ostalim sliedeće:

„Kr. banski stol u svojih razlozih tvrdi, da je imao sudac, obzirom na ustanovu §. 1501. o. g. z., buduć se tuženik o zatraženih kamatah tobož po propisu §. 12. gr. pp. izjavio nije, istoga u smislu §. 46. gr. pp. na to uputiti.

Ovo pako shvaćanje neodgovara jasnomu propisu §. 46. gr. pp., koji ustanovljuje, da se osobe, prava neznajuće imadu podučiti li o načelih sudbenoga postupka, o dužnosti i o načinu dokazivanja.

To je granica u kojoj se sudac kretati ima, koju on u podučenju stranke prekoračiti nesmije.

Tada imade stranka sama, u koliko se istimi poslužiti želi, navesti, te samo na dotične dokaze u podkrepljenju tih facta imade ju postupajući sudac upozoriti.

Ako protivnik, znajući da je utužene kamate u istinu dužan, nije se htio poslužiti blagodati zakona, nesmije ni sudac njega ureda radi

Digitized by Google

na to upozoriti. Da je shvaćanje kr. banskoga stola korectno, koji bi onda imao smisao §. 1501. o. g. z.? Ovaj bo propisuje, da se neima na zastaru ureda radi obzir uzeti; a ipak hoće kr. banski stol, da sudac na to stranke upozori, daklje „ureda radi“.

Naš je gr. pp. tako rekuć receptia zakona od 1. svibnja 1781. br. 13, te §. 20. toga zakona odgovara sasma §. 46. našega gr. pp.

Resolucijom od 11. rujna 1784. br. 336. (Justiz-Gesetz-Sammlung lit. f.) izdana je legalna interpretacija k onomu paragrafu, u kojoj se naglasuje, da „sudcu nije dozvoljeno upušćati se u unutarnjost posla, niti stranki u glavnoj stvari pomagala na ruke dati, ili u usta joj staviti što da tražiti imade, te tako u promašenju ovog zvanja predstaviti ujedno sudca i stranku“. Sudac nesmije nikada biti ujedno i odvjetnikom“.

Kr. stol. sedmorice potvrdio je rješitbom od 9. kolovoza 1879. br. 1022/gr. rješitbu kr. banskoga stola s razloga:

„da postupajući sud imade prema propisu §. 46. gr. pp. poučiti stranke o načelih sudbenoga postupka, pa da je naprama tomu nadležalo sudu prve molbe rukovoditi tuženika, da udesi svoj odgovor prema propisu §. 12. gr. pp., da se dakle točno i razgovjetno izjavi i o zahtjevu tužitelja glede kamata“. . . . .

Ovo očito nepravilno tumačenje §. 46. gr. pp. dostatno je razsvjetljeno u utoku proti rješitbi kr. banskoga stola. Priobćio **G. K.**

Ako se stan sa policajnih razloga izprazni, ne gubi se tim faktični posjed najamnoga prava.

Debora E. uze u najam od svoga brata Heinrika E. maleni stan u prvom katu, sastojeći od jedne sobe i kuhinje. Koncem god. 1877. odredi poglavarstvo grada S., da se ima ciela kuća Heinrika E. sa policajnih razloga izprazniti. Mjeseca veljače sliedeće godine naumi Debora E. opet u svoj prijašnji stan, nu brat Heinrik E. opre se tomu, pošto je vrieme najma izminulo. Zato digne Debora E. tužbu proti Heinriku E., kojoj su oba niža suda udovoljila.

Proti suglasnim odlukam nižih sudova podnese Heinrik E. previdni utok, koji je najviši sud odbio, „jer se u napadnutih odlukah ne vidi kakova ništetnost niti očevidna krivica, pače napadnuta odluka i onda bi bila opravdana, da se za temelj riešenju uzme vlastiti navod tuženikov, da je preporni stan 6. svibnja 1877. tužiteljici iznajmio. Jer ako je u istinu tuženik dao u najam preporni stan tužiteljici, nastao je tim medju njim i tužiteljicom pogodbeni odnošaj, pa ako je mislio, da je pogodbeno pravo tužiteljice, da drži stan, prestalo, bijaše vlastan postupati proti njoj po propisu naredbe od 16. studenoga 1858. (br. 213),

Digitized by Google

ali ne bijaše vlastan samovoljno ju smetati u faktičnom posjedu njenoga najamnoga prava, koje ona nije izgubila tim, što je sa policajnih razloga morala stan izprazniti, kao što nije izgubio ni tuženik posjed svoga diela na dotičnoj kući (§§. 312. 339. o. g. z.)

Ako se šegrt za druge a ne za poslove zanata upotrebljuje, nastaje povreda pogodbe, koja ovlašćuje otca šegrtova, da odustane od pogodbe. Zahtjev majstora na odštetu.

Rudolfo B. dade 23. siečnja 1877. svoga sina Ivana B. majstoru A. da izuči kod njega sedlarski zanat, pa bijaše utanačeno, da ima dečko kod njega $2^1/_2$ godine kao šegrt raditi.

Nu već 8. srpnja 1878. izostane Ivan B. iz nauke; na to tuži majstor A. P. Rudolfa B. kao otca šegrtova tražeć, da mu naknadi štetu od 94 for. 50 novč. — Majstor tvrdi najme u svojoj tužbi, da je zanj nastala šteta tim, što je Ivan B. prije utanačena vremena iz posla izstupio, i cieni tu štetu 25 novč. po danu. Šegrt najme u prvo vrieme nauke mnogo toga pokvari, s njim je mnogo posla i muke dok radu privikne, a zato odštećuje šegrt majstora radnjom u kasnije doba svoje nauke. Izstupom Ivana B., veli majstor A., prije ugovorenoga vremena da je izgubio najmanje 378 radnih dana računajuć dan po 25 novč.

Na ovu tužbu izrekne kot. sud u J. osudu: tuženi Rudolfo B. dužan je platiti u ime odštete 70 for. 75. novč. majstoru A. zato, što je njegov sin Ivan B. godinu i 15 dana prije utanačena roka izstupio iz nauke, ali pod uvjetom, ako A. navraćenu mu glavnu prisegu „istina je, da on (majstor A.) ima kod svoga sedlarskoga zanata kroz cielu godinu posla i za jednoga naučnika," položi. Višak od 23 for. 75 novč. odbija se bezuvjetno.

Razlozi: Tuženik priznaje, da je uz napomenute uvjete dao svoga sina Ivana u nauku majstoru A. i da je sin njegov već 8. srpnja 1878. izstupio iz nauke, jer da tobože majstor A. nije imao toliko posla, da bi mogao neprekidno Ivan B. raditi. Nu ne gledeć na to, da po tuženiku navedeni i saslušani svjedoci ne mogahu dokazati, da majstor A. nije mogao često kroz više dana nikakova posla dati Ivanu B., potvrdiše svjedoci Franjo G. Mirko M. i Ivan H., da oni sve sedlarske poslove davaju majstoru A., a jer su ova trojica poveći posjednici u istom mjestu, dade se odatlje zaključiti, da majstor A. ima dosta posla za cielu godinu. Nu ipak se je sudilo na položenje tužitelju navraćene glavne prisege o tom, da ima kroz cielu godinu toliko posla da može dovoljno zabavljati i jednoga naučnika, jer se tim može utvrditi, da je zaista majstoru A. izmaknula korist, koju bi bio imao od šegrta. Medjusobnim

Digitized by Google

porazumkom ustanovljen je broj djelatnih dana, što bi ih bio morao Ivan B. jošte sprovesti u poslu kod majstora A., na 283. Isto tako su vještaci ustanovili, da radnja naučnika u drugoj polovici dvie i po godišnje naučne periode vredi na dan 25 novč. Istina, tuženik tvrdi, da je nagovarao sina si neka uztraje do svršetka utanačenoga vremena u nauci, nu ipak se prikazuje prerani izstup njegov kao krivnja otčeva t. j. Rudolfa B. Jer ovaj posljednji sam priznaje, da je dao sina si Ivana u nauku majstoru A. na dvie godine i pó; pošto je pako sin maloljetan, a tuženik uglavio pogodbu o službi odnosno plaći, odgovara on po §§. 1309. i 1160. o. g. z. svaku štetu, koja se nanese tužitelju preranim izstupom njegova sina iz nauke. Ta šteta iznosi u 283 dana po 25 nč. na dan 70 for. 75 novč. Što tužitelj traži više za 23 for. 75 novč. odbija se, jer mu je korist od radnje izmakla samo za 283 a ne za 378 dana, jer je sam priznao, ako se odbiju nadjelje i drugi blagdani, zatim dnevi kada je Ivan B. prema dogovoru učio glasbu, ostaju samo 283 dana.

Usljed priziva tuženikova preinačio je viši sud pražki osudom od 4. veljače 1879. osudu prvoga suda te tužitelja sasma odbio.

Razlozi: Svaki zahtjev o naknadi štete predpostavlja po §. 1295. o. g. z. krivnju; tuženik navadja kao uzrok preranomu izstupu svoga sina iz nauke kod tužitelja, što ovaj potonji nije imao dovoljno radnje, da neprekidno zabavlja poslom sina mu, pa je dječko morao često kroz više dana pjestovati diete tužiteljevo. Nu ako preslušani svjedoci i nisu prvu tvrdnju tuženikovu svojim kazivanjem stavili izvan svake dvojbe, to se ipak kazivanjem svjedoka Franje K., Josipa V., Marije V. i Vere C. potvrdjuje, da je sin tuženikov pjestovao diete tužiteljevo, potvrdjuje na dalje svjedok Josip V., da se je tužitelj pred njim izjavio, da poslovi slabo idu, odakle se vidi, da je tužitelj upotrebljavao svega šegrta za poslove, koje obično obavlja ženska služinčad, i koje on prema pogodbi nije bio dužan obavljati, i čim se je otudjivao svomu pravomu zvanju: izučiti sedlarski zanat. Ako sada tuženik kao otac dječaka ne će da mu diete ostane i na dalje kod majstora A., koji ga je proti pogodbi za druge poslove upotrebljavao, odnosno ako ga je pozvao natrag kući, služi se samo svojim pravom, što mu ga daje §. 139. o. g. z. glede uzgoja djeteta, pa nije prema ustanovi §. 1305. o. g. z. odgovoran za štetu, koja bi možda odatlje nastala za majstora. Tužba se je morala već s toga odbiti, jer se tuženomu nije dokazala krivnja niti prekršaj pogodbone dužnosti, pa je kraj takova stanja stvari suvišno upuštat se u razpravljanje i riešenje pitanja, da li je zahtievana naknada štete in quali et quanto dokazana.

Najviši sud bečki rješitbom od 16. svibnja 1879. (br. 4500.) potvrdio je osudu drugoga suda sa razloga po ovom navedenih, koji da su sasma osnovani. **I. Bl.**

Digitized by Google

Ako se vjerovnici ostavinski pozovu izrokom da prijave svoje tražbine, ima se još prije izroka kod razpravnoga suda proti ostavini utužena tražbina smatrati pravodobno prijavljenom. (§ 73. car. patenta od 9. kolovoza 1854. §§. 813. i 814. o. g. z.).

Kr. gradsko-deleg. kot. sud u B. uruči odlukom od 15. prosinca 1876. cielu ostavinu iza pokojnoga Ivana K. njegovoj udovi Mariji K. in solutum vjerovnika, prijavivših se usljed izdanoga edikta. Proti toj odluci podnese Mirko S. utok, koji je viši sud zabacio s razloga: Izrokom od 28. studonoga 1875. pozvani su bili svi vjerovnici ostavine pokojnoga Ivana K., da u smislu §§. 813. i 814. o. g. z. prijave svoje tražbine, bijaše ujedno postavljen rok do 20. veljače 1876. za podnešenje prijave te naročito dodano, ako se tko pravodobno ne prijavi, a ostavina se prijavljenimi tražbinami podpuno izcrpi, neće biti vlastan išto zahtievati više, osim u koliko mu pripada pravo zaloga; pošto na dalje rekurent nije prijavio svoje tražbine kod ostavinske razprave, pošto tražbina njegova nije zabilježena niti kod sastavljanja inventara ob ostavini niti kod dalnje razprave, a niti providjena založnim pravom, ne mogaše se na nju kod uredovne ostavinske razprave nikakov obzir uzeti. Istina, rekurent podnio je tužbu pred gradsko-deleg. kot. sudom u B. proti ostavini Ivana K. još prije izdana izroka, kojim su pozvani vjerovnici da prijave svoje tražbine; ali ta tužba stoji izvan sfere ostavinske razprave, ona (tužba) ne može pod gore spomenutom sankcijom izrokom naredjenu prijavu zastupati, za to niti ne može zapriečiti, a da ne nastanu posljedice spojene sa propustom prijave.

Proti suglasnim odlukam obajuh nižih sudova podnese Mirko S. izvanredni previdni utok, u kojem se poziva na sličnu rješitbu najvišega suda, te naglasi na dalje, da je on (utjecatelj) još prije izdanoga izroka za sazov vjerovnika podnio tužbu proti ostavini pokojnoga Ivana K. već tada zastupanoj po kuratoru dr. Z., koja mora imati očevidno isti učinak kao i prijava podastrta posebnim podneskom, a to tim više, što ne ima zakona, koj bi propisivao, da se prijava mora učiniti jedino spomenutim načinom a ne i tužbom.

Najviši sud zadovolji izvanrednomu previdnomu utoku, ukine odluku prvoga suda ter mu naloži, da ima o molbi kuratora ostavine dra. Z. i udove Marije K. saslušati najprije Josipa K., kao djeda s otčeve strane i tutora malodobne i na nasljedstvo najprije pozvane djece Ivana K., za tim i Mirka S., koji je sa pokojnikom stajao u ortačtvu te su zajedno bili uzeli u zakup majur C., koji traži više predmeta u ostavinski inventar uvrštenih kao svoje vlastničtvo, koji je grad.-deleg. kot. sudu u B. ujedno razpravnoj oblasti u ovom slučaju podnio tužbu de praes. 14. travnja 1875. tražeć u njoj izplatu 701 for. i razriešenje ortačke pogodbe, koja je tužba uručena imenovanomu kuratoru te je za nju

Digitized by Google

ovako morao doznati tako kurator kao i razpravna oblast. I kad se to obavi treba gore spomenutu molbu glede same stvari riešiti.

Razlozi: Pravilno mora se svaka ostavina po propisih zakona razpraviti te na nasljedstvo pozvanim baštinikom na temelju njihova nasliedna očitovanja uručiti; samo iznimice, ako je ostavina neznatna, smie se po §. 73. car. patenta od 9. kolovoza 1854. prepustiti ostavinskim vjerovnikom u ime plateža ili pako komu trećemu uz obvezu da plati propisanu pristojbu; ali i u tom slučaju treba prema ustanovi §. 93. istoga patenta saslušati učestvujuće tu osobe. Od takova saslušanja smie se u nazočnom slučaju tim manje odustati, što ostavina Ivana K. obzirom na inventiranu aktivnu imovinu iznosi preko 7300 for. pa se po tom ne može smatrati neznatnom; što se ostavina ta smie uručiti udovi pokojnikovoj samo uz privolu tutora malod. djece ostaviteljeve i uz odobrenje tutorstvene oblasti izpitav prije potanko cielo stanje stvari; jer se utužena tražbina Mirka S., obziruć se na spomenute okolnosti, koje je doznao kurator ostavine i razpravna oblast, mora uzeti kao da je ona kod razpravnoga suda pravodobno prijavljena, pa se napokon mora uvažiti, da bi se predajom in jure crediti ostavine Ivana K. oduzelo tomu vjerovniku ne samo vrelo, odakle bi mogao namiriti svoju tražbinu, nego mu se zakrčuje put. da se obrati na očitovane nasljednike kao reprezentante pokojnika; a sve se to mora ovdje dostojno uvažiti.

Ako se svi interesenti slože u tom, da valja medje ispraviti, ne može se ustanova §. 850. o. g. z., po kojoj imadu trošak s tim skopčan podmiriti učestvujući susjedi razmjerno prama njihovoj medjašnoj liniji, prosvjedom jedne stranke dokinuti.

Supruzi Antun i Kata T. zamoliše obnovu medje med njihovim dielom livade parcele br. 437. u L. i onim (dielom), koji pripada Josipu D., te suprugom Biažu i Mariji V., i to da se po §. 850. o. g. z. izvede na zajednički trošak.

Posjednici drugoga diela parcele, najme Josip D. i supruzi Blaž i Marija V. pristanu na obnovu medje ali da se ova izvede na trošak molitelja, proti čemu su se opet oni ogradili.

Odlukom c. kr. kot. suda u B. od 3. studenoga 1878. pozvani bijahu supruzi Antun i Kata T., da imenuju vještake, a ujedno su interesenti ubaviešteni, da će prema §. 850. o. g. z. trošak uredjenja granica zajednički namiriti, svaki razmjerno prema liniji medjašnoj. Ta odluka postade pravomoćnom.

Digitized by Google

Na ročištu opredieljenom za imenovanje vještaka po supruzih T., dogovorno imenovaše obie stranke mjernika R., koji jedini ima granicu povući, ujedno se s nova ogradi Josip D. proti zajedničkomu plaćanju troškova.

Riešavajuć zapisnik toga ročišta odredi kot. sud ročište za izpravak medja na 3. ožujka 1879., koje ima obaviti mjernik R. te odredi kao i u onoj prvoj odluci, da će trošak te komisije platiti susjedi, Josip D., supruzi T. i supruzi V. razmjerno prema liniji pograničnoj, što ju čini zemljište svakoga njih.

C. kr. viši sud pražki odbio je onaj dio utoka Josipa D. i supruga V., koji je naperen proti odluci, dozvoljujućoj na molbu supruga T. da se izašalje komisija, koja će obnoviti granicu medju posjedom svih stranaka, jer da su rekurenti u zapisnicih od 22. listopada i 2. studenoga 1878. privoljili na taj posao; nu zadovolji onomu dielu utoka, koji je naperen proti odluci, da bi i rekurenti morali razmjerni dio troška te obnove granica nositi odrediv, da taj trošak imadu podmiriti jedino supruzi T. koji su i tražili obnovu medja, jer su se rekurenti već unapred ogradili proti svakomu podmirivanju troška, zato se ne može molba za obnovu granice zajednički podnesenom smatrati, pa tu ne ima mjesta uporavi §. 850. o. g. z.

Proti ovoj odluci višega suda, u koliko se njom namiće samim suprugom T. trošak obnove granica, podastrieše ovi najvišemu sudu bečkomu previdni utok, jer da se tim mienja dielomice pravomoćna odluka prvoga suda. Najviši sud preinači odluku višega suda, u koliko se tiče pitanja o trošku, a potvrdi odluku prvoga sudca s razloga, što je odluka, da će trošak obnove granice svi interesenti razmjerno prema pograničnoj liniji podmirivati, izrečena u odluci od 3. studenoga 1878. i ta je pravomoćnom postala; da ta odredba odgovara ustanovi §. 850. o. g. z. pa ako su već jednom interesenti sporazumno odlučili pitanje, da postoji slučaj obnove medja, ne može se ustanova zakona o trošku uloženom ogradom jednoga diela dokinuti.

(Rješitba b. n. s. od 1. travnja 1879. br. 3489.)

(„Iz Gerr.-Halle.“)

Očitovanje posljednje volje ne može se pobijati kao poteklo s krivoga razloga, ako taj krivi razlog nije naveden kao povod razredbi.

Ivan O. još s mladih godina vjerovao je u vještice i takovom držao Micu, ženu sina si Antuna, te nju krivio za svaku nezgodu, koja bi mu se desila i za svako stradanje, što ga obnoć mučilo. Naravno da je s toga živo mrzio na nevjestu i oštro pazio na sina, koji ju branjaše

Digitized by Google

a koga je takodjer smatrao čarobnikom i ženinim ortakom, pa ih htjeo obojicu odagnati iz svoje kuće. Pade mu na um, da odredi svojim imanjem, a da se bolje vlada, uteče se jednomu odvjetniku i dade da mu se imanje procjeni i da mu bilježnik sastavi naredbu posljednje volje. Zatim, da se oslobodi nevjeste, sasvim hladnokrvno ju pogubi, prizna svoje djelo i kaza, da ne misli da je što zla učinio, ako je ubio vješticu. Odustalo se od dotične kaznene iztrage, jer je medju različitimi mnenji vještakâ i sudaca nadvladalo ono, da je sašao s uma. Pošto očitovanjem posljednje volje bijaše obteretio zapisi sina Antuna postavljena baštinikom i ograničio mu otčinsku vlast; Antun, nakon otčeve smrti, zametne pravdu proti zapisovnikom i zaište da se ona očitovanja posljednje volje izjave ništetnimi, što ne bijahu učinjena pri zdravoj pameti, već pod krivim uvjerenjem, da je sin, jedini zakoniti i neobhodni baštinik, bio čarobnjak i ženin ortak, te zaslužio da ga liši otčinstva što god više dopušta zakon. Priznavao je Antun, da mu otac nije bio posve bezuman, no tvrdio i valjanim dokazim pokazivao, da je takovim bio u pogledu čarobijâ, da ga je dosljedno smatrati ludjakom, i da je s toga držati kao nevaljana ona očitovanja, koja se odnose na takovo krivo uvjerenje i bijahu posljedkom krivog razloga. Zaključivao, da su očitovanja svakako ništetna bud u smislu §. 565. bud po glasu §. 572. g. z.

Oba niža suda odbiše tužbu s razloga, da sastavitelj i svjedoci očitovanju posljednje volje izjaviše Ivana O. čovjekom zdrave pameti, da se prilikom očitovanja oprezno vladao što se utekao odvjetniku i dao spoznati vriednost svoga imanja, i da ga je s toga smatrati pri zdravoj pameti kad ga učinio.

I vrhovni sud presudom 1. srpnja 1876. br. 4651. odbaci tužiteljev vanredni previd s osobitog obzira, da u uvjerenju oporučitelja, da je nevjesta vještica i sin njezin ortak, i u mržnji, što ju s toga gojio proti sinu, dao bi se najviše nazrieti razlog s koga je on lišio sina česti svoga imanja, i da lažnost tog razloga ne bi uništila napadnutih očitovanja posljednje volje, jer: 1. oporučitelj nije naznačio tog razloga, i 2. nije dokazano, da je on jedino s tog razloga oporučio kao što stoji u prikazanih oporukah (§. 527. g. z.). Opazi suviše glede ovoga zadnjeg svojstva, da neki zapisi bijahu namienjeni pobožnim svrham i služenju svetih misa, to razredbe što ih obično čine imućni seljaci, i da zapis ostavljen Jeli R. potiče od posve različitog razloga, o komu nije se ni uztvrdilo da je kriv, biva od želje, da ju nagradi za nje vjernu službu.

Digitized by Google

II. Mjenbeno-pravni.

O pravnih posljedicah korektura na utuženoj mjenici vidljivih i o teretu dokaza, koji u takovom slučaju pada na stranke.

I. K. izposlova izdanje platežnoga naloga proti ostavini Franje H. za mjen. iznos od 5000 fr. Očitovani nasljednici prigovoriše samo istinitost podpisa Franje H. kao prihvatnika utužene mjenice kao i primitak u utuženoj mjenici sadržane valute.

Nu pošto se je kod ogledbe mjenice porodila sumnja, da je na prednjoj strani mjenice pred podpisom „Franjo H," nalazeća se rieč „prihvatio" očevidno tudjom rukom napisana, da su pod ovim podpisom rieči „Tereza H. kao dužnica" prekrižene, i da je to isto opaženo kod podpisa Franje H., nalazećega se na ledjih mjenice u formi bianco-giro: to su tuženici u drugotnici na dokaz ob istinitosti podpisá po tužitelju u protuodgovoru ponudjeni, naveli, da se tim još ne dokazuje, u kakovom je svojstvu Franjo H. podpisao utuženu mjenicu, da li kao tezovnik i prihvatnik ili kao izdatnik i girant, koji od obajuh podpisa je istinit, da li onaj na prednjoj ili stražnjoj strani, pošto je i potonji stojao za smrti Franje H. te istom kasnije bio prekrižen.

Na dalje prigovoreno je, da se iz utužene mjenice vidi, da ju je i Tereza H. prihvatila, ali taj je prihvat i to poslje smrti Franje H., dakle načinom nedopuštenim ili prvobitnomu dogovoru protivnim prekrižen. Samovlastnim prekrižanjem prihvata Tereze H. na mjenici oduzeta je napokon mogućnost ostavini Franje H. tražiti naknadu od Tereze H., koja joj pripada po načelih korealiteta, a zato je u ovom slučaju odgovoran jedini tužitelj kao držatelj mjenice.

Usljed tih okolnosti ne može se platežni nalog uzdržati, jer se mjenbeno-pravni zahtjev može podići jedino na temelju skroz nesumnjive mjenice.

Na to očitova tužitelj hoteć stvar razjasniti: da je Tereza H. podpisala mjenicu na njegovu molbu, da njen podpis na mjenici ima pravno svojstvo jamstva, nipošto pako ono prihvata, pošto Tereza H. nije naznačena na mjenici kao trasat; da je on (tužitelj) na njenu molbu njezin podpis prekrižio.

Podpis Franje H. dolazeći na mjenici u formi gira in bianco potiče od samoga pokojnoga Franje H., on ga je postavio ne kao giro nego u svrhu eventualne prolongacije, prije nego li je mjenica utužena taj je podpis kao ne bitan i bezkriepostan prekrižen.

Prvi sud izreče, da se platežni nalog može uzdržati samo pod uvjetom i za onaj slučaj, ako tužitelj položi glavnu prisegu „da je uzajmio Franji H. svotu od 5000 for. i u gotovom izplatio uz uvjet, da Franjo H. prihvati mjenicu glaseću na ovu svotu i da je usljed zajma

*

Digitized by Google

i izbrojena iznosa od 5000 for. izpunjena mjenice te po njem (tuželju) kao izdatniku i remitentu, a po Franji H. kao prihvatniku vlastoručno podpisana".

Razlozi: Što se tiče tobožnje prikrate Franje H., nastale tobože prebrisanjem podpisa „Tereza H. kao dužnica," ne dvojbeno je, da prihvatnici ne imaju jedan proti drugomu nikakovih tražbina po mjen. pravu, da Franjo H. nebi proti Terezi H. mogao ništa tražiti, ma se ova potonja smatrala kao suprihvatnica, pače ne može se absolutno za sve slučajeve ni to tvrditi, da jednomu prihvatniku, koji plati mjenicu, pripada ipsa lege po općem pravu regres moti suprihvatniku, jer tu odlučuje prije svega pravni odnošaj medju više prihvatnika, koji sačinjava temelj zajedničkoga prihvata. Ako Franjo H. može po općem pravu štogod tražiti od Tereze H., ne može mu se to oduzeti jednostranim po tužitelju bez privolje Franje H. poduzetim prekrižanjem podpisa; pače može eventualno Franjo H. tražiti naknadu štete od I. K. radi samovlastna prekrižanja imena, ali tim se ne može osujetiti mjenična tražbina I. K. proti Franji H. iz njegova tobožnjega prihvata.

Franjo H. prikazuje se kao trasat na utuženoj mjenici, pa već sam podpis imena Franje H. na prednjoj strani mjenice valja kao prihvat i to tim više, što ne bi tu ni bilo valjano trasirane mjenice, ako bi se Franjo H. uzeo kao izdatnik i remitent mjenice.

Nu i na ledjih mjenice nalazio se podpis Franje H. u formi gira in bianco i taj je nedvojbeno prekrižen bez njegove privolje. Isto tako vidi se odatlje, što je na prednjoj strani mjenice pred podpisom Franje H. stavljena rieč „prihvatio," da se je tim htjeo mjenbeno-pravni položaj Franje H.. kao prihvatnika napose markirati.

Na prema svemu tomu valja posegnuti na prvobitnu mjenbenu pogodbu, valja prosuditi i pravni razlog općega prava, što no čini temelj mjenb. obvezi Franje H.; u kratko: tužitelj mora dokazati ne samo da je Franjo H. podpisao mjenicu na prednjoj strani, nego i to, da je ovaj potonji usljed obostranoga dogovora imao kao privatnik tu mjenicu podpisati i da ju je u istinu podpisao.

C. kr. viši sud pražki potvrdi osudu prvoga suda, a i najviši sud bečki odbije izvanredni previd tužiteljev rješitbom od 15. rujna 1876.

Pr. dr. **R. I.**

Digitized by Google

III. Kazneno-pravni.

K pojmu globljenja (§. 98. k. z.)

Trgovac Josip F. dugovao je suprugom K. neku svotu, ali se pod svakakimi izlikami kratio napraviti konačni račun i dug platit. Dne 21. kolovoza 1878. dodje trgovac k rečenim suprugom, pa ga ovi na silu zadržaše u svom stanu i pomoćju nekoga Ivana N. oduzeše mu svu gotovinu. C. kr. okružni sud jičinski, pred kojim su se supruzi K. s bog zločina u §. 98. k. z. normiranoga morali braniti, uze osudom od 11. veljače 1879. dokazanim, da je bila sila upotrebljena samo u toj namjeri, da se suprugom K. pribavi pokriće za njihovu po samom Josipu F. dielomice priznatu tražbinu. Ali uzprkos tomu proglasi oba supruga kao i Ivana N. krivim zločina javnoga nasilja počinjena globljenjem. Sud je najme stvar tako shvatio, da se za učin ne traži prouzročenje kakove štete ili protupravnosti, pod moraš izvedene činitbe, propusta ili trpljenja.

Proti ovomu shvaćanju naperena je bila poglavito žalba ništovna obtuženih, u kojoj dokazuju, da su se jedino mogli obiediti tim, što su neovlašteno sami si htjeli pomoći. Na javnoj razpravi, koja se usljed toga držala pred kasacionalnim sudom bečkim, zastupnik generalne prokurature dr. Cramer pobijaše ono shvaćanje obtuženih, ali predloži da se kaznjivo ovo djelo prosudjuje po §. 93. k. z. On reče: „Neovlašteno ograničenje osobne slobode ima se kazniti po §. 93. k. z. U njem ne može se naći sličnost zločina, o kojem govori §. 98. k. z. Ono je forma, u kojoj se zločinstvo u vanjskom svietu predstavlja — sredstvo, da se zločinstvo počini. A ne može biti drugo nego ograničenje osobne slobode, ako se tko silom ili prietnjom na takovo ponašanje prisili, odakle ne može zanj nastati druga šteta nego što se mora odreći vlastite samoodluke. Zato je bitna potrebština delikta, kakovim se obtuženici biede, da bude povredjena ne samo sloboda nego konkretno koje pravo. U posljedicah držanja, na koje bude pojedini prisiljen, mora se pokazati šteta, nastala za dotičnika odatle, što je bio prieèen raditi (ili ne raditi) po svojoj volji, a počinitelj treba da je namjeravao upravo takovu štetu proizvesti. Prema tomu mora se svakako protupravnost prisiljene činitbe trpljenja ili propusta brojiti medju predpostave kažnjiva učina. Ako se hoće samo postići takovo djelo ili postupak, koji je počinitelj sam ili kao zastupnik trećega vlastan tražiti, tada se jamačno prisiljeni ne može osjećati povredjenim onim, na što se prisiljen dovede i što je bio dužan inače učiniti.

Ako se dužnik prisili da plati dug, ugovornik da izpuni pogodbu, ne može se tužiti s bog toga, što je morao zadovoljiti preuzetoj dužnosti. U ovakih slučajevih zasiže se doduše u slobodu kao predpostavu prava, ali ne u samo pravo. Sila ili prietnja, namienjena ne uzpostavi protu-

Digitized by Google

pravna nego pravu odgovarajućega stanja, može padati pod zakon samo kao takova, t. j. kao sila ili prietnja po samoj sebi (§§. 93. i 99. k. z.), ali ne radi namjeravana učinka".

Ovo razlaganje usvoji i najviši sud, te uvaži u toliko žalbu ništovnu obtuženih, da je obaliv kazan, sudio ne radi zločina globljenja nego radi neovlaštena ograničenja osobne slobode (§. 93. k. z.).

Razlozi: Razlozi napadnute osude utvrdiše, da su žalbenici supruzi K. i Ivan N. upotrebili silu proti Josipu F. u nakani, da si osjeguraju izplatu tražbine po ovom potonjem, koji je barma dielomice tražbinu priznao ali se kratio izplatitij ju. U napadnutoj osudi nije sud ustanovio, do kojega iznosa smatra tražbinu valjanom, jer je sud scienio, da za učin zločinstva po §. 98. k. z. nije potrebno uzročenje štete, protupravnost pod moraš izvedene činitbe, trpljenja ili propusta. To shvaćanje prvoga suda osniva se na pravnoj bludnji, koja opravdava žalbu ništovnu supruga K. i Ivana N. ali samo u toliko, što je ništetno subsumiranje njihova djela pod §. 98. k. z. Globljenje po §. 98. k. z. jest zakidanje u pravnu sferu oštećenoga. Ali to zakidanje ne može stojati u pukoj povredi osobne slobode, jer za takovu povredu izriče već §. 93. k. z. k. kazan; uz povredu slobode mora dakle da još nadodje i prikrata prava pripadajućega oštećenomu, da se dobije učin globljenja po §. 98. k. z. Za to se ne može govoriti o globljenju, ako počinitelj ide za tim da drugoga prisili na činitbu, trplenje ili propust, koje je bio vlastan za sebe ili u ime trećega zahtievati; jer dužnik, koga prisili vjerovnik da plati, prekršitelj pogodbe, koga prisile na izvršenje, ne može se jamačno osjećati tim prikraćenim, što je dug platio, pogodbu ispunio. Ako se dakle zakon pravo uporavlja, neda se djelo obtuženika subsumirati pod ustanovu §. 98. sl. a k. z. Nu odatlje još ne sliedi, kao što tvrde žalbenici, da je to samobrana, koja se ne može progoniti po k. z.; jer su obtuženici Josipa F., nad kojim ne pripada im nikakova vlast, kojega ne mogahu smatrati niti zločincem niti u obće opasnim i škodljvim čovjekom, samo zato priečili u izvršivanju njegove osobne slobode, jer se je kratio dug svoj izplatiti. Obtuženici gledahu si dakle sami pomoći načinom, koji ima sva obilježja zločina u §. 93. k. z. normiranoga. Usljed toga se dielomice zadovoljava žalbi ništovnoj obtuženih, koji se rieša-vaju krivnje zločina globljenja po §. 98.. a. k. z., kazan s bog toga izrečena dokida se, ali se za to proglasuju krivimi zločinstva po §. 93. k. z.

(„Ger.-Halle.")

Digitized by Google

IV. Upravno-pravni.

Zastara prestupka §§. 44. i 45. obranbenoga zakona (čl. 40.—1868. Ženitbe bez dozvolje.)

H. L. rodj. god. 1857. oženi se 9. rujna 1878., a nije dobio za to dozvolje propisane u §. 44. obranbenoga zakona. Kad se je god. 1878. stavio pred povjerenstvo za novačenje, bude za tada nesposobnim proglašen i po dotičnom povjerenstvu klasificiran.

Radi toga bijaše proti njemu povedena iztraga te po §§. 44. i 45. obr. z. odsudjen da se ureda stavi opet pred povjerenstvo pa ako bi pronadjen nesposobnim, da plati globu od 15 for., odnosno da ide u zatvor na tri dana.

Župnik u G. vjenčao je obsudjenoga, za to se povede i proti njemu iztraga po §. 45. al. 2. obran. z. te bijaše i ovaj proglašen krivim udioničtvovanja kod onoga delikta i obsudjen na novčanu kazan od 10 for.

Na utok obsudjenih dokine viša oblast obie osude radi nastale zastare, pa je naročito glede H. L. navedeno za razlog, da po slovu i duhu zakona krivnja njegova stoji samo u tom, što se je bez dozvolje vjenčao, ali ne i u tom, što i nadalje obstoje odatlje nastali pravni odnošaji.

Za označit kažnjivom po §. 1339. gradjanskoga zakonika uvredu poštenja, ne treba obazriet se na prosudila, što ih ustanoviše §§. 488. i 491. kaznenoga zakona.

Na pritužbu trgovca Mauricija M. iz Z. kotarsko poglavarstvo u H., uslied redovitog postupka, osudilo je presudom 11. svibnja 1878. trgovca Ignjata T. na pet forinti globe, a da ih ne bi platio, na trodnevni zatvor zbog uvrede poštenja (§. 1339. g. z.), počinjene pogrdljivimi izrazi, kojimi se je služio u poslanici jednoj i osudio ga je još da plati 11 for. 35. novč. u ime parničnih troškova.

Na utok Ignjata T. moravsko je namjestničtvo odlukom 31. srpnja 1878. ukinulo tu presudu, jer da bude uvriede u poštenju po smislu §. 1339. g. z. i §§. 488. i 491. k. z. iziskuje se, da uvreda bude počinjena javno, ili gdje osim uvreditelja i uvredjenika ima barem još jedna osoba, a u ovom sgodjaju nije bilo ni jednoga ni drugoga, pošto rieči, kojimi se je služio Ignjat T. u knjizi na M. bijahu sadržane u zakljopljenom listu, a koji bijaše sadržaj ovomu listu, ne mogaše nitko drugi obaznat, s toga nije bilo predmetnih sastavina kažnjivoj uvredi poštenja.

Protiva ovoj odluci Mauricij M. utekao se je ministarstvu rekav to jedino, da za pedepsati uvredu poštenja po smislu §. 1339. o. g. z. ne treba prosudilâ §§. 488. i 491. k. z.

Digitized by Google

C. kr. ministarstvo nutarnjih djela ukinulo je namjestničtvenu odluku i potvrdilo je poglavarstvenu u koliko bio je ovom osudjen Ignjat T., po propisu §. 1339. g. z. i minist. naredbe 30. rujna 1857. d. z. l. br. 198, na globu i na plaćanje troškova, pošto ovdje nisu mjerodavna prosudila, što ih donose §§. 448. i 491. k. z., a preinačilo ju e samo u tom, što kad se ne bi moglo naplatit globu, imao bi Ignjat T., po smislu predzadnje alineje napomenute minist. naredbe i §. 1. minist. naredbe od 11. veljače 1855. d. z. l. br. 30, biti podvržen zatvoru za jedan samo dan. Iz „Zeitschrift für Verwaltung".

Književnost.

Der moderne Verfassungsstaat als Rechtsstaat, kritisirt von Dr. Heinrich Maurus. Heidelberg. Carl Winter's Universitäts-Buchhandlung. 1878.

Koncem prošle godine izadje knjiga, u kojoj se pisac njezin velikom silom oborio na postojeće uredbe moderne ustavne države, ali jedino u namjeri „da dokaže, da ova nije i zašto nije pravna država". Kritika njemačka neodobravajuć koješta u toj knjizi ipak se je u cielosti pohvalno o njoj izrazila; priznaje se piscu, dru. Maurusu, da kritične i pozitivne posljedke iz svojih premisa izvadja neobičnom silom dialektike, neumoljivom dosljednošću i neustrašivom slobodoumnošću. Prof. Schaeffle veli o njoj: „Die Maurus'sche Kritik ist mindestens geeignet, einschneidende Reinigungen und Besserungen der konstitutionellen Staatspraxis und Staatslehre anzuregen".

Obzirom na ovo kao i na sam sadržaj spisa ovoga, koji bezobzirce odkriva zaista mnoge bludnje, vredno da se čitalac upozna barma sa glavnijimi nazori piščevimi, koji najprije meće družtvene i državne tvorbe pod nož oštre kritike te odatle izvodi vrlo zamašne posljedke.

Pobijajuć razne krive nazore veli Maurus, da je stvaranje družtva „rezultat razumne samoodluke čovjeka". Medju svimi silami, danimi čovjeku da razmakne krug svoje slobode, najznamenitija je u svakom živuće osvjedočenje, da je čovjeku potrebno sdružiti se sa drugimi iste vrsti, da se tim lasnje obore vanjske i nutarnje zaprieke, protivne volji čovjeka, da tim laglje može ići prema svomu opredieljenju. Usljed te spoznaje traži praktični razum od čovjeka, da izadje iz stanja osamljenosti i stupi u stanje družtvenosti sa istovrstnimi individui u svrhu da se laglje podmire potreboće. Tvorba družtva jest dakle „temelj povećanju slobode čovjeka". Pojedinac nastoji poboljšati svoje materijalno i moralno stanje. Svrha družtva sastoji u dokučenju toga cilja; pojedinac

Digitized by Google

smatra za sebe polučenom tu zadaću družtva, ako ima sredstva, nuždnih za podmirenje svojih potreboća t. j. ako je u blagostanju. Blagostanje članova družtva jest svrha njegova. Iz udruženja nastaje za čovjeka nova izviestna vrst ograničenja slobode, potičuća iz zajedničke volje cielosti članova družtva, usljed kojega ograničenja obzirom na svrhe družtvene svatko mora isto, ali samo u tu svrhu potrebno činiti ili propustiti, da uzmognu tako svi u družtvu živjeti i da se poluči svrha družtvena.

To družtveno ograničenje slobode, koje si ljudi sami namiću, ima upravo zapriečiti svako gospodstvo pojedinaca nad drugimi. Prof. Stein tvrdi, da je družtvo stanje nužde a ne slobode. Na to odgovara dr. Maurus: „Ljudi zaista nesjedinjuju se u družtvo zato, da jedan drugoga prema svojoj snazi i moći podjarmi, jer to bi se dalo puno lasnje izvesti izvan družtva, živeć u družtvu ljudi ravnih njemu, ovo ga samo prieči u izvedenju takove nakane. Ne može dakle biti načelom družtva, da si jači pokori slabijega, da biesni rat „omnium contra omnes," jer bi se to protivilo samomu razlogu postanka družtva te bi ga moralo uništiti. Pače družtvo traži da prestane jedan vladati nad drugim, jer se tim prieči usavršenje pojedinca usljed ovisnosti o drugom; na mjesto toga ima nastupiti usavršenje svakoga jednakom neovisnosti i jednakom ovisnosti svih, što se izvršuje podvrgnućem pojedinca pod volju cielosti".

Dr. Maurus tvrdi, da može već samo družtvo, a ne istom država, vlastitom snagom uztvrdjenu nepromienljivu nejednakost shodnimi pravnimi zakoni izravnati. Takove zakone družtvo samo po sebi ne samo da može nego pače mora izdati, jer bez njih ne bi moglo dokučiti svoga cilja. Gdjegod postoji oprieka medju razredi pučanstva, tomu je krivo pomanjkanje takovih pravnih zakona u družtvu. Uzpostaviti družtveno pravo, to nije istom dužnost države ili njene uprave, nego je zadaća družtvenoga zakonodavstva. Dr. Maurusu je pravo ograničenje slobode, što si ga sami članovi družtva nametnu, koje opravdava razumno shvaćena svrha družtva, a ima postojati za sve jednako. A s druge strane pravo je opet ono, što je već radi družtva svakomu jednako dopušteno ili jednako zabranjeno. A pri tom se ne misli na spolašnju jednakost prava. „Prava jednakost družtvenoga ograničenja slobode nastaje onda, kada se svi pojavi djelatnosti, opredieljujući svrhu družtva, bez iznimke ograniče prema jednakomu načelu zajedničke svrhe družtvene, a ne prema koristi ili šteti pojedinca. Spolašnjom jednakosti polučena je samo forma ali ne sučnost prava." Ne pravo je dakle svako ograničenje slobode na korist ili štetu pojedinca ili pojedinih razreda u družtvu, i svako ograničenje slobode, koje ne postoji za sve jednako i u jednakoj mjeri. — Medju družtveno ne pravo spada i najveći broj naših narodno-gospodarskih institucija, koje su pomutnjom i izvraćanjem postale

Digitized by Google

pravo, a u istinu su nepravo. „Koli malo pripada onomu, što danas jurisprudencija i običaj govora zovu zakon, pojam prava, svjedokom je okolnost, što se obćenito u modernoj državi postojeće povlastice (privilegia) krste zakoni, dočim privilegij, jer ustanovljuje iznimku, ne može nikada imati narav prava. Ali tu se ide još i dalje: privilegij tvori nepravo, a ipak vele da je na pravu osnovan; gospodujuće državoslovje uči pače, da i obćenito nepravednimi priznata ograničenja slobode imadu se sve dotle smatrati zakonom, dok stoje u krieposti."

Izvršivanje i uporava zakona ima se povjeriti pojedinim članovom družtva, jer se bolje promiču interesi pojedinca i cielosti. Tako nastaje v l a d a. Družtvo nastanjeno na vlastitom teritoriju postaviv si vlastitu vladu, postaje d r ž a v o m. Prema vladujućoj nauci država po svom pojmu stoji uz i nad družtvom, koje si nastoji sasma podvrći. Nu, misli dr. Maurus, samostalni život pojedinca i družtva može se pokoriti samo onomu, što razum drži za potrebno da se poluči ljudska svrha. Razum traži najprije, da se pojedinci sastanu u družtvo, a ovo radi uspješnijega polučenja svoje svrhe razvija se u državu. Država je dakle samo p o s l j e d i c a družtva ljudskoga, a po tom ne ima se družtveni život državi, nego obratno država se ima volji družtva pokoriti".

Pisac pobija za tim tvrdnju, da je država u družtvu ljudskom nešto postojećega, o s o b n a, samo sebi svrhu opredieljuće božanstvo, družtvo pako da je n e o s o b n o, koje prima svoj organizam i svoje kretanje ne od volje zajednice, nego od naravnih životnih elementa zajednice. Istina je — veli na to Maurus — medju državom i družtvom postoji razlika, ali ta nejde dotle, da bi država bila nešto božanstvena, a družtvo štogod nepersonalna. Istinito u ovom pravcu jest samo sliedeće: Družtvo radjaju naše potrebоće, državu ljudska „brutalnost," koja se opire družtvenomu pravu. Družtvo unapredjuje blagostanje pojedinca i cielosti pozitivno, država i negativno, pošto bi nam imala zajamčiti pravo t. j. jednakost slobode ograničene na ciljeve družtvene, pri čem se dosta često upravo protivno od toga zajamčuje. Sjegurno je i to, da bi se moglo i bez države biti, kad bi svi ljudi sliedili samo razum i moral te bi medju njimi vladala prava bratinska ljubav, dočim družtvo ne bi ni u takovom slučaju moralo prestati".

Ovo je očevidno krivo shvaćanje, jer država ne samo da je pozvana odklanjati „brutalnosti" nego i pozitivno unapredjivati blagostanje, i ona to može i uspješnije činiti nego li družtvo, i u tom se može nazrievati razlika medju državom i družtvom. Ako bi bila istinita izreka, da je družtvo stvorilo državu, tada bi u njegovoj vlasti stajalo, po volji mienjati državu, pače ju i sasma dokinuti, a to nije moguće, jer država, ma bio kolik stepen prosvjete i morala, biti će uviek potrebna.

Digitized by Google

Da se poluči svrha države i podigne blagostanje državljana, nuždne su uredbe, zakoni, riečju: red državni. Nu pošto taj red državni predpostavlja očitovanje volje i ograničenje slobode državljana, „to je red državni u oba svoja elementa (očitovanje volje družtva i red zakonarski) naravskim načinom predmet družtvenoga zakonodavstva, ako hoće da bude pravo". To pobija vladajuća teorija, a dr. M. nastoji dokazati, da je to pobijanje netemeljito; zatim zabacuje razliku medju državnim i privatnim pravom, „u istinu bo mora u tako zvanom privatnom kao i u državnom pravu vladati duh cielosti, ako u obće hoćemo da to bude „pravo". U državno pravo meće dr. M. svaku djelatnost gospodar a državljana, koja odlučno djeluje na polučenje državne svrhe, ili ju prieči. Zanimivo je, što veli M. o položaju družtva prema gospodarskim uredbam. On poznaje štetne posljedice vlastničtva. Posjed radja gospodstvo odvisnost u družtvu, to leži već u naravi njegovoj. Nu to svojstvo posjeda biva trajnim, kad postane vlastničtvom sa pravom i rabiti ga po dragoj volji. Ali, misli dr. M., družtvenim pravom može se već sam posjed ograničiti osobito u pravcu onom, koji vodi do gospodstva i ovisnosti te ga udesiti prema svrham države; sloboda porabe vlastničtva može se putem zakonarskim, udešenim prema svrham države, d o k i n u t i pa tako ispraviti sadanje stanje gospodstva i ovisnosti medju klasom posjedujućom i neposjedujućom".

S ovom tvrdnjom dr. M. nije se moći s prijateljiti, a još manje s onom njegovom mišlju o d u ž n o s t i o d š t e ć e n j a u pravnoj državi. On tvrdi najme, da država nije dužna dati nikakovu odštetu onomu, komu oduzme njegovo dobro ili pravo radi obće koristi, pače veli da bi to bila n e p r a v d a, jer da je samo pravo, koje bi trebalo odštetiti, tim što je u oprieci sa javnim dobrom, postalo nepravo. — Mislimo da nije treba potanje pobijati ovu izreku.

Dr. M. je uvjeren, da r e p r e z e n t a t i v n o zakononodavstvo nevalja, da se mora zamieniti neposrednim zakonodavstvom naroda; on nastoji dokazati, da po obstojećem sustavu reprezentativnom — kojemu je otac Montesquieu — niti je cieli narod valjano i kako bi trebalo zastupan, niti zakoni po zastupnicih naroda stvoreni, izražavaju pravu volju ukupnoga naroda. A da taj dokaz izvede, dr. M. vrlo oštro analizira načela izbornoga reda, postupak kod izbora, uvedeni cenzus kao najveće ruglo zasadi o sudjelovanju naroda kod stvaranja zakona, pa napokon i sam moderni parlamentarizam. Kod izbora zastupnika sudjeluje tek maleni dio pučanstva; izbor nije često sretan s bog kojekakovih lokalnih okolnosti, medju izabranim zastupnikom i njegovimi izbornici neima sveze, čim više ostaje straga izborno vrieme, tim se manje misli na učinjena obećanja, pače i ista sloboda glasovanja ostaje samo na papiru. „Teorija vladajućega državoslovja uči, da sloboda glasovanja

Digitized by Google

ima dati sgodu i mogućnost zastupniku, da se digne nad stranačke nazore svojih izbornika, pa da mimo njih po vlastitom najboljem osvjedočenju glasuje za zakone, koji po njegovu uvjerenju odgovaraju općoj volji naroda. Da bi u istinu tako bilo, moglo bi se još nekako pregledati, što izbori nikada nedavaju zastupnika cieloga naroda, pače niti većine raroda, jer se napokon u bitnosti radi za narod i državu o tom, da se stvore zakoni, odgovarajući općoj volji naroda. Nu praksa pokazuje i ovdje kao i u drugih slučajevih, da teorija ne govori istine. Pod pritiskom postojećih odnošaja i ljudskih strasti dolazi se slobodom glasovanja zastupnika do svačega prije nego li do zakona, odgovarajućih općenitoj volji naroda. K tomu doznavaju zastupnici vrlo riedko pravu volju naroda, ako bi se i htjeli za nju brinuti. Pa odakle da ju saznadu? javna štampa, rezolucije skupština narodnih i družtva, izazvane agitatori stranaka ne imaju karaktera takova, da bi se iz njih mogla razpoznati prava volja naroda. Ovi doduše prave javno mnienje, uplivaju nanj, ali nisu ipak javno mnienje. Pače zastupnik često ne poznaje mnenja ni svojih izbornika o pojedinom zakonu, jer ako i doznaje štogod od njih, sastoji se to u izjavah politički djelatnije manjine njegovih pristaša ili protivnika, a svakdanje izkustvo dokazuje, da te izjave nisu izliev misli većine izbornika, pače niti većine onih, koji su mu dali svoj glas".

Tko bi mogao reći, da u ovom ne ima puno istine, kao što i u sliedećoj primjetbi: „Iz izbora potekla zastupstva naroda ne samo da nigdje ne zastupaju cieli narod u zakonarstvu, nego zakoni stvoreni zastupstvom često nisu niti izraz slobodne volje onih zastupnika, koji su za nje glasovali. Jer svako takovo iz izbora poteklo tielo dieli se prema vladajućim političkim težnjam u grupe, stranke, koje u medjusobnoj borbi trebaju neke stranačke discipline. Prvo što takova stranačka disciplina traži, jest, da pristaše stranke pristanu na sve predloge i osnove zakona načelne naravi, što no poteku od stranke, te moraju vlastito, često različito mnenje podvrći zaključku većine. U svih parlamentih, ako se radi o važnijih zakonih ili ob akciji većega zamašaja, drže se prije razprave u klubovih, gdje se zastupnikom upravo namiće dužnost, da u saboru glasuju prema zaključku kluba, ili da izstupe iz stranke. Tu se dogadja, da je jedan ili drugi zastupnik, uzprkos što se njegovo mnenje u qvom ili onom pitanju bitno razlikuje od onoga većine, ipak valjan član stranke i da takov želi ostati, da se neće pridružiti protivnoj stranki, koja u tom slučaju s njim jednako misli, ali se razlikuje od njega u drugih bitnih načelih tako, da ne može uz nju pristati. U svih ovakih slučajevih ovakov vam zastupnik osjeća se prisiljenim proti vlastitomu uvjerenju glasovati sa svojimi drugovi iste stranke. Izkustvo uči, da upravo naj-ažniji u parlamentu stvoreni zakoni ovako se stvaraju". Mnogi zakoni nisu ino po svom poreklu nego

Digitized by Google

posljedica kompromisa medju strankami, ili medju strankom i vladom. „Ako glasujete vi s nami u ovom pitanju, mi ćemo s vami u drugom". I tako se odlučuje o zakonu. Često je stranka uvjerena, da je ova ili ona ustanova zakona upravo štetna, da vlada nevalja, pa ipak glasuje za neshodan zakon, izrazuje povjerenje nevaljanoj vladi, samo da opozicija, da protivna stranka nedodje do vlade". Gdje se tu može govoriti ob uvaženju interesa naroda? — Pače kadšto pravi zakone u parlamentu i puki — slučaj. Dogodi se najme da je medju strankami neznatna razlika brojevna, pa se zakon, stojeći na dnevnom redu zabaci ili prihvati prema tomu, je li od jedne ili druge stranke koji član slučajno izostao. Vodje stranke služe se svakakimi doskočicami, da iznenade protivnu stranku svojimi predlozi pa ih tako proturaju. A takovi zaključci parlamenta ipak se proglasuju kao izraz volje naroda, kao sve vezući zakon!

Ove nepodobštine uvidjaju i priznavaju i pristaše reprezentativnoga sustava pa nastoje ih dokinuti. Tako čuveni J. St. Mill preporučuje osobito izbornu reformu Th. Hâre-a. Ovaj najme predloži, da se biranje zastupnika po i u kotarih dokine, da ukupni narod glasuje o svih zastupnicih, koje treba po zakonu poslati u parlament i to tako, da je svakomu izborniku slobodno u njegovom izbornom mjestu glasovati za svoga kanditata, bio taj nominiran gdje mu drago; zatim se ukupni broj glasujućih razdieli brojem izabrat se imajućih zastupnika naroda, pa se oni kandidati smatraju izabranimi, koji dobiju glasova koliko taj promjerni broj iznosi ne obziruć se ni malo na kojem biralištu u zemlji dani su ti glasovi.

Dr. M. odsudje taj predlog Hâre-ov dokazivajuć, da bi napuštenjem izbora po kotarih zavladale još goropadnije zle porabe, da bi izbori dospieli u ruke nekolicine stranačkih vodja i njihovih agitatora te bi volja naroda još jače bila izkrivljena, nego li po sadanjem izbornom sustavu.

Kao što u parlamentih po reprezentativnom sustavu ne sjede zastupnici cieloga naroda, tako parlamentarizam nije kadar stvarati boljih, praktičnijih zakona nego li su to činile absolutne vlade; jer, kako pokazuje izkustvo, u parlamente dolaze pravilno ljudi talenta srednje ruke, riedko podignu znanje, vještina, karakter pojedinca na čast zastupnika: nego prijateljstvo, rodbinstvo, koneksije, upliv uglednika, popularnost u kotaru, novac ili pritisak vladin. Važniji predlozi ili osnove zakona ne mogu se smjesta uzeti u razpravu, obično se povjere kakovu odboru, a kod sastavljanja odbora opet ne odlučuje: talenat, znanje, izkustvo nego poglavito interesi partaje. Tako dodju često u odbor osobe, koje će pogoršati ali ne popraviti vladin predlog, pa je vrlo često izradak odbora lošiji od predloga vladinoga (?) Ako odbori ne mogu ništa boljega

Digitized by Google

učiniti, plenum može još manje. Zato je najbolje da se naprosto prihvati predlog odborov. Debatiranje u parlamentu obično je bezkoristno brbljanje (!) S toga se sve više priznaje, da vlada poznavajuć sve praktične potrebe naroda može još spretniji zakon izraditi nego li parlament, zato se sve češće danas incijativa parlamenta svadja na to, da pozove vladu, neka ovo ili ono predloži. Tako je vlada faktično danas ne samo vlast exekutivna nego i zakonodavna.

Dr. M. ne vidi u današnjem parlamentarizmu niti organ za stvaranje dobrih zakona, niti za kontrolu nad vladom tako glede nutarnjih kao i glede vanjskih, a niti zaštitu porezne snage proti raztrošnim vladam. Rado se govori — veli M. — da su jedini parlamenti nasip, na kojem se lomi pohota vlada i njezinih absolutističkih maksima, novac i imetak podanika ondje uzimati gdje i kako je najlaglje i odkud najizdašnije teče". Nu činjenice govore glasno, da je parlamentarizam upravo s toga gledišta najmanje opravdan. Nigdje u ustavnih državah Evrope nisu moderna zastupstva naroda po njih tobože zastupani narod sačuvala od preobterećenja porezne snage, ili izhodila pravedno razdieljenje poreza na pojedine državljane. Pače nedvojbeno je, da su u ovom pogledu za vreme absolutizma obstojavša stališka zastupstva sa manjom vlasti više dobra za narod činila (?). — Isto tako parlamentarizam nije sposoban zapriečiti da vlada neprekorači proračuna, da se točno drži dozvoljena izdatka. Onaj uvjet, da se za svako prekoračenje dozvoljenoga izdatka ima potražiti naknadno odobrenje parlamenta, postade iluzornim sredstvom, jer svaka vlada, koja se oslanja na većinu parlamenta, znade da će joj se sa obzira stranačkih odobriti svako prekoračenje etata. —

Parlamentarizam ne samo da nije danas svagdje postojeće preobterećenje naroda zapriečio, nego on je upravo kriv tomu preobterećenju. Dva su tomu razloga. Jedan leži u tom, što reprezentativno zakonodavstvo neprekidno pravi kompromise medju opriečnimi si političkimi i gospodarskimi vladinimi i narodnimi interesi. Vlada popušća pod uvjetom, da se njoj popusti kod zahtieva o povišenju poreza. Drugo: ne ima dvojbe, da se absolutne vlade nikada ne bi usudile tolik teret navaliti na državljane, to je moguće samo vladam uz sudjelovanje zastupstva narodnoga. Sve do juče absolutne vlade umiele su si iz parlamenta stvoriti pogodno sredstvo za svoje svrhe, a k tomu zastupstvo je onaj griešnik, na kojega se svaljuju svi griesi. Ta kod svih odredaba veli se, da je narod sam preko svojih slobodno izabranih zastupnika na nje pristao. — Još i više toga prigovara pisac modernomu parlamentarizmu, a mora se priznati, da u tih prigovorih imade puno istine, i da zaslužuju pomno razmišljanje.

Koliko malo vredi u očima dr. M. reprezentativni sustav, toliko naglasuje važnost neposrednoga zakonodavstva po samom narodu, za

Digitized by Google

koji je potreban, po njegovom mnenju, organ, sastavljen od najvještijih glava u zemlji, da predbježno razpravlja o predlozih, koji bi došli pred skupštinu naroda, i da te predloge izradi. Pisac nastoji redom pobiti sve razloge, koji se stavljaju proti neposrednomu zakonodavstvu naroda, i koje moramo za sada mimoići. I ovi razlozi vrede da se prouče, premda je težko ovoj uredbi priznati onu važnost, koju joj daje pisac i prem da se ni u ovom slučaju nebi moglo izbjeći opasnostim, da i iz neposrednoga zakonodavstva naroda ne niče gospodstvo razreda kao i mnogo onih zlih poraba, s kojih kori dr. M. sadanji reprezentativni sustav.

Napokon dodajemo, da cielo ovo, zanimivo pisano djelo ima tri diela: prvi govori o pojmu i sučnosti pravne države drugi: o reprezentativnom zakonodavstvu moderne ustavne države; treći o konstitucionalnom vladanju u modernoj ustavnoj državi.

Viestnik.

Osnova novoga hrvat. kaz. zakona. Domaće su već novine doniele glas, da je osnova novoga hrvatskoga kaz. zakona dovršena. Prijaznosti presv. gosp. predstojnika pravosudnoga odjela kr. zemalj. vlade — sastavitelja osnove — dobili smo na ugled ne samo osnovu nego i od obrazloženja sve što je do sada štampano. A dotiskana je podpuno osnova zakona, i od obrazloženja preko dvadeset tabaka.

Osnovi je podpuni naslov: „Osnova novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju“. Sadržaje dva diela, a broji u svem 422. paragrafa. U prvom dielu (§§. 1—110. uključivo) nalazimo „Obćenite ustanove“. Ovaj dio ima opet devet glava i to: prva glava (§§. 1—15. incl.) sadržaje uvodne ustanove; druga: (§§. 16—29. incl.) nakanu i nepomnju. Razloge, koji kaznu dokidaju ili ublažuju; treća: (§§. 30—33.) pokusaj; četvrta: (§§. 34—36. incl.) Dioničtvo; peta: (§§. 37—74. ind.) kazne; šesta: (§§ 74—82.) odmjeru i pretvaranje kazne; sedma: (§§. 83—87.) stečaj više kaznjivih djela; osma: (§§. 88—100. incl.) Razloge, koji izključuju kazneni progon i izvršbu kazni, i napokon glava deveta (§§. 101—110.) sadržaje ustanove o kaznenom progonu.

Drugi dio ili specialni govori „o zločinstvih i prestupcih“ te ide od §. 111. do 422. Ima dvadeset i šest poglavja, koja govore evo ovim redom o zločinstvih i prestupcih: veleizdaja, izdaja bržave, uvreda veličanstva i članova kralj. kuće; zločinstva i prestupci tičući se članova javnih zastupstva i izbora njihova, zločinstva i prestupci proti javnoj vlasti, prestupci proti obranbenoj sili, zločinstva i prestupci proti javnomu redu, zločinstva i prestupci, koji se tiču vjerozakona, krivotvorenje novca, krivorota, krivo svjedočanstvo, objeda, zločinstva i prestupci proti ćudorednosti, zločinstva i prestupci proti porodičnomu stališu, kleveta i uvreda poštenja, dvoboj, zločinstva i prestupci proti životu, tjelesna ozleda, zločinstva i prestupci proti osobnoj slobodi, kradnja i zatomljenje, razbojstvo i globljenje, pogodovanje i sakrivanje, prevara i nevjera, krivotvorenje dokaznica, kaznjivo oštećenje vjerovnika i bankolom (bankrot), kaznjivo koristoljubje i povreda tudjih tajna (U ovom

Digitized by Google

poglavju ustanovljuju se kazne za lihvare) oštećenje stvari, palež i druga djela obće opasna životu i imetku, zločinstva i prestupci javnih činovnika i zloporabe prava odvjetovanja.

Kako se vidi, vlada je usvojila načelo i po ug. zakonodavstvu prihvaćeno, da se zločinstva i prestupci odiele od prekršaja policajnih te će se za ove stvoriti poseban policajni kaz. zakon. Za ovaj put ne možemo i nesmiemo više govoriti, jer smo osnovu samo letimice pregledali. Razumie se, da će o njoj biti još često govora u ovom časopisu. Svraćamo pako pozornost naših pravnika ovomu djelu, neka ga pomno prouče — jer će tomu prilike biti — te svoje opazke iznesu u javnost. Mi možemo čekati, jer imademo kaz. zakon, ne treba se dakle nagliti, neka se svaka prije dobro prouči i promozga, da bude zakon odgovarao ne samo zahtjevu znanosti nego i pravim potrebam života.

— Hrvatski sabor odgodio je svoje sjednice na neizviestno vrieme. Zadnjih dana bavio se je viećanjem o predlogu g. dra. Starčevića i drugova o dokinuću naukovine na hrv. sveučilištu i osnovom zakona ob uredjenju gradskih obćina. Prvi je predmet riešen u smislu odborovoga predloga t. j. zabačen je predlog dr. Starčevića i drugova. Osnova zakona ob uredjenju gradova prihvaćena je prema predlogom dotičnoga odbora saborskoga. Živahnija razprava zametnu se kod §. 6. iste osnove, kojim se odredjuje: „Obćinar je svaki onaj državljanin ugarsko-hrvatski, koji spada u savez iste“. Zastupnik g. dr. Vojnović dokazivaše i na temelju historije te historičkoga i pisanoga prava — nagode — kao i na temelju već postojeće prakse — zak. čl. XVI. 1870. — da naziv ugarsko-hrvatski državljanin nije osnovan. Sabor je prvi put donekle uvažio te nazore vrativ odboru natrag isti paragraf, ali kad ga je odbor opet u istoj formi predložio, usvoji većina njegov predlog. Mi se nadamo da ćemo upravo o državljanstvu donieti obsežnu razpravu, jer ne smatramo da je zaključkom sabora to pitanje riešeno.

— Školska godina 1879/80. na kr. sveučilištu u Zagrebu počimlje 1. listopada. Na pravo- i državoslovnom fakultetu oglašeno je za zimsko poljeće 20 kolegia sa 92. ure na tjedan. I to predavati će gg. docenti sliedeće predmete; 1) prof. dr. S. Spevec: poviest i institucije rimskoga prava (10 sati); 2) prof. dr. Hanel: a) obću pravnu poviest (5 sati), b) slavensku pravnu poviest II. dio, najme pregled ruske pravne poviesti do 1649. g. (2 s.); c) repetitorium historico-juridicum (1 sat); 3) prof. dr. Marjanović a) katoličko crkveno pravo s obzirom na pravo partikularno u austro-ugarskoj monarkiji valjano (5 sati), b) kanoničko pravo grčko-istočne crkve s obzirom na posebnosti u austro-ug. monarkiji (4 sata); 4) prof. dr. Bresztyenszky: a) hrvatsko-ug. privatno pravo (4 sata), b) gradj. parbeni postupnik (6 sati); 5) prof. dr. Vrbanić: a) obću statistiku (5 sati), b) trg. i mjenbeno pravo (5 sati); 6) prof. dr. I. Čakanić: a) pravnu filozofiju (3 sata), b) kazneno pravo (5 sati); 7) prof. dr. K. Vojnović: sveobći dio civilnoga prava, stvarno pravo i obćenito obvezno pravo (10 sati); 8) privat. docent dr. A. Egersdorfer: O posjedu po austrijskom civilnom pravu s obzirom na djelo prof. Rande (2 sata); 9. prof. B. Lorković. a) nauk narod. gospodarstva (5 sati); b) upravoslovje (5 sati); 10) prof dr. Pliverić: a) obće državno pravo (4 s.); b) medjunarodno pravo (3 sata); 11) honor. docent D. Rašić: državno računoslovje (5 sati); 12) honor. doc. dr. Sachs: sudbeno liečničtvo (3 sata).

Dodajemo jošte: da pravno-povjestni državni ispiti za rok listopadski počimlju 3. o. mj.. te će se držati svaki dan prije i poslje podne.

Digitized by Google

što no ga izdaje i uredjuje poznati Dr. A. O. Schwarze, drž. nadodvjetnik u Draždjanih, pomagan najboljimi kriminalisti u Njemačkoj. — Već to dokazuje valjanost razprave g. Tauffera, koju zaista možeš čitati velikim interesom te pokazuje liepo znanje pisca. Razprava preštampana je na pose iz rečenoga časopisa, neznamo u ostalom da li se dobiva u knjižarah.

Imenovanja. Jovan Manojlović, do sada c. kr. kot. sudac u Karlovcih, imenovan je viećnikom kod c. k. sudb. stola u Ogulinu; Milivoj Vezić perovodjom kod kr. zemalj. vlade; Dragutin Gjuričić i Emanuel Alković zamjenici drž. odvjetnika i to prvi kod sudb. stola u Zemunu, a drugi u Gospiću; dr. Gjuro Vrbanić kot. pristavom extra statum u Samoboru, Eugen Birra sudb. pristavom u Varaždinu; Mavro Rückl, Ivan Semitekolo, Mihajlo Hajin sudb. pristavi extra statum i to prvi kod kr. sudb. stola u Zagrebu, drugi u Varaždinu a treći u Osieku; Ladislav Kovačina i Josip Brcković prislušnici u obsegu kr. banskoga stola; Petar Žužić i Dragutin Brnić privremenimi prislušnici i to prvi kod c. k. kot. suda u Korenici, a drugi kod c. k. sudb. stola u Novoj Gradiški.

Premješteni su: Antun Hochstätter, viećnik kr. sudb. stola iz Belovara u Osiek; Josip Perne, c. k. kot. sudac iz Rujevca u Mitrovicu.

Natječaji. Kod poglavarstva kr. i sl. grada Varaždina ima se popuniti mjesto viećnika gradskoga. Plaća 1200 for. 20% doplatak. — Molbenice šalju se gradskomu poglavarstvu do 15. listopada t. g. — Kod c. k. kot. suda u Karlovcih mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for., u slučaju promaknuća 1400 fr. stanarina 250 for. — Molbenice treba do 6. listopada t. g. podnieti predsjedničtvu sudb. stola u Zemunu. — Kod c. kr. sudb. stola u Gospiću mjesto vieć. tajnika. Plaća 1000 for. stanarina 200 for. Molbenice se podastiru predsjedničtvu istoga sudb. stola.

Stečaji: Adolfo Kuh, trgovac u Sisku. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. m, dr. Andrijević, odvjetnik u Zagrebu, zam. i uprav. im. odvjet. dr. G. Tuškan u Sisku. — R. pr. do 3. studenoga t. g.

— Estela Ehrenfeld trgovkinja u Varaždinu. — Kr. sudb. stol varašd. — Z. i u. im. odvjet. Ferdo Mekovec, zamj. odvjet. Lazo Somogji u Varaždinu. — R. pr. 17. prosinca t. g.

Josip Bauer, neprotokol. trgovac u Slatini. — Kr. kot. sud slatinski. — Upr. im. trgovac Leopold Friedman, zam. odvjet. Isa Isajlović u Slatini. — R. pr. 1. siečnja 1880.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1876.

Dimitria Marković, podžup. tajnik 6 fr.;

za godinu 1877.

Ljudevit Reizner, kot. pristav 3 for.; Šandor Davila 6 for.;

za godinu 1878.

Ljudevit Raizner 6 for.; Stjepan Gmaz 3 for.;

Digitized by Google

Hruby Kajetan 4 for.; Konstantin Koić 3 for.; Ferdo Kettig 3 for.; Jos. Laudenbach 3 for.; Trivun Mladenović 3 for.; Metel Magjar 3 for.; dr. Antun Hegedušević 3 for.; Franjo Vagjon 3 for.; Antun pl. Kalaj 3 for.; Stjep. Gjurašin 3 for.; Simo Krestić 3 for.; dr. Svetozar Nikolajević 3 for.; Josip Mladenović 3 for.; Stevan Popović 3 for.; Svetozar Stojadinović 3 for.; dr. Stjepan Dimitriević 3 for.; Silvin Medunić 3 for.; Izidor Cirić 3 for; Ivan Manojlović 3 for; Stevan Ristić 3 for.; Josip Stefanović 3 for.; Vilim pl. Matanšek 3 for.

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u sveščićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Ovim brojem počimlje za predplatnike posljednji četvrt. Molimo da se predplata za vremena pošalje, a stara već jednom uplati.

Isto tako umoljavaju se ona gospoda članovi „pravničkoga družtva,“ koji duguju još družtveni prinos od prošlih godina, da ga jednom namire. Nitko ne mora biti članom družtva, ali dok je u njem, neka vrši dužnosti, koje je dobre volje preuzeo.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 11.

Zagreb 1. studenoga 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I. Pirka: Može li se proti administrativnim, suprot javnim činovnikom u hrvatsko-slavonskoj Krajini izrečenim presudam na naknadu, nastupiti put pravde budi redovitom, budi uzazivnom tužbom? — **Edo Gavez**: Imaju li se i kod postupka radi prekršaja uporaviti propisi sadržani u točki 2. §. 250. i §-u. 100. k. p.? — **Dr. Ivan Ružić**: Kritične opazke ka nekojim rješitbam naših viših sudova. — **Dr. Antun Randa**: O suposjedu. — **ć.** Pogled po svietu. — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Mjenbeno-pravni. — III. Kazneno-pravni. — **L.** Sastanak ugarskih pravnika. — Dopis iz Bosne. — Iz Bosne i Hercegovine. — **Književnost.** Dr. Emil Ott: Beiträge zur Receptionsgeschichte des römisch-kanonischen Processes in den böhmischen Ländern. Leipzig. 1879. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU".

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

Izvadak iz pravila
„pravničkoga družtva".

§. 1. Svrha ovomu družtvu je promicanje prava u teoriji i praksi.

§. 2. Oko te svrhe nastojati će družtvo osobito:

a) predavanji, zajedničkimi razgovori i razjašnjivanji, zatim priobćivanjem slučaja iz svih struka pravosudja i pravnoga zakonarstva;

b) priredjivanjem vježba u sudbenom govorničtvu;

c) izričući pravna mnenja, očitovanja, potičuć predloge i izdavajuć strukovni list „pravničkoga družtva u Zagrebu";

d) osnivanjem pravničke čitaonice.

§. 3. Članovi diele se na a) prave, i b) počastne članove.

§. 4. Kao pravi članovi mogu pristupiti u družtvo svi oni, koji su pravo i državoslovne nauke svršili, te su u kojoj struci pravoslovja znanstveno ili praktično zabavljeni, ili bili zabavljeni.

§. 5. Za počastne članove mogu se izabrati samo takove osobe, koje su si stekle osobitih zasluga za pravoslovje, zakonarstvo i pravosudje ili za interese družtva. Izbor obavlja se u glavnoj skupštini samo na predlog upravnoga odbora bez pretresa i tajnim glasovanjem.

§. 6. Tko želi u družtvo pristupiti kao član, ima se prijaviti upravnomu odboru, te će dobit primovnicu, plativši družtveni prinesak. Pristupivši novi članovi kao i oni, koji su iz družtva izstupili, imadu se sljedećoj družtvenoj skupštini priobćiti.

§. 10. Svakoga mjeseca, izuzamši mjesec kolovoz i rujan, ima se držati bar jedna družtvena skupština.

Djelokrug skupštine označen je u §. 2. sl. a. b. i c. (izuzam izdavanje lista.)

§. 11. Svaki član dobiva bezplatno list „Mjesečnik," a osim toga ima pravo učestvovati u skupštinah družtva, predloge činiti, stvarmi družtva služiti se redom za to ustanovljenim. Tko želi biti uveden kao gost, mora se prijaviti po jednom članu upravnomu odboru.

§. 14. Trošak potrebit za svrhu družtva smoći će se od godišnjega prinosa pravih članova. Taj prinesak ustanovljuje se za članove stanujuće u Zagrebu na 8 for., a za izvanjske na 6 for. a. vr. Glavna skupština ovlaštena je ipak promieniti taj iznos, ako na to pristanu dvie trećine prisutnih pravih članova. Prinesak plaća se svake pol godine unapried.

§. 18. Svi predlozi za glav. skupštinu moraju se upravnomu odboru u prvom tjednu mjeseca prosinca predati, i biti poduprti bar od desetorice članova, ako se radi o preinaci pravila.

§. 20. Svaki član mora u družtvu ostati godinu dana, a hoteći izstupiti za buduću godinu, mora to najkasnije u mjesecu prosincu prijaviti upravnomu odboru.

Digitized by Google

Može li se proti administrativnim, suprot javnim činovnikom u hrv.-slav. krajini izrečenim presudam na naknadu, nastupiti put pravde budi redovitom, budi uzazivnom tužbom?

U broju 8. „Mjesečnika“ o. g. priobćen je pod naslovom: uzazivna tužba ne može se odbiti radi predvidjenoga neuspjeha uzazvane tužbe zbog zastare“ sliedeći slučaj:

„U uzazivnoj parnici N. K. po odvjetniku V. P. u Senju proti c. kr. krajiškomu eraru po odvjetniku dr. L. S. u Zagrebu, podignutoj na temelju rješitbe c. kr. glav. zapovjedničtva u Zagrebu od 1873. br. 2683., u kojoj zahtievaše, da se tuženiku naloži, da podigne tužbu radi 513 for. 22 novč, a. vr. s. pp., koje svote naknada naslovom odštete bijaše tužitelju pomenutom naredbom političke oblasti naložena — odputio je sud prve molbe tužitelja osudom od 29. lipnja 1878. br. 455. osudiv ga na naknadu parbenoga troška.

Razlozi: Glasom po tužitelju doprinešene rješitbe c. kr. glavnoga zapovjedničtva u Zagrebu, br. 2683. ex 1873. bilo je N. K-u. priuzdržano pravo ustati redovitom tužbom u roku od dva mjeseca proti visokomu eraru.

Politička oblast nije ovlašćena propisivati, kojimi sredstvi ima svaki svoje pravo pred sudom braniti.

Kakovu tužbu u ovom slučaju valjalo je podići, to je morao Nikola K. znati, njegova je zadaća bila, da svrsi shodno sredstvo pravodobno upotrebi.

N. K. udario je istina u otvorenom možebiti roku proti eraru tužbom na ukinuće pomenute političke rješitbe; nu tim je sredstom željeni cilj promašio.

Istom godine 1877. podnešena uzazivna tužba je očito prekasno podignuta, buduć da se u ovom slučaju, gdje se ob od-

Digitized by Google

šteti radi, uzazvana tužba nakon više od tri godine a priori kao neumjestna prikazuje".

Proti ovoj rješitbi prvoga suda podnio je tužitelj priziv ces. kr. odsjeku krajiškoga banskoga slola, koji ga je ipak odbio potvrdiv osudu prvoga suda.

Razlozi: Kod riešavanja uzazivne parnice mjerodavno je u prvom redu pitanje, je li podika u uzazivnoj tužbi sadržana istinita ili ne, pa za slučaj da je istinita, mjerodavno je u drugom redu pitanje, je li podika takove naravi, koja bi stanovitu osobu ovlastiti mogla na to, da proti podičitelju podigne uzazivnu tužbu.

Što se prvoga pitanja tiče, to je nepreporno, da je c. kr. glavno zapovjedničtvo u Zagrebu zastupajuć visoki erar donielo presudu od 27. rujna 1873. br. 2683. odjel za financije, glasom koje se Nikola K. osudjuje na naknadu visokom eraru prouzročene štete od 513 for. 22 novč.

Drugačije pako stoji drugo pitanje to jest, je li ta presuda podika u smislu §. 596. — b. i 598. gr. pp., proti kojoj bi bilo mjesta parnici uzazivnoj; pa na to pitanje mora se odgovoriti „nièčno".

Ta je presuda donešena proti službeniku visokog erara, te kod prosudjivana odnošaja erarskoga službenika prama eraru nisu jedino mjerodavni propisi gradjanskoga zakonika već i posebni propisi, kojimi su odnošaji službeni prama eraru potanko označeni, pa ti propisi su mjerodavni kod presudjivanja pitanja, je li službenik svoje službene dužnosti povriedio ili ne, pa je li tom povriedom eraru nanešena šteta?

Prosudjivanje tih posebnih propisa nespada na nadležnost sudova već na nadležnost upravnih oblasti, pa obzirom na to ne može se po c. kr. glavnom zapovjedničtvu u zastupstvu visokog erara proti Nikoli K. donešena presuda označiti podikom u smislu §. 596. — 2. gr. pp., jer je c. kr. glavno zapovjedničtvo po stanju sadašnjega zakonodavstva nadležno bilo tu presudu izreći — koja se putem gradjanske parnice uništiti nedade.

C. kr. krajiški odsjek stola sedmorice zadovoljio je osudom od 26. ožujka 1879., izvanrednomu previdu i sudio prama zahtjevu tužbe.

Digitized by Google

Razlozi: Proti rješitbam administativne oblasti dozvoljena je po §. 596. gr. pp. uzazivna tužba, jer ne samo da to sliedi po analogiji naredaba ministarstva financije i pravosudja od 17. prosinca 1856. br. 230. d. z. l. i iz mnogih glede toga izašlih narelaba, nego i u samoj presudi glavnoga zapovjedničtva u Zagrebu kao krajiške zemaljske upravne oblasti odjela financ. br. 2683. iz godine 1873. je baš tužitelju Nikoli K. izrično i proti istoj put parnice pridržan, i pošto je isti u prije podignutoj parnici redovnoj (radi pobijane pravilnosti odštetnoga zahtjeva erara) s formalnoga razloga pogriešne tužbe odpućen, to mu nepreostaje ino, već uzazivnom tužbom pridržani mu parbeni put nastupiti.

Proti dopustivosti te tužbe navedeni razlozi nižih molba nisu temeljiti, jer okolnost, da li će izazvani odštetnom tužbom nadvladati ili pasti, ne može se uvažit. Uzazvatelj polazi upravo sa stanovišta, da je neosnovana podika tuženikova i zahtjev njegov.

Da li je zahtjev izazvanika zastarjeo, nema se u uzazivanoj parnici riešiti, osobito za to ne, jer prigovori proti zastari ne mogu se upotrebiti kao temelj da se odbije uzazivna tužba.

Nije osnovana tvrdnja, da je tužba za to nedopustiva, jer je predmet administrativne naravi, i da spada u djelokrug administrativnih oblasti. Kako je navedeno, parbeni je put dozvoljen upravo proti rješitbam administrativnih oblasti, a u predležećem slučaju upravo pridržan.

U nazočnom se slučaju i neradi o tražbini države proti činovnikom, izvirućoj iz službenoga odnošaja, pošto samo ta vrst tražbina po dekretu dvorske kancelarije od 24. rujna 1841. br. 1723. ima se administrativnim putem presudjivati, najme tražbine na plaće, pristojbe, a ne trazbine izviruće iz privatno — pravnoga razmjera i, kao u nazočnom slučaju, iz naslova učinjene štete.

Niže se presude temelje na neistinitoj predpostavi i krivoj uporabi zakona, zato valja po §. 335. gr. pp. izvanrednomu previdu zadovoljiti.

*

Digitized by Google

Prigovor, da je uzazivna tužba zakasnjela, jer je u odštetnoj presudi samo rok od 2 mjeseca za nastup parbenoga puta pridržan, koji je prigovor tek u protiizvedenju previda, a ne kod razprave učinjen, ne može se prama §. 336. gr. pp. uvažiti.

Taj bi se prigovor tim više kod prve molbe imao staviti, da se tužitelju pruži prilika da dokaže, da si je rok otvorenim držao, ili da ga svojom krivnjom nije promašio. Na temelju tih razloga valjalo je uzazivnoj tužbi zadovoljiti i presudu prema §. 601. i 52. gr. pp. donieti".

Riešitba treće molbe za cielo je samo uspomena iz vojničkoga sudovanja. jer su se po tako zvanom 7. okružnom odpisu od 23. ožujka 1804. i po njekojih kasnjih nadopunjujućih naredbah pripuštale uzazivne tužbe proti administativnim presudam vojničkih oblasti, slovećim o naknadi.

Prema današnjemu stanju zakonarstva u hrvatsko-slavonskoj krajini mora se riešitba treće molbe označiti u svakom smjeru posvema promašenom; jer po članku 7. zakona od 15. lipnja 1873. ob osobnih odnošajih i ob odgovornosti činovnika krajiške zemaljske uprave odgovara činovnik za svaku štetu, koja se po krivnji zbog povrede ili zanemarenja njegove službene dužnosti (§. 1294. o. g. z.) kojoj stranci počini. O tome imadu se potrebita izvidjenja povesti, te za tim konačno riešenje izriće glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemaljska upravna oblast.

Pri iztraživanju i riešavanju valjaju glasom istoga zakona kao pravilo načela cesarske naredbe od 12. ožujka 1859. d. z. l. br. 46, tičuće se jamčenja za krivnju sudbenih činovnika i postupka sa sindikatskom žaobom.

§§. 8. i 19. ove ces. naredbe tumače §. 1., koji je sa čl. 7. alinea 1. zakona ob odgovornosti činovnika krajiške zemaljske uprave suglasan, u tom, da se pod oštećenom strankom ima razumjeti i država.

Premda se po §. 11. pomenute cesarske naredbe izrečene sindikatske presude viših sudova putem parnice obarati nemogu, neda se ipak isto uztvrditi ob administrativnih presudah krajiške zemaljske upravne oblasti; jer po jasnom slovu članka 10. za-

Digitized by Google

kona od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu pravosudja u krajini u svih slučajevih, gdjeno su po postojećih ili u buduće izdati se imajućih zakonih upravne oblasti zvane razpravljati o protivnih medju sobom privatnih zahtjevih, prosto je onomu, koji se ovakovom riešitbom u svojem osebnom pravu oštećenim scieni, proti drugoj stranci redovitim putem pravde pomoć potražiti.

U predležećem slučaju ne radi se o kakovoj iz samoga službovnoga odnošaja izvirućoj tražbini, u smislu dekreta dvorske kancelarije od 24. rujna 1841. br. 1723.,[1] već o privatnoj tražbini države, koja je nastala iz privatno-pravnoga naslova protupravne odštete, a u tom pogledu mora se s državom po §. 8. ces. naredbe od 12. ožujka 1859. (d. z. l. br. 46.) postupati kao sa svakim inim oštećenikom.

Po onom, što je rečeno, ovlaštena je stranka, izgubivša pravdu pred administrativnom oblasti, nastupiti jedino put redovite parnice.

Pošto se pako pogledom na to, da §, 599. priv. gr. pp. tužbu redovitu razlikuje od tužbe uzazivne, ova potonja se ne može smatrati tužbom redovitom, to neima dvojbe, da se i parnica uzazivna ne može smatrati parnicom redovitom (redovitim putem pravde) u smislu članka 10. zakona od 19. lipnja 1872., već samo sredstvom, kojim se baš protivnik radi podike prisiljuje na to, da sam nastupi put redovite parnice uzazvanom (redovitom) tužbom.

Zato nije slobodno eraru, kojemu već izreka na to ovlaštene administrativne oblasti ide u prilog, uzazivom nametnuti svojstvo tužitelja, dočim taj položaj prema članku 10. zakona ob ustrojtvu pravosudja ide baš onu stranku, koja je izgubila administrativnu parnicu.[2]

O takovih obstojnostih ne ima u nazočnom slučaju mjesta uzazivnoj tužbi, niti se uz postojeće nove posebne zakone poćju analogije može svraćati na naredbu ministarstva financija

---

[1] Tamo spada: plaća, doplatak, stanarina itd.

[2] Jer se nemože smatrati podikom, kad se tkogod očituje voljnim, poslu-ti se svojim njemu jurve od nadležne strane prisudjenim pravom.

Digitized by Google

i pravosudja od 19. prosinca 1856. br. 230., koja napose slovi o knjigovodstvenih riešenjih položena računa; tim manje, što se iznimke na ine, zakonom inače uredjene, dakle riešene slučajeve protegnuti nesmiju. I. Pirka.

Imaju li se i kod postupka radi prekršaja uporaviti propisi sadržani u točki 2. §. 250. i §-u. 100. k. p.

Zakon o kaznenom postupku od 17. svibnja 1875. propisuje u točki 2. §. 256. da se obtuženik ima riešiti od obtužbe osudom suda, kada tužitelj odustane od obtužbe pošto je jur započela glavna razprava nu prije nego sud otidje u viećnicu da satvori osudu; a §. 100. istoga zakona sadržaje ustanovu, po kojoj se ima iztraga (kazneni postupak) obustavit, čim tužitelj uzme natrag svoje zahtievanje, da se dotičnik progoni od strane suda kaznenoga.

Kao što se iz naslova glave XII. k. p. („o glavnoj razpravi pred sudbenimi stolovi itd.“) i glave IX. odsjeka II. (o iztragi glede zločinstva i prestupaka u obće“) vidi, odnose se gore pomenute ustanove na postupak radi zločinstva i prestupaka. Da li ima mjesta uporabi tih propisa i kod postupka radi prekršaja, imenito onih, koji su ureda radi kažnjivi, o tom postoje medju praktičnimi pravnici dva protivna mnienja. Dočim je najme kod njekih kotarskih sudova zavladala praksa riešavati po §. 250. br. 2. k. p. od obtužbe okrivljenike, okrivljene radi prekršaja, koji se ureda radi progoniti imadu, kada oštećeni po započetoj ustmenoj razpravi odustane od tužbe, ili obustavi postupak, kada oštećenik ne dodje na razpravu ili prije razprave odustane od tužbe, to opet drugi kot. sudovi bez obzira na izjavu oštećenikovu izriču osude osudjujuće; a čitaocem „Mjesečnika“ biti će poznato, da niti hrvatsko prizivno sudište nije bilo gledetoga pitanja na čistu; kao što se to vidi iz dviju naredaba visbanskoga stola, priobćenih u broju 1. „Mjesečnika“ od g. 1878.

Jednom od tih naredaba najme ukida se povodom prizivaokrivljenikova osuda suda kotarskoga, kojom se okrivljenik pro

Digitized by Google

glašuje krivim prekršaja §. 411. k. z. kao ništetna s razloga, što na ustmenu razpravu nije došao privatni učestnik (bolji oštećenik), što u smislu §. 37. k. p. ustanove odnoseće se na privatnoga tužitelja valjaju i za privatnoga učestnika; što je privatni učestnik vlastan zahtievati, da se okrivljeni progoni ili odustati od tužbe, ako drž. odvjetnik zahtieva progonjenja i što je nestalo i obtužbe proti okrivljeniku (§. 277. 9. sl. c. k. p.). U drugom sličnom slučaju pronašao je vis. kr. banski stol uz ukinuće pravosudne osude naložiti prvomu sudu, da razpiše novu ustmenu razpravu te donese novu osudu. Medju razlozi ove druge banskostolne naredbe navodi se medju ostalim i to, „da se onaj razlog ništovni po pritužniku naveden, da manjka obtužba uvažiti ne može, pošto pri prekršaju, koji se ureda radi progoniti ima, nije obtužba državnoga odvjetničtva potrebna, jer se takovi prekršaji imadu ureda radi progoniti".

Priobćiv ove dvie naredbe popratio ih je dotični pisac medju ostalim i tom primjetbom; „da bi prema razlikosti ovih dvih vis. naredaba a i raznom tumačenju zakonskih ustanova valjalo putem naredbe ustanoviti jednoličnost u postupku" pak je vis. kr. banski stol u tu svrhu u istinu upravio na sve kr. (gradsko-delegovane) kotarske sudove okružnicu od 30. studenoga 1878. br. 12.417.

Mjesto ove okružnice, odnoseće se na pitanje, koje je predmetom ovoga članka glasi:

„Došlo je do znanja kr. banskomu stolu, da je kod nekojih kotarskih sudova zavladala praksa riešavati po §. 250. br. 2. k. p. od obtužbe obtuženike okrivljene radi prekršaja, — koji se ureda radi progoniti imadu, kada o š t e ć e n i k odustane od tužbe, ili kada isti ne dodje na razpravu".

„Buduć se takav postupak sa načeli i propisi postojećega kaznenoga postupnika nimalo ne slaže, jer se prava privatnoga tužitelja s onimi oštećenika identificirati ne mogu, to se oni sudovi kojih se stvar tiče, ovim opominjaju, da se u buduće strogo drže propisa kaznenoga postupnika imenito §. 390.. koj pod a) i b) jasno označuje one prekršaje, koji se u r e d a r a d i progoniti i kazniti imadu".

Digitized by Google

Nu meni se čini, da u prehvaljenoj okružnici izrečeni nazor nije u suglasju s načeli i duhom kaznenoga postupnika pak da se na uvodno stavljeno pitanje imade odgovoriti jestno; pa ću s toga pokušati svoje nemjerodavno mnienje obrazložiti u sliedećem.

1) Kao izhodište takovu postupku; najme riešavati po §. 250. br. 2. k. p. od obtužbe obtuženike okrivljene radi prekršaja — koji se ureda radi progoniti imaju, kada oštećenik tečajem razprave odustane od tužbe, ili obustaviti postupak kada oštećenik ne dodje na razpravu ili ako prije razprave odustane od tužbe — služiti ima načelo akuzatorno, na kojem se postojeći kazneni postupnik temelji te po kojem ne ima sudca bez tužitelja.

Istina je, da §. 390. k. p. pod sl. c) veli, da se takovi prekršaji, koji nisu ureda radi kažnjivi, progone na zahtjev onih osoba, koje su po kaznenom zakonu ovlaštene tražiti progonjenje njihovo; odakle argumento a contrario sliedi da su svi ostali prekršaji, t. j. oni koji se najme po sl. a) istoga §. imadu progoniti na prijavu javne obasti, kao i oni po sl. b) na zahtjev oštećenika ureda radi kažnjivi.

Nu izraz taj „ureda radi kažnjiv“ mnijem, da se nesmije u ograničenom značenju uzeti tako, da bi sud imao postupati, čim sazna — ma na koj način — da je počinjen ureda radi kažnjiv prekršaj, već ga valja vrlo oprezno s postojećimi zakonskimi ustanovami u sklad dovesti. Naročito valja u obzir uzeti, da se „ureda radi kažnjivi“ prekršaji neprogone po rečenom §. (390. k. p.) na čiju god prijavu, već samo a) na prijavu javne oblasti i b) na zahtjev oštećenika. Time, mislim, da smo došli do prvoga ograničenja pojma „ureda radi kažnjiv“ i to u pogledu subjekta, koj imade prijaviti ureda radi kažnjiv prekršaj ili zahtievati progon njegov.

Drugo ograničenje nalazim u rieči: „zahtjev oštećenika“.

Nije dovoljno, da oštećenik samo prijavi prekršaj, već mora zahtievati progonjenje il kažnjenje njegovo. Sud može progoniti samo na zahtjev i dotle samo, dok zahtjev postoji. Čim oštećenik od tužbe odustane, zahtjeva neima, a ne ima dvojbe, da onaj, koj je vlastan zahtjev staviti, vlastan je i opozvati ga, jer inače niti nebi bio u pravom smislu zahtjev, već samo prijava.

Digitized by Google

Da je pako zakonodavac pod izrazom: „zahtjev“ zahtjev u pravom smislu rieči razumievao i to zahtjev takav, od kojega se može odustati, ne pako puku prijavu — i da zakonodavac zahtjev od prijave razlikuje, vidi se jasno iz samoga §. 390. k. p., jer se on u istom §. služi i riečju: zahtjev i riečju: prijava te ne ima razloga, kad bi zakonodavac ta dva pojma ideutifikovao, za što bi za jedan te isti pojam u istom §-u. rabio dva izraza.

Ako se dakle pod zahtjevom u §. 390. k. p. ima razumievati zahtjev u pravom smislu rieči, ne pako puka prijava i ako se po tom §-u. prekršaji progone na zahtjev — a ne prijavu — oštećenika, to je logička posljedica, da sud progoniti tih prekršaja nemože, čim zahtjeva ne stane, dosljedno sud mora u slučaju, ako pravodobno pozvani oštećenik na razpravu ne dodje ili prije razprave od tužbe odustane, postupak obustaviti, ili ako oštećenik po započetoj već razpravi odustane od tužbe, obtuženika od obtužbe odriešiti.

Što se tiče u gore citiranoj okružnici banskoga stola iztaknute opazke, da se prava privatnoga tužitelja s onimi oštećenika identifikovati ne mogu, to je ona u obće uzeto istinita. Tako n. pr. privatnomu tužitelju po §. 413. k. p. pripada pravo priziva proti cielomu sadržaju osude, oštećenik se pako tim pravom poslužiti može samo poradi tražbina prava privatnoga. Ali odatle jošte ne sliedi, da su njihova prava različita u svakom pogledu, naročito pako u pogledu staviti zahtjev za progon prekršaja i odustati od istoga zahtjeva. U tom pogledu daje im kazneni postupnik — kako je jur gore razloženo — jednaka prava; a kad tako, onda se imade u zadnjoj alineji §. 34. k. p. za privatnoga tužitelja dani popis, usljed kojega se smatrati ima, da je odustao od tužbe, ako ne dodje na razpravu, per analogiam uporaviti i na oštećenika u postupku kod prekršaja.

§. 390. k. p. pod sl. a) propisuje doduše, da se prekršaji (ureda radi kažnjivi) imadu progoniti i na puku prijavu — ali i to ne na prijavu svačiju, nego samo na prijavu javne oblasti. Kazneni postupnik ne naznačuje istina, koji su to prekršaji, te bi se po tom misliti moglo, da se svaki ureda radi

Digitized by Google

kažnjiv prekršaj, ako ga javna oblast sudu prijavi, imade po sudu progoniti. Nu nazor takav, po mom mnienju, bio bi kriv. Jer kad bi zakonodavac ovdje bio mislio sve ureda radi kažnjive prekršaje, to bi ustanova §. 390. sl. b) k. p., po kojoj se prekršaji progone na zahtjev oštećenika, illuzornom postati mogla, pošto bi oštećenik ili takodjer treća koja osoba mogla učiniti (puku) prijavu — bez zahtjeva za progon — kod druge koje oblasti a ne suda n. pr. kao što to vrlo često biva, kod obć. poglavarstva a ovo prijaviti taj čin sudu. Sud neće s takovom prijavom postupati kao s prijavom javne oblasti, već isto onako, kao da je oštećenik zahtjev svoj neposredno kod suda stavio. Taj nazor podkriepljuje i ona okolnost, što inače ne bi bilo razloga, zašto bi se samo na prijavu javne oblasti imali progoniti ureda radi kažnjivi prekršaji, a zašto ne na prijavu koje god treće privatne osobe.

Moglo bi se pitati, zašto je dakle zakonodavac odredio, da se njeki prekršaji imadu progoniti na puku prijavu javne oblasti, a drugi samo na zahtjev oštećenika.

Kod odgovora na ovo pitanje valja imati na umu, da po postojećem kaznenom zakonu ima prekršaja, kojimi se u prvoj liniji vriedjaju samo prva privatna, a u drugoj liniji tek posredno javna sigurnost i pravni poredak; za tim takovih, koji su neposredno napereni proti javnim vlastim i uredbam, za kojih nepovredivost se javne oblasti po uredovnoj svojoj dužnosti imadu brinuti te kod kojih često niti ne ima privatne osobe kao oštećenika, pa bi usljed toga takovi prekršaji, kad nebi bili sudovi dužni na prijavu javnih oblasti progoniti ih, u svakom slučaju ostali nekažnjeni.

U ovu pako kategoriju prekršaja spadàti će ponajviše oni proti javnomu miru i redu i proti javnim ustanovam i naredbam spadajućim na obću sigurnost.

2) Drugi razlog za opravdanje gore pomenutoga postupka nalazim u propisu §. 391. k. p. u savezu s onimi §§. 250. br. 2. i 100. k. p.

§. 391. k. p. najme naredjuje, da se postupak glede prekršaja ravna polag propisa sadržanih u glavi 19. kaz. postup-

Digitized by Google

nika; u svih onih točkah pako, glede kojih u ovom poglavju ne ima osobita propisa, da se imadu uporavljivati primjerene ustanove o postupku radi zločinstva i prestupaka pred sudbenimi stolovi.

Nu u cieloj glavi 19. ne ima propisa o tom, kako valja postupati, ako tužitelj bilo tečajem ustm. razprave bilo prije iste odustane od tužbe (ili ako ne dodje na razpravu); imade se dakle u tom obziru uporaviti propis §. 250. br. 2. k. p., glasom kojega imade obtuženik osudom biti riešen od obtužbe, ako tužitelj nakon započete razprave odustane od obtužbe, i ustanove §. 100. k. p. po kojih se postupak ima obustaviti, čim tužitelj uzme natrag svoje zahtievanje da se dotičnik progoni od strane suda kaznenoga.

3) Treći napokon razlog, kojim se gore pomenuti postupak opravdava, je taj, što se kod zločinstva i prestupaka, kojimi se u većoj mjeri pravni poredak vredja, te koji su s toga više kažnjivi, nego li prekršaji, imade obtuženik od obtužbe odriešiti, odnosno iztraga obustaviti, čim tužitelj odustane od tužbe ili zahtjeva da se progone.

Argumento a majore ad minus sliedi: kad je kod zločinstva i prestupaka zakonodavac takov prestupak odredio, morao je to tim više za prekršaje te se neda pojmiti, jer ne ima, po mom mnienju, temeljita razloga, zašto bi se kod prekršaja, koji u manjoj mjeri pravo vriedjaju te su s toga manje pogibeljni za družtveni poredak nego li zločinstva i prestupki, strožije postupati imalo.

Moglo bi se prigovoriti, da je kod zločinstva i prestupaka (koji se neimadu progoniti samo na zahtjev povredjenika) redovitim tužiteljem državni odvjetnik, kojemu je kao javnomu tužitelju uredovna dužnost u interesu javne sigurnosti i zakona progoniti zločinstva i prestupke (ureda radi kažnjive), — koj je podieljen i za savjestno vršenje ove svoje dužnosti odgovoran državnomu nadodvjetniku odnosno banu, indi da ne ovisi o pukoj njegovoj volji, odustati od obtužbe ili progonjenja zločinstva i (ureda radi kažnjivih) prestupaka, te koj će na dalje kao zakonom vješta osoba bud iz prijave, bud iz činjenica izpostavljenih

Digitized by Google

tečajem iztrage (predizvida) ili razprave znati prosuditi, da li dotično djelo sačinjava zločinstvo ili ureda radi kažnjiv prestupak te da li imade dosta sumnje, razloga proti stanovitoj osobi, da je ona to djelo počinila, pak da s toga imade dosta garancije, da drž. odvjetnik neće bez dovoljnih razloga odustati od progonjenja; — usuprot pako kod oštećenika — ako mu se prizna pravo odustati od tužbe ili progonjenja prekršaja, — da takova jamstva ne ima, jer on niti je javni organ, koj bi za svoje predloge i djela poduzeta u kaznenom postupku odnosno propust takovih predloga i diela višoj oblasti odgovoran bio, — niti je u najviše slučajeva zakonom vješt, pak da se s toga predpostaviti može, da će on u mnogih slučajih bez temeljita razloga tih od puke samovolje ili s neznanja zakona od tužbe odustati.

Neda se tajiti, da u tom prigovoru ima nješto istine, nu on bi valjao samo de lege ferenda, nipošto pako de lege lata. U ostalom i taj će se prigovor blažim ukazati, nego li što se u prvi mah čini, ako se uvaži a) da i drž. odvjetnik ma i zakonom vješt, može kao čovjek pogriešiti; b) da su prekršaji takova kažnjiva djela, koja u manjoj mjeri vredjaju pravni poredak i obći interes države, nego li zločinstva i prestupci i c) da imade prekršaja koji se i na prijavu javne oblasti progone, a to su prekršaji, koji su od većega zamašaja po obći poredak i družtvo te koji su neposredno napereni proti javnomu miru i redu te proti javnim ustanovam i naredbam spadajućim na obću sigurnost.

Edo Gavez,
kr. sudb. pristav.

Kritične opazke ka nekojim riešitbam naših viših sudova.

Samo pravedne i jednake presude jačaju povjerenje i ljubav pučanstva za svoje zakone i svoje sudove.

Ako naše zakonarstvo s pretežnih razloga i uzkraćuje zakonitu moć sudbenim presudam, to se ipak neda zaniekati, da riešitbe viših sudova obraćaju na se pozornost sudaca, odvjetnika, puka i istoga zakonotvorca; da se izreke viših sudova često kao

Digitized by Google

tumačenja zakona smatraju. Plenarne rješitbe najvišega sudišta imadu dapače polag car. patenta od 7. kolovoza 1850. d. z. l. br. 335, nižim sudovom za pravilo služiti.

Radi te velike važnosti vrhovnih rješitba bila bi najsvetija dužnost viših sudišta, da pomno, temeljito i pravedno sa jasnimi razlozi prema duhu zakona izradjuju riešitbe svoje.

Obće je pako priznano, da nezavisna i nepristrana kritika istih riešitba najviše ka razvoju prava u praksi doprinaša.

Pa, jer je i meni do toga da imade narod povjerenje u svoje zakone i u svoje sudce, te da se svestrano pravno osjećanje probudi a niži sudovi da nebudu krivimi rješitbami zavedeni, pokušati ću po mogućnosti nekoje praktične slučajeve kritično razglabati.

I.

U §. 7. ministarske naredbe od 25. siečnja 1850. sadržana ustanova, da proti dozvoljenomu platežnomu nalogu neima mjesta utoku, proteže se i na izmjeru dopitanih troškova. —

Ako su vjerovniku u sudbenoj presudi troškovi u obće dosudjeni, to se pod timi troškovi i oni razumjevati imadu, koje je on imao u svrhu osjeguranja svoje tražbine.

Jedno i drugo zaniekaše koli kr. banski stol, toli i kr. stol sedmorice u sliedećem slučaju:

A. R. izposlovao je kod kr. sudb. stola u Belovaru proti M. V. platežni nalog radi pravom zaloga predbilježenih mjenbenih tražbina od 535 for. 30 novč.; 95 for. 72 novč.; 100 for.; 100 for.; 100 for.; 100 for.; 100 for.; 100 for.; 100 for.; 100 for.; 100 for.; 100 for. i 100 for. sr. pp.

Nasliednica tužene ostavine, A. V., po odvj. F. K., uloži proti tomu platežnomu nalogu priziv, u kojem je zahtievala, da se platežni nalog u pogledu iznosa dosudjenih troškova preinači.

Sudb. stol u Belovaru odbije priziv ureda radi, „pošto u mjenbenih stvarih proti platežnomu nalogu neima mjesta rekursu, pa dosliedno tomu ni prizivu, kako izrično ustanovljuje §. 7.

Digitized by Google

naredbe ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850. br. 52. d. z. l.“.

Banski stol je uslied utoka nasliednice A. V. ukinuo odluku, kojom bje povraćen priziv, jer je „postupajući sud samo u onom slučaju ovlašten polag obstojećih propisa bud utok bud priziv prvim rješenjem zabaciti odnosno stranki povratiti, kad je takov očito prekasno podnešen, u svakom pako drugom slučaju pravni liek drugoj molbi predložiti, pa se je upuštao i u sadržaj priziva, preinačiv svojom riešitbom od 28. svibnja 1879. br. 6149. platežni nalog glede dosudjenih troškova, koje je skoro na jednu trećinu obalio tako da je n. pr. za prepis mjenice i odluke dozvoljujuće predbilježbu dopitao 3 1/3 novč., dočim za punomoć i biljeg, pristojbu platežnog naloga kao i u ime troškova predbilježbe ništa dosudio nije. Svoju rješitbu je kr. banski stol obrazložio tim, da „utočnica nenapada samo platežni nalog, proti kojemu po §. 7. mj. post. dakako neima mjesta utoku, već se jedino pritužuje proti izmjeri sudbenih troškova, u kojem pravcu svakako je utok dopustiv; da se mjenbenom tužbom zahtjevati mogu ti troškovi koji su tužbom ovom prouzročeni, odnosno koji proizticu iz prava mjenbenoga, nipošto pako troškovi, koji niti se odnose na mjenbeni postupak a niti se glede njih riešenjem mjenbene tužbe odlučiti dade, da li su takove tuženici nadoknaditi dužni; da se prema tomu tužitelju troškovi, koji su prouzročeni prije podnešenja mjenbene tužbe predbilježbom založna prava platežnim nalogom dopitati nemogu upravo stoga, što neproizviru iz mjenbenog prava“.

Kr. stol sedmorice je svojom naredbom od 22. kolovoza 1879. br. 919. podnešeni previdni utok proti banskostolnoj riešitbi odputio i napadnutu riešitbu potvrdio „iz razlogah u istoj navedenih“.

Kr. banski stol a uz njega i kr. stol sedmorice nije svoju jednostavnu tvrdnju — da je proti izmjeri sudbenih troškova dopustio utok — ničim opravdao. Tomu bi mogao bio donekle udovoljiti, kad bi n. pr. kazao, da tako praksa čini, i jer ako ima tužitelj pravo utoka, kada su mu premalo troškovi dopitani, da bi se jednako pravo i za tuženika priznati moralo. Takov

Digitized by Google

razlog bi barem prividno na pravedno osjećanje stranaka djelovao, premda bi mu u zakonu svaka podloga manjkala. Zakon najme nečini nikakovve razlike izmed glavnoga duga i pripadaka, niti ih razlučuje. Po jasnom slovu §. 5. nar. min. pravos. od 25. siečnja 1850. „ima se na zahtjevanje tužitelja naložiti tuženomu mjenbenomu dužniku, da za tri dana plati iznosak mjenice i ostale dokazane troškove“ (ili kao što to bolje nemački tekst veli: „Nebengebühren“.) U pojam platežnoga naloga spada dakle ne samo izreka a platežu glavnice, već i ona nuzgredica,[1] Pošto pako §. 7. iste naredbe izriče da „proti dozvoljenomu platežnomu nalogu“ (u obće, nerazlikujuć tu glavne stvari od pripadaka) „neima rekursa“; to niti proti pojedinom dielu dozvoljenoga platežnoga naloga utoku mjesta neima. U protivnom smislu došli bi do te absurdnosti, da bi, ulažuć proti svakomu dielu platežnoga naloga napose utok, posve mimoišli tu zakonarsku ustanovu.

Sasvim slični slučaj je u ovom smislu suglasno sa zemaljskim sudom u Pragu riešilo vrhovno sudište u Bečn dne 23. ožujka 1875., pod br. 2995. („Gerichtshalle, 1875. br. 49.)“; negledeć na ostale riešitbe spomenutog vrhovnog sudišta, polag kojih proti dozvoljenomu platežnomu nalogu u obće ne samo utok (rieš. od 18. travnja 1861., u „Gerichts-Zeitung“ 1862., br. 14), nego niti žalba ništovna (rieš. od 12. rujna 1867., br. 7880, G. H. 1867., br. 87, prisp. i opazku na tu riešitbu) dozvoljena nije. (Vidi takodjer Blaschke, Wechselprocess, 2-go. izd. str. 58. i 85.)

Predpostaviv, recimo, da bi i bio dopustio utok polag tvrdnje naših viših sudova, to ipak uzkrata troškova, sa predbilježbom skopčanih, u razlozih rješitba druge i treće molbe opravdana nije, jer „vjerovniku pripadaju svi oni troškovi, koji su mu narasli osjeguranjem i uknjižbom njegove tražbine“ (Rieš. vrhovnog sudišta u Beču od 2. listopada 1862. br. 623.; Glaser i Unger, Entscheidungen, IV, br. 1568. Dapače rieš. zemalj. suda u Pragu, koju je ona prva glede uzkrate troškova predbilježbe preinačila,

[1] Kao što se mora i osuda izreći koli o glavnoj stvavi, toli i pripadakah (§. 296. br. 5. gr. pp. prisp. Unger, System, 2. izd., str. 606., i Wetzel, System, 3. izd. §. 46.).

Digitized by Google

dopitala je uknjižbenu pristojbu, jer da „ova pristojba zastupa ovršnu uknjižbu,“ Ger.-Halle, 1863, br. 19.)

Tko komu drugomu svojom krivnjom kakovu štetu prouzroči, mora ju nadoknaditi; a to vriedi i u pogledu troškova, protezali oni se na koji god korak, kojim je bio tužitelj prisiljen osjegurati i utjerati svoju tražbinu od nemarnoga dužnika (Archiv f. d. civ. Praxis, 33. sv. str. 240).

U ostalom, ako su viši sudovi scienili da neima uvjeta platežnomu nalogu s obzirom na troškeve, to su mogli odrediti barem u pogledu troškova razpravno ročište (Blaschke, l. c. str. 57.).

Reći napokon koju o samomu obredjivanju troškova, nebi dolikovalo niti dostojanstvu sudova niti ovim razpravam.

Dr. **Ivan Ružić.**

O suposjedu.

Napisao Dr. Ant. Randa. c. kr. profesor prava u Pragu.

Sućnost suposjeda po intellektualnih dielovih (compossessio pro indiviso) u tom se sastoji, što pripada posjed stvari realno nerazdieljene više osobam zajedno tim načinom, da su dielovi njihovi samo mišljeni, ne pako corpore opredieljeni.

Kao što je kod suvlastničtva (condominium pro indiviso) pravo razdieljeno,[1] tako je kod suposjeda pro indiviso razdie-

[1] Bolje bi bilo kazati: ovlaštenja, u pravu sadržana, ili: dispozicionalno pravo glede cieljine i vršenje njegovo je razdieljeno — pravo samo prikazivalo bi se tako nedieljenim. Ovo je u glavnom vladajući nazor. Sr. osobito Wächter §. 43. n. 12. i Arch. f. civ. Pr. 27. str. 155; suglase s time Arndts §. 53.; Unger I. str. 416. sl., Brinz I. (1. izd.) str. 186. Različite starije i novije nazore sr. kod. Steinlechnera. — Wesen der juris communio §§. 1—12. Proti ovomu tvrdi Windscheid §. 142. (osob. n. 10) kojemu se pridružišo Steinlechner I. §§. 10—21. sl. Hesse, Arch. f. prkt. RW. 4. str. 120. i Miescher Arch. f. civ. P. 59. str. 166., da se ima dioba pro indiviso tako razumjeti, da se ima dielom označiti mjera, po kojoj pripada ovlaštenikom gospodarska korist stvari, u kratko, da se dio proteže na vriednost stvari. Nu, neobaziruć se ni nato, da ima pravah, koja neprinašaju nikakve gospodarske koristi, nenalazimo u vrelih, da bi protezala dieljenje na stranu gospodarsku, već govore o diebi prava. — L. 5. §. 15. D. comm. 13. 6. („pro parte dominium habere;“ neopravdano proteže Steinlechner str. 74. „pro parte“ na „corporis,“ jer bi to bila skladba pleonastička), dalje l. 66. §. 2. D. de leg. II. i dr. Nemože se takodjer naprečac odbiti prigovor, da vodi nazor Windscheidov dosljedno k solidarnomu suvlastničtvu; sr.

Digitized by Google

ljena faktična moć, volja pako držioca smjera samo za udioničtvovanjem u faktičnoj moći. Stvarna dakako detencija, nesdružena sa voljom stanovitoga smjera, nije intellektualno dielna, jer dioba po kvotah, kao operacija misli, ima za uvjet odnošaj k samosviesti, volji. Moć ipak faktično znata i voljom oživljena, podnaša, buduć pod moći volje, kvotativnu diobu i to bez razlike, radi li se o moć u vastitom ili tudjega imenu.[1] Kvotni dio je samo logičan izraz samovoljnoga ograničenja volje i faktične moći usljed sbiljske (istovrstne) konkurencije drugih.[2]

Zato neima nijedan suposjednik niti nad najmanjim stvarnim dielom zajedničke stvari izključive moći, nu može intellektualnim svojim dielom posjeda svojevoljno raz-

---

Eck — doppelseit. Klagen str. 94. Ostaje dalje neraztumačenim, kako si imamo pomisliti samostalno disponovanje sa dielom intellektualnim, pošto nije vriednost stvari predmetom diela. Po m. s. označuje nazor Windscheidov samo gospodarsku, ne pako pravnu stranu intellektualne dielbe. Proti vladajućemu nazoru nemože se sa Windscheidom (n. 11.) kazati: „Wer die Befugniss seinen Willen geltend zu machen nur zum Theil hat, hat gar nichts". Formulovanje ovo nije nipošto točno. Condominus bo može ipak disponovati sa svojim dielom, glede partis pro indiviso može svojoj volji „sasvim" (bez odpora suvlastnikah) cienu pribaviti — glede cieline samo u suglasju sa ostalimi. — Nazor Windsheidov pokušao je sada potanko obrazložiti i protumačiti Steinlechner I. §§. 9. 10. 21—31. i II. str. 244, sl., 249. sl. al nenavodi novih odlučnih momenatah. Zamjenom „interesse" na mjesto vriednosti nije se ili ništa polučilo, ili se je ostavila jezgra teorije Windscheidove. Glede vrelah mora St. sám doznati, da nepružaju sbog „neopredieljenosti" izraza podpore; bez razloga poriče dalje, da preostaje po našem nazoru i na dalje juris communio (preostaje usljed nedielivosti stvari), bez razloga dvoji, jeli pojedino pravo na dio sbilja vlastničko pravo (str. 258.), pošto se dielovi samo kvantitativno razlikuju od cieline (jednosti). Proti St. sr. takodjer Eck — krit. V. Ischr. XIX. str. 223. sl.; Brinz (2. izd.) §. 131.; Dernburg, Pr. Priv. R. 222. r. 2. Nazori Steinlechnera vrhnju u izrekah (str. 85. 88. 152. i 163.), da je intellektualna dioba i glede prava dioba prividna i da se u dotičnih odnošajih dieli samo vriednost prava (resp. predmeta). Praktičnoga znamenovanja jedva da imade ova kontroverza. Na stanovištu diobe prava stoje §§. 10. i 13. kn. z.

[1] Srv. Steinlechner II. §. 2. Za cielo može se pomisliti zajednička detencija alieno nomine (na pr. kod više zakupnikah) isto tako, kao što sudržba. Srv. l. 5. §§. 2. sl. D. ut in poss. 36. 4. „nam is, qui possidet," l. 15. §. 18. D. damni inf. 39. 2. Samo kod pokretnih stvarih neće biti pravilno moguća zajednička detencija; da se ovo ipak raztumači, netreba tek napućivati na „ekonomički rezultat". (Steinlechner str. 11.).

[2] Proti nedovoljnomu doduše obrazlaganju Savigny-evu (§. 11.) nieče u najnovije doba Büff — Arch. f. pr. RW. N. F. III. str 115. sl. (kao što već Lenz) posvema mogućnost suposjeda, pošto nije faktična moć dieliva.

Digitized by Google

polagati.[1] Iz toga sliedi, da nesmije nijedan suposjednik preduzeti njekakav posjedovni čin, kada ostali suposjednici na to izrično ili muče neprivole, jer bi i nače mogli proti njemu podići tužbu sbog smetanja u posjedu,[2]

Ovaj navor prikazuje se kao temelj §. 833. o. gr. z.: „Posjed i upravljanje zajedničkom stvarju pripada svim dionikom skupa“ — i valja dakle glede suposjeda to isto, što odredjuje §. 828. glede suvlastničtva. Ovdje i ondje nalazi se isto načelo, naime da je razdieljena kod intellektualne diobe samo vlast nad stvari, ne pako stvar sáma, dakle da treba za razpolaganje ma i sa najmanjim dielom suglasja sviuh suposjednikah. Načelo ovo je ipak pogledom na potrebe života

---

Nu sam se oprovrgava, priznavajuć ipak suposjed, jeli tuj causa, osobito kod suvlastničtva. Netemeljitost Büffovih razlogah pokazali su Hesse, isti u Arch. IV. str. 113. sl. Steinlechner II. str. 2. sl., Miescher, Arch. f. civ. Pr. LIX. str. 155. sl.

[1] Suposjed pro indiviso priznaje zakonik izričuo u §. 833. i §§. 854—857. o. g. z. Isto tako i rimsko pravo; l. 26. D. de poss. 41. 2, „Locus certus e fundo et possideri et per longam possessionem usucapi potest: et certa pars pro indiviso“. L. 1. §. 7. D. U. P. 43. 17., l. 5. §. 5. D. comm. 13. 6., l. 10. D. de aqua 39. 3. Sr. §. 1. zak. od 5. srpnja 1853. br. 130. dr. z. l. Srv. Savigny §. 22.; Puchta, Pand. §. 129. R. L. II. n. 50.; Arndts §. 138.; Winiwarter II. str. 99.: Stubenrauch I. str. 361.; Unger I. str. 416.; Brinz I. §. 51.; Windscheid §. 152. p. k. i Lenz str. 94. koji dakako tvrdi, da nije još nitko suposjed shvatio i raztumačio; kao da nebi mogla volja faktično isto tako smjerati k dielomičnoj moći nad stvari, kao što smjera po pravu kod suvlastničtva.

[2] Nije moći s razlogom dvojiti, da rabe ove tužbe. Isto tako pripadaju suposjedniku, koji je iztisnut iz posjeda od drugoga suposjednika, tužbe sbog iztisnuća iz posjeda. Sr. rieš. nap. sud. br. 226. sl. Ung. — Gl. dalje rieš. br. 925., 2086., 3295., 3716., 4035. i dr. iste sb. I rimsko pravo dopušta posjedovne tužbe proti suposjednikom. L. 3. §. 2. D. 39. 1. i l. 12. D. comm. dio. 10. 3., k ovomu sr. Witte int. uti poss. str. 107. Sr. takodjer Steinlechner II. str. 188., Miescher str. 184. sl. U slučaju l. 12. D. comm. div. („Si aedes communes sint aut paries communis et eum reficere vel demolire vel in eum immittere quid opus sit, communi dividundo erit agendum, aut interdicto uti possidetis experimur), gdje se radi o nuždnom popravku zida (l. 35—37. D. de damno i. 39. 3. sr. Rudorff — Arch. n. 134.), neima zaprieke I. U. P., jer je već po istom zakonu svaki suvlastnik ovlašten na takav popravak. — I vrh. sud. berl. riešio je u istom smislu, da može jedan suposjednik smetati drugomu u posjedu i da se tuj može svakako podići tužba sbog smetena posjeda (Striethorst, Arch. VI. str. 180. XXXIV. str. 48.). Sr. takodjer Göppert, Miteig. str. 36.; Dernburg §. 158.; Förster §. 162. n. 50.; Roth §. 130. n. 10. Sr. još Seuffert, Arch. III. 24., XIV. 37., XVII. 47., XXIX. 217., XXX. 232. Isto tako art. 677. cod. ital.

Digitized by Google

modificirano: pravila, koja su postavljena u §. 833—840. o. g. z. o vršenju suvlastničtva, treba i ovdje po smislu rabiti.[1]

(Konac sliedi.)

Pogled po svietu.

Osnova hrvatskoga kaznenoga zakona nije do sada meritorno nigdje razpravljana, a niti nije mogla biti, jer je istom dotiskana. Što se o njoj govorilo izvan Hrvatske ne tiče se toliko njenoga sadržaja, nego nekim načinom forme. Jedan magjarski list, kojemu je jamačno zazorno samostalno zakonodavstvo hrvatkoga sabora u stanovitih poslovih, vrlo požali, što nije hrvatska vlada naprosto prihvatila kazneni zakon ugarski, te ga kao takova predložila saboru na prihvat. Tu istu misao izreče neki budapeštanski dopisnik bečkoga strukovnoga časopisa

[1] Dočim je bio u 1. izd. moga Bes. princip taj samo izrečen, navedene su u 2. izd. najvažnije njegove modifikacije. Skoro istodobno pokušali su Hesse i Miescher l. c. ove modifikacije, bez kojih bi princip onaj (oni ga takodjer priznavaju) praktično vodio k znatnim nepodobštinam, dokazati iz vrelah za rimsko pr. Hesse str. 122. sl. dedukuje: Pravo k jednostranim aktom posjeda temelji se ili u ugovoru ili n opredieljenju stvari (§§. 4. i 8.); osim toga može svaki suposjednik usljed osobne sveze, kojimi veže communio suposjednika, gospodariti sa stvari communi nomine, dok se socius nesuprotivi (l. 28. D. 10. 3.). Iz toga sliedi (?) dužnost prijave dotičnih aktah; netemeljit pako odpor može se tužbom (I. U. P. ili a. comm. div.) odkloniti (§. 7.). Pravedno primiećuje Miescher. da H. nedovoljno razjasnjuje upliv suvlastničtva na suposjed, da nepostoji tobožnja dužnost prijave i da H. nepruža sudcu nikakvog oporišta, kada bi imao odpor proglasiti netemeljitim i kada ne. M. izvadja iz sućnosti suposjeda, da se temelji suglas dionika na takove čine, kojih treba, da se postigne razmjerna korist za njega i druge, već u volji suposjednikovoj, volja suposjednika nesmjera samo za tim, da rabi sam stvar, već da pusti i drugim, rabiti nju. Nu iz pojma suposjeda sliedi samo, da hoće suposjednik stvar skupa sa drugimi imati, ne takodjer rabiti; osim toga pako mogu se nazori o načinu uporabe i o tom, kakvih treba činah, da se poluči razmjerna korist, razilaziti a sudac nije pozvan, da bude gospodarski razsudnik u takovih svakdanjih preporih. Ovdje valja po m. s. za rim. pr. načelo l. 28. D. h. t.: „neminem ... jure facere quidquam invito altero posse (zaključak većine neodlučuje po r. pr.) i ovo načelo je samo modifikovano: s jedne strane pravom na uporabu stvari, koja dolikuje njezinomu opredieljenju, s druge posebnim pravom kod zajedničkih zidah: uporaba na polovinu l. 13. §. 1. l. 19. D. 8. 2., pravo na evikciju l. 32. 35—37. D. de damm. inf. 39. 3. (Singularna narav ovih ustanovah većinom se priznaje, drugčije Roth §. 120. op. 47.; Miescher str. 188. i 192.) Suposjednik koji evincira, može dakle, ako mu socius u tom smeta, podići proti njemu interdikt U. P. L. 12. D. comm. 10. 3. Da dodjemo do ovih posljedakah, nije u ostalom potrebito, pozivati se na Iheringovu theoriju o extensivnoj skladnosti vlastničtva i posjeda.

*

Digitized by Google

„Juristische Blätter“ u 41. broju o. g. Spomenuv u kratko samo razredjenje te osnove, veli dopisnik, da će se osnova onda istom predložiti vladaocu na predhodno odobrenje, pošto ju bude svestrano razpravilo povjerenstvo strukovnjaka, koje će se u tu svrhu do skora sazvati. Za tim nastavlja doslovce: „I nehotice mora se požaliti ovo partikularistično (?! Ur. „Mj.“) nastojanje; prijatelji i protivnici drže ugarsko kazneno pravo izvrstnim, Hrvatska mogla ga je bez uštrba svoje zemaljske autonomije, a na veliku korist obostranoga pravosudja i same znanosti, en bloc prihvatiti. Kulturne razlike medju jednom i drugom zemljom nisu u obće tolike, kolike n. p. medju stanovnici gradova i ladanjskih obćina, za koje ipak u svih državah valja jedan te isti zakon“.

Znade se predobro, kuda smjeraju ovakovi vapaji; nije ne osnovana sumnja, da bi se jednostavno recipiranje ugarskih zakona u onih područjih državnoga života, u kojih pripada hrvatskomu saboru samostalna vlast zakonodavna, moglo s vremenom upotrebiti kao argumenat i proti samostalnosti domaćega zakonodavstva. Već s ovih razloga morale bi se ovake želje, ma se pod kakovim bilo plaštem sakrivale, sasma odlučno odbiti. Znanost neće tim nimalo trpjeti, ako si stvori Hrvatska kazneni zakon, koji će stojati u skladu sa njenimi načeli, pače to će biti donekle novi dokaz praktične uporavljivosti njihove, a koji bude s druge strane dostojno se obazirao na posebnosti života naroda hrvatskoga, „jer svaki kazneni zakon mora više nego ikoji drugi produkt zakonarske radnje, izražavati karakter i stanje kulture naroda,“ mora da je „skroz niknuo iz tla odnošaja naroda, za koji se stvara“.

Ovo će pravilo valjati valjda i za nas, koji se od Magjara znatno razlikujemo ne samo kulturom nego i cielim našim bićem i životom. Ako u Ugarskoj toliko uzdišu za recepcijom, zašto nisu recipirali njemački trgovački i mjenb. zakon, nego su išli novi stvarati? zašto naprosto nerecipiraju kaz. postupnik cislajtanski, pa se ne bi trebali mučiti stvaranjem novoga; zašto ne usvoje obći gradj. zakonik austrijski, koji je po obćem mnenju učenjaka dobar, a Ugarska ga treba kao koru svakdanjega hljeba? Valjda se ne bi tim alterila njihova državna samostalnost? — Mi pače vidimo u osnovi hrvatskoga kaz. zakona ustanova, koje nas odviše sjećaju na Ugarsku, pa se nadamo da će kod kasni-

Digitized by Google

jega pretresivanja izostati. Ako se hrvatski zakonodavac mora na što obazirati, neka se ogleda na srodne si narode slavenske.

Medju prvimi predlozi, što ih je ugarska vlada predala na razpravu ugarskomu saboru, nalazi se osnova zakona o državljanstvu. Osnovu su doniele sve domaće novine, zato mislimo da nije potrebno ovdje priobćivati njenoga sadržaja. Ona govori samo o državljanstvu ugarskom, drugoga ne poznaje i ne priznaje. Na hrvatskih je zastupnicih prosuditi, da li je to u skladu sa državopravnim položajem kraljevine Hrvatske prema Ugarskoj. Tko drži, da je Ugarska naprosto darovala Hrvatskoj u nekih poslovih autonomiju, da je ova potonja posljedak privole države Ugarske, taj neće ni časka podvojiti, da se tu može jedino govoriti o državljanstvu ugarskom. Tko pako sadanji položaj Hrvatske onako shvaća, kako se zaista shvaćati mora, ne kao položaj autonomnogo tiela, živućega o dobroj volji ugarske države, njemu će biti spomanuta osnova povreda smisla i duha postojeće medju Ugarskom i Hrvatskom pogodbe. Svakako ova osnova tjera u ne malu nepriliku one, koji su još pred mjesec dana dokazivali, da je jedino opravdan naziv ugarsko-hrvatsko državljanstvo, dočim mi smatrasmo opravdanim nazor zastupnika dra. Vojnovića, koji vindicira za Hrvatsku posebno hrvatsko državljanstvo. Napokon diže ta osnova u zrak i hrvatsko zakonarstvo o zavičajnosti. Ovom prilikom možda neće se smatrati nečednošću, ako zapitamo, da li ugarska vlada priobćuje hrvatskoj vladi svaku osnovu zakona, tičućih se zajedničkih posala? Mnoga bi se tim smutnja, mnoga nesgrapnost iz zakona uklonila. — Videant consules ovdje je zaista skroz umjestna opazka.

Izim ove već gotove osnove o državljanstvu radi se u Ugarskoj vrlo živo oko zakona zasjecajućih u gradjansko i kazneno pravosudje. Posebne komisije rade na gradjanskom zakoniku, od kojega su dotični referenti već nieke dielove i dovršili. Dakako još će proći i godina, dok sazrie djelo za saborsku razpravu. Kazneni zakon ugarski imao bi stupiti u kriepost već 1. siečnja 1880., jer do toga vremena biti će razpravljen i dovršen uvodni zakon; misli se najme, da će se osnova ovoga

Digitized by Google

potonjega moći već ovoga mjeseca predložiti saboru na razpravu. Zakonarski rad oko kaznenoga prava završit će se policajnim kaz. zak. i kaz. postupnikom. Ovaj potonji izradio je član najvišega suda Csemeghy, koji je takodjer sastavio i kaz. zakon. Ministerialni list „Ellenör“ označuje Csemeghievu osnovu kaz. postupnika vrlo znamenitim kodifikacionalnim djelom, koje prem broji preko pet stotina paragrafa, ipak je dosta brzo izradjeno. Načelo ustmenosti i neposrednosti skroz je dosljedno provedeno, a vrlo su znamenite ustanove, štiteće osobnu slobodu. Nijedan postupnik u cielom civiliziranom svietu, pa niti englezki, (? Ur. „Mj.“) ne pruža tolike garancije osobnoj slobodi, koliko osnova g. Csemeghija. Od onoga časa, kada oblast posumnja proti komu, stupa u svoja prava branitba; djelatnost branitelja počimlje onim momentom kad i djelatnost kriminalne oblasti. Obrana stavlja se u isti položaj, u kojem stoji iztražni sudac i državni odvjetnik, tako prestaje premoć ovih potonjih nad onom prijašnjom. Ovi ne smiju izdavati samostalno odredaba ni onda, ako bi prietila pogibelj da će se zamesti trag počinjena zločinstva, jer samo obtužni senat može na temelju kontradiktornoga postupka izreći ograničenje prava okrivljenika i njegova branitelja. Preventivni i iztražni zatvor dopušća se ali uz najobsežnije garancije za osobnu slobodu.

Napokon spomenut nam je jošte jedan posao: kodifikaciju poštarskoga prava. U sadanjoj praksi postoji množina prerazličitih propisa, često upravo protuslovnih medju sobom, kojih ne poznavaju ni sami činovnici pošt., a kamo li veliko občinstvo. Ministar trgovine imenova komisiju, da prouči postojoće pošt. propise, normalia i naredbe, te da izradi osnovu poštarskoga zakona, koja bi se predložila saboru na razpravu.

Careyinsko vieće otvorene je 7. listopada prestolnom besjedom, u kojoj imade toliko obečanja, da se jedva više može tražiti. Tu se spominju vrlo zamašne financialne i narodno-gospodarske odredbe, koje da će se preduzeti u interesu pravednijega razdielenja javnih tereta te narodno-gospodarskoga razvoja. U području zakonarstva pravosudnoga obeća priestolni govor predlog, kako da se stane na put lihvarstvu, za tim osnovu ob ogra-

Digitized by Google

ničenju legaliziranja isprava pod moraš (Legalisirungszwang); na dalje ima se „već više godina željena reforma gradj. parb. postupnika te materijalnoga kaz. prava predloženjem novih osnova započeti," pa vladar očekuje od car. vieća, da će ono ipak izvesti tu doduše mučnu ali isto tako nuždnu legislatornu radnju. U obće se očekuje sada ne samo više života nego i više kriepkoga zakonodavnoga rada od carevinskoga vieća, u kojem sjede i zastupnici českoga naroda.

U savezu s ovimi radnjami car. vieća stoji predlog jednoga njemačkoga lista „Nationalzeitunga," koji svjetuje austrijskim pravnikom te i samomu zakonodavnomu tielu, neka naprosto recipira njemačke pravosudne zakone, veleć da su ti zakoni i onako potekli iz incijative njemačkoga pravničkoga sjezda (Juristentag), u kojem su sjedjeli i radili tako austrijski kao i njemački pravnici, pa bi se Austriji samo povratio jedan dio zajedničke muke, da recipira spomenute zakone. — Nije mučno pogoditi, da će se ova ponuda odbiti, jer medju njemačkimi pravosudnimi zakoni ima i takovih, kakovih u Austriji ne trebaju, pošto su je istom pred koju godinu sami stvorili n. pr. kazneni postupnik, stečajni red itd. Ako bi, to bi se mogao prihvatiti n. pr. gradj. parbeni postupnik. Tu misao zagovara i „Jurist. Blätter" u 41. broju. Njemački gradj. postup. nije nikakovo izvanredno djelo, ali svakako je daleko bolje nego li austrijska osnova od g. 1876. Spomenuti list nije za jednostavnu recepciju, nego misli da bi se mogao njemački gradj. parb. postupnik uzeti za temelj osnovi austrijskoj, promjeniv u njem sve, što nije u skladu sa potrebočami i odnošaji pravnimi austrijskih naroda.

Prvi listopad o. g. biti će znamenit dan u poviesti njemačkoga pravosudja. Toga najme dana stupili su u kriepost tako zvani državni, za ukupnu Njemačku valjajući pravosudni zakoni i to: zakon ob ustrojstvu sudova od 27. siečnja 1877.; gradj. parb. postupnik od 30 siečnja, kaz. postupnik od 1. veljače i stečajni red od 10. veljače iste godine; za tim zakon o sudbenih troškovih od 18. lipnja g. 1878. i zakon odvjetnički od 1. srpnja 1878. — Pravni život u Njemačkoj postade ovim danom jedinstvenim; kao što se jedinstvo njemačke države izrazuje u

Digitized by Google

vojski, u upravi spolašnjih posala te u upravi javnih komunikacija, tako se pokazuje i u pravosudju; jer nisu samo gore izbrojeni zakoni, nego trgovački, mjenbeni i kazneni zakon proglašeni su takodjer kao valjani za cielu državu, a ima i drugih specialnih zakona, kojim je kriepost protegnuta na cielu Njemačku. Svi sudovi imadu počam od 1. litopada suditi po ovih zakonih. Vidljivi znak toga jedinstva jest najviši sud za njemačko carstvo otvoren svečanim načinom 1. listop. o. g. u Lipskom. U auli sveučilištnoj sastadoše se rečenoga dana svi članovi državnoga suda (Reichsgericht) — tako se zove službeno taj sud — članovi državnoga odvjetničtva i zastupnici odvjetnika. Državni tajnik dr. Friedberg pozdravi članove državnoga suda i zastupnike odvjetničtva kratkim govorom naglasiv, kako je ustrojenjem ovoga suda izpunjena iskrena želja njemačkoga naroda, pa izrazi nadu da će taj sud biti zatočnikom njemačkoga prava. Zatim polože predsjednik suda dr. Simson — do sada prvi predsjednik prizivnoga suda u Frankfurtu na Odri — i predstojnik drž. nadodvjetničtva pl. Seckendorff propisanu prisegu. Oba ta funkcionara izrekoše poslje toga shodne besjede. U ime odvjetničtva govorio je poznati Dorn iz Berlina. On naglasi, da se nove institucije moraju velikom pomnjom njegovati, a za to su pozvani i odvjetnici i to u većoj mjeri nego li do sada. „Mi preuzimljemo radostno tu veću zadaću, — reče doslovce — jer nam je na čast; mi ju preuzimljemo pouzdanjem, jer se nadamo, da će nas sudci prijazno u našem zvanju susretati. Sudac i odvjetnik nisu nikakovi protivni si elementi, imadu isti cilj; ako se medjusobno podupiru, olahkoćuje se njihova zajednička djelatnost. Suum cuique! Sudcu budi visoko poštovanje, koje ga ide i koje mu mi rado izkazujemo; mi pako zahtievamo, da nam se priznaje naša neodvisnost, u njoj samo možemo naći snage, da zaista riešimo naš zadatak. Rieč ako nije slobodna, ne ima sile, ne može niti djelovati. Ako mi tražimo neodvisnost kao neki privilegij, kao temeljni uvjet naše eksistencije, ne tražimo je radi samih nas, nego u interesu onih, za koje moramo raditi. Svaka sloboda može se napadati, svako pravo pobijati, nu slobodu i pravo, kojim taka pogibelj prieti, valja braniti, a valja ih braniti neustrašivo i po-

Digitized by Google

žrtvovnošću. Sam zakon ne može nam dati te neodvisnosti. Zakon po sebi je mrtav; života mu daje vršenje sudčevo. Osjećanje i strpljivost rukovode odluku, mi računamo na to osjećanje, na tu strpljivost".

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Občinski činovnik koji traži da mu se namiri plaća, nije dosta da dokaže, da ga je načelnik uzeo u službu, da je svoj rad baš za občinu uložio i da dotična mu je nagrada bila uvršćena u proračun občinskim viećem odobren; no mora da dakaže, da ga je samo vieće postavilo i odnosnu mu nagradu doznačilo. Bez tog dokaza ne može nikakva zahtjeva prama občini izniet; mora usuprot zapravdat najmaca svog rada.

Načelnik u . . . . bio je uzeo u službu za občinskog tajnika Jakova G. uz godišnju plaću 300 for. Takova plaća, kao što ime nagrade s tim mjestom skopčane, uvršćivala bi se u godišnji proračun, koji bi občinsko vieće potvrdjivalo. Koncem rujna 1874. izmjeniše se članovi občinskog upraviteljstva, te i Jakov G. bude uklonjen, bez da mu se namiri plaća od 1. siečnja 1873. do konca rujna 1874., što ga idjaše. S toga on zapravda občinu i tekom parnice dokaže, da je svoj rad stvarno za tuženicu uložio; ali ne uspje dokazom, da ga občinsko vieće bijaše postavilo tajnikom.

C. kr. gradska pretura spljetska pripusti mu tražbu odsudom 8. veljače 1878. br. 758. obrazloživ ju ovako: Ma što god občinski pravilnik za Dalmaciju propisao o doznaki osoblja kojemu občinskomu uredu nuždnog i o broju i plaći činovnika i poslužnika prama nuždi mu odredjenih, takovi propisi ne bi kod suda mogli uplivisat pri prosudjivanju činjenice, koja nije nego odnošaj najmljenja (uporabe), kao što ga predloži tražitelj, koji tvrdeć, da je občinu . . . . služio kao tajnik uz godišnju plaću 300 for., osim stanovne naknade i pisarne odsječnine, ište, da mu se namire pristojbe za doba u tražbi naznačeno dugovane. I zaista tog zakona propisi mogli bi kod upravne vlasti uplivisat glede valjanosti i zakonitosti spisa, u koliko se s njimi ne bi slagali, ali nipošto kod suda, gdje od pripuščenih ili dokazanih činjenica strankam se izvadjaju prava. Nema istinabog u parnici viećničkog napisnika o postavljanju tražitelja na občinsko tajničtvo, o doznačenoj mu plaći, stanovnoj mu naknadi i pisarnih troškova nagradi. Sa složnih povieda nepobitnih svjedoka P. J., koji je bio občinskim načelnikom za doba, na koje

Digitized by Google

se tražba odnosi, i B. Č., u ono doba župnika u mjestu gdje obć. ured stoluje, podkriepljenih poviedi T. i T . . . . , ima se ipak, da je tražitelj služio baš za obć. tajnika cielu godinu 1873., pa do konca rujna 1874. Po složnih poviedih prvih dvaju svjedoka ima se suviše, da plaća tajniku za onog doba odredjena, bila je u razmjerju 300 for. na god., čim iz povieda prvoga ističe, da mu godine 1873. bješe dozvoljeno 50 fr. u ime stanovne naknade i 100 for. u ime pisarnih troškova, dok g. 1874. bijaše ustanovljeno 60 for. u ime pisarnih troškova i 50 for. u ime stanarine. Svjedoka P. J. izreka, podkriepljena onim B. Č., može se podignut na zakoniti dokaz preko tražiteljeve dopunitbene zakletve. Tražena stranka ne zanieka, da uzapta sviuh obć. prihoda, zbivša se pri svršetku god. 1873., stvori tražitelju nemogućnost, da svoje pristojbe za pomenuto doba dobije. Niekanja, što ih izniela, mogu se sva zbit u tu jednu, da je tražitelj bio namiren; a ovo dokazat svakako idje nju; pokle pak toj dokaznoj dužnosti nije udovoljila, držat je kao istinito, da tražitelju dugovane nagrade i plaće ne biše namirene. Stoga, proučiv §§. 1151. i 1334. g. z., našlo se pripustit tražbu, samo ako tražitelj učini dopunitbenu zakletvu, da mu je obć. vieće bilo za god. 1873. i 1874. dozvolilo plaće po njem zatražene.

Na traženičin priziv, visoki prizivni sud zadarski presudom 23. list. pr. g. br. 3635. potvrdi prvomolbenu odsudu: Tražitelj primjeti u zaglavnici, da i kad bi istina bilo, a uzet se ne može, da ga je obć. upraviteljstvo primilo, bez pravilnog viećnićkog naimenovanja, ne bi mu se nikako mogle uzkratit nagrade za njegov rad, tim više što je dotični trošak bio uvršćen u predrazbroj obć. viećem i zemaljskim odborom odobren. Ove zadnje okolnosti tražena stranka ne zanieče, te ju je smatrat istinitom. Tražitelj zatim složnom izrekom svjedoka . . . . dokaže trajanje svoje občinskog tajničtva službe i iznosak svoje plaće. O inih tražiteljevih pristojbah ima se izreka rečenog svjedoka, bivšeg načelnika J., podkriepljena onim B. Č. Svi ini preslušani svjedoci potvrdjuju načelno, da je radio kod občine kao tajnik. U takovom stanju stvari tražiteljevu bilo je pripustit dopunitbenu zakletvu da se dopuni dokaz, što se tiče stanarine i pisarnih troškova. Pravedno je s toga, da občina bude osudjena izplatit tužitelju, koji je za nju radio, preporne plaće i ine pristojbe, kad bi on naloženu mu dopunitbenu zakletvu učinio.

Tražena nezadovoljna stranka prijavi vanredni pregled proti obim nižim suglasnim odsudam, a c. kr. vrhovni sud, preinačiv obie, presudom 18. ožujka 1879. br. 789, odbaci tražbu: smotriv da tražitelj ne samo nije dokazao, nego nije ni uztvrdio, da je svoj rad za traženu občinu uložio uslied pogodbe najmljenja, no uztvrdi da joj je pravilno bio postavljen tajnikom uz plaću i ine nagrade u tražbi naznačene, neka nije svoju postavnicu priložio; — smotriv da obć. vieću, po §. 34. občin.

Digitized by Google

pravilnika 30. srpnja 1864. prinadleži, da obć. upraviteljstvu doznači odnosno po potrebi pomoćno osoblje i priznav takovu potrebu, da zaključkom ustanovi broj i plaće činovnikom, što ih smatra nuždnimi te da odredi i način njihova postavljanja; to zaključak, koji u smislu §. 50. istog prav. ima doć u naročiti napisnik podpisan viećničkim predsjednikom, dvojicom obć. savjetnika i napisovnikom; — smotriv da samo uz izvršbu takovih zakonskih propisa moglo bi se reći, da je tražiteljevo postavljanje bilo pravilno izvedeno i da je obćini proizteklа dužnost, da plaće i pristojbe viećem preodredjene namiri; dok u slučaju, da je načelnik ili obć. upraviteljstvo po sebi uzelo tražitelja u službu, ovaj svoju pravicu o namiri plaće i inih možebitnih pristojbah ne bi mogao vršit nego prama najmacu sveg rada; — smotriv da tražitelj, uzprkos protivničkom nieku, nije dokazao, da se je njegovo postavljanje pravilno zbilo, to načinom prednavedenim, na temelju zaključka redovito po obć. viećу u napisniku upisanog, niti da ima dotične odluke, koja mu godišnju plaću i ine zahtjevane pristojbe odredjuje; dok svjedočki i zakletveni dokaz tužiteljem u opetnici predloženi sa 4 dokazna članka, ukazuje se sasvim suvišnim, jer i da se pripusti kao istinita činjenica u 1. dokaznom članku predložena, naime stvarno tražiteljevo službovanje od 1. siečnja 1873. do konca rujna 1874., odtud, s razloga ozgor navedenih, ne bi se moglo izvesti, da je obćini nastala dužnost platit, i jer u sliedećih dokaznih člancih 2, 3 i 4 nije rečeno, kako i tko je tražitelju odredio i dozvolio ondje naznačene plaće i pristojbe; — smotriv da od tražiteljeva navoda u zaglavici, da mu plaće i pristojbe bijahu uvršćene u predrazbroje i da je ove obć. vieće i zem. odbor odobrio, ne da se izvesti, da tražiteljevo postavljanje, ma i ne bilo pravilno, bilo je opet susljednjimi čini potvrdjeno, jer premda traženica nije u protuzaglavnici takove čine pojedince zaniekala, njihovo je niekanje bilo očevidno sadržano u niekanjih odgovora i drugotnice, gdje se niekalo, da je tražitelj po obć. viećу bio postavljen tajnikom, da je kao takov služio uz zahtjevane plaće i da u uredovnih spisih obstoj ikakva izprava o tome; — razmotriv dosljedno, da su očito nepravedne niže odsude, kojimi se traženoj obćini nametnula bezuvjetna dužnost, da tražitelju zatražene svote namiri, pokle predloženoj pravici nema pravnog temelja, — morala se tražba sasvim odbit obzirom na dvorsku odluku 15. veljače 1833. br. 2593. („Právo“.)

K §. 908. i 919. o. g. z.

U parnici S. K. proti P. S. radi povratka kapare od 100 for. i naknade štete od 140 for. sbog neizpunjene pogodbe, ustanovljeno je

Digitized by Google

sliedeće: Tuženik se je obvezao tužitelju u V. dobaviti 200 mierova žita, kada se put popravio bude te je primio od tužitelja kaparu od 100 for, a tužitelj se je obvezao, tuženiku kad uzište, ostatak ugovorene kupovine izplatiti i prije dopreme kupljena žita. Tužitelj je, akoprem se put još nije popravio bio, na zahtjev tuženika izrikom uzkratio izplatu ostatka kupovine, a tuženik mu nije kašnje žito u V. dopremio. Tužitelj traži, da mu tuženik povrati primljenu kaparu od 100 for. i da mu naknadi štetu od 140 for. s neizpunjena ugovora nastalu.

Prvi sud obio je tužitelja sa cielim tužbovnim zahtievom s razloga: što pogodba med strankami sklopljena nije krivnjom tuženika već krivnjom tužitelja neizpunjenom ostala §. 908. o. g. z.; tužitelj bo nije na zahtjev tuženikov izplatio ostatak ugovorene kupovine, što bi po pogodbi bio morao i prije dopreme kupljene hrane učiniti.

Kr. banski stol sudio je: da tuženik ima tužitelju kaparu od 100 for. vratiti, a sa zahtievom odštetnim da se tužitelj odbija.

Razlozi: Ako se je tužitelj i obvezao tuženiku ostatak kupovine i prije dopreme kupljena žita izplatiti, i ako toga na zahtiev tuženikov i nije učiniti hteo, to odtud još nesliedi, da je tuženik vlastan bio od ugovora odustati, već je on imao izpunjenje ugovora u smislu §. 919. o. g. z. tražiti, tim više, što su slučajevi, u kojih je jedna stranka ovlaštena od ugovora odustati, izrično i napose u općem gradjanskom zakoniku označeni.

Pošto dakle tuženik nije tražio izpunjenje ugovora već je tužitelju prodanu hranu dalje prodao, nemože on po §. 908. o. g. z. kaparu zadržati, a niti može tužitelj pored povratka kapare i odštetu tražiti; prvi zato ne, jer je imao u smislu §. 919. o. g. z. izpunjenje ugovora tražiti, a drugi odštetu zato ne, jer se i on kroz neizplatu ciele kupovine ugovora držao nije te mu takova i nepripada.

Kr. stol sedmorice osudom od 18. rujna 1879. br. 905. preinačio je osudu banskoga stola a potvrdio onu prvoga suda.

Razlozi: Banski stol osudjuje tuženika na povratu kapare primljene od tužitelja osnivajuć svoju izreku na §. 919. o. g. z., po kojem da tuženik, ako i nije tužitelj izpunio svoje obveze glede izplate ciele kupovine u ugovoreno vrieme, nije bio vlastan odustati od pogodbe, već samo iskati izpunjenje iste.

Proti tomu i neglededć na to, da je već po smislu gorenavedenoga zakona, čim je točna izpuna pogodbe nemoguća, a to je onda, kad nije izpunjena u ugovoreno vrieme, jer kad je za točnu izpunu opredieljeno vrieme minulo, tad je naravno, da se ona točno više izpuniti nemože, vlastna nevina stranka odreći se izpune pogodbe i tražiti naknadu samu, dakle odustati od pogodbe, valja primietiti, da medju slučajeve, koje zakon izuzima iz občenitoga pravila ustanovljenoga u §. 919.

Digitized by Google

o. g. z. za pogodbe u obće, spadaju naročito i pogodbe kupoprodajne, glede kojih po §. 1066. o. g. z. valjaju propisi sadržani u poglavju o pogodbah u obće i o pogodbi zamiene napose.

§. 1047. o. g. z. ustanovljuje, da ako se pogodba neizpuni krivnjom jedne stranke onako, kao što je ugovoreno, nevina stranka vlastna je iskati naknadu štete i izmakle koristi, te nije od potrebe uza to iskati i izpunu pogodbe; a §. 908. o. g. z. podieljuje naročito u slučaju neizpune pogodbe krivinom jedne stranke nevinoj stranki alternativno pravo ili zadržati kaparu primljenu ili, ako neće da na to pristane, iskati izpunu pogodbe.

Prilagodiv ovu zakonsku ustanovu na predležeći slučaj, ako se uvaži, da je utužena svota od 100 for. plaćena tuženiku po tužitelju prigodom sklopljene kupoprodaje izrikom dana kao kapara, ako se nadalje uvaži, da se je tužitelj obvezao ostatak ugovorene kupovine tuženiku 31. prosinca 1876. prije dopreme kupljene rane izplatiti, pa ako se napokon uvaži, da tužitelj ovu svoju obvezu izpunio nije, pače da je na ponoviti zahtiev tuženika izplatu ostatka kupovine izrikom uzkratio, dok mu se nedopremi kupljeno žito, kojega je doprema prema ugovoru imala poslieditи u vrieme, kada se put popravio bude, što je, kako to tužitelj sam priznaje, tek s proljeća 1877. nastalo, mora se smatrati, da je kupoprodajna pogodba sklopljena izmedju tužitelja i tuženika neizpunjena ostala krivinom tužitelja, da je po tom tuženik po jasnom slovu §. 908. o. g. z. vlastan bio zadržati kaparu primljenu od tužitelja i smatrati pogodbu razvrgnutom.

Prema tomu se presuda banskoga stola ne može priznati opravdanom pa ju stoga valja preinačiti i potvrditi onu suda prvoga, budući je zakonu i pravu shodna. Dr. **N. J.**

K §. 916. o. g. z. (simulacija pogodbe.)

Trgovačka firma B. i S. zastupana odvjetnikom K. digne tužbu proti Jovanu Č. — zastupanom po odvjetniku dr. V. — zahtievajuć, da joj tuženik izplati uzajmljenih 350 for. Tuženik se branio tvrdeć da mu je tu svotu izplatio član firme Ž. B. u ime provizije za posredovanje njegovo kod prodaje, odnosno kupovanja šume Kusača, pa da je po nagovoru samoga B. potvrdio primitak tobožnjega zajma, samo da uzmogne B. u trgovačkoj knjizi obložiti taj izdatak ispravom, pa da će mu nakon obavljenoga šumskoga posla ispravu vratiti. O tom je pripravan tuženik položiti prisegu.

Kr. gradsko-delegovani kot. sud u Zagrebu izrekne osudom od 24. kolozoza 1876. br. 8069., da je tuženik dužan povratiti trgovačkoj

Digitized by Google

tvrdki B. i S. 350 for. zajedno sa 10% kamati, jer je sud na temelju razprave i spisa uzeo dokazanim, da tu postoji zaista prava zajmovna pogodba a nikakova simulacija.

Na priziv tuženikov potvrdio je kr. banski stol rješitbom od 24. siečnja 1877. osudu prvoga suda. — Usljed izvanrednoga previda Iv. Č. preinačio je kr. stol sedmorice rješitbom od 27. listopada 1877. br. 422. obie osude nižih sudova te sudio: tuženik Jovan Č. dužan je za 14 dana pod inakom ovrhom tužećoj stranki platiti utuženu svotu od 350 for. sa 10% kamati tekućimi od 17. prosinca 1871. pa do plateža i naknaditi parbeni trošak od 48 for. ali samo onda, ako tužeća stranka po članu svom Ž. B. položi navraćenu joj odlučnu prisegu: „Nije istina, da je Ž. B. tuženiku utuženu svotu od 350 for. dao na račun providbe za šumu Kusaču, i nije istina, da mu je rekao, neka mu izda potvrdu jedino za to, jer da ima druga". U protivnom slučaju, ako tužeća stranka ne bi položila ove prisege, odbija se njena tražbina, pa odsudjuje da plati tuženomu u ime parbenoga troška 40 for.

Razlozi: Tužitelj osniva svoj zahtjev tužbovni na zajamnoj pogodbi upiruć se na ispravu A. na I., u kojoj tuženik potvrdjuje, da je uzajmio od tužitelja 350 for. na tri mjeseca obvezav se plaćati 10% kamate. — Tuženik priznaje, da je primio 350 for. od člana tužeće trg. tvrdke Ž. B., ali pobija naslov tražbine, prigovarajuć simulaciju pravnoga posla i tvrdeć, da spomenutih 350 for. nije primio kao zajam, nego na račun provizije za šumski posao, da je u listu od 16. prosinca 1871. samo prividno potvrdio primitak svote od 350 for. u ime zajma, jer ga je tako naputio sam Ž. B., koji da mu je rekao, da nije on (Ž. B.) sam vlastnik posla nego tvrdka, i da mora o svakom izdatku imati pismeni prilog, što da je nuždno radi točne evidencije. Za tri mjeseca da će biti šumski posao uglavljen, pa će mu (tuženiku) tada povratiti spomenuti list.

U dokaz toga prigovora pozivlje se tuženik na listove 1. 2. ad II, iz kojih proizlazi, da mu je tužeća tvrdka obećala providbu za posredovanje u šumskom poslu, navrativ za slučaj, da timi dokazali neuspije, sutužitelju Ž. B. u odgovoru svom ničnu odlučnu prisegu ob okolnosti, „da mu je B. upitnih 350 for. dao na račun providbe za šumu Kusaču, i da je rekao, neka mu izdade potvrdu jedino zato, jer da imade druga," — koju je prisegu Ž. B. u protuodgovoru prihvatio, očitovav se pripravnim položiti ju onamo: da nije istina da je on (B.) dao protivniku upitnih 350 for. na račun providbe za šumu Kusaču i da se nesjeća, da je rekao protivniku, neka mu izda potvrdu jedino za to, jer da imade druga.

Pitanje, da li tuženiku i pod kojimi uvjeti pripada pravo tražiti providbu od tužeće tvrdke za posredovanje u šumskom poslu, nespada

Digitized by Google

na nazočni pravni prepor, kojega predmetom nije providba — koje izplatu tuženik netraži, nego zajamna tražbina tužiteljeva, — pa su niži sudovi upustiv se u razglabanje toga pitanja prekoračili granice, koje su povučene §. 299. gr. pp. —

Prema sadržaju spisa odlučno je u ovoj parnici to, da li se imade pripustiti dokaz, ko što ga je ponudio tuženik za utvrdu svoga prigovora, da je zajamna pogodba samo simulirana i da on utuženih 350 for. nije dobio u ime zajma već na račun providbe za posredovanje u šumskom poslu.

I prvi i drugi sud nije pripustio toga dokaza, izvedši iz okolnosti one, da je tuženik već u mjesecu prosincu 1871. u ime zajma primio od tužeće tvrdke utuženu svotu od 350 for. uz 10% kamate, a da je posao u pogledu providbe uglavljen istom 9. veljače 1872., da izmedju ta dva pravna posla ne može biti saveza, te dosliedno tomu da tužeća tvrdka nije mogla tuženiku predujmiti utuženu svotu u ime providbe, već da mu ju je odbrojila u ime zajma.

Naznačena malo prije razlika vremena, ako i jest kadra osujetiti nastojanje tuženika, da listovi 1. 2. ad II. dokaže simulaciju pravnoga posla prigovorenu naslovu utužene tražbine, nije ipak po naravi svojoj podobna, iżključiti i svaki ini protudokaz, da tuženik nije utuženu svotu dobio u ime zajma već na račun providbe.

Takovo izključenje bilo bi bo samo onda opravdano, kada prigovor simulacije u obće nebi bio dopušten po zakonu, no §. 916. o. g. z. ustanovljuje izrikom, da u slučaju onom, ako je posao od nieke vrsti ugovoren samo prividno, treba ga prosudjivati po onih propisih zakonitih, po kojih po naravi svojoj ima biti prosudjen.

I buduć da je tuženik — kako je jur gore navedeno — u podkriepu okolnosti one, da mu je Ž. B. upitnih 350 for. dao na račun providbe za šumu Kusaču i da je rekao, neka mu izdade potvrdu jedino za to, jer imade druga, po propisu zakona ponudio dokaz odlučnom prisegom, i buduć da je taj dokaz ponudjen ob okolnosti — obarajućoj temelj tužbe — dakle ob okolnosti odlučnoj, — povriedili su niži sudovi očito §. 259. i 263. gr. pp. neosvrnuv se na taj dokaz u svojih osudah.

S toga se mora uz preinačenje nižih osuda riešenje predležeće parnice učiniti zavisnim od položenja gore naznačene odlučne prisege, koja je onako dosudjena tužećoj tvrdki, odnosno članu te tvrdke Ž. B., kako ju je navratio tuženik, buduć da tužitelj za dodatak „nesjećam se“ nije naveo nikakovih važnih razlogah.

Parbeni troškovi dopitani su tuženiku za slučaj, ako tužitelj podlegne na temelju §. 573. gr. pp. prema stanju parnice u sniženom iznosu od 40 for.

Digitized by Google

O tumačenju ugovora. §. 914. o. g. z.

Občine Lojnica i Peskovac prodale su iz svoje šume trgovačkoj tvrdki B. i S. 1608 hrastova. O tom je dakako uglavljena pogodba, koju je potvrdila viša oblast. Rečene občine držahu, da imadu pravo vlastničtva na granje i odpalo trešće od spomenutih hrastova, pa jer kupci nehtjedoše tako, dignu ove tužbu na priznanje toga vlastničtva. Oba niža suda odbiše tužeće občine. To isto učini i kr. stol sedmorice osudom od 30. listopada 1874. br. 945., koji je odputio izvanrednu previdnu žaobu tužitelja, a potvrdio osude nižih sudova.

Razlozi, iz kojih se razabire jasno faktično stanje, jesu sliedeći: Kupovno-prodajni ugovor od 24. srpnja 1872. priložen tužbi pod A. pokazuje, da su tužeće občine Lojnica i Peskovac prodale tuženiku 1608 hrastova, kako točka prva istoga ugovora izrikom ustanovljuje; a dokazom točke pete toga ugovora ne smie kupac posjeći ni jednoga stabla, koje nije označeno, dočim se tužena tvrdka točkom osmom ugovora obvezuje granje i odpalo trešće od posječenih hrastova bezplatno prepustiti prodavaocem pridržav sebi samo toliko, koliko će trebati njezini težaci i nadzornik na licu mjesta. Na temelju toga ugovora tvrde tužitelji, da im pripada granje i trešće, odpalo od tih hrastova i da im je usljed toga tužena tvrdka dužna odstupiti posjed jur priugotovljena drva.

Tužena tvrdka usuprot tvrdi, da je ona rieč „granje“ smatrala istovietnim s riečim „granjevina,“ granevlje i „Prüglholz,“ kad je ona isti taj ugovor podpisala, a da je ona prepustila tužećim občinam samo Prüglholz, sto je i vazda pripravna učiniti, ter se je i u tom smislu izjavila, a po tom da je protivnička tužba posve neosnovana.

Radi se dakle ovdje o tumačenju to jest značenju rieči granje, stojeće u povodnom ugovoru pod A. dotično radi se o tumačenju ugovora, o tom najme, jesu li tuženoj tvrdci prodana stabla bez ograničenja, kako ga neima u točki prvoj ugovora, ili s ograničenjem i kakovim? to jest bez granja u obće u strogom značenju sve rieči, ili samo bez granjevlja ili granjevine (Prüglholz), to jest bez ogranka, bez oblica; — ima li daklje tužena tvrdka tužećim občinam po slovu točke 8. pomenutoga ugovora bezplatno prepustiti granje (sve grane), kako to tužitelji tvrde, ili samo granjevlje, granjevinu, Prüglholz, to jest ogranke, oblice, dotično ono drvo ili onu čest drva, što se ne kala u ciepanice, kako to hoće tužena tvrdka.

Ako se uzme na um, da je ugovor pod A. kako se u samom uvodu njegovu naročito ističe, uslovljen na temelju povjerenstvenoga napisnika od 22. svibnja 1872. i dozvole podieljene tužećim občinam odpisom zemaljske vlade od 29. kolovoza 1871. br. 7760. i na temelju odpisa županije križevačke od 23. lipnja 1872. br. 1353.

Digitized by Google

Ako se nadalje uzme na um, da povjerenstvenoga napisnika od 22. svibnja parbenim spisom priloženoga neima, a da nije priložena spisom ni gore napomenuta vladina naredba, no da se polag zapisnika od 13. lipnja 1872. pod br. 3. na II. kriepostnim izjavlja ugovor od rečenoga dana 22. svibnja glede prodaje 1608 komada hrastova, a u dodatak toga ugovora da su se stranke sporazumile, da će tužena tvrdka bezplatno ustupiti granjevinu (Prüglholz) i odpalo trešće, a polag priloga 4. na II., odpisa najme križevačke županije od 23. lipnja 1872. br. 1253, da je zemaljska vlada odpisom svojim od 20. lipnja i. g. br. 7301. izrikom odredila, da se ima u ugovor uvrstiti obveza kupaca, po kojoj ima občinam bezplatno pripasti granjevlje i odpalo trešće: neima sumnje, da se pod izrazom granje, upotrebljenim u točki 8. ugovora pod A., ima razmjevati ne granje u strogom značenju rieči, nego granjevlje, granjevina (Prüglholz), to jest da se imadu razumjevati ogranci, oblice od prodanih prosječenih stabala — riečju ono, što se razumjeva pod njemačkom riečju Prüglholz u tu svrhu pod zaporkom upotrebljenom, jer

a) pogodba A. sklopljena je na temelju ovih spisa i predbježnih dogovora i ugovaranja, a po samom uvodu ove pogodbe, ter i po postojećih zakonskih propisih i naredba bez privolje vladine nebi ta pogodba mogla se bila ni sklopiti niti imala obvezne moći u obće;

b) kad bi se bilo htjelo prodati i kupiti samo stablo bez granja, bilo bi to već u prvoj točki kao glavni uvjet navedeno bilo, pošto se pod riečju stablo razumjeva sve drvo kako stoji, daklje i granje isto a naravski i granjevina, to jest i ogranci, oblice, ter bi tako i dodatak u zapisniku pod br. 3. naknadno uslovljen u pogledu granjevina (Prüglholz) bio neopravdan i bez smisla, jer ako se nije prodalo niti granje na stablu, razumie se po sebi, da se nije prodala granjevina (Prüglholz), ako i u koliko to nije posebice ustanovljeno, a isto tako bila bi nepotrebna i suvišna naredba vladina u pogledu istom, u pogledu naime granjevlja, iztaknuta u odpisu pod ⁴/—

c) ugovor se ima po §. 914. v. gr. z. tumačit tako, da bude značenje rieči u savezu, ter prema namjeri onih, koji su ugovarali, i kod toga vlasti svojom uticali i da nebude protuslovja, čemu bi ovdje sigurno bio slučaj, kad bi se uzelo značenje rieči granje u strogom smislu njezinom, a nedovele u savez s ostalim sadržajem iste pogodbe A. i s okolnostmi, uz koje i usljed kojih je potekla;

d) ugovarajuće stranke obzirom na sam sadržaj pogodbe A. i obzirom na priloge pod br. 3. i 4. nisu pod riečju granje ni mogle razumievati ino nego granjevlje, granjevinu (Prüglholz) to jest ogranke, krajce, oblice, ter bi se predmnievati morala samo zla vjera od strane prodalaca, ako su u izpravi A. upotriebili rieč „granje“ u drugom značenju

Digitized by Google

hotomice, a ne slučajno s neznanja onoga, koji je izpravu tu sastavio, pak značenje iste rieči granje držao istovjetnim sa značenjem rieči, „granjevlje, granjevina (Prüglholz).

Ako se k tomu uvaži, da, ako i jest sudrug tužene tvrdke Blažić na to privolio, da ostanu tužiteljem drva, da je pojam drva u običnom životu razan tako, da se po samoj toj rieči ne može znati, što je koja od stranaka parbećih se pod ovom rieči razumievala, pak za to, i jer okolnost ona, da i jest isti Blažić tom prigodom kazao, da mu nije ni na kraju pameti praviti drva na hvat, nebi imalo po tuženu tvrdku pravnih posljedica nikakovih, pošto joj to samim ugovorom zabranjeno nije, po tom pako da je ob ovih okolnostih ponudjen dokaz po svjedocih uz dokazne članke pod C. neodlučiv, pak da se po §. 887. o. g. z., na koji se tužitelji na svoju korist pozivlju, obzir uzeti ne može samo na ona dogovaranja, koja su bila u isto doba, kad je o sklopljenu ugovoru sastavljena izprava pismena, dočim je u nazočnom slučaju sastavljena izprava to jest pogodba pismena na temelju dogovaranja i ugovora, učinjenih od prije, ter na temelju dozvole i primjetaba zemaljske vlade učinjenih usljed dogovaranjah i ugovorah onih:

To se gledom na sva ova razmatranja ne može reći, da je nastao u suglasnih osudah nižih ikoji naslov §. 335. gr. pp., kojim bi bio izvanredni previd tužitelja opravdan i zato je valjalo odputiti ga, a nametnuti jim naknadu troška, uzrokovana tuženoj tvrdci za protuizvedenje.

Prilozi pisani u zemaljskom kojem jeziku, koji nije jezik suda, mogu se priložiti a ne treba ih prevesti u jezik suda.

Uprava udruge jedne podnese molbu, da se udruga upiše u registar. Prvi sud odbije molbu, jer da isprave, na kojih se temelji molba, nisu pisane u jeziku suda (bijahu pisane českim jezikom). Zato da treba priložiti autentični prevod isprave.

Drugi sud odbije utok podnešen proti odluci prvoga suda, „jer se u vojvodini Slezkoj smatra njemački jezik kao jedino u zemlji običajni, zemaljski jezik, tu se dakle ima na isprave ne pisane u njemačkom jeziku uporaviti previšnje riešenje od 27. travnja 1835., proglašeno dvorskim dekretom od 22. prosinca 1835. (sbirka pravos. zak. br. 109.), po kojoj imadu stranke od svih isprava, koje se rabe kod suda u parbenih ili ne parbenih poslovih, a nisu izdane u jeziku suda ili kojem od zemaljskih jezika, donieti ovjerovljeni prevod u jeziku suda ili kojem zemalj. jeziku.

Na to podnese uprava dotične udruge izvanredni previdni utok, a najviši sud bečki uvaži ga te neobziruć se na jezik, u kojem su pisani

Digitized by Google

prilozi molbe, rieši molbu glede same stvari, „jer premda je za Slezku njemački jezik odredjen kao jezik suda, ipak valja za jezik, u kojem mogu biti pisani prilozi, kao jedino mjerodavan“ dvorski dekret od 22. prosinca 1835. (sbir. pravos. zak. br. 109.); taj pako dvorski dekret odredjuje, da prilozi molba i podnesaka mogu biti pisani ne samo jezikom suda, nego i kojim god zemaljskih jezika, a zato se stranke ne mogu prisiliti, da dotične priloge dadu prevesti u jezik suda; da su na dalje u ovom slučaju molbi dodani prilozi pisani jezikom, koji je barma dielomice zemaljski jezik u Slezkoj; za to su se morale napadnute odluke, budući očevidno protuzakonite, dokinuti.

(Ja sam preveo ovaj praktični slučaj iz 82. broja „Oesterr. Gerichts-Zeitung“ o. g. Najviši sud bečki izrekne, da se mogu podnositi prilozi molba pisani u drugom, a ne jezikom uredovnim, ili — kako veli §. 4. našega gr. pp. — jezikom propisanim, ali taj drugi jezik mora da je „zemaljski jezik“. Sada molim vas, gospodine uredniče, sravnite s ovom dvie rješitbe hrvatskoga najvišega suda, priobćene u broju 11. „Mjesečnika“ od god. 1876. pa da se nedivite. Hrvatski je najviši sud u oba slučaja dokinuv odluke nižih sudova, kojimi se strankam nalagalo, da imadu donieti hrvatski prevod priloga, proglasio ih protuzakonitimi, pa u jednom slučaju veli, da prilozi ne moraju biti pisani jezikom uredovnim suda, nego je dovoljno da su napisani jezikom propisanim; a u drugom slučaju veli, da je dovoljno, ako su ti prilozi pisani u jeziku u obće razumljivom sudb. osoblju. Molim vas, kakova je razlika medju uredovnim i propisanim jezikom? (Nikakova. Ured.) Ako je dovoljno, da su prilozi pisani jezikom sudb. osoblju razumljivim, tada se mogu u Bakru i Senju podnašati prilozi taljanski pisani, u Zagrebu i Varašdinu njemački pisani, u Rumi ili možda Zemunu magjarski. Gospodine, to ne znači zakon tumačiti.)

Priobćio **N. M.**

II. Mjenbeno-pravni.

Izdatnik tezice, na kojoj je naznačen remitent, da uzmogne od prihvatnika tražiti izplatu, mora dokazati, da je naledjom ili regresom postao vlastnikom mjenice.

Na temelju mjenice od 25. listopada 1878., izdane po A. na zapovjed štedionoga i predujmovnoga družtva u E., a prihvaćene po supruzih B., potraži isti A. od supruga B. kao prihvatnika, da mu plate mjen. svotu od 200 for.

Prvi sud, c. kr. okružni kao trgovački sud u E. odbije tužbu odlukom od 31. svibnja 1879. pozivom na čl. 36. (hrv. ug. mjen. zak. §. 36.)

Digitized by Google

mj. z., jer se iz priložene izvorne mjenice ne vidi, da je tužitelj vlastnik mjenice, da nije dakle dokazano njegovo pravo na tužbu.

Podneseni utok A-ov odbije viši sud pražki odlukom od 17. lipnja 1879., jer da su se tuženici, kako dokazuje utužena mjenica, obvezali platiti mjen. svotu po nalogu štedionoga i predujmovnoga družtva u E., a tužitelj niti tvrdi u tužbi, da je stekao mjenicu od štedionoga i predujmovnoga družtva, niti se to stečenje može razabrati iz same mjenice; tužitelj nije dakle ovlašten ovu tužbu podići.

Tužitelj A. podastre na to izvanredni previdni utok, u kojem ističe: čl. 36. ne može se ovdje uporaviti, jer on govori samo ob indosiranih mjenicah, a utužena nije mjenica indosirana. Kod ne indosiranih mjenica opravdava već samo držanje mjenice te na mjenici vidljivo svojstvo, da je tko mjen. vjerovnik, legitimaciju na podignuće tužbe.

Tužitelj je izdatnik, tuženi su prihvatnici (akceptanti) i trasati mjenice, a štediono i predujmovno družtvo u E. jest remitent. Tuženici kao prihvatnici i trasati jamče tužitelju kao izdatniku po mjenb. pravu (čl. 23. mj. z.. §. 23. hrv. ug. mjenb. zak.) pa nije potrebno posebno indosiranje utužene mjenice. A što viši sud u razlozih svoje odluke navodi, da tužitelj ni ne tvrdi u tužbi, da je mjenicu stekao, to se upravo protivi sadržaju spisa te pokazuje, da ti nisu ni pročitani; jer je tužitelj naročito u tužbi naglasio, da je morao mjenicu putem regresa od remitenta izkupiti. Pošto izdatnik drži mjenicu ne indosiranu, dovoljno je, ako uztvrdi, da je mjenicu stekao od remitenta. Kad bi bila dvojbena legitimacija na tužbu, moralo bi se bilo barma ročište odrediti za razpravu o tom. Napokon moli A. neka se promjene suglasne osude nižih sudova te im naloži, da izdadu platežni nalog.

C. kr. najviši sud bečki odbije ipak odlukom od 29. srpnja[1] 1879. br. 8348. izvanredni previdni utok radi pomanjkanja potrebšitina navedenih u dvorskom dekretu od 15. veljače 1833. (br. 2593. sb. pr. z.) uz koje jedino mogu se suglasne rješitbe nižih sudova promieniti ili dokinuti.

Razlozi: U napadnutih odlukah nižih sudova ne opaža se niti kakova ništetnost niti očevidna nepravda, pače obie se osnivaju na zakonu; jer je na utuženoj mjenici naznačeno štediono i predujmovno družtvo u E. kao onaj, komu ili po kojega nalogu imade se mjenična svota izplatiti (čl. 4., alinea 3. m. z., §. 3. al. 3. hrv. ug. mj. 2.) a utjecatelj nije dokazao, da je stekao tu mjenicu zakonitim putem regresa, a dužnosti to dokazati ne rieša tužitelja okolnost ta, što je izdatnik mjenice, jer §. 23. alinea 2. mj. z. predpostavlja, da se mora i izdatnik,

[1] Mora se priznati, da se u Beču kod najvišega suda hitro riešavaju parnice. To je velika blagodat za stranke. Op. p.

Digitized by Google

ako traži od prihvatnika izplatu mjenice, legitimirati kao držalac mjenice budi naledjom, glasećom nanj prama čl. 36. i 10. mj. z. ili da je stekao mjenicu putem regresa, prema propisu čl. 48. mj. z. Iz „J. Bl.“

III. Kazneno-pravni.

K nauci o „zlobi“ u slučajevih §§. 85. i 87. k. z.

Željeznički stražar osvjedočio se na vlastite oči, kako su 16. veljače 1878. noćju oko 11. ure neposredno prije prolazka teretnoga vlaka iz Tešena u Karvin, Pavao M. i Franjo P. došli k željezničkoj pregradi, udaljenoj do 400 metara od njegove stanice, izvadili lanac iz jednoga stupa, a oštetili desni stup te ovako pregradu otvorili, te tim prouzročili pogibelj zdravlju i životu ljudi, a još u većoj mjeri tudjemu vlastničtvu. Usljed toga podigne proti njim državno odvjetničtvo tužbu, pa je obojicu c. kr. okružni sud u Tešenu uzprkos njihovomu tajenju pronašao krivci zločina javnoga nasilja u smislu §§. 87. i 85. b. k. z. te ih odsudio na kazan težke tamnice od jedne godine, odnosno osam mjeseca, pooštrene postom jedan put u nedjelji. Sud je prosudjivajuć ovo zlo djelo polazio sa stanovišta, da je inkriminirano djelo učinjeno zlobno, da je zla nakana, što no se iziskuje za učin zločinstva po §. 87. odnosno 85. sl. b, k. z., tu zaista i postojala; uze za tim dokazanim, da je učinjeno opako djelo za učin spomenutoga zločinstva potrebnu pogibelj životu i zdravlju ljudi, a još u većoj mjeri tudjemu vlastničtvu zaista bilo kadro izvesti.

Proti osudi uloži Pavao M. žalbu ništovnu, dokazivajuć da je zakon povredjen i nepravilno uporavljen, da je učin za temelj osudi postavljeni krivim tumačenjem zakona subsumiran pod ustanovu zakona, koja se ne bi imala uporaviti.

C. kr. najviši sud bečki kao sud kasacionalni zabaci žalbu ništovnu.

Razlozi: Žalba ništovna tvrdi, da je sudac subsumirajuć djelo, kojega se obtuženi okrivljuje, pod zakon krivo tumačio §. 87. k. z., jer da se za zločin normiran onim paragrafom iziskuje zloba počinitelja, a ta bila bi samo onda, da je počinitelj namjeravao polučiti učinak opredieljen u §. 85. sl. b, k. z., a sud nije uzeo ni za dokazano, da je obtuženi zaista to namjeravao, zato da se njegovo djelo može nazvati objestnim i lahkoumnim, ali da ne bijaše dolozno u smislu §. 85. k. z. Nu to shvaćanje nije pravilno. §. 87. k. z. istina predpostavlja zlobu počinitelja, ali se ne može niti iz slova niti iz duha zakona izvoditi, da mora biti namjera učina, da proizvede učinak štetan po život, zdravlje tjelesnu sjegurnost ljudi, ili još u većoj mjeri za tudju imovinu, da se

Digitized by Google

uzmogne (djelo) proglasiti zlobnim. §. 1. k. z. ustanovljuje pojam za svaki zločin potrebne zle nakane, a u §. 4. izriče se, da zločinstvo nastaje iz zle nakane počinitelja, a ne iz vlastitosti onoga, na kojem je izvedeno. Ne ima sumnje, da je djelo obtuženoga, ma da i nije upravo odlučio i namjeravao izvesti jedno od zala navedenih u §. 85. sl. b, k. z., ipak učinjeno izravnom zlom nakanom, jer su iz njegovoga djela mogla lasno nastati spomenuta zla. I u §. 212. k. z. govori zakon o zlobi onoga, koji propusti zapriečiti kakovo zločinstvo, prem sam nije ništa pozitivna uradio, te nije namjeravao polučiti kakov izviestni uspjeh. K tomu stavlja zakon u §. 318. k. z. u oprieku „objest" prama „zlobi," pa proglašuje djela, koja bi, da su počinjena u zloj namjeri, podpala pod ustanove §. 85. k. z. te sačinjavala zločinstvo, prostimi prekršaji, ako su počinjena s objesti, lahkoumnosti ili sakrivljene nepažnje. Zato je svako djelo zlobno, ako je učinjeno naumice i u nakani, da se komu nanese šteta.

Pošto je dakle sud uzeo dokazanim, da je obtuženi namjeravao otvoriv pregradu željezničku stražaru S. pribaviti neugodnosti te ga spraviti u nepriliku, tim jasnije postaje, da je to djelo izvedeno sa zlobe. A ako se pita, je li to djelo kadro bilo izvesti jedan od učinaka, navedenih u §. 85. sl. b, k. z., nije to pitanje pravno nego pitanje fakta, pa se zato i ne može pobijati sa stanovišta, da je materijalno kaz. pravo krivo uporavljeno. S toga valja odbiti žalbu ništovnu, a obsudjeni ima prema ustanovam kaz. postup. nadoknaditi trošak, u koliko je ovaj nastao možda njegovom žalbom ništovnom.

Sedmi sastanak ugarskih pravnika.

Iza prilično duge pauze od nekoliko godina, sastadoše se opet ugarski pravnici 19. listopada u Budapešti u dvorani magjarske akademije, da viećaju o raznih pravnih pitanjih. To je sedmo zasjedanje sastanka pravničkoga. Našlo se u prvoj sjednici preko 200 pravnika, dakako ponajviše iz glavnoga grada, ali dodje ih i priličan broj iz provincije; našao se ministar pravosudja dr. Teodor Pauler i druga odlična lica.

Judex curiae Gjuro pl. Majlath, bivši predsjednik posliednjega sastanka, pozdravi skupštinu znamenitim govorom, koji su članovi pratili živahnimi dokazi povladjivanja. On reče medju ostalim:

„Ja mislim, da se ne može ni drugdje, a imenito ne može se u Ugarskoj smatrati jedinim zadatkom pravničkoga sastanka, da vodi teoretičke diskusije, razpravlja najnovije stečevine znanosti; njegova je zadaća — ako smiem upotrebiti taj izraz — kod nas poglavito ta, da stečevine znanosti popularizira, da u jednom slučaju spomene, da je no-

Digitized by Google

vota bila potrebna, jer se odnosi na nove juridičke momente, u drugom (slučaju) da ih proglasi za shodne i koristne, jer da to osobito iziskuje oživljenje medjunarodnoga prometa. Ako se pako govori o modifikaciji ili preinaci već postojećega, mislim da mora prije kod naroda sazrieti uvjerenje, da se ono, što teorija drži za valjano, može praktično uporaviti i pod našimi okolnostmi i da se može pridružiti našemu stanju ne bojeć se kakova uzdrmanja istoga (eljen); da idemo jedino tragom naših predja, da djelo asimilacije, koje su oni toli uspješno izvodili, pod promienjenimi okolnostmi nastavimo (živahno povladjivanje); da se negovori o sliepom nasliedovanju, o jednostavnom prenašanju, nego — da se poslužim prispodobom jednoga mojih prijatelja, učinjenom pred kratko vrieme, ali na drugom terainu — da si držimo pred očima razvoj krepke biline, čije grane i lišće doduše dolaze u doticaj s atmosferom zapadne kulture, ali dobiva kroz svoje korjenje hranu iz domaćih institucija. (Živo povladjivanje).

Drugo gledište, na koje sam slobodan vas upozoriti, jest pitanje „reda," „kojim redom". Znademo, koliko je cienio naš prvi reformator, Stjepan Széchenyi logičko sliedovanje jednoga za drugim, u kojem nastojaše uspješno ostvariti napredak zemlje. Znademo, da nikada nije toli že toko napadao okorjele protivnike svojih nazora, koliko one koji su kušali pomrsiti njegove osnove glede reda, kojim da se izvadjaju. Mnijem, da je tako pravo. Jer ako je jednom prihvaćen aksiom, svaki misleći čovjek prihvaća po sebi i posljedice.

U protivnom slučaju naravski da je mnogo teže stvoriti zaključak. Ako se u kratko obazriemo na upravo sada izteklih 14 godina, ako sravnimo program, što ga je g. 1865. legislativa postavila za temelj i izhodište, sa legislativnimi rezultati minulih 14 godina, moramo priznati, da je taj program izveden samo dielomice i — a to leži u naravi stvari — ne uviek podpunim uspjehom niti redom prvobitno ustanovljenim. Zahtjevi momentane potrebe, moćni pritisak javnoga mnenja pomrsiše red, a odatlje nastala je gdjekoja šteta, što je opet naravski. Slobodan sam svratiti pažnju poštovane skupštine samo na jednu okolnost. Eto imademo duševno blago, materijalni kaz. zakonik, koji leži na ugaru, jer se još nisu ispunili preduvjeti, na koje je privezano njegovo uvedenje. (Tako je!)

Glede toga pripada svakako pravničkomu sastanku zadaća ta: opominjati, svraćati pozornost, tamo težiti, da legislativa navrne zakonodavna stvaranja opet u napušteno pravo korito, i da nenapušta tako lahko jednom prihvaćeni sustav.

Napokon ima pravnički sastanak ne samo pravo nego i dužnost bditi nad kontinuitetom pravnih tvoritba (tako je!) i to upravo ljubomorno bditi nad tim, da se od prihvaćena jednom načela nejde natrag. To je, mislim, njegova najvažnija zadaća. (Živo povladjivanje).

Digitized by Google

Priznajem da se zakoni ne stvaraju za vjekovita vremena; dopuštam da su možda naši prvi zakoni nešto prenaglo stvarani; dopuštam, da se plemenitomu pregnuću, uzhićenosti za liepu ideju više davalo važnosti, nego dobrohotnoj kritici ili ozbiljnomu prosudjivanju. Nu pošto su svi ovlašteni faktori legislative prihvatili ta načela, bilo bi vrlo pogibeljan i u svojih posljedcih neproračuniv postupak, da se za kratko vrieme od nekoliko godina odustane od toga. (Živahni eljen).

Takov sustav oštetio bi našu vjeresiju u inozemstvu, povredio bi pravno osjećanje našega naroda, potresao bi vjerom njegovom u stalnost zakona. U takovom slučaju dužan je pravnički sastanak podići svoj glas opominjajuć, pače prosvjedujuć proti takovu načinu saniranja, koje bi bilo puno gore od onoga zla, koje se hoće izliečiti.

Pravnički sastanak morao bi otvoreno i bezobzirno očitovati: da treba osnove zakona ozbiljno razpravljati, metati ih na zlatnu vagu prije nego li se unesu u zakonik zemlje; ali isto tako izjaviti, da se ne smiju, postav jednom zakonom, u kratkom vremenu, nečekajuć ni razdobje potrebno svakomu organičkomu razvitku, lišiti zakonske krieposti; da se ne može ili, bolje rekav da se ne smie na njih svaki čas mienjati, kao što se mienja odielo u svakoj novoj saisoni, a da se bitno ne oštete najviši državni interesi. (Živahni eljen!)

Ako bude pravnički sastanak s jedne strane razjasnjivajuć i potičuć, s druge strane opominjajuć i prosvjedujuć izpunjivao svoj viši zadatak; ako vlada i legislativa pod pritiskom ovih jednodušnih manifiestacija navrate djelo kodificaranja u obično korito, te ga po osnovi i dobro promišljeno predloži faktorom zakonodavstva; ako si radnici na polju njege prava, i to u svojoj neodvisnosti u buduće možda još bolje zaštićeni sudci i odvjetnici, krećući se možda u buduće još u više razširenoj autonomiji, nebudu stajali jedan proti drugomu kao u dva neprijateljska tabora rastavljeni (vrlo živo povladjivanje), nego jedan uz drugoga u zajedničkom djelovanju nastojali ideju prava oživotvoriti najprije u brzoj, a po tom po mogućnosti jeftinoj — ali svakako valjanoj njegi prava (tako je): tad će se smanjivati broj nezadovoljnika, a u narodu nedvojbeno ukorjeniti se uvjerenje, da pravo, kao što je u državopravnom području najčišće i najsjegurnije vrelo moći, tako da je i u kruzih privatnih odnošaja isto tako najčišće vrelo obćega dobra, osnovanoga na pravnoj sjegurnosti (Vrlo živahni eljen; dugotrajni aplaus.) — Čast mi je pako sada pozvati vas da si izaberete predsjednika".

Zatim izabra sastanak per aclamationem prof. dr. Gustava Venczela za predsjednika, a Mirka Hódossya, predsjednika odvjetničke komore, za podpredsjednika VII. pravničkoga sastanka.

Za članove odbora izabrani su: prof. dr. Hoffman, prof. Körösi i predsjednik senata pl. Sárkány.

Digitized by Google

Na to se popne na tribunu predsjednik prof. Wenczel, zahvali se na odlikovanju i naglasi velike zasluge, što si ih je stekao Gjuro Majláth za pravni život ugarski. „Sve spasonosne reforme i radostne promjene na polju ugarskoga pravosudja stoje već više decenija s imenom Mailáth u tiesnijoj svezi". O kući Mailátha može se pravom reći s Virgilom „Avi numerantur avorum".

Pošto se još zahvalio podpredsjednik Hódossy na izboru za podpredsjednika i pošto su bili izabrani bilježnici, pročita tajnik pravničkoga sastanka dr. Sigmund izviešće o pojavih u području pravnih reforma. Mi ćemo donieti i to izviešće u budućem broju.

Zatim razdieljeni su predlozi medju strukovne odsjeke.

Prvi strukovni odsjek (privatno pravo. — Predsjednik član najvišega suda Feliks Czórda). Kojim osobam pripada nuždni dio i u kojoj mjeri, u kojih slučajevih može se izgubiti nuždni dio? Izvjestitelj: dr. Dell' Adami. — Prama kojim načelom da se uredi uračunavanje tražbina? Izvjestitelj: dr. Filip Neiman.

Drugi strukovni odsjek: (Zakoni vjeresijski. — Predsjednik prof. dr. Stjepan Apáthy) Je li na obranu prava posjednika prioritetnih obligacija potrebno zajedničko zastupanje, pa ako ne, kako da se ovo uredi? Izvjestitelj: odsječni savjetnik dr. Schnierer. — Može li se tužbi actio Pauliana samo u stečaju ili takodjer izvan njega zadovoljiti? Izvjestitelj: dr. Kolosy.

Treći strukovni odsjek: (Kazneno pravo i kaz. postupak. Predsjednik Josip pl. Sárkány, predsjednik senata kod najvišega suda) Pod koju kazneno-pravnu kvalifikaciju da se subsumira t. z. „amerikanski dvoboj"? Izvjestitelj: dr. Dárdy. — Bi li se imao i u takovih kaz. stvarih, u kojih imadu suditi redoviti sudovi, dozvoliti priziv proti osudi prvoga suda i u pitanju ob učinu? Izvjestitelj drž. odvjetnik dr. Helmbacher.

Četvrti strukovni odsjek. (Gradj postupak i ustrojstvo sudova. Predsjednik dr. Leopold Bróde). Bi li bilo shodno, da se postupak, koji se ima sliediti kod imenovanja i promaknuća sudaca, uredi zakonodavnim putem; ako je, kakova načela da se postave za temelj stvorit se imajućim pravilom? Izvjestitelj: dr. Győry. — Bi li bilo shodno, da se nadležnost kot. sudova protegne i na posjed, i ako da, u kojoj mjeri? Izvjestitelj javni bilježnik Žiga Rupp.

Naši dopisi.

Iz Bosne mjeseca listopada.

Čitajuć pomno „Mjesečnik" više sam puta požalio, da ne ima u njem odavlje nikakovih viesti. Vjerujte, može ih se naći dovoljno i takovih, koje bi jamačno i vaše čitaoce mogle zanimati. Dakako najviše i najzanimivijih stvari moglo bi vam se javljati iz Sarajeva, srdca svega života Bosne i Hercegovine. Do sada nije toga, pa dopustite meni, da to činim koliko mogu i znadem; tko znade više i bolje, evala, široko mu

Digitized by Google

polje. Ako vam je dakle pravo, obečajem, da ću vam poslati po gdjekoji sastavak o naših pravnih odnošajih i postojećih kod nas zakonih, te možda i o pojedinih pravnih slučajevih. (Liepo vas molimo, i bit ćemo vam upravno zahvalni na tom. Ta kod nas tako se slabo poznaje pravni život, pravni odnošaji i institucije naroda u Bosnoj i Hercegovini, da nam je svaki izvještaj dobro došao. Ured.).

Za ovaj put budite zadovoljni s ovo nekoliko redaka, koji nerazpravljaju nikakova pravnoga pitanja, nego se tiču stanovitih pojava, koji zaslužuju obćenitu pažnju, osobito mladjega pravničkoga naraštaja tamo kod vas.

Kod namještanja činovnika u službe u ovih zemljah nije se ništa pazilo, a naročito uvukli su se sudovom gotovo sami tudjinci. Jednim ću primjerom ovu tvrdnju ilustrirati. Pripovjeda mi dobro ubavješteni muhamedanac iz Banjaluke, da kod tamošnjega okružnoga suda ima sedam sudbenih činovnika, a hrvatski govore i pišu samo predsjednik g. B. i jedan pristav, ostali su sami tudjinci (Kako li se tu pravda kroji! Ur.) Sad će se ustrojivati kotarski sudovi. Ponajviše namjestit će tamo sadanje auskultante, koji će tako postati kotar. pristavi sa 1500 for. plaće. Ja se čudim našim pravnikom, da ne mole mjesta auskultanta po Bosnoj, jer ako i nije velik adjutum (iznosi 800 for.), to je izgleda, da će svaki za nekoliko mjeseci postati kotar. pristavom, a kod konačne organizacije i kot. sudcem. — Ovako će tudjinci, koji niti znadu jezika nit im je stalo do pravoga boljka ovih zemalja, došav amo k nama kao prislušnici sve bez sudačkoga ispita postati za godinu dvie kotarski sudci.

Čovjek bi morao sdvojiti motreć sve to, a to tim više, kad se znade, da bi sve moglo drugačije biti, da se naša mladež ovamo u većem broju natisne. Znam pozitivno, da bi svakoga, koji ima sudački ispit, odmah namjestili za kot. pristava, dotično za kot. sudca. — Za sada uvukli su se ovamo auskultanti čak iz Galičke, kojim je jezik hrvatski kao kinezki, niti razumiju oni ovdašnjega čovjeka, niti on razumije njih, prava je to nevolja, pa nije ni čudo, da je sviet počeo mrmljati.

Skranje je dakle vrieme, da se naša mladež probudi, jer će nam se Bosna na jednoć naći u rukuh tudjinskih, te ćemo u Bosnoj imati činovnika svakakih samo ne onakih, koji bi bili dorasli svomu uzvišenomu zvanju, te koje bi u radnji njihovoj pratilo nešto višega od puke činovničke plaće. Ta za boga, što će sudac narodu, kad nerazumie ni njegova jezika niti shvaća njegovih običaja, niti pojmi njegov život.

Nisu to ugodne stvari, o kojih vam pišem, ali držao sam za nuždno sjetit vas tamo na to, jer podju li poslovi krivim putem, treba da same sebe krivimo“.

Digitized by Google

Ovoliko naš dopisnik. Njegove navode o namještanju tudjinaca u sudbene službe najbolje ilustrira sliedeći dopis c. k. višega suda bečkoga od 16. listopada t. g., upravljen na bečku odvjetničku komoru. Dopis taj. priobćen u 86. broju časopisa „Gerichts-Halle“ glasi u prevodu hrvatskom ovako:

„Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu priobći c. i kr. zajedničkomu ministarstvu, da se mjesta sudbenih pristava kod tamošnjih kot. oblasti radi pomanjkanja usposobljenih molitelja ponajviše ne mogu popuniti.

Da se doskoči toj osjetljivoj nestašici, zamoli c. i kr. zajedničko ministarstvo, da se uzme skrb, kako bi se pribavile potrebne sile.

Pošto je u interesu države, da se okupacijom Bosne i Hercegovine preuzeti zadatci uspješno izvedu, čast je predsjedničtvu ovomu na poziv c. kr. ministarstva pravosudja od 13. o. m. zamoliti slavnu komoru, neka pokrene medju kandidati odvjetničtva, da se življe natječu za mjesta sudbenih pristava u Bosnoj i Hercegovini“.

Bilo bi vrlo dobro, da upamte ovo i naši pravnici.

Iz Bosne i Hercegovine.

Sudstvo u gradjanskih stvarih u Bosni i Hercegovini vrlo je zamršeno s toga, što još i sad vrše sudbenost konzularni sudovi i sudovi raznih vjerozakonskih družba. Narod nezna, koga ima pod stranimi, a koga pod domaćimi razumievati. U zemlji neima nikakovih odvjetnika, koji bi stranke upućivali, te je sve u svemu najneznatnija civilna parnica vrlo skupa osobito s toga, što vrlo riedko tko god zna, gdje ima potražiti svoje pravo. Ljudi putuju simo tamo sbog malenih stvari, a napokon jim dosadi muka te se najvole svega okaniti. Najčudnovatije je, što ni oni, koji su se doselili iz Austro-Ugarske, još nikad nepojme, da su u Bosni i Hercegovini tudji, te da njihove stvari, premda su iz Austrije ili Ugarske, nespadaju pred redovite sudove, koje je Austro-Ugarska ustrojila. Pri toj nejasnosti koristno je takodjer i za naše občinstvo, da se u glavnom upozna sa ustrojstvom sudova u Bosni i Hercegovini i sa njihovom kompetencijom.

U Bosni i Hercegovini sude sliedeći sudovi:

1. viši sud u Sarajevu;

2. okružni sud u Sarajevu sa kotarskimi sudovi u Rogatici, Čajnici, Visokoj, Kladnju, u Fojnici i Višegradu;

3. okružni sud u dolnjoj Tuzli sa kotarskimi sudovi u Brčki, Bjelini, Zvorniku, Srebrenici, Vlasenici, Maglaju, Gračanici, Orašju i Gradačcu;

Digitized by Google

4. okružni sud u Banjaluci sa kotarskimi sudovi u Tešnju, Derventi, Žepču i Berbiru;

5. okružni sud u Bihaču sa kotarskimi sudovi u Cazinu, Petrovcu, Starom Majdanu, Kostajnici, Priedoru, Ključu i Krupi;

6. okružni sud u Travniku sa kotarskimi sudovi u Jajcu, dolnjem Vakufu, Prozoru, Livnu, Glamoču i Županjcu;

7. okružni sud u Mostaru sa kotarskimi sudovi u Trebinju, Foči, Gacku, Stolcu, Bileku, Ljubuškom, Konjici, Počitelju i Ljubinju.

Svega skupa ima dakle u Bosni i Hercegovini 1 viši sud, 6 okružnih i 42 kotarska suda. Osim toga obstoje jošte konzularni sudovi i sudovi pojedinih vjeroizpovjednih družba.

Djelokrug je sudovom sliedeći:

Okružni sudovi imadu iztraživati i obsudjivati zločine izuzam kad radi svojstva počinitelja ili naravi zločinstva nastupa izvanredna nadležnost. Oni imadu nadalje suditi u dotičnom kotaru o prestupcih i prekršajih i u gradjanskih stvarih kao kotarski sudovi. Osim toga imadu obavljati trgovačko-političke poslove u čitavom svom području.

Kotarskim sudovom pristoji u njihovu kotaru nadležnost nad prestupci, koji nespadaju pred političke i redarstvene oblasti. U gradjanskih parnicah nadležni su bez obzira na iznos ili vriednost, o kojih se parnica vodi.

Proti svim osudam kotarskih i okružnih sudova dopušteni su utoci ili prizivi. Okružni sudovi riešavaju one, koji su uloženi proti osudam kotarskih sudova, vrhovni sud u Sarajevu pako utoke i prizive proti odlukam i osudam okružnih sudova.

Sudovi su od političke oblasti odieljeni.

O nadležnosti konzularnih sudova[1] vriede sliedeće ustanove:

1. Ako su u gradjanskoj parnici u okupiranih zemljah obie stranke tudjinci, to jest ako nisu pripadnici Bosne ili Hercegovine ili zemalja porte, tad se ima čitav postupak odstupiti onomu konzularnomu sudu, pod koji spada tuženik.

2. Parnice o nepokretninah imadu razpravljati sudovi obijuh zemalja, a konzularni sudovi neimaju tuj prava sudbenosti.

3. Čim je samo jedna parbena stranka pripadnik zemlje, nadležni su sudovi ovih zemalja. Nu u slučajevih, gdje se parnica tiče stečaja ili ostavštine stranoga državljanina, mora se obratit na konzularne sudove, kojim pripada odluka.

4. Ako je tuženik inostranac, tužitelj pako domaći, tad se može parnica voditi pred konzularnim sudom, ako na to privoli tužitelj.

---

[1] Ova je već spomenuta u 7. broju „Mjesečnika“ o. g.; nu radi boljega pregleda priobćujemo ju i sada. Ured. „Mjesec.“

Digitized by Google

5. Kod svih parbenih razprava pred zemaljskimi sudovi, gdje je koji tudjinac tužitelj, tuženik ili svjedok, ima konzul dotične države pravo prisustvovati, nu on nije vlastan miešat se u razprave. Ima se ubavjestiti o razpravah, koje će se voditi.

6. Svi pozivi i dostavljanja stranim državljanom, izuzev parbe o nekretninah, imadu ići preko nadležnih konzulata.

7. Ovršivanje osuda proti tudjim državljanom obavljat će samo organi konzularnih zastupstva, makar su pravomoćnu presudu izdali zemaljski sudovi.

Vjerozakonske udruge imadu kao i dosad jurisdikciju u svih parnicah ob obiteljskih i ženitbenih stvarih te o nasliednih i tutorstvenih pravih.

Ovrhe proti domaćim uslied pravomoćne osude neizvadja sud već redarstvena oblast. Kod svih kaznenih i gradjanskih razprava kod okružnih i kotarskih sudova sudjeluje nekoliko Bošnjaka, kojih polovica ima biti muhamedanske, a polovica kršćanske vjere. Oni su pripadnici, imadu odlučujući glas te dobivaju za svoj posao iz zemaljske blagajne stalnu plaću. Sudac mora bezuvjetno podat se njihovu votumu.

(„Nar. Nov.“)

Književnost.

Dr. Emil Ott: Beiträge zur Receptionsgeschichte des römisch-kanonischen Processes in den böhmischen Ländern. Leipzig 1879.

Malo ima zemalja, kojih bi pravno stanje pružalo iztraživaocem na polju pravne povjesti tako svestrane zanimivosti i takovoga obilna materijala za studium, kao što zemlje napučene s jedne strane Hrvati i Srbi, s druge pako českimi Slaveni. U zemlje, koje su imale biti pozorištem historičkih njihovih sudbinah, donieli su slavenski oni narodi svoju kulturu — kulturu, koja je stajala po svjedočanstvu mnogih vjerodostojnih vrela na dosta već visokom stupnju svoga razvoja. U novoj svojoj domovini nadjoše pridošlice. — Slaveni ostanke starije kulture i doskora počeše i vanjski uplivi mienjati bar dielomice prvobitni njihov karakter, prilagodjujuć ga tamo, gdje prigrli pučanstvo katolicizam, kulturnim tvorbam romansko-germanskoga elementa, u zemljah pako, gdje preotme mah kršćanstvo grčko-istočno, kulturi grčko-bizantskoj. Ovo prilagodjivanje dvijuh medjusobno tako različitih kultura, koje se je vršilo sad brže — kada se prikazivahu politički dogadjaji poglavitimi momenti razvoja kulturno-povjestnoga — sad opet polaganije, jedva po decenijah

Digitized by Google

zamjetno — kada je poglavito promet, a gdjegdje i kolonizacija prvobitni karakter pučanstva mienjala: ovo prilagodjivanje pruža vrlo zanimivi predmet iztraživanja kulturnomu i poglavito javnomu povjestniku. Nu dočim su pojedine faze toga razvoja s raznih već strana razjasnjene glede kulturne i pravne povjesti českih Slavenah, izčekuje sgrada pravnopovjestna Hrvata i Srbah kraj obilnoga, gdje gdje i uredjenoga već materiala, svoga graditelja A nije moguće kazati, da bi bio posao oko pravne povjesti poglavitih ovih članovah jugo-slavenske obitelji manje zahvalnim. Budi naime, što je pleme Hrvatah kao pleme „boriocah" prikazivalo sve crte slavenskoga karaktera oštrije i izrazitije, nego li ostala plemena slavenska, te je bilo žilavije u čuvanju slavenskih svojih osebujnostih, budi što su geografički odnošaji, u koje stupiše Hrvati u novih svojih postojbinah, više prijanjali sačuvanju prvobitnoga, slavenskoga karaktera u svih odnošajih života, ne može se zaniekati faktum, da odsievaju spomenici, koji nas uče poznavati pravnu prošlost hrvatsku, sbilja čistu sliku stare slavenske pravde, te ju nisu mogli potamniti raznoliki vanjski uplivi, kojih djelovanje je započelo odmah iza dolazka Hrvatah u sadašnju njihovu domovinu, pa se nije do dan danas prekratilo. Nu ako i nisu mogli odnošaji politički i socialni — ratovi sad sa Franci, sad sa Bizantinci, sad sa Magjari, sad sa Mletčani, živahni promet sa ovimi potonjimi itd. — izčupati načela slavenske pravde iz svjesti narodne: ipak jasno njim se vidi trag u pravu; mnogi su pravni instituti uplivi onimi ili novo uvedeni u pravni sustav, ili bitno bar promienjeni. Osobito je pravo procesualno sriedovječnom praksom talijanskom, koja se sa svoje opet strane temelji na procesualnom pravu rimsko-kanoničkom, poglavito kod sudovah gradskih občinah sa narodnoga svoga temelja, na kojem ga nalazimo u spomenicih čistoga prava slavenskoga, prenešeno na temelj doktrinarni, ustmeno razpravljanje parnicah pred sakupljenom občinom promieni se u proces pismeni sa formami, kako su se u praksi poglavito XIII. st. točnije opredielile. Razmatranje ovoga razvoja bila bi vrlo zanimiva zadaća za kanoniste i procesualiste: u djelu, o kojem evo kanimo koju prosboriti, našli bi dotični iztraživaoci uzor, u koji da se ugledaju, dično bi bilo i po narodnu književnost od trajne koristi.

O recepciji tudjih pravah poglavito rimskoga i kanon. u srednjoj Evropi napisano je već više djelah, odlikujućih se svojom temeljitosti i važnosti dobivenih rezultatah: imena Schulte, Stobbe, Stinzing, Muther, Stölzer, Franklin i dr. poznata su svakomu, tko se bavi razmatranjem sredovječne prakse procesualne; imenom ovim pridružuje se sada dično i ime Otta, dapače ono stupa u prvi red njihov. Ottovo naime djelo nadkriljuje u tom već pogledu ostale radnje o recepciji rimskoga i kanoničkoga prava, što se neograničuje samo jednom ili drugom fazom zna-

Digitized by Google

menitoga ovoga procesa, već ga predočuje od prvih njegovih zametah do njegova svršetka, od dobe dakle, kad se je poznavanje rimsko-kanoničkoga procesa počelo izticati u pojedinih o različitih pravnih poslovih sastavljenih listinah, u pukih, često svega znamenovanja lišenih frazah i izrekah, sve do onoga momenta, kada je stari domaći, na slavenskom pravu utemeljeni proces konačno i za uviek iztisnut i rimsko-kanoničkim, pismenim procesom zamienjen.

Razmatranju samoga procesa recepcije predposlao je pisac pet odsjekah, u kojih motri najvažnije činbenike, kojih je sudjelovanjem postalo moguće, da se tudji, rimsko-kanonički proces u zemljah českih uvuče i razširi. U prvom je redu bila crkva, koja je, kao što i u drugih zemljah, gdje je vršila svoju misiju, doskora postala neovisnom o svjetskoj moći, te se je ravnala u svojih poslovih po svojem pravu, pa je i onda zahtjevala, da se njezino pravo uporabi, kada se je sudilo ili osobam hierarhiji pripadajućim, ili crkvenim korporacijam itd. podložnim, ili kada je neposredno ili posredno bio interes crkveni dotaknut pitanjem, koje se je imalo pred sudom razpravljati. Posvemašnju neovisnost o svjetskoj vlasti zadobi crkva u Českoj i formalno u konkordatu, što ga sklopi 2. srpnja 1221. god. papa Honorius III. i kralj Přemisl Otokar I. i gdje se načelno izriče immunitas personalis u smislu prava crkvenoga i oslobodjenje žiteljah na dobrih biskupskih od svih javnopravnih teretah, osobito i svjetskoga suda izuzamši najvažnije zločine (causae sanguinis). Crkvena jurisdikcija, koja se je usljed ove i sličnih drugih povlasticah razširila i na poslove civilne, morala je izazvati i bodriti na studium prava kanoničkoga u prvom redu sveštenstvo, ali je vodila do pripoznaja valjanosti njegove i kod svjetskih sudovah, a time bar posredno do širenja njegova poznavanja kod laikah.

(Sliedit će.)

Viestnik.

Svečana instalacija rektora magnifika za nastalu školsku god. 1879/80., g. dra. Franje Ivekovića, obavljena je 19. listopada t. g. — Oko 6. ure poslje podne sastanu se u pobočnih sobah saborskih otmjena gospoda i profesorski sborovi svih fakulteta. Točno u 6 sati zaputi se rektor i akademički senat u saborsku dvoranu, napunjenu občinstvom i djačtvom. Svečanosti prisustvovahu preuz. gg. ban Ivan Mažuranić i zapovjedajući general barun Franjo Filipović, predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu presv. g. dr. Pavao Muhić, adlatus zapovjedajućega generala, predsjednik jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti preč. g. dr. Franjo Rački sa više članova akademije, načelnik grada Zagreba g. M. Mrazović, više članova krajiških viših sudova, itd. Odstupajući rektor dr. Franjo Maixner nacrta sliku o životu sve-

Digitized by Google

učilišta u školskoj g. 1878/9., pa zatim preda insignia rektorske časti i vlasti novomu rektoru, koji tako uz živahno povladjivanje zauzme rektorsku stolicu te pozdraviv prisutne uze čitati svoje zanimivo inauguralno slovo. Oba govora priobćiše sve domaće novine. Svečanost završi se oko po osme ure. Mora se vrlo požaliti ono neprekidno otvaranje i zatvaranje vrata, glasni razgovor na hodnicih, koji je slušaoce nemalo bunio, a cielu svečanost vrlo smetao. — Zaista skrajne je vrieme, da dobije sveučilište svoju sgradu i svoju aulu, pa je iskrena svih nas želja, da se budući rektor instalira u sveučilištnoj dvorani.

— Izdavanje sbirke hrvatskih zakona. Ob ovom predmetu piše nam prijatelj iz Slavonije: „Vi ste, gospodine uredniče, oglasili u posliednjem broju, da je zagrebačka knjižara „Mučnjak i Senftleben" izdala malu sbirku nekih zakona, koji su protegnuti i na hrv. slavonsku Krajinu, te dodali neke sgodne opazke. Meni se čini, da je to vrlo dobra misao, ali uvidjam da bi izvadjanje imali uzeti u ruke pravnici, kako bi se po stanovitom sustavu izdali svi važniji postojeći zakoni, sa naknadnimi naredbami, pače i načelnimi rješitbami. A moglo bi se početi sa gradjanskim zakonikom, koji je već i onako mučno dobiti, popraviv dakako mjestimice netočan, a mjestimice i nesgrapan prevod. Starije zakone vrlo je težko napose štampane dobiti. Samo bi trebalo ozbiljno latit se posla, te ne na po puta sustati, kao što se je to činilo kod svih dosadanjih sličnih pokusa. Ja mislim, da bi se to pomoćju vještih pravnika moglo lahko izvesti; a kr. pravosudni odjel išao bi jamačno na ruku takovu poduzeću, koje bi našlo svestrane podpore kod svih pravnika ne samo u Hrvatskoj i Slavoniji nego u Dalmaciji i Istri. Upravo s ovih razloga čini se meni nevjerojatnim glas, kao da bi hotio tko god sa mjerodavne strane stavljati takovu poduzeću ikakovih zaprieka, jer bi to bilo upravo neopravdano. Razumie se po sebi, da bi trebalo u tu sbirku uvrstiti i zakone valjajuće u Krajini, u koliko se razlikuju od onih što no postoje u provincijalnom dielu domovine.

Molim vas liepo, učinite što god možete, da se ova misao ostvari; moglo bi tu, po mom mnenju, mnogo učiniti „pravničko družtvo".

Ovo je nedvojbeno predlog, ako i ne nov, ipak vrlo koristan; preporučamo ga uvaženju pravničkih krugova u Zagrebu, a osobito pravničkomu družtvu. Ovom prilikom slobodni smo smjerno upitati: što radi odbor za izdavanje sbirke upravnih zakona i naredaba?

Književnost. Tečajem prošloga mjeseca izadje „Tumač k obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. Knjiga prva. Svezak drugi. U ovom drugom svezku protumačeni su ostatak §. 13. zatim §§. 14—47. i početak §. 47. — Ciena je i ovomu drugomu svezku 1 for. Obširnije o njem drugi put.

— Matica hrvatska izda i razposla tečajem mjeseca listopada prvu seriju svojih ovogodišnjih spisa. Zabavni dio tih spisa obuhvaća:

1. Zgode Telemaka. Od Franje Salignaca de la Motte-Fénelona. Pohrvatio Ivan Fiamin. Ciena 1 for.

2. Dramatička djela Janka Jurkovića. Svezak drugi. Ciena 50 novč.

3. Slike iz vojničkoga života. Od Edmonda de Amicisa. Preveo Adolfo Veber. Ciena 50 novč.

Poučni dio Matičine knjižnice sadržaje djelo:

Nastavak u prilogu

Digitized by Google

Poviest Hrvatska. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Dio drugi. Od god. 1526—1848. Ciena 2 for. 60 novč.

Ovaj obilni i krasni rad matice hrvatske zaslužuje svestranu podporu, pa ga od srca preporučamo i našim čitateljem.

— Збирка судских решења и чланака о праву. — Написао и извео Ст. Максимовић, адвокат округа Књажевачког. Књ. I—III. У Београду 1876—1879.

Osobitim veseljem javljamo zanimivo ovo djelo, što nam ga čuveni g. pisac posla, poprativši ga vrlo simpatičnim pismom, u kojem pozivom na molbu, što smo ju u 10. br. o. g. „Mjesečnika" glede srbske pravničke literature izrekli, sliedeće kaže: „Poštujući po krvi nam jednorodan hrvatski narod a prilježno prateć njegovu književnost u obće i pravničku naoseb javljam vam gosp. uredniče, da se ja s drage volje primam dužnosti izviešća pravne literature u Srbiji, slobodan sam ovom prilikom poslati vam prvu, drugu i treću moju knjigu „Зб. с. р. и чл. о пр.". Mi amo u Srbiji nemamo ni jednog pravničkog lista, te s toga nam je vaš list od neocienive koristi tim prije, što se on podjednako bavi teoretičkim i praktičnim pitanjima Nesporno je, da od dobro obrazovanih pravnika zavisi i dobro vršenje zakona, ili kao u pomenutom broju reče g dr. Vargha, govoreći o socialnom položaju branitelja: „sreća svega zakonodavstva visi o prosvećenih pravnicih".

Svakako želeti je, da vaš list bude više razprostranjen kod nas i u obće da medju nama bude jače interesovanje u književnosti".

Toplim ovim riečim št. g. pisca imamo samo primjetiti, da je i naša uviek želja, da se na polju znanosti uzajamnost naša što više jača; time bo će se za cielo najprije premostiti jaz, što ga je stvorila poviest, al žalibože takodjer neznanje medju braćom jedne krvi i jednoga jezika.

— Права и обязанности по имуществамъ и обязательствамъ въ примѣненіи къ русскому законодательству. Опыть систематическаго обозрѣнія К. Кавелина СПБ. 1879.

— Общинное землевладѣніе, причины, ходъ и послѣдствія его разложенія — М. М. Ковалевскаго — Ч. I. Москва 1879.

— Опредѣленіе и основное раздѣленіе права — С. Муромцева — Москва 1879.

— Права, по которымъ судится малороссійскій народъ — изданныя подъ редакціею и съ приложеніямъ о семъ Сводѣ по законахъ дѣйствовавшихъ въ Малороссіи — А. Ѳ. Кистяковскаго. Кіевъ — 1879.

Svraćamo pažnju naših štioca osobito na prvo izmedju spomenutih ovdje ruskih djela, kao djelo, koje napisa glasoviti učenjak Kavelin kao prvi pokus u tu svrhu, da se sustav ruskoga gradjanskoga prava razvine na posve novih temeljih, nego li se je to činilo u dosadašnjoj literaturi i na sveučilištnih stolicah.

Preporučujemo ovo djelo što toplije već za to, što je to sada najpristupnije djelo o ruskom pravu civilnom.

— Službene novine priobćiše izrok kojim se stavlja do znanja, da su kr. kot. sudovom u Senju, Karlovcu, Djakovu i Rumi predani gruntovni uložci dogotovljeni prema zakonu od 16. rujna 1876. (br. 86. „Sbornika") zajedno sa nuzgrednimi registri i izpravljenimi kopijami katastralne mape na temelju zakona od 21. studenoga 1874. (br. 55. „Sbornika").

Digitized by Google

Komad XVII. Sbornika zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju izdan i razposlan 11. listopada 1879. sadržaje pod br. 32. naredbu kr. dalm.-hrv.-slav. vladnoga odjela za pravosudje od 6. listopada t. g. br. 5457., kojom se propisuje način, kako se imadu u napredak izdavati gruntovnički izvadci; a pod br. 33. naredbu istoga kr. vladnoga odjela od 6. listopada 1879. br. 8433., kojom se izdaje naputak, po kojem će kr. kot. sudovi voditi novo-sastavljene gruntove uložke kao gruntovnicu.

— † Nikola Fochtman, odvjetnik u Belovaru i član pravničkoga družtva, preminu nakon duže bolesti 16. listopada u Belovaru, gdje je i sahranjen.

Pravničke svaštice. Znanost narodnoga gospodarstva pretrpi prošloga mjeseca listopada težki gubitak, koji se neće tako lahko pregorjeti, niti će se naći tako lasno dorasli zamienici. Dana 11. listopada umre naglom smrti dr. Eberhard Jonák, profesor narodne ekonomije i statistike na sveučilištu pražkom; dana 12. listopada umre u Philadelphiji po svietu znani Carey, a 20. listopada takodjer naglom smrti dr. Karlo Dühring u Kölnu.

Čitatelj mora se zadovoljiti za sada, ako u kratko priobćimo najvažnije crte iz života i djela onih pokojnika, pridržav drugoj sgodi ocjeniti potanje radnju jednoga ili drugoga.

Dr. Eberhard A. Jonák rodio se 12. travnja 1820. u Křincih. Gimnazialne nauke učio je u Litomyšlu i Mladoj Boleslovi; pravoslovne započe na sveučilištu pražkom, a dovrši na bečkom, gdje je g. 1844. postigao doktorat prava, te odmah stupio kao praktikant k dolnjo-austrijskoj dvorskoj i komorskoj prokuraturi. God. 1846. preuze kao namjest. prof. predavati polit. znanosti na sveučilištu bečkom, god. 1847. ode u istom svojstvu na sveučilište u Krakov; odakle se povrati u svoju domovinu g. 1848. Dana 10. studen. 1849. postane izvanrednim, a g. 1860. redovitim profesorom na pražkom sveučilištu, političkih znanosti.

Pokojnik bavio se literarnimi radnjami već kao djak, pa se nalazi njegovih sastavaka u časopisu „Panorama des Universums," i u „Ost und West". God. 1856. izdá monografiju „Theorie der Statistik," koja steče obćenitu hvalu i priznanje. Znamenita je na dalje njegova radnja „Der landtäfliche Grundbesitz im Königreiche Böhmen," koja je prošle godine izašla u drugom izdanju. „Matica lidu" izda po njem prevedeni odnosno priudešeni prevod Rapetova sustava narod. gospodarstva „Temeljna načela gospodarstva" (1870.) Smrt ga zatekla pri izradjivanju većega djela najme o gospodarskoj politici Marije Terezije, koje žalibože ne mogaše dovršiti. — Pokojnik je g. 1848. bio zastupnik na državnom saboru u Beču i Kroměřizu te je pripadao desnici slavenskoj.

Prof. Jonák bijaše iskreni prijatelj mladeži, a osobito ubogih pravnika, za kojih pomaganje utemelji on posebnu zakladu, koja danas iznosi kakovih 30.000 for. te koje se dohodci upotrebljuju na obskrbu siromašnih pravnika. — Pokojnik bijase odlikovan mnogimi redovi. „Mnogo je dobra učinio — tako završuje „Pravnik," odakle i mi povadismo ove crtice — u mnogom si srdcu zahvalnu uspomenu ostavio, budi mu zemlja lahka".

Henry Charles Carey rodio se 15. prosinca 1793. u Philadelphiji. Otac njegov Mathew C. pobjegne iz svoje domovine Irske radi političkih neprilika, te osnova u Philadelphiji posao knjižarski i nakladni. Henry Charles svršiv nauke stupi god. 1814. u posao svoga otca kao sudrug, a god. 1821., kad se otac okanio sasma posla, stupi mladi C. kao rukovodeći drug na čelo znamenitoga knjižarskoga i nakladnoga poduzeća C. i Leo. G. 1835. okani se i

Digitized by Google

Carey posla te uloži svoj znameniti imetak u obrtna poduzeća. Posliednjih 30 god. življaše Carey samo za znanost narod. gospodarstva, kojoj posveti sve vrieme, sve svoje sile, okaniv se svakoga inoga zanimanja, svakoga uticanja u državne stvari, svake državne službe ili časti.

Carey nasliedio je interes za narod. gospodarska pitanja od svoga otca te se već u mladjih godinah mnogo njimi bavio. God. 1835. izda prvi spis: „Essay on the rate of wages, with an examination of the causes of the differences in the condition of the labouring population throughout the world". Iza toga sliedilo je njegovo glavno djelo „Principles of Political Economy" (Philadelphija 1837—1840.) u 3 svezka G. 1870. izadje njemački prevod. U tom djelu razvija C. sasma novu teoriju naročito o vrednosti, o narod. gospod. razdieljenju dobara, o harmoniji interesa. Bastiatove „Harmonies économiques" živo svjedoče, da se je njihov pisac obilno služio Careyovim djelom. Iza toga objelodani „The credit system in France, Great Britain and the United States" (London 1838.). Ovo se u cielosti može uzeti kao pretisak jednoga poglavja iz gore navedenoga djela o načelih političke ekonomije. Sliedilo je više razprava, medju kojimi spominjemo „The past, the present and the future" (1848.), u kojem pobija mnenje Ricardovo, kao da se je najprije počelo najbolje tlo obradjivati; za ovim dolazi spis „The harmony of interests agricultural, manufacturing and comercial" (New-York 1852.). Najznamenitije je njegovo djelo „Principles of social science" (Philadelphija 1858—1860. 3 svezka). Iz ovoga velikoga djela napravi sam Carey izvadak, te ga izda pod naslovom „Manual of Social science" g. 1864. Osim ovih napisa C. više po manjih sastavaka i spisa n. p. „The French and American tariffs compared" (1861. u Plilad.); „Letters on international copyright (1868.) itd. Najnovija i posliednja njegova znamenitija radnja jest: „Jedinstvo zakona," izašlo g. 1873. u Philadelphiji.

Carey doživi riedku starost od 86 god.; Amerika slavi u njem svoga najboljega narodnoga ekonoma, a učeni sviet umna i neumorna iztraživaoca na polju narodno-gospodarskom.

„Deutsche-Zeitung" priobći pred nekoliko dana, da je dr. Karlo Dühring na prolazku u Kolonji (Köln) naglo obolio i umro. S njim gubi Njemačka koliko oštroumna toliko i svojeglava pisca riedke vrsti. Karlo Dühring rodio se 12. siečnja 1835. u Berlinu, svrši tu srednje škole, a na sveučilištu berlinskom pravoslovne nauke; predje zatim u praksu k sudu, oboli na oči i usljed toga ostavi službu, te prione uz filozofične i eksaktne znanosti. G. 1861. poluči doktorat filozofije u Berlinu napisav za tu prigodu razpravu „De tempore, spatio, causalitate atque de analysis infinitesimalis logica," habilitirao se god. 1864. za docenta iz filozofije i narodne ekonomije te je kao takav t. j. kao docent i umro ne mogav nikako doći do toga da bude imenovan profesorom. D. objelodani više narodno-gospodarskih spisa, iz kojih se medju ostalim vidi i to, da je bio gorljivi pristaša Careyov. Od tih spisa evo znamenitijih: „Kritische Grundlegung der Volkswirtschaftslehre (Berlin 1866.); „Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Socialismus" (Berlin 1871.), u kojoj nemilo napada na sve njem. teoretike narod. gospod.; „Kursus der National- und Socialökonomie einschlieslich der Hauptpunkte der Finanzpolitik" (Berlin 1873.); „Careys Umwelzung der Volkswirtschaftslehre und Socialwisenschaft" (Monakov 1865.); „Kapital und Arbeit" (1865). Od filozofičkih spisa napominjemo: „Der Werth des Lebens, eine philosophische Betrachtung (Berlin 1865.); „Kritische Geschichte der Philosophie von ihren Anfängen bis zur Gegenwart;" „Kursus der Philosophie als streng wissenschaftlicher Weltanschaung und Le-

Digitized by Google

bensgestaltung“ (Leipzig 1875.). Koli svestrano bijaše D. naobražen, dokazuje njegov spis „Kritische Geschichte der allgemeinen Principien der Mechanik“ kojemu je filozofički fakultet sveučilišta u Göttingenu dosudio prvu nagradu iz Benekove zaklade te istu popratio vrlo laskavim pismom. — D. je na kratko vrieme bio zalutao u četu njemačkih socialnih demokrata, ali ga ovi ostaviše doskora opaziv da on nije voljan svoje znanstveno stanovište žrtvovati njihovim halucinacijam. — D. imao se mnogo boriti sa biedom i nevoljom, čemu je ne malo dopriniela njegova oporost, mjestimice i surovost u izrazu ter učenjaku — a on je u istinu bio učenjak — nedolikujuća bahatost, koja je sve drugo prezirala. Zadnjih godina sasma osliepi, te će ostati mnogim u Berlinu u živoj uspomeni prizor, kako je mali dječak, sin D. vodio si sliepa otca do katedre u dvorani sveučilištnoj, pa dok je otac velikim žarom tumačio načela narod.-gospodarska, dotle je sin kraj katedre učio latinske deklinacije.

— Ugarski stečajni zakon. Ugarski ministar pravosudja predloži ovih dana dolnjoj kući osnovu zakona o stečajnom redu.

Imenovanja. Marko Barabaš, podžup. tajnik imenovan je kr. podžupanom extra statum; Gjoko Janković, Drag. Marković i Drag. Stoos, kr. podžup. tajnici II. razreda; Ljubomil Babić, Vladimir Nikolić, Ivan Žigrović-Pretočki, Teodor Georgievič, Aurel Fodroczy i Ivan Vončina, imenovani su podžup. perovodjami, a medju ovimi Teodor Georgievič privremenim, Aurel Fodroczy i I. Vončina extra statum. — Hugo Egersdorfer definit. pristavom kod c. kr. sub. stola u Ogulinu, Dušan Bertić prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola.

Premješteni su: Luka Matasović, c. k. kot. sudac iz Brinja u Novu Kapelu; Marko Kasumović, okružni upravitelj iz Ogulina u Gospić; kot. predstojnici. Stjepan Luić, iz Rakovca u Županje, Mile Grgurić, iz Otočca u Rakovac; Josip Rukavina iz Zavalja u Otočac; Adolfo Kvasička, kot. tajnik iz Ogulina u Zavalje za upravitelja kotara; Vilim Graber, sudbeni pristav iz Ogulina kot. sudu u Novu Gradišku; Franjo Soretić kot. sudu u Vinkovce; Koloman pl. Kraljić, od kot. suda ka sudb. stolu u Vinkovcih.

Natječaji. Kod kr. ureda za odmjerivanje pristojba ima se popuniti mjesto perovodje. Plaća 800 for. stanarina 150 for. — Molbenice se šalju predsjed. kr. zem. fin. ravnateljstva. — U Stubici mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 250 for., službovina 100 for. — Molbenice idu predsjedničtvu kr. sudb. stola u Varaždinu. — U Čazmi mjesto kot. sudca. Plaća 1200 for., stanarina 250 for., službovina. 100 fr. — Molbenice do 11. studenoga valja podnieti predsjedničtvu kr. sudb. stola u Belovaru.

Stečaji: Makso Kraus. trgovac u Petrinji. — C. kr. sudb. stol u Petrinji. — Z. i m. u. im. odvjet. Ferić, zam. odvjetnik Wegscheider. — R. pr. 20. studenoga t. g.

— Franjo Ciola osebnik i Julija Ciola modistkinja u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i upr. im. odvjet. dr. P. Mihajlović, zam. odvjet. Vaso Gjurgjević. — R. pr. 1. siečnja 1880.

— Lazar Georgievič, trgovac u Šidu. — Kr. kot. sud u Šidu. — Z. i u. im. odvjet. dr. Pejčić, zam. Gjorgje S. Bugarski u Iloku. — R. pr. 30. studenoga t. g.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1878.

Nikola Sigović, kot. pristav 3 for.; Josip Sieber, kot. sudac 6 for.; Al. pl. Fodroczy, vel, župan 3 for.; Ivan Stojić 6 for.

za godinu 1879.

Dr. Konst. Koić 6 for.; dr. Josip Vušćić 3 for.; dr. Vatroslav Oštrić 3 for.; Ljudevit Gerloci 3 for.; Gjuro Mihajlović 3 for.; Josip Unfogl 3 for.; Antun Križek 3 for.; dr. Valenko 3 for.; Ivan Stojić 3 for.; dr. D. Starčević 3 fr.; Jos. Jagunić 3 for.; Marko Filjević 3 for.; Ferdo Rešetar 3 for. Josip Franić 3 for. (Dalje sliedi.)

„Mjesečnik“

izlazi 1. danom svakoga mjeseca u sveščićih, obsizućih najmanje 3 arka.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno; za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for., na četvrt 2 for. — Slušaoci pravo- i državoslovnih nauka dobivaju ga za polovicu ciene.

Razprave i članci priobćeni u „Mjesečniku“ nagradjuju se; za jedan štampani arak izvorne razprave plaća se 20 for., za arak prevoda ili praktičnih slučajeva 10 for. — Novac dostavlja se piscu sliedećega mjeseca iza onoga broja u kojem je članak štampan.

Rukopisi šalju se uredničtvu „Mjesečnika“; poslani rukopisi nevraćaju se.

Uredničtvo.

Umoljavaju se ona gospoda članovi „pravničkoga družtva,“ koji duguju još družtveni prinos od prošlih godina, da ga jednom namire. Nitko ne mora biti članom družtva, ali dok je u njem, neka vrši dužnosti, koje je dobre volje preuzeo.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA V.

Br. 12.

Zagreb 1. prosinca 1879.

UREDJUJU U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. JAROMIR HANEL, DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

SADRŽAJ:

I. Pirka: O produženju mjenbenoga duga. — Dr. **Antun Randa**: O suposjedu (svršetak). — Dr. **Ivan Ružić**: Kritične opazke ka nekojim rješitbam naših viših sudova. — Osnova zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 6., 15., 24. i 61. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87. „Sbornika“ od god. 1876.). Obrazloženje k ovoj osnovi. — Dr. **M. Laczy**: Upravna sudbenost u Ugarskoj. — **I. Pirka**: Može li se proti administrativnim, suprot javnim činovnikom u hrvatsko-slavonskoj Krajini izrečenim presudam na naknadu, nastupiti put pravde budi redovitom, budi uzazivnom tužbom? — **Praktički slučajevi**: I. Gradjansko-pravni. — II. Kazneno-pravni. — **Književnost.** Ocjena djela: Dr. Emil Ott: Beiträge zur Receptionsgeschichte des römisch-kanonischen Processes i n den böhmischen Ländern. — **Viestnik.**

VLASTNIK I NAKLADNIK „PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU“.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU

izlazi

jedan put na mjesec, najmanje na tri tabaka.

Ciena mu je na cielu godinu 8 for., na pol godine 4 for., na četvrt 2 for. a. vr.

Predplata neka se odpremi novčanom naputnicom odpravničtvu „Mjesečnika," u dioničkoj tiskari (vlastita kuća.)

Članovi pravničkoga družtva dobivaju „Mjesečnik" bezplatno.

Digitized by Google

O produženju mjenbenoga duga.

„Gerichtshalle“ br. 77. za god. 1879. doniela je o tom iz pera dra. Sohma, profesora u Štrasburgu sliedeću razpravu, pretiskanu iz Goldschmidtova i Hahnova „Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht“:

„Mjenbeni dug produžuje se obično pismenim očitovanjem volje mjenbenoga dužnika na hrbtu mjenice, n. pr. u obliku: „produženo do 1. siečnja 1878.“ (podpis mjenbenoga dužnika), ili „valja do 1. siečnja 1878.“ ili naročito: „valja u čitavom svom sadržaju do 1. siečnja 1878.“ itd.

Može li se takovimi bilježkami o produženju zategnuti zastara mjenice? Prvobitni dan dospjetku mjenice (recimo vlastite) bio 1. siečanj 1877. Može li bilježka o produženju, poput gore označenih, providjena podpisom izdatnika vlastite mjenice, imati tu posljedicu, da zastara mjenbene tužbe proti izdatniku tek 1. siečnja 1878. započme?

Razumjeva se po sebi, da valja za prihvatnika tezice ono isto što i za izdatnika vlastite mjenice. Produženje obično je produženjem mjenbenoga duga po izdatniku vlastite mjenice ili po prihvatniku tezice.

Čl. 80. mj. r. (koji po čl. 98. br. 16. valja i za vlastitu mjenicu) veli naročito, da se zagoda mjenbeno-pravne tražbine prekida „samó uručbom tužbe“ ili ubavješću o parbi, učinjenom od strane tuženika. Usljed toga se, kao što je poznato, mjenbena zagoda neprekida priznanjem sa strane dužnikove, razlikujuć se time od one po općem gradjanskom pravu. Dakle ne može ni produženje, u koliko sadržaje priznanje mjenbenoga duga, prouzročiti prekinuća mjenbene zagode.

Mjenbena zagoda (proti izdatniku vlastite mjenice kao i proti prihvatniku tezice) teče po čl. 77, 100. nj. mj. r. od platežnoga

Digitized by Google

dana mjenice. Produženjem može se dakle samo tada postići nezastara mjenice, kad se njim promjeni t. j. otegne platežni dan.

Stavili smo pitanje: može li se bilježkami o produženju, poput opisanih, promjeniti platežni dan?

Na to se je pitanje do sele svakojako odgovaralo.

Pravi je odgovor, uz koji je jur većina pristala, niječni.

Obrazlaže ga sliedeće.

Promjena platežnoga vremena može se izvesti samo izdanjem nove mjenice. Platežno vrieme nije tek potrebštinom obličja mjenice, već ono ustanovljuje i sadržaj mjenbene obveze.

Platežno vrieme znači rok (dies) u korist vjerovnika, t. j. njime se kvalifikuje dužnikova činitba.

Činitba dužna na temelju mjenice može se obaviti baš samo na vrieme dospjetka, ni prije ni kašnje. O tom vise poznata pravna načela mjenbenoga reda o zavratnoj svoti, koja se na temelju mjenice i mjenbenog prosvjeda zahtjevati može, i koja se sastoji, kao što je poznato, iz mjenične svote i zakonito ustanovljenoga interesa vjerovnika, da se održi rok (dies).

Promjena platežnoga dana znamenuje dakle toliko, što i promjena sadržaja mjenbenoga duga. Posve je ravna promjeni mjenične svote ili mjeničnih osoba. I kao što neima dvojbe, da je za povišenje mjenične svote nuždna nova mjenica, tako isto treba je i za stegnuće platežnoga vremena. Da što da može, kao što n. pr. Thöl (Wechselrecht §. 316. br. 5.) pravom opaža, stara mjenica rabiti za ugotovljenje nove mjenice, n. pr. kako to Thöl napominje, „upisom novoga platežnoga vremena u valjanom obliku,“ dakle izpravkom stare mjenice obavljenim (i podpisom mjenbenog dužnika potvrdjenim) kriepošću pogodbenog sporazumka stranaka, čime se za pogodbenike (ne dakle n. pr. za možebitne naledjnike stare mjenice, koji neudoničtvuju pri produženju) stvara nova mjenica. Takovi pako izpravak stare mjenice nije sadržan u pukoj naknadnoj bilježci o produženju poput gore označenih. Bilježka o produženju, ako i jeste podpisana po mjenbenom dužniku, nije kadra zamieniti izpravka mjenice.

Mjenbeno pravo formalno je pravo, pa činjenica, da je u mjenici ostao nepromienjen stari platežni dan, dovoljna je, da

Digitized by Google

prouzroči, da je mjenica stari svoj platežni dan (u našem slučaju 1. siečnja 1877.) i unatoč produženju zadržala. Stara se dakle mjenica pridodanom bilježkom o produženju nije preobrazila u novu mjenicu s novim platežnim danom.

Nu bilježka o produženju sama po sebi neukazuje se ni neovisnom drugom mjenicom s novim platežnim danom. Toj bilježci o produženju manjkajući mjenični oblik neda se (kako to n. pr. Kheil u Siebenhaarovu arkivu predpolaže) nadomjestiti tim, što je upisana na hrbtu mjenice valjana obličja. Ima do duše, kako je poznato, stanovitih očitovanja volje, n. pr. naledje, koja, premda im fali podpuni mjenični oblik, ipak uživaju mjenbenu kriepost, na koliko se njihov sadržaj nadopunjava iz valjano sastavljene mjenice, na kojoj su napisana. Nu ovakova dopunitba nepodpunih mjenbenih očitovanja sadržajem mjenice, na koju su stavljena, ograničena je tek na stalne slučajeve, koje pozitivno mjenbeno pravo naročito priznaje.

Time, što je na valjanoj mjenici napisano, nepostaje još svako očitovanje volje mjenicom, ma baš i bila namjera stranaka, nadomjestiti nestašicu oblika napisom na valjano sastavljenoj mjenici. I kao što ne može treća osoba ma kakovim dugovnim obećanjem, napisanim na tudjoj mjenici, kakvu mu drago novu mjenicu izdati, isto tako ne može ni izdatnik mjenice staviv budi kakova očitovanja na valjanu mjenicu, izdati novih mjenica.

Kad bi bilježka o produženju i zbilja bila drugom mjenicom, morala bi, ma da je i na zastarielu (ali valjanu oblikom) mjenicu stavljena, imati moć, da stvori novu mjenbenu obvezu. Ali i sami austrijski sudovi, koji su se inače izjavili u prilog produženju mjeničnom, te koji mu pripisuju moć, da platežni dan, dakle i početak zagode, otegne, t. j. očitovanje o produženju smatraju izdanjem nove mjenice s novim platežnim danom, ipak su pred tom konsekvencijom uzmakli.

Ne može li se obraniti ta konsekvencija, to i načelo ne može obastati.

Bilježka o produženju kao takova nije nova mjenica, jer neima pravne ustanove, koja bi propisivala njoj u prilog dopunitbu njenog sadržaja ostalim sadržajem izprave.

Digitized by Google

I pokle se platežni dan mjenice pukom bilježkom o produženju nemienja, te time ni nova mjenica s novim platežnim danom neizdaje, to se mjenbena zagoda bilježkom o produženju neprekida, te u našem slučaju zagoda mjenice unatoč produženju nepočima tek 1. siečnja 1878., već 1. siečnja 1877., dakle svršava 1. siečnja 1880."

Ovomu nazoru dra. Sohma može se sliedeće prigovoriti:

Produženje platežnoga roka uslied ugovora sadržaje u smislu §. 1379. o. g. z. vazda priznanje duga sa strane dužnikove, dočim se priznanje duga kao čin jednostrani može učiniti i bez prolongacije. Jedno i drugo može se sbiti prije ili poslje dospjelosti duga.

Po §. 1497. o. g. z. prekida se zagoda i priznanjem duga; prekinuće zagode ali predpostavlja, da je takova jurve započela, dakle da je već nastupila plativost duga; §. 1497. o. g. z. slovi dakle samo o budi samostalnom, budi u produženju roka sadržanom priznanju duga nakon minuloga platežnoga roka, nipošto pako o produženju roka prije dospjelosti duga; što jamačno sliedi već iz naravi same stvari, jer se zagoda, koja jošte nije započela (§. 1478. o. g. z.) ne može ni prekinuti.

Takovo produženje oteže pače po §. 1379. o. g. z. platežno vrieme (plativost duga).

I pokle čl. 80. mj. r. samo u toliko tvori iznimku od §. 1497. o. g. z., u koliko priznanje duga poslje dospjelosti zagodu mjenice neprekida, dočim se produženje nastupivše prije dospjelosti neima prosudjivati ni po §. 1497. o. g. z. ni po čl. 80. mj. r. nego jedino po §. 1379. o. g. z.: to se za cielo produženje mjenice, dok ono biva prije dospjetka iste, neda poreći učinak, kakav ga ide po §. 1379. o. g. z.

Tim produženjem mienja se dakle prvobitni platežni dan.

Zašto da nebude dopuštena ta preinaka, koja se ipak osniva na zakonu, naime na §. 1379. o. g. z., dočim mjenbeno pravo nezabranjuje takove preinake.

Po duhu mjenbenoga reda sliedi baš protivno; može naime prema čl. 22. mj. r. trasat stegnuti svoj prihvat i na manju svotu, nego li je zapisana u mjenici, i ako se držatelj mjenice

Digitized by Google

pri tom smiri te na mjenici zabilježi, da se zadovoljava prihvatom, a da se glede neprihvaćenog iznosa odriče zavratnog prava proti prednikom, dobivamo time pravilnu preinaku prvobitne mjenične svote, proti kojoj preinaci doista nitko prigovora staviti nije vlastan. I dočim se preinaka obaljivanjem svote osniva na čl. 22. mj. r., temelji se preinaka prvobitnoga platežnoga roka na §. 1379. o. g. z. te čl. XI. uvodnoga patenta k obć. gr. zakoniku.[1]

I. Pirka.

O suposjedu.

Napisao Dr. Ant. Randa, c. kr. profesor prava u Pragu.

(Konac).

Pravila ta treba rabiti nesamo zato, što se i zakon sam (§. 833.) na posjed obazire, već i zato, jer bi bilo inače u načelih, po kojih je uredjeno suvlastničtvo i suposjed, nepomirivo protuslovje. Gdjegod bo ima suvlastnik pravo na jednostrano preduzeće kakvoga ukona, a ujedno je i suposjednik (§. 320. o. g. z.), tamo se ne može prikazivati takav ukon kao svojevoljno smetanje posjeda. Faktično uživanje stvari je ovdje vršenjem prava, na koliko se tiče posjeda. Zato na pr. neće biti moguće, tužiti suvlastnika (suposjednika) sbog protupravnog smetanja u posjedu (§. 339. o. g. z.), ako uživa prema §. 855. o. g. z. sa svoje strane na polak zajednički zid ili ogradu.

Možemo dakle kazati: Na koliko ima suvlastnik pravo na samostalno razpolaganje (gospodarenje) sa zajedničkom stvari, ide i suposjednika pravo na faktično razpolaganje.

Prema tomu nalazimo:

a) Svaki suposjednik je vlastan stvar načinom opredielenju njezinomu primjerenim na toliko jednostrano uživati, na koliko time neizključuje ostale suposjednike od istovrstnoga uživanja. Simo spada na pr. crpanje vode iz bunara, potoka, hodanje i vožnja po cesti itd ;[2]

---

[1] Po tome članku imaju se poslovi mjenbeni prosudjivati u toliko po propisih obćega gradjanskoga zakonika, u koliko mjenbeni zakon ništa posebnoga neustanovljuje.

[2] Srv. Hesse §. 4., 8.; Miescher str. 167.

Digitized by Google

b) Kod ukona običnoga gospodarenja (u poslovih „pravilnoga upravljanja i uživanja“ stvari) odlučuje većina glasova, koja se ima računati po veličini dielova (§. 833. o. g. z.); kod naredba vanrednih, učinjenih u svrhu sačuvanja ili poboljšanja stvari može zahtievati manjina sjegurnost za buduću štetu i eventualno dokinuće zajednice ili riešitbu sudačku (§§. 834. i 835. o. g. z) Mučanje većine (zanemarenje odpora) valja kao odobrenje (arg. §. 837. o. g. z.).

c) Uživanje zajedničke stvari onim načinom, kojim se je stvar do sada bez odpora uživala, štiti se po načelu §. 339. o. g. z. posesornom zaštitom.[1]

d) Upravlja li stvari jedan suposjednik bez odpora sa strane većine (§. 833.), smatra se po zakonu kao punovlastnik ostalih (§. 837.).

e) Dalnje modifikacije, osobito na koliko se radi o jednostrane ukone uživanju, postoje glede zajedničkih ograda (zidovah, plotovah, praznih mjestah, potokah itd.). Sliedi doduše iz sravnjivanja §§. 854—856. o. g. z., da imamo i tuj slučajeve intelektualnoga suposjeda; poimence smatraju se vrhovi brazde, plotovi načinjeni i samorasli, zidovi, sukromi potoci, odtoke, prazna mjesta i druge slične ograde — očevidno dakle i medje — u dvojbi kao zajedničke. Nu modifikaciju dosljednosti zajedničtva pro indiviso glede uživanja sadržaju §§. 855. uzp. sa §. 854. i 422. o. g. z. u tom smjeru, da smije svaki suposjednik zajednički zid ili zajednički plot, sukromi potok (zak. od 30. svibnja 1869. god. br. 93. dr. z. l. §§. 5. i 14.), medju, do polovice (do sriedine) sa svoje strane uživati. Poimence može svaki suposjednik u zajedničkom zidu sve do polovice debljine načiniti sliepa vrata i izdubke, gdje takovih neima sa druge strane. Isto tako može suposjednik zajedničke medje, živoga plota ili medjaš-drveta pobirati za se plodove polovice na njegovoj strani (travu itd.); ovo sliedi iz §. 854. o. g. z., koji se obazire na pogranična mjesta isto tako kao na pogranične zidove, iz §§. 15. i 14. zak. o vod. i iz uzporedjenja §. 422. o. g. z.,

[1] Srv. Miescher str. 186., koji dobro veli, da pristaje formula interdikta doslovce k ovomu slučaju: Uti eas aedes..... possidetis etc.

Digitized by Google

kojega nije moguće glede razpolaganja sa sućnosti medje obzirom na §. 828. o. g. z. uporabiti.[1] Buduć zakon dopušta samo uživanje ne na štetu susjeda, razumije se po sebi, da se može svako drugovrstno samovoljno razpolaganje sućnosti, na pr. porušenje zida, izoranje medje itd. zabraniti tužbom s bog smetanja u posjedu kao smetanje u zajedničkom posjedu. (Sr. sb. Ung.-Gl. br. 1905. i 2301.).

Nemogu li se suposjednici glede stanovitoga načina uživanja složiti većinom glasova (§. 833.), neima dotični način uživanja mjesta. Tu valja načelo: in re communi neminem dominorum jure facere quidquam invito altero posse. Unde manifestum est, prohibendi jus esse (l. 28. D. comm. div. 10. 3.)[2]

Dielovi pojedinih suposjednika moraju biti opredieljeni i njim poznati, jer bi inače njihovoj volji manjkala potrebita opredieljenost.[3] Iz toga sliedi dalje, da moraju biti suposjednici medjusobno glede svojih dielovah složni; dokle se nisu složili, je posjed preporan. Nitko izmedju njih ne može drugoga tužiti posjedovnimi tužbami, jer se nitko nenalazi u po-

---

[1] „Zajedničkim" vlastničtvom smatra zakon (§§. 361., 825. sl.) samo c. pro indiviso. Pogrješno vidi Unger I. str. 414. op. 18. (s kime sam bio u 1. izd. svoga Bes. u suglasju) u slučajevih §§. 854—856. o. g. z. comm. pro diviso, zaveden očevidno pravom uživanja na polovicu. Ovo je ipak, kako već rečeno, puka modifikacija dosljednosti zajedničtva pro indiviso, kako ju slično nalazimo i u rimsk. pravu. L. 13. §. 1. D. 8. 1.: Parietem communem incrustare licet ..... sicut mihi, pretiosissimas picturas habere. L. 19. §§. 1. 2. D. eod.: Scolas posse me ad parietem communem habere. (Srv. k ovomu Windscheid §. 169. a. op. 4.). I po pruskom pravu je suvlastničtvo pograničnih zidova itd. intellektualno, srv. §§. 133., 136. I. 8.; Förster II. §. 170. str. 151.; dr. mn. ipak Dernburg §. 215. op. 13. — Na intellektualno suvlastničtvo upućuje takodjer §. 421. o. g. z., koji glede stojećega drveta (inače nego rimsko pr. l. 7. §. 13., l. 8. D. 41. 1.) u suglasu sa §. 286. I. 9. prusk. L. R. bez ikakve dvojbe priznaje suvlastničtvo pro indiviso. Izmedju naših komentatora izjavljuje se Stubenrauch I. str. 1131. u našem smislu, Kirchstetter str. 210. neopredieljeno.

[2] Sr. takodjer Steinlechner I. str. 18.

[3] L. 32. §. 2 D. de usurp. 41. 3. (sr. dalje tekst). Savigny — str. 261. op. 2. nalazi subtilnost u tom, što se nitko nepripoznava kao posjednik, dočim bi bilo prikladnije, smatrati dielove, izrično neopredieljene, jednakimi, dakle, n. pr. jesu li dva posjednika, smatrati svakoga posjednikom polovice, ili dati obadvojici uzajamno interdikte. Sr. Puchta, Vorl. I. str. 256. — Nam se čini, da počiva subtilnost u tom, što bi se moglo činiti naravnije, da ima svaki suposjednik interdikte pram trećim osobam (kako najnovije

Digitized by Google

sjedu: ne u posjedu pro indiviso, jer neima tu suglasja glede dielova posjeda; ne u posjedu izključivom, jer neima tude niti izključive moći, niti primjerene volje. Prikladno zato (prem i subtilno) kaže se u l. 32. §. 2. D. de usurp. 41. 3. (Pomponius): Incertam partem possidere nemo potest. Ideo si plures sint in fundo, qui ignorent, quotam quisque partem possideat, neminem eorum mera subtilitate possidere Labeo scribit.[1] Razumije se ipak, da može svaki za se i svi zajedno tužiti treće osobe posjedovnimi tužbami, ako su se (dakako prije smetanja) makar samo medjutim složili glede dielovah.[2] Glede stvari, koje po zakonu ne mogu se nalaziti u suvlastničtvu pro indiviso, nepriznaje se takodjer nedielivi suposjed.[3]

(Iz českoga „Právníka“.)

---

sbilja Windscheid tvrdi §. 152. 3.), jer pitanje, kakav svakomu pripada dio, tiče se samo uzajamnoga odnošaja suposjednika. Ipak smatramo nazor u tekstu iztaknuti kao jedino logično dosljedan. Sr. sada takodjer Baron §. 115. Meischeider §. 43. str. 217. i 220. — Dosljedno moramo smatrati nazor Labeona izpravnim i za pravo austr. i za pravo prusko i ostale moderne zakonike. Srv. Förster §. 160. op. 20. i Exner, Trad. str. 30. Drugačije scieni za prusko pravo Dernburg §. 150. op. 10.

[1] Srv. riešitbu berlinskoga vrh. trib. Seuffert, Arch. XXVIII. br. 11. Poučan slučaj: A. i B uživahu zajedno dvorište, nalazeće se medju njihovima sgradama, onaj kao skladište, ovaj kao remizu za kola. S obijuh stranah trpilo se uživanje muče. Kada je kasnije B. proti dosadašnjemu običaju kola sa konji na drugo mjesto doveo, tuži ga A. sbog smetanja u posjedu, pod izlikom, da je sam u posjedu, nu bude sa tužbom odbijen, jer je B. u suposjedu (sic). Kada kasnije nasadi A na dvorištu drveća, tužio ga je B. sbog smetanja u posjedu. — Riešitba bi morala bez dvojbe inače izpasti, ako bi bio B. sbilja suposjednik, nego ako bi osnivao tužbu na tvrdnji izključivoga posjeda. U onom slučaju morao bi s razlogah gore navedenih tužbom svojom uspjeti, u ovom pako propasti, nedokazavši posjeda (jer compossessio in solidum nemoguća je). Nu na suposjed nije se moći u našem slučaju osnivati, jer manjka suglas suposjednikah glede dielovah posjeda. Obrazloženje dakle cit. riešitbe (da je B. suposjednik) je pogrješno, razlog je imao biti taj, što nije tužitelj dokazao izključivoga posjeda.

[2] Srv. Meischeider str. 218—220. Načine li suposjednici na pr. sunasljednici, koji jošte neznaju dielovah, na koje su pozvani, medjutim ugovor, da će se kasnije složiti, treba po presumtivnoj volji njihovoj scieniti, da su dielovi jednaki. Srv. §. 839. o. g. z. i §. 2. I. 17. L. R., gdje se ova predmnjeva upravo izriče.

[3] Seljačka imanja mogli su zato prije samo supruzi imati u zajedničkom posjedu pro indiviso. Srv. dv. dekr. od 31. ožujka 1788. i rieš. najv. sud. od

Digitized by Google

Kritične opazke ka nekojim rješitbam naših viših sudova.

II.

Tužbe, proizviruće iz trgovačkoga posla, nespadaju pred razpravnu oblast dužnika, već pred trgovački sud.

Po trgovcu A. R. proti ostavini u Križevcih nastanjenoga i ondje umrloga trgovca M. V. kod kr. sudbenoga stola u Belovaru, kao trgovačkoga suda, podnešenu tužbu radi izplate trgovačke tražbine, je isti sud a limine odbio, „akoprem je unutri navedeni predmet trgovačke naravi ; nu pošto se ostavina jošte u razpravi nalazi kod kr. kot. suda u Križevcih, te pošto se po §. 37. gradj. sudovnika bez iznimke sve tužbe, koje se tiču dugovah ostavinskih imadu, dok nebude još izrečena uručba ostavine, podnieti sudu onomu, pred kojim teče razprava o nasliedju".

Kr. banski stol je odluku prvomolnoga suda svojom riešitbom od 15. siečnja 1879. br. 423. preinačio i naložio izravno riešenje tužbe sa sliedećih razloga:

„uvaživ da sadržajem §. 4. zakona od 3 listopada 1876. bivaju taksativno navedeni oni sudovi, kojim nadleži razpravljati i riešiti prepore izlazeće iz trgovačkih stvari, a medju ove nije uvrštjen kr. kotarski sud u Križevcih" ;

„uvaživ po tom, da se mora ovim kasnijim zakonom ustanovljena nadležnost trgovačka držati kao promienjena ona prijašnjega zakona o nadležnosti sudova napose §. 37. carskoga patenta od 16. veljače 1853., što stoji u slogi sa propisom §. 549. zakona trgovačkoga čl. XXXVII. sbornika od 1877. komad XXI., a po tomu nedolazi kao očevidna nenadležnost suda prve molbe".

Kr. stol sedmorice obnašao je riešitbom od 6. lipnja 1879. br. 626. „gledom na ustanovu §. 37. sudovnika uz preinačenje odluke kr. banskoga stola potvrditi onu suda prvoga".

---

22. travnja 1857. br. 2079. sb. Peitlerove br. 821., kojom se nije priznao suposjed seljačkoga imanja sa strane treće osobe kao prikladan za zaposjednuće — punim pravom, jer zakonska zabrana nedopušta postupak valjane volje posjedničke. — Sada je naravno omogućen nedieliv suposjed seoskih imanjah, kao i suposjed drugih dobara, makar nisu izpunjeni uvjeti, o kojih ovisi dioba, na pr. kod dobra fideikomisarnoga.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice mnogo bi doprineo bio razjasnjenju u pitanju stojeće nadležnosti, kada bi u očigled razlogâ kr. banskoga stola nešto više svoju riešitbu nadopunio, jer §. 37. sudovnika sam za sebe nipošto neopravdaje nadležnost razpravne oblasti ob pravnih stvarih trgovačke naravi, ako nije ista razpravna oblast podjedno trgovački sud.

Judicium universale §. 37. sudovnika najme u pogledu ostavinskih predmeta proteže se samo na osobnu podsudnost,[1] te se osniva jedino na obćih načelih, postavljenih u §§. 13. i 16. sudovnika, polag kojih tužbe, imajuće za predmet ostavinske dugove, podpadaju do uručenja ostavine razpravljućem sudu (jer je upravo ovaj u pravilu [§§. 75. i 76. sud.] onaj sud, kojemu je ostavitelj po svojem redovitom prebivanju pripadao), nakon uručenja pako nasliednikovoj sudbenosti.[2]

Od osobne podsudnosti izuzeti su pako takovi obično važniji pravni predmeti, koji s obzirom na svoju posebnu narav zahtjevaju nuz jače popunjenje suda (u sboru) i nuz pravničko znanje takodjer i posebno tehničko i vještačko poznavanje stvari (causa), koje se ne može uvjek od sudca očekivati.[3]

Gledom na to navadja gradjanski sudovnik od 16. velj. 1853. nuz osobnu podsudnost takodjer trgovačku, pomorsku i rudničku sudbenost, koje takodjer kauzalnimi sudbenostmi (§§. 33, 46.) zove.[4]

Stoga kao što je osobna podsudnost naproti obćenitoj za različite slučajeve u svojem obsegu posebna (§§. 31. i sl.), isto tako obstoji za razliku od obćenite i posebna kauzalna sudbenost.

Ako dakle §. 56. sudovnika kaže, da osobiti sudovi, koji u osobnih stvarih parbenih nastaju za stanovite slučajeve (§§. 31. i sl), i na trgovačke sudove se uporavljuju, — to se ima u toliko razumjeti, „u koliko posebne okolnosti, na kojih se temelje posebne sudbenosti — za razliku od obćenite — mogu biti mjerodavne takodjer kod trgovačkih sudova i za pravne stvari, koje na nje spadaju".[5]

[1] Dr. Ferd. Schuster, Verfahren ausser Streitsachen, 2. izd. str. 58. i sl.; prisp. Gerichts-Zeitung, 1855., br. 128. str. 523.

[2] Vidi rieš. vrh. sudišta od god. 1866. br. 1900. i br. 2414., Glaser-Unger-Walther-Sammlung.

[3] Dr. Fr. Haimerl, Competenz-Vorschriften, 3. izd. str. 126. i sl.

[4] Glaser-Unger-Walther-Sammlung br. 2803.

[5] Dr. Fr. Haimerl, l. c., str. 130. i 131.

Digitized by Google

Smrtju obvezanoga pako neukida se nadležnost kauzalnoga suda[1] jer nije preinačena narav prepornog predmeta, na kojoj se osniva zakonska ustanova posebne (kauzalne) sudbenosti; i jer §. 37. sudovnika nadležnost suda samo za one slučajeve normira, gdje bi imao sud kao osobno sudište tuženoga odlučivati, dočim ovim §-om. oni prepori, koji su po zakonu kauzalnomu sudu ustupljeni, ovomu se oduzeti a ostavinskomu sudu podvrći ne mogu.[2]

Naprotiv tužbe, koje po §§. 1. i 2. zakona od 3. listopada 1876. o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj ka kauzalnom sudu spadaju, jesu od universalne sudbenosti ostavinskoga suda izuzete.[3]

Sudbenost dakle, koja iza smrti koje osobe do uručenja ostavine razpravnom sudu pripada, ne može se protegnuti takodjer na takove tužbe, u pogledu kojih je preminuli sam krieposti posebnih zakonskih ustanova kojemu drugomu, nego li redovitomu sudu svoga prebivanja podvržen bio.[4]

Istina prema §. 6. zakona od 3. listopada 1876. o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj mogao bi se nazočni predmet podvrći takodjer sudbenosti kr. kot. suda u Križevcih; nu to pravo pripada samo tužitelju, želili da se njegova tužba običnom osobnom tužbom smatra.[5] Na to nemože biti obvezan tužitelj koj hoće da se njegova pravna stvar polag njezine strogo trgovačke naravi prosudi, pa gledeć na ustanovu §. 56. st. 2. sudovnika niti tada, kada bi onaj obični sud podjedno razpravna oblast bio.

Jedino bi mogao biti upućen na to — obstoje li zahtjevani uvjeti — zakonom od 3. listopada 1876. o maličnom postupku (§. 2. stavka 3.)[6] Dr. Ivan Ružić.

---

[1] Riešitba vrh. sudišta u Beču od 8. svibnja 1866., br. 4251. u Ger. Halle, 1866., br. 86, i Glaser-Unger-Walther-Sammlung l. c. br. 2414. Protivnog mnienja je dr. J. Blaschke, der österr. Wechselprocess, 2. izd. str. 38, nenavedši za svoj nazor nikakova razloga.

[2] Ger. Halle, 1868. br. 105. sa riešitbom vrhovnoga suda od 2. prosinca 1868. br. 11740.

[3] Dr. Ferd. Schuster, l. c. str. 59. i 60.; prisp. dr. Moriz Stubenrauch, Handels-Recht, str. 366.

[4] Glaser-Unger-Walther, l. c. br. 2414.

[5] Haimerl l. c. str. 131. pod. br. 2.

[6] Dr. M. Derenčin, tumač zakona od 3. listopada 1876., str. 23. slovo h.

Digitized by Google

Osnova

zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§-a. 6, 15, 24. i 61. zakona od 3. listopada 1876. omjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87. „Sbornika“ od god. 1876.).

§. 1. Mjestnoga sudca i zamjenika mu bira občinsko poglavarstvo po propisu §. 6. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87. Sbornika od god. 1876.) na tri godine.

Prisežnici pako imadu se i nadalje birati svake godine; na odnosnoj izbornoj sjednici, u kojoj se samo prisežnici obnavljaju, netreba da prisustvuje povjerenik političke oblasti.

§. 2. Za vrieme, dok traje izborna perioda mjestnoga sudca i zamjenika mu, zaprisiže na novo izabrane prisežnike mjestni sudac, odnosno zamjenik mu po propisu §. 15. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi.

§. 3. Trgovci, ako nije bilo drugačije ugovoreno, vlastni su svoje tražbine, u koliko spadaju pod nadležnost mjestnih sudova po §. 21. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi potjerati po izboru svojem budi u smislu §. 24. potonje spomenutoga zakona kod mjestnoga suda one občine (grada, trgovišta), gdje oni u čas sklopljenja posla imadu trgovačku nastanu, ili u pomanjkanju te nastane, svoje prebivalište.

§. 4. Vjerovnik može radi novčane tražbine, za koju je mjestni sud nadležan dozvoliti ovrhu (§. 61. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih), samo onda zamoliti neposredno redoviti dužnikov sud (kr. kotarski i gradsko-delegovani kot. sud), da mu po ustanovah XXII. glave priv. gradj. postupnika (br. 190. d. z. l.) i zakona od 17. prosinca 1876. o preinaci toga postupnika (Sbornik br. 1. 1877.) dozvoli ovrhu, ako se svjedočbom nadležnoga mjestnoga suda izkaže, da se ovrha na pokretnine, dozvoljena u smislu odnosnih ustanova zakona o mjestnih sudovih, nije mogla provesti radi pomanjkanja dužnikovih pokretnina, ili da pored provedene ovrhe njegova tražbina nebje podpunoma namirena.

§. 5. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Digitized by Google

Obrazloženje

k osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju njeke ustanove zakona od 3. list. 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87. Sbornika od god. 1876.).

I. Služba mjestnih sudaca, njihovih zamjenika i prisežnika traje sada po propisu §. 6. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi jednu godinu, pa se prema tomu rečeni funkcijonari i biraju samo na jednu godinu. Dulje trajuću službu odnosno nov izbor mogu po §. 11. sl. d. istoga zakona odkloniti oni funkcijonari, koji su jednu od spomenutih služba obnašali za periode na izmaku.

Zakonska ustanova ova potekla je s gledišta, da se pojedini občinari na rečenu redovito bezplatnu i dosta tegotnu službu nesile na dulje nego samo na jednu godinu, pa da bude godišnjom izmjenom pružena prigoda pozivati izmjenice sve po zakonu usposobljene občinare, da ovoj po naš narod koristnoj i omiljeloj mu uredbi tim pripravnije svoje sile posvete.

Za trogodišnjega djelovanja toga zakona pokazalo se je ipak, da je u većem broju seoskih občina izbor sudca pao svake godine na jednu te istu osobu, i da je radi pomanjkanja osoba bud valjanih bud vrstnih obnašati tegotnu tu službu, redovito občinski načelnik izabran mjestnim sudcem. Već je ovaj pojav sam po sebi podoban pobuditi dvojbu o shodnosti §. 6. zakona o mjestnih sudovih, u koliko se isti proteže na izbor mjestnoga sudca i zamjenika mu.

Nu osim ovoga pojava valja još priznati, da uredovanje mjestnoga suda pored jednostavnosti postupka pred njim zahtjeva od predstojnika mu njeku rutinu, zahtjeva njeku vještinu u rukovodjenju u nadziranju posala, koja se pribavlja samo poduljim uredovanjem. Ovim se zahtjevom odazivlje osnova produžujuć u §. 1. izbornu periodu mjestnoga sudca i zamjenika mu na tri godine, očekivajuć, da će ovom odredbom udariti mjestnomu sudovanju stalniji temelj, i samu poslovanju svestrani razvitak. Nuzgredno valja nam spomenuti, razterećuju zemaljski budget, koje će se ovom odredbom polučiti.

Digitized by Google

Svakogodišnjoj obnovi sveukupnoga osoblja mjestnoga suda morali su u smislu zakona prisustvovati povjerenici političkih oblasti, a sveukupno obnovljeno osoblje morali su zaprisizati kotarski sudci odnosno njihovi zamjenici, pa su ta svakogodišnja izaslanstva organa kako političkih tako i sudbenih oblasti bila skopčana sa razmjerno znatnimi izdatci.

Taj trošak namjerava osnova ograničiti na svaku treću godinu, kad se ima obnoviti sveukupno osoblje mjestnoga suda, ostavljajuć u §. 2. občinskim zastupstvom, da godimice sama obnavljaju prisežnike, a mjestnim sudcem, odnosno njihovim zamjenikom, da novo izabrane prisežnike za trajanja svoje izborne periode, dakle tečajem dvijuh godina, zaprisižu.

Izborna perioda prisežnika pako nije produljena, jer za produljenje te periode negovore oni razlozi, koje smo jur iztaknuli za izbor mjestnih sudaca i jer se može očekivati, da se godišnjom obnovom ovih funkcijonara, koji služe bezizniimno bezplatno, može promicati svrha, koja je lebdila pred očima zakonodavcu, kad je donesao ustanovu §. 6.

II. Nadalje potaknula je ustanova §. 24. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, koja odredjuje, da je u parnicah navedenih u §. 21. nadležan mjestni sud one občine (grada, trgovišta) u kojoj tuženik prebiva, trgovačku i obrtničku komoru u Zagrebu, da zamoli preinaku toga §-a. onamo, da bude trgovcem i obrtnikom slobodno utuživati svoje tražbine, kako kod mjestnoga suda, u području kojega dužnik stanuje, tako i kod mjestnoga suda občine (grada, trgovišta), u kojem vjerovnik prebiva.

Potrebu te preinake obrazložila je spomenuta komora s tim, što je za trgovce i obrtnike ućerivanje tražbina njihovih izvan njihovih sjedišta kod mjestnih sudovah onih občinah, u kojih njihovi dužnici stanuju, skopčano s gubitkom vremena i s velikim troškom i što je tako otegoćeno utjerivanje tražbina na uštrb javnoj vjeresiji i trgovačkomu prometu.

Valja priznati, da ustanova §. 24. u pitanju stojećega zakona stoji u oprieci s ustanovom §. 324. zak. članka XXXVII. zajedničkoga sabora od god. 1875. o trgovačkom zakonu, po glasu

Digitized by Google

koje imade dužnik novčane dugove, osim dugova osnivajućih se na papirih prenosivih ili glasećih na pokazatelja, u koliko iz ugovora ili iz naravi posla ili iz namjere ugovarajućih stranaka nesliedi ino što, na vlastitu pogibelj i vlastite troškove platiti u mjestu gdje se je u čas sklopljenja posla nalazila trgovačka nastana ili u pomanjkanju te nastane prebivalište vjerovnika.

Premda dakle trgovac po glasu sada spomenute ustanove trg. zakona imade pravo, tražiti naplatu svojih tražbinah, spadajućih prema propisu §. 21. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi pod nadležnost mjestnih sudova, u mjestu svoje trgovačke nastane odnosno svoga prebivališta, ne može ipak u mjestu svoje trgovačke nastane odnosno svoga prebivališta kod mjestnoga suda utužiti takove tražbine proti dužnikom, koji stanuju u području druge občine, jer mjestni sud nije nadležan pogledom na propis §. 24. zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, a kotarski kao mališni sud neće takovih tužba primati, jer spadaju po novčanoj svoti pred mjestne sudove.

Praksa njekih kotarskih sudova udarila je putem tim, da u bagatelnom postupku prima pogledom na §. 324. trg. zakona i §. 1. zakona od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti, tužbe trgovaca proti dužnikom njihovim imajućim boravište u drugoj občini, premda bi te tužbe po iznosu utužene tražbine spadale pred mjestni sud one občine, u kojoj dužnik prebiva; nu većina bagatelnih sudaca, držeći, da je zakon koj normira postupak pred mjestnimi sudovi, jus cogens, odbija tužbe trgovacah radi tražbina upućenih na nadležnost mjestnih sudovah. U oči svega toga nastoji osnova iztaknutu oprieku §-om. 3. izgladiti, ostavljajuć trgovcem na volju ućerivati svoje tražbine budi kod mjestnog suda svoga prebivališta, budi kod mjestnoga suda dužnikova boravišta.

Kr. vladni odjel za pravosudje nedrži pako, da bi uputno bilo dirati u ustanove §. 24. zakona o mjestnih sudovih za netrgovačke parnice, najmanje pako u onom iznimnom obsegu, u kojem se to predlaže za trgovce. Iznimka od stožernoga postu-

Digitized by Google

povnoga načela, da tužitelj sliedi forum tuženika, može se opravdati u interesu trgovine, u interesu trgovačkoga stališa, kojemu se ovakovom ustanovom podieljuje i opet njeka polaštica; nu nebi se dala opravdati u redovitom postupku, najmanje pako pred mjestnimi sudovi. — §. 24. zakona o mjestnih sudovih izključuje svaki drugi forum, nego li redoviti, to jest osobni sud tuženika, ter nastaje dalnje pitanje, nebi li shodno bilo, dozvoliti i u postupku pred mjestnim sudom osobiti forum na pr. slobodna podvrgnuća (prorogatio), ugovora (forum contractus), litis consortiuma, suvislih stvari itd. itd. — Po mnenju vlade pripust osobite nadležnosti i kod mjestnih sudovah protivio bi se temeljnoj glavnoj misli, kojoj ti sudovi zahvaljuju svoju eksistenciju, misli najme, da ima sitnih priepora, koji se danomice dogadjaju medju stanovnici jedne te iste občine, i koje valja rješiti što jeftinijim i hitrijim postupkom.

S obzirom na narav priepora dosudjenih kompetenciji mjestnih sudova, pripust osobite nadležnosti nije nuždan, jer riedko kad došlo bi do uporave ustanovah, tičućih se na primjer osobite nadležnosti vodjene uprave, suvislosti stvari itd. neglede na to, da članovi mjestnih sudovah, u pravilu nepravnici, nebi bili u stanju shvatiti ih kako valja. Što se napose tiče prorogacije, njezin pripust nepreporučuje se već s toga, što bi se ista s obzirom na neznatnost tražbine ugovorila ustmeno, ter težko dokazala pred mjestnimi sudovi, pred kojimi nisu dozvoljena svakolika dokazala. K tomu proragacija mogla bi se zlorabiti kao sredstvo, da si seoski lihvari oglušnimi osudami olakšaju realizovanje lihvarskih tražbina.

III. Neima dvojbe, da je vjerovnik imajući pravomoćnu osudu ili odluku vlastan učiniti sve zakonom dozvoljene korake, da dodje do svoga namirenja. Nu zakon od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, imenito §. 61. obvezuje vjerovnika, da kod mjestnoga suda prije svega uzište ovrhu na dužnikove pokretnosti. Nedodje li tim putem nikako ili samo diono do namirenja, pristoji mu svakako pravo, posegnuti i na cieli ostali imetak dužnikov, dakle ovrhu povesti i na dužnikove nepokretnosti, ili izhoditi drugu vrstu ovrhe, koje nije vlastan dozvoliti i provesti mjestni sud.

Digitized by Google

Ova misao izražena je dovoljnom jasnosti u §. 61. zakona o mjestnih sudovih. U praksi nije svakako bilo slučaja, u kojem bi se o njoj podvojilo. Upitna ustanova opravdana je podpunoma tim, što se tražbine dosudjene po mjestnom sudu mogu obično lahko realizovati ovrhom na pokretnine, i što nebi bilo pravično izložiti dužnika ovrhi na nekretnine za tražbine, o kojih može se predpostaviti, da će se namiriti ovrhom na pokretnine. Osim ovih obzirah valja još spomenuti, da se dozvola ovrhe na nekretnine, radi uredbe gruntovnice, koja zahtjeva osobitu točnost dozvoljujuće odluke i poznavanje gruntovnih propisa u uredujućega suda, nebi mogla nikako prepustiti mjestnim sudovom a po gotovu provedba takove ovrhe ne može biti predmetom uredovanja mjestnih sudovah. Nu i ostale vrste ovrhe, za koje znadu obćeniti naši postupovni propisi, osim ovrhe na zaslužbe, iziskuju poznavanje odnosnih postupovnih propisah, koje se ne može predpostaviti kod mjestnoga sudca. Svi ovi obziri opravdavaju u govoru stojeću ustanovu našega zakona. Nu ako glavna misao te ustanove nije dala u praksi povoda dvojbam, tim je više dvojbah nastalo u načinu njezine provedbe, o kojem niti postojeći zakon niti provedbena naredba nedonose pobližih propisah. Prosudjujuć djelovanje zakona o mjestnih sudovih i pristupajuć k njegovu popunjenju, vlada drži, da će doprinieti k jasnoći zakona, ako ustanovi i način, kojim se može voditi dalnja ovrha u slučaju onom, da dosudjena tražbina nebi se namirila ovrhom na pokretnine, koju je mjestni sud vlastan dozvoliti i provesti. Prije svega valja rješiti pitanje, kada nastaje za vjerovnika pravo voditi ovrhu na nekretnine, ili izhoditi vrstu ovrhe izključene kod mjestnih sudovah? Naša osnova rješava to pitanje prema gore iztaknutoj glavnoj misli zakona, to jest dozvoljava ovrhu inu onda, ako ovrhom na pokretnine nije namirena ovrhovoditeljeva tražbina, ter dodaje, da nenamirenje iste usljed pokušane ili provedene ovrhe mora biti posvjedočeno po nadležnom mjestnom sudu.

Drugo je pitanje, kod kojega redovitoga suda ima ovrhovoditelj na temelju gore spomenute svjedočbe zaiskati ovrhu? Osnova rješava pitanje u suglasju sa §. 439. gradj. post., upućujući ovrhovoditelja na redovitoga dužnikova sudca, to jest na onoga, na

Digitized by Google

kojega bi po propisih sudovnika stvar parbena bila spadala da neima inštitucije mjestnih sudovah. Vlada razpravila je i pitanje, nebi li shodno bilo donieti ustanovu, po kojoj bi za dozvolu ovrhe na nekretnine u slučaju s kojim se bavimo, bio nadležan realni sud, nu nije prihvatila toga načina s razloga, što bi se tim povriedilo načelo, izraženo u §. 439. gradj. post., što je redoviti osobni sud dužnikov u pravilu onaj kot. sud, koj vodi nadzor nad uredovanjem mjestnoga suda, ter će usljed toga biti u stanju uvjeriti se laglje o pravomoćnosti osude mjestnoga suda, o redovitosti provedene ili pokušane ovrhe na pokretnine. K tomu u pravilu bit će i onako osobna inštancija dužnikova i realni sud; a pošto bi se za druge vrste ovrhe imala svakako izreći nadležnost osobne ovršenikove inštancije, nečini se shodno razlikovati u pogledu nadležnosti medju ovrhom na nekretnine i drugimi vrstami ovrhe, pridržanimi dozvoli i provedbi redovitih sudovah n. p. ovrhe dužnikovih tražbina itd.

§. 4. osnove nepropisuje, da se ovrha kod redovitoga suda može zaiskati samo nakon provedene ili pokušane ovrhe na zaslužbu, koju je mjestni sud dozvolio u smislu §. 77. zakona o mjestnih sudovih, jer bi ovakova ustanova stala u oprjeci sa namisli zakonodavca, koj je očito hotio, da se pokuša samo ovrha na pokretnine (§. 61.), i jer je ovrha na zaslužbe u obće problematične vriednosti, a naročito u selih. Bilo kakogod, §. 4. izriče jasno u kojih slučajevih može se voditi ovrha na nekretnine ili ina u zakonu o mjestnih sudovih nepredvidjena ovrha za tražbine, dosudjene po mjestnih sudovih, ter odstranjuje svaku dvojbu ob imperativnoj ustanovi zakona, da se ovrha na nekretnine ili ina vrst ovrhe ima radi spomenutih tražbina dozvoliti po redovitomu sudu samo nakon posvjedočena neuspjeha ovrhe na pokretnine, dozvoljene i provedene ili pokušane po nadležnom mjestnom sudu.

U Zagrebu 1. studenoga 1879.

Digitized by Google

Upravna sudbenost u Ugarskoj.[1]

I.

Od kako je provalila istočna kriza, nasta podpuna tišina u području reforma upravnih u Ugarskoj. Istom u najnovije doba nastaje nešto živahnije kretanje. Vladu ide zasluga, da je poduzela iniciativu u jednom od najvažnijih i najtežih problema, što no danas kreću modernom državom u tom području.[2] Pitanje ob upravnoj sudbenosti uzeto je najnovijom okružnicom, upravljenom na sva ministarstva i službeno u program vladin, pa ma da i jesmo još sada vrlo daleko od riešenja velike te zadaće, ipak smo vrlo zadovoljni, da možemo reći, kako se i u Ugarskoj nastoji ostvariti onaj najviši postulat pravne države; da je pitanje ob oživotvorenju toga postulata pitanje vremena, i da se je nadležni organ u istinu dao na riešenje toga posla.

Skroz jasna je odlična važnost ove činjenice za ugarsku upravu, nekim načinom za ukupni javni život Ugarske. Sa pitanjem ob upravnoj sudbenosti stoje u najtjesnijem savezu naj-

---

[1] Ovaj članak napisa dr. Julij Láncz y u „P. Lloydu," pa mislimo da je vredan da ga priobćimo u hrvatskom prevodu. Pitanje ob uredjenju upravnih sudišta mora doći i u Hrvatskoj na dnevni red, mi ćemo sjegurno o njem progovoriti; a za sada dobro je da se znade, kako o tom misle u Ugarskoj. — Ur.

[2] Kr. ugar. ministar n u t a r n j i h p o s a l a upravi na ostala ministarstva dopis ob upravnoj sudbenosti; glavni momenti njegovi jesu sliedeći:

U novije vrieme u inozemstvu, naročito u Njemačkoj izdani zakoni ob upravnih sudbenih stolovih (sudovih) polaze pravilno od temeljnoga načela, da se oni upravni poslovi, kojih o d l u č i v a n j e i r i e š a v a n j e sa gledišta javnih interesa jedino se osniva na razlozih shodnosti, imadu izključivo pridržati odluci upravnih oblasti, koje će tu postupati prama ustanovljenim normam prizivnim, i da se glede ovih može jedino podnieti žalba kod nadležne upravne oblasti; naprotiv pako kod onakovih administrativnih odredaba ili odluka, koje se tiču prava p o j e d i n a c a ili k o r p o r a c i j a, zajamčenih zakonom ili unutar granica zakona izdanom vladinom naredbom ili municipalnim štatutom, vlastni su pojedinac ili korporacija obratiti se na upravne sudove te t u ž b o m potražiti pomoć, ako misle da su ona prava povredjena administrativnom naredbom ili odlukom. Samo ova potonja kao p r e p o r n e u p r a v n e s t v a r i jesu predmet upravne sudbenosti.

Spomenuti po meni zakoni većim dielom — tako n. pr. najnoviji pruski zakon (zakon o kompetenciji) izbrajaju potanko i taksativno na temelju specialnih zakona dotične države, koje stvari i koja pitanja imadu se smatrati čisto administrativnimi, a koja dolaze pred upravne sudove.

Rekav ovo umoljavam vašu preuzvišenost, da izvoli one poslove vašoj mudroj upravi povjerenoga ministarstva, o kojih je vaša preuzvišenost u naj-

*

Digitized by Google

viši interesi eksekutive i uprave, garancije za pravo i slobodu individua. Nu organizacija upravne sudbenosti u starih kulturnih državah pokazuje samo jednu stranu ovoga pitanja. Samosvjestna borba na obranu tih interesa mnogo je starija u onih državah, nego li su pokušaji organizacije upravne sudbenosti. Nastojanje izvojevati si one garancije prava i slobode zrcali se u cielokupnom organizmu upravnom; barma se jasno razabire nastojanje, da se uprava tako udesi. Upravno tielo čini čvrsto spojeni sustav, nigdje se ne poremećuje organički savez medju glavom i udovi. Gdje se pravni karakter uprave nije tradicionalno iz ove same razvio, kako u Englezkoj, tamo se je gledalo uvedenjem upravne sudbenosti poglavito uvesti novi moment u okviru popostojećega pravnoga sustava, koji se je podpuno pokazao za život sposobnim, i koji su nastojale održati sve zapadne države kontinentalne, Francezka, Njemačka i Austrija, unatoč velikim prevratom.

U Ugarskoj stoje stvari sasma drugačije. U Ugarskoj ne ima organičkoga, čvrsto vezanoga upravnoga sustava. Ministerijalno ustrojstvo moderne samostalne Ugarske nije si stvorilo nikakova osebna, organički uredjena upravna tiela. Borbe i napori moderne Ugarske oko reforma namienjeni su u prvoj liniji pitanjem ustavim, a glede uprave poglavito najvišim slojevom uprave, centralnim oblastim. Kao pravi izvršni organ nutarnje uprave pridržane su tvorbe prošlih vremena, te izčupav iz njih najveće anomalije, za nevolju prilagodjene promienjenim okolnostim vremena. U tom avitičkom organizmu riedko bijahu zastupana elementa upravnoga prava. U golemoj oprieci pako, koja postoji u modernoj Ugarskoj medju timi starinskimi samoupravnimi sborovi i vladom ministerialnom „à la française,“ moralo je nestati i same ideje upravnoga prava. Ta u kakovom odnošaju stoje pojedina uda naše uprave medju sobom?

---

višoj instanciji na temelju postojećih zakona, valjajućih vladinih naredaba i zakonske prakse, administrativnim putem izdavala naredbe i stvarala odluke, tako odieljene, prema tomu najme da li su prema gore rečenomu čisto administrativne ili preporne upravne stvari, taksativno izbrojiti, odnosno sastaviti o njih izkaz te mi takav radi dalnje porabe odmah poslati.

Digitized by Google

U municipijih opaža se težnja što jače razširiti vlastitu moć i svoj djelokrug te ga sačuvati od uticanja centralne vlade. Naprama tomu nastoji, što je sasma naravski, centralna vlada da što jače i intenzivnije razširi discrecionarnu vlast vlade. Nije dakle bila najnutarnjija tendencija naše uprave, da se čuvaju pravne ograde, nego da se razmakne sfera moći i vlasti. Manjkao je onaj posredujući organ, koji bi imao oprieke tih konflikta poravnati, manjkalo je točno ustanovljenje, što pripada pojedinim upravnim organizmom medju sobom i naprama državljanom u pojedinih područjih javnoga prava, a što ih opet nejde, manjkao je — zakon. Jer zakoni stvoreni počam od g. 1867. sadržavaju samo temeljna načela institucija i površno opredieljenje nadležnosti. Početci sistematičnoga materijalnoga upravnoga zakonodavstva mogu se svi svesti na tvorbe g. 1876.

U takovih okolnostih sasma je naravski, da se ob upravnoj sudbenosti ne može ni govoriti s toga jednostavnoga razloga, jer je manjkala podloga za to, manjkala je stvar bitna, manjkala je sviest za upravno pravo. Da je javna pravna sviest u ovakovom stanju silno uzdrmana, nije nikakovo čudo, pa će trebati mnogo vremena, dok se opet učvrsti. Još se svi dobro sjećamo istinitih povreda i oštećenja prava, kojim su izvrženi pojedini državljani u području javnoga prava, u području uprave, ponajviše bez krivnje izvršujućih organa, nego krivnjom sustava, pa nam se takove povrede još i sada svaki čas dovode pred oči. Duboko nezadovoljstvo, bolno osjećanje s bog toga bezpravja u tom području, već se je rano, početkom ovega decenija, pojavilo, pa kad je odlični državnik[1] jednom izjavio, da je naša uprava „azijatska," upotrebio je pravu rieč u sasma drugom smislu, nego li je tada sam mogao i misliti. Uprava naša bijaše „azijatska," ne samo jer je bila primitivna, nehajna, pristrana, neuka i nepouzdana, nego i zato, jer bijaše bezpravna i samovoljna. Trebalo je više godina, dok se je upoznala ta gruba pukotina. Sa zadovoljstvom spominjemo, da smo mi raz-

[1] Baron Pavao Senney u svom govoru, rečenom u dolnjoj kući mjeseca listopada 1872.

Digitized by Google

pravljajuć osnovu, a kasnije i uvedenje austrijskoga upravnoga sudišta upozorili na onaj jaz, da smo medju prvimi možda prvi bili, koji smo tečajem posliednjega decenija zahtievali pravne garancije za ugarsku upravu. Nu što se je prije kakovih pet godina smatralo marotom nekih ideologa, od onoga si je vremena prokrčilo put u javnom mnenju, osjeća se javnom, obćenitom potrebom. Županije i kralj. gradovi, stojeći pod pritiskom ovih odnošaja, moljahu zakonodavno tielo i vladu, neka se podigne pravo izričući organ za preporna pitanja javnoga prava, uprave. Pojedinci i korporacije pridružiše se ovim molbam, parlament je već mjeseca ožujka t. g. usvojio rezoluciju tičuću se ovoga predmeta — vlada ne ogluši se vapajem i zahtjevom vremena, sprema se da glasno izrečenim željam zadovolji; prvi je korak učinila, stoji na početku puta.

Dobro nam je došla na tom putu. Nemislimo tim reći, da nam lebdi pred očima gotovi uspjeh, stvoreni najviši upravni sud, koji bi na jedan put izliečio sve bolesti, na kojih trpi naše javno pravo u upravi. Iz dosadanje iniciative vlade neopaža se nikakova pozitivna tvorba, pa nam se u obće čini nada u takovu podredjenom, sravniv ju s onom višom stečevinom, stojećom u tom, da se je vlada u obće postavila na stanovište upravnoga prava, da priznaje eksistenciju takovoga prava te se sprema da ujedno sakupi počela toga prava, pribirajuć „razštrkana uda“ njegova od pojedinih ministarstva. Oplodjujuća snaga toga načela donieti će više koristi, nego pojedini organ, koji bi i onako imao biti samo izliev, p o s l j e d a k samoga načela, premda podpuno uvažujemo odlučnu važnost i takova organa. Ta bome već je skrajne vrieme, da uvrstimo u naše javno pravo garancije nepristrana, stalna i suzdržujućega prava. Nasliedjene uredbe naše historičke samouprave približuju se svomu konačnomu razsulu. Premoć države sa svimi žilami i mišicami postaje sve osjetljivijom, sve obsežnije i čvršće sapinje ona tielo družtva ugarskoga. Tko je u parlamentarizmu mislio naći silni korektiv u tom pravcu, ljuto se je prevario, pače (parlamentarizam) pokazao se vrelom velikih zala tako kod nas kao i drugdje na evropejskom kontinentu. Dakle sama pravna ideja mora da dodje do uvaženja u upravi,

Digitized by Google

u rukovanju javnoga prava, tu mora naći svoje garancije. Nu svaki pokus u tom pravcu mora u Ugarskoj dovesti do rezultata, da osnovanje takova reda zavisi o definitivnom, pouzdanom i po osnovi zamišljenom ter izvedenom upravnom organizmu. Mi smo dakle čvrsto uvjereni, da fiksiranje upravnoga prava, organizacija upravne sudbenosti mora bezuvjetno voditi do reforme i obnove našega ukupnoga upravnoga organizma. I nada u ovo nuka nas, da iniciativu u ovom području pozdravimo velikim zadovoljstvom.

II.

Nazori ob upravnoj sudbenosti gotovo su podpuno suglasni, dok se radi ob općenitih stanovištih, koje smo gore razložili; nu tim oštrije su oprieke čim se počme misliti na konkretno realiziranje, na organizaciju judicature. I te oprieke, ta razlikost mnenja proteže se tako na temelj kao i na bitna obilježja same institucije.

Jamačno je dokazom neznatna duševna gibanja, što se ovo pitanje u javnom mnenju ugarskom jedva spominje,[1] te će se po svojoj prilici prepustiti birokratičkomu riešenju, dočim drugdje, čim se potakne, čim sjevne samo nada njegova riešenja, biva povodom i predmetom vrlo živahnomu izmienjivanju misli i ideja, te vodi do koristna formuliranja najraznovrstnijih stanovišta i načina realiziranja.

Organizacija upravnoga pravosudja u Pruskoj, podignuće upravnih sudišta u Badenskoj i Austriji, izazvaše u dotičnih državah cielu literaturu o tom predmetu, pa su neki proizvodi njezini absolutnom vrlinom svoga sadržaja pribavili si u učenom svietu trajnu važnost, koja će dakako dugo preživjeti vrieme, koje ih izazva. A u tih razpravah zasvjedočeno je ne samo znanje i više shvaćanje dotičnih krugova — koje bijaše u tih državah već davno na dobru glasu — nego i duševna sloboda, kojom su muževi uprave, ili namješteni u drugih državnih službah, izricali svoj sud, često ni malo povoljan dotičnim vladam. Nadajmo

[1] Tout comme chez nous. — Ured.

Digitized by Google

se, da će se i u Ugarskoj možda latentno bogatstvo idea pozvanih krugova očitovati, da će provaliti u javnost, da ne će pofaliti ni ona duševna sloboda, bez koje se neda na tom području ništa povoljna i trajna stvoriti. Jer za rad i razmišljanje ima dovoljna gradiva i dovoljne prilike.

Već sám ponešto suvi poziv izdan pojedinim ministarstvom, da „poslove svoga ressorta posebice, prema tomu da li su čisto administativni ili preporni upravni poslovi, taksativno izbroje, odnosno da sastave izkaz o njih“ sadržaje zadatak odlučne važnosti, i — dodajmo odmah — vrlo mučan. Tim se svako ministarstvo pozivlje, da točno opredieli pojam pravne upravne stvari i da ga kroz sve agende svoga ressorta provede. To je već omašna radnja administrativne kodifikacije, jer materija upravne sudbenosti leži većom stranom u ressortih izvan ministarstva nutarnjih posala, koje poprimi ovdje iniciativu, kako to dokazuje praksa u Austriji. Koliko se najme može razabrati iz rješitba c. k. upravnoga sudišta bečkoga, čine tu slučajevi, potičući iz specialnoga područja ministarstva nutarnjih posala, znatnu manjinu.

Za najobsežniju i najvažniju granu ukupne uprave, za financijalnu, zahtjeva onaj inače na oči toli čedni poziv o prinošenju podataka, da se rieši ciela povorka upravo načelnih predhodnih pitanja. U kojoj mjeri da se dosadanja izključivo financijalnim oblastim inclusive ministarstva financija pripadajuća odluka (decernat) razdieli te dodieli administrativnim sudovom, a da se ne sustavi djelovanje porezne administracije i ne povredi jedinstvo uprave poreza? U koliko bi se imala elementa samo kratko vrieme obstojaloga višega financijalnoga suda prenieti u djelokrug obće upravne sudbenosti; kako da se uredi nadležnost u financijalnih poslovih, pripadajućih sada riešavanju kr. sudb. stolova? Još je uviek preporno pitanje, kako da se potegnu pravnopreporne financ. stvari u nadležnost upravne sudbenosti, pa se mora kod svake nove tvoritbe na pose riešiti. A mogu li se rješiti specijalna pitanja ove vrsti prije nego li su ustanovljena načela organizacije, sućnost same institucije? Do sada spomenuta i u ovom listu (t. j. „P.-Lloydu“) priobćena okružnica vlade daje

Digitized by Google

naslućivati, da do sada takovo temeljno ustanovljenje nije sliedilo, jer okružnica iztiče tek najšire obćenitosti. „Upravna sudbenost“ vrlo je elastičan pojam, pod njim možeš razumievati najrazličitije stvari i tvorbe. Najprije treba pamtiti, da imade još uviek, brojevno doduše slabo zastupana, ali po svojoj važnosti znamenita škola, koja zagovara mnenje, da se preporne upravne stvari, kojih riešavanje valja oduzeti administrativnim organom, u koliko u istinu sadržavaju pravna pitanja, upute na redovite sudove. Pozitivni primjer takova uredjenja daje nam Italija. U Njemačkoj zastupa ovo mnenje viećnik prizivnoga suda badenskoga Schmidt, kojega ne mogaše o boljem uputiti ni više godišnje djelovanje upravnih sudova u njegovoj domovini, kako dokazuje najnoviji njegov spis o tom predmetu. I najtočnija radnja, što ju imademo u našoj književnosti o tom predmetu, sliedi isto stanovište, a pri tom valja za Ugarsku napose uvažiti, da ugarski sudovi prema nutarnjoj svojoj tendenciji i tradiciji, naginju takovomu razmaknuću svoje nadležnosti, kakova postoji u vrlo riedkih državah kontinenta našega — uzprkos što manjka za to pozitivni zakon, ili možda upravo usljed te nestašice. Nu sudeć po vladajućoj struji imamo razloga tvrditi, da vlada namjerava ustrojiti posebnu upravnu sudbenost, a to stanovište mi u obće odobravamo, kako smo već više puta naglasili, pa zato netrebamo sada opetovati.

A kakav oblik da dobije ta posebna upravna sudbenost? Ima načelno različitih riešenja ovoga pitanja. Napose stoje si tu u oprieci dva pravca. Jedan hoće da se sgrada upravne sudbenosti počme izvoditi sdola prama gore, da se područje contentieuxa već kod prve molbe odieli od djelokruga obćih organa upravnih. Drugi pravac boji se da nebi ovakovim uredjenjem smetao tečaj uprave, pa zahtieva samo ustrojenje navišega sudišta, koje bi imalo odlučivati u prepornih pitanjih javnoga i upravnoga prava. O jednom i drugom sustavu dalo bi se na temelju obćenite teorije i izkustva u inozemstvu stečena mnogo toga reći. Ali ovdje nije nam stalo do akademičkih rezultata, ovo pitanje mora se riešiti obzirom na potrebe ugarske. Ja sam se razpravljajuć ob ovom predmetu u povorci članaka te predo-

Digitized by Google

čujuć uredjenje upravne sudbenosti u Englezkoj, Francezkoj i napose Pruskoj, izjavio za uredjenje, kakovo je u ovoj potonjoj, gdje postoji kod najniže molbe, u okružju uredjeni kontradiktorni, u svih momentih zakonom normirani postupak, te omogućuje najuspješniju jer neposrednu garanciju pravnoga riešenja. Dalnje polagano izgradjenje te upravne jurisdikcije do najviše molbe, do vrhovnoga upravnoga suda, prikazuje se u Pruskoj kao naravsko uspievanje stabla iz duboko u zemlji uvriežena korjena — pri čem dobro poznajemo što je umjetna na tom prividno naravnom stablu. Toliko je toga od retorte Wagner-Gneistove na njem, da se ne može vjerovati na spontani razvitak.

Sada se pita, da li posjeduju elementa naše sadanje municipalne uprave dovoljnu količinu inteligencije, pouzdanosti i čvrstoće, koja se iziskuje za ustrojenje d e v e t d e s e t upravnih sudova; za tim, je li u obće moguća ta organizacija, a da se ne bi prije morala stvoriti povorka zakona, točno opredieliti nadležnost za područje ukupne državne i samoupravne upave; ima li nade, da bi se ti zakoni mogli tečajem prvoga vremena stvoriti, ima li u obće kod nas znanja za stvaranje takovih zakona? Ne mislim da bi se u okviru ove malene razpravice moglo na ta pitanja odgovoriti. Nu kolikogod se ovakov pesimizam činio opravdanim, valja s druge strane opaziti, da ne ima u d o b n i j e stvari od rezignacije pesimizma. Još bi trebalo potanko ispitati, nisu li naši toli ozloglašeni u p r a v n i o d b o r i, u kojih je pomiešano činovničtvo municipalno sa državnim i elementom gradjanskim, po svom sadanjem obliku spretni, da se na nje osloni upravna sudbenost prve molbe? „Upravni sud“ u užem smislu te rieči bio bi tada najviši sud prizivni, da sudi o napadnutih rješitbah tih nižih organa. Tim bi se stvorio organ ćedna obsega, koji bi se mogao dosta lahko prilagoditi našim ostalim institucijam, a pružao bi pravednomu riešenju prepornih slučajeva bezuvjetno izdašnijih garancija, nego sadanji sustav.

Nu po svoj prilici ne radi se o riešavanju pomanjih administrativnih pravnih prepora pojedinih gradjana, ako

Digitized by Google

javno mnenje u Ugarskoj išće uzpostavu upravne sudbenosti. Tu se imade pred očima sasma drugo stanovište. Misli se tu poglavito na konflikte javnoga prava višje kategorije; javno mnenje uočuje poglavito one slučajeve, koji se tiču područja ustavnoga prava, te kriju u sebi političke momonte: osjeća se živa potreba, da se praznina, što no zjaje u javnom pravu uz svemoguća ministarstva i dvojbene vrednosti korektiv zaključaka parlamentarne većine, popuni faktorom, koji bi bio ugledom i moćju ravan obim onim gospodujućim vlastim, pače u slučaju potrebe i kadar bio protiv njih ustati. Neću se upuštat u dokazivanje, da su ovaka očekivanja neumjestna i bez smisla. Ali to svatko osjeća, da ona praznina postoji. Ustrojenje posébnih povjerenstva za priredjivanje zakona, koja smo imali nekoliko godina, dok nepoginuše na nestašici shodnoga djelokruga, ne bijahu izvan svake sveze s onim osjećanjem. „Državno vieće“ god. 1848. osta već od prvoga početka na papiru, nikada se nije ni pokušalo ostvariti ga, a ipak se je više puta iztaknula potreba, da se podigne institucija sjećajuća nas državnoga vieća (ako i ne onakova, kakovo donese god. 1848.) Javno mnenje ugarsko sklono je dakle uredjenju institucije, imajuće što moguće obsežnije pravo, sklono je podignuću središnjega prizivnoga sudišta za preporne slučajeve ukupnoga javnoga prava. Svakako trebalo bi uvažiti, ne bi li se imali upravnomu sudištu ugarskomu predati i neki onakih poslova, kakovi nadleže c. kr. državnomu sudu. Da bismo tražili „Conseil d' état,“ do toga neće se jamačno uznieti ni najsmjelija mašta.

Ne mogu ovdje razlagati povorke onih mučnih problema, koji će se pojaviti čim se bude išlo za organiziranjem takove institucije. Ta sama razprava o pitanju, da li imadu biti rješitbe meritorne ili samo kasatorne, izazva glede samoga austrijskoga upravnoga sudišta malu literaturu. Nedvojbeno da će i kod nas (u Ugarskoj) pozvani na to muževi ozbiljnom i samosvjestnom revnosti razpravljati ovo pitanje, čim dospiju u javnost pojedine faze vladine radnje u ovom području.

Digitized by Google

Može li se proti administrativnim, suprot javnim činovnikom u hrv.-slav. krajini izrečenim presudam na naknadu, nastupiti put pravde budi redovitom, budi uzazivnom tužbom?

(Svršetak).

Proti tomu moglo bi se doduše prigovoriti, da članak 10. zakona od 19. lipnja 1872. s obie strane samo privatne osobe pred očima ima, i da članak 7. zakona od 15. lipnja 1873. kao i §. 1. carske naredbe od 12. ožujka 1859. samo ob onoj šteti slovi, koju državni činovnik svojom krivnjom, usljed povrede ili zanemarenja svoje službene dužnosti, kojoj stranci nanese, dočim je u nazočnom slučaju šteta počinjena samoj državi.

Nu na taj prigovor odgovoriti će se, da i s državom, na koliko se radi o privatnih pravih, budi da je ona ovlaštenica bud obvezanica, valja postupati poput stranke (privatne osobe); jer §. 1. gr. pp. poznaje samo stranke, a §. 1. o. g. z. samo privatne osobe, pa se obzirom na §. 29. gr. pp. i §. 20. o. g. z. jamačno nitko neće domisliti tvrdnji, da se time nerazumjeva država kao juristična osoba u privatnopravnom odnošaju.

Nazivi „stranka“ i „privatna osoba“ dakle tek su tehničke skupne oznake za svetolike subjekte privatnih prava, koji mogu biti ili fizične ili juristične osobe, kao: zaklade, zadušbine, družtva, korporacije, občine, crkve, država[1] itd.

I. Pirka.

---

[1] Vidi Ungerov sistem I. svez. strana 108.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

K nauci o §. 125. car. patenta od 9. kolovoza 1854. (br. 208. d. z. l.)

Dana 3. srpnja 1878. umre Tereza S., udova učitelja S. U ostavini njenoj nadjena je i oporuka od 1. veljače 1876., na kojoj ipak bijaše tintom pisani podpis Tereze S olovkom prebrisan, te takodjer olovkom na kraju dodana opazka „nevalja".

U oporuci imenovana je sestra ostaviteljice, Ana H., nasljednicom, a gradjanska bolnica, župna crkva i crkva na brdu Kalvarija u B. substituiranimi nasljednici.

Osim toga sadržavaše oporuka više zapisa, medju kojimi napose je zapisano bilo zakladi za učiteljsku sirotčad i za udove učiteljske u Štajerskoj jedan komad austrijske srebrne rente od 1000 for.

Ana H., sestra oporučiteljice, podnese svoje bezuvjetno nasljedno očitovanje na temelju zakona, u kojem ujedno poreče valjanost oporuke od 1. veljače 1876. navodeć da je opozvana.

Gradjanska bolnica, župna crkva i crkva na brdu Kalvarija u B. očitovaše se uvjetno nasljednici iz oporuke, a zaklada za učiteljsku sirotčad i privatni zavod za učiteljske udovice očitovaše, da primaju zapise na temelju oporuke.

O tih protuslovnih nasljednih očitovanjih odredi deleg. kot. sud u G. ročište, da se razpravi pitanje, tko ima stupiti kao tužitelj, pa je isti sud riešavajuć zapisnik o tom izrekao, odlukom od 19. travnja 1879., da imadu prema ustanovi §. 125. car. patenta od 9. kolovoza 1854. (br. 208. d. z. l.) u oporuci od 1. veljače 1876. postavljeni substituirani nasljednici i zapisovnici, podignuti tužbu proti Ani H., koja se očitova nasljednicom na temelju zakona; da imadu u tužbi pobijati njeno (Ane H.) zakonsko nasljedno pravo; zahtievati, da prizna formalnost i valjanost gore spomenute oporuke, opredieliv im za to rok do 30. srpnja 1879. Ako toga ne učine, da će se bez obzira na njihov, na put pravde odpućeni zahtjev postupati dalje s tom ostavinskom razpravom prema odredbi zakona.

Razlozi: U smislu §. 126. car. patenta od 9. kolovoza 1854. imade proti nasljednikom oporučnim samo onda svatko stupiti, kojega se zahtjevi osnivaju na zakonskom nasljedstvu, kao tužitelj, ako je naredba posljednje volje sastavljena u propisanoj formi, i ako istinitosti njenoj ne ima prigovora. To ga pako ne ima u ovom slučaju, jer isprava, na koju se upiru substituirani nasljednici i zapisovnici, nije izdana u formi potrebnoj za njenu valjanost, pošto ne ima na njoj podpisa oporučiteljeva (§. 578. o. g. z.); jer se na dalje prema §. 721. o. g. z. ima

Digitized by Google

oporuka ta smatrati muče dokinutom, pa se mora onim, koji na njoj temelje svoje pravne zahtjeve, pridržati pravo, da dokažu načinom po postupniku propisanim, da je slučajno, ili da nije sama oporučiteljica prekrižila svoga imena na oporuci; jer za sada u juristićkom smislu ni ne ima tu očitovanja posljednje volje, nego je tu isprava, koja je možda bila naredba posljednje volje (oporuka), pa može to svojstvo opet natrag dobiti, ali da ga za sada neima; neima tu dakle niti slučaja, da bi za zapisovnike govorila u propisanoj formi sastavljena naredba posljednje volje, zato se niti ne može pozvati Ana H., koja se očitova nasljednicom na temelju zakona, da pobija naredbu posljednje volje, nego protivna stranka.

Proti toj odluci podnesoše spomenuti substituirani nasljednici i zapisovnici utok višemu sudu u Gradcu, koji je utoku zadovoljio te promienio odluku prvoga suda tamo, da ima Ana H., koja se očitovala na temelju zakona, stupiti kao tužiteljica proti substituiranim nasljednikom odnosno zapisovnikom, koji temelje svoje zahtjeve na pismenoj oporuci Tereze S. od 1. veljače 1876. i da imade svoju tužbu podnieti za 30 dana.

Razlozi: Sa nijedne strane nije porečeno, da je sama oporučiteljica Tereza S. svoju oporuku od 1. veljače 1876. vlastoručno pisala i podpisala, da je istinitost podpisa priznala i sama Ana H., ta jedina nasljednica po zakonu na nasljedstvo zvana; a u ostalom nije se s nijedne strane ustalo proti zakonitoj formi sastavljanja oporuke. Uvaživ na dalje, da se kod pitanja, tko od nasljednika ima kao tužitelj ustati, po §. 126. car. patenta od 9. kolovoza 1854., ne radi o tom, da li imade na oporuci vidljivo prekrižanje podpisa ostaviteljice olovkom, kao i ona na kraju zadnje strane takodjer olovkom od nepoznate ruke napisana opazka „nevalja," učiniti oporuku nevaljanom, što se unapred nipošto ne smie uzeti; uvaživ, da se pače u onom slučaju, gdje se sukobiše zahtjevi na temelju zakona i na temelju oporuke, ima samo to pitanje riešiti, da li je oporuka u propisanoj formi sastavljena i glede svoje istinitosti nepreporna, a oba se ta momenta glede oporuke od 1. veljače 1876. moraju potvrditi, jer su prekrižanje podpisa i primjetba na kraju isprave činjenice, koje se svakako dogodiše poslje sastavljene oporuke; uvaživ napokon, da po jasnoj odredbi §. 126. car. patenta od 9. kolovoza 1854. u svakom slučaju onaj mora stupiti kao tužitelj, koji temelji svoje zahtjeve na zakonu.

Proti ovoj odluci podastrti previdni utok Ane H. odbaci c. kr. najviši sud bečki rješitbom od 10. rujna 1879. br. 9514. te potvrdi rješitbu drugoga suda s razloga po istom navedenih, kojih previdni utok u nijednoj točki nije pobio. ((Z. f. N.)

Digitized by Google

Postaje li kupac nepokretnosti preuzećem plateža na istoj osjegurane tražbine — osobnim dužnikom?

Tužbom de pres. 6. rujna 1877. br. 3591. utužila je Hermina barunica S. proti Katarini D.[1] izplatu dospjeloga četvrtgodišnjeg obroka doživotnine godišnjih 3200 for. a. vr. sr. pp. Doživotnina bijaše već od prije uknjižena na dobru „stari Ribnik," koje dobro je tuženica Katarina D. na javnoj dražbi kupila, dopustiv punomoćjem od 3. ožujka 1871., premda kupovnina nije dosizala za izplatu uknjižene doživotnine, da ipak ciela doživotnina godišnjih 3200 for. odnosno ovoj doživotnini odgovarajući kapital od 64.000 for. na kupljenom dobru uknjižen ostati može.

Tužbenim zahtjevom tražila je tužiteljica, neka se osuda izreče, da joj je tužena Katarina D. dužna u ime pripadajuće joj doživotnine dospjeli obrok sa pripadci izplatiti sve to u roku od 14 dana pod inakom ovrhom.

Pošto se je na ovu tužbu zametnula parnica, koja je tekla do kr. stola sedmorice, to je Hermina barunica S. svake četvrt godine, kad je naime dospio koji obrok, podignula istovjetnu tužbu, tako da je do konačnog riešenja bilo sedam istovjetnih parnica u tečaju.

Tuženica Katarina D. priznala je u glavnoj stvari dužnost plaćati doživotninu, samo je stavila u svom odgovoru zahtjev, da se osuda izreče, da je utuženu rentu dužna izplaćivati kano vlastnica dobra „stari Ribnik" t. j. kano hypothekarna, a ne kao osobna dužnica.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu osudom od 11. kolovoza 1878. broj 2926. osudio je tuženu Katarina D. da je dužna utuženi obrok doživotnine sa kamatami i parbenimi troškovi u iznosu od 199 for. 94 nč. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe izplatiti (dakle kano osobna a ne kao hypothekarna dužnica).

Razlozi ovoj osudi bijahu slieleći: Tuženica Katarina D. izrično priznaje, da tužiteljici iz dobra Ribnik po tuženici na javnoj dražbi kupljenog, pripada godišnja doživotnina od 3200 for. i to na temelju ugovora od 27. siečnja 1871. te prigovara tužbovnom razlaganju odnosno zahtjevu samo u toliko, da je ona kao kupac i hypothekarna vlastnica dobra Ribnik, u koliko se doživotnina iz kupljenog dobra namiriti može, utuženu svotu dospjele četvrtgodišnje doživotnine od 800 for. platiti dužna, a ne kao osobna dužnica iz svog inog imetka, te pošto tužena nije kao hypothekarna dužnica tužena već kao osobna, te ista samo u ovom pravcu tužbeni zahtiev napada. Uvaživ pako, da je tužiteljica sa sudbenim zapisnikom u pogledu istinoće neprigovorenim pod C. dokazala, da je tužena kao kupac dobra Ribnik izplatu pogodbom pod A. ugovorene tuži-

[1] Rubrum tužbe glasi proti Katarini D. kao vlastnici dobra „Stari Ribnik".

Digitized by Google

teljeve doživotnine godišnjih 3200 for. u vlastitu svoju obvezanost preuzela uz sve uvjete ugovora A. i da je tužena u tu svrhu pravdopravniku dru. Šr. punomoćje pod D. izdala; uvaživ, da se prigovor tuženice da ona svog pravdopravnika na ovu osobnu obvezu tobože ovlastila nije, uvažiti ne može stoga što je polag punomoćja D. njezin punomoćnik u njezino ime u zapisniku C. sklopljenu pogodbu utanačiti vlastan bio; uvaživ da je u zapisniku C. sa tužiteljicom sklopljena pogodba u pogledu plaćanja godišnje doživotnine putem novacije posebna i prama tuženoj osobna obvezanost nastala; to se je osuda u pogledu utužene dospjele doživotnine u smislu tužbenog zahtieva izreći morala.

Uslied poprimljenog po tuženoj Katarini D . . . . priziva preinačio je kr. banski stol rješitbom od 6. studenoga 1878. br. 10030. osudu prve molbe, te je sudio, da je Katarina D. samo kano vlastnica dobra Ribnik odnosno kano hipotekarna dužnica dužna izplaćivati dospjevajuće obroke doživotnice, te je svoju rješitbu podkriepio sliedećimi r a z l o z i:

Pošto proti samomu postupku razlog ništine nije naveden, proti izreki pako suda ništovnoj žaobi mjesta neimade, morala se je takova zabaciti.

Prepor u nazočnoj parnici u tom obstoji, ima li tuženica utuženu rentu namiriti kao vlastnica dobra „stari Ribnik“, odnosno kao hipothekarna dužnica, kako ona to dopušta, ili pako da li je ona obvezu toga plaćanja preuzela kao osobni dužnik i neglededć na obstojanje hipotheke, kako to tužiteljica razložiti nastoji.

Za riešiti ovaj prepor predleži punomoć pod C. na I., kojom je tuženica ovlastila odvjetnika dra. Š., da kod diobne razprave u njezino ime učini obvezateljno očitovanje.

Po sadržaju punomoći ove pod C. na I. izdala je tuženica takovu odvjetniku dru. Š. povodom predstojeće razprave za diobu kupovnine, dočim je kupila „stari Ribnik,“ na kojem je utužena renta založnim pravom uknjižena bila.

Neima dvojbe, da za osigurati obvezu sa strane kupca na platež utužene tražbine nije od potriebe bilo ma kakvo očitovanje izdavati, jer je ta obveza zakonom zajamčena; nu iz svega toga što je tuženica očitovala, da preuzima uknjiženu rentu u vlastito platežno obećanje, može se pogledom na ostali sadržaj punovlašća kao i na sam smisao rieči priznati, da je tuženica izdavanjem punomoći C. na I. ovlastila punomoćnika samo na ograničeno očitovanje, najme: da ona preuzima uknjiženu rentu u svoje vlastito platežno obećanje t i m n a č i n o m „der Art“, da bezobzirno na unišavšu kupovninu od 50€450 for. čitava renta sa 3200 for., dotično ovoj renti odgovarajuća glavnica od 64.000 for. na kupljenom za označenu kupovninu dobru uknjižena ostati može.

Digitized by Google

Rieči „der Art“ izrazuju obseg obećanja, a toga radi niti se ne može niti smije to obećanje drugačije tumačiti nego li je učinjeno, dočim obećanje ovo nije jednostavno i bezuvjetno već sa jasnim i izričnim opisanjem ovoga sadržaja učinjeno.

Da nisu rieči ove „der Art“ dodane, morala bi se tuženica bezuslovno smatrati osobnom dužnicom, ali upravo navedenimi riečmi označila je kako narav i obseg, tako i sam razlog obećanja — a stoga, ako i bi preuzeta ta obveza kakovu dvojbu dopuštala, mora se već po §. 915. o. g. z. držati, da je obveznik hotio radje manji nego veći teret na se uzeti.

Prema ovomu stanju stvari, kad s jedne strane tužiteljica tvrdi, ako protivnica nebi upitnim očitovanjem nakanu imala preuzeti i osobnu dužnost na plaćanje rente, bi ovo očitovanje bez svake svrhe bilo — mora se s druge strane naglasiti, da je tuženicu na ovo očitovanje nedvojbeno sklonula okolnost ona, što je takovim prigodom diobe kupovnine pristala na to, da i neglede na unišavšu kupovninu od 50.450 fr. čitava, godišnjoj renti odgovarajuća glavnica od 64.000 for. na kupljenom dobru uknjižena bude, što kao kupac niti je dužna bila dopustiti, niti se je ma kojim načinom pridržati mogla.

Vidiv uslied ovoga, da tužbeni zahtjev glede osudjene tuženice u obće osnovan nije, dočim se dužnica na naplatu rente samo u toliko sudbeno pritegnuti može, u koliko je vlastnica dobra „stari Ribnik,“ morala se je prizvana osuda uvaženjem zahtieva tuženice preinačiti“.

Kr. stol sedmorice preinačio je napokon svojom riešitbom od 28. veljače 1879. br. 69. riešitbu kr. banskoga stola, te je potvrdio osudu prvoga suda i to sa sliedećih razloga:

Poričuć osobnu obvezu u pogledu četvertgodišnjega dne 1. kolovoza 1877. sa 800 for. dospjeloga, po Hermini barunici S. dne 6. listopada 1877. pod brojem 4591. na temelju ugovora od 27. siečnja 1871., sklopljena pod naslovom „neuerlicher Additionalvertrag“ izmedju rečene tužiteljice i pokojnoga Johana iliti Ivana D. pod A. na I. utuženoga obroka rente ili doživotnine godišnje od 3200 for. prigovara tužena Katarina D. vlastnica dobra „stari Ribnik,“ u županiji zagrebačkoj, da ona za izplatu utužene doživotnice bez ikakove svoje obveze jamči samo sa dobrom svojim Ribnik, na kom je utužena renta uknjižena, zahtievajuć prema tomu prigovoru u odgovoru svom osudu s dodatkom „pod prietnjom ovrhe na plemićko dobro Ribnik“.

Navedeni prigovor tuženice nije osnovan, kad se uvaži sliedeće:

Nije preporno izmedju stranaka, da je dobro stari Ribnik uneseno u grunt. napisniku broj 20 občine Ribnik i ostalih uzgrednih zemljišnicih na molbu tužene Katarine D. kao cessionara državnog erara proti njenomu pokojnomu suprugu Ivanu D. pcto. 26.255 for. c. s. c. dne

Digitized by Google

28. siečnja 1871. putem ovršne dražbe prodano i da je tim načinom tužena Katarina D. isto dobro za kupovninu od 50.450 for. kupila.

Isto je tako nepreporno, da je tužiteljica Hermina barunica S. po glasu razpravnog zapisnika od 8. ožujka 1871. pod D. na I. pri razpravi o diobi kupovnine dobivene ovršnim putem za dobro stari Ribnik, koje prema grunt. izvadku pod br. 24. na IV. bijaše dne 18. veljače 1871. jošte uknjiženo na ime ovršenika Ivana D., svoju doživotninu u iznosu godišnjih 3200 for., pripadajuću joj iz gore spomenutog dne 11. velj. 1871. na dobru stari Ribnik uknjiženog aditionalnog ugovora od 27. siečnja 1871., odnosno glavnicu od 64.000 for. odgovarajuću toj doživotnini, na temelju 5% ukamaćenja prijavila, te da je ovršenik Ivan D. istinitost te tražbine, a hipotekarni vjerovnici da su obstojnost prava zaloga i prvenstvo priznali, naročito pak da je ovrhovoditeljica i kupac, sadanja tužena Katarina D., pozitivno na svoju pod brojem 437. uknjiženu izjavu od 27. siečnja 1871. priznala prednost gore navedene doživotničke tražbine tužiteljice Hermine barunice S. pred svojom, tuženice, tražbinom od 26.250 for. ustupljenom joj po državnom eraru, radi koje se je tražbine i vodila ovrha proti pokojnom suprugu njenomu Ivanu D. na upitno dobro stari Ribnik.

Nadalje nije preporno izmedju stranaka, da je od gore označene kupovnine od 50.450 for. pri gori navedenoj diobi po odbitku prijavljenih i likvidiranih prvenstvenih i boljim prioritetom providjenih hipothekarnih stavaka odpao na prijavljenu i likvidiranu doživotninu tužiteljice Hermine barunice S. odnosno na odgovarajuću toj doživotnini glavnicu od 64.000 for. samo još iznos od 44.929 for. 74 novč, koj je iznos kod tužene Katarine D. kano kupca ostao na dugu, jer ga izplatila nije.

Napokon nije preporno izmedju stranaka, da je odvjetnik Dr. Š. prigodom gore pomenute razprave o razdiobi kupovnine preduzete dne 8. ožujka 1871. po glasu odnosnoga zapisnika pod D. na I. na temelju specialne, po tuženoj Katarini D. dne 7. ožujka 1871. izdane, predpomenutom zapisniku o diobi upitne kupovnine u izvoru priključene punomoći, koja doslovce glasi: „Dass ich (Katarina D.) als Käuferin und nunmehrige Eigenthümerin des besagten Gutes (stari Ribnik) die auf diesem Gute zu Gunsten der Frau Hermine Baronin S. intabulirt aushaftende Leibrente von jährlichen 3200 fl. zahlbar nach Massgabe des zwischen der erwähnten Frau Baronin S. und Herrn Johan D. unterm 17. Jäner 1871. abgeschlossenen neuerlichen Additionalvertrages in mein eigenes Zahlugsversprechen derart übernehme, das ohne Rücksicht auf den für die erwähnte Leibrente aus dem Kaufschillinge pr 50.450 fl. entfallenden Kapitalsbetrag die ganze Rente per 3200 fl. respktv. dass dieser Rente entsprechende Kapital per 64.000 fl. auf dem von mir um den obigen Kaufschilling erkauften Gute (stari Ribnik) intabulirt aushaften

Digitized by Google

kann," dao u zapisnik sliedeće očitovanje: da kupac i sadanja vlastnica gdja. Katarina D. izplatu doživotnice gdji. Hermini barunici S. sa godišnjih 3200 for. pripadajuće, u vlastitu svoju obvezanost preuzimlje, te da hoće, da — premda kupovnina samo 50.450 for. sačinjava — ipak čitava doživotnina od godišnih 3200 for. fespktve. ovoj doživotnini odgovarajuća glavnica od 64.000 for. i nadalje na dobro stari Ribnik do smrti barunice Hermine S. uknjižena ostaje".

Obveza, koju je tužena prenavedenim očitovanjem svojim u pogledu pripadajuće tužiteljici prema gore pomenutom novijem additionalnom ugovoru od 27. siečnja 1871. pod A. na I. počam od polovine 1871. godišnje doživotnice od 3200 for. u svoju vlastitu obvezanost preuzela, ima se smatrati obvezom osobnom sve donde, dok plaćanjem te godišnje doživotnice od 3200 for. nebude izcrpljen onaj 44.929 for. 74 nč. iznoseći dio kupovnine, koj je kod tužene Katarine D. na dugu ostao, i koj je, — kako iz gore navedenog proizlazi — pri razdiobi kupovnine odpao na tužiteljičinu doživotnicu od 3200 for. na godinu, odnosno na glavnicu od 64.000 for. odgovarajuću toj doživotnini, i to stoga, što tužena kao kupac tom doživotnicom tužiteljice obterećenoga na ovršnoj dražbi prodanog dobra stari Ribnik jamči po §. 520 gr. pp. do iznosa kupovnine svim hipothekarnim vjerovnikom osobno iliti s cielim imetkom svojim.

Pošto tužena Katarina D. i netvrdi, da je ona zaostali pri njoj na dugu u iznosu od 44.929 for. 74 novč. dio kupovnine, na koj je pri razdiobi kupovnine, kako je već gore rečeno i tužiteljica sa doživotnicom svojom iz ugovora od 27. siečnja 1871. pod A. na I. u godišnjem iznosu od 3200 for. odnosno glavnicom od 64.000 for. odgovarajućom toj doživotnici, upućena, plaćanjem godišnjih tužiteljici Hermini barunici S. u smislu spomenutoga ugovora od 27. siečnja 1871. pod A. na I. pripadajućih doživotnica u godišnjem iznosu od 3200 for. dosad već izplatila tako, da u gore navedenom, pri tuženoj na dugu zaostavšem dielu kupovnine od 44.929 for. 74 novč. ne ima više pokrića za ovdje utuženi, dne 1. kolovoza 1877. dospjeli četvertgodišnji obrok tužiteljičine doživotnine od 800 for., to nepodleži nikakovoj dvojbi, da je tužena Katarina D. na izplatu utuženoga obroka doživotnine tužiteljičine osobno obvezana, da je dakle netemeljit prigovor tužene, da se njezina obveza u pogledu utuženoga obroka rentovnoga neproteže dalje od sila dobra stari Ribnik, služećega hipothekom upitnoj doživotnici.

Što je tužena po glasu gore izloženoga očitovanja preuzela tužiteljičinu doživotnicu u svoju vlastitu obvezu tako „der art," da ta doživotnina i nadalje ostaje uknjižena na dobru stari Ribnik, tim niti je rečeno, da prestaje osobna obveza tužene, nadležeća joj, kako je gore izkazano — do iznosa pri tuženoj na dugu zaostavše kupovnine, na

Digitized by Google

koju je doživotnica tužiteljičina pri diobi kupovnine upućena, a niti to nesliedi po sebi iz izjave tužene, da upitna doživotnina tužiteljice može i nadalje ostati uknjižena na dobru Ribnik, jer se zalogom neukidaju postojeće obveze, nego se utvrdjuju i osjeguravaju (§§. 447, 1343. i 1368. o. g. z.).

Napokon osobna i zalogom uztvrdjena obveza neizključuje se medjusobno, nego mogu postojati jedna uz drugu, pa zato — u koliko bi i bilo dvojbeno, da li je osobna obveza tužene u pogledu upućene u postupku exekutivnom doživotnine tužiteljičine, odnosno odgovarajuće glavnice na zaostavši pri tuženoj da dugu dio kupovnine od 44.929 for. 74 novč. prestala, il da li je izjavom tužene: da preuzimlje izplatu upitne doživotnice tako, da ta doživotnina može ostati i nadalje uknjižena na založnom dobru stari Ribnik, u izključivo hipotekarnu obvezu promienjena, mora se po zadnjoj stavci §. 1379. o. g. z. prenavedena osobna obveza tuženice do iznosa zaostavše pri njoj kupovnine svakojako smatrati postojećom.

K tomu dolazi još, da tužiteljica na promjenu osobne obveze tuženice u obvezu li hipothekarnu ne samo da nije pristala, već je izričnо protivno tomu volju svoju izrazila očitovanjem, uvrštenim u isti, i po zastupniku tužene dru. Š. supodpisani razpravni zapisnik o diobi kupovnine od 8. ožujka 1871., koje očitovanje doslovno glasi: „naravna je stvar, da se ovdje predpolaže, da se u glavnicu od 44.929 for. 74 nč. dirati neće, već da se doživotnina nastojanjem gdje. sadanje vlastnice Katarine D. iz kamatah i u koliko ovi dovoljni nebi bili iz vlastitoga njenoga imetka plaćaju“ pa zatim: u ovoj predpostavi, da glavnica od 44.923 for 74 novč. nedirnuta ostaje kroz izplatu doživotnice gdji. Hermini barunici S. pripadajuće, ili u koliko ota ovršnim utjerivanjem ove doživotnice izcrpljena nebi bila, dolaze iz iste smrću gdje. Hermine S. sliedeće stavke do izplate i to itd. itd.

U osobnoj obvezi tužene Katarine D. u pogledu upitne doživotnice do iznosa neizplaćene još kupovnine nije dakle očitovanjem dotičnih stranaka uvrštenim u razpravni zapisnik o diobi kupovnine od 8. ožujka 1871., a naročito gore izloženim očitovanjem tužene odnosno njenoga zastupnika dra. Š. nastupila nikakova promjena.

Da li je pak tim očitovanjem tužene, odnosno njenoga zastupnika, osobna obveza tužene u pogledu upitne doživotnice tužiteljičine i preko zaostavšega pri tuženoj diela kupovnine u iznosu od 44.929 for. 74. nč. na koj je pri razdiobi kupovnine upućena upitna tužiteljičina doživotnina, protegnuta do iznosa od 64.000 for. kao glavnice odgovarajuće tužiteljičinoj godišnjoj doživotnici od 3200 for. tako, da — kako tužiteljica hoće — tužena za cielu tu godišnjoj doživotnici tužiteljice od 3200 for. odgovarajuću glavnicu od 64.000 for. osobno iliti s cielim

Digitized by Google

svojim imetkom jamčiti imade, — u to pitanje nije nuždno unilaziti u ovoj parnici, jer prema gore izloženom neima dvojbe, da je tužena Katarina D. na izplatu dne 6. rujna 1877. pod brojem 4591. utuženoga dne 1. kolovoza 1877. dospjeloga, predmet ove parnice sačinjavajućeg četverogodišnjeg obroka doživotnice tužiteljice barunice S. od 800 for. osobno to jest s cielim svojim imetkom, a ne samo sa hipothekom sastojećom u dobru stari Ribnik obvezana.

Tim je opravdana izreka prvosudna i to ne samo u pogledu utuženoga doživotničkoga obroka od 800 for. nego obzirom na sadržaj ugovora pod A. na I. i na zakon od 8. prosinca 1877. br. 70. „Sbornika zakona i naredaba za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju i u pogledu 20% odnosno 8% kamata odpadajući od 1. kolovoza 1877. ovamo, pa zato valja uslied previda tužiteljice uz preinaku napadnute presude banskoga stola potvrditi u samoj stvari osudu prvomolbenu.

Što se tiče parbenih troškova, to je tužena kao stranka nadvladana dužna te troškove namiriti tužiteljici (§. 573. gr. pp.).

I budući se parbeni troškovi u iznosu obredjenom po banskom stolu ukazuju primjernimi stanju stvari, mora se na odpućenje izvanrednoga previda tuženice odbiti u tom pravcu i previd tužiteljice, te potvrditi u tom dielu presuda banskoga stola".

K ovim riešitbam hrvatskih sudova dodajemo pouke i razmišljanja radi noviju rješitbu c. kr. vrhovnoga sudišta u Beču, koju je priobćio u Beču izlazeći „Advocaten-Zeitung" od 15. kolovoza 1879. br. 16. pod naslovom: „Wird der Käufer einer Realität durch die Uebernahme der Zahlung einer auf derselben sichergestellten Forderung Personalschuldner?" kako sliedi: A kupio je neku nepokretnost te je u kupoprodajnom ugovoru preuzeo na obal kupovnine izplatu i okamaćenje tražbine, što bijaše na nepokretnostih uknjižena i što je pripadala B. proti prodaocu.

Pošto je kupac samo jedan obrok na obalu te tražbine odplatio, izposlova hipothekarni vjerovnik proti njemu platežnu zapovjed, kojom se tuženiku nalaže, da je dužan utuženu svotu sa pripadci „pod inakom ovrhom" izplatiti.

Uslied prigovora tuženikovih bijaše platežna zapovjed u prvoj molbi ipak onamo preinačena, da je tuženi dužan bio utuženu svotu sa pripadci izplatiti „pod inakom ovrhom na hipotheku," jer da je tuženi dužan utuženu svotu sa pripadci pod inakom ovrhom u obće tj. na cielokupni imetak tuženikov izplatiti.

Dotična motivacija navadja, da je kroz to, što je tuženi kao kupac hipotheke uknjiženu tražbinu na izplatu u obal kupovnine preuzeo, utemeljena assignacija, koja je doduše po §. 1402. o. g. z. do pristupa tužitelja kao doznačenoga vjerovnika nepodpuna, ali za tuženoga ipak obvezatna bila te predležećom tužbom podpunom postala, dočim je tu-

Digitized by Google

žitelj kroz tužbu k assignaciji pristupio, koji pristup se tako dugo očitovati može, dokle god nepodpuna assignacija obstoji, pošto zakon nikakvoga zapornoga roka nepropisuje.

C. kr. vrhovno sudište preinačilo je ipak riešitbu prizivnog sudišta te je odlučilo u smislu prve molbe, da naime ovrhi glede utužene tražbine samo na hipotheku mjesta imade. Razlozi najvišjeg sudišta sabiru se u sliedećem: Tužitelj bio bi samo tada vlastan radi svoje po tuženiku ugovorom preuzete knjižne tražbine ovrhu proti tuženiku ne samo na hipotheku već na cieli njegov ostali imetak povesti, kad bi se njegova tužba na podpunoj assignaciji temeljila, jer samo takova imade pravnu posljedicu, da vjerovnik ne može više svoju tražbinu proti prvobitnomu dužniku staviti; u nazočnom slučaju nepredleže pako zahtievi podpune assignacije, kako su u §. 1400. i 1401. o. gr. z. normirani. Tuženi preuzeo je doduše u kupoprodajnom ugovoru kao kupac upitnu knjižnu tražbinu na izplatu u obal kupovnine, na što ga već zakon (§. 443. o. gr. z.) obvezuje, ali da je prodavalac i osobni dužnik u kupoprodajnom ugovoru, gdje tužitelj nije ni intervenirao, njega sa svojom knjižnom tražbinom na tužitelja kano platca na mjesto prodavalca naputio, to nije u kupoprodajnom ugovoru sadržano, a nije ni drugčije dokazano. Još manje pako predleži očitovanje tužitelja, da je voljan na mjesto prodavca preuzeti tuženoga kao osobnoga dužnika, te se takvo očitovanje ni u tužbi nenalazi — negledeć ňa to, što pravni odnošaj, na kojem se tužba temelji, mora već kod predaje tužbe predležati, a ne da se tek tužbom stvori, već je nasuprot ova tužba tako s vana kano i po svom zahtjevu izrično naperena proti tuženiku kao kupcu i posjedniku hipotheke, dakle ne kao osobnom dužniku.

(Rješitba c. kr. vrhovnoga suda u Beču od 22. siečnja 1879. br. 14246. ex 1878.). Dr. K.

II. Kazneno-pravni.

I.

Da li postoji u krieposti ces. naredba od 28. veljače 1860?

Kr. kot. sud u Djakovu odsudio je Antuna Obrovca osudom od 26. svibnja 1879. br. 171. radi prekršaja suprot sigurnosti tjelesnoj, označena u §. 411. k. z., na kazan zatvora od sedan dana. Proti toj osudi uložio je Antun Obrovac priziv na kr. banski stol, nu ovaj je osudom od 14. kolovoza 1879. br. 9090. uloženi priziv odbio a napadnutu osudu potvrdio.

Proti toj osudi uložio je Antun Obrovac izvanredni previd, utemeljen na ces. nar. od 28. veljače 1860.

Digitized by Google

Taj izvanredni previd, podnešen kr. banskomu stolu, odputio je kr. banski stol rješitbom od 20. listopada 1879. br. 11. 398. s r a z l o g a, što proti riešitbam kr. banskoga stola, u stvarih prekršajnih po propisih kaznenoga postupnika od 17. svibnja 1875. dalnjega pravnoga lieka neima, i što je u tom previdu citirana carska naredba od 28. veljače 1860., izdana u vrieme, kada su tri instancije za kaznene predmete obstojale, a budući da ista u oprieci stoji sa propisi novoga kaznenoga postupnika, koji samo dvie instancije ustanovljuje; to se takova u smislu članka II. zakona ob uvedbi kaznenoga postupnika od 17. svibnja 1875. mora sada smatrati da je izvan krieposti stupila.

* * *

Toj rješitbi suglasnu izdao je kr. banski stol i u predmetu proti Simi Grigiću radi prekršaja suprot sigurnosti tjelesnoj i poštenja dne 20. listopada 1879. pod brojem 11397. **M. B.**

II.

Kada nastane odgovornost javnoga urednika pred kaznenim sudom za čine, koje u svom zvaničnom poslovanju počini, te kojimi se tko povriedjen čuti?

Kr. podžupan K. u J. razpravljajuć u uredu predmet li upravne naravi spočitne I. L. izvan bračni život, koji da sa J., udovom M. sprovadja. I. L. držeć se tim povriedjenim u svom poštenju, prijavi kr. kot. sudu u J. podžupana K. radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja. O toj prijavi odredi kot. sud konačnu razpravu i pozva glavom podžupana K. kao prijavljenika.

Podžupan K. primiv poziv pred sud, podnese pritužbu na kralj. banski stol, koji umoli, da proti njemu zametnuti postupak obustavi, jer je predmet li karnostne naravi, za koji sudovi nisu nadležni.

Kr. banski stol dade toj pritužbi mjesta i odredi riešitbom od 23. listopada 2879. br. 11683. da kotarski sud dalnji postupak obustavi, a prijavu da nadležnoj oblasti na shodno uredovanje ustupi i to s r a z l o g a:

Što predležeća privatna tužba nedosiže učin prekršaja §. 331. k. z. u kojem slučaju se poglavarstvena osoba ili drugi javni urednik po sudu progoniti ima, — što je za prijavljeni čin, kojim se objedjuje podžupan K., isti jedino odgovoran predpostavljenoj svojoj oblasti kao ujedno vlasti disciplinarnoj i što po smislu §. 393. k. p. samo kod konačnoga rješenja radi prekršaja učestvovat imadu osim sudaca i perovodje još dva sudbena prisežnika, po čem jasno biva, da kotarski sud svaku prijavu, u kojoj ugleda očitu svoju nenadležnost, ureda radi dotičnom nadležnom mjestu odpraviti ima.

Digitized by Google

Glede sličnoga čina, što ga je kr. podžupanijski perovodja L. E, u P. počinio i o kojem je na prijavu privatnoga tužitelja E. M. kotarski sud u P. konačnu razpravu odredio bio, je na pritužbu L. Č. kr. banski stol dne 16. listopada 1879. pod br. 10999. gornjoj riešitbi suglasnu riešitbu izdao. **M. B.**

Književnost.

Dr. Emil Ott: Beiträge zur Receptionsgeschichte des römisch-kanonischen Processes in den böhmischen Ländern. Leipzig 1879.

(Konac.)

Vrhunac svoj postigla je crkvena sudbenost u poslovih civilnih za prvoga nadbiskupa pražkoga Arnošta Pardubskoga, kojemu bješe prva briga, točno opredieljiti sferu duhovne i svjetske jurisdikcije, kako se vidi iz sinodalnih statutah od 1349. god. Prema ovim statutom imale su se razpravljati pred crkvenim sudom svekolike parnice duhovnih osobah, parnice o lihvi, o crkvenih dobrih, pravni poslovi t. z. personae miserabiles, suppletorno pako sve parnice, u kojih je svjetski sudac zanekao, ili zatezao svojom pripomoći.

Al i u parnicah onih osobah, koje su bile prvobitno zemaljskomu pravu podložne, počelo se je doskora rabiti pravo crkveno. Odlučnim je bilo u tom pravcu utemeljenje sveučilišta u Pragu 1348. god. Sveučilište zadobi sve povlastice i preimućtva, što no ih imahu sveučilišta u Parizu i Bononiji, dakle i sudbenu nadležnost rektora u svih parnicah djakah, kao što i svih osobah, stojećih u kakvomgod savezu sa sveučilištem, dakle t. z. kopistah, illuminatorah, korrektorah, knjižarah, knjigovežah, ljekarnikah itd. Da se je u sudu rektora sudilo po načelih kanoničkoga procesa, proizlazi već iz toga, što je rektor morao biti klerik u širjem smislu rieči, imati dakle barem jedno nižje posvećenje, je u ostalom mnogimi listinami dokazano Valjanost kanoničkoga procesa širila se je usljed toga sve više i nije se dakle čuditi, što su se i privatne osobe posebnimi ugovori podvrgavale riešitbam crkvenih sudovah i što je poznavanje kanoničkoga sudbenoga postupka i u nižje slojeve naroda proniknulo.

Da je već davno prije utemeljenja sveučilišta kanoničko pravo bilo glavnim predmetom studia kod mnogobrojnih Čehah, koji su dalnjega izobraženja radi boravili na sveučilištih Parižkom, Bononskom, Paduanskom i dr., kao što i u kaptolskih i samostanskih školah, koje nalazimo već u XII. stoljeću u Českoj: ovo dokazuje čuveni pisac takovim obi-

Digitized by Google

ljem podatakah, da moramo dotični odsjek njegove radnje proglasiti za jedan od najvažnijih prilogah za poviest sredovječne kulture, na pose sredovječne pravne znanosti.

Čim je otvoreno sveučilište u Pragu, odmah zadobi pravo kanoničko prvo mjesto medju disciplinami, koje se tamo njegovahu; sve do 1390. god. pače predavalo se je na pravoslovnom fakultetu resp. od 1373. god. pravoslovnom sveučilištu izključivo; tek pomenute godine započela su predavanja o rimskom pravu, prvi pako doctor juris utriusque bude 1402. god. promoviran. Ovu okolnost tumači pisac time, što nije imalo rimsko pravo za češke odnošaje one dobe praktičke važnosti, dočim je pravo kanoničko rabilo od davna već duhovnim sudovom u čitavoj zemlji razprostranjenim. Nepoznatim dakako nije bilo rimsko pravo u Češkoj već prije utemeljenja sveučilišta, kako pisac zanimivimi podatci (str. 55. op. 7.) dokazuje.

Naravnom je bilo dalje posljedicom ovoga širenja crkvene jurisdikcije i važnosti kanoničkoga prava kao sveučilištne discipline, da se je sve to više osjećala potreba, namještivati u urede, za koje se prikazivaše potrebnim pravničko naobraženje, osobe, koje su se mogle izkazati poznavanjem prava kanoničkoga. Sbilja i vidimo već u XIII. stolj. i još više u XIV. sve važnije urede u rukuh ljudih, koji su na sveučilištih učili norme prava kanoničkoga, ili — gdje se ovo neposredno dokazati nemože — u svom poslovanju pokazuju, da njim rabi pravo to kao sasvim poznato. Pisac navadja u IV. odsjeku djela svoga puno vele zanimivih podataka na dokaz tvrdnji, da su zauzimali u vieću českih kraljevah izučeni pravnici uviek prvo mjesto, da su dalje takova mjesta pri dvoru kraljevskom, za koja je bila potrebita vještina u pismu, sastavljanju listinah itd. dobivali klerici, kojim je za cielo bio poznat sudbeni postupak kanoničkoga prava. Takovimi mjesti bili su uredi kancelarah, vicekancelarah, tajnikah, registratorah i dr. njihovih pomoćnih organah. Mnogo dapače pisarah znatnijih plemićah, kao što skovo svi t. z. gradski pisari bili su vješti procesualnomu pravu kanoničkomu. Osobito potonja ova okolnost, dokazana od g. pisca glede najvažnijih upravo gradskih pisarah one dobe, jeste od zamašne važnosti, pošto se njom dokazuje, kako su se i u proces gradskih pravah znala i mogla uvući načela kaknoničko-pravna, te su u mnogom obziru promienila temelje na kojih je počivao stariji posupak kod gradskih sudovah. Da su napokon i javni bilježnici, kojih je institut u Češkoj već za kralja Većeslava II. bio organizovan i koji su po ustanovi lateranskoga sabora od 1215. god. imali sudjelovati u razpravah pred crkvenim sudcem kao perovodje — morali biti vješti pravu kanoničkomu, je naravno i od gosp. pisca u posebnoj razpravi o organizaciji bilježničtva o djelatnosti notarah, njihovih dužnostih itd. (str. 77—84.) mnogobrojnimi podatci dokazano. Napokon na-

Digitized by Google

vadja pisac u istom odsjeku sve crkvene dostojanstvenike, koji su budi kao zastupnici pražkoga nadbiskupa, u njegovoj sudbenoj ili upravnoj djelatnosti, budi u vlastitom djelokrugu morali rabiti načela kanoničkoga procesa.

Tako znatno razprostranjeno poznavanje kanoničkoga prava, poglavito procesualnih njegovih propisah stajalo je u naravnoj svezi sa naborom znanstvenih pomagalah i praktičkimi rukovodstvi, te je pisac njihovomu nabrajanju posvetio zadnji odsjek onoga diela svoga spisa, koji nam ima predočiti glavna micala recepcije kanoničkoga procesa. Za literarnoga poglavito povjestnika ima u tom odsjeku neocienivoga blaga; navadjaju se tuj naime popisi najvažnijih knjižnicah te dobe (XIII. i sl. st.), nakoliko su se popisi ti sačuvali, ističu se dapače sve viesti o znatnijih privatnih knjižnicah, u kojih su rukopisi o pravu kanoničkom sačinjavali vidniji dio. Podatci, koje je pisac u tom pravcu golemim upravo trudom sakupio, jasno se dokazuje, da je Češka one dobe stajala sbilja na čelu sredovječne izobraženosti. Bogat znanstveni aparat, koji je stajao na razpolaganje svim, koji se baviše kanoničkim pravom, nukao je upravo na znanstveni rad; posljedice mu nalazimo u mnogobrojnih djelih domaćih pisacah, koja pisac poimence navadja i potanko ocienjuje. Okolnost, što potiče mnogo ovih radnjah upravo od praktikah na polju prava procesualnoga, dokazuje, na koliko je čvrst korijen zapustio kanonički sudbeni postupak u svemkolikom pravnom životu one dobe, na koliko je postao pogibeljnim obstanku starijih normah domaćega prava.

Pošto je pisac tako bio predočio sve one momente, kojih je sudjelovanjem postalo moguće, da se je proces kanoničkoga prava u českih zemljah udomio, motri u dalnjih odsjecih znamenitoga svoga djela rezultate ovoga sudjelovanja, postupno naime širenje i učvršćivanje tudjega sudbenoga postupka sve do konačne njegove pobjede u sudovih i zakonarstvu. Nu prije nego li počimlje razvoj taj — za cielo jedan od najimpozantnijih u pravnoj poviesti u obće — korak za korakom slieditи, pokazuje na onaj historični dogadjaj, koji, od českoga naroda izazvan, uništenjem je prietio svemu što je bilo tudjega u Českoj, koji je dakle lahko mogao uništiti sve stečevine, koje je procesualno pravo kanoničko u toj zemlji prije bilo postiglo. Dogadjaj ovaj je bio pokret husitski u u XV. stolj. Nu uzprkos tomu, što je čitav organizam crkvenih sudovah razrušen ratovi, koje je taj pokret izazvao, uzprkos tomu, što je nadbiskupska stolica u Pragu jedno i pol stoljeća ostala nepopunjena: ipak nije valjanost tudjega, kanoničkoga procesa u Českoj uništena, nije se podignuo ni jedan glas proti obveznosti crkveno-pravnih propisah. I u XVI. stolj. dapače, kad se je počeo pokazivati i u Českoj upliv reformacije, pripoznavahu i laici i konsistorij stranke utrakvističke obveznost

Digitized by Google

crkvenoga prava. Poznavanje njegovo nije se doduše moglo steći na sveučilištu u Pragu, koje postalo samo pozorištem borbah stranačkih; oni, koji žeiiše upoznati se sa tudjimi pravi, otidoše na sveučilišta talijanska ili njemačka; al već je bilo pravo kanoničko čvrst korijen uhvatilo u životu, već se je bilo udomilo u sudovih gradskih, te je iz gradskih sudnicah nastavilo onu borbu sa starim pravom domaćim, koja se je činila kao da je već dovršila na njegovu korist uništenjem djelatnosti onoga fora, koji je dosele najviše doprineo uporabi protivnih njemu normah formalnoga prava crkvenoga.

Da se je razvoj taj mogao bez zaprieke vršiti, valja u prvom redu pripisati onoj već u t. z. statuta Conradi od 1189. god. respektiranoj i kasnije u sve slojeve naroda proniknuvšoj spremnosti, prepuštati riešenje parnicah slobodno od prućih se stranakah izabranim obranikom na mjesto da se prizovu u pripomoć one instancije, koje su bile po državnoj organizaciji zvane na krojenje prava. Takovimi obranici birali su se najčešće svećenici, kojim je dakako poglavito rabilo pravo kanoničko kod vršenja preuzete u parnici dužnosti. Al i onda, ako su laici izabrani za obranike, rabe njim formule, koje svjedoče o poznavanju kanoničkoga procesa; često se pače savjetuju ovakovi razsudnici sa poznavaoci crkvenoga prava. U kraljevskoj pako kancelariji, u uredu gradskih pisarah kao što i javnom bilježničtvu našao se je činbenik, koji je samosvjestuo i neprekidno djelovao na recepciju najprije terminologije i pojmovah i dalje institutah tudjega prava procesualnoga. Dokazi iz XIII. i sl. st. podkriepljuje pisac tvrdnju tu a zanima med njimi najvidnije možda mjesto dokaz, kako su uz instituciju delegacije sudacah, starijemu domaćemu pravu nepoznatu, forme kanoničkoga postupka sve to više pravo gradjansko u sudbenom poslovanju zadobivale.

Svi ovi odnošaji ipak nebi se prikazali dovoljnimi, osigurati tudjemu sudbenomu postupku pobjedu nad domaćim da nije legislativa i sudstvo tudje pravo podupiralo i promicalo. Promicanje ovo vršilo se je subježno sa reformami, koje su se izvadjale u pravosudju župah. Prvi češki vladar, koji počme reforme ove uvadjati, bješe Premisl Otokar II. al njegov pokus, kao što i pokus njegova sina Većeslava II. uvesti stalne zakone, po kojih bi se imao sud suditi, dočim se je prije po običajih sudilo, izjaloviše se sbog odpora plemstva. Niti pokus, što ga učini u istom smjeru Karlo IV. nebijaše boljim uspjehom okrunjen, te je morao Karlo glasovitu svoju „Majestas Carolina“ sbog odpora plemstva proti njezinomu uvedenju opozvati. Nu dočim je tako u sudovih zemaljskih, u kojih je plemstvo odlučivalo, zabranjen ulaz onim načelom, koja su htjeli pomenuti vladari putem zakonodavnim uvadjati, okrunjen bje sličan pokus u sudovih gradskih boljim uspjehom. Oko god. 1300. naime izdade Većeslav II. t. z. jus regale montium, koji sadržaje u IV. svom dielu pod-

Digitized by Google

puni sustav procesualnih propisah preuzetih često doslovice iz vrelah rimsko-kanoničkoga procesa. Zakon onaj, premda faktično samo u Kutnojgori uveden, od zamašne je bio važnosti ne samo kao prvi pokus kodifikacije rimsko-kanoničkoga procesualnoga prava za svjetovni jedan sud u srednjoj Evropi na pragu 14. st. već osobito kao korijen trajne, podpune njegove recepcije u českih zemljah.

U Brnu sakupio je naime oko 1353. god. gradski pisar Ivan stare izreke t. z. šefah u jednu sbirku tako, da je sadržaj njihov razredio po alfabetičnom redu i glede prava procesualnoga ga popunio iz spisovah kanonističkih praktikah one dobe, iz vrelah rimsko-kanoničkih i napokon doslovnimi ekscerpti iz pomenutoga zakonika za rudnike. Radnja ova postade za recepciju tudjega postupka od neizmjerne važnosti, ona se je naime rabila i u starom gradu pražkom kao subsidiarno vrelo prava. Nu budući je baš gradsko pravo staroga grada pražkoga postalo od god. 1387. vrhovnim pravom za sve gradove u Českoj, kojim je rabilo južno-njemačko gradsko pravo, razširi se i sadržaj pomenute radnje pisara Ivana po većem dielu Češke, te je 1536, god. od Brikcija iz Zlicka sa gdjekojimi promjenami i popunjci kao tobožnje pražko pravo naštampan.

Od onda bila je podpuna recepcija tudjega prava procesualnoga u svih gradovih samo pitanje vremena. Već 1545. god. nastojaše sabor češki, da se gradska prava pregledaju i poprave, te se u svih gradovih uvede jedno, po uzoru pražkoga uredjeno gradsko pravo. Ovo pravo po novoj redakciji Pavla Kr. iz Koldina 1579. god. iznovice naštampano, proglašeno je kao obvezno za sve gradske sudove u Českoj, te je kr. reskriptom od 7. lipnja 1697. god. uvedeno u Moravskoj, naredbami pako od 1717. i 1734. i u šlezkih gradovih. Kratko doba napokon prije dokinuća gradskih pravah, 1784. god. naime, zadobi isto pravo zakonitu valjanost i za stališ seljački u Moravskoj i Šlezkoj.

Glede obsega, u kojem je kanoničko procesualno pravo poprimljeno u gradskih sudovih, ističe gosp. pisac ponajprije kao mjerodavao, da se Koldinova gradska prava nisu ograničila reprodukcijom načelah materialnoga prava procesualnoga, već da su poprimila načela tudjega prava i u koliko su se ticala procesualnoga prava formalnoga, te je praksa gradskih sudovah nastojala procesualna načela općega prava podpunoma i beziznimno poprimiti. Nu pismenost postupka, koja je zadobila u gr. pravih izključivu valjanost, razvila se je po vrlo zanimivom dokazu g. pisca na tlu domaćem.

Odlučnim je bilo po recepciju obće pravnih načelah i ustrojstvo t. z. suda za apelacije 1548. god. jer je to bila institucija, koja se je u obće pravnom procesu upravo temeljila Gosp. pisac pruža znameniti prinos k poviesti ovoga sudišta, iz kojega se jasno opaža, da je stvoreno

Digitized by Google

kao uzteg proti djelatnosti t. z. vrhovnih dvorovah gradskih. Sbilja i nalazimo, da se djelatnost ova sve više gubi od dobe, kada je ova t. z. komora za apelacije počela djelovati što je bilo u Moravskoj i Šlezkoj tek koncem XVI. i početkom XVII. st. U ovom sudištu imali su odlučan glas izučeni pravnici, doktori prava, koji su obično bili izvjestitelji u svih zamršenjih pitanjih i po kojih su se nazoru i ostali članovi apelacije izjavljivali. Tako nalazimo već doskora, da je komora za apelacije mienjala riešitbe gradskih sudovah u smislu općega procesa i da su njezine riešitbe često rabile gradskim sudovom kao prejudikati.

Recepcija tudjega prava ipak jedva bi se svršila tako razmjerno brzo i u takovom obsegu, da se nisu istodobno u českih zemljah iztičale težnje humanističke, koje izazvaše tečajem XVI. stolj. posvemašnji prevrat u nazorih i čitavom smjeru životnom. Množina mladih plemićah i gradjanah putovaše u Bolognu, Wittenberg, Ingolstadt, Štrazburg i Jenu, te su kasnije nastojali oko toga, da prenesu u domovinu cviet nove izobraženosti. Utemeljivahu se dakle znanstvena družtva, preuredjivahu se sriednja učilišta, dapače svi odnošaji života latinizovahu se, barem izvana; izvor za valjano uredjenje prometnih odnošajah tražio i našao se je u rimskom pravu, kako se to već u dedikaciji pražkoga gradskoga prava od 1579. Rudolfu II. jasno i točno izriče. U gradovih traže se za pisare vieća muževi klasično izobraženi, koji dobivaju i u samom vieću doskora važno mjesto. U obće smatra se znanstveno izobraženje kao glavni uvjet za polučenje važnijih uredah, spisovi pako mnogih ovakovih muževah neposredno daju povod reformi methode u obradjivanju pravne znanosti. Tako je moglo doći do toga, da je u praksi gradskih sudovah posvema zavladalo obće pravvo procesualno, da se je dovršila reforma gradskih pravah najobsežnijom recepcijom tudjega prava.

Od onda stajahu u českih zemljah dva procesualna sustava jedan proti drugomu; u gradovih obće pravni, u sudovih plemstva stari, na slavenskih temeljih počivajući domaći. Štetne posljedice ovakovoga stanja pokazivaše se osobito usljed te okolnosti, što su morali češće članovi jednoga stališa tražiti pravo pred sudovi drugoga. Zato odluči zemaljski sabor 1583. god. izabrati komisiju, koja bi se imala baviti izjednačenjem prava zemaljskoga i gradskoga. Nu vjerske razmirice i politički dogodjaji osujetiše uspjeh ovomu nastojanju a sudbeni postupak, po kojem su sudila sudišta plemska zamjenjen bje postupkom obćega prava ne po naravnom razvoju kao u gradskih sudovih, već usljed odredbe absolutnoga vladara. Zemaljski sudovi brinuše se doduše češće uredjenjem sudbenoga postupka kod t. z. zemaljskoga prava, al u njegove temelje nikad nisu htjeli dirati. Proti uvadjanju tudjega postupka opirahu se plemići, gdjegod se je desila prilika, sasvim odlučno. Nu kad su se politički odnošaji bitkom na bieloj gori 1620. god. razvili na korist vla-

Digitized by Google

darah i snaga je zatočnikah staroga zemaljskoga reda smrvljena, pojavila se je odmah u krugovih vlade po uzoru Francezke misao, izključiti iz državnoga života sve automne težnje i polučiti što moguću jednakost pravnih odnošajah u svih, istomu žezlu podčinjenih zemljah. Zato odluči komisija kojoj je bila poručena revizija starijega t. z. Maksimilianskoga zemaljskoga reda od 1564., preurediti postupak prema nazoru o neograničenoj vlasti vladarskoj i preraditi ga po načelih obćega prava. Ustmenost u postupku zamienjena bje pismenošću, slobodno uvažanje dokaza točnimi pravilami o dokazu, neprizivnost riešitbah uvedenjem revizije; mnogi pače instituti, kojih je radi obće pravni postupak postao razvlačitim, ili su dokinuti, ili shodno popravljeni.

Zemaljskim redom t. z. obnovljenim, u kojem su nova načela zadobila valjanost, dovršena je recepcija obće pravnoga postupka u svih sudovih českih zemaljah. Praksa obazirala se je od onda sve to izključivije na obće pravo, doktrina pako na pražkom sveučilištu bila je posvema njime ovladana. Legislativa napokon od dovršene recepcije obćega prava procesualnoga u českih zemljah sve do prve kodifikacije procesualnoga prava za sve zemlje zapadno-austrijske državne polovice, do dan danas jošte valjajućega jozefinskoga postupka od 1781. god. težila je samo za tim, da popuni postojeće možda praznine ustanovami obćega prava, dokine pokazivajuće se nepodobštine i uvede jednakost prava procesualnoga u svih zemljah austrijskih. Razmatranju djelatnosti komisije koja je imala u tu svrhu učiniti predlog vladi, nu koja posao ovaj neobavi, već bje valjda 1753. god. razpuštena, pošto je u to doba počela razvijati djelatnost svoju državna komisija za kompilaciju, da se dade svim nasljednim zemljam jednaki pravni postupak i koje je elaborat 1781. god. kao obćeniti sudovnik proglašen te stoji do dana današnjega u krieposti: ovomu razmatranju posvećuje g. pisac zadnje strane svoga recimo upravno epokaluoga djela.

U dodatcih napokon nalazimo više, dosada većinom neštampanih izpravah, kojimi se pojedine partie glavnoga djela jasnije potvrdjuju.

Ovo je u kratkih potezih sadržaj djela, sa kojim smo htjeli upoznati naše pravničko obćinstvo. Scienimo, da nije od deceniah već izašlo u pravno povjestnoj literaturi djelo, koje bi se Ottovu moglo iz daleka bar postaviti uz bok. Ogromna upravo načitanost, sposobnost, pronaći u gomili materijala najprikladnije uvjek mjesto za podporu izrečenih tvrdnjah, trieznost uz neobičnu pronicavost suda, ubavost dikce skopčana sa oštrim opredieljenjem pojmovah i jezgrovitošću izrazah; ovo su svojstva, koja se vrlo riedko sastaju u jednom učenjaku, kod Otta su ipak sva u najvišem stupnju razvita. Djelo njegovo ima uz sve ostale prednosti jošte i za to osobitu važnost, što se u njem, uzprkos vanredne obilatosti detaila uvjek majstorski čuva savez pojedinih njegovih dielo-

Digitized by Google

vah, tako, da je čitaocu moguće, slieditи korak za korakom one misli, kojih nam razvoj pisac u umjetnički izvedenih slikah predočuje.

Ovim prvim svojim samostalnim djelom stupi pisac najedan mah med prve zatočnike moderne pravno-povjestne znanosti: poznavajuć dobro plemenitost srdca i uma njegova, uztrajnost i neumornost u radu, kao što i čisto njegovo oduševljenje za strogu znanost, osvjedočeni smo, da će dično ovo mjesto sačuvati kroz mnoga, mnoga jošte decenija!

—l.

Viestnik.

Kr. dalm.-hrv.-slav. zemaljski vladni odjel za pravosudje izdao je pod br. 9642. sliedeću naredbu: Kr. vladni odjel za pravosudje opazio je, da prislušnici, koji su imenovani pod uvjetom da u stanovitom roku polože manjkajući im treći državni izpit razdiela državo-znanstvenoga, tomu uvjetu vrlo sporo zadovoljavaju, a kad hoće da mu zadovolje, traže podulje dopuste u tu svrhu na uštrb službe. Da se to u buduće preprieči, odlučio je kr. vladni ovaj odjel, da će u napredak kod podjelivanja pripomoći bezplatnim prislušnikom ponajprijei obzir uzimati na one prislušnike, koji su jur podpuno svršili nauke, dotično položili i treći državni izpit razdjela državo znanstvenoga.

O tom se imadu ubavjestiti svi bezplatni prislušnici".

— U današnjem broju priobćujemo „osnovu zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87. „Sbornika" god. 1876.) zajedno s obrazloženjem. Svraćamo pozornost pravničkih krugova, a napose zastupnika naroda na ovu osnovu, koja će se predložiti saboru na razpravu i koji će zajedno s nami biti zahvalni vis. kr. vladnomu odjelu za pravosudje, da nam je pružio sgodu osnovu za vremena proučiti. Kako je poznato, promjene u nekih ustanovah u zakonu o mjestnih sudovih preduzete su poglavito usljed molba dolazećih iz trgovačkih krugova. Nam bi bilo drago čitati nazore o shodnosti ovih preinaka i sa druge strane kao i ćuti mnenje, je li dosadanja praktična uporava toga zakona izniela još kakovih bitnijih mahna u rečenom zakonu.

— Pravničko družtvo imati će u drugoj polovici ov. mjeseca glavnu skupštinu. Mjesto i vrieme oglasit će se napose. Upozorujuć na to članove družtva sjećamo ih ujedno ustanove §. 18. pravila, koja doslovce glasi: „Svi predlozi za glavnu skupštinu moraju se upravnomu odboru u prvom tjednu mjeseca prosinca predati i biti poduprti bar od desetorice članova, ako se radi o preinaci pravila".

— Sa sveučilišta. Upisivanje slušaoca na hrvatskom sveučilištu za zimsko poljeće školske godine 1879/80. dovršeno je početkom prošloga mjeseca. Rezultat je sliedeći. Upisano je a) na fakultetu bogoslovnom 17 redovitih 39 izvanrednih = 56; b) na fakultetu pravo- i državoslovnom 214 redovitih, 44 izvanredna = 258; c) na mudroslovnom fakultetu: 33 redovita, 27 izvanrednih = 60 slušaoca. Na sva tri fakulteta upisano je dakle 374 slušaoca, više dakle nego ijedne godine do sada. Za zimsko poljeće školske

Digitized by Google

god. 1878/9. bijaše opisano 358, a za ljetno proljeće iste godine 320, ove godine dakle više za 16 odnosno za 54.

— Gosp. Milanu Rojcu, pristavu kod kr. ravnateljstva pravnih posala u Zagrebu, podielio je kr. vladni odjel za pravosudje pravo odvjetovanja u obsegu kr. banskoga stola sa sjedištem u Belovaru.

Imenovanja. Dr. Janko Koharić i dr. Feliks Suk, oba izvanredni profesori na fakultetu bogoslovnom hrvatskoga sveučilišta, imenovani su redovitimi profesori na istom fakultetu. — Adolf pl. Rušnov imenovan je predsjedničkim tajnikom kod kr. stola sedmorice; Viktor Keller, tajnikom c. kr. sudb. stola u Gospiću; Kornel Festetić, vieć. tajnikom kod kr. sudb. stola u Zagrebu, Petar Čelković, sudbenim pristavom kod kr. sudb. stola u Osieku, Nikola Biščan definit. sudbenim pristavom kod c. kr. sudb. stola u Petrinji; Angjel Glavan, Vendelin Šmidt, Ivan Vojnović i Milan Simunović, imenovani su prislušnici, a isto tako Ivan Štengel i Lazar Sriemčević, i to prvi kod c. kr. sudb. stola u Vinkovcih, potonji kod. c. kr. kot. suda u Mitrovici.

Stečaji: Ivan Stonjšek, trgovac u Kiseloj vodi (Sauerbrunn). — Kr. sudb. stol varaždinski. — Z. i pr. u im. odvjet. Jos. Majcen. — R. pr. 30. studenoga t. g.

— Ida Lazarević, haljinarica u Viukovcih. — C. kr. sudb. stol vinkovački. — Z. i pr. u im. odvj. dr. Čalogović, zam. akcesista M. Vezić. — R. pr. 15. ožujka 1880.

— K. Schön, krojač u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i pr. u. im. odvj. N. Vitković, zam. odvj. August Medić. — R. pr. 15. veljače 1880.

— Gjorgje Vuičić i Milan Kalinović, trgovci u Zemunu. — C. kr. sudb. stol u Zemunu. — Z. i pr. u. im. odv. M. Ivić, zam. odvj. Koska.

Natječaji. U Križevcih i Rumi imadu se popuniti mjesta kr. kot. sudaca. Plaća 1200 for. stanarina 250 for., službovina 100 for.

Molbenice valja za mjesto u Križevcih podnieti predsjedničtvu kr. sudb. stola u Belovaru, a za drugo predsjedničtvu kr. sudb. stola u Vukovaru.

Družtveni prinos

platiše sliedeća gg. članovi „pravničkoga družtva“

za godinu 1878.

Nikola Jordanić 6 fr., A. Vlasak 3 fr., Antun Sladović 3 fr.

za godinu 1879.

Antun Kalaj, Nikola Sigović, Fr. Vadjon, Ljudevit Ivkanec, I. Bogdanov, V. Čermak, Ljud. Moradranji, A. Spies, Drag. Gjuričić, dr. M. Posilović, Gjuro Striškoviċ: svaki od ovih platio je 3 fr.

Digitized by Google

Našim čitateljem.

Ovim brojem završuje „Mjesečnik“ tekuću te ujedno p e t u godinu svoga obstanka.

Obazriev se na ovaj prvi lustrum svoga djelovanja možemo sa zadovoljstvom konstatirati, što nam i sa mnogih strana potvrdjuju prijatelji općega napredka, da je „Mjesečnik“ boreć se u prvo doba svoga života sa raznovrstnimi neprilikami, dosljedno i uztrajno radio u pravcu, što mu ga opredieli družtvo, kojemu je organ, i tu si dostojno uvaženje pribavio.

Pravnički krugovi naše domovine živo prianjaju uz svoj organ, o čem imademo dragocjenih dokaza.

Za naš list to je svjedočba tim častnija, čim mu je bila mučnija borba s istovrstnimi dobro uredjivanimi časopisi, koji se u nasoj domovini mnogo čitahu.

Utrtim putem koracat će on i unapred jednakom uztrajnošću radeć neumorno, da mu bude sadržaj od dana do dana vrstniji i potrebam pravničkoga svieta primjereniji. Molimo srdačno stare prijatelje „Mjesečnika,“ da mu ne uzkrate podpore ni u buduće, a nadamo se, da će nam vrieme i uvjerenje o dobrih naših namjerah donieti i novih.

Pravac listu ostaje nepromienjen.

Kao i do sada donašati će i u buduće teoretičkih razprava, uzetih iz pravo- i državoslovnih znanosti te priobćivati važnijih praktičnih slučajeva.

Ciena listu ostaje kao i do sada. Članovi „pravničkoga družtva“ dobivaju ga b e z p l a t n o. Za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po 4 for. a na četvrt 2 for.

Rukopisi se nevraćaju.

Od do sada izašlih godišta imade još podpunih exemplara od g. 1877. 1878. i 1879. Novo pristupili članovi mogu dobiti prijašnja godišta za po ciene t. j. za 4 for.

Ujedno molimo gg. predplatnike, da namire dužnu predplatu za prošlo vrieme. Isto tako umoljavaju se uljudno gg. članovi, da namire družtveni prinos za prošlo vrieme, jer o točnom uplaćivanju prinosa zavisi tako svestranija djelatnost družtva kao i razvitak časopisa.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

WELLS BINDERY
WALTHAM MASS.
AUG. 1957

Digitized by Google

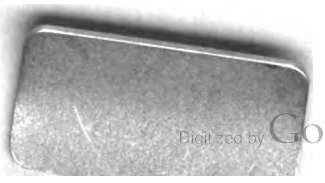
Digitized by Google